[C. 2-7256-47—I Ed.—250

Andhra University Series: No. 42

ద్విపద భారతము

సంపుటము 3

(భీష్మ, ద్రోణ, కర్ణ, శల్య, సౌప్తిక, స్త్రీ పర్వములు)

గ్రంథకర్తలు:

భీష్మపర్వము ద్రోణపర్వము	...	తిమ్మయ
కర్ణపర్వము శల్యపర్వము సౌప్తికపర్వము స్త్రీపర్వము	...	సోమన

విద్వాన్.
గంటి జోగి సోమయాజి. ఎం. ఎ., ఎల్. టి.,
ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్ ప్రచురణ శాఖాధ్యక్షులు:

ఆంధ్ర విశ్వకళా పరిషత్తుచే ప్రచురితము

రాజమహేంద్రవరము: సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్ నందు
శ్రీ అడ్డేపల్లి నాగేశ్వరరావు గారిచే ముద్రితము.

1950

Price Rs. 15/-] [వెల రూ. 15/-
మూడుసంపుటముల సెట్టు - వెల రూ. 35/-

035,1A2
J50·3

ఉపోద్ఘాతము

•••ం○ం•••

ఆంధ్రదేశమునందలి యముద్రితాంధ్రవాఙ్మయమును సేకరించి ప్రచురించు తలంపుతో, ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తువారు చాలకాలమునుండియు తంజావూరు మొదలైన స్థలములలోనున్న యముద్రితగ్రంథములను వాని ప్రతులను సంపాదించుచున్నారు. ఈసందర్భమున 1938 వ సంవత్సరమునుండియు తంజావూరు సరస్వతీమహాలులోని తాళపత్రగ్రంథములకుఁ బ్రతులు తయారుచేయించుచునే యున్నారు. అట్లుసంపాదించిన యనేక గ్రంథములలో ద్విపదభారతమును సంస్కరించి ముద్రించుట కారంభించిరి. ఆకాలమున ఈకార్యము సాగించుటకు అధ్యక్షులుగా శ్రీ పింగళి లక్ష్మీకాంతంగారు నియమింపఁబడిరి. 1949 వ సంవత్సరము జనవరిలో వీరు ఉద్యోగమునుండి విశ్రాంతిపొందిరి. అప్పటికి ద్విపదభారతములోని మొదటిసంపుటము (అనగా ఆది సభా పర్వములు) ముద్రించి ప్రకటింపఁ బడినది. రెండవసంపుటము ఉద్యోగపర్వాంతము వారిపర్యవేక్షణము ననే వెలసినది. 1949వ సంవత్సరము అక్టోబరుమాసములో ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు ప్రచురణశాఖకు నన్నధ్యక్షునిగా నియమించుటచే మిగిలిన గ్రంథమును నేను సరిచూడవలసి వచ్చినది. కర పర్వము తుదియాశ్వాసమునుండియు స్వర్గారోహణ పర్వాంతము పరిశీలించు నవకాశము నాకేర్పడినది.

ఈ ద్విపదభారత ముద్రణమున కాధారము చాలవఱకుఁ దంజావూరిలోని తాళపత్రమాతృక యొక్కటియే. సౌప్తిక స్త్రీపర్వములకు తిరుపతిలో వేఱొక తాళపత్రమాతృక యుండఁగా దానిని తెప్పించి గ్రంథమును బరిశీలించి యా ప్రతులయందలి పాఠాంతరములతో నా [illegible]ములను ముద్రించితిమి. తమ తాళపత్రమాతృకలను బంపి మా ప్రయత్నమును సఫలముచేసిన శ్రీ తిరుపతి వెంకటేశ్వర ప్రాచ్య విద్యాపరిశోధనాల యాధ్యక్షులకు మాకృతజ్ఞత.

ఈ ద్విపదభారత ముద్రణము నిర్వహించుటలో మొదటినుండియు సహాయులుగా శ్రీ కొమ్మనమంచి జోగయ్యశర్మగారు పనిచేయుచున్నారు.

వాల్తేరు
7-6-50

విద్వాన్ సోమయాజి,
ప్రచురణశాఖాధ్యక్షుఁడు.

విషయసూచిక

భీష్మపర్వము - ప్రథమాశ్వాసము

భీష్మపర్వము - ద్వితీయాశ్వాసము

భీష్మపర్వము - తృతీయాశ్వాసము

భీష్మపర్వము - చతుర్థాశ్వాసము

భీష్మపర్వము — పంచమాశ్వాసము

ద్రోణపర్వము — ప్రథమాశ్వాసము

ద్రోణపర్వము — ద్వితీయాశ్వాసము

ద్రోణపర్వము — తృతీయాశ్వాసము

ద్రోణపర్వము — చతుర్థాశ్వాసము

ద్రోణపర్వము — పంచమాశ్వాసము

కర్ణపర్వము - ప్రథమాశ్వాసము

కర్ణపర్వము — ద్వితీయాశ్వాసము

కర్ణపర్వము — తృతీయాశ్వాసము

కర్ణపర్వము — చతుర్థాశ్వాసము

విషయము

కర్ణపర్వము - పంచమాశ్వాసము

శల్యపర్వము — ప్రథమాశ్వాసము

శల్యపర్వము — ద్వితీయాశ్వాసము

విషయము

సౌప్తికపర్వము — ద్వితీయాశ్వాసము

స్త్రీపర్వము — ప్రథమాశ్వాసము

స్త్రీపర్వము — ద్వితీయాశ్వాసము

భీష్మపర్వము

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీరామచంద్ర, యాశ్రితవార్ధిచంద్ర, । చారు నిర్మలగాత్ర, శశి సూర్యనేత్ర,
పంకజగర్భసంభవ భవప్రముఖ । కింకరార్చిత, దశగ్రీవసంహార,
అర్ణవదర్పాపహార, యా కుంభ । కర్ణాది రాక్షస ఖండనోద్దండ,
ఖండేందుధర చాపఖండనచండ, । కాండ సమగ్ర, యాఖండలవినుత,
దశరథరాజనందన, సార్వభౌమ, । అసదృశకీర్తి దిగంత విశ్రాంత,
పరమాత్మ, తారకబ్రహ్మస్వరూప, । గిరిజసన్నుత, జానకీచిత్తచోర,
శరణాగతుని నన్ను జాల రక్షించి । వరుసతో వినఁగ దేవా! చిత్తగింపు.
జనమేజయుఁడు తొల్లి సకలభారతము । మునివల్లభునిచేత ముద మొప్ప వినుచు
వరుస నుద్యోగపర్వము విన్న వెనుకఁ । బరమహర్షముతోడఁ బలికె నక్కథకు :
"అనఘాత్మ, మాతాత లట్లు సంగ్రామ । మొనరించుకొఱకునై యుద్ధోర్విఁ గదిసి
తరువాత నేమివర్తనము గావించి? । రెఱిఁగింపవే! నాకు నింతయు." ననిన
జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు । వినిపింపఁదొడఁగె నా వృత్తాంతమెల్ల:
"కౌరవ పాండవాగ్రణు లివ్విధమున । భూరి కురుక్షేత్రమున దండు విడిసి
సమరసన్నాహంబు సమకూర్చుచోట । క్రమముతో నిట నంబికాతనూభవుఁడు
గాంధారియును దానుఁ గనకపీఠమున । నంధిల్లఁ గూర్చుండి సంజయుఁ బలికె :
"జూదంబె వాదమై సుతుల కీరీతి । భేదమై యంతలుపెట్టెఁ జూచితివె!
హరి వచ్చినప్పుడే యక్కటా సంధి । యరుదారఁ జేయలేఁ డయ్యె రారాజు.
పాండవోత్తములకుఁ బద్మపత్రాక్షు । దండ గల్గుట కొంత తలఁపలేఁ డయ్యె.
ఏ నుపేక్షింపఁగా నిట్లయ్యె; నొకఁడు । మానుప నేర్చునే మఱి కర్మఫలము."

ధృతరాష్ట్రుని కడకు వేదవ్యాసుఁ డరుదెంచుట

అనునంత నచటికి నరుదెంచె నమర । మునివంద్యుఁ డా వ్యాసమునివల్లభుండు.
కడునొప్పు నీలమేఘముఁబోలెఁ బల్ల । జడలు బాలార్కుని సఖ్యంబు సేయ
పుణ్యతీర్థోదక పూర్ణ పుణ్యైక । గణ్యకమండలు కరమున వెలుఁగ
దండధారుని సముద్దండ గర్వంబు । దండింపఁగల యోగదండంబు దాల్చి
చనుదెంచి యమ్మహీశ్వరునిచేఁ బూజ । లనువారఁ గైకొని యర్థి నిట్లనియె :

"కాలంబు డగ్గఱెఁ గాన భూపతుల । కాలంబు సమకూరె హస్తిపురీశ !
కురురాజు తన వృథాకోపంబె కాని । పరబుద్ధి వినఁడు నిర్భర గర్వరేఖ.
ఏమిచేయఁగవచ్చు నిది యీశ్వరాజ్ఞ । యోమహీనాథ, నీవుఱక చింతిలకు.
వలనొప్ప నిట్టి మర్త్యమహాసంగరంబు । తెలియఁ జూచెదవన్న దృష్టి నీకిత్తు.
ఆ వాంఛ గలిగిన నడుగు వరమ్ము । నీ." వన్న మునితోడ నృపుఁ డిట్టులనియె :
"ఎక్కుడు వాంఛచే నిట్టిఘోరాజి । చక్కఁ జూడఁగనోప సంయమితిలక !
అన్నదమ్ములు భూమికై పోరిరనఁగ । విన్నవారలకెల్ల వెంగెంబుగాదె !
ఈ వరంబొల్ల నా కిఁకొక్క వరము । దేవ, యీయవె! కృపాదృష్టి గల్గినను.
పాండవ కౌరవ ప్రధనవర్తనము । లొండొండ వివరింప నొకనిఁ గావింపు."
అనిన నమ్మౌని కృపార్ద్రచిత్తమున । ఘను సంజయునిఁజూచి కడువేడ్కఁ బలికె :
"అనిలోనికేఁగి నీవరుదెంచి పతికి । వినిపింపు మచ్చటి విధమెల్లఁ దెలియ.
ఆ రెండు తెగలవా రాడు వాక్యములు । వారి వర్తనములు వారి యెన్నికలుఁ
గలుగు రహస్యప్రకార భాషణాలు । వలయు దివారాత్రవర్తన స్థితులుఁ
దలఁచిన మాత్ర నంతశ్శ్రీమలోనఁ । దెలియునట్లుగ నీకు ధీర, యిచ్చెదను.
మఱియు నయ్యాజిఁగ్రుమ్మఱు మహాయుధము । లెఱియఁ దాఁకకయుండ నిత్తువరంబు.
సమరవీక్షణకాంక్షఁ జనుదెంచు సురల । గముల రూపములు వాక్యములుఁ జిత్తములు
భావంబులును దేటపడునట్టి తెఱఁగు । వేవిధంబుల మనోవేగంబు నిత్తు."
అని సంజయునకు మహావరంబిచ్చి । చనియె నమ్మౌని స్వేచ్ఛావిహారమున.
అంత సంజయుతోడ నంబికానూనుఁ । డెంతయుఁ బ్రీతితో నిట్లని పలికె :
"చూచితే! కురు పాండు సుతు లకారణము । భూచక్రమునకునై పోరుచున్నారు.
ఇదిగాక తొంటిభూమీశులు నిట్లు । మది మది నవనికై మత్తులై పోరి
పృథివిఁ గూలినవారు పెక్కని విందుఁ । బృథివి నెట్టి విశేషబృందంబు గలదో ?
యిది నాకుఁ దెలియ నీవెఱిఁగింపు." మనిన । సదమల వాక్ప్రౌఢి సంజయుఁ డనియె :

సంజయుఁడు ధృతరాష్ట్రునకు భూపరిణామంబు చెప్పుట

"జానొప్ప నీధరాచక్ర విశేష । మేనెంతవాఁడ నీ కెఱుఁగఁజెప్పఁగను.
ఐన నా యెఱిఁగినయంత చెప్పెదను । మానవేశ్వర, విను మహి మహత్త్వంబు.
నానాప్రకారమై నడచు చరాచ । రానీకములు భూమి నవతారమందు ;
నిండె వర్ధిలు వెక్కు నిండె యడంగు ; । సందేహమే భూమి సకలంబు తాన.

అరసిచూడఁగ శబ్ద మాకాశగుణము ; । పరగు మారుతము శబ్దస్పర్శములను ;
రూఢి శబ్దస్పర్శ రూపగుణంబు । లాటపట్టైయుండు నా తేజమునకు.
రుచిర శబ్దస్పర్శ రూప[1]రసంబు । లుచితంబులై యుండు నుదకంబునకును.
ఇన్నిగుణంబులు నెసఁగ గంధంబు । వన్నెయై యొప్పారు వసుధకు నెపుడు.
అదిగానఁ బంచ[2]భూతాధికం బనఁగఁ । బొదలిన యీక్షోణిఁ బొగడ నచ్చెరువు.
మేరువనంగ భూమీధరం బొకటి । భూరి భయంకరాద్భుత పుణ్యభూమి.
వివరింపఁ బదియారువేల యోజనము । లవనిఁ గ్రుంగిన పాద మమ్మేరువునకు.
ప్రభాజితంబుగ నెనుబది నాల్గువేలు । యోజనంబులు దాని యూర్ధ్వభాగంబు.
అట్టిమేరువు దక్షిణాంగంబునందుఁ । బుట్టె [3]నుత్తాల జంబూవృక్ష మొకటి,
దివ్య తేజోభాగ్యదీప్తుల నడరు । నవ్యసుదర్శన నామకంబునను.
విస్తారమై రెండువేలు నేనూరు । ప్రస్తుత యోజన ప్రఖ్యాతి పొడవు.
దానిపండులు మహీస్థలి మహానినద । మై నిరతము రాలి యవియుచునుండు.
ఆ రస మ్మొక్కయేఱై మేరువునకు । భూరి ప్రదక్షిణంబుగ నేఁగుదెంచి
పానర నుత్తర కురుభూములు చొచ్చి । వసధిఁ గూడుటఁజేసి వసుధేశతిలక !
భూమి నత్తటిని జంబూనది యయ్యె ; । ఆ మహానది సోఁకి యచటఁ బైఁడియయ్యె.
జంబూనదీతోయ సంసర్గమహిమ । జాంబూనదఖ్యాతి సంధిల్లెఁ బసిఁడి;
కానదీతోయంబు లానిన మనుజు । లేనాశమును జెంద రెఱుఁగరు ముదిమి.

. . . . | . . . .

ఇట్టి సర్వమునకు హేతువై పరఁగు । నట్టి జంబూమహీజాఖ్యానమునను
బొలిచె నిద్దీవి జంబూద్వీప మనఁగ, । వెలసె సుదర్శనద్వీపంబు ననఁగ.
మొదలను లవణసముద్ర ముద్రితము । ఇది కడునొప్పారు నేమి చెప్పెడిది.
ఓ దేవ, యీదీవి కుత్తరసీమఁ । బ్రోది గల్గిన మేరు భూధరంబునకు
నిటుఁ బ్రదక్షిణముగా హేమకూటంబు । నట నిషధంబు హిమాచలేంద్రంబు
శ్వేతపర్వతమును శృంగవంతంబు । నాతరువాత నీలాద్రియు నమరు.
ఇట్టి శైలములకు నెల్ల రాజనఁగఁ । బట్టు గల్గిన మేరుపర్వతాగ్రమున
మునులుఁ గిన్నరులుఁ గింపురుష గంధర్వ । ఘన సిద్ధ సాధ్య[4]దిక్పతు లాదియైన

1. గుణంబు. 2. భూతాత్మకం 3. నుత్పాత. 4. దిక్పతులు నాదైన. (మూ)

దేవయోనులు మహాదివ్యసౌఖ్యముల । నేవిధంబుల [illegible]
మొనగట్టి తత్ప్రాంతమునఁ గల్గినార । వనముల [illegible]
హిమశైలపుత్రీసమేతుఁడై శివుఁడు । విమలసౌఖ్యంబుల [illegible]
మొదల జంబూద్వీపమునఁ గలయట్టి । [illegible]
కర మొప్పఁ దొమ్మిది ఖండంబు లగుచు । [illegible]
ధరణీశ, శృంగవంతము మధ్యసీమ । [illegible]
కీర్తికెక్కిన శ్వేతగిరిప్రాంత పుణ్య । [illegible]
తగిలి నీలాద్రి కుత్తరదక్షిణముల । [illegible]
జగదేక దేవతాస్థానమౌ మేరు । జగతీధరేంద్ర । [illegible]
లాలిత కేతుమాలాఖ్యవర్షంబుఁ । [illegible] భద్రాశ్వవర్షము [illegible]
ఉరుతర హేమకూటోత్తరమందు । [illegible]
సరి హిమవంతు పార్శ్వములఁ గింపురుష । వర్షంబు భారతవర్ష [illegible]."
అనిన సంజయుఁ బల్కె నాంబికేయునకు : । "[illegible]! [illegible]
జలనిధులను సమస్తద్వీపములను । వెలయు ప్రభావంబు [illegible]."
నావుడు నతఁడు భూనాథునిఁ బలికె : । "[illegible]
రీతైన లవణవారిధి నట్టనడుమ । భూమి విఖ్యాతి జంబూద్వీప [illegible].
మొదల నిక్షుసముద్ర ముద్రితంబగుచుఁ । [illegible]
తేనియ మున్నీరు తిరిగి కొల్వఁగను । [illegible] శాల్మలీద్వీప [illegible].
భూపాల, ఘృతమహాంభోరాశి నడుమ । [illegible] కుశద్వీపంబు [illegible].
దధి మహాంభోరాశి తను జుట్టికొలువ । [illegible] క్రౌంచద్వీప [illegible].
క్షీరవారాశివేష్టితమై నిధాన । గౌరవంబగుచు శాకద్వీప [illegible].
అరుదైన శుద్ధోదకాంబుధి తన్ను । దిరిగి రాఁ బుష్కరద్వీపంబు [illegible].
అమర నెన్బదివేలు నాల్గూరు యోజ । [illegible] జంబూద్వీప [illegible]
ధీర, చూడఁగ దాని ద్విగుణప్రమాణ । ... ...
మన శాల్మలీద్వీప మధికమై పరఁగు । ... ...
తెగువమై శాల్మలీద్వీపంబుకంటె । ద్విగుణమై విను కుశద్వీపంబు [illegible].

* 'జంబూద్వీపము' కర్త అధ్యాహార్యము.

దానికి రెట్టియై తనరారుచుండు । జానొప్పఁగాను గ్రౌంచద్వీపభూమి.
అందుకు నినుమడై యలరారు నెపుడు । క్రందుకొనంగ శాకద్వీప మధిప!
ఈరీతి నొండొంటి కెక్కుడై పుణ్య । సారమ్ములై మహాసౌఖ్యమ్ములగుచుఁ
బరఁగు నీదీవులఁ బర్వతమ్ములును । వర పుణ్యనదులును వస్తు సంఘములు
ధనధాన్య వస్తు వితానంబు దివ్య । మునులు దేవాలయంబులు ససంఖ్యములు.
అంతకుఁ గర్తయు [1]నాప్రహర్తయును । శాంతచిత్తుండైన సర్వేశ్వరుండు
డాకొన్న కపట నాటకసూత్రధారి । వైకుంఠపతి భక్తవత్సలుం డెపుడు
నగణిత కనకమయంబైన యట్టి । ... ...
భూతప్రభూతముల్ పుణ్యాష్ట చక్ర । చేతో జవప్రభాంచిత శకటమునఁ
గమలావినోద ప్రకార పరాయ । ణమునఁ గృపామూర్తి నటియింపుచుండు."
అనిన నద్భుతమంది యటఁ దలనూఁచి । జనపాలవరుఁడు సంజయున కిట్లనియె:
"కొంచెంబులోపలఁ గొంచెమీ వరున ; । మించుకనేల తా రిం దేలవలసి
రణమిట్లు చేయఁ గౌరవ పాండవులకు । గణుతింప నగుఁబాటు కాదొకో తమకు!
లుబ్ధ[2]బుద్ధులొకింత లోఁగరుగాక । లబ్ధమెయ్యది బంధులను జంపుకొనఁగ?"
ననిన సంజయుఁ డను : "నశ్లేల దేవ! । విను మింతయును నీకు విస్తరించెదను.
ధర లుబ్ధబుద్ధి నీతనయుఁడే కాని । యరయఁ బాండవులకు నత్యాశ లేదు.
నీబుద్ధి హారిబుద్ధి నీతి గైకొనక । సౌబలు కఱపుచే క్షితి దెచ్చుకొనియె.
వారు పూనికదీర్చి వచ్చినఁ గొనక । వారక తా బలవంతుఁడు వోలె
భువిలోని తగవునఁ బొసఁగ వారలకు । సవరాజ్య మీకున్నఁ జంపకుండుదురె!
అట్టుండె నీవర్షమందు వర్తించు । నట్టి విభూతి పాయక యెఱింగింతు.
మలయశైలము శుక్తిమంతము వింధ్య । యలమహేంద్రము పారియాత్రాచలంబు
తగుసహ్య ఋక్షవంతములన గోత్ర । నగము లేడు చెలంగు నరనాథతిలక!
ఇందు నానాధాన్య హేమమాణిక్య । సందోహములు ఘటించఁగ ననువగును.
తగరంబుఁ గంచును దామ్రంబు నినుముఁ । దగు గంధ వస్తుసంతతి యిందు దొఱకు.
గంగయు సరయువుఁ గావేరి పెన్న । తుంగభద్రయు శతద్రువు తామ్రపర్ణి
తమస నర్మద వితస్తయు విపాశయును । యమున బాహుదయు నేత్రావతియు ననఁగఁ

1. నాపహర్తయుఁ బ్ర. 2. బుద్ధుల కింత లొంగరు (మూ).

దలఁచినమాత్రఁ బాతకరాశినెల్ల । నలియఁజేసెడు పుణ్యనదు లనేకములు.
కాంచి శ్రీశైలంబుఁ గాశి వెండియును । సంచిత పుణ్యదేశము లనేకములు.
గాంధార కాంభోజ గౌళాంగ వంగ । సింధు కర్ణాట కాశ్మీర సౌరాష్ట్ర
పటు విదేహ త్రిగర్త పాండ్య సింహాది । ఘటిత దేశము లిందె గలవు భూపాల!
వరుస సప్తాదశవర్షంబు లందు । వర పుణ్యసతులును వారకాంతలును
గమనీయ రూపరేఖా విలాసముల । నమరుదు రిందు నేమని చెప్పవచ్చు!
కావున దీనికై క్షత్త్రియవర్గ । మేవిధంబునఁ బోర కేల మానుదురు?
అన్నదమ్ములు తండ్రి యస రెత్తిపోయి; । యెన్నికఁ బోరాడి యేలుదు రుర్వి.
అదిగాన మనవార లవనికై యిట్లు । ఎదిరి పోరాడుట యొగ్గుగా దనఘ!"
అనిన సంజయుని వాక్యములకు మెచ్చి । మనుజేశుఁ డతని సమ్మానించి పలికె:
"రమణ, నీవింకఁ గౌరవ పాండు సుతుల । సమరంబుఁ జూచి యచ్చటి విశేషములు
వినిపింపు మాకును విశదంబుగాఁగ." । అనుటయు సంజయుఁ డాప్రొద్దె యరిగి
పది దినంబులు భీష్ము బవరంబు చూచి । పదునొకండవనాఁడు పతిఁ గానవచ్చి
యతని యంఘ్రుల నుత్తమాంగంబు మోపి । సతులు భీతిల నొక్కొజాము వాపోయి,
యిదియేమి సంజయ, యిదియేమి యనఁగఁ । బదరి భీష్మునిపాటు పతితోడఁ జెప్పె.

భీష్మ మరణమువిని ధృతరాష్ట్రుఁడు వలవించుట

చెప్పినఁ "బిడుగాటుచే" నద్రిగూలు । చొప్పునఁ బడి మూర్ఛసోఁకుగాఁ గూలి,
హాహాధ్వనులతోడ నంగనలెల్ల । నోహటించిన శిశిరోపచారములఁ
గొంత దెప్పిరియు డగ్గుత్తికవెట్టి । యంతంత నాతఁ డిట్లని ప్రలాపించె:
"హా జాహ్నవీపుత్ర! హా లోకమిత్ర! । హా జగన్నుతలీల! హా శౌర్యలోల!
హా [1]సోమకులచంద్ర! హా కౌరవేంద్ర! । హా సాధుగుణసక్త! హా విష్ణుభక్త!
ఎవ్వండు నినుగూల్చె! నెట్లు గూలితివి! । ఎవ్వఁడు రక్షించు నింకఁ గౌరవుల!
భృగురాము గెలిచిన బిగువెందుఁబోయె! । పగరగెల్చిన బాహుబల మెందుఁబోయె!
ప్రకటిత శస్త్రసంపద యెందుఁబోయె! । అకట! పాండవవార్ధి నడఁగితే భీష్మ!
వలనైన శాత్రవ ప్రాణవాయువుల । నెటఁ బ్రజ్వరిల్లెడి నీప్రతాపాగ్ని
కౌంతేయ కరముక్త కాండవర్షమున । నింతటిలో నాఱె నేమిసేయుదును!
పొసఁగ నాకెవ్వరు బుద్ధిచెప్పెదరు! । వసుమతి నింక నెవ్వనికి మ్రొక్కుదును!

1. సోమ. (మూ)

ఇల జాహ్నవీ వంశ మింక నెక్కడిది! । తలఁప జూదంబకదా యింతచేసె!
వడి నిన్ను జంపినవాని చేతులకు । నడరిన కురుసేన లడ్డమే తండ్రి!"
అనియేడ్చి మఱియు నిట్లను సంజయునకు : । "అనఘాత్మ! యింతసత్యమె భీష్మపాటు!
భ్రమపుట్టి తప్పఁజెప్పవుగదా నీవు! । సమరోర్వి నతఁడేల సమయు నల్పమున!
కాదేని శౌరి చక్రము వైవవలయు ; । కాదేని శివుఁ డుదగ్రతఁ గూల్పవలయు!
ఒండేని నతఁ డేయకుండెనో గాక! । ఖండింప¹నెట్లోపు గాంగేయు నొకఁడు!
సైంధవుం డెటపోయె? శకుని యేమయ్యె? । గాంధారికొడుకు లెక్కడనుండి రపుడు?
గురుఁడు తోడ్పడఁ డెట్లు? గురుతనూజాది । కురుసేన లతని దిక్కును జూడరైరె?
భూభుజోత్తముఁడుఁ గృపుండు నేమైరి? । ఏభంగిఁ బోరాడె నిరువాగు నపుడు?
బవరంబు నాకు నేర్పఱుతుగా." కనిన । నవనీశుతోడ నిట్లనియె సంజయుఁడు :

యుద్ధవిశేషములను సంజయుఁడు ధృతరాష్ట్రున కెఱిఁగించుట

"ఏమని చెప్పుదు నిభపురినాథ! । ఈ మహాసంగ్రామ మెట్లు వర్ణింతు!
భారతయుద్ధంబు భక్తితో విన్న । వారికిఁ బుణ్యంబు వర్ధిల్లుచుండు.
మునుపు వేదవ్యాసముని కృపఁ జేసి । వినిపింతు నే నీకు విస్తారముగను.
అనఘాత్మ, వినుము నిన్నా రాత్రి పీడు । కొనిపోయి నీపెద్దకొడుకు వేలంబు
చొచ్చితి ; నపుడు నీసుతుఁడు ²కొల్వొచ్చి । మెచ్చుగా బీఠంబుమీఁద నున్నాఁడు.
హితులు మంత్రులుఁ బురోహితులుఁ దీర్పరులు । మతిమంతులఖిల సామంతులుఁ గొలువఁ,
దఱిమి మృత్యువునైనఁ దంష్ట్రలు పెఱికి । విఱుగఁదోలెడిపాటి వీరయోధులును,
గణుతింప నింద్రునిఁ గైకొన నట్టి । మణి సువర్ణ కిరీట మకుట వర్ధనులు,
భద్రాత్ముఁడగు వీరభద్రునికంటె । రౌద్రభీకరు లతిరథ సమరథులు,
శలుఁడు శల్యుండు నశ్వత్థామ కృపుఁడు । కలశసంభవుఁడుఁ గేకయులు సైంధవుఁడు
దండనాథులుఁ ద్రిగర్తులును దుశ్శాస । నుండు బాహ్లిక వికర్ణులుఁ జేరికొలువఁ
జామరద్వయముచే సామ్రాజ్యలక్ష్మి । తామరతంపరై తన్నాశ్రయింప,
'కడియ కొత్తకు సముఖావాహాహో' యనుచు । నదటు ³సందడి వేత్రహస్తులు జడియఁ,
గొలువున్న వేళ నా కురురాజుఁ గాంచి । తలఁకక యేను పాదములకు నెఱఁగి
కొలిచియుండితి ; నంతఁ గురుకులేశ్వరుఁడు । పలికె దిగ్దేశభూపతుల నీక్షించి :
"నరనాథులార, పాండవులకు మనకుఁ । గరము భీకరమైన కదనంబు గలిగె.
ఇట్టిరణంబులో నీభీష్ముఁ డరులఁ । బట్టి చంపఁగఁ జలపట్టియున్నాఁడు.

---

1. నెట్లోప్పు 2. క్రొవ్విచ్చి. 3. సందుల. (మూ).

ఉగ్రుఁడైన శిఖండి నొక్కనిఁ జంప । [1]సుగ్రహమునఁ బాండుసుతులఁ జంపెడిని.
కావున మన మా శిఖండి మర్దనము । గావింపకుండుట కార్యమూ తలఁప!
ఏమరియుండ[2]రా దిందఱుఁ గూడి । నేమించి యాశిఖండినె చంపవలయు.
అతిజతనముమీఱ నంగనాపూర్వు । క్షితి భీష్ముఁజేర[3]నిచ్చిన పని తప్పు.
రక్షచాలని మృగరాజేంద్రునైన । భక్షింపదే! నక్క బ్రదికితి ననుచు.
మదమెత్తి బెబ్బులి మఱచి నిద్రింపఁ । బొదివి తా గొఱ్ఱెయైనఁ బొరిగొనకున్న!
ఇతనిఁ గాచిన నితఁ డెల్లయోధులకుఁ । బ్రతిలేని సర్వాంగ రక్షయౌఁ గాదె!"
అని చెప్పి "యెల్లి రేపాజిసేయంగ । ఘనతర సన్నాహ కలితులై రండు
పొం" డని యనిచి భూభుజుఁడు లోపలికిఁ । జండ వేత్రకర ఘోషములతోఁ జనియె.
అంత సూర్యోదయంబైన భీష్ముండు । సంతోషమున రణోత్సాహంబు మెఱసి
కాలక్రియలు దీర్చి కాంచన రత్న । లాలిత భూషణాలంకారుఁ డగుచు
ధళధళాయుతమాన తప్త సువర్ణ । మిళిత వస్త్రము మేన మెండుగాఁ గట్టి
శరచాప కవచాది సన్నద్ధుఁడగుచు । ఖర కర ప్రతిమాన ఘన తేజ మమర
వెడలెఁ గాంతేయుల విజయంబుగోరి । తడయక భటకోటి తనుఁజేరి కొలువ.
అప్పుడు రారాజు సఖిలభూవిభులుఁ । దప్పక సంగరోత్సవమెల్ల మెఱసి
తమ తమ బలములుఁ దమ తురంగములుఁ । దమ మత్తగజములు దట్టమై నడువ,
భేరీ ధణంధణ పృథుల ఘోషముల । చే రౌద్రమై దిశల్ చిల్లులుపోవ,
[4]ఉఱుకు రథంబులు నొక్కొక్కయూరి । పఱపునఁ దముఁజేరి పదిలమై నడువ,
మెఱపుల తళ్కునా మెఱయు పట్టెములుఁ । దఱుచైన బరిగోల దళములుఁ జెలఁగ,
ససదృశ ప్రభలు దైవాఱఁ గైసేసి । వెస దండనాథుని వెనుకొని చనిరి.
కౌరవపతియు సంగరకుతూహలము । చారుముఖాబ్జప్రసన్నత దెలుప
సుతులు సోదరులును జుట్టాలు సఖులు । హితులు మంత్రులుఁ దన్ను నెలమి సేవింపఁ,
జండతురంగ హేషారవంబులును । దండియౌ కరిబృంహితములు నుబ్బెసఁగ,
ననురక్తి నేకాదశాక్షోహిణులును । దన కేతనచ్ఛాయఁ దగిలిరాఁ గదలె.
మఱియుఁ గాంచనరత్నమయరథంబెక్కి । మెఱసె సంగరమున మేటి ద్రోణుఁడును.
వృత్త చక్ర[5]హయోగ్ర వృషభాఖ్య కేత । నోత్తమ ఘనరథంబొనర నాకృపుఁడు,

---

1. సంగ్రామమున. 2. రేదిందఱు. 3. వచ్చిన. 4. నూరకరథంబు లొక్కొక్కపూరి
5. హయంగ. (పూ)

మణి సింహలాంగూల మహితధ్వజంబు । ప్రణుతినొప్పెడు మహారథుఁడు ద్రౌణియును,
అతుల వరాహధ్వజాతపత్త్రముల । వితతుఁడై రణకళావేది సైంధవుఁడు,
శ్రీకర భూషణాంచితుఁడై గభీర । భీకరస్ఫూర్తి శోభిల్లు శల్యుఁడును,
దూరీకృతారాతి దుశ్శాసనుండు, । భూరివిక్రముఁడైన భూరిశ్రవుండు,
ఘనపరాక్రముఁడు త్రిగర్తనాథుఁడును, । అనఘవర్తనులు విందానువిందులును,
శూరులు బాహ్లీక సోమదత్తులును, । ధీరుఁడు మాహిష్మతీనాయకుఁడును,
మరు గౌళ కర్ణాట మగధ కాంభోజ । నరనాయకులును, గాంధారభూపతియు
ననువారు వీరు మహారథోత్తములు । ఘనతర సుభట సంకలితులై కదలి
నాగకేతనుని ముందట వెన్కఁ బార్శ్వ । భాగంబులను గూడి పయనమై చనిరి.
ఈరీతి నా కౌరవేశు సైన్యములు । ఘోరవైఖరిఁ గూడుకొని దిక్కులద్రువ
ఘన శతకోటి ముద్గర శూల ముసల । ధనురస్త్ర కుంత గదాదండ నఖర
పరశు తోమర భిండివాల చక్రాది । గురుతరాయుధ పంక్తి గుంపులై నడవఁ,
బ్రళయకాలాంబుద పటల ప్రమాణ । ఫలకసంఘుంబు లుద్భటమై చెలంగ,
జనపాల రత్న కాంచన సముజ్జ్వలిత । ఘన కిరీటప్రభా ఘన తేజ మలర,
సురలకైనను దేరిచూడంగ రాక । కర ముగ్రమై యుండె ఘనధూళి పొదలి.
మఱియు భూషణ [1]వజ్రమహిమ హంసముల । తెఱఁగైన, హరినీల దీధితుల్ భృంగ
మాలికాకృతి నొప్ప, మాణిక్యకాంతి । జాలంబు పద్మవిశాలత దెలుప,
కురుసేన తామరకొలని చందమునఁ । బరికింప నొప్పె భూపా! యేమిచెప్ప.

భీష్ముఁడు నిజయోధుల కుత్సాహంబు గలిగించుట

చని చని యీరీతి సంగ్రామభూమి । గని యందు విడియుచో గాంగేయుఁ డపుడు
తప్పక నిఖిలభూధవులను వరుస । రప్పించి యిట్లను : "రాజేంద్రులార!
జాలినిబడి యింటఁ జచ్చుటకంటెఁ । బోలఁ గురుక్షేత్రమునఁ బడుటొప్పు.
ఆజిఁ గూలుట సహస్రాశ్వమేధంబు । లోజఁ జేయుటగాదె యుర్వీశ్వరులకు!
నాఁ డన్నమాటకై నాతోడి కినుక । రాఁడయ్యెఁ గంటిరే! రాధేయుఁ డనికి.
పొనర నేలికసొమ్ము బుక్కముగాఁగఁ । దిని పోటుతరుణాతఁ దేరకాఁడయ్యె.
తాను రాకుండినంతనె నాకుఁ గార్య । హాని పుట్టెడునొకో! యాజిమధ్యమున.
తనుఁ దోడుగోరునే! తటినీసుతుండు । ఘన భార్గవాస్త్ర విఖ్యాత కోవిదుఁడు.

---

1. వ్రజ.

అంధకారముఁ జంప నర్కుండు కుముద । బంధుని తోడానవదునె! యెందైన.
అట్టుండె మీసైన్యమంతయు నిపుడు । గట్టి మొగ్గరములుగాఁ దీర్పుఁ" డనుచు
ననిచిన వారు సాహసభాషలాడి । చనిరంత నాత్మీయసైన్యంబులకును.
అట్టిచో గాంగేయుఁ డధిపతిఁ జూచి । పుట్టిన భయమెల్లఁ బోవ నిట్లనియె:
"కౌరవ్య, వెఱవకు; కౌంతేయవరుల । ఘోరాజిఁ గూల్చి నీకును జయంబిత్తు.
ఒకనాఁట వేవుర నురుకాంతి రత్న । మకుటవర్ధనులఁ జంపక జోడువిడువ.
నిజము పార్థులఁ జంపి నీచేత నుర్వి । ప్రజల నేలింతు నాపలుకు పాలింతు."
ననిన సంతోషించి యహికేతనుండు । తన దండనాథుఁ గీర్తనచేసి పలికె:
"నేఁడుగదా భీష్మ, నీప్రతాపాగ్ని । వేడిమి నాతోడ వెడలనాడితివి.
తొలుతఁ గార్యము[1]చెప్పి తుదముట్ట దానిఁ । దలకొనుటెల్లఁ బెద్దల రీతిగాదె!
హరిహర బ్రహ్మాదులైన దేవతలు । పరిగణింతురు నీప్రభావవర్తనము.
దానికిఁ దగఁ బాండుతనయులఁ గెల్చి । పూనిక నాకీవె భూమి యంతయును."
అని వెండియును బల్కె: 'ననఘ, యీసేన । కనువైనయట్టి వ్యూహంబు పన్నింపు."
నావుడు నద్దండనాథుఁ డవ్విభుని । యానతి వహియించి యతిసంభ్రమమునఁ
దవిలి ద్రోణుఁడుఁ దానుఁ దాలకేతనము । నవవేదికాకేతనముఁ దేజరిల్ల
బలముల మొలఁగి యేర్పఱచి యేర్పఱచి । సొలవక మేటిపోఁజులు దీర్చి తీర్చి
తూర్పు పిఱుందుగా దొరలను నునిచి । దర్పించి మొనలముందటఁ దాను నిలిచెఁ
బడమర మొగమైన భానుండుపోలెఁ । బడ[2]నాయితంబైన పండునుబోలె.
వలపటఁ గృపుని నశ్వత్థామ నునిచి । వలచి దాపటఁ గృతవర్మ మద్రపుల
వడి వెన్క భూరిశ్రవసుని బాహ్లీకు । నడుమఁ గుమాళ్లతో నరపతి నునిచి,
యతనిముందటఁ బ్రతిజ్ఞాశీలుఁడైన । యతివీరు సంశప్తకాధీశుఁ బెట్టి,
మఱియు సామంతుల మగఁటిమి భటులఁ । దరువాతగా నిల్పి తగిన తావులను
గొలఁది[3]గానని యేనుఁగులకుఁ దేరులను, । పొలివోని యారథంబులకు గుఱ్ఱముల,
నాయుత్తమాశ్వంబులకు విలుకాండ్ర । నాయుధంబులవారి నట నిల్వఁ బనిచి,
మానుషవ్యూహంబు మానుషాలోక । నానంద భయరౌద్రమైయుండఁ బన్ని,
నిజము దీనికి నిది నిర్ణయంబనుచుఁ । బ్రజల నియోగించు బ్రహ్మయుఁ బోలె
నందఱ నియమించి యూహాపోత్సాహ । కందళితాత్ముఁడై గాంగేయుఁ డొప్పె.

1. దప్పి తుదిముట్టెనేని. 2. నాయతము. 3. గా నియ్యేనుఁగులకు. (మూ)

ఇట్టి రాజవ్యూహ మొనఱ నణఁచఁ | బుట్టెనో యని భీతిపుట్టె లోకులకు.
అది లోకములమ్రింగ నభవుండు తెఱచు | వదనంబుఁబోలె నుజ్జ్వల భీమరేఖ.
కనుఁగొనవచ్చిన ఘన సిద్ధ సాధ్య | దనుజ గంధర్వ విద్యాధరాధిపులు
ఆసేన కడగట్టు హవణు గంభీర | మాసంభ్రమముఁ జూచి యాశ్చర్యపడిరి.

పాండవయోధులు యుద్ధమునకు వెడలుట

అటమున్న ధర్మరా జతివైభవమునఁ | బటహ భేరీ భూరి భాంకార మడరఁ,
దుహినాంశు డిలఁ బెక్కు తోఁచెనో యనఁగ | బహుభంగి ధవళాతపత్రముల్ వెలుఁగ
నురుభాగ్యమునఁ దన్ను నూరులం తేసి | ధరణినాయకుల రథంబులు గొలువఁ,
దురగఖురోద్ధూత ధూళి యచ్చరల | శిరసుపూవులతోడఁ జెలుములు సేయ,
వరుసఁ గేతన మణివ్రాత దీధితులు | ఖరకర కిరణ సంఘములతో నొరయఁ,
గై సేసి రథమెక్కి కదలె నగ్గడల | భాసిల్లు చతురంగబలములు గొలువ.
అతనివెంటనె గూడి యనిలసంభవుఁడు | ప్రతిలేని భూషణప్రభలు శోభిల్ల
సంగరం బొదవిన సంతోషమహిమఁ | బొంగారు భుజములు లద్భుతముఁ బుట్టింప
డాకాల బిరుదు కూడక యెత్తరాని | భీకర మణిగండ పెండెంబు దాల్చి,
కౌరవనయన భీకర భూరి ఘోర | ధారల గద బాహుతలమునఁ దాల్చి,
క్రందొప్పఁ దన పరాక్రమము లందంద | వందిమాగధకోటి వర్ణన సేయ,
[1]హవణించి భేరి కాహళ శంఖ పటహ | రవములతో మహారథమెక్కి వెడలె.
ఇట్టి భీముని వెంట నింద్రనందనుఁడు | చుట్టును బహురాజసుతులు సేవింపఁ,
జెలఁగి దేవేంద్రుఁ డిచ్చిన కిరీటంబు | ధళధళాయత కాంతిఁ దరుణార్కుఁ బోల,
గరుడాంకచోదితోత్కట ధవళాంగ | హరి సమన్వీత రోహణాద్రిప్రమాణ
కపికేతనాభీల ఘంటికాఘోష | విపుల ప్రభాభాను విస్ఫురద్రథము
నుదయాద్రి నెక్కు సూర్యుఁడుపోలె నెక్కి | కొదలేని ముత్యాల గొడుగులనీడఁ
దను నుత్తమౌజోయుధామన్యు లెపుడు | ఘన చక్రరక్షకఖ్యాతి సేవింప,
కాలకేయ నివాతకవచాది రిపులఁ | జాలఁ దిన్నట్టి యక్షయబాణములును,
కంటక త్రిపురారి కఱకంఠశిరము | గెంటుగాఁ బగులఁ దాఁకిన గాండివంబు,

1. హవణైక. (మూ).

బాపుగా నిర్జరప్రతతి మెచ్చునకు । దీవించి యిచ్చిన దేవదత్తంబు
ధరియించి వెడలె ముందఱ వేత్రకరులు । చరియించి సందడిశడియ ద్రోయఁగను.
క్రీడి పిఱుంద మాద్రీతనూభవులు । వేడుక మీఱు నంపవిధంబు మెఱసి
తమ సౌకుమార్యంబు దర్శించి రాచ । గములు లజ్జించి శృంగారంబు మెఱుఁగ,
లెక్కలేని రథావలియు భటావళియు । మిక్కిలి హయములును మిక్కిలి కరులు
బలిసిరాఁ జనిరి ద్రౌపది పగదీర్పఁ । గలిగె నాఁడనుచు విశ్వాసంబుతోడ.
వారివెంటనె గూడి వశిత శస్త్రాస్త్ర । పారీణుఁడై సుభద్రాసుతుండును,
పౌరుష కోదండ బహుళ విద్యాని । శారదులైన పాంచాలసూనులును,
రసికులౌ తమ యీడు రాచకుమార్లు । వెనుకొండ నేతెంచి వెంట నేతేర
శేషప్రమాణ విశేషతుండాగ్ర । భీషణ మత్తేభ బృందంబు నడవ,
హేషారవంబుల కిరవులై రత్న । భూషిత ఘోటకంబులు పెక్కు నడవ,
కన్నెకయ్యము నేఁడు గలిగె మాకనుచు । వన్నెమైఁ జనిరి సర్వబలంబు గొలువ.
ద్రుపదుండు ధృష్టకేతుఁడు మత్స్యదేశ । నృపుఁడు [1] శిఖండి శినిప్రవరుండు
ఘన చేకితాన మాగధ సహదేవు । లనువారు సప్తసంఖ్యాక్షౌహిణీశు
లనికి రథారూఢులై మహోద్దండ । ధను రస్త్రకౌశలోద్ధతులునై చనిరి.
మఱియు మాయాబలోన్మత్తుఁడై సేన । తఱచుఁగ గదలె సత్త్వాళి ఘటోత్కచుండు.
గదుఁడు పాండ్యుండు కేకయులు శైబ్యుండుఁ । గదలిరి సేన లగ్గలముగాఁ గొలువ.
వెండియు ఘనులైన వివిధ దిగ్దేశ । మండలాధిపులు సామంతులు భటులుఁ
దమతమరథములుఁ దమ లాంఛనములుఁ । దమ సైన్యముల నొప్పి దర్పంబు మెఱసి
బిరుదడిండిమములు భేరులు గౌళ్లు । మురజకాహళములు ముంగలిడిండ్లు
తమ్మటమ్ములు డోళ్లు తప్పెట్లు బూర । కొమ్ములు గిడిగిళ్లుఁ గోలాహలముగఁ
గనుఁగొను ఖచరుల కనుబాటు దాఁకు । నని ఘనాతపత్త్ర సహస్రంబులఁగ
బిరుదు టెక్కెంబులు భీకరధ్వజము । లరుణాంశునిభమైన యస్త్రశస్త్రములు
భూషణంబులు మహాద్భుత చామరములు । వేషంబులును నొప్ప వెడలి రాజిని.
అప్పటి సంరంభ మధినాథ, యేమి । చెప్పంగవచ్చు! విచిత్రమై తోఁచె.
ప్రాచిపయోధితోఁ బశ్చిమాంభోధి । యేచి పోరాడఁ బోయెడులాగు దోఁచె.
ఘన సైన్యధూళి యాకాశంబు నిండి । యనిమిషనామంబు లణఁచె లేఖులకు.
నలువైనయట్టి సేనాముఖంబునకుఁ । దిలకమై పాంచాలదేశేంద్రసుతుఁడు

1. శిఖండికిని ప్రథరుండు. (మూ)

అగ్నికుండజుఁ డిశాండని తోఁప దేహ । మగ్నివర్ణమునఁ బాయక తేజరిల్ల,
ననువు లెఱింగి వ్యూహము గూర్ప విప్పఁ, । బనిమంతులగు వేత్రబాహులు గొలువ,
ఘనసైన్యసరిసిలోఁ గలహంస వోలెఁ । దునియని శ్వేతకేతువు సంచలింప,
నటువచ్చు నిటువచ్చు నధిపు వీక్షించుఁ । దుటుములుగా సేనఁ దోలించు విప్పు
ధరణినాయకులఁ బంతంబులాడించు । దొరలతో భాషించు ద్రోణు నిందించు
యమసూతికడ వేత్రహస్తుఁడై నిలిచి । సమకొన్న సందడి జడియంగ వ్రేయు,
మితికి నర్జును శౌరిమీఁదికివచ్చు, । నతనితోఁ బంతంబులాడి మెప్పించు.
ఇట్టు ధృష్టద్యుమ్నుఁ డేతేర జముని । పట్టి కురుక్షేత్ర బహు పుణ్యభూమి
గదిసి కౌరవులనుగాంచి కట్టెదుట । మొదలనే తనసైన్యముల నిల్పఁబనిచి
జయసూచకములైన చారునిమిత్త । చయములకెల్ల హర్షంబునొందుచును
అడియాలములతోడ నక్కడక్కడను । బుడమితేఁడుల నిల్పి భూమివల్లభుఁడు
ఇరువాగుఁ గలయంగ నీక్షించి యపుడు । పరమాదరమున భూపతుల కిట్లనియె :
" ఈ యాజి మనకింక నింద్రత్వ మొండెఁ । బాయని రాజ్యవైభవ మొండెఁ గలుగు.
ఒక్కట గురు... ..తరవా... .. । ... ... గానోపు నీసేనకంటె.
ఈసేన ఘనమయ్యె నెట్లొకో యింక । మో సనా వలదు నమ్మఁడు క్రీడి గలఁడు.
కాలకేయ నివాతకవచులఁ జంపె; । శూలితోఁ బోరాడె; సురరాజు గెలిచెఁ;
జిత్రసేను జయించెఁ జెలఁగి కౌరవ్య । చిత్రసేను వధించెఁ జిత్రంబుగాను.
దివ్యాస్త్రలాభంబు దివ్యతేజంబు । నవ్యాహతంబు లీ యర్జునునకును.
మీరెల్ల నల్పులే! మిహిరప్రతాప । పౌరుషాధికు లెదుర్పఁగరాదు మిమ్ము.
ఏభంగినైన నా కీ సేన గెలిచి । సౌభాగ్యముగ రాజసౌఖ్య మీవలయు."
అనిన వారలు తమ కర్హమౌనట్లు । వినుతిఁ బంతములాడి విభుని మెప్పించి
సమరసన్నాహంబు నమకూర్చుచోట । యమసూతి క్రీడి కిట్లను విన్ననగుచు :
" సహజన్మ, చూచితే! సర్వాంకు యత్న । మహహ యీసేనకు నధికంబు గూర్చె.
ఇదె మానుషవ్యూహ మింద్రాది భయద; । మదె భీష్ముఁ డున్నవాఁ డగ్రభాగమున.
ఏభంగి గెల్తుమో యెఱుఁగముగాని । యీభీష్ముఁ జూచి నాకిదె భీతి వొడమె."
అనిన నవ్వుచుఁ గ్రీడి యన్న కిట్లనియె : । "జననాథ, నీవు సంశయ మందనేల!
ధర్మంబుగలచోటఁ దాఁ జేరు జయము । ధర్మనాశకుల చెంతలఁ జేరదనుచు
వారక ద్రోణుండు వ్యాసుండు వినఁగ । నారదుం డొకనాఁడు నాకెఱిఁగించె.

కావున ధర్మంబుగలిగిన నిన్ను । ద్రోవక జయము చేరుట దుష్కరంబె!
అదియునుగాక మహాసత్వధనులు । ...   .
విరటుండు శంఖుండు విను ఘటోత్కచుఁడు । దొరలు వెండియును యోధులు ధురంధరులు
నీకు నున్నా; రట్టి నృపులలో నొకఁడ । చీకాకుపడఁ గురుసేన మోదెడిని.
గాండీవ ఖిపుడు ఱెక్కలు వచ్చినట్లు । మండలేశ్వర, మాఱు మలయుచున్నదియు.
దొనలలో నస్త్రసందోహంబు వెడలి । పనుపు మమ్మని తీవ్రపడఁజొచ్చె నధిప!
వడముడి గద కౌరవవ్యూహమునకు । విడు విడు మనఁజొచ్చె వేగిరింపుచును.
దానిపై నీలావు తలఁపవుగాక । దానవావళినైన దండింపఁగలవు.
ఇట్టి నీవలిగిన నెవ్వండు నిలుచు? । కొట్టివైపించెదు కురుసేన నేఁడు."
అనిన సంతోషించి యధిపతి తెలిసి । యనిమిషేశ్వరసూతి నపుడు వీక్షించి,
"మును కౌరవవ్యూహమునకుఁ దగంగ । ఘనతరవ్యూహ మొక్కటి పన్నఁబనుపు."

ధృష్టద్యుమ్నుఁ డచలవ్యూహము పన్నుట

అనిన నాతఁడు ద్రుపదాత్మజు నచల । మను మహావ్యూహంబు హవణింపఁ బనిచె.
పనిచినఁ బనిఁబూని పాండవమంత్రి । తననేర్పు మెఱసి యెంతయు మొనదీర్చె.
ఆ యచలవ్యూహమందున ద్రౌప । దేయు లుత్తరుఁడు మాద్రేయు లార్జునియుఁ
దను పరివేష్టింపఁ దా నగ్రభాగ । మున నిల్చెఁ దనర భీముఁడు రక్షగాఁగ.
జగతికి వ్రేఁగైన సైన్యముల్ గొలువఁ । దగఁ జేకితాన సాత్యకి సమేతముగ
జననాథ, మత్స్య పాంచాల వల్లభులు । తనరి రా దక్షిణోత్తర భాగములను.
నడుమ ఘంటాఘోషణస్ఫురద్ద్యుతుల । ముడివడ నేనుఁగుమొత్తముల్ గొలువ,
కనకరథంబెక్కి ఘనకీర్తు లనఁగఁ । జను ధవళచ్ఛత్రచామరల్ మెఱయ
వసుమతీసురులకు వస్త్రహేమంబు । లొసఁగుచు వారిజయోక్తులు వినుచు
ధర్మజుఁ డుండెఁ బంతములాడు దొరల । కర్మిలి నుచితవాక్యములఁ జెప్పుచును.
ఆతనిముందట నమరేంద్రసుతుని । చేత నెంతయు సురక్షితుఁడై శిఖండి
పరఁగ గంగాతనూభవుని కట్టెదుర । విరసంబుతో నిల్చె విల్లును దాను.
ధృష్టకేతుఁడు, సహదేవుండు మిగుల । ద్రష్టలై వెనుకపార్శ్వములఁ గీల్కొనిరి.
ఇట్టచలవ్యూహ మెదిరికి భయము । చుట్టములకు జూడ సుఖమును నగుచుఁ
గరులు శైలములుగా, గంధర్వచయము । తరఁగలుగా, యోధతతి మీలుగాఁగ

గొడుగులు నురుగుగాఁ గుంభినీపతులు । జడిగొన్న మణులుగా శరధినిబోలె.
ఎఱుపుఁ దెల్పును నల్పు హేమవర్ణంబు । మెఱయు జోళ్లు ధరించి మేలైనదొరలు
ఆఁబోతులును బోలె నాసేనలోన । సాఁబాలు తారలై చరియించి రపుడు.
పడగలు భాస్కరప్రభ నభోవీధి । నెడగలుగఁగ జోపి యిరులు గ్రమ్మఁగను
బ్రహ్మసృష్టియుఁ బోలె బహురూపగతుల । బ్రహ్మాండభయదమై భాసిల్లె నధిప!
ఉర్వీభారకులెల్ల నొకచోటఁ గూడ । నుర్వీభారము శేషుఁ డోర్వలేఁడయ్యె.
ఇట్టిరువాగునం దేర్పడఁ గూడి । పుట్టనివాఁడును బుట్టి బాల్యంబు
విడువనివాఁడును వృద్ధు రోగియును । బడఁతులుఁ దప్ప భూప్రజ యుద్ధమునకు
హావణుతో నేతెంచి.'' రని సంజయుండు । నవభంగి ధృతరాష్ట్రునకుఁ జెప్పె ననుచు
జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు । వినిపింప నమ్మహీవిభుఁడు హర్షించి
తరువాతి దైన కథా ప్రసంగంబు । నెఱిఁగింపవే నాకు నింతయు ననిన,
సాకేతపురవాస, చతురవిలాస, । కాకుత్స్థకుల పూర్ణ కలశాబ్ధిసోమ,
మునియాగరక్షక, పురహర వినుత, । ఘనవిరాధచ్ఛేద, కామితఫలద,
జననాథ, జనకరాజాత్మజారమణ, । వనధిబంధన, రఘువల్లభ, శరణు.
ఇది సదాశివభక్త హితగుణాసక్త । సదయస్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
స్తుతిపాత్ర వల్లభసూరి సత్పుత్ర । మతిమద్విధేయ తిమ్మయనామధేయ
రచితమై భీష్మపర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థయుతముగా నొక్కటి యయ్యె.

ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీధరిత్రిజనాథ, జితదైత్యనాథ, । సాధుజనస్తుత్య, సత్యచారిత్ర,
ప్రవిమల గుణహార, భక్తమందార, । రవికులాంబుధిచంద్ర, రఘురామచంద్ర !
అవధారు మఱియు సంయమి చెప్పఁదొడఁగె । సవినయస్ఫూర్తి కా జనమేజయునకు :
ధృతరాష్ట్రుఁ డా రెండు తెఱఁగులవారి । వితతవర్తనములు విని కలంగుచును
పలికె సంజయుతోడ భయ మాత్మనిగుడ : । ... ...
"సరి నిట్లు గూడిన సైన్యద్వయమున । నురుగర్వరేఖయు నుబ్బు కడంక
యధికమైయెందుండె?"ననినసంజయుఁడు: । "బుధపూజ్య,యీగుణంబులురెంటస్సమము;
లైనను కృష్ణార్జునానుభావమున । నానేత్రముల కది యధికమై తోఁచె.
అనిలవశంబున నాసేనకరుల । ఘనమదధారల గంధ మేతేర
మత్తాళిగర్వంబు మ్రంద నీకరుల । యుత్తుంగ మదధార లువ్వన దిగును.
ఆసేన వివిధ దివ్యాయుధప్రభల । మాసెను మనసేన మహితాస్త్రరుచులు.
ఇవియెల్ల నీసూనుఁ డిచ్చఁ గైకొనక । బవరంబునకు వచ్చు బరవసం బెఱిఁగి
దేవత లలర నొత్తిరి పాంచజన్య । దేవదత్తంబులు ధృతి నాదిమునులు.
ఆ మహాధ్వనులు గర్జాభావ మగుడు । నీమొన వర్షించె నెత్తురువాన.
చేతప్పి ధరవ్రాలు సేనాస్త్రతతులు । భీతి నవ్వానలోఁ బిడుగులఁ బోలె.
ఆనేల సైనికహారాళి రాలి । వానతారలవలె వర్తింపఁజొచ్చె.
ఇట్టి యుత్పాతంబు లేటికి మాను । నెట్టన కృపుఁడును నీసైన్యపతియు
గురుఁడును దేరులెక్కుచుఁ బాండవులకు । గురుతరాభ్యుదయంబు గోరుచునుండ.
అది యట్లు దగుఁగాదె! యన్యాయి గెలుపు । మదిఁగోర రార్యులు మాట లెట్లున్న.
అప్పుడు దుర్యోధనాదులు దిశలు । గప్పు తూర్యధ్వని క్రందుకొనంగ
నాహవోత్సాహమై యాసైన్యయుగము । వాహనరవముల వరశస్త్రరుచుల
నీరభాషణముల విలుగోల పూన్కిఁ । దారాపథముఁ గప్పు దండియార్పులను
ఒడిగొన్న జడధియు జడధియుఁ దాఁకు । వడువు సంధిలఁ జేరవచ్చుచో దేవ,
తనహస్తమెత్తి మందాకినీసూనుఁ । డనిమొ నయ్యుభయసైన్యంబులు వినఁగ :

"ఒకమాట పల్కెద నోసేనలార! । ప్రకటించి, వినుఁ డిది బవరంబుపాడి.
ఒకనితోఁ బోరాడ నొకఁ డేయరాదు; । వికటమూర్ఛితుఁడైన వెసఁ జంపరాదు;
విరథు నిర్గత[1]చాపు విరిదలవాని । గిరి మ్రాను పుట్ట నెక్కినవాని మఱియుఁ
బడినఁ, గైదువు జాఱిపడిన, వెడంగు । పడిన, నాజికి వెలువడిన, లోఁబడిన,
బంటుఁ జంపఁగరాదు; పతియాజ్ఞయిదియు; । వింటిమి వినమని విధము లెన్నకుఁడు."

ధర్మరాజు పాదచారియై భీష్మునియొద్దకుఁ బోవుట

అని సమయముచేసె; నాసమయమున । ధనువు జోడును డించి ధర్మనందనుఁడు
మోడ్చిన కేలును మూర్ఖభావంబు । నూడ్చిన హృదయంబు నుడిగిన పలుకుఁ
బాదచారము నచ్చుపడఁ దేరుడిగ్గి । మీదండు చొరఁగ, సమీరనందనుఁడుఁ
దమ్ములు దొరలు మొత్తమ్ములై బలుని । తమ్ములు గూడి రా ధర్మజుఁ గదిసి
యతనిపూఁ బెఱుఁగక యుద్ధి నిట్లనిరి: । "కతమేమి నీకిట్లు కదలిరా ననఘ!
ఎంతకార్యంబైన నేమున్నవార; । మింతదీనత మీకు నిట్టు లర్హంబె!
పన్నిన పగతులపై నొంటి నిట్లు । సన్నాహములు డించి చనుట ధర్మంబె!
తేఁకువ పోనాడి [2]తిరుగుదే! మనదు । కాఁకకుఁ గాని యీ కౌరవులార్వ.
ఇందఱుఁ గలుగ నీకేల యీదైన్య! । మందఱు నినుజూడ, నరులు మమ్మాడ.
ఏలపోయెదు! నిలు మింతట." ననుచు । నోలి భీమార్జును లాగి మాద్రిసుతులు
శైనేయ సౌభద్ర సైన్యేశముఖ్యు । లూనిన ధృతి నడుగ, నొకమాటమైన
నాడక యతఁ డేఁగ, హరి వారిఁ గదిసి । "ఓడక మీకేల యూఱ కిట్లడుగ?
ఈతని తలఁపు నాకెంతయుఁ దెలియు; । ఇతఁడు భీష్ముని ద్రోణు నిట శల్య కృపుఁ
నాజినేయ ననుజ్ఞ యడుగఁ బోయెడిని; । రాజిల్ల నటుగాని రాదు జయంబు;
మీరు నిల్చుట మేలు మెండయి పోక; । ధారుణీనాథు చిత్తమువచ్చు దీన."
అనిన భీమార్జునయములు సాత్యకియు । వనజనాభుఁడు తక్క వఱలినవారు
నిలిచి సన్నద్ధులై నృపుఁ జూచుచుండి; । రలయక మఱికొంద ఱాసేననుండి
"శరణని వచ్చెఁబో శమననందనుఁడు! । కురునృపాలుండు గైకొనఁబోఁడుగాని.
అతఁడేల శరణను సర్జునాగ్రజుఁడు! । ధృతి సంధిఁగోరి యేతెంచెనో గాక!
అదియు నేల తలంచు హరి గల్గియుండ! । పదిలుఁడై కురురాజుఁ బట్ట రానోపు.
పట్టిన మనమేల పట్టంగనిత్తు । మెట్టిదో కనుఁగొంద మితనిచిత్తంబు."

---

1. జీవు. 2. తిరుగుదే మనల । కొంకకు గాక......లార్ప. (మూ)

అనిరి కొందఱు; గొంద : "ఉశ్లీల తలఁప ! । వినుత ధర్మాధర్మవిదుఁడు ధర్మజుఁడు
ఏఁటికి వచ్చెనో! యీ భీష్మగజము । వేఁటాడ ననువులు వెదక రానోప్ప."
అని పలుకుచునుండ నాయుధప్రకర । ఘనతర సన్నాహ గంభీరమైన
యల కురువ్యూహంబు యమనూతి సొచ్చి । తలఁకక భీష్మురథంబు డగ్గఱుచు
న్నామంబు నొడివి ప్రణామంబు చేసి । రామశిష్యునకు భూరమణుఁ డిట్లనియె :
"పెద్దకాలంబయ్యె భీష్మ, మిమ్మెను । దద్దయు నేఁడైన దర్శింపఁగలిగె.
కీర్తిమంతుఁడనై తిఁ గృతకృత్యభావ । వర్తనంబును గల్గె వసుధలో నాకు.
ఇవె సేన లేఁ గొన్ని [1]మొసఁగిన వెన్ని । సవరించి తెచ్చితి సంగ్రామమునకు.
పెనఁకువ మిముబోఁటి పెద్దలమీఁద । మొనలఁ దేవలసెను మూర్ఖభావమున.
దేవ, నిన్నెదిరించి తెంపుతో రణము । గావించువాఁడనై కడుభక్తి మున్న
యాజి సేయ ననుజ్ఞ యడుగ వచ్చితిని; । రాజ, మాకిదిగదా రణజయం." బనిన
లీల భీష్ముఁడు నవ్వి : "లెస్స వచ్చితివి; । మేలు, నీవిట నన్ను మించిరాకున్న
శపియింపఁ గలవాఁడ శమనకుమార! । చపలత లేదింకఁ జాల మెచ్చితిని;
అడుగుము వరమిత్తు నరుల నీకొఱకుఁ । బొడుమన్నఁ బొడఁగాని బొంకాడరాదు."
అనుటయు ధర్మ[2]రా "జట్లగుఁగాక; । ఘన కౌరవార్థమై కదనంబు నడపు;
హితమిావు తలఁపు మా కింతియచాలు; । ధృతి నింక నొకమాట దేవ, యడిగెదను;
గినియక విను మాకు గెలుచు నుపాయ । మనఘాత్మ, కృపగల్గి యుగాసతి యీవె!"
అనిన మోమున మందహాసంబు మొలవ । మనుమని వీక్షించి మఱఁటిమిఁ బలికె :
"చేత విల్లుండిన శివ హరి బ్రహ్మ । దైతేయ యక్ష గంధర్వుల గెలుతు;
అట్టైన నీవు నన్నని బెడఁబాపు । దిట్టతనంబులు దెల్పెద వెనుక;
నిది వేళగాదు నీ విపు డేఁగు." మనిన । మదినుబ్బి తాతకు మఱియును మ్రొక్కి
'అరుల నిర్జింతుగా' కనెడు దీవనలఁ । బొరసి భీమాదులు పొదివి యేతేర

ధర్మజుఁడు గురు కృప శల్యులచేత రణమున కనుజ్ఞాతుఁ డగుట

గురునకుఁ గృపునకుఁ గోరి శల్యునకు । నరపతి పాదప్రణామముల్ సేసి
యాజి సేయ ననుజ్ఞ యందఱ నడిగి । యోజతో వారి జయోక్తుల నలరి
గురుఁజూచి 'నాగెల్పు కోరవే!' యనిన । "నొరులు గోరఁగనేల! యోరాజ, నీకు;
నగధారి మంత్రియై నడపుచున్నాఁడు; । పగ యడంచి సుఖంబు పాటింతుగాక."

1. యొసవిన యెన్ని. 2. రాజట్లగాక. (మూ)

యనినంత గురునకు నతఁడు కేల్మోడ్చి । "విను మొక కార్యంబు విన్నవించెదను;
కినియకు మేరీతి గెలుతుము మిమ్ము? । అనిమిషేశ్వరుఁడు మీకడ్డంబుగాఁడు;
ఆనతియిచ్చి నన్ననుతుగా." కనిన । నాననాబ్జమున నవ్వలర నగ్గురుఁడు:
"కైదువుచేనున్నఁ గలికంఠుఁడైన । నాదెస రాలేఁడు నవసంగరముల.
పనివడి యేనొక ప్రాయోపవేశ । మున నస్త్రసన్న్యాసముద్ర నుండినను
చంపఁబుట్టినవాఁడు సంధిల్లెనేని । చంపుఁ; బ్రాయోపవేశములాగు వినుము.
పుట్టి యెన్నఁడు బొంకు పొరయనివాఁడు । బెట్టిదంబుగఁ బ్రాణభీతి వాక్యంబు
నని మొనఁ బల్కిన నస్త్రసన్న్యాస । మొనరింతు." నని ద్రోణుఁ డున్నట్లు పలికి
'జయసిద్ధి నీకు నౌఁ జను' మన్నఁ గదలి । రయమొప్పఁ గృపు ధర్మరాజంతఁ గదిసి
యతని వధోపాయ మడుగ సాహసము । గతిఁగూడకున్న, నాక్రమ మాతఁ డెఱిఁగి
దైవమిచ్చినయట్టి తన యవధ్యత్వ । మావిభునకుఁ దెల్పి "యని మిమ్ముఁ గాతు;
సందియం బేటికి? జయసిద్ధి నిన్ను । జెందుఁ బొ." మ్మని యంప శీఘ్రంబె యతఁడు
శల్యునిఁ గదిసి యంజలిచేసి పలికె: । "శల్య, నీతో మున్ను చాటితిఁ దెలియ;
కర్ణకఠోరవాక్యములఁ గయ్యమునఁ । గర్ణుచిత్తము నీరు గావింతు నంటి;
వది మఱవకు చాలు." ననిన శల్యుండు । "వదలక యిది చెప్పవలదు వేమాఱు;
జయసిద్ధి నీకు నీశ్వరుకృపఁ జేరు; । ప్రియముతోఁ జను." మన్నఁ బృథివీశ్వరుండు
హోతల వరియించి హోమంబుకొఱకు । నాతత సన్నద్ధుఁడగు యజ్వఁబోలెఁ
దలమెత్తి ప్రజచూడఁ దమ్ములు గొలువ । నలయక వైరిసైన్యములోన వెడలి
వచ్చుచో, నది చూడవచ్చి కర్ణుండు । పచ్చికదిబ్బపై బలములఁ దాను
బార్థులఁ గ్రీఁగంటఁ బాఱఁజూచుచును । అర్థిమైనుండంగ, హరి వానిఁ గదిసి
"పోరాడి భీష్ముండు పొలియునందాఁక । నూఱట నున్నాఁడ వో కర్ణ, నీవు.
నిలుకాల సూర్యుండు నిలువఁడుగానఁ । దలకొనఁదగు నీకుఁ దండ్రివిధంబు.
కౌరవార్థరణంబు గలిగినదాఁకఁ । జేరి పాండవులకుఁ జేదోడుగమ్ము;
పురుషార్థివని నిన్ను బొగడు లోకములు; । చిరకీర్తి శరవిద్య చీరువో దింత.
పన్నగధ్వజుఁ డేమి పాండవు లేమి । యెన్నంగ సరి నీకు నేతెంతుగాక."
అనినఁ గోపమువచ్చి యంగాధిరాజు । కనలుట యెదిరికిఁ గానరానీక
ధనువుతోనే ప్రాణధార వోయుటలు । వినవె కౌరవులకు! విశ్వమెఱుంగ.
ఘనసంతుండ నే యిరునాల్కలేదు; । దానవాంతక, పొమ్ము ధర్మజుఁ గూడ.

మాలోని జగడంబు మఱి నీకుఁదడవ । నేల! మీలోని కేనేల వచ్చెదను!"
అనిన మెచ్చిన భావ మతఁడు నటించి । చనుదెంచె; నిచ్చట శమననందనుఁడు
చని చని నిలిచి నీసైన్యంబుచూచి । యనియెను గేలెత్తి యందఱు వినఁగ:
"అపుడు వింటిమి వినమనక నామాట । నృపులార, వినుఁడు సంధిలె రణద్వయము.
మా విజయమునమ్మి మామాట నమ్మి । రావలసినవారు రండు వచ్చినను.
తోడఁబుట్టినవారితోడి మన్ననలు । వేడుకఁ జేయుదు వేఱుసేయకను.
ఇపుడు వచ్చుటయు మే లిదివేళ." యనిన । నృపు లూరకున్నచో నీపుత్రుఁ డొకఁడు
అనఘ, వైశ్యాపుత్రుఁడగు యుయుత్సుండు । తనపాఁజుఁ దాను గాంధారేయు విడిచి
విఫలవృక్షము పక్షి విడిచి వేవేగ । సఫలవృక్షము చేరు చందంబు దోఁప
ధర్మజుఁ గూడినఁ దా నన్నయట్లు । నర్మిలిఁ బాలించె నతని ధర్మజుఁడు.
సవతితల్లిసుతుండు సతఁడు గాదనుట । సువిదితమయ్యె నీసుతుల కారాక.
అంత ధర్మజుఁడు రథారూఢుఁ డగుచుఁ । గాంతి దిక్కులఁ బర్వఁ గవచంబుఁ బూని
తూణీర కార్ముకాదులు ధరియింప । రాణమై నఖిలతూర్యములు ఘోషించె.
హస్తిబృంహితములు హయహేషితములుఁ । బ్రస్తుతిధ్వనులు నంబరమెల్లఁ గప్పె.
అంతఁ దమ్ములు యోధు లరదంబులెక్కి । యంతంతఁ గవచశస్త్రాదులు పూని
పరగి పూర్వవ్యూహభావమై నిలువ, । నిరువాగుప్రజలు ననేకమార్గములఁ
బాండవు లరులచేఁ బడునట్టి పాట్లు, । అండజధ్వజు సంధి కనిచిన క్రమము,
హరిఁబట్టఁ గురురాజు హావణించువిధము, । గురు భీష్మ కృపు లాడుకొనిన వాక్యములు,
హరి పాండవులకుఁ దోడైన క్రమంబుఁ । బరిగణించిరి మృత్యుభయ మాత్మఁగదుర."
అని సంజయుఁడు చెప్ప నాంబికేయుండు: । "వినుము కౌరవ పాండవేయ సైన్యములు
భూరి కురుక్షేత్రమున దండుగూడి । యేరీతిఁ బోరాడి రిల సంచలింప?
తలపోయ మోక్షప్రదంబైన చావు । కలుగుట యల్పమే కర్మజీవులకు?
గంగనాడఁగనేల గయఁ జేరనేల । రంగైన యోగమార్గములఁ బోనేల
సన్యసింపఁగనేల సవనకర్మములు । విన్యసింపఁగనేల విను మిట్టిచోట
స్వామికార్యార్థమై చచ్చినభటుల । కేమార్గమున ముక్తి యెదురుగా వచ్చు?
వీరలకథ నాకు వివరింపు." మనిన, । ఆ రాజవరున కిట్లని చెప్పఁదొడఁగె:
"పాండవవ్యూహంబు పరికించి నృపతి । గుండియబెదర [1]నగ్గురుఁ గానఁబోయి,

1. కన్గొని రాజుపోయి । ద్రోణశిష్యుండును ద్రుపదసూనుఁడును. (మూ).

"ద్రోణ, నీశిష్యుండు ద్రుపదసూనుండు । శోణారి మెచ్చంగఁ బన్నిన యొడ్డు
చూచితే! యీనేర్పు సురలకు లేదు; । రాచపుంజముచనే రచియించినారు.
శైనేయ మాత్స్య పాంచాలురు చేకి । తానుండు పురజిత్తు ద్రౌపదేయులును
ఘనుఁడు పాండ్యుండు శిఖండి హైడింబు । లొనర యుధామన్యుఁ డుత్తమౌజుండు
నభిమన్యుఁ డాదిగా నందున్న యోధు । లభినవోత్సాహులు [1]హారినరోషములు.
అదిగాక భీమార్జునాభిరక్షితము; । త్రిదశులకైనను దృష్టింపరాదు.
మన మొనఁగల యోధముండలి వినుము । మును నిన్ను గృపుని భీష్మునిఁ జెప్పనేల!
భూరిశ్రవుఁడు ద్రోణపుత్రుఁడు శల్యుఁ । డారయ భగదత్తుఁ డనుజవర్గమును
శకుని భోజాధీశ సైంధవ ప్రముఖు । లకలంకబలులు మహాత్ము లున్నారు.
ఉండిన నేమి వారోపును రణఁపఁ, । బాండవతతి నని పట్టదు నాకు.
కావున మీరెల్ల గాంగేయ రక్ష । గావింపుఁ డట్లైనఁ గలుగు జయంబు."
అనుచోట సింహనాదానంతరమున । జననాథ, భీష్ముండు శంఖమొత్తినను
ఈరేడుజగములు సిట్టట్టు వడియె; । తాఱుమాఱయ్యె విధాతమంత్రములు.
అంత శంఖధ్వని నందఱుఁ జేయఁ । గొంతయైన భయంబు గొనరు పాండవులు.
ఉభయదళంబులు నొక్కటఁ దూర్య । విభవంబు మెఱయించి వివిధయత్నములఁ
దలపడుచున్నంత దైత్యారి యొత్తెఁ । బలితారిజన్యంబు పాంచజన్యంబు.
శతమఖసుతుఁ డంత సంప్రీతి నొత్తె । ధృతలోకచిత్తంబు దేవదత్తంబు.
గుణి భీముఁడును నొత్తె ఘోరతమీఱ । రణభూమిఁ జెవికి వేండ్రంబు ప్రౌండ్రంబు.
[2]శస్త్రమైన యజాతశత్రుండు నొత్తె । విస్తరింపఁగ నంత విజయంబు జయము.
నమితవైరివిభూతి నకులుండు నొత్తె । [3]శమితశఘరోధిశేషమును ఘోషమును.
దినకరద్యుతి సహదేవుండు నొత్తె । మనుజ బాష్పదమైన మణిపుష్పకమును.
తక్కటియోధులుఁ దమతమ ధృతికి । నిక్కఁగా శంఖంబు లెలమి నొత్తినను
జగముల జనులు మూర్ఛాప్రభావమునఁ । దెగిపడ్డ తనువులై తెలిసిరవ్వెనుక.
కవ్వడి యవ్వేళ గాండీవధనువు । నెవ్వడితో నెత్తి నెమ్మి సారించి
పలికెఁ గృష్ణునిఁజూచి: "పద్మపత్రాక్ష! । నిలుపుము పోనీక నీ తురంగముల.
తెలియ నిందెవ్వరు దివుఱుచున్నారొ! । తొలుత నా కెవ్వనితోఁ దాఁకవలెనో!

---

1. హారిణరోషములు. 2. శాస్త్ర. 3. శవిత. (మూ).

ఏతూపులకు నెవ్వఁ డేపాటి యగునో! । చూతము రథ మొక్కచో నిల్పు." మనిన
హరియుఁ బార్థుఁడు చెప్పినట్లు సేయుటయు । శిర మెత్తి పార్థుఁ డానేన వీక్షించి
సఖులు బంధులు నందు సాఁబాళు నున్న । ముఖవికాసముదప్పి మోహించి యపుడు
గాండివ మటుపెట్టి ఘనుఁడు గూర్చుండి । పుండరీకాక్షునిఁ బొసఁగ నిట్లనియె :

అర్జునుఁడు స్వజనసంహారమునకు శంకించి మోహావిష్టుఁ డగుట

"ఇందు నిందఱు విందు లిందీవరాక్ష, । మందునకును శత్రుమాత్రుండు లేఁడు.
పిన్నలు మామలు పెద్దలు తండ్రు । లన్నలు ముత్తాత లనుజులు సుతులు
వియ్యంకు లార్యులు విద్యాగురులును । నెయ్యురు వీర లేనృపుని జంపుదును!
చండాలుఁడునుగూడఁ జాలఁ డీపనికి; । పండితోత్తమ, నన్ను బనతురే యిట్లు!
ఒకగూటిపిల్లల మొకయాడువార । మకట! యిందఱఁబట్టి యణఁపనోపుదునె!
నేఁగాక చేతులు నిమపైనఁ దల్లిఁ । గౌఁగిలించెడువారు గలరె తక్కొరులు!
చెనఁటి కౌరవుఁ డింత చేయఁ గాకేమి । మనకైనఁ గొంత ధర్మము త్రోవ వలదె!
నిశిత చక్రమువైచి నీవైన వీరి । విశసింతుగాని నే విశిఖంబు దొడుగ."
అనిన పార్థునిఁజూచి యబ్జనాభుండు । తనకార్య మనువుగాఁ దలఁచి యిట్లనియె:
"ఎక్కడి కృపపుట్టె నీవేళ నీకు? । తక్కుము మనకు బాంధవుఁ డెవ్వఁ డిందు?
బంధుసంకల్పంబు పరమమూఢులకు । నంధపరంపరై యరుదెంచుచుండు.
ఇతఁడు బంధుఁడు నాకు నితఁ డన్యుఁడనుట । మతిలోన నెలకొన్న మమతసత్త్వంబు.
ఆ మమత్వము డించి యఖిలబాంధవుల । నీమాఱు చూడుమా యెట్లున్నవారొ!
వారును దమ కర్మవశమునఁ బుట్టి । రేరీతి నటుపోదు; రిట మాన్పరాదు.
నీవు చంపుటయును నీచేత వీరు । చావు పాలగుటయుఁ జర్చింప మిథ్య.
అనుపాటి యగులీల నా జగన్మయుఁడు । తనువిశేషంబులు ధరియించు విడుచు.
సుర నర వృక్షాది సుభగదేహములు । పురుషున కెపు డెన్నిపో వెన్నిరావు!
లలి జీర్ణవస్త్రము మొల్లక క్రొత్తచీర । వెలయఁ దాల్చినమాడ్కి వినుము జీవుండు
ఆరయ వార్ధకమగు మేను విడిచి । సారెకుఁ జొచ్చు శైశవమైన తనువు.
కావున దేహవికార మేమియును । జీవాత్మ సోఁకదు; జీవుఁ డద్వయుఁడు
నిత్యనిశ్చింతుండు నిత్యనిర్మలుఁడు । సత్యసంకల్పుండు శాశ్వతుం డతఁడు.
జీవాత్మ చెడుటను చీఁకును గలఁడె! । జీవుఁ డెవ్వఁడుగాఁడు చింతింప నేను.
ఏను లీలార్థమై యీసృష్టియైనఁ, । బూని చరాచరంబులు నిందులోనఁ
బుట్టినయట్లగుఁ బోయినట్లగును । గట్టియైనట్లగుఁ గరగినట్లగును.

'దునో యేది లోకంబో । వేగదెన్న(ను నని వేఁగినట్లగును
నీచింత గలుగు(గాకేమి । తలఁప జీవుఁడు శుద్ధతనుఁడు కౌంతేయ !
› పైఁబొఱ(గమలాప్తుఁడున్న । యనువున నుండు దేహములేఁగ నాత్మ.
ుప్ప వివేకివై చూడు । విశ్వంబు నాకంటె వేఱు గా." దనుచు
నధ్యాత్మమర్మములఁ బార్థునకుఁ । దెఱఁగొప్ప నజ్ఞానతిమిరంబు మాన్పి
గా¹నక్తిఁ బాపి పోటునకు । బంధునిఁగావింపఁ బార్థుఁ డుప్పొంగి :
శ్రీగురుమూర్తి వేను శిష్యుండ । దేవ, నాకడఁగె సందేహంబులెల్ల.
తో నేను మీమూర్తి । చూచెదఁ గృపతోడఁ జూపవే నాకు.
నేక మహాదేవగణము, ।'లందు ననేక మహామునిశ్రేణి
నవచ్చు ; నద్భుత చరాచరము । లుడుగక చూపవే యోకృష్ణమూర్తి !
కింగెదనన్న మెఱయు నజ్ఞాన । తిమిరంబుచేఁ గానఁ దీఱదెప్పుడును.
గ్యవశాన నిన్నెఱింగితిని ; । వేఁడితిఁ జూపవే విశ్వరూపంబు !
శోదాదేవి ముమ్మాఱు చూచె । నన విందు నీదు దివ్యాకారవిధము.
జూడవే నవకృపాదృష్టి । నన్నెగల్గిన భక్తవత్సల!" యనిన,
గ్రీడికి దివ్యమగు దృష్టినిచ్చి । నిరుపమగతిఁ జూడ నిజమూర్తిఁ జూపె.
నేక సప్తాంబురాసులును । మందరాది సమస్త మహితశైలములు,
గబాసిశార్ఙ్గ సంఘములుఁ । బుంఖానుపుంఖమౌ భుజములు నమరె.
ములు మఱి శాంభవీదేవి । నయమొప్ప శ్రీలక్ష్మి నయభక్తిఁ గొలువ,
బ్రహ్మ లేకాదశ రుద్రు । లనిమిషేశ్వర వహ్ను లమరి రంగముల ;
తె లంతక వరుణ । విశ్వులు వసువులు వెలసి గూరువుల.
స్త మకుటాగ్రభాగంబులందు । రహిఁ కెక్కఁ బైకొన రవిమండలములుఁ,
'మకూపముల సంధులను । గురుతర బ్రహ్మాండకోటులుఁ బొడమె.
వృష్ణి భోజాంధక వీరు । లుభయపార్శ్వంబుల నొప్పారి రపుడు.
మున నక్షత్రలోకంబు । ఘటిత మౌక్తికభాతిఁ గరము శోభిల్లె.
న్నలునుమండెఁ; బ్రళయవాయువులు ।నెలకొనె; నుత్పాత²నిచయంబుపొడమె;
భులు మ్రోసె ; సురపుష్పవృష్టి । గురిసె ; ధరిత్రి సంక్షోభించె నపుడు,

---

2. నియమంబు లొడమె. (మూ)

నారద సనక సనందనాదులును । పారాశరాది తపఃపరాయణులు
గరుడ విద్యాధర ఖచర తుంబురులుఁ । బరమవైష్ణవులును ఫణికులేంద్రులును
జయజయధ్వనులతో సన్నుతుల్ సేయ । భయదోగ్ర విశ్వరూపము చూడనొప్పె.
అప్పు డర్జునుఁడు సాష్టాంగప్రణామ । మప్పరమాత్మున కతిభక్తిఁ జేసి :

అర్జునుఁడు శ్రీకృష్ణుని దివ్యరూపంబు గనుఁగొని స్తుతించుట

"సర్వజ్ఞ! సర్వేశ! సర్వభూతాత్మ! । సర్వంసహాధార! శరణంబు నీకు.
దేవ! దేవకీపుత్ర! దేవేంద్రవంద్య! । నీవిశ్వరూపంబు నేర్తునే చూడ!
సరిగాదు రవిసహస్రము దీనిరుచికి ; । సరిగావు గగనలక్షలు నున్నతికిని ;
అమరు లీమూర్తిలో నణఁగుచున్నారు ; । కమలాసనుఁడు నిందుఁ గలియుచున్నాఁడు ;
చంద్రార్కనయనదంష్ట్రాకరాళములు । సాంద్రాననము లిందు సంఖ్యకుమీఱె.
అంబరాభరణంబు లవి పెక్కు గంటి ; । ముంబరంబగు జగంబులనెల్లఁ గంటి ;
అదె నిన్ను జూచెద రఖిలదేవతలు ; । నదె నిన్ను బొగడెద రఖిలసంయములు ;
వారక నీముఖోజ్జ్వలవహ్నులందు । వారె కౌరవులెల్ల వచ్చి కూలెదరు ;
ఏ నిన్ను మఱచితి నెవ్వరో యెఱుఁగ । నీనులారఁగఁ జెప్పవే! వణంకెదను."
అనినఁ గృష్ణుఁడు పల్కు : "నర్జున, యేను । ఘనలోకసంహారకరుఁడఁ గాలుండ.
నీవు కయ్యంబు మానితిగాన రిపుల । నే వధించెదనని యేఁగుదెంచితిని.
కావున వీరి నేఁ గడతేర్తు విడువ ; । నీవును నిచ్చమై నిలిచిన నిలుము.
ఆసతో వచ్చిన యస్త్రదేవతలు । నీసమరము గోరి నేఁడు నున్నారు.
అడిచి పాల్గావింప నవి యొల్లవేల ? । వడి నరాతులఁ జంపి వసుధ గైకొనుము."
అనినఁ గవ్వడిపల్కు : "నట్ల చేసెదను ; । నను గటాక్షింపుము నాతప్పు లోర్వు.
మనుజుఁగాఁ జింతించి మందెమేలమున । ననఘ, యేమంటినో! యాధ్యుండ వీవు.
మిమ్ము సఖుండని మేనబావనుచు । నమ్మి నవ్వుదు లోకనాయక, యెఱుఁగ.
ఉర్వివా రీమూర్తినోపరు చూడఁ । బూర్వప్రకారమై పొడసూపు." మనినఁ
గరుణాసమేతుఁడై గరుడవాహనుఁడు । నరునికై తొంటి మానవమూర్తి దాల్చి
చెన్నార నొగలిపైఁ జేరోఁకలఁబట్టి । యన్నవ నగవుతో నాక్రీడిఁ బలికె :
"ఏమహాత్ములకైన నెఱుఁగఁ జొప్పడని । మామూర్తి చూచితే! మనుజేంద్ర, నీవు.
సమరంబులో బంధుసంజ్ఞ శాత్రవుల । సమయింపఁ జాలుదా చాలవా ?" యనిన
నతఁడు సిగ్గున నుత్తమాంగంబు వాంచి । వితతాయుధము వట్టి వెన్నుని జూచి
మఱియు నధ్యాత్మమర్మము లనేకములు । తరవాయిగొని యడిగి తనసామ్ముఁ జేసి

హరిభక్తి ముక్తికి నాధారమనియు, । హరిభక్తి భాగవతానందమనియు,
హరిభక్తి వేదవేదాంతార్థమనియు, । హరిభక్తి యతిరహస్యమునుగాఁ దెలిసె.
విను మిట్టి తెఱఁగులు వినఁ గనుంగొనఁగ । జననాథ, వ్యాసప్రసాదంబు నాకు.
అనయంబు నేను విన్నంత కన్నంత । వినిపింప నిదె కంటి వింటివే?" యనిన
నతఁ: "డేను వింటిఁ గృతార్థుండనైతి; । సుతుల సంగర మింక సువ్యక్తముగను
వర్ణింపు మునుము నెవ్వరు తాఁకి?" రనిన । వర్ణించె నతఁడు నవ్వసుధేశ్వరునకు.
మునుపు తాఁకినవాఁడు మూర్ఖు నీసుతుఁడు ; । వెనుకఁ దాఁకిరి పాండవేయు లుగ్రమున.
అప్పటి సంరంభ మమరేంద్రుఁడైనఁ । దప్పక యొక్కింత దర్శింప నోడు.
బలధూళి యొకటి యేర్పఱుపరాకుండె ; । బలఘోష మొకటి యేర్పఱుపరాకుండె.
గొడుగులుఁ బడగలుఁ గోలలుఁ ద్రెవ్వి । కడునాడు మింటిపై గ్రద్దలలోన.
మొనల నెత్తురుటేర్లు ముంచు నన్ననుచు । వనధి డాఁగఁగఁ బోలు వలయాద్రిగుహల.
పొడు పట్టు పొరిగొను పోనీకు పొదువు । మడు ద్రేయు మనుమాట లఖిలంబు నిండె ;
సకల దిక్కుల కస్థి శల్య కపాల । శకటాంగములు ద్రెవ్వ చప్పుళ్లు పరఁగె ;
ఘనతర శస్త్రాస్త్రఘట్టన లెసఁగె ; । అనలకణంబు లయ్యాజిఁ గిక్కిఱిసె ;
చఱచి దిక్కులఁజొచ్చు సమయతూర్యముల । బెరసె దేవస్త్రీల పెండ్లితూర్యములు ;
తొండంబు లొండొంటితోఁ జుట్టి పెనఁగు । శుండాలములపోరు చూడ ద్రేఁగయ్యె ;
రథికులు తలపడి రౌద్రశస్త్రాస్త్ర । మథిత పరస్పర మకుటాగ్రులైరి ;
పటహ భేరీ శంఖ భాంకార[1]ఘోష । ఘటితమ్ములై దిశల్ కంపింపఁదొడఁగె.
ఆ మహారణములో నాభీష్మురథము । నేమిఘోషము మించి నేల చించుచును
జరియింప భీష్ముచేఁ జదియు తేరులును, । ధర ప్రక్కలై వ్రాలు దంతావళములు,
తుత్తుమురై నేలదొరుఁగు నశ్వములు, । మొత్తములై త్రెవ్వి మ్రొగ్గు కాల్బంట్లు
పడియెడు దొరలునై పాండవసేన । తడఁబడఁ దొడఁగినఁ, దనపేరు వాడి
వడముడి భీష్ముతో వచ్చు సైన్యముల । నడిమికిఁ దనతేరు నడిపించి కడిమి
గద ప్రేసెఁ గొందఱు గడిదలల్ వగిలి । ముదురు నెత్తురుఁ గక్కి మొగి వెన్క ద్రొక్క.
వెస ద్రేసెఁ గొందఱ విశిఖవేగమునఁ । [2]గసిమసంగినరీతిఁ గడిమిమైఁ గూల.
అదలించెఁ గొందఱ నాగ్రహోద్వృత్తిఁ । జదికిలఁబడి కుంద సైన్యముల్ మ్రంద.

---

1. ఘోర । ఘటితమై. 2. కసిమంబు చెడినేల. (మూ)

కరిచొచ్చి విఱిచిన కదళీవనంబు । కరణి వాయుజుఁ డిట్లు కడిమిఁ బెంపొంద,
దుర్మర్షణుండును దుశ్శాసనుండు । దుర్ముఖుండును మఱి సుప్రహస్తుండు ను
చిత్రసేనుఁడు వృషసేనుఁడు చారు । చిత్ర వివింశతి చిత్రధ్వజులును
బురుమిత్రుఁడును మహీభుజుఁ డాత్మమెచ్చ । శరమహావృష్టిఁ గీచకసైన్య దాఁకి
జ్యాఘోషములు దిశాచక్రంబు గప్ప । నాఘూర్ణితాక్షులై యమ్ముల గప్పఁ
గవలు సైన్యపుఁడు శిఖండి సౌభద్రు । లవనీధవునితమ్ము లాదిగా దొరలు
పవనసూనునకుఁ దోడ్పడి రట్టిచోట । నవఖండములుఁ దూలె నాఁటి యుద్ధలీల.
ఇటుచూడఁ గౌరవ్యులే గెల్తురనఁగ । నటుచూడఁ బాండవసైన్యము గెల్చుననఁగ
నుభయ బలంబులు నొక్కటఁ దాఁకె । విభులర్థిఁ బురికొల్ప విధి కేళినల్ప.
కరిఘంటికాధ్వని ఘనఘోటకముల । యురుహేష మసిఘట్టనోగ్రంగిగనము
భేరీమృదంగాది భీషణధ్వనికిఁ । దాఁగెను గైదుగ్రమోసె దశదిక్కు లద్రువ.
ఉదయించు నెత్తుట నొదుఁగు వెండియును । ఉదయించు నెత్తుట నొగఁగు రజంబు.
అయ్యుదయాస్తమయంబుల విధము । చయ్యన నెఱిఁగించె సంసారవిధము.
కమలబాంధవుఁ గ్రోఁకు కప్పారుధూళి । సమకొన్న రాహువుచందంబు దోఁపఁ
ద్రిదశులఁ గప్పిన తెల్లనిధూళి । కదనోర్వి కొకమేలు కట్టునై తోఁచె.
ఖచర కాంతలఁ జేరు కట్టెఱ్ఱధూళి । యుచిత హల్లకసంక్తియొప్పు దీపించె.
పన దిశాభిత్తులఁ బట్టినధూళి । పసిఁడి పూఁత విధంబు భాసిల్లఁ జేసె.

భీష్ముని ప్రథమ దివస యుద్ధము

అప్పుడు నీపుత్త్రుఁడలర భీష్ముండు । తప్పక దారుణాస్త్రముల వర్షముల
యమనూతి సేనాగ్ని నార్పఁజేయుటయు, । సమరేంద్రసూనుఁ డాయతిరథు సంత
గాండీవ నిర్ముక్త కాండప్రచండ । చండాంశుకరముల సరి నాక్రమింపఁ
బరశురామునిచేతఁ బరఁగిన శరము । లురురాజకలకలం బొర్వ్యనిన్నట్లు
శాంతనవోన్ముక్తశరములు పాండు । సంతతి నెల్ల జర్జరితంబు చేసె.
కినిసి సాత్యకి యంతఁ గృతవర్మఁదాఁకి । ధనువును జోడును ధరపాలు చేయ
నతఁ డొండువింట శరావళిఁ దొడిగి । ధృతి నేసె సాత్యకి తిరుగుడు పడఁగ.
కొసలుం డభిమన్యు ఘోరాజిఁ జెనకి । యా సుభద్రకుమారు నలుగులఁ గప్పి
తానును గర్జుచందంబు వహించి । రా నన్నగతిఁ బోయె రణభూమి విడిచి.
భీమసేనుని మనభీముండు దాఁకి । భీమాస్త్ర శతముల బిట్టు గప్పినను
ఆతఁ డీతనిమార్గణావళి నఱికి । కేతు చాప చ్ఛత్ర కృపణుఁ గావించె.

యువరాజు నకులుని నుగ్రోగ్రబాణ । నవతి గ్రుచ్చిన నల్గి నకులుఁ డా ధూర్తు
నింతి ద్రౌపదిఁ దొల్లి యీడ్చిన కేలు । వ్రంతలుగా నేసె వజ్రబాణముల.
ధృతి దుర్ముఖుఁడు సహదేవునిఁ దాఁకి । శితి [1]శిలీముఖములు చిచ్చులు గురియ
నరువది నాటిన నన్నియు నాటి । నఱికె దుర్ముఖు తేరు నకులానుజుండు.
శమనతనూజుండు శల్యునిఁ దాఁకి । యమితాస్త్రములఁ గప్ప నతఁడు తద్ధనువు
నఱికిన, వేఱొక నవచాప మెత్తి । వఱపె నమ్ములు మద్రపతిమీఁద నృపుఁడు.
శరగురుఁ దాఁకి ధృష్టద్యుమ్నుఁ డారు । శరముల విలుద్రుంపఁ జాలఁ గోపించి
గురుఁ డొండు ధనువునఁ గోలలు దొడిగి । యరి ముంచె గిరిని దోయధి ముంచినట్లు.
మాగధ సహదేవు మగటిమిఁ దాఁకి । భోగి భోగనిభుండు భూరిశ్రవుండు
శరములఁ దద్భుజాస్తంభంబు నొంప । నురము నొంచె నతండు నుగ్రాస్త్రతతిని.
ధృతి బాహ్లికునిఁ దాఁకి ధృష్టకేతుండు । శతసంఖ్య గడచిన శరముల గ్రువ్వ
నతఁడు నట్టిశరాళి నాతనిఁ బొదువ । శతమఖవృత్రుల సరిఁబోలె రణము.
అలయలంబసునకు హైడింబుతోడఁ । దలపాటు గల్గుచోఁ దరులును గిరులు
వరుస నెక్కడినుండి వచ్చెనో కాని । తరమిడఁ దండోపతండమై యపుడు
సమరాంగణము శరీరములును నిండఁ । దముఁ గానరాదు ప్రతాపాగ్ని గాని.
నెఱయ నీగతి శిఖండికి ద్రోణజునకు । నెఱచిచ్చుకోలల యేట్లాట బలిసె
పలు తెఱంగుల మాత్స్య భగదత్తులకును । జగతికి వ్రేఁగైన సంగ్రామ మొదవె.
చెలఁగి సుశర్మకుఁ జేకితానునకుఁ । గలిగె నుద్దామ సంగర కుతూహలము.
బవరంబు శకునికిఁ బ్రతివింధ్యునకును । వివిధాస్త్ర వితతుల విరివియై నడచె.
ఆయతరణము శ్రుతాయువునకును । రాయుచుఁ గల్గె నిరావంతుతోడ.
ధరఁ గుంతిభోజుతోఁ దత్సుతుతోడ । నరుదయ్యె రణము విందానువిందులకు.
కైకొని యేవురు గాంధార పతులఁ । గేకయు లేవురుఁ గినిసి మార్కొనిరి.
తివిఱి సీతనయుండు దీర్ఘబాహునకుఁ । బవరముత్తరుతోడఁ బ్రభవించె నధిప!
నుతగతి నకులసూనుఁడు పేరువాడి । యతిఘోరముగఁ దాఁకె నయ్యులూకునిని.
వెండియు వీరులు వెస నిందునందుఁ । దండతండంబులై ద్వంద్వయుద్ధములు
సుర సిద్ధ సాధ్యులు చూచి యాశ్చర్య । భరితులై వినుతింపఁ బాటించి రధిప!

1. శిత. (మూ)

వేటుకోలల భంగి నేర్చినమగలు । కోటాన కోటులు గుంపులై తాఁకి
నెక్కడ చూచిన నెక్కడి ఘోర । మిక్కుటయ్యె మని తోఁప నేట్లాడిరపుడు.
ద్విరదరదంబులు తేరుల నొగలు । సరిఁదాఁకి విఱిఁగెడు చప్పుళ్లు బెరసె.
వారణ హయరథవ్రజము పైఁబడినఁ । బోరాట నోడుఁగక పొడుచు కాల్బంట్లు,
నిరుపమ రథమహానివహంబు మీఁదఁ । దురగ రత్నంబులఁ దోలు రాహుతులు,
హరి కాలుబంటు తేరన కుర్వఁ గలయఁ । గరిచేతఁ ద్రొక్కించు [1]కడిఁది మావఁతులు,
రథికులఁ జంపి యారథముల కుఱికి । రథిని మార్కొను మహారథికులుఁ గలిగి,
గదలువోములఁదాఁకి కదుములుగట్టి । యుదరివెన్దిరుగుచునున్న యేనుఁగులు,
బిరుదుకోలల నేదు పెరిగినట్లయ్యెఁ । బరఁగ మిన్నులమీఁదఁ బొఱు గుజ్జములు,
నొకహస్త మెడలిన నున్న హస్తమునఁ । బ్రకట శాత్రవు మీఁదఁబడి పొడుచువారుఁ,
దల ద్రెవ్వినను మున్న తా దృష్టి యిడిన । తులువపైఁబడి పొడ్చి తూలెడువారు,
నిజవాహనంబు ద్రుంచిన నవ్యవాహ । భజనఁ బల్మఱునిల్చి పరుఁగూల్చువారు,
ఖండంబు లయ్యును ఘనతర భ్రుకుటి । [2]యుండ నోడుగఱచు టుడుగనివారుఁ,
దారు నొచ్చియును బాండవులకుఁ దోడు । పోరాడువారునై భూరిభంగులను
దళములు పోర, రథంబులుపాఱి । నలసిన తలలుఁ జూర్ణములైన విండ్లుఁ
గరుల ద్రొక్కుల నేలఁగలిసిన భటులు, । వరుసఁ దుత్తుమురైన వాలుగుండెలును,
హరిఖురాగ్రముల నుగ్గైన బొమ్మికలు, । నురుగతిఁ ద్రెవ్విన యూరుకాండములు
పీరాసి నిహతిఁ ద్రెవ్వియు రథమీఁడ్చు । తేరి గుజ్జములునై దృష్టింప రణము
శరశయ్య నిక్కెక్కు శాంతనవుండు । పరమార్థమన్నట్లు భటులట్టి శయ్య
నెక్కిన చోటునై యింపార, సూర్యుఁ । డెక్కె మిన్నను పట్టపేనుంగు [3] వీపు
కొడుకు వచ్చెనో రాఁడో ఘోరాజి కనుచుఁ । బొడవెక్కి వీక్షించుపోల్కి దీపింప.

భీష్ముఁడు పాండవవీరుల నొప్పించుట

అపుడు దుర్యోధనుండనుప దుర్ముఖుఁడు । కృప వివింశతి శల్య కృతవర్మలనఁగ
నేవురుదొరలు వీరెలమిఁ బంచాగ్ని । భావంబు వారు విస్ఫార తేజముల
గాంగేయుకెలఁకులఁ గదిసి శాత్రవుల । భంగపెట్టుచు బరాబరి సేయునంతఁ,
దన తాలకేతువు దశదిశావీధి । వనమునఁ దోఁప దేవవ్రతుండలరి
తూలమ్ము దఱుము వాతూలముఁ బోలె । వేలములకు సైన్యవితతిఁ బోఁదఱిమి,
పాంచాల కేకయప్రముఖులు వాఱ, । సంచిత వ్యూహపార్శ్వములైన వారి

1. కలిత మావుతులు. 2. యొండొ పురుకుట. 3. రింపు. (మూ).

మూఁకలకుఱికి యమ్మొనలెల్ల విప్పి । యాఁకొన్నపులి యాలకాది కొన్నట్లు
వెన్నడించియు, జోడు విల్లుఁ బతాక । యెన్న రథ్యము సూతునిలకు వ్రాల్చియును,
వారి తూపులవాన వరుసఁ దోడ్తోన । వారించియు ననూనవైఖరిఁ దాఁకి,
యెక్కడఁజూచిన నెదుటఁ బార్శ్వములఁ । బెక్కండ్రు భీష్ములు బెరసినట్లుండెఁ
బ్రజలను బుట్టించి బ్రహ్మయావ్రేఁగు । నిజలీలఁ జెఱుప జన్మించినాఁ డనఁగ.
దాయలఁ దమసందు దట్టమై వివిధ । సాయకమయముగా శరములేయుచును
నేమి[1]చాళులు వట్టు నెత్తుటఁ దడుపు । భూమిూశ, భూమిఁ దూపులనారునాటు
సురపూలవృష్టి నచ్చుగ నెరువుగట్టుఁ । బోరిపోరి రథవేగమున నెలుగువెట్టు
విమతులు ధరఁబడ్డ విజయఫలంబు । క్రమమొప్పఁ గొను భీష్మకర్షకుండడర.
భయమంది భగ్నమై పాండవబలము । లయకాల మిదియని లజ్జను విడిచి
వడగండ్లఁ జిగురాకు వ్రయ్యలైనట్లు । తడఁబడి తలచెడి [2]తట్టాడి తలఁకి
చిందఱవందలై చివికి చీకాకు । నొందుచు [3]నొకనిపై నొకఁడు వ్రాలుచును
మందాకినీసూను మార్కొను మగలు । మందునకును లేకమగఁటిమిఁ బాయఁ
దల్లిగారగు సుభద్రాదేవి కడుపు । చల్లఁగాఁ బుట్టిన సౌభద్రుఁడపుడు
కర్ణికారపతాక గలిగి సువర్ణ । వర్ణరథ్యముల నుజ్జ్వలమైన రథము
నెక్కి శౌర్యము రూఢికెక్కిన భీష్ము । ... ...
మద్రాధిపతిఁ బదిమార్గణంబులను । భద్రాత్ముఁ గృతవర్ముఁ బదిమార్గణముల
ఘనుఁడు వివింశతిఁ గాండవింశతిని, । అనువొప్పఁ గృపుని నూఱంబకంబులను,
దుర్ముఖుఁ బదియారు తూపుల నొంచి । మర్మంబు లగలించి మఱియంతఁ బోక
నారాచవర్షంబు [4]నాదేయుమీఁద । వారక కురియింప, వారలు మెచ్చి:
"యితఁడు మహావీరుఁ డెవ్వరికంటెఁ; । బ్రతివచ్చుఁ గ్రీడికిఁ బౌరుషస్ఫురణ.
ఆర్వుర నఱచు సంయమిపోలె మనల । నార్వుర శరవిద్య నడఁపుచున్నాఁడు.
వాల నిచ్చినఁ గాదు వారికి వారు । చేలావుపస వీనిఁ జెండాడుటొప్పు."
అని సూతునొక్కఁడు హయములనొకఁడు । ధనువొక్కరుఁడు కేతుదండ మొక్కరుఁడు
ఘనరథం బొక్కఁడు కవచ మొక్కరుఁడు । తునుమాడఁ జొచ్చినఁ దోడ్తోన నతఁడు
నన్నిటికన్ని చయ్యనను గైకొనుచు । మిన్నేటిసుతు విల్లు మెఱుఁగుటమ్ములను

---

1. చోళ్ళవట్ట. 2. దట్టమై. 3. నొకటిపై నొకటి. 4. నాద్యేయు. (మూ).

విఱిచిన విఱుగక వీఁడెంతయనుచు । నఱమంట పిడుగునై యఱగన్ను మెఱయ
నమరనదీసూనుఁ డభిమన్యు నపుడు । సమయించు తలఁపున శక్తి వైచుటయు,
నది మూఁడు శరముల నార్జుని దునిమి । నదిసూను కవచంబు నఱికిన, నలిగి
కృతవర్మ మద్రేశ కృప వివింశతులు । ధృతి దుర్ముఖుఁడు భుజోద్రేకంబుతోడ
బాణాష్టకంబులు బాణసప్తతులు । బాణశతంబులు బాలుపై నేయ
నంతలో భీష్ముఁ డస్త్రాది సన్నాహ । దంతురంబైన రథంబెక్కి వచ్చి
సాయకత్రయమున సౌభద్రు నురము । వాయువు లడమాడ వ్రయ్యలు వాపి
[1]పాఱవాతమ్ములు ఫాలదేశమున । నాఱు నాటినఁ బ్రాణ మల్లలనాడి
కోపధూమ్రాక్షుఁడై గోత్రారిమనుమఁ । డేపుచేవయు నాత్మ నినుమడింపంగఁ
గ్రొత్తగా మిన్నేటికొడు కెత్తికొనిన । యుత్తాల తాలాంక ముర్విఁ గూల్చుటయు
రాజుచిత్తము పాండురాజుసైనికుల । నాజిలో గెల్వరాదని కొంత దెలిసె.
ఆర్చెఁ బాండవసేన యాహవలక్ష్మి । యార్చిపుచ్చిన భావముండె నీమొనకు.
సౌభద్రుపై నంపజడి శల్య కృపులు । వేభంగి నడరింప వేగంబె వచ్చి
పావని యాబాణపటలంబు విప్పి । దేవవ్రతుని విల్లు ద్రెవ్వనేయుటయు,
నతఁ డొండువింట నస్త్రావళి దొడిగి । ప్రతివీరు సింగంపుఁబడగ దున్మాడి
యంబకత్రయమున నభిమన్యు గ్రుచ్చి । పంబి పైపై వచ్చు పరసేనఁ బఱప
వారి సైన్యపుఁడును వరుసఁ గేకయులు । వైరాటు లిరువురు వారి తండ్రియును
బవనజ పార్థసంభవులకు మిగిలి । దివిజ నదీసూను తే రాక్రమించి
శక్తి కుంత ప్రాస చక్ర గదాది । శక్తిఁ దోమర సహస్రంబులు గురిసి
కృతవర్మ మద్రేశుఁ గృపు వివింశతిని । ధృతి దుర్ముఖుని గుంపు తెరలఁ దోలుచును
ఎడనెడ భీష్మతో నేట్లాడుకొనుచు । వడముడి వడిమెచ్చ వ్రాలుచో, నందుఁ
గరిఘటాపటలితో గర్వంబుతోడ । ధరణీశుఁ డలర నుత్తరకుమారకుఁడు
శల్యుపైఁ గవిసి విశల్య దోశ్శక్తిఁ । గల్యంశజుండును గలసేన చూడఁ
గరిఁగొల్పి నారాచ ఘనవృష్టి గురిసి । హరుల సూతునిఁ జంపి యరదంబు నఱికి
యురుచాపయష్టియు నూనంబుచేయ । దరహాసమొప్ప మాత్స్యుని జూచి యతఁడు :
"గోగ్రహణమునాఁడు కురుసేనమీఁద । నుగ్రతచూపిన యోధవా !" యనుచుఁ

---

1. పాఱ. (మూ).

ప్రళయకాలమునాఁటి భాస్కరప్రభలఁ । గిల కిల నవ్వెడి ఖేటకంబొకటి
యుత్తరుమీఁదఁ బ్రయుక్తిమై చుటయు । నత్తుంగ రుచి నది యుడువీథిఁ గప్పి
దొరకెఁ గాలున కిది తొలిముద్ద యనఁగఁ । బరిమార్చె నుత్తరుఁ బ్రాభవోత్తరుని.
అతఁ డిట్లు కూలిన నాతని కరిని । ధృతిఁగూల్చి శల్యుండు తేరొక్క టెక్కె.
తమ్ముఁ డిట్లీల్గినఁ దానల్గి శంఖుఁ । డమ్మద్రపతిఁదాఁకి హస్తిసంపదను.
వరమేఘకులముతో వజ్రిగిరీశు । నిరవొప్పఁ జెనకఁ బోయినలాగు దోఁప
ఘోరభంగిఁ గడంగి కులిశోపమాన । దారుణాస్త్రములఁ బ్రతాపించి యేయ,
నమ్ముట్టడికి భీష్ముఁ డమితరథాశ్వ । సమ్మర్దమున నట్టి శంఖుని కరుల
నినుకఁ గట్టిన బొమ్మరిండ్లు వేడుకకు । వెసఁ గాల్గఁ దన్నెడి వెఱ్ఱియుఁ బోలె
ఘీంకారమునకు [1]దిగ్భిత్తులు పగుల । శంకలేక వధించు నంచు తానెఱిఁగి,
"యోడకుం డోడకుం డో యోధులార! । క్రీడి వచ్చితి మీకు గెలుపేమి ప్రాఁతి!
యటుచూడుఁ" డని మార్గణావళిఁ బఱుపఁ । బటుభంగి నధిప, నీబలములలోనఁ
జిద్రుపలయ్యెడు తేరుఁ, జెడిపాఱు హయము, । నదవదయగు బంటు, నణఁగు గజంబు,
ధూళిపాఱు పతాక, త్రుంగెడి గొడుగు, । గాలిఁబోయెడు విల్లుఁ గలుగవచ్చినను
అయ్యొడ్డు దోసపం డవిసినయట్లు । చయ్యన విచ్చె వాసవముఖ్యు లలర.
నరుఁడంత నిలువక నారి సారించి । సురనదీసూనుపై స్ఫురణమై నిగిడె.
ఇరువురుఁ దలపడ నీక్షించు ప్రజకు । హారి హారి దాఁకిన యాచందమయ్యె.
ఇట్లిరువురుఁ దాఁక నిరువంక దొరలు । పోట్లాట కెక్కిరి భూపాల, వినుము.
అప్పుడు భానున కపరాహ్ణమయ్యె; । నెప్పటిశంఖుపై నెక్కె శల్యుండు.
గజయుద్ధమునకోర్చి కలకలంబోర్చి । నిజ[2]శరంబుల మాత్స్యనికరంబు దఱిమి
విరటు శతానీకు వెస [3]వెన్నడింపఁ । దిరమైన మద్రేశు తెగువకు వెఱచి
పదఘట్టనల భూమిభాగంబు వగులఁ । జెదరి శంఖుఁడు చేరె సేనానికడకు.
శంఖుఁ డిట్లోడుఁగుట శాత్రవభటులు । శంఖంబులొత్తుట చక్క వీక్షించి
నరుని భీష్ముండు తృణంబుగా నెన్ని । కురిసెఁ గోలలవాన గుణఘోష[4]మడర.
నరుఁడు నాభీష్ముఁ దృణంబుగా నెన్ని । పొరి పొరి బహుశరంబుల వెల్లిగొలిపె.
ఇరువురిరణమున కీ యుగంబెల్ల । సరిచాలదని తోఁచె శస్త్రాస్త్రములును.

1. దిగ్దంతులు. 2. శిఖంబుల. 3. వెన్ను. 4. మనఁగ. (మూ).

పడినంత భీష్ముండు వాసవితోడి । బెడిదము చాలించి పెర[illegible]
ద్రుపదుసేనకుఁ దేరు దోలించి యతని । యపరిమితోగ్రసైన్యంబుల [illegible]
నెండినవనమున కెగసి కార్చిచ్చు । మండెడునట్లై పడి మదగజ తురగ
రథ పదాతిచయంబు రౌద్రబాణాగ్నిఁ । బృథివిపాలొనరించి పిమ్మట [illegible]
ఘనుఁడు కేకయపంచకము సేనకుఁజికి । సునిశితాస్త్రంబులఁ [illegible]
నాలోడనముచేసి యంత విరాటు । నాలుగుదెగల సైన్యము [illegible]
యడయాలములతోడ నార్పులతోడ । గొడుగులతోడ నెక్కుడు [illegible]
బెక్కుదిక్కులఁ బర్వ పృథివీశుసేన । నొక్కదిక్కుగ నొత్తి, [illegible]
బాండుతనూజులు పరికింపుచుండఁ । జండిమ[1]నెఱపు చోఁ, జండభాను డు
"ఎనయఁ దేజము చూప నీతండు చాలుఁ । బునరుక్తి గో" [illegible]
భానుఁ డంబుధి గ్రుంకెఁ బాండవాస్యముల । తోన పంకజములు ముకుళించె [illegible]
కౌంతేయ భీత్యంధకారంబుతోన । యంతంతఁ బర్వె సయ్యంధకారంబు.
రారాజు పులకాంకురంబులతోన । తారలు పొడమె నంతయు నభోవీథి.
రమణ భీష్ముని యనురాగంబు తోడ । నమరె సంధ్యారాగ మపరదిక్కునను.
అప్పుడు కురువీరు లాజిచాలించి । విప్పుమోముల భీష్ముని నుతించుకొనుచు
వేలంబులకు [2]నేఁగ వినుము పాండవులు । నాలంబు చాలించి యరిగి రిండ్లకును.
అని యిట్లు తొలినాఁటి యాజిలో భీష్ముఁ । డొనరించు పౌరుషంబొగి [illegible]
ఇట నాంబికేయున కెఱిఁగించె ననుచు । నట ముని జనమేజయునకుఁ [illegible]
జెప్పిన నారాజు చెలఁగి యమ్మీఁద । నెప్పాటఁ గథ[3]చల్లె నెఱిఁగింపు మనినఁ
గౌశల్యా గర్భదుగ్ధాబ్ధి శుభ్రాంశ! (?) । ఈశాన సంస్తుత్య! యింద్రాది [illegible] !
పాలిత దివ్యోగ్రబాణసంపన్న ! । నీలాంబుదశ్యామ నిర్మలదేహ !
సనకాది మునివంద్య ! సచ్చిదానంద ! । మనువంశతిలక ! రామా ! [illegible].
ఇది సదాశివభక్త హితగుణాసక్త । సదయస్వరూప కాశ్యపగోత్ర [illegible]
స్తుతిపాత్ర వల్లభసూరి సత్పుత్ర । మతిమద్విధేయ తిమ్మయనామధేయ
రచితమై భీష్మపర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థయుతముగా నొప్పి రెండవది.

1. నెఱపుతో. 2. వీరు. 3. లెల్ల. (మూ).

తృతీయాశ్వాసము

శ్రీకంఠ కమలజార్చిత పాదయుగళ! । నాకేశవందిత నవ్యచారిత్ర!
లోకరక్షక, భక్తలోల, శరణ్య, । నీకు మ్రొక్కెద రామనృప, చిత్తగింపు.
అవధారు మఱియు సంయమి చెప్పఁదొడఁగె । సవినయస్ఫూర్తికి జనమేజయునకు.
ఆరీతి భీష్మ పరాక్రమంబునకు । సారస్యవిముఖుఁడై శమన నందనుఁడు
నాఁటి నిశావేళ నరనాథులెల్ల । వాటంపు భక్తిఁ గొల్వఁగఁ గొలువుండి
శౌరికిట్లను: "నిన్న శక్రజునమ్మి । పోరిలోఁ బ్రజలఁ గోల్పోవుచున్నాఁడ.
బాణారి బాణాది బాణసంపదకు । ద్రోణు మెచ్చులు గన్న తూపులపసకు
బ్రమసి యోఁ గౌరవపతితోడి యనికి । సమకొంటిఁ గాక యీచల మెవ్వఁడెఱుఁగు.
ఇతఁడు శాత్రవహింసకే నోప ననిన । ధృతి నొక్కవిధము సంధింపనే యేను!
ఆపగాసుతు మర్త్యుఁడని యుంటిఁ గాని । నాపాలి మృత్యువై నటియించు టెఱుఁగ.
ఉత్తరుం డీల్గె లో శోత్తరుం డొకఁడు । క్రొత్తగా నిదె నేఁడు గూలె సైన్యంబు."
అనినఁ గృష్ణుఁడు పల్కె 'నశ్లీలతలఁప! । ఎనయ నీయెడఁ గ్రీడి హిత మేల మఱచు!
ఎల్లింటి రణమున నీక్షింపు మితని; । చల్లనై యీరాత్రి శయనింతు గాక.'
అనిన సంతోషించి యవనీశ్వరుండు । వనజనాభుని నంచి వాసవి నంచి
యనిలజు నంచి సైన్యపు నంచి సకల । జననాథులను నంచి చనియె లోపలికి.
ఆరాత్రి దొర లాత్మ నాపగాతనయు । పౌరుష మొకతృణప్రతిమగా నెన్ని
"యెప్పుడు వేగునో యీనాళ్లు జాలు! । తప్పక యుగములై తాఁ దోఁపఁదొడఁగె."
అనునంతఁ బక్షద్వయము నూఁచి విద్రిచి । యెనయ నించుక నిక్కి [1]యిలఁ దోఁకఁ జీఱి
చంచుపుటము విచ్చి చరణాయుధంబు । కొంచక కొక్కురొకో యని యార్చె.
వదలె విటగ్రీవ వనితాకరములు; । [2]ప్రిదిలె సుప్తిసుఖంబు పృథివి జీవులకు.
భటుల నాజికి లేపఁ బఱతెంచె ననఁగఁ । బటు [3]గుణత్రయముతోఁ [4]బయ్యెర వెట్టె.

ద్వితీయ దివస యుద్ధక్రమము

అంతఁ దూర్యరవంబులంతంతఁ జెలఁగ । నంతక ప్రియసూనుఁ డరుణోదయమున
నిత్య కృత్యాచార నియమముల్ దీర్చి । దైత్యారి సాత్యకి తమ్ములు సఖులు

---

1. యలదోకచీర. 2. పృథివి. 3. గణ. 4. పయ్యెద. (మూ).

తూర్య స్వనంబులు తోరమై దిశల । సూర్యప్రభలతోడఁ జుట్టుముట్టఁగను
జేసూపి రారాజు సేనలఁ దఱుమ । నాసూటిఁ బగవారు నలమి పైఁబడగఁ,
బోరు ఘోరంబయ్యెఁ బురుహూత నగర । వారాంగనల యిండ్ల వాఁకిళ్లు తెఱవ
... ... । కేళీకలాప ధిక్కృత వేగమగుచు,
నారద వీణా రణ ద్రామనామ । పూరిత సకల నభోభాగ మగుచు,
పటహ నిస్సాణ నిర్భరనాదజాత । పటు దిశావలయ దర్పధ్వంసమగుచు.
ఆ రణంబున భీష్ముఁ డానాఁటిరణము । కారణంబుగ నేచి కౌంతేయకోటిఁ
గొంచక చించినఁ గొదుకుచు సేన । కంచుమించై పాఱ గళములు నఱికి
దొరల నందఱఁ దోలి తొప్పరలాడ । నరుఁడు నారాయణునకు నిట్టులనియె :
"బావ, చూచితె! శూన్యభావన నన్ను । నీ వీరవరుఁ డెచ్చి యిటు మన సేన
నావాలుతిఁగొనఁజొచ్చె ; నటు మనరథము । మోహరింపఁగఁజేయు మురవైరి, తగును."
అనినఁ గృష్ణుఁడు రథంబాత్రోవఁ దెచ్చె ; । అనిమిషనదిసూతి కర్జునుతోడ
నని ఘోరమై చెల్లె నప్సరో యక్ష । దనుజ గీర్వాణ గంధర్వులు పొగడ.
రామునిచేఁ గొన్న రౌద్రబాణములు, । భీమునిచేఁ గొన్న భీకరాస్త్రములు,
నిరువురు నాటుచో నిరువురుఁ గొంత । సురఁగరు సోలరు శూరత పెరుఁగ.
నరుని తూపులు తాఁకి నదిసూను పడగ । యరదంబు విలు జోడు నడఁగినఁ జూచి
కలఁగి కౌరవులెల్ల గాంధార శల్య । కలశజులాది (గాఁ గల యోధులెల్ల)
నేయుదు రవి క్రీడి యెంతయుఁ దునుము; । పాయుదు రిటఁ గూడఁబడుదురు ; మఱియు
నందఱికందఱై హరిసూతి పెనఁగఁ । జిందఱవందఱై క్షితిప, నీదొరలు
గాంగేయరక్షకై కడఁగి వచ్చియును । సంగరమునువీడి చయ్యనఁ దొలఁగ,
శరముల బలములఁ జిక్కగా నఱికి । నరుప్రతాపమునకు నరనాథుఁ డులికి
దేవవ్రతునిఁ జేరి తెగువ నిట్లనియె : । "ఓ వీర, పాండవేయుల గెల్తుననుచు
సేనలు విన నాడి సేనానితనము । (పూనిన నీదగు) భుజశక్తి గాన.
వాల నిచ్చితిగదా వాసవి నింత ! । [1]తోలనిచ్చితిగదా దొరల నీరీతి !
బవరానఁ గుత్తుకబంటివై శివుని । మివిలిన శరవిద్య మించుచుండియును
ధృతి నిన్నుగావ నే తెంచు సైన్యముల । నితఁడు (వెన్నాడుచు నిట్లు) మోఁదెడిని.

1. తోలవిచ్చితివి. (మూ).

గురుఁడాదిగా వీని కోలలఁ బగిలి । విరథులై శిరములువీడఁ బాఱెదరు.
ఇట్టివాఁడవు కర్ణు నేటికి వెడలఁ । గొట్టితి రణభూమిఁ గొంతోపకుండ ?”
అనిన నించుక నవ్వి యాపగేయుండు : । “జననాథ, నీమాట సకలంబు నిజము.
సేన.....................డ్డు । కానవు నాపరాక్రమ మింకఁ జూడు.”
అనుచు గాండివపాణికై తేరుగడప, । జనపతి తానును సాహసస్ఫురణఁ
గృతవర్మ గురుపుత్ర కృపులతో నెక్కి । యతిఘోర శరవృష్టి నర్జునుఁ బొదువ
మహిమఁ బార్థునకు ధర్మజ భీమ నకుల । సహదేవు లాహవోత్సాహులై యొదవి
భీష్మపై నెక్కిన, బెడిదమై రణము । గ్రీష్మ భాస్కర కరాకృతిఁ దేజరిల్లె.
అందు గంగాసూతి హస్తకౌశలము । పొందునఁ బురుహూతపుత్రుని మేన
నమ్ములు గ్రుచ్చిన, నపుడు రక్తములు । చిమ్మన గ్రో(వితోఁ జిమ్మినట్లు)గసె.
నరుఁడు భీష్మునినేయు నారాచకోటి । గరళాగ్నికణములు గ్రక్కుచు నడరి
యతని విల్లును జోడు నరదంబుఁ గాల్చు । నతనికి నవియెల్ల నరుదెంచు మఱియు.
నరుఁడుద్రుంచు రయంబు నది (సూతి వాని) । వరుసఁదెచ్చు రయంబు వసుధకేర్పడదు.
ఇద్దరు సరివత్తు రిషువిద్య ననఁగ । నద్దరిపాటుగా నాపగేయుండు
క్రొవ్వాఁడితూపున గోవిందునురము । రువ్విన, నులివేడి రొంపినెత్తురులు
(క్రుంకుభానునిపోలెఁ) గొన మింటికెగసె । మంకెనపూచాయ మఱపించునూడ్కి.
ఆతతాగ్రహగుణవ్యగ్రుఁడై నరుఁడు । తాతఁజూచి యురంబు దశవిశిఖములఁ
దూలనేసిన నొడల్ దూలియు నతఁడు । తాలిమి వదలక దర్పంబు (మెఱసి)
వింట నగ్నులకంటె వేంద్రంబులైన । కంటకాస్త్రములు లక్షలసంఖ్య దొడిగి
దయలేక నరునేయ, దాక్షిణ్యమాత్ర । మయిన లేక నరుండు నాభీష్మ నేసె.
అయ్యంపవెల్లువ నమరలోకంబు । వ్రయ్యునో ! లోకంబు వడిఁ దడఁబడునొ !
చుక్కలు డుల్లునో ! సూర్యునిరథము । చిక్కునో ! యని చలించిరి సురాసురులు.
అప్పుడు మధ్యాహ్నమయ్యెఁ గెంధూళి । గప్పి సంధ్యాకాలగతి మింటఁ దోఁచె.

ధృష్టద్యుమ్నుఁడు ద్రోణునిఁ దలపడి విరథుఁ డగుట

ద్రోణుపై ద్రుపదపుత్రుఁడు తేరు పఱపి । బాణవర్షములఁ గప్పఁగ నాతఁ డలిగి
వాని సూతచ్ఛత్ర వాజివర్గంబ । నోనేసి యార్వ, ద్రోణున కల్గి వాఁడు
శితబాణవృష్టి వర్షింప వర్షింప, । నతఁ డంత నాశీవిషాకృతి తూపు

వేఁడిమంటలు గ్రక్క వేవేగఁ దొడిగి । వాఁడిచూపులు దోఁప వాని నీక్షించి
పాండవసేనాని, పడితిగా కనుచుఁ । జండవైఖరినేయఁ జలియింప కతఁడు
నది రెండుచేసిన, [1]నావిశేషములు । మదిమెచ్చి పొగడిరి మనవారు వారు.
శరగురుఁ డంత ధృష్టద్యుమ్నుఁ డట్లు । శరము డంబునఁ ద్రుంపఁ జయ్యన నలిగి
శక్తి బాహాశక్తి సమకూర నెత్తి । రక్తాశ్వమీఁద ఘోరముగ వైచుటయు,
మూఁడుతూపుల నది మోడుగా నఱికి । వాఁడితూపున గ్రుచ్చె వాఁ డస్త్రగురుని.
అంతఁ బోవక శక్తు లతఁ డొకనూఱు । దొంతిపెట్టున వైవఁ, దోడ్తోన గురుఁడు
పరమాణువులుగాఁగ బాణంబులేసెఁ । గురువంశతిలక, యాక్రొత్తలు వినుము.
వెండియు సేనాని వివిధోగ్ర భంగిఁ । జండ కాండంబులు సంధించి గురుని
నుఱుగని నెత్తుట నోలలాడించె. । నడిమికి నవ్విల్లు నఱికి ద్రోణుండు
సారథిఁ దునిమి యశ్వములఁ జెండాడ । సారథి నాథుఁడు నరదంబు డిగ్గి
గద త్రిప్పివైవ, నంగద దాని గురుఁడు । చిద్రుపలుగా నేసెఁ జిఱునవ్వుతోడ.
వాలును బలుకయు వాఁడంతఁ గొనుచుఁ । గాలాంతకుని రీతిఁ గదిమి పైఁబడిన
నావాలుఁ బలుకయు నలిగి యాచార్యుఁ । డావాలవలె నుండ నన్నియు నఱికి
"చేతికి లోనయ్యె సేనాని జముని । వాతఁ ద్రోసెద" నని వాలెత్తు నంతఁ,
గరిఁగావ నేతెంచు గరుడాంకు పగిది । నరుదెంచి భీముఁ డయ్యాచార్యుఁ దాఁకి
క్రూరాస్త్ర యుగళంబు గుండియ నాటి । వైరథ్యుఁడగు తన వాహినీ పతిని
నొండొక రథమున నునిచిన, నంత । మండుచుఁ గురుపతి మారుతిమీఁదఁ

భీముఁడు కళింగ సైన్యము నుఱుమాడుట

గరి ఘటాపటలాఢ్యుఁ గాళింగనాథుఁ । బరువడి మణిమంతుఁ బంపఁగా నతఁడు
పవనజు ముందట బలములలోన । వివిధ గదశ్రేణి వెల్లిగాఁ గొలిపె ;
అవి భీము బలముచే నర్ధము గూలె ; । దవులక యున్న యర్ధము దాఁగిపోయె.
మణిమంతుఁ డేనుఁగు మారుతి మీఁద । సృణిమంతుఁడై కొల్పి చేవేఁడి సూప
గద వేసి యవ్వీరుఁ గాలునిఁ గూర్చి । మదకరి నుగ్గాడె మార్గణౌఘముల.
శూరుఁ డాతని పట్టి శుక్రదేవుండు । మారుతియరదంబు మహిఁ గూలనేసి

1. యా విషాణములు. (మూ).

కుంతాగ్రములవంటి కోలలఁ బొదువఁ । గౌంతేయుఁ డవ్వీరు గదవ్రేసి చంపె.
అంతఁ బేర్చి శ్రుతాయువను కళింగుండు । కౌంతేయు వాలంపగమిఁ జుట్టుముట్టి
వెడఁద తూపున విల్లువిఱుగ నేయుటయు, । వడముడి బొమముడి వడినిడి కడిమిఁ
బలుకయు వాలును బాణద్వయమున । వెలుఁగ శాత్రవ బాణవితతిఁ ద్రుంచుచును
ద్రోచి యెక్కిన, వానితోఁ బుట్టువొకఁడు । ప్రాచీశ నిభమూర్తి భానుమంతుండు
ఐరావతముఁ బోలు హస్తిపై వచ్చి । మారుతి నుగ్రతోమరముల వైవ,
నిభము కొమ్ములు ద్రొక్కి యెక్కి యాభీముఁ । డభిమాతిశిరము ఖడ్గాగ్నిలో వ్రేల్చి
దంతి ప్రాణము గొని ధరణికి దాఁటి । యంత శ్రుతాయువు నరికట్టు కొనిన,
నతఁడును దనసేన కర్థిఁ జేవివఁ । జతురంగ రంగ ద్విశాలమై యదియు
మొగిళులు పూర్ణసోముని జుట్టుముట్టు । పగిది వాయుజు మీఁదఁబడిన, నజ్జోదు
పాదచారము నొంటిపాటును నైన । నాదెస చూడక యధికరోషమున
నాసేన నసిధార నటునిటు చెదర । వ్రేసియుఁ గరవాల విద్య పెంపునను
గరిశిరంబులు వ్రేయఁ గ్రందైన మెదడు । కరవాలమున నంటి కడుభార మైనఁ
బడగలు తునుకలై పడ వ్రేసి వ్రేసి । వడముడి యావ్రేఁగు వారించుచుండు.
సారథి రథ రథ్య సహితంబు గాఁగఁ । దేరులు నఱకుచోఁ ధృతిఁ జేతిహేతి
మొక్కవోయిన నశ్వముఖమున నపుడు । గ్రక్కున నతఁడు ఖడ్గమువాఁడివెట్టు.
డాసిన నృపకిరీటములకు విసర । [1]సేన వోయిన చోట నితఁడు ఖడ్గమునఁ
గాలుబంట్లను జక్కుగా వ్రేసి వ్రేసి । చాలంగ నయ్యేన చక్కంగఁ బెట్టు.
గాలిచూలీ రీతిఁ గాళింగబలము । నాలంబులోఁ గూల్ప నబ్బిరుసునకుఁ
జలియించి సూర్యుఁడు జాఱె ననంగ । నలవి పెట్టినయట్టు లపరాహ్ణ మయ్యె.
అంతఁ గళింగుపై ననిలనందనుఁడు । [2]హంతకాఁడై తాఁక నుంకించు చోటఁ
గేతు కార్ముక రథ్య కీలితంబైన । యా తేరు సారథి యవసరం బెఱిఁగి
ముందట నిడిన భీముఁడు రథంబెక్కి । యందుఁ జాపముఁ బూని యమ్ము[illegible] దొడుగ,
నాయువు డగ్గఱి యాశ్రుతాయువును । సాయక నవతిఁ గీచకవైరి నేయ,
నవి ద్రుంచి యొకబాణ మనిలజుఁ డేయఁ । బవిలి మూర్ఛ మునింగి పడియె నయ్యోధుఁ;
డతఁడిట్లు మూర్ఛిల్ల నాతని రథము । హితుఁడు సారథి యాజి కెడఁగల్గఁ దఱిమె ;

1. నాస. 2. వంత (మూ).

కర్ణధారుఁడులేని కలమును బోలె । ఘూర్ణాయమానమై కుందెఁ దత్సేన.
ఇట్టి భీముప్రతాప మీక్షించి యేటి । పట్టి మారుతపుత్రుపైఁ గడంగుటయు,
నతనికి సద్దమై హరి సహోదరుఁడు । ధృతిఁ జేకితానుండు ధృష్టకేతుఁడును
విరటుండు పాంచాలవిభుఁడు వెండియును । దొరలు శిఖండియు దురదురఁ దాఁకి
వాలికతూపుల వాన [1]ముంచుటయుఁ, । గేలిని జేయుచుఁ గిమ్మీరవైరి
దేవవ్రతుని మీఁదఁ దేరు దోలించి । యావీరు శరవృష్టి కాత్మ భేదిలక
పరశు తోమర గదా ప్రాస ఖడ్గాది । పరిణద్ధ శరపంక్తిఁ బఱపిన, నతఁడు
బలములతోడ నబ్బట కోటినెల్లఁ । గలగుండు వెట్టి శిఖండిఁ దప్పించి
యంత భీముని తేరి హయముల నెల్ల । శాంతనవుం డొండుశరమున నఱికి
సింహనాదముఁ జేయఁ, జెదరక భరత । సింహము గదగొని సేనాని మీఁదఁ
గవియుచో, సాత్యకి ఖండించి నొంచె । దివిజనదీసూను తేరిసారథిని.
సూతుఁ డిట్లీల్గ వాజులు భీష్ముతోన । యా తేరు గొనిపోయె నాజికిఁ దొలఁగ.
అట్టిచో బకవైరి యాగ్రహంబునకు । నెట్టివారలు నిల్వకేఁగిరి తొలఁగి.
జననాథ, వినుము ధృష్టద్యుమ్నుఁ డపుడు । కనుఁగవ నొక్కవికాసంబు పొడమ
బకవైరి కిట్లనుఁ: "ప్రభువ, నీవిచట । నొకముహూర్తము చూచుచుండుము నన్ను;
కౌరవతతికి నాకడిమి చూపుదును; । ధీర, డిగ్గుదుగాక తేరు నీ." వనుచు
డించి పగ్గము లుగ్గడించి ముజ్జగము । ముంచి తూర్యంబులు మ్రోయుచుండఁగను
గృప గురుసుతులఁ దాఁకిన, వారు నతనిఁ । గుపితులై కప్పిరి ఘోరాస్త్రవితతి.
అపుడు ద్రోణజుని రథ్యముల సారథిని । ద్రుపదాత్మజుఁడు చంపఁ, దొడఁగి ద్రోణజుఁడు
కృపురథంబెక్కి నిష్కృప నంపవాన । ద్రుపదజుఁ గప్పఁ దోడ్తోఁ గప్పె నతఁడు.
ఇరువురిచేత నట్లితఁ డొంటిఁ బడిన । హరిపౌత్రుఁ డచటికి నరదంబు పఱపి
మించిన రామ సౌమిత్రులఁ దొల్లి । కొంచక తాఁకిన కుశుఁడును బోలె
ననుపమ శరకోటి నాక్రమించుటయుఁ, । జనుదెంచి శల్యుఁ డా సౌభద్రుఁ దాఁకి
యేఁబదికోలల హృదయదేశమున । నేఁబదిగంట్లుగా నేసి బిట్టార్చి
విల్లుద్రుంచిన, నొండువింట సౌభద్రుఁ । డెల్లగాఁ బదితూపు లేఁబది దొడిగి
మద్రేశు మూర్ఛానిమగ్నుఁగా నేసి । యద్రులు చలియింప నార్చె; నార్చుటయు

---

1. ముంచియును – గేలిమి లేనిచో. (మూ).

సారథి తొలఁగించె శల్యు సంగ్రామ । ధారుణి కెడగల్గ ధరణీశ, వినుము.
అత్తఱి లక్ష్మణుండనఁగ నీపౌత్రుఁ । డుత్తరాప్రియుఁ దాఁకి యుగ్రబాణములు
చెరివె నకాలపుష్పిత పలాశంబు । తెఱఁగు రక్తములు సంధిల సేనలార్వ.
అట్టిచో సౌభద్రుఁ డతనివక్షంబు । గట్టితూపుల నేస్సగదుర నేయుటయు
నడరించె నొకబాణ మభిమన్యు విల్లు । నడిమికి విఱుగ నీ నందనాత్మజుఁడు.
విల్లట్లు విఱిగిన విజయు కుమారుఁ । డల్లన నగుచుఁ జయ్యన నొండువింట
శేషజిహ్వాలువోని శితపుంఖములను । భీషణాకృతి నేసి పెద్ద నొప్పింప
నాత్మజు నొప్పికి నధిప, నీతనయుఁ । డాత్మసంతాపింప నభిమన్యుమీఁద
నరదంబు దోలింప, నతనికిఁ దోడు । గురుఁ డావగేయుండు గురుతనూభవుఁడు
కృపుఁడు మద్రవిభుండు కృతవర్మ శకుని । నృపులు వెండియుఁగూడి నిశితాస్త్రతతులఁ
దను నేయ, నర్జునుతనయుఁ డందఱకు । నినుమిక్కిలై పోరె నీక్షింప సురలు.
అపుడు దవ్వులనుండి యా క్రమంబెల్లఁ । గపికేతనుఁడు గాంచి గ్రక్కున రథము
నీసైన్యతతులపై నిగిడించి మించి । యేసిన వాలమ్ము లెన్ని యోగాని
యెవ్వనిఁ జూచిన నేనూరు వాఁడి । చివ్వలు నాటని శిశువైన లేఁడు.
నరపతి సర్వసేనలకుఁ జేచూపి । నరునకుఁ దోడ్పాటు నడువంగ ననుప,
నది సింజినీరావ హయఖురారావ । రథిని ఘంటారావ రథరావములను
దట్టమై నడచినఁ దావకబలము । దట్టమై నడచినఁ దలపాటు గలిగె.
నవధూళి సూర్యమండలముఁ గప్పుటయుఁ । గవిసెఁ జీఁకటి మిన్ను గానరాకుండ.
హయఖండ భటఖండ హస్తిఖండముల । రయమొప్ప వెడలిన రక్తధారలను
ధూళి యడంగినఁ దోఁచె నీమొనలఁ । జాల నర్జును బాణసంపత్తిఁ జెదరి
తునిసిన శరచాప తూణీర ఖడ్గ । ఘన కపాల కిరీట కవచ కేతువులు,
నలిసిన హయశిరోనాగయోధాంగ । సలలిత భూషణ చర్మాస్థితతులు,
తుమురైన రథచక్ర తోమరచ్ఛత్ర । విమల శిరస్త్రాణ వీరయోధులును.
పోరు ఘోరంబయ్యెఁ బురుహూత తనయు । దారుణాస్త్రములకుఁ దలఁకి నీబలము
మొనకట్ట తెగిపాఱ ముందఱ గాన । వెనుక చిక్కను నిల్వ వెరవులు మాలి
తెమలిన నరుఁ డొత్తె దేవదత్తంబు; । భ్రమపుట్ట హరి యొత్తెఁ బాంచజన్యంబు.
అప్పుడు గురుఁ బల్కె నాపగేయుండు: । "చెప్పఁ జిత్రముగదా జిష్ణుని మహిమ!
రథికుఁ డర్జునుఁడు సారథి కంసమర్ది । ప్రథనవిక్రమ మెంత పాటింపరాదు!

మురువుగాఁ ద్రిపురారి మూఁడవకన్ను । తెఱచినట్లు ప్రతాపదీప్తినున్నాఁడు.
మనపౌఁజు నాజికి మరలింపరాక । విను విచ్చి పోఁ జూచె; వీరవర్గమును
వెనుకముందై పోయె వేలంబుకడకు. । ... ...
విచ్చక నిలిచిన వీరవర్గమును । నొవ్వమై నాజికి నూల్కొల్పరాదు.
వేఁడిమి చాలించి వేగ భానుండు । మూఁడుమూర్తుల పొత్తు మున్నిట వ్రాలె.
సేనలఁ [1]దివిపించి శిబిరంబుకడకు । మానవేశ్వరుఁ గొంచు మరలుట మేలు."
అని చెప్పుకొని భీష్ముఁ డాప్రకారమునఁ । జనియె వేలములకు సైన్యముల్ గొలువ.
పాండవేయులుఁ దమ బలములఁ ద్రిప్పి । మెండైన యార్పుల మిన్నుముట్టంగఁ
జివురుఁదోరణములఁ జెలువైన సంధ్య । దవిలి వచ్చెననంగఁ దనరుపాళెంబు
చొచ్చిరి మదినుల్కి చొచ్చి కౌరవ్యు । లిచ్చల నరుశౌర్య మెన్నుచునుండ.

తృతీయ దివస యుద్ధము

అంత నిద్రాసుఖం బాహవశ్రాంతి । నంతపెట్టఁగ రాత్రి సంప్రీతిఁ బుచ్చి
వేగ భేరీధ్వాన విహ్వలాహ్వాన । మై గభీరంబైన యహికేతుసేన
చనుదెంచి సంగరస్థలి నిల్చుటయును, । దననేర్పు మెఱసి మందాకినీసుతుఁడు
గారుడవ్యూహంబు ఘటియింప సమర । భారకుండై ముక్కుపట్టు తానయ్యె.
ఆచార్య కృతవర్మలచట నేత్రములు, । నాచార్యసుత కృపు లచటిశిగంబు,
శల శల్య భగదత్త శకసింధు సాల్వ । బలభుజు లెల్ల నేర్పడి తన్ను గొలువఁ
దమ్ములతోఁ గూడి ధార్తరాష్ట్రుండు । వెమ్మచు వీ పయ్యె విహగాధిపతికి.
విందానువిందులు విను సూరసేను । లందు బాహ్లికుఁడును నటవాలమైరి.
లీలమై మగధ కళింగ వల్లభులు । కీలించినట్లు దక్షిణ పక్షమైరి.
కోసల కర్ణాట కుకురాధి పతులు । భాసిల్ల డాకాలి భావమై రధిప !
తక్కిన రాజులు తమకు నిమ్మైన । యిక్కువ నెడనెడ నేర్పడునంత
నటఁ బాండవానీక మాజికి నడచి । పటహ కాహళ శంఖ పణవాదు లొలయ
బలపతి ధర్మజ ప్రముఖుల నడిగి । దళముల నర్ధచంద్ర వ్యూహముగను
బన్నుచో, మాగధపతియుఁ బాండ్యుండు । నెన్న భీముఁడుఁగూడి యీవ్యూహమునకు

1. దీపించి. (మూ).

దక్షిణశృంగమై తగ నుండిరంత. । దాక్షిణ్య మొప్ప మాత్స్య ప్రద్యుమ్నులును
గాళి కరూశ కేకయులు నీలుండు । నా శృంగమునకుఁ బ్రాపై నిల్చి రధిప !
పరఁగ శిఖండి సౌభద్రులుఁ గవలు । హరి సహోదరుఁడు ముఖ్యులైన సోమకులును
ద్రౌపది కొడుకులుఁ దన్ను సేవింప । భూపతి సమమయ్యెఁ బూనఁగ నొక్కపక్క.
హైడింబుఁడాదిగా నసురసైన్యంబు । తోడ సమస్త యోధులు నిల్చిరచట.
జగదేకనిధిచేయు సారథ్యమునకుఁ । దగుచు డాపలికొమ్ము తానయ్యె నరుఁడు.
నరనాథ, యుభయసేనలు నిట్లు పన్ని । సరభస వాద్య ఘోషంబులతోడఁ
దలపడి సందడిఁ దాసేన పోర । బలధూళి దివిఁ గప్పి భానునిఁ గప్పె.
యామహాధూళి లక్ష్యము గానరాక । నామధేయములు చెప్పి వాటి వాటి
తాతల పేళ్లును దండ్రుల పేళ్లు । భీతిపుట్టఁగఁ జేయు బిరుదుల పేళ్లు
సాధకంబగు పా ... ... ల పేళ్లు । బోధించి బోధించి పోరుదు రొండొరులు.
భీమసేనునిచేత భీష్మునిచేత । నీమొనలామొన లేర్పాటు చెడె
దేవాసుర క్రందు దీనికి సరియె । భావింప ననుపోటు పాటించి రధిప !
ఆయెడ గురుపుత్త్రుఁ డాచార్యుఁ డాప । గేయుండు శల్యుండు కృతవర్మ శకుని
యమసూను సేనపై నడరినఁ జూచి । [1]కమలి వాయుజుఁ బట్టి కగునలిపట్టి
ద్రౌపదేయులుఁ జేకితానుండు శైబ్యుఁ । డాపాంచాలుపైఁ బడ నని ఘోరమయ్యె.

దుర్యోధనుఁడు భీమునితోఁ బోరి మూర్ఛిల్లుట

రాజరాజప్పుడు రథ సహస్రముల । వాజిలక్షలఁ గూడి వాయుజుమీఁద
హైడింబుమీఁద బిట్టడరినఁ జూచి । క్రీడి ధర్మజుఁడు వీక్షింప నీబలముఁ
దఱుమఁ జొచ్చుటయు, గాంధారబలంబుఁ । దఱుమఁ జొచ్చిరి పార్థతనయ సాత్యకులు.
శకుని సైన్యంబంత శైనేయు రథము । శకలంబు లొనరింప సాత్యకి వచ్చి
యభిమన్యు తేరెక్కె, నయ్యిరువురకు । సభయరణంబయ్యె శకునితో నధిప !
కౌరవపతి యంతఁ గరువలి సుతుని । ధీరతతోఁ దాఁకి తీవ్రబాణములఁ
గప్పిన, నగుచు న గ్గంధవాహజుఁడు । విప్పైన క్రొవ్వాఁడి వేఁడితూపొకటి
యురము నాటినఁ, బ్రాణమూటాడి నృపతి । సరగునఁ దేరిపైఁ జదికిలఁ గూలి

---

1. కమల వాలిని పట్టి, కమలినిపట్టి. (మూ).

సొమ్మవోయినఁ, దేరు సూతుండు గొనుచు । నమ్మహీపతితోడ నరుగఁ జొచ్చుటయు,
బలములు విఱిగి దోర్బలములు దఱిగి । నలువంకఁ బదఘట్టనల నేలయద్రువ
నలుగువై చినవాఁడు నభయ మన్వాఁడుఁ । బులు గఱచినవాఁడుఁ బోలనివాఁడుఁ
దలవీడుకొనువాఁడుఁ దగఁ దొట్రువాఁడుఁ । బలవించువాఁడునై పాఱఁ జొచ్చుటయు,
సైన్యేశ సౌభద్ర శరముల శకుని । సైన్యంబు లొకవంక నడఁ బాఱఁ దొడఁగె.
వడముడి యార్పుల వాసవాత్మజుని । [1]పెడచేతి యేట్లచే భీతిరెట్టించి
బలములు నిలువక పాఱెనే గాని । కలశజ భీష్మ వాక్యము లొల్లరై రి.
అంత భూపతి కొంత యామూర్ఛ దెలిసి । యంతంతఁ జెదరు సైన్యములను జూచి
యదలించి తఱుము భీమార్జునద్వయముఁ । జదురొప్ప నీక్షించి సారథిఁ జూచి :
“ యోరి, వైరులు నిక్కి నురుకీర్తి గ్రుక్కి । నేరమి మాకెక్కి నీవు నారథము
రణభూమిఁ బాపఁ గారణమేమి సూత ! । గణుతింప వైతె నాక్రమ మింత ! ” యనుచు
రణభూమి నడిమికి రథముఁ దోలింప । గణనకు నెక్కుడై ఘనుఁడ, నీ మొనలు
దండితోఁ దమనుయోధనురాక కలరి । యొండొండఁ గూడి యుద్ధోర్విఁ గ్రిక్కిరిసె.
ప్రథనంబునకు మఱి బలము నమర్చి । పృథివీశ్వరుఁడు ద్రోణభీష్ములఁ గదిసి,
“ యెన్నఁ బాండవకోటి కీ రల్గకునికి । మున్న యేఁ గానక మోసపోయితిని.
అలిగినఁ ద్రిజగంబులడ్డమే మీకు ! । నలువొప్ప నిట్లుండె నాతలవ్రాఁత.
బలవంతు రాధేయుఁ బ్రల్లదంబాడి । కలనికి రానీక కంకు వెట్టితివి.
ఆప్తుల వలెనుండి యహితంబు దలఁచు । తప్తచిత్తుల నమ్మఁ దగవును గలదె !
భయమేది పాండవ పక్షపాతకులు । అయగారులార, మిమ్మన నేమి గలదు ! ”
అనిన భీష్ముఁడు మందహాసంబుతోడ : । “ మును నీకుఁ జాటనే మొనయవుగాక.
శ్రీభర్త నమ్మించి చేపట్టెఁ గాన । బీభత్సు నాజి నభేద్యంబు గెలువ.
నాకొకా దర్జును నర నాగ నాక । లోకవాసులకు గెల్చుట దుర్లభంబు.
విగతాయువులు మున్ను వృద్ధులు పుట్టి । నెగడనివారు నిర్నితిబుద్ధులును,
బ్రథిత శస్త్రాస్త్రులఁ బాండునందనులఁ । బ్రథనంబులో గెల్చుబలియురుగలరె !
ఐనను నీవు నన్నడిగితి గాక । నానేర్పు చూడుము నరనాథ, యేను
జండికాదేవికి శరదేవతలకుఁ । బాండవసేనల బలియిచ్చువాఁడ. ”

---

1. పెడతటి యెల్లచే. (మూ)

నని పల్కి కెంజాయ యఱకంట నంట । జననాథ, భీష్ముండు సంభ్రమించినను
శంఖంబు లొత్తిరి సకల కౌరవులు । పుంఖానుపుంఖమై భువనంబు గలఁగ.
తూర్యస్వనంబులు తోడ్తోన సిగుడ । శౌర్యసారంబైన శమనజు మొనయు
నార్చి శంఖములొత్తె రనిన బిడ్డలకుఁ । గూర్చినచీకు పల్కెను సంజయునకు :
" అధిపుతోఁ బంతమట్లాడిన భీష్ముఁ । డధికత నరున కెట్లాజిలోఁ జూపె ?
ఈకథావిధము నాకెఱిఁగింపు. " మనినఁ । జేకొని కథ యిట్లు చెప్పె సంజయుఁడు :

భీష్ముని విజృంభణమునకుఁ బాండవయోధులు తల్లడిలుట

"మార్తాండబింబంబు మధ్యాహ్నసమయ । వర్తితోగ్రప్రభావర్తియైనపుడు
తానును నట్టిప్రతాపంబు దాల్చి । భూనాథ, మీతండ్రి భుజశక్తి మెఱసి
హరిసూతిఁ దాఁకుచో నతనికిఁ దోడు । కురురాజు శల్యుండు కుంభసంభవుఁడు
భూరిశ్రవుఁడు ద్రోణపుత్రుండు మఱియుఁ । గౌరవవీరులు గాంగేయుఁ గడచి
క్రీడిపైఁ గవిసినఁ, గీచకారియును । హైడింబ పాంచాలి హరిసహోదరులు
నభిమన్యుఁ డాదిగా నక్కడి దొరలు । రభసంబుతో నెక్కి రౌద్రభావమున
భాగీరథేయుని బలముల నెల్ల । భాగశేషంబుగాఁ బరిమార్చునపుడు
హుంకారములును మహోగ్ర మత్తేభ । ఘీంకారములు ధనుఃక్రేంకారములును
జెలఁగె ; నప్పుడు తునిసిన మస్తకములు । నలినలియైన కందములు బాహులును
బొడిపొడియగు చాపములుఁ జామరములుఁ । బడుగొడుగులు రక్తవాహినిఁ దేలు.
కొఱప్రాణములతోడఁ గొని నక్కలేఁగి । బోరియలఁదుఱిగిన పోటుమానుసులు
పలవింపఁ బాతాళపతి ధాత్రి వ్రేఁగు । నెలయ శౌరికి విన్నవించినట్లగును.
గ్రీవలు దెగి వెలికిలఁబడు హరులు । వేవేగఁ గాళులు విద్రుచుకొన్నపుడు
రిపుహరి కేఁగుచో యముఁ డడ్డపడిన । జరణాబ్జములఁ దన్ను చందంబు నెఱపు.
అరదంబు లిలఁగూలి యాజిఁ గాల్వురకుఁ । జరియింపఁగా రాని చందంబు చేయు.
గుంపులు గట్టెడి క్రొవ్వాఁడి మగలఁ । బెంపుతోఁ బేర్వేరఁ బిలుచుచు నపుడు
నీ సైన్యనాథుండు నిలయోగ్ర కృత్తి । వాసో విలాసుఁడై వైరి సైన్యముల
మాయ పన్నినయట్లు మంత్రించి నట్లు । ధీయుక్తిఁ గలగాంచి తెలిసినయట్లు
జ్ఞానాగ్ని నొకఁడు విశ్వము వ్రేల్చినట్లు । భానుభాను సమాన పాత బాణముల
వంచియు వ్రాల్చియు వ్రక్కలించియును । దుంచియుఁ దెంచియుఁ దుమురుచేసియును

జించియు నొంచియుఁ జీకాకుపడఁగ । లంచియు బాణజాలముల భీష్ముండు
పరమేష్ఠి విశ్వరూపము చూపినట్లు । పరమేశ్వరుఁడు వీరభద్రుఁడైనట్లు
చూడ భాషింప మిసుంగరాకపుడు । ... ...
పరియలై పసచెడి పరసేన విఱిగి । పఱవఁ[1]బైపైని బటాపంచలగుచుఁ
దేరెక్కడనో లక్ష్యదృష్టి యెక్కడనో । యూరాక యెవ్వాఁడో యతఁడెట్టివాఁడో
తెలియక [2]దిటతప్పి దిగ్భ్రమ [3]చెందఁ । జెలరేఁగి కౌంతేయసేనల మోఁది
గంగకీతఁడుగల్గుఁ గాకేమి రక్త । గంగాశతము నేఁడు గలిగించె ననఁగ,
నితనికిఁ గౌంతేయు లేమున్నవారు । ధృతి నేఁడు త్రిజగంబుఁ దినకపోఁడనఁగ,
భీష్మపావకు రాఁజఁ బెట్టినవాఁడు । ఊష్మపొద్దైన దుర్యోధనుండనఁగ,
నెక్కడి గాండీవి యెక్కడిభీముఁ । డెక్కడి హరి వీని యెత్తికోలునకు
ననఁ బెచ్చు పెరిగిన, నాపగేయునకు । నెనసి భస్మంబెయౌ నేలక్ష్యమైన.
చూచుచుండిరిగాని శూరుపై నలుగు । పూఁచినప్రాణి యప్పుడు గల్గకుండె.
తేరి పగ్గంబులు దృఢముగాఁ బట్టి । శౌరి యప్పుడు సవ్యసాచి కిట్లనియె :
" గెలుతునందువు భీష్మకృపగురుద్రౌణి । శల శల్య యుతముగా శత్రుసైన్యముల ;
నెన్నఁటికో గల్గు నీదైనరణము ! । సన్నిధిగానని చండి పెట్టుదువు.
ఆపగేయుఁడు మిమ్ము నాహుతి గొనఁగఁ । జూపెదెన్నఁడు లావు శూరైకతిలక ! "
అనినఁ గ్రీడి : " యదేల యాతని మీఁదఁ । జననిచ్చి చూడుమా సర్వజ్ఞ, రథము.
శరవృష్టి నార్పెద శాంతనవాగ్నిఁ । బరికింపు." మనిన న ప్పద్మనాభుండు
నేమి ఘోషము వార్ధినేమిఁ బగుల్ప । నామహావీరుపై నరదంబు పఱప,
రణకాంక్షతో మీరు రండు రండనుచు । గుణఘోష మిగురొత్తఁ గురుపితామహుఁడు
శిత[4]శరాంబుద వృష్టిఁ జీఁకట్లు గలుఁగ । నతని యుగ్యముల రయంబు వాకట్టి
హరి నంపవెల్లిఁ జేయూర్ప రాకుండ । హరిసూను రక్తమయంబుగా నేయఁ,
దనవొప్పి తడవక దైత్యారి హరుల । ననికిఁ గాల్కొనఁజేసి యరదంబు గడప
వడిఁ గ్రీడి యొక పాఱవాతి బాణమున । నడిమికి సేనాధినాథు విల్వ్రేఱువ
నతఁ డొండు విల్లెత్త నదియును దునిమె; । ధృతిఁ బార్థుచే విండ్లు తెగ నూఱుదాఁక.
అంత మహోగ్రుఁడై యతఁడొండువింట । నంతక పటు దంష్ట్రలనఁగ బాణములు
పఱపె; నన్నియును దప్పఁగ శౌరిరథము । పఱపఁబట్టి యతండు బ్రతికెనే కాని.

---

1. పైపైఁబడఁ బరపంచలగుచు. 2. దృఢ. 3. చెదర 4. శరాంబుధి. (మూ)

మఱియు భీష్ముఁ డపూర్వ మార్గణ విద్య । మెఱసి వాలమ్ములు మేన గ్రుచ్చుటయుఁ,
దాత నొల్లనియట్టి తలఁపున మనుమఁ । డాతని నేయుచో నపరాహ్ణ మయ్యె.
హరి యప్పు డిట్లని యాత్మలోఁ దలఁచెః । “ నరుఁడైన భీష్మబాణంబుల నొచ్చె ;
కరలాఘవంబు గంగాతనూజునకుఁ । బెరుగుచున్నదిగాని బీరువోదింత.
పాండవసైన్యంబు పాఱెడిఁగాని । దండనాథునిఁ దాఁకు తలఁపైన లేదు.
తాఁకుటెట్లు తదీయ దారుణాస్త్రములఁ । దేఁకువచెడి నొచ్చి తిరుగుడువడియె.
కురుపితామహుఁడేయు కోలలవలన । నురుమూర్ఛ గదిరిన ట్లున్నాఁడ నేనుఁ.
గురుసేన రిపుసేన కొలుపమి యెఱిఁగి । నరుమీఁదఁ బొదువుచున్నది నలుదెసల.
ఇట్టైన గాంగేయుఁ డీక్షణమందుఁ । బట్టిన తనబాన పతికిఁ జెల్లించు.
ఈ దురవస్థలో నేనూరకున్నఁ । గాదు కార్యం.” బని గణుతించు-చోట,
నిప్పులు గ్రక్కెడు నిష్ఠురాస్త్రములఁ । గప్పె వెండియుఁ బార్థు గాంగేయుఁ డలుక.
గురు కృప కృతవర్మ గురుపుత్ర ముఖ్య । కురుయోధవరులు ఫల్గునుఁ జుట్టుముట్ట,
నావేళ సాత్యకి యత్తెఱఁగు చూచి । దేవవ్రతుని దాఁటి తెగిపాఱుచున్న
యోధులకిట్లను: “ఓవీరులార ! । యేధర్మవిధము మీ రిట్లు పాఱుటలు ?
క్రమ్మఱఁ దల్లుల గర్భంబు దూఱ । నిమ్మాడ్కిఁ బోవుటో ! యెఱిఁగింపుఁ డింత.
అనఘులార, యనిత్య మధ్రువము ప్రాణ । మనుమాన మాచందమన మున్న వినరె !
ఏ నున్నవాఁడ లక్ష్మీశుఁడున్నాఁడు । మా నరుఁడున్నాఁడు మరలి రం.” డనిన
శౌరి తమ్మునిఁ బల్కె: “ సాత్యకి, నీకు । నీరీతి మరలింప నేమికారణము !
లీలతో భీష్ముఁ డేలింప రారాజు । భూలోకమేల నొప్పదునె యేఁగల్గ !
కడు నొచ్చెఁ గటకటా కౌంతేయసేన ! । మడియింప[1]నో పదిమార్లు ద్రిప్పెదవు !
కవ్వడి తా నొచ్చెఁ గలసేన విచ్చె । నివ్వేళ భీష్ముండు హెచ్చియున్నాఁడు.
ఇట రాజు తలఁకెడి నేనూరకున్నఁ । బెటులుఁగార్యంబు నాపెంపు వీక్షింపు.
పట్టి కౌరవకోటి భస్మీకరింతు ; । నెట్టన భీష్ముని నీఱుగావింతు. ”

శ్రీకృష్ణుఁడు భీష్ముఁ దలపడఁ బోవుట

నని చేతిములుకోల నవనిపై వైచి । యనుపమ భయదాట్టహాసంబుతోడ
నొగల పగ్గంబులు నుతలీలవిడిచి । భుగులున నవయవంబుల మంట లెగయ

1. నోపవు. (మూ).

ఘనరథం బపుడు దిగ్గన డిగ్గ నుఱికి । తనచేతఁ జక్రమెంతయుఁ దేజరిల్లఁ
గన్నులు కెంపారుగతిఁ గొంకుదేర । సన్నపుఁజెమటూర సంపెటజాఱఁ
బీతాంబరము దూలఁ బింఛంబు వ్రేల । నేతెంచు హరిఁ జూచి యెల్లకౌరవులు
సింహంబుఁ బొడగన్న జింకలు పోలె । సింహాస్యమూర్తికిఁ జీఁకులై పాఱఁ,
గమలజాండము హల్ల కల్లోలముగను । గములుగా మింట నక్షత్రముల్ రాల
విల్లు చక్కఁగదగిల్చి వెసఁ గేలు మొగిచి । యల్లన గాంగేయుఁ డరదంబు డిగ్గి,
"పరమేశ, పరమాత్మ, పాండవవరద, । నరహరి, నరకారి, నన్నేలురాజ,
రావయ్య చంపుదు రాక్షసధ్వంసి ! । భావింప నేఁడువో ఫలియించెఁ దపము.
అర్జునుచే నెన్నఁడగు నింక రిపుల । నిర్జింప నీకైన నిమిషమాత్రంబు.
భక్తవత్సలుఁడవై పరఁగ నీవిట్లు । భక్తుండనైన నాపై నల్గఁ దగునె!
అలిగి నన్నేమి సేయంగ నోపుదువు । జలజాక్ష, నీపదాబ్జము లేనుదలఁప.
ఖండితవైరివక్త్రంబు చక్రంబు । దండితో నను దాఁకి తప్పిపోఁ గలదె!
తాఁకిననేమి నీదాసుండ నీకుఁ । దేఁకువఁ జూడరాదే యివ్విధమున!
అదియేల నీచేత నడఁగు వారలకు । వదలని వైకుంఠ వైభవంబబ్బు.
ఏ నిట్టులల్గి నీవే తేర వలసి । పూని యేసితిఁ బాండుపుత్రుల నొవ్వ.
అలఘువర్తన, యేఁ గృతార్థుండ నైతి ; । కలుగునే! యీచావు కాశ్యపాదులకు ?
ఇది నిగ్రహంబుగా దిది యనుగ్రహము ; । ఇదెకంఠ మదెచక్ర మెత్తవే దేవ !
ఘనత సంసారసాగరములోఁ బడితి ; । ననుగటాక్షింపవే నారాయణాఖ్య!"
అనునంత గాండీవి యచటికిఁ బాఱి । తనలావు కల్మి నాతని బల్మిఁబట్టి
దీనుఁడై యిట్లను: "దేవ, నీకిట్లు । రానేల ? నా పరాక్రమ మెందుఁబోయె ?
రథికుఁ డొక్కొకవేళ రణములో నొచ్చుఁ । బ్రథితాత్మ, తప్పుగాఁ బట్టుదురయ్య!
అరివధకై నన్ను నాయత్తపెట్టి । కరమున నీకుఁ జక్రము దాల్పఁదగునె!
ఈ వలిగెడిపాటి కేమున్నవాఁడు! । దేవవ్రతుండెంత తెగ నీకుఁదగునె!
అటఁ బోయి తేని సాత్యకిఁ జంపినాఁడ । విటరమ్ము నాసత్త్వ మింక వీక్షింపు."
అని తెచ్చి నొగలిపై నచ్యుతు నునిచి । యనిమిషేంద్రకుమారుఁ డపుడువిల్లెత్తె.
అసురారి పాంచజన్యంబొత్తెఁ గ్రీడి । దెసలు భీతిల నొత్తె దేవదత్తంబు.
ఆమహాధ్వనికిఁ దూర్యములు మ్రోయించి । నీ మొనల్ పార్థుని నీలవర్ణునిని
భూరిసాయకములఁ బొదువుచుఁ గదిసి । ఘోర వైఖరి నార్పఁ గోపించి యపుడు

ఎండినవనము దహించు చిచ్చునఁగ । గాండీవి బాణ శిఖాచ్ఛటావళులఁ
గాలుపఁ జొచ్చినఁ, గౌరవేశ్వరుఁడు । వేలుపునదికొడుకు విను మద్రవిభుఁడు
భూరిశ్రవసుఁడును బురుహూతుకొడుకు । భూరిసాయకములఁ బొదివి నొప్పించి
శక్తి తోమర గదా సప్తనారాచ । శక్తి నొత్తిన, నల్గి జంభారిసుతుఁడు
శరములు శరములఁ జక్కుగా నఱికి । నరనాథు ఘనశక్తి నడిమికి నఱికి
గంగాత్మజుఁడు వైచు గద నేలఁగలిపి । భంగమేర్పడ శల్యుపటుశూల మఱఁచి
భూరిశ్రవుండు నేర్పున నేయు సప్త । నారాచముల నలినలిచేసి యార్చి
యభిమంత్రితము చేసి యైంద్రాస్త్రమేయ । నభినవజ్వాలల నది మిన్ను ముట్టి
యాయాయుధకులమెల్ల నర్థి నీనుచును । బాయమైలె భవదీయబలములఁ గాల్చె.
మందాకినేయుని మఱియును నస్త్ర । సందోహముల వియచ్చరులెల్లఁ బొగడ
నాటి, శల్యుని విల్లు నడిమికి నఱికి । నూట భూరిశ్రవు నొగిలించి మించి
రారాజు వక్షంబు రంధ్రంబుగాఁగ । నారాచ మేసి క్రన్నన మూర్ఛపుచ్చె.
పుచ్చినఁ జూచి నీపుత్రులాగ్రహము । ఇచ్చలఁ బిచ్చల నింద్రజుఁ బొదివి
యలుగులఁ బెట్టుచో, నైంద్రాస్త్ర మహిమ । నిలువనేరక కుంది నీపోఁజులెల్లఁ
గెడయు గుఱ్ఱము లొడ్డ గెడవైన రథము । లడఁగు కాల్బంట్లు నుగ్గైన యేనుఁగులు
విఱిగిన విండ్లుఁ ద్రెవ్వినచరణములుఁ । జిరిగిన గొడుగులై చెడి పాఱె నధిప!
ఆసేనలోనఁ గేశావళి నాచు, । భాసిల్లఁ ద్రేగులు పడగలు నురుగు,
సరసమస్తిష్కమాంసంబు పంకంబు, । నరిఁ దేలుచున్న యాస్యములు పద్మములు,
అడగొన్న గొడుగులు హంసలు నగుచు । నిడివిఁ బాఱఁ దొడంగె నెత్తురుటేర్లు.
హరినరుల్ శంఖంబు లావేళనొత్తి । పరఁగించి యార్చినఁ బగిలె నీమొనలు.
అప్పుడు తనయింటికరుగ[1]ని రథికుఁ, । డెప్పుడు మెడలూడ్వ నెఱుఁగని హరులు,
సంతపెట్టని ప్రాఁతచదువు, వీడ్కొనిన । నంతటఁ గలుగు నిరాధార రథము
నపరాబ్ధిమునుఁగ, నయ్యంధకారమున । నృపులు కయ్యముమాని నిజసేనలెల్లఁ
దివియించి యిండ్లకుఁ దిరిగి వచ్చుచును । దివిజేంద్రసుతు శౌర్యతేజోబలములు
కొనియాడువారును, గురుభీష్మకృపుల । యనదతనంబున కడలెడువారు
నగుచు నందును నిందు నధిక్షిప్రతాపు । లగు మహావీరు లత్యానంద నటనఁ

1. నిరథము. (మూ).

జంచలాక్షీజన చారుకరాగ్ర । కాంచన చామర గంధాద్యులైన
యుపచారముల కంటె యుద్ధంబులోని । యుపచారములు మేలు అరులచే ననుచు
నిద్రించి రారాత్రి నిజశిబిరముల । రౌద్రప్రతాపులు రాజరత్నములు.

చతుర్థ దివస యుద్ధము

అనయంబు నపుడెట్టనయ్యె నత్తూర్పు । కనక భేరులు మ్రోయఁ గన్నులు తెఱచి
కాల్యక్రియలు దీర్చి కౌరవు లనికిఁ । గల్యాణగతి వచ్చుగడియ మున్నాడి
వెడలె గాంగేయుఁ; డశ్వీరునితోడ । వెడలిరి ద్రోణ వివింశతి కృపులు.
మఱియు బాహ్లిక·శల్య మగధాది నృపులు । నెఱి వచ్చిరయ్యాజి నెలవున కపుడు.
పాండవ బలమును బయనమై వచ్చి । యుండుట నవ్వేళ నుభయబలములుఁ
దలపడె నాయుధతతి వేఁడి మెఱుఁగు । లల కాలమానసంహతి ముంచుకొనఁగ.
ఆర్పుల దిగ్వర్గ మల్లలనాడ । దర్పించి వివిధాయుధములఁ బోరుచును
ఆమొన లొత్తిన నట్టటు పోవు । చీమొన లొత్తిన నిట్టటు వచ్చు
చోహరిసాహరి నూర్మిమాలికల । యూహకుఁ దగియుండె యుద్ధరంగమున.
అప్పుడు గాంగేయుఁ డర్జును మీఁద । నుప్పొంగు కినుక మహోగ్రుఁడై కవియ
నతనితోడ నృపాలుఁ డాచార్య యుగము । కృతవర్మ శల్యుండుఁ గినుక బాహ్లికుఁడుఁ
గూడఁ నెక్కినఁ, బార్థు కొడుకందఱకును । జూడఁ జూడ నకాల సూర్యుఁడై తోఁచి
పదిట నారింట ముప్పదిట నేనింటఁ । బదుమూఁట వేదనాస్పదులుగా నేసి
వారి తూపులు దుర్నివారనిజాస్త్ర । ధారలఁ దునుమాడి తనప్రతాపాగ్ని
వెలుఁగొంద, భీష్ముండు వీర్యగర్వమున । బలభేదిపౌత్రు చాపము దునుమాడి
యర్ధచంద్ర శరాన నపుడు తానేయ, । నర్ధచంద్రధరారియాత్మజుం డలిగి
క్రుమ్మరించె శితాస్త్రకోటి నీమొనల. । బమ్మరింపఁగ భీష్ముపై నారి మ్రోయ
నతఁడు విల్లునుమాడి యశ్రమలీల । నతివృష్టి శరవృష్టి నవ్వేఁ బొదివె.
ఇరువురుఁ దలపడి యిట్లేయునపుడు । శరపక్షపవనంబు జగమాక్రమించె.
భూప, నీతనయుండు భూరిశ్రవుండుఁ । [illegible]నందనుఁడు
మదగజంబులు నాల్గు మదగజవైరిఁ । బొదివినగతిఁ దన్ను బొదివిన, నతఁ[illegible]
శల్యనందను విల్లు చక్కుగా నఱికి । [illegible]మర నాఁటి,

భూరిశ్రవసు నంపబొమ్మగాఁ జేసి । సీరిసత్త్వుని జిత్రసేను నొప్పించి
యార్చిన, నలిగి యయ్యర్జునాత్మజునిఁ । గార్చిచ్చుతునుకలు కౌరవభటులు
ఏనిక మొత్తంబు లిరులు గ్రమ్మంగఁ । బూని యెక్కినఁ, జూచి పురుహూతసుతుఁడు
ఆపగేయునితోడ నాజి చాలించి । సీపోఁజుపైఁ దేరు నిగిడించె నపుడు.
పతి యంతఁ ద్రైగర్తపతిఁ గేకయులను । గృతవర్మ కృపులను గ్రీడి[1]కోల్తలకుఁ
బురికొల్ప వారితోఁ బోరెడు పార్థుఁ । బరికించి పాంచాలపతి తనూభవుఁడు
ఆతనిఁ గడచి రయంబు శోభిల్ల । వే తేరుగడపించి వినుతులఁ దాఁకి
సేనలు నలుగడఁ జెదరి పాఱంగ । భాను భానుసమానబాణముల్ పఱపి
కృపు మూఁడు శరములఁ గృతవర్మఁ బదిట । విపుల త్రిగర్తేశు విశిఖవింశతిని

ధృష్టద్యుమ్నుఁడు శల్యనందను మడియించుట

గ్రుచ్చి యార్చిన, శల్యుకొడు కట్టియెడను । వచ్చి ధృష్టద్యుమ్ను వాలంపవాన
గుప్పఁ జొచ్చిన, నవ్వఁ గోపంబు మదము । ముప్పిరిగొన సైన్యముఖ్యుండు వాని
శరములు దునుమాడి చాపంబు నఱికి । హరుల సూతునితోడ నరదంబు నఱికి
కవచంబు దునిమినఁ, గడివోని బీర । మివురొత్త నవ్వీరుఁ డిలకు లంఘించి
పలకయు వాలును బాహుద్వయమున । వెలుఁగొంద నీసేన వికసించి చూడఁ
గాంచనకశిపుండు కంఠీరవాఖ్యు । నంచితోగ్రతఁ దాఁకునాకృతి దోఁపఁ
గదిసిన, వాని యగ్గలిక సాహసము । త్రిదశులు పొగడిరి దివి పిక్కటిల్ల.
ఎఱకలు గల శేషుఁ డితఁడని తోఁపఁ । బఱతెంచు నమ్మద్రపతి కుమారకుని
యాయమ్ములకుఁ బాఱ నమ్ములు పఱపి । పాయక పాంచాలపతికుమారకుఁడు
వాలును బలకయు వ్రయ్యలు వాపి । పోల నొండొకకోల భువిఁగూల్చె వాని.
తనయుని నీరీతి ధరఁగూల్చు ద్రుపద । తనయుని దండింపఁదలఁచి శల్యుండు
పెరుఁగు వింధ్యాద్రిపైఁ బిడుగులవాన । గురియు మేఘుఁడువోలె ఘోరాస్త్రవృష్టి
గప్పిన, నతఁడును గప్పె మద్రేశు । నిప్పులుగ్రక్కెడు నిష్ఠురాస్త్రముల."
అని సంజయుఁడు చెప్ప నాంబికేయుండు । మనమున సంతాపమగ్నుఁడై పలికె:
"బెడిదపు విఱుగులుఁ బెద్దచావులును । విడువక నాయోధవితతినేకాని

---
1. కోలలకు. (మూ)

ంబడ దా పాండవేయ సైన్యముల । ఘనతర విజయ విక్రమములే కాని.
యును దైవికం బేమనఁగలదు! । తుది నింతవట్టునే దుర్నీతిమహిమ!
ముకు కర్ణాదులఁగూడి దుర్నీతి । కొడఁబడి పాండవేయులఁ బాసి చెడితి.
ము పాయంబుల నేము పాండవుల । రాయిడి గెల్చువారముకాము యిపుడు.
నఁగలవాఁడ నేవార్తయైన । వేవేగ నెఱిఁగింపు వెఱవక." యనిన,
తరువాతివృత్తాంతంబు వినుము । భూతలాధిప, యిట్లు పుత్రుఁ డీల్గుటయుఁ
ంచాలనందనుపై నల్గి శల్యుఁ । డంచితలీలల నస్త్రంబు లేయ,
ఁడును బ్రతిసాయకావళి నేయ, । నితరేతరాస్త్రభూయిష్ఠపై జగము
శాగ్నిచేఁ దొల్లి గ్రాఁగిన కాఁక । భరియింపుచో, మద్రపతి పెచ్చుపెరిఁగి
పదాత్మజుని విల్లు దునుమాడి రథము । విపులపైఁ బడనేయ, వీక్షించి యలిగి
భద్రుఁ డరదంబు శల్యుపైఁ బఱపి । యాభీలగతి నేయ, నతని కోల్తలకుఁ
ర్వుఁడు దనుప వికర్ణుఁ డన్వాఁడు । భూరి పరాక్రమస్ఫురణ శోభిల్ల
స్వాహుం డనువాఁడు దుర్మర్షణుండు । పుష్పాస్త్రసదృశరూపుఁడు దుర్ముఖుండు
భీమబల వివింశతి పురుమిత్ర । పురజిత్తు లనువారు భువి నంచలింప
టఁ గవిసిన, నుల్లంబు చేవ । యొక్కఁ దొమ్మండ్రతో నింద్రపౌత్రుండు
కాకృతిఁ బేర్చి యాలంబు సేయు । నంతకు, విలుగోల యరదంబుఁ బడగ
ంచుకొని వారి సైన్యనాయకుఁడు । గాంధారిసుతులపైఁ గవిసి నోనేయఁ,
శోకం బాత్మఁబొదల నాద్రుపద । పుత్రుపైఁ గినుక నప్పుడు శల్యుఁ డడరె.
ని మాద్రేయు లరదంబు లతనిఁ । గదియఁ దోలించి విక్రమగర్వరేఖ
మామయురంబు మెఱుఁగువాలంప । సోన గూర్చిన, మూర్ఛ జోపినట్లగుచుఁ
శల్యుండు మాద్రేయద్వయంబుఁ । దలపడి పోరుచో ధరణీశ, వినుము
సేనలఁగూడి వెస విరాటుండు । ద్రుపదుండు మాద్రిపుత్రులకుఁ దోడ్పాటు
డగ్గఱిన, నీసేనలు దొరలు । నాయెడ శల్యుసహాయులై కవియ
ఘోరంబయ్యె; నప్పుడు దివస । రాజొప్పె గగనమార్గము మధ్యసీమ.

భీమసేనుఁడు మాగధు గజానీకము మడియించుట

ఁడు గదఁజూచి యరిసేనఁ జూచి । యుప్పొంగు కినుక వాయుజుఁ డాత్మలోన
కలకలములో నేను నాప్రతిన । జోక చేసెదఁగాక చుట్టాలు మెచ్చఁ

దడయనేటికి" నని తన తేరు [1]పాఱప । పడగగట్టినవానిపై నడపింప,
నాకథ లెఱిఁగి నీయగ్రనందనుఁడు । ప్రాకట గజసహస్రములతో మగధు
నతనికి నెదురంప, నరుదెంచు దంతి । తతిఁ జూచి యా వృకోదరుఁ డాగ్రహమున
గదగొని యురదంబు గ్రక్కున డిగ్గి । కుదియక కరుల మార్కొను పూనిక్కతోడ
నిలమీఁదఁ జరియించు నెఱకలతోడి । కులశైలములను మార్కొను వజ్రిపోలె
సింహనాదంబు చేసిన నమ్మదేభ । సంహతి మూర్ఛిల్లి చాపకట్టయ్యె.
అంకుశాహతులచే నట నిల్చుచోట । నుంకించి ద్రౌపదేయులు మాద్రిసుతులు
సౌభద్రుఁడును వారిసైన్యనాయకుఁడు । నా భీమునకు సహాయత గోరి నిలిచి
దంతావళంబులఁ [2]దవులు మావఁతుల । గొంతు [3]క్రోవులు ద్రెంచు కోలలు పఱప,
మగధాధిపతి యభిమన్యుపై దంతిఁ । దగిలి డీకొలుప, నాతఁడు నారసమునఁ
బచ్చి ముత్తెములొల్క భద్రేభశిరము । వ్రచ్చె; నామగధుఁ డవ్వ్యాసవిసుతునిఁ
దోమరంబున వైవఁ, దూలక యతని । చామరంబు సిడంబు శరమున నఱికి
సౌభద్రుఁ డతనివక్షమునఁ బొఱమ్మ । వేభంగి నెత్తురు వెడల నేయుటయుఁ,
గెడసె దంతియు వాఁడుఁ గీలూడిపడిన । వెడ ప్రతిమలు పోలె వీక్షింప సురలు.
కాంచనమయ పుంఖ కాండజాలమునఁ । బాంచాలజుఁడు త్రుంచె భద్రేభతతుల.
పవనజు పటుగదా ప్రహతులఁ గరులు । కువలయంబునఁ దన్నుకొనుచుఁ గూలెడివి,
తొండంబు లొండొండ తునిసి తూలెడివి, । బొండాలుగను మధ్యములు విఱిగినవి,
హత్తిన మెదడులో నాణిముత్యములు । మొత్తమైపడఁ గుంభములు విఱిగినవి,
గుండియలవిసి గగ్గోలుపాటొదవి । కుండలతోడ రక్తములు గ్రక్కెడివి,
మోఁకాళ్లు తునుకలై మ్రొగ్గి ఘీంకృతులఁ । దేఁకువల్ చెడిపడి తెరలెడునవియు,
బిరుదు కొమ్ములు విఱిగి పిడియేనుఁగులకు । సరి వచ్చి యెమ్ములు చదిసి పోయినవి,
ధృతిమాలి దిర్దిరఁ దిరిగెడు నవియు, । నతి భీతిఁ బాఱెడు నవియును నగుచు
రణపిశాచముల మార్గములైన సురలు । ప్రణుతించి రందంద పవననందనుని.
గజపురాధీశుండు గజముల మఱియు । నిజరణోత్సాహంబు నెఱయఁ బుత్తెర
విసువక తనతోడి వీరులుఁ దాను । గసిమసంగుచు వచ్చె గంధవాహజుఁడు.
తోయధి యుప్పొంగఁ దురగముఖాగ్ని । పాయక తోడ్తోన [4]బావుకొన్నట్లు

1. పరప. 2. దరక. 3. గోళ్లు. 4. బాపు. (మూ)

ఏనిక వేటాడి యిభరక్తపంక । ఫేనిలగద లోకభీతి గావింపఁ,
దానును నెత్తుటఁ దగవొప్పఁ దోఁగి । భూనాథ, యొక దొడ్డబూచియుఁ బోలెఁ
బావని కౌరవపారణ నేఁడు । గావించునని తోఁపఁ గలహించుచోట
నిలువక కౌరవనికరంబు ప్రేఁగు । పలుమాఱు కౌరవపతి పంపుచుండ
ద్రుపదపుత్రాదులు తొలఁగక భీము । నుపభీములై చేరి యుభయపార్శ్వముల
శత శరౌఘములచే శత్రుసేనాంగ । హతిఁ జేయుచుండిరి హర్షింప నృపతి.
అంత నీసుతునాజ్ఞ నడరి పైకొనిన । దంతి రథాశ్వ పదాతి వర్గమును
గుడి మ్రింగు నతనికి గుడిసంది పిండి । వడియ మన్నట్లు సావని లెక్కగొనక
బాహాగ్రనిహతులఁ బదతాడనముల । నూహింప భయమైన యురముతాఁకుటల
నూరుబంధనముల నుగ్రహుంకృతుల । దారుణ కిరణ గదాప్రహారములఁ
జదికిలఁ బడఁ ద్రెళ్లఁ జావ మూర్ఛిల్లఁ । జదియంగఁ జగియంగఁ జాపకట్టుగను
గౌరవ సేనలఁ గలగుండు పెట్టి । మారుతి కరి [1]తుంగమడుఁగీదినట్లు
విహరింప, నీ సేన విఱిగి వెన్నిచ్చి । బహుభంగి నివ్వెఱపడిన మాత్రమున,
నేమి మహాధ్వని నింగి భేదిల్ల । భీముపై నరదంబు భీష్ముండు దఱిమి
వివిధాస్త్రకోటులు వెల్లిగొల్పుటయు, । జవమొప్ప నెడసొచ్చి సాత్యకి కడిమిఁ
గురుపితామహు మన్నిగొనవెన్ని కొన్ని । శరములేయఁ, జలంబు సాధింప వచ్చి
యసుర యలంబుసుఁ డను మహావీరుఁ । డసురారితమ్ముని నందంద యేయ,
బాణారితమ్ముఁ డప్పలలభోజనుని । బాణాష్టకంబునఁ బగిలించుచోటఁ,
బోరాట కెడసొచ్చి భూరిశ్రవసుఁడు । నారాయణానుజు నారాచ నవతి
గ్రువ్వవచ్చిన, [2]వాని కోల్తల కలిగి । యవ్వీరుఁడును గ్రుచ్చునంతమాత్రమున
నాసౌమదత్తికి ననుజులుఁ దాను । బాసటయై వచ్చి ఫణికేతనుండు
శైనేయునేయ, నచ్చటఁ బాండవులును । వానికి బాసటై నడివచ్చిరధిప!

భీముఁడు దుర్యోధనునితోఁ బోరి మూర్ఛిల్లుట

అప్పుడు నీకుమారావళి మీఁద । నుప్పొంగు కినుక వాయుజుఁడు కడంగ
నల్ప జంతువులపై నధికరోషమునఁ । గల్పాంత కాలుండు గవిసినట్లైన
[3]వీఁగిరి తమ్ములు ; విభుఁడట్టిచోట । వీఁగక కిమ్మీర విద్వేషిఁ దాఁకి

---

1. తురంగ. 2. వతని కోలల నలిగి 3. విరిగిరి. (మూ)

చనుమరఁ దొమ్మిదిచండకాండములఁ । జొనిపిన, నతఁడాత్మఁ జురచుర మండి
ధీరుఁడై సారథి తెచ్చిన రథము । బోరన నెక్కి యార్పులు నింగిముట్టఁ
బది నారసములచేఁ బార్థివు నొంచి । పదరకాతనిసూతుఁ బదిట నొప్పించె.
నీసూనుఁ డరువది నిశితబాణముల । నా సమీరాత్మజు నతని సారథిని
[1]వంచి శింజిని మ్రోయ వానిచాపంబు । ద్రుంచి యార్చిన, బకద్రోహి బిట్టలిగి
వేవేగ వేఱొకవింట సాయకము । పావకాకృతి మండఁ బఱపి యాక్షణము
కౌరవుచాపంబు ఖండింప, నతఁడు । మారుతిపై మండి మఱియొండు వింట
శేషజిహ్వాయుఁ బోని చిచ్చఱకోల । భీషణగతి భీము బిట్టునాటించ
మ్రొగ్గె రథంబుపై మూర్ఛిల్లి యతఁడు । ప్రగ్గెఁ బాండుతనూజ సైన్యంబు లపుడు.
అప్పుడు సౌభద్రుఁ డా ద్రుపదజుఁడు । తప్పక ద్రౌపది తనయు లేవురును
రథచక్రములు మ్రోయ రయమున వచ్చి । పృథివీశ్వరుని [2]నంపవెల్లువ ముంప,
నంతలోఁ దెప్పిఱి యనిలనందనుఁడు । వింతగా నెఱమంట వెడగంట నంట
సురగాంకుమీఁద బిట్టుఱుకు యత్నంబు । దొరలెఱింగియుఁ గేలు దొనలకు రాక
గజవైరిఁ దాఁకు దిగ్గజములువోలె । గజ గజ వణఁకిరి గజపురాధీశ!
అప్పటి కపరాహ్ణమైనచో నేమి । చెప్ప నీ తనయులు సేనాధిపతియు
జలసంధ సమ సులోచన విచిత్రులును । అల సుషేణుఁడు తమసాల్లోలుపులును
విను దుష్ప్రధర్షణ వికటు లుగ్రుండు । మన దీర్ఘబాహుండు మన దీర్ఘరథుఁడు
భీమబాహుండును భీమరథుండు । భీముండు. నని యెను పేళ్లవా రపుడు
ఒత్తరించుచు భీము నొగిఁ బొదువుటయుఁ, । దత్తఱింపుచు నీదు దళములు చూడ
మృగసమూహంబుపై మృగరాజు గవియు । తగవున వాయునందనుఁడును గవిసి
నలిగాఁగ నొకట సేనాపతిఁ దునిమి, । జలసంధు మూఁటను జంపి యుద్ధతిని,
సమరభీకరమైన చండబాణములఁ । గుమతి సులోచనాఖ్యుని మూఁట నొంచి,
యొకకోల నుగ్రుని నుగ్రాద్రికనిచి, । యొకకోల భీమబాహుని రూపుమాపి,
నరి భీమరథు నైదుశరముల వ్రాల్చి, । యిరువదేనిట భీము నిలఁ బిల్కుమార్చి,
దీర్ఘబాహుని మూఁట, దీర్ఘరథాఖ్యు । దీర్ఘనిద్రితుఁ గాఁగ ద్విశతిబాణములఁ
గెడపిన వెఱగి తక్కిన కుమారకులు । వడముడి జమునిఁగా వగచి యందఱును
గావవే గాంగేయ! కావవే! యనుచు । దేవవ్రతునిమాటు తెగిదూఱి, నతఁడు :

1. నొంచి శింజిని మ్రోయ వాని చాపంబు. 2. గప్పె పెల్లువ. (మూ)

"మీ రారితేరు కిమ్మీరారితేరి । పై రాకమానరు పైరాకయున్న !
కురుకుమారకులార ! కురుయోధులార ! । ఘురికొనుఁ డాజికిఁ ; బొడుఁడు శాత్రవుల ;
లీలఁ గౌరవులపాలిటి భద్రకాళి । నై లావుచూపె నీయనిలసంభవుఁడు ;
నా కలదినముల నామాట మీరు । చేకొనుఁ." డని ప్రోది చేసినచోట
భగదత్తుఁ డప్పు డప్పావనిమీఁద । నగముఁబోలెడు దంతి నడిపించి కడిమి
రథములు మెదియ వారణములు చదియఁ । బృథుల తురంగమబృందంబు చిదియఁ
ద్రొక్కించుచును దొడ్డతూపుల భీము । రక్కసుఁ డేయుచో రాజేంద్ర, వినుము
అభిమన్యు ముఖ్యు లయ్యాసురేశుమీఁద । నిభరాజుమీఁద ననేకబాణములు
గుప్పిన, జేగురుకొండ చందమునఁ । దప్పక బహురక్తధారలఁ దోఁగి
గజమును వాఁడును గడివోని వాఁడి । భజనతోఁ బాండవబలముఁ దోలుచును
భీమాదియోధుల భీషణాస్త్రములు । దోమకాల్లవిధంబు దోపంగ నగుచు
రాహుకేతుయుగంబు రవిఁ బ్రమింగఁ గడఁగు । దాహంబుదోఁప వాతజుమీఁదఁ గడఁగ,
మనసేన లుబ్బి సమ్మదముతో నార్చె. । జనపతియును జయోత్సాహంబుతోడ
దొరలును దాను వాతూలజుమీఁద । నరదంబు లడరించునంతమాత్రమునఁ
బాఱఁజొచ్చె నృపాల, పాండవసేన ; । పాఱఁజొచ్చెను దైత్యు బలుతూపు లెందు.

ఘటోత్కచుఁడు మాయాబలంబునఁ గౌరవసైన్యముపై విజృంభించుట

అప్పుడు హైడింబుఁ "డకట ! మాతండ్రి । కిప్పుడు గానఁట యేనేల !" యనుచు
మాయాబలంబున మదకరి నొకటి । నాయెడ నైరావతాకృతిఁ బన్ని
యిట్టి యేనుఁగుమీఁద నింద్రభావంబు । నెట్టన తాఁబూని నిజసేనలెల్ల
నమరులై వెంటరా ననువులుచేసి, । క్రమ మొప్పఁ దోడి దిగ్గజములో యనఁగ
హిమకరరుచులు నాల్గేసి దంతములు । నమిత దుస్సహ మదోద్యద్గంధకములు
కొనమింటి పొడవులు గోత్రకుంభములుఁ । దనరి నిజేభసంతతి వెంట నడవఁ,
బనివడి తోడి దిక్పాలవేషముల । నొనరి దైత్యులు వెంట నోలి నేతేర,
ఘన వజ్రహస్తుఁడై కౌంతేయతతికి । ననికిఁ దోడై తెంచు నమరేంద్రుఁ డనఁగ
మనసైన్యముల [1]మారిమసఁగెను బవన । తనయాదు లానందధన్యులై చూడ.

---

1. ఘోర మసగుచు. (మూ).

కౌరవపతిమీఁది కడఁక నసల్ప । వారణంబులుఁ దాను వరుస మీయసుర
యుద్ధంబు వచ్చిన హైడింబుఁ డతని । దొడ్డనారసములు దొరఁగించి నొంచి
ఘోర మాయాదంతి కొమ్ములు నాట । ... .
ఘీంకారములకు [1]దిగ్భిత్తులు వగులఁ । బంకించి పాఱె మీ భద్రజగంబు.
కరి పాఱు [2]కనుకని గని భీమసుతుఁడు । కురుపతిపై దంతి గొలుపుట యెఱిఁగి
గురుఁ జూచి మిన్నేటి కొడుకప్పుడనియె : । "కురురాజుపై దంతిఁ గొలిపెడి నసుర ;
మనమింక నవ్వీరు మరలింప కున్నఁ । బనితప్పు ; దొరలేల పైఁ బడరకట !
భగదత్తుఁ డిద్దైత్యుపసకు నిల్చినను । తగవు దప్పి గజంబు తాఁ బాఱఁ దొడఁగె.
కరియూథములు మీఱఁగదియుఁడు కదియుఁ । డరిదిరక్కసు గెల్వ." ననిచాటిచెప్పి
తామున్ను గడఁగి రథంబుఁ దోలింప, । దీసనంబునఁదోడితేరుల వారు
గురు శల్య ముఖ్యులు కూడనఁ గడఁగి । శరపరంపరలు నిశాచరు మీఁద
నగ్గలం బేయుచో, నటఁ బాండవులును । దిగ్గన హైడింబు దేసఁ బన్నివచ్చి
కురుసైనికులఁ దాఁక ఘోరమై యాజి । సరవి దేవాసురసమరంబు మించె.
అందు గంగాసూతి యధిప, గీర్వాణ । బృందంబు గొనియాడ భీకరాస్త్రములఁ
గనుపు గొట్టిన యట్లు కౌంతేయబలముఁ । దనపేరువాడి యెంతయు విచిత్రముగఁ
జంపుచో, హైడింబు సామజ ప్రతతి । యింపారఁ గపట దిగీశులుఁ దాను
నలుఁగడ రిపుసేన నలియఁ ద్రొక్కుచును । గెలయు వీరులఁ దలక్రిందు సేయుచును.
గొమ్ముల రథములు గ్రుచ్చి నల్దెసల । కమ్ములుగాఁ బాఱవైచుచుఁ జెలఁగ
గురుఁ బల్కె మిన్నేటి కొడుకు వెండియును : । "సురవైరితో నాజి చొప్పడదిపుడు;
ఇనుఁ డస్తగిరి కేఁగె ; నెల్లి ప్రొద్దుననె । చనుదెంచి యుద్ధశేషము నడపుదము.
నేఁటికిఁ బోదము నృపుఁ దోడుకొనుచు ; । గాటంపు ధూళితోఁ గ్రమ్మెఁ జీఁకట్లు."
అని సేన [3]దివిపించి యతిభీతుఁడైన । జనపతిఁ గొని నివేశములకు మరలి
చనిన, శంఖాది ఘోషంబులతోడఁ । దనరారు సింహనాదంబులతోడ
వర వంది జనుల కైవారంబుతోడ । సరసులై హైడింబు సన్నుతింపుచును
జనిరి పార్థులు నివాసములకు నఖిల । జనవల్లభులు గొల్వ సంప్రీతి" ననుచు
నాలవనాఁటి రణప్రసంగంబు । పోల సర్వంబుఁ జెప్పుట చెవులార

---

1. దిగ్దంతులు. 2. మనుమనికరి. 3. దీపించి (మూ).

విని యాంబికేయుండు వెలవెలఁ బాఱి । తనతలంచిన యట్టి తలఁపులుగాక
పలికె సంజయు : "నెన్ని భంగుల మనకు । గెలుపు లేని విధంబు గినిసి చెప్పెదవు.
కొండగా నేఁజూతు గురు భీష్మ కృపులఁ । బాండవులకుఁ దృణప్రాయులెట్లొరి ?
దండనాథత్వంబు తారు వాటించి । భండనంబునఁ జేయుపౌరుషంబెద్ది ?
లేదుగెల్పు ; లలాట లిఖితమో ; దీని । కేది కారణము నాకెఱిఁగింపు." మనిన
నతఁ డిట్లు చెప్పె: "నీవడుగ నేమిటికి ? । మతి నీకుఁ దెలియని మార్గంబు గలదె !
విను ధర్మవృద్ధియు విభవంబు నిజము । వినయంబుఁ గలవారు వెలయఁ బాండవులు.
ఈ నాల్గు గుణముల కెడయైన నీదు । సూనులు జయసిద్ధిఁ జెందుట యెట్లు. (?)
[1]వెనుకను విదురుచే వేయుభంగులను । వినిన యర్థంబిది విస్మృతి యేల !
కొడుకులు దుర్నీతి కోరి చేయంగ । నుడుపవై తివి నీకు నున్న దే [2]జయము !
తొలినాఁటి రణమున దుర్యోధనుండు । బలభేదిసుతునిచే భంగంబు నొంది
యారాత్రి నీవిప్పుడడిగినయట్లు । కౌరవవృద్ధు డగ్గఱి యడుగుటయు,
నతఁడానతిచ్చిన యర్థంబు నీకు । హితమతి నెఱిఁగింతు నిభపురినాథ !

కృష్ణార్జునులు దుష్టసంహారమునకై జన్మించిన నర నారాయణులని సంజయుఁడు ధృతరాష్ట్రున కెఱిఁగించుట

కౌరవేశ్వరుఁ బల్కె గాంగేయుఁ డపుడు: । "వారికిఁ గలవాఁడు వాసుదేవుండు ;
అతఁడున్నచోట జయం బేమిచోద్య? । మతఁడు సర్వోత్కృష్టుఁ డాదిదైవంబు ;
తన్నెఱింగి భజించు తద్జ్ఞులఁ బ్రోచు ; । తన్నెఱుంగనివారు ధరణిఁ బెక్కండ్రు ;
అట్టివారికిఁ గదా యాపదలెల్ల ; । నెట్టన వారిలో నీవునొక్కఁడవు.
ఇతనిఁ బాండుకుమారు లెఱిఁగిభజించి । కృతకృత్యులైనారు గెలుపు దుర్ఘటమె !
నరకు సేయవు నీవు సకలంబు వినుము । కురురాజ, మును హిమకూటశైలమున
సుర సిద్ధ సాధ్య [3]రక్షోయక్షగరుడ । పరివృతుండై పద్మభవుఁడు కొల్వుండి
మణిమయంబైన విమానంబు నొకటి । ప్రణుతాంతరిక్షమార్గంబునఁ గాంచి
యట పోయి చూచుచో నందు విష్ణుండు । వటపత్రశాయి విశ్వంభరాధిపుఁడు
దేదీప్యమానుఁడై దివ్యులు గొలువ । వేదనాదములతో విలసిల్లుచుండఁ

1. వెరవకు. 2. జమున. 3. యక్షోరక్ష. (మూ).

గాంచి మ్రొక్కి నుతించి కరములు మొగిచి । కాంచనగర్భుండు ఘనభక్తిఁ బలి
"నీరజనాభ, యే నీనాభిఁ బుట్టి । యీరేడుజగము లే నెఱిఁగినపాటి
కలిగించినాఁడ, రక్షకుఁడవై నీవు । నిలువరింతువు గాక నిఖిలైకవంద్య!
అవధరించితివె! మర్త్యంబున కిపుడు । దివిజ వైరులు డిగ్గి దీవు లేలుచును
మనుజాకృతులు దాల్చి మానుషక్షోభ । మొనరించుచున్నవా రుర్విఁ గ్రిక్కిఱి
యదువంశమునఁ బుట్టి యణఁపవే వీరి, । త్రిదశకార్యం బిది దేవతారాధ్య!
నరుఁడు మిత్రుఁడు నీవు నారాయణుఁడవు । నరుడును నీవు మాన్పరె భూమివ్రేఁగ
అని బ్రహ్మప్రార్థింప నట్లకాకనుచు । దనుజారి వోయె నంతర్ధాన గతిని.
అప్పుడు కొలువువా రాబ్రహ్మఁజూచి, । "యిప్పుణ్యు లెవ్వరో! యిరువురున్నాఁ
తేజోభిరాములు దేవ, నీ పనికి । నోజతో మైకొని యుడువీధిఁ జనిరి
యానతి యిం." డన్న నా దివ్యతతికిఁ । బూని బ్రహ్మయుఁజెప్పెఁ బూర్వాపరంబు
"వీ రాదిమునులు వివేకింప నరుఁడు । నారాయణుఁడు వీరి నామధేయములు.
త్రైలోక్యవంద్యులు ధరణీభరంబు । తూలింపఁ గపట దైత్యులఁ ద్రుంచివైవ
ధరఁ బుట్టుఁ డని యేను దద్ద ప్రార్థింప । గురుకృప వా రియ్యకొనిపోయినారు.
దేవకార్యములెల్లఁ దీర్తురు వీరు, । వేవిధంబుల డిగ్గవిడువ రాశ్రితుల;
తమ్ము నొల్లనివారి దయలేనివారి । నిమ్మహి వధియింతు రిమ్మహామునులు."
అని చెప్పి యజుఁడేఁగె నాత్మీయపురికిఁ, । జనిరి దివ్యులు యథాస్థానంబునకును.
ఈకథ మునులచే నేవింటిఁ దొల్లి । నీకుఁ జెప్పితి నేఁడు, నీవును నింక
నయ్యాది మునులతో నాగ్రహంబుడిగి । నెయ్యంబు వాటింపు నేఁడైన నీవు.
మునులు నీకీబుద్ధి మును చెప్పినారు. । వినఁ జెప్పెఁ బలుమాఱు విదురుండు బుద్ధి.
కౌంతేయులును మీరుఁ గలిసివర్తింపుఁ । డెంతయు హితమిది యెల్లవారలకు.
ఆశ్రయింపుము కృష్ణు నతనిఁ గౌంతేయు । లాశ్రయించిరె కాదె! యధికులై రాజ.
అనిన దుర్యోధనుం డామాటలెల్ల । వినియును వినమిగావించెఁ గావునను
మాకేల నీతులు! మీకేలబుద్ధి! । చేకొని యోర్తురే చేటుపాటునకు!
అను మిట్లు శిబిరప్రవేశంబు చేసి । ఘనులు కౌంతేయులుఁ గౌరవోత్తములు
నిద్రించుచో రాత్రి నీ పెద్దకొడుకు । విద్రుమాధరులు సేవించు సేవందు
గాలవట్ట మసహ్యమని మానుమనిరె । గాలికుమారుఁ డొక్కఁడఁ బుట్టుననుచు.

పంచమదివస యుద్ధము

సన్నద్ధులై వీరును వారు । [1]ఆగుబ్బతిలంగఁదూర్యములు ఘోషింప
౹ దాఁకినధూళి మిహిరునిఁ గప్పు । నన్ని దిక్కులుఁగప్ప నస్త్రదీధితులు,
ల శేషాహి యల్లల నాడ । నేర్పులు పతులతో నెఱపుచు నడచి
జొచ్చినచోటఁ గౌరవులపుడు । బలముల మకరికాభావంబు పౌఁజు
౹ప జేగమార్గమునఁ బాండవులు । భావింపఁ దమసేనఁ బన్ని , రందునకు
౦ పట్టై భీమసేనుండు నిలిచె , । సరి ముఖంబయ్యె ధృష్టద్యుమ్నుఁ డెలమి ;
లై రందు శిఖండి సాత్యకులు , । చెన్నుగా వీపయ్యె జిష్ణుని కొడుకు ,
౦ మెడయయ్యె, వామపక్షతకు । డాసె మత్స్యవిభుఁడు , నెట్టన ద్రుపదుండు
యులందు దక్షిణపక్షమై , । కైకొని యురమయ్యెఁ గార్ష్మిరుఁడందుఁ ,
౹ కవలు పాదద్వయంబునకు । నొనరిరి ద్రౌపదేయులు పిఱుఁదునకుఁ ,
టిదెయోధులు ధర్మనందనుఁడు । నొక్కట నిగిడి ర య్యుభయపార్శ్వముల.
హంబు లిట్లు మహోత్పాతజనన । బాహుళ్యములు గాఁగఁ బన్ని యిర్వాగుఁ
౩ శరవహ్ని దందహ్యమాన । బల భంజనోద్యాన వాటికా ప్రౌఢిఁ (?)
౹డా నన్యోన్య భూరిరక్తాఘు । పారిప్లవచ్ఛత్ర బహుపతాకముగ.
ట్టి మకరికా వ్యూహంబు చొచ్చి । మగఁటిమిఁ గిమ్మీరమర్ది యుప్పొంగి
కాభంగంబు మారుతి తొల్లి । ప్రకటమై ఖరిఁ జేయు పగిదిమైఁ గలఁచి,
౨ వీసుతుఁ దాఁకి సరవిమైముంప । . .. .
బాణాగ్ని నమ్మారుతిమీఁద । మండింపఁ దొడఁగినమాత్ర నర్జునుఁడు
౹సుతుఁ దాఁకి చాపంబు నఱికి । వంతుగా నురమున వాలమ్ము పఱపి
౦ సేనలనెల్ల నాహతప్రహత । హతముగాఁ గలఁచుచోఁ, నతఁ డొండువింట
౹స్త్రములు దొడి దివ్యలు చెదర । సవ్యసాచిశరీరసంధులు గ్రువ్వ
డట్టి చాపంబు నడిమికి నఱికి । శితశరంబుల భీష్ముఁ జింపఁ జొచ్చుటయు
౹ర్యుఁ గదిసి యిట్లనుఁ గౌరవుండు . । " నీచేవ నీరేవ నేఁడుగా కెపుడు
పాలార్చెదు పాండునందనుల. । ఇట్టియుపేక్ష నీ కెన్నఁడు మాను ?

---

[1] గుబ్బలగుచు (మూ)

వలెనన్నఁ ద్రిజగమ్ము వాలమ్ము మొనను । నిలుపుదు రఘుపతి నిలిపిన ట్లబ్ధి
వండనాథుని బాణతతులఁ గైకొనక । చెండఁ జొచ్చె బలంబు జిష్ణుండు వాఁడె.
ఒప్పరికించుట యుచితమే !" యనిన । నప్పలుకుల నొచ్చి యాచార్యుఁ డనియె :
'కినిసి గాంతేయుల గెలువ రాకునికి । వినఁ జాటనా ! నీకు వినవైతిగాక.
నవి సముద్రములోన బుజ్జివైవంగఁ । దవిలినంత జలంబు దవిలినట్లేము
యాచేత నైనంత మాత్రంబు పెనఁగి । చూచెద మామీఁద శుభ మీశ్వరాజ్ఞ.'
ని మొనగడచి ద్రోణాచార్యుఁడడరఁ । గని పార్థుసేన లక్కాఁకకుఁ గాక
ఁగుచో, సాత్యకి వెఱవకుఁ డనుచుఁ । దాఁ గడంగి శితాస్త్రతతి ద్రోణుమీఁద
భాద్రపదాంబుద ప్రకట వర్షముల । యుద్రేకభంగి నేయుచు విల్లు దునుమ
గుచు వేఱొక వింట నారాచశతము । తెగకుఁ దెచ్చి గురుండు తెగకు నాకనుచు
నేయు నేయ భుజంబులు నుసురుఁ । బీనవక్షముఁ గఁరబిల ముచ్చిపోయి
గాలఁజొచ్చుటయు, వాతూలనందనుఁడు । గాలివేగంబునఁ గదియంగ వచ్చి
రోణుఁ గుంభద్రోణ దుర్వార ఘోర । బాణజాలములనొంపఁగఁ, జూచి యలిగి
ంగేయ శల్యు లాకలశజాతునకు । నంగదఁ దోడ్పడి యనిలజుమీఁదఁ
డకాండాఖండ శతములు పఱప, । గాండీవిసుతులు నొక్కటఁ గృష్ణసుతులు
గ్రకాండముల నయ్యోధులఁ బొదివి । నిగ్రహించిరి తమనేర్పులు మెఱసి
ప్పుడు నీయోధు లట్టిట్టుపడఁగఁ । బట్టిన ముష్టిఁ జాపంబు గర్జిల్ల
ంగేయుఁ దాఁకి శిఖండి యుత్పాత । భంగి నేయ, నతండు బవరంబు మాని
ఁటితోడి రణంబు పాడియే యనుచుఁ । బొడపువ్వు గన్నట్లు బోరనఁ దొలఁగి
యినఁ, గురురాజు బుద్ధిలో వగచి । యామెడఁ దెఱపికి ననువుగా నపుడు
ాచార్యుఁ బురికొల్ప, నతఁ డస్త్రవిద్య । ఖేచరతతి మెచ్చఁ గినిసి యాతనిని
ము ; నేసినతూపు లితఁడు ఖండింపు, । నేయు వెండియుఁ దూపు, లితఁడు ఖండించు
లువిద్య నితనితో ఁ బీడాడలేక । తొలఁగె నింతియకాక ద్రుపదజునందు
కప్పు గాంగేయుఁ డెన్నినాఁ!" డనుచు । నీతిఁ గోవిదులాడ నిగిడి శిఖండి
ణుఁ దూపులఁ గప్ప, ద్రోణుండు నతని । ప్రాణంబునకు నల్గి పాఱవాతమ్ము

భద్రాపరాంబుద. (మూ)

ను మొఱనాటి మూర్ఛాముగు్న జేయఁ । గొనిపోయె రథచోదకుఁడు వానిరథము
త్తఱిఁ గాంతేయు లాగ్రహావ్యగ్ర । చిత్తులై కవియ, నీసేనలుఁ గవియ
దడి కయ్యంబు శంఖ నిస్సాణ । దుందుభి పటహాది తూర్య ఘోషముల
భయంకరమయ్యె నాహతప్రహత । చతుర సైనిక శస్త్రసంధానరూఢి.
్యలతాధ్వనులు గర్జాలీల గాఁగ, । రాలెడు [1]రక్తధారలు వృష్టి గాఁగ,
ప ఖడ్గరోచులు విద్యుతుల్ గాఁగఁ, । బొసఁగ ధరాధూళిపోలె మేఘమును.
వణుఁ జంపిన రణభూమి పోలె । నేవంక బాహువు లేవంకఁ దలలు
కనెడ నెండిపోయిన ద్రాక్షపొదల । బెడఁగు దీపించు ప్రేగుకుప్పలును,
ఁగు ముత్యాలచిప్పలు నోళ్లు విచ్చు । కరణి నోళ్లను విచ్చు ఘనముఖంబులును,
ద్దున విఱిగిన కదళీవనంబు । చాడ్పున ధరజాఁగి చదియు పెన్దొడలు
ండుకొన్న రణంబు మృత్యుంజయోగ్ర । తాండవాడంబర స్థలము దానయ్యె.
చ్చో భీష్ముండు ననిలనందనుఁడు । నిట్టడి ప్రముఖులై(?) యిరువంక నిగిడి
టునకెక్కువోఁ బొడివి నీసుతులు । కోటికాల్బంట్లతో ఘోటకద్విరద
క్షతో సామంతలక్షతో భీము । నక్షీణగతిఁ దాఁకి యాజి నిశ్శంకఁ
ష్టుల సురియల గదలఁ గుంతములఁ । నత్తళంబుల ఖేటకాస్త్రశస్త్రములఁ
ప్పన, మొగిళులు గప్పిన నగము । చొప్పున భీముఁ డాచోదకు నోర్చి
కయును దాను నక్కడుపుల కుఱుకఁ । జెదరి యమమూర్తి వీక్షింపను వెఱచి
ల పైఁబడ్డఁ గాకోలకులంబు । పోలికఁ బఱవ, భూభుజుఁడు పోనీక
ంధార యవన త్రిగర్త సౌవీర । సింధు కాళింగాది సేనలఁ గూర్చి
ని వికర్ణ దుశ్శాసన ప్రముఖ । సకల మహావీర సాంగత్యమునను
చి పనిచినఁ, జెదరక యొక్కె । పావని పార్థులపై నాజిసేయ.
ష్టద్యుమ్న యదల్చి విచ్చఁ డార్వఁ । బన్ని చేది కరూశ పాంచాల ముఖ్య
ములతో సైన్యపతి కురురాజు । బలములపై నెక్కి పఱపె శౌణముల.
రటు గుంపులై వచ్చిన నల్గి । వీరులు విందానువిందు లన్వారు
శిరాజు నెదిర్చి కడునొప్పు నచుర । కౌశలంబు నమంబుగాఁ బోరె రథిప!

---

[1] దంత. (మూ)

ద్వంద్వ యుద్ధము

ంత జయద్రథుం డనిలనందనుని, । అంత వికర్ణాఖ్యుఁ డా సహదేవు,
ఱతి చిత్రసేననామకుఁడు శిఖండి, । నెఱి విరాటసుతుండు నీ యగ్రసుతుని,
నరార నకులుండు త్రైగర్త్తవిభుని, । విను చేకితానుండు విష్ణుసోదరుని,
డిసూనుఁ ను ధృష్టకేతు, సుమిత్రు । హైడింబుఁడును గూడి యధికయత్నమున
ౕపడఁ దాఁకిరి సాళ్వకేకయులు । వరుస నేమనిచెప్ప వారిసత్త్వములు!
ప్రుడు ధృష్టద్యుమ్నుఁ డాచార్యుఁదాఁకె; । కృపుఁదాఁకె యమసూతి; క్రీడి భీష్ముని
ఁకెను, ద్వంద్వయుద్ధం బిట్లు మెఱయఁ, । దాఁకె సేనలురెంటఁ దగులోనఁ దామ
ఘట్టనంబుల జనియించి వహ్ని । మరలించె మధ్యాహ్న మార్తాండరుచుల.
ములు తాఁకిన రయమునఁ గరులు । పృథివి బొమ్మరములై బిరబిరఁ దిరుగు.
రదంబు లొండొండ దివియుచో రథము । లురవడి విఱిగి యుద్ధోర్విలోఁ జెదరు.
రి ఖుర నిహతి వ్రయ్యలువాఱి చెదరి । ధరణి నేర్పడవు పదాతివర్గములు.
లుబంట్ల ప్రచండ కాండవర్షములఁ । గీలాలమయములై గెడయు గుఱ్ఱములఁ
గిన సంగరాంగణము దివ్యులకు । ఫలియించె ననిమిషభావ మీక్షింప.
ప్పుడు భీముని యాహవక్రమము । చెప్ప నాశ్చర్యమై సేనఁ గారింపఁ,
మల్గి భీష్ముఁ డాగంధవాహజుని । గరళ పావక శిఖాకార బాణముల
ము శిరంబు బాహులు విదారింపఁ । గరువలి సుతుఁడును గద వడి నేయఁ
చి సాత్యకి యెడసొచ్చి యాభీష్ము । వే చక్రమును బాణవితతి నొప్పింప
ఁ డట్టితూపుల నాతని నొంచి । శితశరంబున సూతుశిరముఁ ద్రుంచుటయుఁ,
చావఁ[1]గా నతుఁగ్ బరువైన యట్లు । హితుఁడుసారథి చావనిటఁ దేరిహరులు
మెత్తుకొనిపోయె గధికయత్నములు । వృథచేసి యితరాశ్వవితతి ఘోషింప.
ట్టుఁ దద్దము రండు బలువిడి గూడ । ముట్టుఁ" డంచు బలంబు మోహరింపంగ
త్యకి విన్ననై జడియుట చూచి । సత్య శాంతనవుండు శాంతనవుండు
ంక గాంగేయుఁ డింతయు నరకు । నేయక తొలఁగి తత్సేనఁ జెండాడఁ
ఁగొని విరటుండు కడుకోపమెత్తి । యనిమిషనదిసూను నదలించి తాఁకి
వ్యముఖాకార మార్గణసమితి । మత్స్యగంధీశుకుమారుని నొంపఁ,

---

[1] ,మతులు. (మూ)

బలి గోలలేసినపోల్కి నాభీష్ముఁ । డలుక రెట్టించి మత్స్యాధీశుమీఁద
నవ విశిఖంబులు నాటి నారాచ । నవతిఁ దేరును విల్లు నడిమికి నఱికి
పాదచారు నొనర్పఁ, బార్థుఁ డడ్డెనకు । నాడట నిగుడుచో నర్ధమార్గమున
గురుసూతి యడ్డమై "కుంతిజ, పోకు । శరవిద్య నాతోడఁ జర్చింతుగాక.
పూర్వమత్సర మిటఁ బొమ్మనఁ బోదు । గర్వివై తొలఁగక కవియుదు గాక."
అని ఘోరశరవృష్టి నర్జునుఁ బొదువఁ, । గినుక నాతని విల్లు క్రీడిదున్మాడి
కోడొక కేల విజ్జోడుగావింప । నోడక గురుపుత్త్రుఁ డొండొకవింట
నెఱపిమగులఁబోలు నిష్ఠురాస్త్రములు । పఱపి, కృష్ణునిమీఁద ఫల్గునుమీఁద
ననిశితాస్త్రంబులు చొనుప, నర్జునుఁడు । కనుఁగొని నవ్వి యల్కఁ గాలుద్రవ్వి
గురుసూతి సంధించుకొనిన చాపంబు । కరచక్రమున రెండుగా సంహరించి
యొడలెల్ల నోడుగా నుగ్రబాణములు । వడినేసి యంతఁ గవ్వడి కృపదలఁచి
యకట బ్రాహ్మణు నొంపనైన దేమనుచు । సుకృతి వాసవి యొండుచోటికి మరల
గాంధారసేనతోఁ గలహించుచోట, । బంధురోత్సాహుఁడై పావని యచట
ష్మపై నురుకోపభీష్ముఁడై యపుడు । గ్రీష్మార్కు మొగిలడ్డగించు చందమున
రత చూపుచో దేవ, నీసుతుఁడు । మారుతసుతునిపై మార్గణావళులు
గిడింప మగిడించు, నృపతి వెండియును । నిగిడింప మగిడించు నృప, కీచకారి.
ఈభంగి సంగ్రామ మిరువురు నడప । శోభితతనుల తాశూరులఁ జూచి,
గపుట్టి తమలోన వారికి వారు. । "జగదేక సౌభాగ్య సదను లిర్వురును,
ంబికేయుసిలోభ మకట! వీరికిని । ముంబరంబుగ రణంబునఁ బోరవలసె.
యుద్ధోర్వి నొకనిచే నొకఁ డీల్గుఁ గాని । బద్ధవైరుల కేది బ్రదుకంగఁ దెరువు!
కఁడింద రాజు వేఱొకఁడు దైత్యారి, । యొకఁడిందు గుఱుతైన యుర్వరవాఁడు.
నుకొని; రంత నప్పాండునిఁగావ । ననిమిషనదిపూనుఁ డనుజన్వయమును
చ్చి వాయుజుమీఁద వాలంపవాన । విచ్చలవిడి గుప్ప వీక్షించి యపుడు
భద్రుఁ డెడసొచ్చి శాతాతిశాత । భూభయంకరబాణములు కోటిసంఖ్య
డరించి యందొక్క యనుజుని రథము । పడగతోఁ ఖండించి బాణత్రయమునఁ
రుమిత్ర, నిన్నేల పోనిత్తుననుచు । నురము నోనేసిన నొఱఁగి మూర్ఛిల్లె
త్ర సేనుని విల్లు ఛేదించి యింద్ర । పౌత్త్రుఁడు వాలమ్ము పఱపి బిట్టార్చె

సురనదీసూను వక్షోవిధియందు । శరపంచకము నాటి చాల నొప్పించి
సారథిఁ జంపి యశ్వములఁ జెండాడ । నారథికుఁడు వేగ నన్నియుఁగూర్చి
లయకాల శూలి లీలా విభవముగ । నయుత ప్రయుత నియుతాపారసంఖ్య
శరములేయఁగఁ బ్రతి శరము లార్జునియుఁ । బరఁగించి రారాజుపై తేరు వఱప

అభిమన్యు లక్ష్మణ కుమారుల ద్వంద్వయుద్ధము

నుతగతి శుభలక్షణుండు లక్ష్మణుఁడు । హతవైరి నీపౌత్రుఁ డభిమన్యుఁ దాఁకి
శరముల మేను జర్జరితంబు సేయ । హరి మేనయల్లుఁ డుగ్రాకారుఁ డగుచు
నారు నారాచంబు లతని వక్షమునఁ । దూఱంగ నేసి కేతువు విల్లు దునిమి
రథ రథ్యములఁ ద్రుంప, రారాజుకొడుకు । పృథివికి లంఘించి బీరంబు చెడక
శక్తి బాహాశక్తి సమకూర నైవ । ముక్తాఘురితబాణముల నది త్రుంచి
యమ్ము లంతంతకు నగ్గలంబేయ । నిమ్మాడ్కిఁ గాదని యెఱిఁగి యాకృపుఁడు
జమునిముందఱఁ బడ్డ జంతువు నొక్క । ప్రమథుఁ డెత్తినభాతి బాలుని నెత్తి
తన తేరిపై నిడి తద్దవేగమునఁ । జనిన, భీష్ముఁడు కోపసంభ్రమమునను
గాంతేయసేనపైఁ గడఁగి నిస్సార । కాంతారమున నగ్ని గవియుచందమున
శరవహ్ని దొరఁకొని సంహరింపఁగను, । హరిసోదరుం డాగ్రహాభీలుఁ డగుచు
సేనలతో భీష్ముఁ జేరికిఁ గొనక । భూనభోంతరము తూపుల రాశిగాఁగ
ధర యట్టి ముట్టడఁ దలఁకెడిభంగి । నురు రజోరూపమై యుడువీథిఁ బ్రాఁక
మనసైన్యముల మారిమసఁగి గాంగేయు । తనువున భీకరాస్త్రము లారు నాట
భూరిశ్రవసుఁ డల్గి పూర్వవైరమున । నా రథికునిఁ దాఁకి యలుగు లన్నియును
ఖండించి తనువునఁ గాండద్వయంబు । చండిమ నాటింపఁ జలియింప కతఁడు
పుట్టత్రవ్వి ఫణీంద్రుఁ బుట్టించునట్లు । గుట్టుతో నొడలఁ బ్రేవులు ద్రెళ్లనేసి
ధనువు ఖండింప నాతఁడు నొండుధనువు । గొని కృష్ణసోదరుఁ గని కాడనేసి
సారథిఁ దునుమ, నశ్వములకుఁ దాన । సారథియై నేత్రసరణి కెంపార
దాయ మేనెల్ల రక్తమునఁ గెంపార । సాయక శతసహస్రములేసి యార్వ
నోరి, నీకేలరా! యుద్ధ మిట్లనుచు । నారాచ మొకట్టి నాటిన నశిగ

దిమ్మనవట్టి యస్త్రము చేయివదల । బలువిడి సాత్యకి బలములు కడఁగి
మదత్తకుమారుఁ జుట్టుముట్టుటయు, । నా మహాసేన మహాసేననిభుఁడు
నుకొని రెండును మూఁడును నాల్గు । తునుకలై పడఁ బెద్దతూపులు పఱపి
మొన లానంద నిభృతులై యార్వ । సోమదత్తసుతుండు శూరత నెఱప,
ెసోదరుని సూను లాగ్నేయ ముఖ్యు । లరయఁ బదుండ్రు గర్వాంధులై యపుడు
రిశ్రవసు తేరు పొదివి యిట్లనిరి : । "దారుణాస్త్రముల మాతండ్రి నొప్పించి
ములఁ దునుకలై పడనేసి నీవు । నలిరేఁగి వాలుచున్నాఁడవు మిగుల.
ఁటి నీతోడ నేను మాలోన । నొక్కని నియమించి యొనఁగెద మనికి.
ండు గావలె ? నేరికొ." మ్మనిన । నవ్వుచు నతఁ. "డిట్టి నగుఁబాటు గలదె !
దఱుఁ గూడి రం డటుగాని రణము । పొందు గా " దని గర్వపూర్వకంబునను
వృష్టి ముంచుచో జడియక పదురు । నరిరాజు శరవృష్టి నంకిలిచేసి
ఖండింప నవ్విభుఁడు నేఱొక్క । విల్లు గైకొని వృష్ణివీరుల విండ్లు
యునొక్కటఁ ద్రుంచి పదురకంఠములు । పదియును బలియిచ్చెఁ బదిదిక్కులకును
రిశ్రవసుఁ డిట్లు పుత్రులఁ దునుమ । భూరిశోకము కోపమును బెనఁగొనఁగ
తుపై సాత్యకి వెసఁ దేరుపఱపి । గమగమ గాలునాఁకట భంగమైన
లనర్పంబున గతి యండు తూపు । లాలీఢతరపాదుఁడై యంతఁ బఱపఁ
నవంశజుఁడు నట్టికోలలు పఱపి । యిరుసులతోడఁ దేరిలఁ గూలనేయ
ఁడును నతని తేరాభంగి నఱికి । వితతాస్త్రముల జోడువిల్లును నఱుక,
వైచి నీజ్ఞాతి యాతనిజోడు । వెన విల్లుఁ దున్మి యుర్వికి డిగ్గ నుఱికి
గొని పఱతేరఁ, గడఁగి సాత్యకియు । గదగొని యతిశీఘ్రగతి నుర్వి కుఱికి
వ భీము లీగతి దారుణముగఁ । జేరి చేయుదురని చెప్పినయట్లు
చారమును సంపాదించి కవియ । యాదవుఁ బట్టించి యనిలనందనుఁడు,
మదత్తజుని నీసుతుఁడు పట్టించి, । యేమఱక రథంబు లెక్కించుకొనిరి.
ట్టి కపరాహ్ణమయ్యె నట్లైన । నిప్పుడాయ మొగిళ్లు నిగుడకమున్న
ములు తమ బాహుబలములు వదలి । తొలఁగునో యొకసన్న దోలెద ననుచు
కట్టుకొని పార్థుఁ డరినేన నేయఁ । గురుపతి యాచందికొడుకు కన్నెఱఁగి
లేరి పోర నమ్మిన యిర్వదేను । వేల తేరులవారి వెసఁ బురికొల్పఁ,

గామించి లేఁబూరి గనుఁగొన్న బనవఁ । డేవాడ్కి మదిఁ బొంగు నితఁ డట్లు
శరవేగ రథవేగ సన్మనోవేగ । శరవేగములు దేవగణము కీర్తింపఁ
దునుకలు తుమురును ధూళిపటంబు । నొనరించి యాసేన నువ్వెత్తుగొనఁగ
నిది రథ మిది రథ్య మితండు రథికుఁ । డిది యిట్టి దని నిర్ణయింప నేర్పుఱుప
వసము గాక కృతాంతు వంటపా లనఁగ । వసుధ చూపట్టించో వనజాప్తుఁ డంత
శ్వేతవాహన [1]కృత్త సేనాంగరక్త । ధాతు ధారాసిక్తతనుఁడును బోలె
నరుణత్వ మేర్పడి యస్త్రాద్రివ్రాలఁ । దరునీడములఁ బక్షితతులును వ్రాలఁ
గలశజుఁ గదిసి గంగాసూతి పలికె: । "ఒలములఁ [2]గిరివింపఁ బాడి యింతటను
ఇట్టి సంధ్యావేళ నిండ్లకుఁ బోక । యెట్టు నూనఁగ నేర్చు నీరణశ్రాంతి?"
అని వేత్రకరులచే నాత్మీయబలము । ననిమిషనదిసూనుఁ డర్థి మరల్పఁ,
దారు నవ్విధమున దళములఁ ద్రిప్పి । చేరి రంత నివేశసీమఁ బాండవులు.
నాఁటితో నైదుదినంబుల రణము । వాటమై వర్తింప వారును వీరు
నారాత్రి వివిధ విద్యావినోదములఁ । జారుభోజనమాల్య చందనాదులను
నారీ కుచాలింగన వినోదములను । జారు సౌఖ్య విభూతి నలిపి రెంతయును.
అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయక్షితిపతికిఁ
జెప్పిన నారాజు చెలఁగి యమ్మీఁద । నెప్పాటఁ గథ చెల్లె నెఱిఁగింపు." మని
బొలుపొంద నయోధ్యాపురవరాధీశ! । వలనొప్పఁగా మాల్యవంతప్రవేశ!
దక్షిణసింధు బంధన! జగద్రక్ష! । పక్షీంద్రవాహన! పద్మపత్రాక్ష!
భువన మోహనరూప! భూరిప్రతాప! । భవబంధన సకోప, బ్రహ్మస్వరూప
అనవరతంబు నిన్నంతరంగమున । వినుతింతు రఘురామ! విభవసుత్రామ!
ఇది సదాశివభక్త హితగుణాసక్త । సదయ స్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
స్తుతిపాత్ర వల్లభసూరి సత్పుత్త్రి । మతిమద్విధేయ తిమ్మయ నామధేయ
రచితమై భీష్మ పర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థయుతముగా నొప్పె మూఁడవది

1. కృత్తి 2. దిరిగింప (మూ).

చతుర్థాశ్వాసము

పరంధామ, భాసిత పుణ్యనామ, । ఆపదామపహర్త, యఖిలైక భర్త,
క్తి ముక్తిప్రదాత, భువన విఖ్యాత, । భక్తలోకశరణ్య, [1]భరతాగ్రగణ్య!
ధారు మఱియు సంజయుఁడు చెప్పఁదొడఁగె । సవినయ స్ఫూర్తి శా జనమేజయునకు.

పంచమ దివస యుద్ధక్రమము

రాత్రి వేగించి యమ్మహాభరత । వీరులు సంధ్యాది విధులెల్లఁ దీర్చి
వికి నడచుచో గాండీవి యచటఁ । బలికె ధృష్టద్యుమ్నుఁ బార్థివుండలర :
మన సేనఁ బన్నుమా మకరికావ్యూహ । మనిమిషేంద్రునికైన నాశ్చర్యముగను.
ప్పేట నెవ్వాని నిడవలె నతని । నచ్చోట నిడుము నీ కనువైనయట్లు."
నఁ బార్థుఁడు తాను నాసైన్యవిభుఁడు । ఘన మకరీ మస్తకస్థానమెక్కి
ఱ నేత్రస్థాన కలితులఁ జేసి । పవనజుఁ దుండంబుపట్టున నిలిపి,
ాడక ద్రాపదేయులఁ బార్థసుతుని । హైడింబు నలకపోలాకృతి నిలిపి,
సేయ సహితుఁడై శమన నందనునిఁ । బూని కంఠాకృతిఁ బొలుపుగా నిలిపి
న్నచో, మనవారు నురుచతురంగ । సన్నద్ధులై వచ్చి సమర స్థలమునఁ
సేన నర్ధచంద్ర వ్యూహముగను । సమకట్టి రది చెప్పశక్యమే నాకు!
ఁగా వ్యూహ మీశ్వరు జటాజూట । మొక్కంగ నర్హమై యింపారె నధిప!
పడు బిట్టార్చి యతిఘోర ధూళి । యుప్పతిల్లఁగఁ దాఁకె నుభయసైన్యములు.
మ పట్టు పోరిగాను పోనీకు పొదువు । మము ద్రేయుమనుమాట లఖిలంబు నిండె.
లదిక్కుల నస్థిశల్యకపాల । శకటాంగములు ద్రెవ్వచప్పుళ్లు సెసఁగె.
నతర శస్త్రాస్త్రఘట్టన నెసఁగి । యనలకణంబు లాహవభూమి నిండఁ
రాడఁ దొడఁగి రప్పుడు దివినుండి । పారక చూడంగ వచ్చినయట్టి
ర కిన్నరోరగ గరుడ గంధర్వ । ముని సిద్ధ సాధ్యుల మూఁకలు బెదర
మ లిందు నందున గలయోధులప్పుడు । అని చేసి రా ఘోర మలవియే చూడ.

---

[1] భక్తా (మూ)

భీముఁడు దుర్యోధనుని మూలబలము నుక్కడఁచుట

ఆవేళ నీసేన నట్టిట్లు గలఁచు । పావనిపై నల్గి పన్నగధ్వజుఁడు
తన మూలబలము నంతయుఁ జూచి వారు । వినఁగఁ దానెలుఁగెత్తి వేర్వేఱ పిలి
పనిచిన, వారు నార్భటములతోడ । ననిలజుపైఁ బనుఁడని చేయి వీచి
దంతి రథాశ్వ పదాతి [1]లక్షలను । ఎంతయుఁ బొంగారి యిలకు క్రేఁగగచు
జలదకులంబెల్ల సమకాలరేఖ । జలజాప్తుఁ బొదివిన చందంబు తోఁపఁ
జుట్టుముట్టిన, వాయుసుతుఁడు కోపమున । నిట్టిచో రథము నా[2]కేలయటంచు
సూతునిఁ బల్కె. “విశోక, సారథము । వాతప్పకిట కేను వచ్చునందాఁక
నిచ్చోట నిడుకొని యీవుండు.” మనుచు । నచ్చుగా గదగొని యవనికి దాఁటి
వాసి యేనుఁగుల కుంభముల తుండంబు । లూసి కొమ్ములు పీపులువ్రేత్తు చేసి
కదిసి తేరులఁ దురంగములఁ జక్రములఁ । దుది రథికుల సారథుల నేలఁ గలిపి,
కడఁగి కుమారవర్గము పాఱఁ బాఱఁ । జెడమరించి హరించె బిరుదుటెక్కెముల
గదవైచు నది యోధకంఠంబులెల్లఁ । గుదియునిపెన సూచకోఁతగాఁ బాఱు.
అక్కడఁ దాఁదోఁచు నదితిరుగవైచుఁ । దక్కటి యోధుల తలలిట్లు దునియ
ఈభంగిఁ దనమూర్తి యిరువంకఁ దోఁప । [3]సీభటాళి గదోగ్రనిహతి నడంగ
భీముండు లయకాలభీముఁడై యుండి । యీ మాడ్కిఁ బోరుచో, నెఱుఁగమిఁ
యూరక గుండియ లూటాడి నట్టి । కారణంబున వారి ఘన సైన్యవిభుఁడు
ఆచార్యుతోడి కయ్యంబు చాలించి । వేచని వాయుజు వెదకుచో నతఁడు
తేరిపై లేకున్న దీనుఁడై యతఁడు । సారథిఁ గదిసి “యోనఖుఁడ, నిన్నొకఁ
యడిగెదఁ జెప్పవే! యనిలజుఁ డెందు । నడచె? మాన్పఁగదయ్య నాతల్లడంబ
శత్రుమధ్యమ మిది సాహసి మొదల । నేత్రోవఁ బోయెనో యిట నిన్ను విడిచి
అనిన విశోకుఁ డిట్లనె సైన్యపతికి. । “వినుము వైరులు వెల్లివిరిసిన ట్లుపుడు
చుట్టుముట్టిన గదాశోభితుండగుచు । నిట్టిచో నన్నిడి యేఁగె నొక్కఁడును”
అని భీముఁడేఁగిన యాత్రోవచూపఁ । దనరథం బతఁడందుఁ దఱిమించునపుడు
ఒఱఁగిన తేరులు శర్వరమీఁద । నఱవఱలైన గజావయవములు
కుదిఁగిన హయములు మేనిల బ్రుంగి । తుదమొదల్ దెలియని దొరలును గల

---

1. అక్షౌణులు. 2. కొక్కడిదియనుచు 3. నిజ (మూ)

వ్రాలిన పడగలు వడి రక్తనదులఁ । దేలెడు డొక్కలుఁ గరటీపులాడు
తేరి గుజ్జులునై ధీరుండు కీచ । కారి నోయిన త్రోవ యతి ఘోరమగుచు
భాసిల్ల నాచొప్పుపట్టి సైన్యేశుఁ । డాసమీరాత్మజు నచ్చోటఁ గాంచి,
"పాదచారంబునఁ బరులపై నొంటి । చే దోడు వా దోడు చేరక యిట్లు
ఏతెంతురయ్య! మేమెన్నఁటికింక! । నీతోడు మాకెల్ల నీతోడె గలది.
ఇట్టిచో నిదె యేను నేతెంచినాఁడఁ, । గొట్టి వేతువుగాక కురుసేన." ననిన
నతఁడు సంతోషించి, "యవునురా సైన్య । పతివి గాఁదగుదువు పాండవులకు
కౌరవయోధుల ఖండించుకొనుచు । నీరీతి వచ్చితి నిది చేడ్కనాకు.
నీవు వచ్చినరాక కేను మెచ్చితిని, । నీవంటి హితకారి నేర్పునే గలుగ!
పన్ని పట్టుక కురుపతి వీఁడె వచ్చి । యున్నాఁడు కొందమా యొక దెబ్బ వీఁ
డప్పి జనించెఁ బుట్టదుగాని యుదక, । మిప్పు డెక్కడిదాహ మిందుర." మ్మ
గౌరవవిభునిపైఁ గదియుచో, నధవుఁ । డారథికులమీఁద నధికవీరులను
దమ్ముల ననుప మొత్తమ్మునై వారు । హుమ్మని కడఁగి వాయుజు సైన్యవి
బాదివి యేయఁగ, వాయుపుత్రుఁడా బలము । గదఁ జెదరఁగ [1]వ్రేయఁ గడఁది సైన
పెనఁ బ్రమోహనమను విశిఖమాచార్యుఁ । డొనఁగినయది మంత్రయుక్తి నం
సకల శాత్రవుల లక్ష్యము చేసి యేయఁ । జకితమైనట్టి యస్త్రప్రభావమున
బ్రామి పెట్టఁగఁ బారవశ్యంబునొంది । యా మంది చాపకట్టై నేలవ్రాలె.

వ్రాలిన నూఱట వాయుపుత్రునకు । నాలోన సిద్ధించె, నాసమీపమునఁ
గైరవకువలయ కమల కల్హార । సౌరభగంధి [2]జలమైన మడుఁగు
చొచ్చి నల్లడల వీచుల గాలి విసరఁ । జిచ్చెర జలము దోసిటఁ బట్టి పట్టి
ఒండి బండెడుకూడు పట్టెడు కడుపు । నిండఁ బానము చేసి నిజతృష్ణ నార్చి
పరితుష్టుఁడై సైన్యపతిఁ గూడ వచ్చి । యురుతర నిశ్వాస మొనరించుచోట,
పెనఁ దన సన్నిధి విడిచి సైన్యేశుఁ । డునుఁగుట కాచార్యుఁ డొక్కింత రోషి
ద్రుపదు నయ్యెడఁ గాంచి తొంటివైరమున । విపులమై ఖరిఁ బోరి విఱిచి పో
మెఱసి ధృష్టద్యుమ్ను మీఁది రోషముఁ । దఱిమి యాతని రణోర్వరఁ జేర
బలము ప్రమోహన బాణంబు మహిమ । నిల వ్రాలియుండుట యీక్షించి

1 వ్రేయు కళది. 2 జలనమై (మూ)

దానికిఁ [1] బ్రజ్ఞాఖ్య బాణ మహౌషధము । గాఁ బ్రయోగించి గ్రక్కునఁ దెలిపి
యా వాహినులఁ దాను నట ద్రుపదజునిఁ । బావనిఁ దాఁకి నిర్భర బాణవృష్టి
ముంచినఁ, బ్రతిబాణముల గదాహతుల । మించరి నొప్పింప, మెండు కీ లెత్తిఁ
కురుకుమారుల గుంపు కురుసేన గుంపు । నిరువురిపై నెక్కె నెట్లొకో యనుచు
వేగి ధర్మజుఁడు ద్రౌపదేయులఁ గనల । నొగి యుధామన్యుని నుత్తమౌజునిఁ
గేకయులను ధృష్టకేతుని జూచి, । "జోక సహస్ర వాజులఁ గూడి మీరు
నరసూతి ప్రాపున నడచి సైన్యపుని । గరువలిసుతుఁ గాచు క్రమ మెన్నవలదు
గురుఁడు సామాన్యుఁడే! కురుకుమారకులు । దొరయు నల్పులె! మీరు తోడ్తోఁ జను
అరి పురికొల్ప వా రనివార్యవృత్తిఁ । జని భీమసేను ధృష్టద్యుమ్నుఁ గదిసి
రామలక్ష్మణులకు రణ సహాయముగ । నా మహాకపివీరు లరిగిన ట్లైరి.
ఆవేళ ద్రుపదజుఁ డనిలజుఁ బలికె. । "నీవు కాల్నడ నిట్లు నిండు కోల్తలను
సంచరించుట గాదు చయ్యనఁ గేక । యాంచిత రథమెక్కు మనుచు నెక్కించె

ధృష్టద్యుమ్నుఁడు ద్రోణునిపైఁ దలపడుట

అప్పుడు మధ్యందినార్కుని రుచులఁ । గప్పెడు దివ్యమార్గణముల గురుఁడు
కౌంతేయ సేనలఁ గలఁపఁ జొచ్చుటయుఁ । గౌంతేయసేనాని కడునల్గి వానిఁ
బ్రతిశరంబులఁ ద్రుంచి పదినారసముల । హతి బొమ్మనొప్పింప, నతఁడు బిట్టల్గి
ధనువు దున్మాడి యాతని శరీరమున । సునిశితాస్త్రంబులు చొనుప, సేనాని
వేవేగ వేఱొక్క విల్లు సంధించి । దావాగ్ని కీలల దట్టించు నట్టి
శరముల నాచార్యు సారథి నొంచి । యురు రథాశ్వంబులలో నొకటి చంపినను
గ్రక్కున నొకవాజిఁ గట్టించి గురుఁడు । పెక్కు పాఱమ్ములు బిరుసుగాఁ దొడిగి
సేనాని కార్ముకచ్ఛేదంబు చేసి । వాని యశ్వంబుల ప్రయ్యలు వాపి
జోడు కేతనమును జూర్ణంబుచేసి । యోడక సారథి నసురుఁగొఁ బాపి
పాంచాల, పశుమని ప్రళయాగ్ని శిఖల । మించిన తూపేయు, మిన్ను నేలయును
వేఁచుచు నది వచ్చువేళ నత్త్రాఘుఁ । బూఁచి త్రుంచె సుభద్రపుత్రుఁ డివ్వలను.
త్రుంచి తేరెడలిన ద్రుపదజుఁ దనదు । కాంచన రథ మెక్కఁగాఁ జేసి తొలఁ

1. జ్ఞానాస్యదళ యానుధంబు. (మూ)

[1]ఏలిక నిల్చిన నితర సైన్యములు । మేలు చేయగ ద్రోణు మెయికొని లేక
వీఁగెఁ బావని యెన్ని వీకోక్తులాడి । యాఁగిం నిలుపక యా ద్రోణుభీతి.
“ అనిలజునకు నిప్పు డరదంబు లేదు ; । తనసైన్యమును బాఱె దశదిశలకును,
ఇది వేళ నా.’’ కని యుభరథకోటిఁ । గదిసి తా నుగ్రుఁడై కౌరవేశ్వరుఁడు
నిప్పుపై మక్కిలి శానిసహంబు గవియు । చొప్పునఁ బవమానసూనునిఁ బొదివి
యేయుచో, నతనికి నింతలో రథము । ధీయుక్తి సారథి తెచ్చెఁ, దెచ్చుటయుఁ
బర్వతాగ్రము సింహపతి యెక్కినట్లు । శగ్గితెచ్చిన తేగ పావని యెక్కి
నెఱిచిచ్చు తూపు లనేకంబు లప్పుడు । పఱపి దూరంబుగా బలములఁ దఱిచి
కురుపతి నోనేయఁ గోపించి యతఁడు । సుకుతర నారాచయుగళంబు దొడిగి
బకవైరి వక్షంబు పగులనేయుటయు । బకవైరి భీకరాంబక దళకమున
నురగకేతను మోము నురము నెత్తురులు । దొరఁగ నేసెఁ, దోఁతుతోడనె యతఁ
పదిపదు లతిశితాంబకములు పఱపి । యదగుగుంకియ వక్ష మా భుజద్వయము
ననుకు నెత్తుట నోలలాడ నేయుటయుఁ, । గనుఁగవ నురురక్త కలితుఁడై యతఁడ
కినిసి యా రాజుపై ఖేచరుల్ వొగడ । సునిశితాస్త్రంబులు చొనుపుచు నుండె.
అంతలో నొకరథం బాయత్తమైన । నెంతయు వెసనెక్కి యిట ద్రుపదజుఁడు
కలశజుతో నల్లకల్లోలమైన । కలహము దొడఁకొని కడుఁగడువడిని
దూపులేయు నితండు దునుమాడె నతని । చాపదండము జోడు శకుని కేతనము.
అతఁ డొంగు వింట ద్రోణాచార్యదత్త । శితశరకోటిచేఁ జించెఁ దత్తనువు
ఈరీతిఁ బోరుచో నిటఁ గుమారకులు । మారుతిఁ బట్టికుమత మెన్ని వచ్చి
యన్నకు మున్నాడి యటునిటు గదియఁ । గన్నెఱింగి సుభద్రగాదిలిసుతుఁడు
కేకయు[2]లును ధృష్టకేతుఁడు ద్రుపద । జాకుమారులు నద్రిజాకుమారునకు
సరి వచ్చి నీ పుత్రసమితిపై నేయ । నఱక వేభంగి వాయుజుఁడును గూడి
తఱిమిన నీదు నందనులు డెందముల । నఱిమిన భయముల నందంద పఱచి
వెంటఁ బెట్టు బకారి వీరుచేఁ దప్పి । [3]బం టొక తెరువునై పాఱిరి యకట!
పట్టిన గద కొక్క పబ్బంబు పెట్ట । నట్టుకొట్టితి బ్రహ్మ నాకు నీఁడయ్యె.
అనునంత సేనా సహాయుఁడై నృపతి । యనిలజుఁ డాదిగా నచటి యోధులను

---

1. నేరికి నిల్చిన 2. లను దుష్ట 3. యొండొక (మూ)

దలపడి యేయుచోఁ, దపనమండలము । విలసిల్లె నపరాహ్ణవేళ చూపట్టి
అప్పుడు నృపునకు ననిలసూనునకుఁ । జెప్ప నాశ్చర్యమై చెల్లె రణంబు.
శరవృష్టియే కాని జనులచూపులకు । నిరువురుఁ గానరా రేమి చెప్పెడిది!
తొరఁగిరి తునిసిరి తుమురైరి తూలి । రిరువురు ననిమ్రోసె నిందును నందు.
పలికిఁ దోడై యంతఁ బఱతెంచి రథిప, । సుతగతిఁ జిత్రసేనుఁడు వికర్ణుఁడును
అయ్యిరువురుఁ దాఁకె నభిమన్యుఁ డపుడు । ప్రయ్య వివ్వ నడంగ వారిసైన్యప
కర్ణు పెన్నద్ది వికర్ణుఁ డన్నీల । వర్ణు మేనల్లుని వక్షంబు చాయఁ
దూపులు పదునాల్గు దూఱ నేయుటయుఁ । గోపాంధుఁడై పార్థుకొడుకు కకు-
తేరి గుఱ్ఱంబులఁ ద్రెవ్వ నేయుటయుఁ । దేరు డిగ్గి యతండు దివ్యవేగమునఁ
జిత్రసేన రథంబుఁ జేరెఁ, జేరుటయుఁ । జిత్రసేనుని దాఁకి జిష్ణునందనుఁడు
సేనలతో వానిఁ జెలఁగి నొప్పింప, । భూనాథ, ద్రౌపదిపుత్రు లవ్వేళ
నురగకేతనుఁ దాఁకి యురగాభిరాము । శరము లేసిరి మేను జర్జరితముగ.
నీ కుమారుఁడు నేసె నిశితాస్త్రవితతి । నా కృష్ణసుతులపై నమరులు వొగడ
అత్తఱి గాంగేయుఁ డరిసైన్యజలధిఁ । జొత్తెర నవ్వీరుఁ జూడను నోడి
సింహపోతముఁ గన్న జింకలు వోలె । సంహతి విచ్చి భూస్థలి దాఁటి పాఱ,

తెరలిన సైనికుల నర్జునుఁడు మరలించుట

నోడకుఁ డోడకుఁ డున్నాఁడ ననుచుఁ । గ్రీడి యప్పుడు కపికేతువుఁ దానుఁ
బొడచూపి భీష్ముతోఁ బోరాడె, నప్పు । డెడ సొచ్చి నీసేన లింద్రజుఁ బొదువ
నృప, వారిసేనయు నీసేనఁ బొదువ । నపుడు ఘోరంబయ్యె నన్యోన్యరణము.
అట్టి రణోత్సాహ మాడుచున్నట్టి । యట్టలే వివరించె నంతరిక్షమున.
సేనలు బహురక్త సింధు మధ్యమున । యానపాత్రములుగా నరదంబు లొడ్డి
యవి ద్రొక్కుకొని పోరి రస్త్రసంజనిత । వివిధాగ్నికణములు విపులమై పర్వ.
లలి నొక్కఁ డొకని నోలలు చాటి చాటి । పిలిచి పిల్చి రణోర్విఁ బెనఁగిరి కడి
రవి యంత వీరవర్గము చించి చించి । దివికేఁగ నేఁగఁ జిందిన రుధిరముల
నెఱ్ఱనై డాఁగఁ బోయిన భావమునఁగ । జఱ్ఱున నస్తాద్రి చఱులకై జాఱె.
ఇతఁడు గ్రుంకకమున్న యేఁ బగదీర్చి । కృతకృత్యభావంబు గీల్కొందు ననుచ

వేగఁ బోఁ దేరు విభునిసన్నిధికిఁ । బావని తోలించి పల్కెఁ గేలెత్తి :
)హాకాలమునుండి ప్రార్థించుకోర్కి । యుహికుండలుఁడు నేఁడు హత్తించె నాకు
ంతి సంకటపాటు గొంతి కోడలికిఁ । జింతింప మీరు చేసిన యపకృతులుఁ,
లువులోపల నులూకునిచేత మున్నుఁ । బలికించు పరుషంపుఁ బలుకులఫలము
ను [1]వెలారింతు నిలు పాటిపోక । వాఁడిమి వదలనివాఁడవు మొదల.
ర్యోధనుండను దొడ్డపేరొకటి । శౌర్యమూలంబయి చనుదెంచె నీకుఁ
్త గా." కని నాల్గుశరములు నాటి, । తుత్తుమురుగ విల్లు తూపున నఱికి
)స్త్రాంతరము దాల్ప ననువీక భయద । శస్త్రుఁడై సూతు నశ్వముల ఖండించి
ంగునోరనిపించు భీకరాస్త్రంబు । దొడిగి యేసిన, మూర్ఛదొరసి రారాజు
నరోహణాచలం బొఱఁగినయట్లు । ధరమీఁద నొఱఁగినఁ, దటుకున వచ్చి
ంధవుఁ డెడసొచ్చి సైన్యంబుఁ దాను । గంధవాహజునిఁ గేకయుల సౌభద్రు
గాప దేయులఁ దాఁకి తన బాహుబలము । [2]దీపింపఁ బెనఁగిన దేవ, యావేళఁ
త్రసేనుండును జిత్రదర్శనుఁడుఁ । జిత్రాక్షు పురుమిత్ర చిత్రబాహులును
)దోపనందు లెన్నఁగ సులోచనుఁడుఁ । గ్రందైన రథనేమి రవములతోడ
)మన్యుఁ దాఁకి సాయకసహస్రములు । రభసవైఖరి నేయ, రవళి గైకొనక
ందఱ నైదును నారుబాణముల । నందంద నాటి బలారిపౌత్రుండు
ర్చిన, మున్ను తన్నాజి మార్కొనిన । కార్చిచ్చుతునక వికర్ణుఁ డన్వాఁడు
'యినరథమును బోయిన విల్లు । నాయితంబుగఁబూని యరుదెంచెఁ గాన
తని నవ్వుచు భీషణాస్త్రసంతతుల । వెత గుడువఁగ నేసి విల్లు దున్మాడి
రథి హయపంక్తిఁ జట్టలువాప । నారథికుఁడు నొచ్చి యాజి వెల్వడియె.
త్తఱిఁ జిత్రసేనాది కుమాళ్లు । తత్తరించి వికర్ణు దశకు శోకించి
భద్రుతో ఘోరసమరంబు సేయ । శోభిల్లు ద్రౌపదిసుతు లదిచూచి
పించి యప్పు డా కురుకుమారకుల । నాపోశనము గాన ననువు చింతించి
ఁకిన రథముల ధరణిఁ గూల్చియును । పేఁక నొక్కొక్కని విల్లు దున్మియును
త్రపతాకలు చక్కుచేసియును । గాత్రసంఘుల సాయకముల గ్రుచ్చియును
జిమి యెక్కిన సిగ్గుదలఁచి నీసుతులు । విఱుగక యేసిరి వీరి నందఱను.

. వెల. 2 దీవింప పెనఁగిన 3 సుచారుండు. 4 అచ్చిన (మూ)

అందు శతానీకుఁడగు శతానీకుఁ । డెందును దానయ్యె నొగచెఁ గౌరవుల.
అతనిచేఁ దునియని యరదంబు గజము । నతనిచే నెడయని హయముఁ గాల్బంట
వెదకిన లేదయ్యె విను శతానీకు । విదితప్రతాపంబు విశ్వమోహనము.
అంత నాతనికి సహాయులై సకల । కౌంతేయయోధులు క్రందుగా నెక్కఁ
గౌరవభటులు నాకరణి నెక్కుటయుఁ । బోరు ఘోరంబయ్యె భువనంబు లగల.
రవి యంత రణభూమి రాలినమణుల । భువనాంధకారంబుఁ బోఁగొట్టనోపు
నేనేల యని వార్ధి నిటదూఱె ననఁగఁ । దా నస్తమించె సంధ్యాదేవి పొడమ.
అంధకారంబు రజోంధకారంబు । బంధురమై నేత్రపదములఁ గప్పఁ
గౌరవ పాండవ గణములు రణము । బోరన సేనాధిపులు మాన్ప మాని
కరదీపికాకోటి కరముల వెలుఁగ । నరుదెంచెఁ దమ తమ యావాసములకు."
అని యిట్లు సంజయుం డారవనాఁటి । యనుపమ రణవిధం బర్థిఁ జెప్పుటయు
గాంబికేయుఁడు పల్కె. "నట్లు రారాజు । బంబిన భీముచేఁ బడి కడునొచ్చి
మూర్ఛదెలిసి యెట్లాజికిఁ గడఁగె? । నమ్మలికము మాను నాకుఁ జెప్పు." న
సనువుగా సంజయుఁ డాంబికేయునకు । వినిపించె. "నీకథ వినుము సర్వమును.
ఎకవైరిచే నిట్లు పటుమూర్ఛఁ జెంది । యొకభంగి రారాజు నొయ్యన దెలిసి

భీష్మ గాంధారేయుల సంవాదము

యారాత్రి భీష్ముతో నల్లన పలికె: । "ఏరీతి చెప్పుమా యావు మొగ్గరము
పన్నదు పాండవభటు లది పగులఁ । దున్నదు రెట్టిదో దైవ నిర్ణయము!
అదియును గాక బకారి మీయెదుట । నదయుఁడై నన్నెంత యలజడి పెట్టె!
ను గాని పాండవనికరంబు గెలువ । మనమున నమ్మదు మందాకినేయ!
అది బొంకు సేయ నీకభిరతి గాక । యెదిరి యెవ్వరు నీకు నింద్రాదులందు!"
అనిన నవ్వుచు భీష్ముఁడధిపతిఁ బలికె: । "నిను నుపేక్షింతునే! నేరవు తెలియ;
ఎడ లోముకొనక నాయోపినయంత । నడపుదుఁ గయ్యంబు నలువ కానంగ.
పాండుసూనుల గెల్వ బ్రహ్మకునైన । నిండదు తపమని నీమనంబెఱుఁగు.
బర సేయక నీకు యుద్ధజయంబు । గోరుదు నటుగానఁ గురురాజతిలక!
గడవకు" మనిన నవంగ పాటి వ్యమున । నకలితో ...

భీష్మపర్వము, చతుర్థాశ్వాసము

సప్తమదివస యుద్ధక్రమము

ప్రయతుఁడై యాజికిఁ బయనమై తాను । రయ మొప్పఁ బోవుచో రథినీవిభుండు
మండలాకృతిఁ బర్వ మనసేనఁ బన్ని । మండలాధిపుఁ డందు మధ్యసీమమున
నిలిచి యుండఁ గుమారనివహంబు దొరల । వలసిన యెడలందు వారక నిలుప
మెఱవడి [1]నాయొడ్డు మిహిరమండలము । తెఱఁగున నాయుధదీప్తి నిండుటయు,
నటఁ బాండుసుతులు నయ్యాజికి వెడలి । భటుల నద్రివ్యూహభాతిఁ బన్నించి
తూర్యధ్వనుల మిన్ను తూఁటులువోవ । శౌర్య ప్రధానులై జయ మాత్మ నెన్ని
ప్రతిసేనఁ దాఁకి నిర్భర నిరాఘాట । చతురతఁ బోరుచో, జగదీశ, వినుము
ద్రోణుఁ డందు విరాటుతోఁ దలపడియె, । ద్రోణసూతి శిఖండితోఁడ మార్కొని
రాజు ధృష్టద్యుమ్ను రణవిద్యఁ జెనకె; । నోజతోఁ దాఁకె శల్యుఁడు మాద్రిసుత
తొడఁగి విందానువిందులు యుధామన్యుఁ । దొడరిన, నృపకోటి దొడరె నర్జును
చిత్రసేనుఁడు దుస్ససేను, వికర్ణుఁ । జిత్రవైఖరిఁ దాఁకె జిష్ణునందనుఁడు.
పగగొని కృతవర్మ పావనిఁ దాఁకెఁ, । భగదత్తుఁ దాఁకె నేర్పడ ఘటోత్కచుఁ
డూని సాత్యకి యలంబుసు పీఁకఁ దాఁకెఁ, । దాను బైకొనెఁ జేకితానుపైఁ గృప
తొడరెను ధృష్టకేతును సోమదత్తి, । యడరె ధర్మజుఁడు శ్రుతాయువుతోడ.
పెక్కండ్రు రాజులు భీష్ముపై నడరి । రొక్కట గిరిపైఁ బయోదముల్ పోలె.
ఎక్కటికయ్య మిట్లిందును నందుఁ । దక్కక కలుగుచో ధవళవాహనుఁడు
హరిఁ జూచి యిట్లను, "ననఘ, నామీఁద । ధరణీశు లెందఱో తఱిమిరి తేర్లు
అటు చూడుమీ మదీయాస్త్రవేగమున । నెటు వీరలగుదురో! యీవె మెచ్చె
భీష్ముఁ డొడ్డిన యొడ్డు భేదింత ననెడు । నూష్మ మెవ్వనియందు నుదయింపవె
ఈ యొడ్డువసనమ్మి యెల్ల కౌరవులు । రాయ నోపుదురు సంక్రందునినైన".
అని సాయకావళి నారాచమూఁక । పెనఁగొనఁ బఱపినఁ, బెకలకమూఁక
బాణంబులకుఁ బ్రతిబాణంబు లేసి । బాణారిమఱఁది నంపఱవెల్లి ముంపఁ,
గురుసేన యార్పులుఁ గురురాజునవ్వుఁ । బరికించి కినిసి బీభత్సు మేఘుంబు
గ్రాలి దానై చండకాండ సింధువులఁ । దేలియాడ బలంబుఁ దివుటనై నేసి
ద్విరద సంహతిఁ గూల్చి తేరుల నఱికి । తురగ పదాతులఁ ద్రుంచి తూటాడి

---

1. న యొండు (మూ)

పఱపిన భగ్నమై బలము సర్వమును । వెఱచి భీష్మునిమాటు వేదూఱుటయును,
తానని వచ్చిన దైత్యుల కబ్ధి । లోనిచ్చుగతి రాజలోకంబునకును
అభయదానముచేసి యాపగేయుండు । విభుఁడు మెచ్చఁ గిరీటి వెసఁ దాఁకి యేం
రాజుల గమిఁజేరి రారాజు పలికె. । "తేజంబు మీకేల తివిచి పట్టర్యో?
పురుహూతతనయుతోఁ బోరాడు భీష్ముఁ । బరికింపరా బాహుబల మెన్నఁడింక
అనిన సిగ్గు నరేంద్రు లాత్మఁ బాలించి । యనిమిషేశ్వర సూతి కడరి రెంతయున
అప్పుడు గురుఁడు మత్స్యాధీశుఁ జెనఁకి । కుప్పలు పడ నస్త్రకోటులు పఱపి
మఱియు విరాటుని మహితచాపంబు । శరమొక్కటను ద్రుంచి సారథి నొంప,
నతఁడు వేఱొకవింట నాచార్యువిల్లు । ధృతిఁ గేతుదండంబుఁ దేరి సారథిని
నొప్పించి గురుమేను నొప్పించి హరుల । నొప్పింప, నతఁడు కన్నులఁ [1]గెంపుదేర
గురుఁడు విరాటుని ఘోరబాణముల । విరథునిజేయ, వేవేగ నానృపతి
శంఖుని తేరెక్కి శంఖుండుఁ దాను । బుంఖానుపుంఖాస్త్రముల గురునేయ,
నొడ్డనారసముల ద్రోణుఁ డా శంఖు । నొడ్డెల్లఁ గొనియాడ [2]నురము నాటుటయు
విల్లునమ్ములు జాఱవిడుచుచు నతఁడు । ద్రెళ్లె మత్స్యబలంబు దీనులై పఱవ.
కొడుకిట్లు చావఁ గన్గొని విరాటుండు । వడిఁ బాఱె సీయోధవర్గంబు లార్వ.
అట్టిచోట శిఖండి యాచార్యసుతుని । గట్టి ఫాలముచాయ కాండత్రయంబు
నాటిన, నతఁ డల్గి నాల్గింటఁ బదిట । మూఁట నేడింటను ముమ్మూఁట నతని
శరగ కోదండ కేతుచ్ఛత్ర సూత । హరణంబు చేయ, వాఁ డరదంబు డిగ్గి
పలకయు వాలును బాహుద్వయమున । వెలుఁగ ద్రోణజుఁ డేయు విశిఖంబులెల్లఁ
పలకచే జడియుచుఁబఱతేర, నితఁడు । పలక యారమ్ముల భగ్నంబు చేసి
వానిచే వెలుఁగొందు వాడి పట్టెంబు । పూని రెండుగ బాణములచేత నఱికె.
నఱికి యంతటఁ బోక నవవిశిఖములఁ । దెఱవపుట్టగు వాని దేహంబు దూఱ
ద్రోణజుం డేయ నత్తునుక శిఖండి । పాణి నాయుధముగాఁ బట్టి మంత్రించి
వైచిన, నది నుంత ద్రవ్యాలు గాఁగ । నాచార్యసుతుఁడేసె నధినాథ, వినుము.
అపుడు భీష్ముఁడు నవ్వ నాజిచాలించి । ద్రుపదజుఁ డొండొక దొర తేరి కరిగె.

1 గప్పు. 2 నురము. (మూ).

ధృష్టద్యుమ్ను చే దుర్యోధనుఁడు విరథుఁడగుట

ండవ సేనాధిపతికి రాజునకు । భండనం బాదవుచో బాణాలవాన
ఖురు శింజినీ ఘోష మురుములు గాఁగఁ । గురిసె రక్తంబు వాఁగులుపట్టి పాఱ.
ట్టివర్షంబులో నధినాథు విల్లు । నట్టన నడిమికి నఱికె సైన్యపుఁడు.
తఁడు వేఱొకచాప మందకమున్న । శిత[1]భల్లమున సూతు శిర ముత్తరించి
డుగును బడగయు ఘోటకంబులను । గెడపిఁ, గురురాజు ఖిన్నుండుగాక
లకయు వాలును బట్టి యాక్షణము । యిలకు దాటి విరోధి కెదురుగా నడవఁ,
మ్యున పఱతెంచి శకుని యవ్విభుని । నయ్యెడఁ దోలఁగించె నర్థిఁ దేరిచ్చి.
ట నలంబుసునకు హరిసోదరునకుఁ । ఒటువిశిఖంబుల బవరమైనప్పుడు
త్యకి ధను వర్ధచంద్రబాణమున । దైత్యుండు దునుమాడి [2]తనవేరు వాడి
లమ్ములను వృష్ణివరుశరీరమునఁ । గీలింపఁజొచ్చినఁ గినిసి సాత్యకియు
ండొకవింట దైత్యుని శరాసనము । ఖండించి వానియంగము లుచ్చిపాఱఁ
గాఱమ్ము లెనిమిది పఱప రాక్షసుఁడు । కోఱల దావాగ్ని గుములుకొనంగఁ
నమాయ గైకొని దశదిశావీధి । ధనువులు దీపింప దారుణాస్త్రముల
రిసోదరుని గ్రుప్పె నా మాయలెల్ల । శరవహ్నిఁ గాల్చి రాక్షసుఁ జిక్కుపఱచి
ఱదోలిన శినిప్రభు పరాక్రమము । మీఱి కీర్తించిరి మింటివారెల్ల.
యుజుతోఁ గృతవర్మ సంగరము । చేయ నప్పటివాడి చెప్ప నక్కజము.
న నేదు పెరిగిన విధ మిర్వురకును । నొసపరిమై యుండు నుగ్రబాణముల.
ంతఁ జేమిగిలి బకారి యప్వీరు । నంతఁ జంపి హాయూళి నటుమున్న చంపి
సరదంబు [3]విల్లు సాయకవహ్నిఁ గాల్ప । బిరుదు వాఁడితనానఁ బెనఁగ రాదనుచుఁ
న పరాక్రమముఁ గ్రోధముఁ గట్టిపెట్టి । మొనలార్వఁ గృతవర్మ మొగమీఁకపోఁజె
న కరిఘటల నమ్మారుతాత్మజుఁడు । తన తేరు పఱపి మోఁదఁగవచ్చె." ననఁగ
మ్మహీపాలుఁ డిట్లను సంజయునకు : । "నమ్మి కూర్చుంటి రణస్థలి వినఁగ,
క్షశూలములుగాఁ గాంతేయ జయము । వర్ణించెదవుగాని వాఙ్మాత్రమైనఁ
రు రాజువిజయంబు గొనియాడవైతి, । గురు భీష్మ శల్య ముఖ్యులు నీకుఁ బగమొ
న విని యతని కిట్లనియె సంజయుఁడు । "మన యోధులెన్న సామాన్యులుగాఁ

భల్లమున నూతి, 2 తను పేరు దాఁటి 3 లిట్లు. (మూ)

తమయోపుకోలఁది యుద్ధమునడపుదురు, । విమతసైన్యముఁజొచ్చి వీఁకఁబోఱుదు
జలధిఁజొచ్చిన యేర్లచందమై రూపు । దెలియరాకుందురు దేవ, మీమొనలు.
ఇంతయు నీకృతం బేమనఁగలదు ? । సంతసింపక విను సమరక్రమంబు.
వింద్యానువిందులు వెస సవంతేశు । లందు యుధామన్యు నవలీలఁ దాఁకి
విరథులై యతనిచే విండ్లను విఱిగి । శరములు గాఁడి జర్జరితులై చనిరి.
భగదత్తుఁ డేనుఁగుపై వచ్చి రిపులఁ । బగులఁ ద్రొక్కించుచోఁ బారెడు బలము
నదివాఱ నడ్డమై నగముజ్జలంబుఁ । గుదురుకొల్పినమాడ్కి గుణి ఘటోత్కచుఁడు
ఆధారమై నిల్చి యా హస్తినయున । వీధికి సింహమై వీటఁ దోఁచినను,
భీతి నక్కరిరాజు పెడమొగంబిడిన, । వాతూలపౌత్రుఁ డావైపునఁ జొచ్చి
బాణాష్టకమునను భగదత్తు నేయఁ । బ్రాణంబు తూలియుఁ బడక యయ్యసుర
తలచూప కొండిఁగెడు దంతికిఁ గాక । వలకారమున నేయు వైరికిఁ గాక
సోమరియయ్యును సునిసితాస్త్రముల । భీముజూ నొప్పింప, బీరువోకతఁడు
చామరంబులచేత సవరణలైన । తోమరంబులు నైవఁ దోడ్తోన వాని
నరకతనూజుండు నఱికి యా దైత్యు । విరథుఁగా బహుబాణవితతు లేయుటయుఁ,
బాఱక దైత్యుం డపారనై చిత్రి । జాఱక యొకశక్తి సంధించినైన,
భగదత్తుఁ డది త్రుంచి బహుసాయకములు । తెగగొని యేయ దైతేయుండు బె
నముచి వజ్రాయుధునకుఁ బాఱినట్లు । సమరసన్నాహంబు చాలించి పాఱె,
పాఱిన నద్దైత్యబలము నల్దెసలు । దూఱెఁ గౌరవసేన దొరఁకొని యార్వ.
కవలు శల్యునిఁదాఁకి కాండవర్షములు । నవభంగిఁ గురియుచో నగుచు శల్యుండు
నకులు తేరొకకోల నడిమికిఁ దునుమ । భ్రుకుటి భీమాస్యుఁడై బోరన నతఁడు
సహదేవు [1]తేరెక్కి చండనారాచ । మహానీకువర్షంబు మామపైఁ గురియ,
శల్యుఁ డొక్కమ్మున సహదేవు విల్లు । కల్యంశజుఁగు మెచ్చ ఖండించి యార్చె.
నకులుఁ డప్పుడు దొడ్డనారసంబొకటి । వికటార్కరుచి [2]మీఱ వేగ సంధించి
యందుఁ గొంతయు రక్త మంటక మున్న । వింట నొమ్మనఁ గాఁడి వీఁపున వె
నేసిన మూర్ఛిల్లి యెన్నఁడో చేవ । పాసిన పీనుఁగుపగిది శల్యుండు
వ్రాలినఁ దేరు సారథి తోలుకొనుచుఁ । జాలదూరము వోవ, శంఖంబులార్త్రి

1 [illegible]

వలు నీసేనల[1]గము లవియంగ । సివమెత్తి చేసిరి సింహనాదములు.
చిత్రుఁడప్పుడు దేవ, మింటి నెన్నడుము । సూత్రపట్టిన యట్లు శోభిల్లు చుండ
నళములు తమనీడ దాగు త్రొక్కుచును । జలమునఁ బోరుచో శమననందనుఁడు
నయువు దలఁక శ్రుతాయువు మేచ । సాయక నవకంబు చతురుఁడై పఱప,
గాఁడవి మరలించి వాలమ్ము లైదు । వోఁడిమి నారాజుఁ బొందఁ గీలించి
విల్లు ద్రుంచిన నొండువింట నారాజు । త్రెళ్ళ నేసెను వానితేరి గుఱ్ఱముల.
హరుల నిట్లు వధించి యంతటఁ బోక । ధరణీశుఁ డతనికేతనముఁ జాపంబు
నఱికి వరాహకర్ణముఁ బోని యలుగు । పఱపె వానియురంబు పఱియలు వాఱ
నంత వేఱొక తేరి కలవడ వచ్చి । యంతశాత్మజుని శ్రుతాయువు తాఁకి
వెండియు విరథుఁడై విల్లువోనాడి । కాండంబు లెక్కక (కడువడిఁ) బాఱె.

చేకితాన కృపాచార్యుల ద్వంద్వయుద్ధము

కెబ్బను స్రుక్కను నొగి నిందు నందు । [2]నుబ్బ శ్రుతాయువు నొరగినచోటఁ
జేకితానుఁడు [3]కృపుఁజెనకి బాణముల । నాకుల పఱపుచో నతఁడు కోపించి
వానిగుఱ్ఱంబుల వధియింపఁ జేకి । తానుండు కృపు తేరు ధరఁగూల్చి యార్చి
వెనుకకు లంఘింప, వెంటనె కృపుఁడు । చని వానిఁ బదియారు శరములు నాట,
వాఁడొక గదనైచి వడిఁ గృపాచార్యు । వాఁడిమిఁ బాపుచో వదలక యతఁడు
నట్టిగదాదండ మవలీలఁ దునుమఁ । జెట్టతనంబునఁ జేకితానుండు
నరదంబుపైనున్న యసి యత్రశమమున । ధరియించి కృపునిపై దాఁటుకొనంగ,
నాకృపాచార్యుండు నసిపాణియగుచుఁ । జేకితానుని డ్రేయఁ, జేకితానుండు
కృపునేయ నిరువురి కీలాలజలము । తపనబింబముదాఁక ధారలై మొగసె.
నిట్టి వ్రేటులచేత నిరువురు మూర్ఛ । పుట్టి మేదిని వ్రాల బోరన వచ్చి
కరకర్షుఁడను రాజు ఘనుఁ జేకితానుఁ । బరఁగ సగ్గాంధారపతి కృపాచార్యు
ధృతిఁ బట్టి తమతమ తేరులమీఁదఁ । జతురులై యిడుకొని చనిరి భూపాల!
తెగువ భూరిశ్రవోధృష్టకేతులకు । మగఁటిమిఁ గయ్యంబు మఱి గల్గుచోట
నొడళుల నేతూపు నోపదు కాడ । నడుమనే తమలోన నజ్జువుఁగాని.

---

1 గగను గీయంగ — శివమతి 2 సుబ్బి సుతాయువు సొరగిన 3. నృపు. (మూ)

ఒక యింద్రధనువర్గ మొదయించునపుడు । ప్రకటవర్షవృష్టి కుంభద్రోణలీల,
ధరనింద్ర ధనువులు తగ రెండు వొడువ । శరవృష్టి యెట్టిదో శక్యమా పొగడ!
ధీరత నిటుపోరి ధృష్టకేతుండు । భూరిశ్రవుని బాణముల కోడి పాఱె
నొగులంగ జిత్రసేనుఁడు వికర్ణుఁడును । దగ యువరాజు పార్థుఁ దాఁకుచోట
నరనూనుఁ డీరాజనందనత్రయము । విరథులఁ గావించి విశిఖవేగమున
మృతులఁజేయఁ దలంచె మీఁదట భీము । ప్రతిన యెట్లోయని పరికించెఁ గాని.
ఆతెఱంగున నాజి నభిమన్యుచేత । నీ తనూజులు చాల నిక్కృతి నొందుటకు
వగచి భీష్ముఁడు కూడ వచ్చి వారలకుఁ । దగు రథత్రయ మిచ్చి తాను ననేక
రాజవర్గములు నింద్రజపుత్రుతోడ । నాజి సేయుఁగఁ బార్థుఁ డావలినుండి
పలికెఁ గృష్ణుని. "రణప్రౌఢు లీ నృపులు, । తలఁప బాలుఁడు సుభద్రాతనూభవు
డపగేయప్రతాప మాజిభీకరము; । వేపోయి సాధింతు వీరి నందఱిని.
పెక్కండ్రు యోధులు పిన్నపాపనికి । నొక్కటఁ గదిసిరా యుచితమె యకట!
యటఁ దేరు గదలింపు." మనినఁ గృష్ణుండు । పటు నేమిరవము భూభాగంబు నిం
డేరట నడపుచోఁ, దేఁటి సుశర్మ । యారథికుని త్రోవ కడ్డ మేతెంచి
యర్జును మార్కొన్న, నతఁడింత నవ్వి. । "నిర్జింపవలెనన్న నీవెంత నాకు!
నొంటి వచ్చితి సేననొకచోటఁ బెట్టి; । బంటవై నిలువుమీ పాఱినఁగాదు."
అని ఘోర శరవృష్టి నాతని నతని । ఘనసూతు రథతురంగములఁ గప్పుటయు,
గతిగూడి యంతలోఁ గౌరవసేన । శత లక్షశతములై శక్రజుఁదాఁకి
వెసనేయ నవ్వానవికిఁ దలకడచి । పసగల పాండవభటు లేఁగుదెంచి
దొరసి కౌరవసేనతోఁ దలపడిన । ధరణీశ, మిగుల సందడి కయ్యమయ్యె.
ఆయాజి సెసఁగు రజోంధకారమునఁ । గూయు గూబలఁబోలె ఘోరఘూంకృత
ఆమిషార్థము గ్రద్దలాడెడి ననఁగ । నామీఁదఁ బిల్లదీపై యట్టలాడె;
ఎట్టరేఁగడినేల యేరులనంగ । [1]వట్టోడి నెత్తురు వాగులై పాఱె.
గాండీవి రాచమూఁకల కప్పుడుఁటికి । శుండాలతతిని వచ్చు మృగేంద్రుభాతిఁ
గేతనంబులు వ్రాల్చి కింకిణుల్ నఱికి । సూత రథ్యంబులఁ జూర్ణంబుచేసి
మహీనాథపత్రచామరకోటిఁ గూల్చి । బహుభంగి నస్త్రచాపముల నుగ్గాడి

1 వఱుడి. (మూ)

వర్మంబు లిటఁ జించి వసుధేశు హృదయ । మర్మంబు లస్త్రసంపదలచేఁ గ్రుచ్చి
వించియు నొంచియు జీవనాళములు । ద్రుంచియుఁ బటహదుందుభు లణంచియును
వంచియు వ్రాల్చియు వ్రక్కలించియును । బంచెత్తై పాఱంగఁ బరసేనఁ దఱిమి
మడుఁగుచొచ్చి కలంచు మాతంగమనఁగ । నడరి పోరాడుచో నపరాహ్ణమయ్యె.
అంత సన్నద్ధుఁడై యా త్రిగర్తేశుఁ । డెంతయుఁ బార్థున కెదిరించుచోట
వము లందుఁ ద్రైగర్త చక్రరక్షకులు । రమణ ముప్పది రెండు రథములవారు
దేవేంద్రనందనుఁ దివిరి తాఁకుటయు । నా వీరుఁడును మందహాసంబు చేసి
యిరువదినాల్గు సాయకముల వారి । శిరములఁ దున్మివైచిన, సుశర్ముండు
కూలిన భటులఁ గన్గొని యుల్లి తేరు । తోలించి పార్థునితోఁ దలపడినఁ,
జూచి యాతని కెడచొచ్చి శిఖండి । యేచి పోరాడె ననేకభంగులను.
పార్థుఁడప్పుడు తనపైఁ బూనివచ్చు । పార్థివేంద్రుని సింధుపతిని గైకొనక
కడఁకతోఁ దానిఁ గ్రీఁగంటఁ జూచుచును । నడచె భాగీరథీనందను మీఁద.
అదిచూచి ధర్మజుండటు తనుజెనక । వెదకి వచ్చిన మద్రవిభునిఁ గైకొనక
సహజన్ములగు వాయుసంభవ నకుల । సహదేవయుతము వాసవికిఁ దోడగుచుఁ
దానును నడచి యత్తటిసోకుమారు । పైఁ నెక్కుటయుఁ జూచి పన్నగధ్వజుఁడు
సైంధవాశ్వత్థామ శల శల్య కృపులు । బంధు భావనఁ గొల్వఁ బఱతెంచి యార్చి
యాపగా సుతునకు నటునెడసొచ్చి । యాపగఁ బాండుపుత్రావళిఁ దాఁకి
పెలుచక పోరుచో, వినుము శిఖండి । పఱతెంచి భీష్ముపై బాణంబు లేసి
యార్చిన లెక్కసేయక వాని భీష్ముఁ । డోర్చి యొండుదలంప నొల్లక యపుడు
తగ [1]నాచికొన్న చందమున విల్నఱికి । బెగడించుటయు, వాఁడు బీరంబు వదలి
భూతంబు సోఁకినబుద్ధి నుండుటయు, । నాతఱి ధర్మరా జల్లంతఁ గవిసి
యితని పంతపుమాట లెత్తిపెట్టుచును । గతిగూర్చి భీష్ము డగ్గఱఁ బురికొల్పఁ
దానును గడఁగి మద్రపుఁడు భీష్మునకుఁ । బోనీక పాంచాలపుత్రు నదల్చి,
"దూడగాఁడవు నిన్ను దొడరుట దోష, । మీఁడుగాని రణంబు లేల మీకిట్లు ?
అదె పాఱు." మని యొకయస్త్ర మేయుటయు । నది నడుమనె త్రుంచి యాశిఖండియుఁ
వారుణాస్త్రంబేయ, వారణకొఱకు । సైరణమతి లేక శల్యుండు నలిగి

1. నాచ్చు. (మూ).

తవిలి యట్టి శరంబు తానునేయుటయు । నవి రెండు శాంతంబులయ్యెఁ బోరాడి.
అపుడు భీష్ముండు ధర్మాత్మజుఁ దాఁకి । విపుల కేతువు విల్లు విఱిచి యార్పు
మదసింహభాతి సమ్మారుతాత్మజుఁడు । గదగొని రథము దిగ్గన డిగ్గనుఱికి
గజముపై గజవైరి గవిసినయట్లు । గజపురాధిపునిపైఁ గవియుట చూచి
మొడసొచ్చి సైంధవుఁ డేనూరు తూపు । [1]లడరించె మెఱుఁగుల యాటపట్టుగన
వడముడి గద నట్టి వాలమ్ములెల్ల । జడియుచుఁ గదిసి యాసైంధవు తేరి
తేజులఁ జదియమోఁదిన వాఁడుతొలఁగి । యాజి వేఱొక్కని యరదంబు నెక్కె
అంతటివాని కిట్లలజడిమైనఁ । జింతా వివర్ణులై చిక్కిన దొరలు
ధృతి సేయ నవి రోషదృష్టిఁ గైకొనక । .. ..
వడముడి గదత్రిప్పి వాని పైవంగ । వడి నది పెడుగుకై వడి వచ్చుటెఱిఁగి
యిది తనమీఁదనే యేతెంచు ననుచు । నొదిఁగిరి నీరోఘు లొడళులు వడఁక.
అట్టిచోఁ బలకయు నడిదంబుఁ గొనుచు । గుట్టుపోనాడి నీకొడుకుఁ గుఱ్ఱయును
అరదంబు డిగి పాఱ, నాగద వాని । యరదంబు సారథి హరుల నుగ్గాడె.
చెడి యిట్లు పాఱిన చిత్రసేనునకు । [2]నెడయిచ్చెఁ దెంపరై యిట వికర్ణుండు.
ఆసహాయంబున యమసూను విరథుఁ । జేసి గాంగేయుఁ డాక్షితిపుని మేను
నంపవెల్లువ ముంప నతఁడు ధైర్యమునఁ । గంపింప కొక శక్తి కరమునఁ దాల్చి
నదికుమారుని పైవ నడుమనే దానిఁ । బది తునియలు చేసెఁ బ్రభువ, నీతండ్రి.
అంత మాద్రేయుని యరదంబు మీఁది । కంతకాత్మజుఁ డేఁగ నతఁడు వెన్నాడి
పోయి మాద్రేయుని బొదివి మహోగ్ర । సాయకంబుల నొంపఁ జలమొప్ప నృ
యా శాంతనవుతోడి యాహవక్రియకు । నాశాంతనృపుల రండని చేయి వీవఁ,
గొంతేయసేనలోఁ గలరాజు లెల్ల । నంతకాకారులై యార్చుచుఁ గడఁగి
యుదయవేళఁ బతంగు నుగ్ర రాక్షసులు । పొదివినగతి భీష్ముఁ బొదివి యేయం
రాజులఁ బొరిగొన్న రాముబాణములు । యోజించుకొనిన మహోగ్రుండు గా
నట్టి బాణావళి నా రాజసమితి । గిట్టి వధించు గాంగేయునితోడ
ననిచేయఁ గవియ డాయను ద్రేయఁ జెనక । మొనకట్టలేక భూముల రాజులెల్లఁ
జిక్కులు వడి యొండు చేష్టలు మాని । వెక్కస వడఁ బాండవేయులఁ జూచి

---

1. లడలించె 2 [illegible]

౦డి తోరాతి శిఖండి యిట్లనియె. | "భండన పాండిత్య బలశాలి నేను,
వృద్ధు నాకెంత! యోర్మింపుఁ." డనుచు | దేవవ్రతుని సన్నిధికిఁ దేరువఱప
స్వభోజనములో నీఁగఁ గన్నట్లు | దృష్టింప రోసి యాదిత్యునిఁ జూచి
'రాయణస్మరణము చేసి తొలఁగి | చేరి సృంజయ సేనఁ జెండాడఁ దొడఁగె.
౦త ధృష్టద్యుమ్నుఁ డాచార్యబలము | నంత కాకారుఁడై యణఁపఁ జొచ్చుటయు
౦దానువిందు లవ్వీరునిఁ దాఁకి | ద్రుంచింది రతని సారథిని గుఱ్ఱముల.
రీతి విరథుఁడై యితఁడు శైనేయు | తేరెక్క, సైన్యంబు దృష్టించి నృపతి
౦రువురికై తమ యెల్లసైన్యములఁ | గరసరోరుహసంజ్ఞ గలయఁ జేయుచును
'నును దఱిమిన, ధార్తరాష్ట్రుండు | సేనల కారీతిఁ జేసన్న చేసి
మ్నులుఁ దాను మందాకినీసుతుఁడు | నముర్మ్యఁకపై నెక్కు నంతలో, నరుఁడు
, బడబానల జ్వాలాముఖమునఁ | గురుసైన్యవారాశిఁ గ్రోలఁజొచ్చుటయు,
రుఁ డడ్డపడి బాణకోటి నప్పార్థు | హరులఁ గేతన [1]సూత హరులఁ గప్పుటయు,
యమేది యాంద్రోణుప్రాపున నెక్కె | రయ మొప్ప నపుడు కౌరవసేనలెల్ల.
ర్మనందనుఁ డంతఁ దనసైన్యములను | నర్మిలి నెలుఁగించి యాజికి నడుప
నువాగుఁ బెనఁగి యనేకమార్గములఁ | బోరిపోరిఁ బోరుచో భూకంపమయ్యె.
ని యిట్లు గంపింప నెంత వ్రేఁగగునో | మొదలి పామునకని ముచ్చట చెప్పఁ
'తాళకుహరంబు ప్రాపించె ననఁగ | వే తోయనిధిఁ గ్రుంకె వేఁడివెలుంగు.
౦జచే మిగులఁ గెంజాయ వెలుంగ | నంజుడురాసులు నములు భూతములు
హుభంగిఁ దమలోనఁ బాళులు తెగక | కుహనారణంబు మార్కొని చేయుటొప్పె
'అప్రాణములతోడఁ గూయి కూయనఁగ | వెఱవక నక్కలు వెడ పీనుఁగులను
ఊడువ వారివా రేతెంచి పెనఁగు | లాడెడు కలకలం బం దుగ్రమయ్యె.
ట్టిపోరునఁ ద్రిగర్తేశాది నృపులఁ | బట్టి సాధించిన ప్లవగకేతనుఁడు
౦ంధవాది నృపాలసమితి సాధించి | బంధురోన్నతి వచ్చు పవనసూనుఁడును
మయన్న సన్నిధిఁ దలసూపుటయును | సమర మానృపతియుఁ జాలింపఁ బనిచి
౦నలఁ దిషిపించి శిబిరంబుకడకు | నాననంబులఁ దెల్వి యలుగులువాఱ
.. .. | . . ..

జయమగుటయుఁ బరాజయమగుటయును । నియతి దైవవశంబు నీకోర్వవలయు
ననిపల్కె." నని చెప్ప నాంబికేయుండు । "మనకేటి జయమింక మరణమే జయః
రోహణ ²వింధ్య మేరువులఁ గైకొనని । మోహాపుఁ గొడుకుల ముద్దుప్రాయమున
బలియిచ్చుచున్నాఁడఁ బవనసూనునకుఁ । దలఁప నాబ్రదుకేల దైవికంబేల.
గురుఁడు భీష్ముండును గురుకుమారుకుల । దురములోఁ గాపాడ దొరకమి యెట్లు ?
జనని చెప్పినబుద్ధి జనకునిబుద్ధి । వినని దోషమునుమీ విషధరాంకునకు.
తడయక నేనింకఁ దలపోయుటెల్లఁ । గడచన్న నీళ్ళకుఁ గట్ట యిడ్డట్లు.
ఆవాక్యకథలెల్ల నట్లుండ నిచ్చి । యీవు సంగరభంగి నెఱిఁగింపు మింక.
ఆజిఁ గుమారు లిట్లగుట వీక్షించి । యేజాడఁ బని నిర్వహించె భీష్ముండు ?
తెలివి యేరీతి సంధిల్లె రాజునకు ? । బలిమితోఁ గృపుఁడెట్లు బవరంబుచేసె ?
కలశజుండేలావు గావించె ?" ననినఁ । బలికె సంజయుఁడు భూపాలశేఖరుని.
'అపుడు భీష్ముండు భయంకరాకార । విపులాట్టహాసుఁడై వెస భీముమీఁదఁ
దేరు దోలింప నత్త్రివ్రత చూచి । దారుణాటోపుఁడై ధర్మనందనుఁడు
పురికొల్పఁ బాంచాల పుత్రశిఖండి । హరిసోదరులు భీష్ము నరికట్టుకొనిరి
అట మున్న పతియాజ్ఞ ననిలజుమీఁదఁ । దుటుములై యెక్కిన దొరల నిందజిని
ద్రౌపదిసుత చేకితాన మత్స్యపులు । నాపార్థుఁగును గూడి యరికట్టుకొనిరి.
వలు హైడింబుఁడు గాండీవికొడుకు । నవనీశుతమ్ముల నరికట్టుకొనిరి.
త్తైఅంగున యోధులిందందు మూఁడు । మొత్తంబులై కయ్యములుచేయుచుండఁ
బాంచాల బలములపైఁ గలశజుఁడు । సంచితకోపుఁడై శరవృష్టి గురియఁ
ండి కోయఁగనైన పైరుపై మొగిలు । కుండతో జడివాన గుప్పినట్లుండె.
డముడి గాంధారవల్లభు కరుల । బెడిదుఁడై గదవ్రేయఁ బెకలి యా ఘటలు
ట్టి చీఁకటిగుంపు కమలాప్తకిరణ । ఘట్టనఁ జెడిపోవుకరణి రూపడఁగె.
గఁ జొచ్చి గుఱ్ఱపుదళములఁ గవలు । తెగ వేయఁ దునకలు తెట్టువగట్టి
ావిరి రక్తంబు వాగులై పాఱఁ । ద్రోవఁ బోరాదు తేరులకు యోధులకు.

ఇరావంతుఁడు గాంధారపతులఁజంపి యలంబుసునిచే మృతుఁడగుట

ప్పు డిరావంతుఁడను క్రీడితనయుఁ । డొప్పఁ దొల్లియులూచి కుదయించినతఁడు
[illegible]

కరవాలుఁడై చొచ్చి కౌరవభటులఁ । గరిమిడి ఖండించుతఱి వానిమీఁద
శకుని సోదరులైన శర్మవంతుఁడును । శుకుఁడు నార్జవుఁడు గజుండును వృషుఁడు
వడి గవాక్షుండను వాఁడు నశ్వముల । బెడఁగుతోఁ గరవాలభీషణులగుచు
రారాతిఁ దాఁకిన రవళిఁ దాఁకుటయు । మీఱి ఖడ్గాగ్నులు మెఱసె దిక్కులను
శతమఖపౌత్రు నశ్వములు గాంధార । పతుల యశ్వముల నేర్పడఁ దలపడిన
నితరేతరము చేయు హేషితంబులకుఁ । బ్రతి హేషితములిచ్చె భానుగుఱ్ఱములు
అంకవన్నియలతో నంకవన్నియలు । పొంకముగల కళ్ళెములకుఁ గళ్ళెములు
బాహులు బాహులు బంధనములైన । సాహసింపఁగరాని సందడి యయ్యె.
కాతులు తమలోన రణవిద్యఁ బెనఁగి । హేతిఘట్టనఁ ద్రెవ్వి యిల [1]బ్రుంగుచోట
గాంధారు లార్వురు గాండీవిసుతుని । గ్రంథులుగా సెలకట్టె వాటులను
గడలపోటులఁ జక్రగదల వ్రేటులను । గడు నొత్తరించినఁ గలఁగక యతఁడు
తురగంబు నచ్చోటు తొలఁగ దాటించి । సరవి సింగిణి[2]వెంట శరములు పఱపి
కార్తికేయుండు రాక్షసులఁ జెండాడు । మూర్తితో [3]నయ్యిరుమువ్వుర నొంచె.
అటమున్న [4]వ్రేటుల నాటులఁ జాల । లటపటమైనఁ దల్లడముచే హయము
గిరి గూలునట్లు సాగిలఁబడి చావ । ధరకు గాండీవినందనుఁ డర్థి దాఁటి
వారేయు వాలంపవాన యాఖడ్గ । ధారచే జడియుచు జడియక తిరుగ
శకుని తమ్ములు నిర్విచార మిట్లనిరి: । "రకట! భూచారి నేయఁగరాదు మనకు
మనము నుర్వికి డిగ్గి మార్కొని వాని । ననువుగా వధియింత." మని వారు డిగ్గి
చుట్టుముట్టి కిరీటిసుతుని బిట్టేయ । దిట్టతనంబుచేఁ దేమలక యతఁడు
పట్టిన హేతితో బ్రమరిగాఁ దిరిగి । కొట్టిపోవైచె నార్గురి మస్తకముల.
వైచి యార్చినఁ జాల వగచి కౌరవుఁడు । లోచనాంబుజములలోన నీరూర
శూరు నలంబుసుఁ జూచి యిట్లనియె. । "చేరి కంటివె యిందు సేనల నఱక
విసపవి త్త్రటమీఁద విజయునిసుతుఁడు, । మసిచేసె నా మేనమామల వీఁడు.
కలహించి వీని నాకన్నులయెదుటఁ । బొలియించి మాంసంబు భుజియింతుఁగాక.'
యని పంపువెట్టిన నట్లకాకనుచు । దనుజుండు దనమాయఁ దలఁచి రప్పించి

---

1. బొంగునైన. 2. విరటు. 3. నయ్యిరు మువ్వుర నొచ్చె 4. వ్రేట్లనాట్లఁజాల. 5. చెర

యండజకులునిపై నడరింప నదియు । రెండుసైన్యములవారికిఁ గానరాక
యయ్యైరావంతుని యశ్వసేనలకుఁ । జయ్యనఁ బ్రతిసేన నవరించి తెచ్చి
పోరాడఁజేసి భూభుజులెల్లఁ జూడఁ । గౌరవకార్యంబు గావించి పిదప
నాసైన్యములు దాను నస్తమించుటయు । వాసవి కొడు కొంటివాఁడయ్యె ననుచు
నెక్కటి నతనితో నీయలంబుసుఁడు । గ్రక్కున దలపడి కాండత్రయంబు
భుజమధ్యమున నాటఁ బొలివోని కడిమి । భుజగవంశ్యుఁడు ఖడ్గమున వానిఁ ద్రేసి
ధనువు ఖండింపఁ బ్రతాపించి యసుర । ఘనతరఖడ్గంబు గైకొని వచ్చి
విజయుజు ఖడ్గంబు విఱుగ వ్రేయుటయు, । భజన గోల్పోక యప్పన్నగకులుఁడు
తనచేతి తునుక నద్దైత్యుకంఠంబు । దునుఁగవైచిన జీవి దొలఁగిన వాఁడు
నువీధి దనుజుఁడై వేఱొక్కవింట । సునిశితాస్త్రంబులు చొనుపఁ బార్థజుఁడు
గొచ్చి కోపించి తానును మింటికెగసి । యచ్చోట దైత్యువిల్లవలీల విఱిచి
పనఁగులాటకుఁ జొచ్చి బిగియించి దైత్యు । ననువుఁ బడఁద్రోవ నవనిపైఁ దొరిఁగి
డసుర నొచ్చియు నట్టహాసంబు చేసి । వెసఁ గిరీటితనూజు వెతకుచో నతఁడు
ల్లివంగడమునఁ దాఁగన్న మాయ । నల్లోకసర్పమై యోజనసీమ
గైకొని విషవహ్ని గ్రక్కు నేత్రములు । జోఁకతోఁ బెనుగాలి జుట్టు నాసికయు
గ్గజంబులఁ బట్టి తిగుచు నాలుకయు । నగ్గిరిగుహపంటి యాననబిలముఁ
వసలోకముఁ బ్రాకు పడగయుఁ గల్గి । పవిలి నీపుత్రుని పడగయు పణఁకఁ
న్నగకులకోట్లు బలసి సేవింప । నున్నచో నమరారి యురగారి యగుచు
డరి పై వచ్చు మాయాపన్నగముల । నొడిసి యన్నిటిఁ ద్రిమింగి యోధులుచూడఁ
తికి లోనైన జిష్ణునందనుని । యాతల యసిఁద్రుంచి యాతల వైవఁ,
న్నగాకారంబుఁ బాసి యదౌర్యాధు । [1]పున్నమచంద్రునిఁ బురడించుచుండె
ంటిచక్కటికెక్కి మిహిరుఁ డా వేళఁ । గంటికి [2]వేంద్రమై కనుపట్టె." ననిన
ంజయుఁ బతి పల్కె. "సంజయా, వైరి । ధంజనం బొనరింప భయహరంబయ్యె,
రుకులంబు నులూచికొడు కింత చొచ్చి । కలఁచెను మాయావి గావున మొదల.
ంతటివాఁ డాజి నీల్గినపిదపఁ । గౌంతేయు లెట్లు సంగరము గైకొనిరి?
జెఱిఁగింతుగాక నా కింతయు." ననిన । నెఱిఁగింపఁ దొడఁగె మహీపతి కతఁడు.

1పున్నమి, 2. వేత్రమై. (మూ)

ఘటోత్కచుఁడు కౌరవసైన్యము నుఱుమాడుట

అని నిరావంతుఁ డిట్లుణఁగుట చూచి । యనయంబు కోపించి హైడింబుఁ డపుడు
సురనాయకులు గజారూఢులగుచు । నెసఁ దన్ను సేవింప వీరవై ఖరిని
రమున శూలంబు ఘనతరద్యుతుల । నురుతర ప్రళయసూర్యుల నీనుచుండ,
నసేనఁ జొచ్చి సామజభటాశ్వముల । గొనకొని యందంద గుదులుగ్రుచ్చియును
భ్రంకమహాులైన హస్తుల గము । విభవంబునఁ దేర్లు విఱిచి యొట్టుచును,
ంతకాకారుఁడై యరుదెంచు కీచ । కాంతకసుతుఁ జూచి యధిపతి కడఁగి
ంధబంధు మదాంధ గంభీరవేది । బంధురవ్యూహ సంపద నెమరొక్కనిన,
తనికిఁ దోడు వంగాధినాథుఁడును । శతసహస్ర గజేంద్రసహితుఁడై గవియఁ,
ండఁ దాకు బకారికొడుకా గజములు । ఖండనోగ్ర బలాగ్రపతులును దాను
రితల ఘుదిల్లొండ మిది దంతయుగళ । మిది పాద మని నిర్ణయింపరాకుండ
లఁ గుమ్మినయట్లు రూపుమాపుటయుఁ, । గాలాంతకుఁడు పోలెఁ గారవేశ్వరుఁడు
ఁడి నారసములు విఱ్ఱ సంధించి । వాఁడి రక్కసిగుంపు వ్రచ్చుచో నందుఁ
డిఁబడ వేగవంతుఁడు నేలఁ గలిసె, ।
। బలియు విద్యుజ్జిహ్వు ప్రాణంబు వోయె;
మ్మన్ని పాలమ్మో బహ్వాశియన్వాఁడు, । సమసెఁ గ్రూరాళలోచనుఁ డన్నవాఁడు
రీతి నిజమంత్రులీల్లఁ గిమిమ్మార । వైరిపుత్రుఁడు క్రోధవహ్ని మండుచును
గము వంటి శరాసనము ధరియించి । వికళిత(?) భ్రుకుటియై విభున కిట్లనియె :
పాడియు సత్యంబుఁ బరిహాసోన్నతియుఁ । దోడునీడైన పార్థుల నట్లు సభను
ంగపెట్టిన నీకుఁ బాడియు నిజము । సంగ నక్కట వీననుంటైన లేదు.
తెలంగున వారి నలయించు ఫలము । చేతులఁ బడఁగఁ జేసెద నీకు నేఁడు."
ని పల్కి కృష్ణసర్పాకృతిఁ బరఁగు । సునిశితాస్త్రముల నా క్షోణీశు నొంచె,
ంచినఁ దెమలక నుతశక్తి నతఁడు । కాంచన పుంఖ ప్రకాండ పర్షములు
ట నిర్వది రెండు వేవేగ దొడిగి । కంటకు వక్షంబుఁ గాడ నేయుటయు
యెట్ల మూర్ఛిల్లి హైడింబుఁ డొరఁగి । ధీయుక్తి వేవేగఁ దెలిసి రోషమునఁ
ర్వాంతక సమవర్తి కర కాలదండ । కల్పమై మృత్యుసంకాశమైనట్టి

శక్తి నా నృపు బాహుశక్తి వైచుటయు । దిక్తటంబులఁ బర్వు తేజంబుతోడ
నది ఘోర ధారాభయంకరంబగుచు । నది భాను భాసమానాకారమగుచు
నది లోకపాల లోకాభీలమగుచు । నది ఫాలనేత్ర నేత్రానూనమగుచు
నేతేర వంగకుఁ డిభముపై వచ్చి । యా తీవ్రతరశక్తి కడ్డంబు నిలువ
నది వచ్చి కరిప్రాణ మాహుతి గొనుచుఁ । ద్రిదశులు చెదర ధాత్రీధారఁ గూలె.
వంగుఁ డక్కరి డిగ్గి వడిఁ బాఱిపోవ । నంగదఁ గరిపడ్డ యాయెడరునను
నీ సేన నొక్కఁడైన నిలువక తొలఁగ । వాసి పట్టునను భూవరుఁ డంత నిలిచి
నర సిద్ధ సాధ్య కిన్నరులు నుతింప । నరుదైన యొక్క రౌద్రాస్త్రమేయుటయు
నక్కజమై వచ్చు నమ్మహాశరము । చెక్కలుగా దైత్య సింహుండు చేసి
యనుపమ మణిభూషణాంచితంబైన । తనువున నారాచతతి నాటి యార్వ,
నదివిని గాంగేయుఁ డతి సంభ్రమమున । నెదిటి పౌఁజుభరాన నేతేర రాక
యాచార్యుఁ డాదిగా నచటి యోధులకు । నేచిన రవళిఁ జేయెత్తి యిట్లనియె :
“ ఓద్రోణ ! యోకృప ! యోచిత్రసేన ! । యోద్రోణనందన ! యోసింధురాజ !
వాఁడె హైడింబుండు వసుధేశుఁ దాఁకి । వాఁడిమి నెఱపెడు వలసినకెల్ల.
మాన్యుఁ డీయోధు సామాన్యుఁడే ! దనుజ । సైన్యంబుఁ దాను నసాధ్యుఁడెవ్వరికి.
[1]తోడిఁబడకుండ నెత్తుఁడు కౌరవేంద్ర ! । అడరి యేయుఁడు దైత్యు. ” నని యొత్తి చె
గురు జయద్రథ బాహ్లికులు బృహద్బలుఁడు । గురుపుత్ర కృపులు మక్కువ వికర్ణుఁ
పౌరిఁ జిత్రసేనుండు భూరిశ్రవసుఁడు । సౌరిది వివింశతి సోమదత్తులును
ఎన్న నవంతి దేశేంద్రులు నసఁగఁ । బన్నిరువురు వీరు పౌరుషప్రియులు
శరమిడి తమతమ దళములు గొలువ । గురుతరస్ఫూర్తినేకోద్యోగమునను
బోరన తమరథంబులు దోలుకొనుచుఁ । గౌర వేశ్వరు సమ్ముఖంబున నిలిచి
యనివార్య శరవృష్టి నపరాహ్ణవేళ । దనుజునిఁ గప్పుచోఁ దలఁకక వాఁడు
నిలిచి పోరాడుచో, నృప, వానియొద్దఁ । గల సైన్యమును దాఁక ఘనమయ్యెఁబోర
తొంటి దేవాసుర తుములంబు వింటిఁ । గంటి నిప్పటి దైత్య కౌరవ్యరణము.
బకవైరిసుతుఁడంతఁ బన్నిరువురకు । నొకఁడు చాలి మహాశరోగ్రత నెఱపఁ
గొందఱి సూతులు గోల్పోయిరసురు, । కొందఱి హయపంక్తి కుతలంబు పట్టె ;

1. తోడుపడ. (మా)

కొందఱి రథములు గునికిల పడియె, । కొందఱి ధనువులు గొనకొని విఱిగె,
కొందఱి తనువులు కోలలఁ జిఱిగె, । నందఱు నిర్విణ్ణులైరి భూపాల!
అంత నందఱు సాధనావళి గూర్చి । యంతకాకారులై యాదైత్యు మీఁద
వాలంపజడిముంప వాఁ డోర్వలేక । తూలుచు సైన్యంబుతో మింట నణఁగి,
హాహారవము సేయ, నమ్మహాధ్వనుల । నూహింప బ్రహ్మాండ మూరక పగిల
పగిలెఁ గౌరవసేన, పార్థివుగుండె । పగిలె, శేషుం డొదిఁగె, పాతాళ మగ
అత్తఱి యమసూనుఁ డాధ్వని చెవులఁ । జొత్తేర మారుత సూనునిఁ గదిసి,

భీముఁడు ఘటోత్కచునకుఁ దోడగుట

"భీమ, నీసుతుఁ డుగ్రబిరుదు హైడింబుఁ । డే మొకో వాపోయె నిట నొవ్వన
కౌరవేశ్వరునకుఁ గలయోధులెల్ల । వారక యచ్చోట వదలకున్నారు.
గుంపులుగాఁ గూడి కురువీరులెల్ల । నొంపుచున్నారో సూనుని ఘటోత్కచుని
ఎప్పటినుండి వీరిట్టు పోరెదరో! । గుప్పనోపు నితండు కురుసేన నొవ్వ.
ధవళాశ్వునకుఁ ద్రిగర్తలతోడి రణము । తొవకి రారాదు ప్రొద్దును గ్రుంకఁ జ
పోవయ్య యింతటఁ బుత్రుఁ గాచుటకు । వేవేగ." ననవుడు విని వాయుసుత
తేరు తోలించి యద్దిక్కున నున్న । వీరులఁ దన బాణ విద్య నొప్పించి,
భూరిశ్రవసు నూరు భూరిబాణముల, । మూరిఁబోవ వికర్ణు మూఁడు బాణము
జిత్రసేనుఁ బదేను చిత్రబాణముల, । ధాత్రి వివింశతి దశబాణములను,
తగ బాహ్లికుని బృహద్బలు రెంట నొకటఁ, । బగతు నవంతీశుఁ బ్రదర వింశతి
ద్రోణుమూఁట జయద్రథునిఁ బదారింట । ద్రోణజ సోమదత్తుల నూటఁ బదిట
నొప్పించి యార్వ ద్రోణుం డొక్కరుఁడును । దప్ప సమస్తయోధప్రకరమును
విండ్లు పోనాడియు విఱిగిన బండి । కండ్లు కానఁగరాని కండ్లునై చెదరి
తోడిసైన్యముఁ [1]దానుఁ దోలఁగెను దేవ! । యూఢి నప్పటి భీమురువ్వు లెట్టివి
ఇట్లు కౌరవయోధు లెవ్వరు నిలక । చిట్లి పాఱిన భీమసేనుండు నగుచు
సింహనాదము సేయఁ జెలఁగి యద్దైత్య । సింహుఁడు దివినుండి సేనయుఁ దానుఁ
బాడచూపి యచ్చోటఁ బోవకయున్న । బెడిదు ద్రోణాచార్యుఁ బృథుధైర్యుఁ

---

1. తాము తోఁదొలంగి. (మూ).

చొచ్చి యాతనివిల్లు చూర్ణంబుచేసి, । యచ్చోట నృపుఁ డుండ నతనికై తాఁ
యతని పన్నగకేతు నవలీలఁ బెఱికి, । మృతుఁజేయఁ దలఁచుచో, మిన్నేటికొఁ
సకలయోధులుఁ దాను స్వామికిఁ దోడు । ప్రకట సేనాసహస్రములతో వచ్చి
హైడింబుఁ దాఁకిన నప్పటిరణము । చూడ నోడిరి సురాసురకోటులయిన
ఆ మహాకలకలం బాలించి నరుఁడు । దామోదరునిఁ జూచి తగవొప్పఁ బలికె
"కొనిపొమ్ము మన తేరు కురుసేనమీఁద, । వనజాక్ష, త్రైగర్తవరుఁ డోడిపాఱె
అవె శరాగ్నులు తోఁచె నచట నెవ్వారి । బవరంబొ కాని యుత్పాతమై యిక
మన హిడింబాసూతి మాటలై చెవికి । వినవచ్చె, నచటికి వెసఁ బోవవలయు"
అని పలికిన శౌరి యతులవేగమున । ఘనసైన్యములమీఁద మఱఁది రథంబు
నడపుచో నతఁడు బాణప్రవాహములు । నడపఁజొచ్చినఁ జూచి నరకాత్మజుఁడున
గాంగేయ కృపులు త్రైగర్తనాథుఁడును । రంగుమీఱఁగ నెదుర్పడిరి క్రీడికిని
శైనేయుతో శల్య శల వికర్ణులును । బూరి భోజుఁడు నలంబుసుఁడు మారొడ్డి నిలి
అనిలజుం డడరిన నస్త్రగురుండు । ఘనతఁ గుమారవర్గము మూరుకొనిరి.
కలశసంభవు ప్రాపుగల ప్రతాపమున । నలయక నీకుమారావళి యెక్కి
మారుతాత్మజు మేన మహనీయ ఘోర । నారాచధారలు నలుగడ నింపఁ
గాలఁదిమాలిన నెయ్యిగుమ్మరింపంగఁ । జెలఁగి నాల్కలుగ్రోయు శిఖఁబోలె నతఁ
డుండి మహోద్దండ మార్గణవిద్య । నిండారఁ జూపిన నృపచంద్ర, వినుము
కుండభేదిశిరంబు కుంభినిఁ ద్రెళ్లె, । నుండె ననాధృష్యుఁ డుసురువోనాఁడి;
గనకధ్వజుఁడు రెండు ఖండంబులయ్యె, । తునిసె విరావికుత్తుక మృదులీల;
మఱి సుబాహుఁడు పోయె మఘవుకొల్వునకు, । నెఱి దీర్ఘబాహుండు నేలపాలఁ
బెట్టినగతిఁ గూలె దీర్ఘలోచనుఁడు, । పట్టికి పెఱవారు పాఱిరి విఱిగి.
రియధముల దోలు కంఠీరవంబు । కరణి నీ మునల బకధ్వంసి తోలి
మార్చె; నప్పుడు గ్రుంకె నరుణగభస్తి, । కార్చిచ్చు కెంజాయ గగనంబు దాయ
పసుగాలి నంటిన ప్రేతవస్త్రములు । ఘనకటిసీమ నీర్కావిదోత్రముగ,
ఎన్నతి భుజముల నునుచుకొన్నట్టి । సన్నపుఁ బ్రేవులు జందెముల్ గాఁగ,
మిల్లదోయిళ్లను ముంచి యొండొరులఁ । జల్లెడు కీలాలజలము లర్ఘ్యముగ,
హాటిమాటికి వీరమండలిఁ బొగడు । ఘూకలు ప్రణవాది మంత్రముల్ గాఁగ
విధభూతావళి విప్రులు పోలె । నవితగ్రుంకఁగ నిట్టిసంధ్యలు వార్చె.

తమ్ములు సమసిన తాపభారమున । నెమ్మి నింటికిఁబోక నీపెద్దకొడుకు
సేనలఁ బురికొల్పఁ జెలఁగి పార్థులును । సేనలఁ గొలుప నాసేనలు దాఁకి
బలిసి పూర్వాపర పవనవేగమున । లలి నిండు నందుఁ దొలంకు కడళ్ల
క్రమ మొప్ప వారాసిగతి సంగరాంగ । ణము పొల్చె నపుడు సేనల యొడ్డులోఁ
తునిసిన తొడవులు దొరఁగిన విగులు, । పెనఁగొన్న కవచముల్ ప్రిదిలిన వలువ,
గతిభరంగమునుగల్గి కదనోర్వి యపుడు । రతికలహాంత వారస్త్రీని బోలె.
అప్పుడస్తతిమిర మందందుఁ బర్వుటయుఁ । జప్పనైన రణప్రసక్తి చాలించి
సేనలఁ దిగిపించి సేనాధిపతులు । మానవనాథు సమ్మతిఁ బాళెములకుఁ
జనుదెంచి రందఱు సమరదినంబు । లెనిమిది నేటితో నీడేరె ననుచు."
అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు ।నని ముని జనమేజయక్షితిపతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యామీఁద । నెప్పాటఁ గథ చెల్లె నెఱిఁగింపు మనిన
శరణాగతత్రాణ! జానకీరమణ! । కరుణాఢ్య! సత్యసంకల్ప! సర్వజ్ఞ!
అతులితవిఖ్యాత! ఆద్యంతరహిత! । క్రతుకర్త! క్రతుభోక్త! కామితఫలద!
నీలమేఘనిభాంగ! నిగమాంతరంగ! । వాలి వాసరభంగ! వర జయోత్తుంగ!
సుజనరంజన! రామ! సుమహితోద్దామ! । విజయంబు రఘురామ! విజయాభిరామ!
ఇది సదాశివభక్త హితగుణాసక్త । సదయస్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
స్తుతిపాత్ర వల్లభసూరి సత్పుత్ర । మతిశుద్ధిధేయ తిమ్మయనామధేయ
రచితమై భీష్మపర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థయుతముగా నొప్పె నాలవది.

పంచమాశ్వాసము

శ్రీకంజదళనేత్ర, సీతాకళత్ర, । ప్రాకట శుభగాత్ర, భవ్యచారిత్ర,
లలిత మన్మథ కోటి లావణ్య దివ్య । కలితవిగ్రహ, నిత్యకల్యాణ, రామ !
అవధారు మఱియు సంయమి చెప్పఁదొడఁగె । సవినయస్ఫూర్తి కాజనమేజయునకు
'ఆరీతి నగరికి నరిగి రారాజు । గారాబుతమ్ములు గడచన్న వగను
కాలఁ జెమర్చి దుశ్శాసనుఁ జూచి । "యీలోనఁ గర్ణుని నీవు సౌబలునిఁ
కోడితే" మ్మని యంచి తోడియోధులను । వీడుపట్టుల కంచి వెన్నెలబయటఁ
స్తూరి నమరిన కమ్మని విరులు । విస్తరించిన రత్నవేదికమీఁద
ంహాసనంబుపై జెలువైన యువతి । సంహాతి గొలువ విశ్రాంతి నున్నంతఁ,
ర్ణగాంధారులఁ గపటలక్షణులఁ । దూర్ణవైఖరిఁ దెచ్చి దుశ్శాసనుండు
న్నిధిఁ బెట్టిన సముచితంబైన । మన్నన మన్నించి మనుజేశ్వరుండు
గారల కిట్లను . "వాహినీ సుతుని । పోరుచూచితి, ద్రోణుపోరుచూచితిని ,
బాఁతిగా వారెల్లఁ బాండవపక్ష । పాఁతులుగాని నాపని వారు గారు.
య్యుపేక్షలఁ గదా యష్టావశేష । మయ్యె నాబలము లొయ్యన వచ్చివచ్చి.

.. .. । . . .

క నాడు మాట ముందఱనుయ్యి వెనుక । దగరను గాథయుఁ దలకూడె నాకు.
మనేయఁ గలాఁడనిటమీఁద ?" ననిన । నామహీశ్వరుఁబల్కె నంగాధిరాజు :
పగయెంత దేవరబంట నేఁగలుగ ! । తెగఁ జూచువాఁడఁ గౌంతేయులనెల్ల
కుము గాంగేయుఁ డేకుము ద్రోణు । నీకార్యహానికి నృప, వీరలాను.
మకుమారకు లిట్లుకూలుచోఁ దారు । పరికించుటెల్లఁ [1] దప్పక మోనమౌను.
ై పార్థులలోన నిద్దఱి ముగురిఁ । ద్రెళ్ల నేయక మాన దేవ, నీయాన
ానుపు రణమింక మందాకినేయుఁ, । బానుపు మీఁదకుఁ బవళింప నరుగు."
ని పలికిన నాత్మ నధిపుఁడుప్పొంగి । యనుజునిఁ జూచి "యొయ్యన నీవు నేను
పగేయుని యింటి కరిగి పోటునకు । రేపు రాకుండఁ బ్రార్థింత మాతనిని."

---

[1] చెప్పక, భీమసేను. (మూ)

భీష్మపర్వము, పంచమాశ్వాసము

దుర్యోధనుఁడు భీష్ముని నిష్ఠురములాడుట

ని చెప్పి సౌబలు సంగాధిపతిని । జనపతి వీడ్కొని సముచిత స్థితిని
విధ సౌరభవస్తు విన్యాసవిభవ । నవపరిమళ భవ్య నవ్యతోయముల
ఁకమాఁడి సుగంధి చందనంబాడలఁ । బలుచగాఁ బన్నీటఁ బదనిచ్చి యలఁది,
త్తినిజవరాలి చిత్తంబు కంటె । మెత్తనై వెన్నెల మేళాపమైన (?)
లిపట్టు ధరియించి వేల్పుసొమ్ములను । వెలిఁబెట్టు తొడవులు విలసిల్లఁ దొడిగి,
మ్మని నెత్తావి గండుతుమ్మెదల । రమ్మను విరులు శిరమ్మునఁ దుఱిమి,
లసూర్య ప్రభాపటలంబు నేలఁ । జాలు కిరీటంబు సంప్రీతిఁ దాల్చి,
మ్ములు దొరలు మొత్తమ్మలై కొలువఁ । గొమ్ములు నలుగడఁ గుంచియ లిడ
ళ సౌరభ్య పరంపరాభరణ । విస్ఫురద నవతైల విపుల మైనట్టి
దీపికా కోటి గదిసి యేతేర । సురగాంక రథమెక్కి యొయ్యనఁ గదలి
టఁ దొలంగు తొలంగు మని వేత్రకరులు । పటుగతి నందడి పాయ త్రేయఁగన
ఖమాఱు పారక పరన క్రమంబు । పులకాంకురంబులు పుట్టించుచుండ,
లి [1]హెగ్గడికాంద్ర హుంకారరవళి । శైలరంధ్రంబులఁ జరియింపుచుండ
ందాకినీ సూను మందిరంబునకు । నిందువంశాధీశుఁ డీరీతి వచ్చి
ద్వారదేశమున రథంబంత డిగ్గి । గారాపు తమ్ముని కరమూఁదుకొనుచుఁ
క్ష్యాంతరంబులు గడచి [2]కృష్ణైక । లక్ష్యచిత్తుని భీష్ము లాగొప్పఁ గాంచి,
తని పాదములపై నొసలు చేర్చి । యతఁడు పెట్టించిన యర్హాపీఠమున
సభక్తి దైవాఱఁ గూర్చున్నయంతఁ । గురు పితామహుఁ బల్కెఁ గురుకులేశ్వరుఁడ
యయ్య భీష్మ, నన్నిట్లుపేక్షింప ? । నేమయ్య పార్థుల నెచ్చనిచ్చితివి ?
। పల్కిన [illegible]ఖ్య నీటిపై వ్రాఁత , । గావున ధర్మజు ఖండింప లేవు ,
వి[illegible]ుని మోదఁగలేవు ; । తగఁ జూచిచూచి యింద్రజుఁ గూల్పలేవు ;
[illegible]దేయుఁ ముద్దాడఁబోదు ; । ఇదియేమివిధమన్న నిన్ని చెప్పెదవు.
[illegible]యము[illegible]ని లోభగుణమొ! । మమ్మఁ దానోడించుమార్గమో యెఱుఁ
[illegible]మనందనుల । నిట్టి నీ హృదయమే నెఱుఁగ నమ్మితిని.

[illegible]క (పూ)

తెగువ నీ వెనిమిది దినములలోన । మగఁటిమి నేమేలు మాకుఁ జేసితివి?
అన్నియు నయ్యె నస్త్రవాజి చాలించి । మన్నింపవే నన్ను మనికితపడక.
వచ్చితి నారాక నమ్ముగా నీక । వచ్చవే కర్ణునిఁ బోటున గెల్చి.
వాఁడొక్కరుఁడె నాకు వశ్యుఁడుగాని । నేఁడెల్ల మీరు మీ నేర్పుల వారు."
అనిన నమ్మాటలక్ష్మి మనోవీథి । ననయంబు నొప్పింప నటఁ గొంతసేపు
ఆనతవదనుఁడై యతఁడూరకుండి, । నీనందనులఁ జూచి నిట్టూర్పుపుచ్చి
[1]పలుకు నోరికి రాక పలుకకపోని । బలవంతమున నిట్లుపలికె భూవిభుని.
"అక్కటా! నాచేతనైనంత నేను । యొక్కంటి సాక్షిగా మోఁదుదు రిపుల
నరుని భీముని నిల్పు నాప్రయాసంబు । హరియొక్కఁడెఱుఁగు నాయాత్మయునెఱుఁ
మకుట వర్ధనుల భూమండలేశ్వరుల । వికట శౌర్యుల నిత్యవేవురఁ ద్రుంతు.
ప్రాణవంచనలేక పడిన పాటెల్ల । రేణువు చేసి యీరీతి నాడితివి.
దైవబలంబు చెందని పురుషులకు । నేవెరవున జయంబీడేర నేర్చు?
కాదువో పార్థునిఁ గదనోర్విఁ గెల్వ । నాదివిష్ణునకైన నలవియే మొదల?
పటునాటకుఁడు రక్షకుఁడైన కృష్ణుఁ । డుపకారి పార్థు యొద్దనె యుండ
ట్టి పార్థుని గెల్వ నెవ్వరి తరము? । పట్టున్ బట్టి నోఁబలికితి నన్ను
గల్పడ్డ వేల్పులఁ బాఱంగఁ ద్రోలి । కాల్చఁడే వాసవు ఖాండవవనము?
వరంబులోపల భవుని మెప్పించి । తివుటమైఁ [2]బడయఁడే దివ్యబాణములు!
ంధర్వులకు నోడి కర్ణుండు నీవు । బంధుసమేతంబు పట్టువడంగ
షఁ గయ్యమున గెల్చి వాడిచే మిమ్ము । విడిపించుకొన్నాఁడు విజయుఁడోగాఁడో!
షు నన్నుఁ గర్ణు ముప్పిడి ద్రోణుఁ గృపుని । ఘనసేనలను గెల్చి మత్స్యేశుపురిని
శిఁబట్టువడిన గోవ్రజమ్ము నొక్కరుఁడ । విడిపించుకొన్నాఁడు విజయుఁడోగాఁడో!
తుల పాంచాలీ స్వయంవర వేళ । నితరుల కెడయీక యిషువిద్య నెఱపి
అవఁ గైకొని యెల్ల దేశాధిపతుల । విఱుగఁ గొట్టినవాఁగు విజయుఁడోగాఁడో!
కై బలాఢ్యులతో నినాళ్లు నేను । బట్టి పెనఁగితి బలము గోల్పడక.
వె మెఱుంగక నన్ను నాడితి నొవ్వ । వెదక నిట్టివిగదా విభులచిత్తములు!
మగాని వీరోఘ మీవు పాండవుల । తోడఁ దొడఁగితి, తొడఁగిన నేమి
రి వీరిని జూపవచ్చునే! నీవ । పోరాడుదువు గాక భుజశక్తి కొలఁది.

---

[1] పలికె నోరికి రాక ...

నిపల్కి మఱియు నిట్లను రాజుఁజూచి । " విను నాకుఁగాండీవి విజయ దుర్ఘట
తనికోప, శిఖండి నీక్షింప నోప, । నితరుల సాధింతు నెందఱినైన.
టుగాక పాంచాల యాదవ మాత్స్య । లట చేది మగధ పాండ్యాదులు నను
డరి తాఁకినఁ ద్రుంతు నదియుఁ జూచెదవు, । కుడువఁ బోవుచు నేలమూరాకుల
ానఁగఁ బార్థుల కొక్క పోరామి దెత్తు; । పసనెల్లి నాబాహుబలమున హెత్తె
పాటి పనికి నీవిట్లు రానేల ! । వేపొమ్ము నగరికి విడు మూర్తి. " యనిన
ందంబులో నూఱడిల్లి రారాజు । మందిరంబున కేఁగి మంత్రుల భటులఁ
మ్ముల ననిచి యంతఃపురంబునకు । సమ్మదంబున నేఁగి సౌభాగ్య లీల
వరత్న కీలితోన్నత మహాస్తంభ । వివిధ కేళీకూట విశ్రాంతభూమి
వ్యాంబరచ్ఛన్న దేదీప్య మాన । భవ్య కర్పూర దీపప్రభామిళిత
ిత సద్గంధ సౌరభ [1]పూర్యమాణ । ఖచితైక మృదుతూలికా తల్పమునను
ంకుమగంధులు కొమరొప్పఁ జేరి । కంకణ ఝణఝణత్కారంబు లడర
'యారములతోడ నుపచారవిధులు । చేయ నెంతయు సౌఖ్యసిద్ధిఁ జెన్నొంది
ారాత్రి నిద్రించి యమ్మరునాఁడు । భేరులు ఘోషింపఁ బ్రియముతో లేచి
్య కృత్యంబులు నిష్ఠతోఁ దీర్చి । ప్రత్యంత నిజమూలబలములు గొలువ
నరథారూఢుఁడై కదనోర్వి కేఁగి । తన సైన్యపతిఁ జూపి తద్జ్ఞులఁ బలికె:

నవమ దివసయుద్ధ క్రమము

ఁడు శాత్రవసేన నెల్ల వధించి । నుతగతిఁ బాండుసూనుల గెల్తుననుచు
ాత్రి పల్కినాఁడెల్ల భంగులను । ఈరథికోత్తము నింక నిందఱమును
సి లావులుచూపఁ గలవార. " । మనినఁ [2]గొమకక దొరలియ్యకొని రట్టిపని
ంరనదీసూనుఁ డాత్మలో నతని । తమకపుమాటలఁ దలపోసి పోసి,
ని పక్షంబైన వెఱ్ఱి నేఁగాక । యేనాటఁ గల." రని [3]యెంతయు నొచ్చి
ికిఁ గర్ణునిఁ బంపుమనిన వాక్యంబు । తనమది బాణమై తన్నుగారింప
రసన్నాహంబు చప్పనై యున్న, । సమరనదీసూను నాత్మకిలెఱిఁగి
శిశుఁ డతని కుత్సాహంబు పొడమ । . ...

గార్లమాన 2 గొదగక. 3. యున్ని యు నోరి\. (మూ)

"మనమెల్లఁ గురుపితామహుని చేరువను । మొనకట్టి రణయత్నమున నుండవలయు.
వారకీతనికి నిర్వదిరెండువేలు । తేరుల వీరులు తేరిచుట్టు
నుండంగవలయు; శల్యుఁడు గురుకృపులు । వెండియుఁ గురువీరపతతి సర్వమును
గాంగేయుకడకు శిఖండి రాకుండ । సంగరక్షయి యవశ్యము నుండవలయు.
వెనుకకు భీష్ముండు విసిపించఁ గాదె । తనకు శిఖండికి దవ్వైన. తెఱఁగు.
నేఁడు వాఁ డితనిసన్నిధికి రాకుండఁ । బోఁడిమిఁ గాచుట పుణ్యంబు మనకు."
అనుటయుఁ దమ్ములయ్యధిపువాక్యంబు । విన నియ్యకొని; రట్టివేళ నానృపులు
అట సర్వతోభద్రమను మహావ్యూహ । మెటువంటివారికి నిలనసాధ్యముగ
నిలిపిన నొద్దుసన్నిధిఁ దాను గృపుఁడు । కలశజ కృతవర్మ గాంధార నృపులు
సైంధవ శల్యులు సరవిఁ గుమాళ్ళు । బంధురంబుగ సైన్యపతి నిల్చి రధిప !
తన వలపట సోమదత్త బాహ్లికులు । సనఘుండు ద్రౌణి విందానువిందులును
బన్ని; రా భీష్ము దాపట హాలాయుధుఁడు । నున్నతిఁ ద్రైగర్త భాగిఁ గృతాయువును
భగదత్తుఁడును గానఁ బడి నిల్చిరంత. । జగదీశ్వరుండు సుశర్మ శలుండు
నాయలంబుసుఁడు వ్యూహమునకు నడుమ । వేయిపోఁజులఁ గూడి విలసిల్లి రధిప !
అంతఁ గౌంతేయులు నాజికి వెడలి । శంతనసూనుని సర్వతోభద్ర
ఘటన వీక్షించి యీగతి బలవ్యూహ । ఘటన యొక్కటి దీర్తుగాక నీవనుచుఁ
బాంచాలసూనుని బనుప నాతఁడును । మించిన తననేర్పు మెఱసి యచ్చోట
సైన్యవిన్యాసంబు సమకూర్చునపుడు । ధన్యశౌర్యుఁడు కపిధ్వజుఁ డొప్పఁ బలికె:
"పాంచాల, చూచితే! పరులమొగ్గరము; । మంచికయ్యము నేఁడు మనకుఁ గాఁగలదు.
ఆపగేయుని తేరి కఖిలవీరులును । బ్రాపునై నిలిచిరి పదిలంబుతోడ.
ఈతని నందఱు నిట్లు రక్షింప । నీతండు [1]జయసిద్ధి యీనున్నవాఁడు.
ఇంక నీవు శిఖండి నితని కట్టెదుర । నంకురితోత్సాహమై యుండఁ బన్ని
యతని సంరక్షణం బందఱుఁ జేయు । మతముగా వ్యూహం బమత్తుగా." కనిన
నతఁడు విరాట సాత్యకులు దాపటను, । నుతిఁ గేకయాభిమన్యులు వెలుపటను,
మనుజేంద్రుఁ గవలతో మధ్యభాగమున । విను ద్రౌపదేయుల వెనుకను నునిచి
యెలమి గాంగేయు కట్టెదుర శిఖండి । నిలిపి, పార్థుఁడు దాను నెఱి ఘటోత్కచుఁడుఁ

1. జయనిధినున్నవాఁడు. (మూ)

బావనియును వాని బలసి యేమఱక । వేవచ్చుగతి చేసి విను సైన్యవిభుఁడు
ఎడనెడఁ దగువారి నీయొడ్డు గలయ । నిడియె దేవాసురు లీక్షించి మెచ్చ.
ఇట్లు సన్నద్ధమై యిరువాగు నభము । ముట్టి తూర్యంబుల మ్రోఁతలు చెలఁగఁ
గవులకుఁ బ్రణుతింప గణుతింపరాని । జవమునఁ దాఁకి యార్జవమునఁ బోరఁ
నభిమన్యుఁ డావేళ నరుణాశ్వరథము । రభసంబుతోడఁ గౌరవ సేనమీఁద
నడపించి దూదిపై నడచు పావకుని । వడువున నిజబాణవహ్నిఁ గాల్పంగ,
నొకబాణ మతనిపై నోపదు నాట, । నొకరథం బతనిపై నోపదు నిగుడ,
నొక యోధు నతనిపై నోపఁడు గవియ, । నకట సామాన్యుఁడే యభిమన్యుఁ డధిప!
అతనిచే నీసైనికావళి యెల్ల । హతముగా వచ్చిన నధిపతి కలఁగి
యసుర నలంబుసు నప్పుడు పలికె : । "వనముగా దభిమన్యు వారింప మనకు

అలంబుసుఁ డభిమన్యునిపైఁ గవియుట

నరున కెక్కుడు గాని నవవిక్రమమున । సరిగాఁడు మనుజకేసరి యగుఁగాని ;
ఇట్టివాని నడంప నీవె యౌషధము ; । ధట్టించి పాండవతతి కేమెచాలు."
ననిన ననేకదైత్యావళిఁ గూడి । దనుజుండు ధవళాశ్వతనయునితోడ
దనుజ సేనలుఁ దానుఁ దాఁకిపోరాడ । ... ...
నలుగులు దూఱని యసురమూర్తులకుఁ । గలఁగి పాఱఁగఁ జొచ్చెఁ గౌంతేయబలము.
అదిచూచి ద్రౌపదేయావలి కినిసి । త్రిదశేంద్రపౌత్రు తేరికి నెడసొచ్చి
దైత్యసేనల నెల్ల ధరఁ గూల్పఁ, బ్రథమ । దైత్యుండు వారినందఱి నేయ, వారు
క్రూరనారాచ మగ్నునిఁ జేయ, నపుడు । తేరిపై మూర్ఛిల్లి త్రెళ్లె నయ్యసుర.
త్రెళ్లి యంతనె తేఱి దితిజవల్లభుఁడు । విల్లుగైకొని వారి విపుల కేతువులు
పెల్లైన గొడుగులు పృథులాశ్వచయము । దుల్లిపోవఁగఁ బలుతూపుల నేసి
ధనువులు నడఁగ నస్త్రమ్ములు తొడిగి । తనువుల నైదైదు తాఁకించి యార్వ,
నోడకుఁ డోడకుఁ డున్నాఁడ ననుచుఁ । గ్రీడితనూజుఁ డాకితవుపై నడరె.
వీఁడు రాక్షసుఁ డస్త్రవేది పార్థజుఁడు । వాఁడి కయ్యంబిట్లు వర్తిల్లఁ గలదు
చూడ రండని సురాసుర సిద్ధ సాధ్య । లాడంబరము నేయ నయ్యిరువురును
వివిధ పర్వతవృష్టి వీరాస్త్రవృష్టి । నవ మహోరగవృష్టి నారాచవృష్టి
దంభోళివృష్టి గదాశక్తివృష్టి । సంభృతోద్ధతిఁ బోరి జడియక యంత

నితరేతరాస్త్ర సంభృత రక్తసిక్త । వితతాంగ భయదులై వీరహాసములు
సేయుచో, దైత్యుఁడాజిష్ణుజుమీఁద । మాయాబలంబున మబ్బుపుట్టించి
బాలుని లోచనపథము గప్పుటయు, । బాలుండు నదివిప్పె భాస్కరాస్త్రమున.
అసుర వెండియు మాయలతనిపైఁ బన్న । విసువక దివ్యాస్త్ర విద్య నన్నిటిని
బాలుఁడు తోడ్తోన భంజించివైచి । వాలమ్మ్మ లడరింప వాఁడోర్వలేక
యసుర పాఱినఁ బాండవానీకమార్చె ; । వసుధేశ, కౌరవావళి చిన్నవోయె.
అప్పుడు గాంగేయుఁ డధిక రోషమున । నప్పిన్నవానిపై నతిరథశ్రేష్ఠ
శతములుఁ దాను నుజ్జ్వలరేఖ నడర । శతముఖ పౌత్రుఁ డానమితి నైకొనక
యందఱ కందత్రై యాజి సేయంగ । నందనుధృతికి నానందించి నరుఁడు
ఆపగేయునిమీఁద నడర, నుప్పొంగి । భూపాల, యిర్వాగుఁ బొదివె నిద్దఱను.
అట్టి సంకుల యుద్ధమందు సౌభద్రు । గిట్టి తాఁకఁగఁ బోవు కృపునిఁ బోనీక
సాత్యకి శరసహస్రముల నొప్పింప । నత్యంత రయముతో నరుదెంచి ద్రోణి
శైనేయు శరసహస్రములఁ దానొంచి । జానొప్ప నొకకోలఁ జాపంబు దునిమి
యార్చిన, నొండు విల్లతఁడు ధరించి । కార్చిచ్చువంటి మార్గణము సంధించి
యేయ, నేటున ద్రోణి హృదయంబు పగిలి । యాయువు కలదో లేదన మూర్ఛవోయి
తేరి కంబంబుపై దేహంబు నిలిపి । ధీరుఁ డంతన మూర్ఛ దేఱి కోపమున
నుత్పాతకేతువు నొరవెట్టుతూపు । తాత్పర్యచిత్తుఁడై ధనువునఁ దొడిగి
శైనేయ, పడుమని జవమొప్ప నేయ । దాని నమోఘాస్త్రధారఁ దున్మాడి
హారితమ్ముఁ డట్టి సాయక సహస్రముల । గురుతనూభవు ముంప, గురుఁ డెడచొచ్చి
యతని విల్లు పతాక యాతపత్రంబు । శతఖండములు సేయఁ, జయ్యన వచ్చి
యర్జునుఁ డెడచొచ్చి యపుడు గాండివము । గర్జిల్లఁ దూపులఁ గప్పె నగ్గురుని.''
అని సంజయుఁడుపల్క నాంబికేయుండు: । " మును ద్రోణుతోయుద్ధమున ధనంజయుఁడు
ఎదురు గానన్నవాఁ ; డితఁడును నరుని । నెదురకు మన్నవాఁ డెన్నఁడు నాజి.
ఆమాట మఱచెనో, యట్టిప్రతిజ్ఞ । తామరసాక్షుండు తా మాన్చినాఁడొ !
గురువు తోడనె గుటగుట లనుమాట । పరికింపఁ గలిగె నీపార్థులయందు.
పైపాటుగా వచ్చి పార్థుఁడగ్గురుని । నేపాటు గావించె నెఱిఁగింపు.'' మనిన

అర్జునుఁడు ద్రోణాచార్యునితో యుద్ధము సేయుట

నెఱిఁగింపఁ దొడఁగె వాఁడిట్లని: “రణము । తరువాత గురుఁడగుఁ దండ్రితానగును
సుతుఁడగు హితుఁడగుఁ జూడనున్నదియె! । గతి గూర్పవలెఁ గాక క్షాత్రధర్మంబు.
కావున శిష్యునిఁ గావంగ వచ్చి । యే వెంట గురునేల యీతండు విడుచు?
వినుము ద్రోణునిమీఁద విజయుఁడిట్లడరి । మునుకొని నారాచములు మూఁడుపఱపి
యంప తెట్టువ ముంప నతఁడు భేదిలక । నొంపఁజొచ్చె సితాశ్వు నతసాయకముల.
అంత నింతటఁ బోవదాజి యాదోరల । నెంతటఁ బెట్టునో యేఁబోదు ననుచుఁ
గ్రీడిపైఁ బడఁ గడంగిన పతిఁగడచి । యేడుకోట్ల త్రిగర్త లెడసొచ్చి నరునిఁ
బొదివిన, నతఁడల్లి పోఁద్రోవరాని । మదరిపుగణముపై మారుతాస్త్రంబు
తొడిగి యేసిన సేన తూలముభంగి । వడిఁ దూలి పాఱుచో, వారించి గురుఁడు
పర్వతాస్త్రంబేసి పటు వాయుబాణ । గర్వరేఖ యడంచెఁ గౌరవ్యులర.
గాండీవి యలిగి త్రైగర్త కులంబుఁ । జండ నారాచ వర్షంబునఁ బొదువఁ
బఱి యంతఁ గృపశల్య బాహ్లీక పతుల । ధృతిఁ గూడి నరునేయఁ, దెమలక యతఁడు
కరవీరదళ సాయకముచేత భీతి । కర వీరదళ సాయకములు ఖండించి,
కలశజుండాదిగాఁ గల యేవురకును । దలమునుకలుగాఁగ దర్పించె నధిప!
నరుఁడిట్లు దర్పింప నాథ, యీవలను । సురనదీసూనుండు శూరత మెఱసి
శమనజుకడనున్న సైనికోత్తముల । నమయింపఁగాఁ జొచ్చెఁ [1]జలము రెట్టింప.
పోరిపోరి గాంధార భూరిశ్రవసులు । దురము మాద్రేయులతోఁ దలపడిరి.
భగదత్త కాళింగ పతులయోధములు । జగము వట్టని దంతి సమితియుఁ దారు
కరువలితనయుపైఁ గవియ నజ్జోదు । శర శరాసనములు చయ్యన డించి
గదగొని రథముడిగ్గఁగ, మూర్తిచూచి । మదగజఘటలెల్ల మదముల నుడిగి
యంత నంకుశముల నాఁగ నాఁగంగ । నెంతట నిలువక [2]యేఁగె నభ్భీతి.
కరులిట్లు పాఱినఁ గాళింగపతియు । నరకసూతియుఁ బోక నానాస్త్రసమితి
వాయుజుఁ బొదివిన, వారి వాయుజుఁడు । నాయతగద వైవ నాయుద్ధ మమరె.
అంతలో నక్కడ యమసూనుభవుఁడు । శంతన సుతుతోడి సమరంబు తనకుఁ
గడు బెడిదంబైనఁ గడిఁది నానృపుఁడు । ముడివడి దిక్కులు మొగ మెత్తిచూచి,

1. సైనికోత్తముల. 2. యేఁగినభీతి. (మూ).

భీమునిఁ బొడగాంచి భీతి నిట్లనియె : । "భీమ, చిక్కితి రావె భీష్మునిచేత ;
రథము ఖండించె సారథి నుక్కడంచె ; । వృథచేసెఁ దూపులు విల్లుదున్మాడె ;
హయములఁ ద్రుంచె ; దేహంబెల్ల రక్త । మయము గావించె ; సామర్థ్యంబుఁ బెంచె.
ఏకాధ్వరము సేయ నెత్తికొన్నాఁడు । భీకరాకృతిఁ [1]దొంటిభీష్ముండు గాఁడు.
చెల్లఁబో నానేన చించుచు మట్టి । మల్లాడుచున్నాఁడు మాయపుఁదాత.
దేవేంద్రజునకైనఁ దీరదీవేళ ; । కావవె యీవేళఁ గడముట్టు." ననిన
భీముండు లయకాల భీముఁడై పేర్చి । భూమీశు దశ చూచి భుజశక్తి పెంచి
భగదత్త కాళింగ భర్తలతోడి । జగడంబు చాలించి చయ్యన నపుడు
నెత్తురు జొత్తిల్ల నిజశరీరంబు । తత్తరింపఁగ వసంతాగమవేళ
నిగురు వెట్టినమావి యిదియని తోఁపఁ । దగ వచ్చె ధర్మనందనుని సన్నిధికి.
అతఁడిట్లు రాకున్న యంతకుమున్న । పతిరక్షకై మత్స్యపతి సైన్యపతులు
నాశిఖండియు ద్రుపదాధీశ్వరుండు । నాశుగంబుల భీష్మ నలజడి పెట్టి
[2]యూసాసఁ దలలు పోనాడు కొన్నార । యాశిఖండి కతాన నది తప్పెఁ గాని.
కందుపోలె శిఖండి గలుగుటఁ జేసి । యందఱితోడి కయ్యము భీష్ముఁడుడిగి
కౌంతేయముఖ్యుపైఁ గదలించె నరద । మంత భీముఁడు చేర నదియుఁ జాలించె.
భీమసేనుండంత భీష్మసన్నిధికి । భూమీశ రక్షకై పోవుట చూచి
పులియున్న గవికి నాఁబోతు డగ్గఱిన । నిల నమ్మవచ్చునే! యేఁగుఁడందనుచు
ధృతిఁ గేకయ ద్రౌపదేయ శైనేయు । లతి సంభ్రమమునఁ దోడ్పైరి భీమునకు.
అంత నక్కడి యోధు "లకట భీష్మునకు । నింతఁ బోదు శిఖండియెదురుగాఁదొడఁగె.
విలు గోల యతనికై విడిచి యయ్యోధు । తల గోలుపోవునో దాయలచేత!
కాతము రండని కలశజ ద్రోణి । గౌతమ శల్యాది గణ మొక్కమొగిని
ఆపగేయునకుఁ దోడాలంబు సేయ, । నీపాఁజు నాపాఁజు నేకమై గవిసి
నిస్సాణ పటహడిండిమ భేరిశంఖ । నిస్సర దారావ నీరంధ్రగతిని
బోరాడుచో మింటిపొడుపు మధ్యాహ్న । ధార చూపట్టె నాధారమై దివికి.
నెత్తురుటేరులు నింగితోరాయ । మొత్తులాడఁగ రాక మొనలనాయకులు
తేరు గుఱ్ఱము దంతి తెప్పగా నెక్కి । పోరాడఁ జొత్తురు పొగడ దేవతలు.

1. తోటి. 2. యాకాశ. (మూ).

కలిగె నెత్తురు జొత్తు గజ భట తురగ । ముల కింక సమరంబు ముగియునోయనుచు
వైరంబు తలపెట్టి వచ్చిననంగ । నారదుం డేతెంచె నభము చక్కటికి.
ఇట్టి ప్రజాక్షయం బీక్షించు ప్రజలు । నెట్టన తమలోన నృపులు వినంగఁ:
"బుట్టఁ గానని పుట్టు పుట్టియుఁ గుడిచి । కట్టి సుఖంబుండఁ గానక ప్రజలు
ఈ చావు చత్తురే! యిది ధృతరాష్ట్రు । మోచిన పనిగాని మోసంబు గాదు.
జూదమాడఁగ నేల! చుట్టాలలోన । వాదులాట యదేల! వైరంబులేల!
ఎంతటిదోకదా యీరాజ్యకాంక్ష! । యెంతకాలము నిల్వ నెన్నిరి తమ్మి!"
అనుకొని రామాట లందఱు వినియు । వినసివారైరి మీవిధము లెఱింగి.
కౌరవ కౌంతేయ గణమట్లు గడఁగి । పోరాడుచో వాయుపుత్రుని రథము
సారథి తెచ్చినఁ జండదోర్దండ । చారు గదాదండ సమరంబు మాని
ధనువు గైకొని బాణతతుల బాహ్లీకుఁ । జెనకి యాతనితేరు క్షితిఁ గూలనేసె.
చిత్రమై సౌభద్ర చిత్రసేనులకు । ధాత్రి వణంక యుద్ధము గల్గుచోట,
చిత్రసేనురథంబు జిష్ణునందనుఁడు । పత్రపంచకముచేఁ బడనేసి యార్చె;
నక్కుమారుఁడు దుర్ముఖాఖ్యు తేరెక్క; । నక్కజమైన కయ్యము చక్కవినుము.
ద్రుపదజుఁ డావేళ ద్రోణునిఁ దాఁకి । విపులాస్త్రముల నొంప వెడనవ్వుతోడ
నతని విల్లును జోడు హయముల సూతు । శితశరంబుల నుగ్గుచేసె నగ్గురుఁడు.
సైన్యంబుఁ దాను సుశర్ముండు నరు న । నన్యమా రణకాంక్ష నప్పుడు తాఁకి
యతని నంబుజనాభు నగచర[1]ధ్వజము । శితశరప్రతతి నొంచినఁ జూచి నరుఁడు
కాలకేయ నివాతకవచులఁ గూల్చు । వాలిక తూపుల వానిని బలము
ముంపఁ జొచ్చిన,సైన్యములు వాఁడు విఱిగి । యంపకోలలు వైచి యరిగెలు వైచి
ధనువులు విడిచి రథంబులు విడిచి । పెనఁకువ తలఁ జిచ్చుపెట్టు నన్నట్లు
తెగము ప్రాణములెంత తీపన్నయట్లు । మగిడి వచ్చిన నొట్టు మా కన్నయట్లు
చిందఱవందఱై చీఁకులై పఱవ । నందంద హరి నవ్వె; హరి సూతి నవ్వె.
ఆవేళఁ గ్రీడిపై నలిగి యేతెంచు । దేవవ్రతుని పూనిక దెలిసి యయ్యెడకు
శైనేయుఁ డేతెంచి చండకాండముల । సోన నాతని ముంప, నుసిశితశక్తి
శైనేయుపై వైచి శాంతనవుండు । శైనేయ, యింతటఁ జనుము నీవనుచు

---

1. ద్వయము. (మూ)

వైచిన, నతఁడది వదలక పట్టి । వైచెఁ గ్రమ్మఱ సైన్య వల్లభుమీఁద.
అతఁడది మూఁడు[1]సాయకములఁ ద్రుంచి । శిత శరౌఘంబుచే శినివీరు నొంచె.
అంతఁ బాండవసేన లా భీష్ముఁ బొదివి । కుంత చక్రాసి శక్తులు ముసరించి
నానాస్త్రముల నొంప నాగకేతనుఁడు । సేనానియునికి వీక్షించి కలంగి
యువరాజుఁ బల్కె: "నీవ్రాలక యున్న । నవునె సంగరజయం; బటుగాన నీవు
గాంధారుఁడును నీవు గ్రక్కున బోయి । సింధుతనూజాతు చేయూఁతఁ గొనుఁడు."
అనిన వారిరువురు నడరుచో ధర్మ । తనయుండుఁ గవలు నుద్ధతి నేఁచి కడఁగ
సర్పకేతుఁడు చాలఁ జలమఁగి గాసి । దర్పించి యుయ్యాస్యదమ్ముల మీఁద
రాతులతోఁడ సర్వము సాజమైన । వీతిపుంజము పనివేలకేర్పఱచి
పురికొల్ప, నది నభంబునకు దాఁటుచును । దొరయఁ ద్రొక్కిన చోటఁ ద్రొక్కు కేఁగుచును
భంజళి వల్గన భ్రమరి మార్గముల । రంజిల్లుచును బరాక్రమలీలఁ జొచ్చి
కౌంతేయసేనలఁ గలఁగుండు పెట్ట । నంతకాత్మజుఁ డగ్గి యనుజులుఁ దానుఁ
బటుతర శరపరంపర పరఁగింపఁ । గుటిలాశ్వ పటలంబు కుత్తుకలు వదలి,
మోఁకాళ్లు తునుకలై మునిఁగి త్రెళ్ళియును, । వీఁక వాఁగులు త్రెళ్ళి విచ్చిపాఱియును,
నిడు[2]పొడవులు వ్రస్సి నేలపాలయ్యె, । మెడ నరములు త్రెళ్ళి మిగిలి లోఁగయ్యె,
గుండెలు నలిగి నుగ్గును నూచనయ్యె । నిండు రౌతుల వైచి [3]నెప్పళింపయ్యెఁ
గీటకంబులు పోలెఁ గిచ్చుళ్ళు గొన్న । ఘోటకంబుల పాటు కురురాజు గాంచి
యాదరంబున శల్యు నప్పుడు పలికె: । "ఏది జయంబు నాకీ పూరకున్న ?

దుర్యోధనుఁడు శల్యునిఁ బాండవులపైఁ బురికొల్పుట

సొలవక నీలావు చూపకయున్న । నిలువ వీరక మెచ్చు, నేఁడు ధర్మజుఁడు.
నీవు వేలాద్రివై నిలువక యున్నఁ । బోవును జయలక్ష్మి గౌరవు విడచి."
యనిన శల్యుఁడు పాండవాగ్రజుఁ గవిసి । నని మొనఁ దాఁకి ఘనాస్త్రశస్త్రములఁ
జిక్కులు పడ నేసి చెలఁగి యిట్లనియె: । "ఎక్కడఁ బోనిత్తు నేనింక మిమ్ము!

---

1. సాకంబుల. 2. పొగలు వృష్టి. 3. నెప్పనేలయ్యె. (మూ)

ఎక్కడ గెల్చినా రెచ్చోటఁ గీర్తి । దిక్కుల నిడినారు దేవాంశులార?
ఏలికలై ధాత్రి నేలఁజూచెదరె? । చాలుఁ గౌరవుసొమ్ము జయము మీకగును!"
అనుచు ధర్మతనూజు నతనిసోదరుల । సునిశితాస్త్రమ్ములఁ జుట్టుముట్టుటయు,
బీభత్సుఁ డావేళ భీముండుఁ దాను । భూభర్తముందట బోరన నిలిచి
శరవార్థి నొక్కట శల్యు ముంచుటయు, । గురు భీష్ము లాదవి యక్కోలలు నతికి
యిషువృష్టి ముంచుచో నిరువాగు నపుడు । విషనిధి విషనిధి విధమునఁ దాఁకి
యాజి గావించుచో నపరాహ్ణమయ్యె । రాజేంద్ర, విను మిట్టి రణ మెందుఁగాన.

భీష్ముఁడు విజృంభించి పాండవసేనల నుఱుమాడుట

ప్రొద్దుదిక్కునుజూచి పోరాట బయట । గద్దించు కౌంతేయగణమును జూచి
భీష్మసింహము పెచ్చుపెరిగినభంగి । నూష్మతో విను తేభయూథంబు చొచ్చి
చతురంగసైన్య మస్తకములు డొల్ల, । నతు లాతపత్ర సంహతి పెల్లగిల్ల
నురుపతాకావళి యువ్వెత్తుగాఁగఁ, । దురగ[1]యూథములు నెత్తుట దొప్పదోఁగఁ,
దెగి బండికండ్లును దిశలకుఁ బఱవ, । నొగిలి పదాతులు నోళులఁ దెఱవ,
నాగదంతంబులు నలుగడఁ జెదర, । రాగెవాగెలు ద్రెవ్వి రౌతులు బెదర,
గాలువానుసులు వ్రక్కలువాసి తూలఁ, । గీలూడి విపుల కింకిణు లుర్విరాల,
నేనికతుండంబు లిలఁ వ్రాలి నవియ । ఘోనైనదొరల యీలువులెల్లఁ బొలియ,
మేనిభూషణములు మేదిని బ్రుంగ, । నానాస్త్రతతి చూర్ణములై యడంగ,
వెన్నడించిన నాజి విడువక దొరలు । మిన్నేటికొడుకుపై మిన్నక కవిసి
చేయార్పవచ్చినఁ జెలరేఁగి యతఁడు । సాయకంబులవాన జడివట్టఁ గురిసి
పవనజు ధర్మజుఁ బదిటఁ బదింటఁ । గవల నాల్గిట మూఁటఁ గపికేతుఁ బదిట
నా భీమసుతు మూఁత్పుర్వునెదింట నొకట । ద్రుపదు యుయుత్సునిఁ దొమ్మిదిటఁ బదిట
సౌభద్రు శైనేయు సరిమూఁటఁ బదిట, । ద్రుపదాత్మజులను బదమూఁటఁ బదమూఁట
నొప్పింపఁ, బాండుసూనులసేన కడిమి । ముప్పిరిగొనుచు భీష్మునిపైని బడినఁ,
బడనీక ద్రోణుండు బాణప్రవాహ । మడరించి వాఁగుల నాఁగుచునుండ
నట్టిసేనలు సొచ్చి యాపఁగేయుండు । కట్టల్క రౌద్రరేఖావైభవమున

1. నాథుల. (మూ)

బాహుగర్వమున నిర్భరమదోద్వృత్తి । సాహసంబున మహాశౌర్యసంపదను
ఘోరంబుగాఁగఁ బ్రేగులు జార్చి జార్చి । భూరిభుజాస్తంభములు చెల్గి చెల్గి,
మెఱయుచుఁ జెదర నెమ్ములు రాల్చి రాల్చి, । తఱచు నెత్తుట వసంతము లాడియాడి
చట్టలు వాయ మాంసము చెక్కి చెక్కి, । అట్టుగా వెఱచి పాఱఁగఁ ద్రోలి ద్రోలి,
యజితలీలల గుండియలు చెండి చెండి, । గిజరుగాఁ దలలు పగిల్చి పగిల్చి,
యిల నృసింహుఁడుపోలె నెందైనఁ గలిగి । బలువిడి నుగ్రరూపంబు చూపుచును,
ఘుటికసిద్ధుఁడుపోలెఁ గొండొక చెడక, । నిటలాక్షుఁడునుబోలె నృత్యమాడుచును,
ఘనదవాగ్నియుఁబోలెఁ గడుఁ బొదలుచును, । బొనరఁ బ్రవాహంబుపోలెఁ ద్రెంచుచును,
పూని వీణాపాణిపోలె మీటుచును, । సూనరిపోలె నజ్జుగ నఱకుచును,
గుఱి హాలికుఁడుపోలె గుంపు విప్పుచును, । భోరి షారి గ్రహవేధపోలెఁ దాఁకుచును,
శరవర్షమేఘమై చర్చింప నొక్క । శరపయోరాశియై సైన్యసంహార
నిరతిఁ బదాతుల నీఱుసేయుచును, । గరి సమారూఢుల గండడంచియును
తేరులొక్కటఁ గడ తేఱఁ జేసియును, । దేరిచూడఁగరాక తేజంబు కడిమి
రథచిత్రగతుల నుర్వర పెల్లగిలఁగ । రథమహాధ్వని దిశల్ రంధ్రముల్ సేయ
రణమెల్లఁ దానయై రక్తప్రవాహ । రణితంబు భువనాంతరాళంబు నిండ
నల పదునెనిమిది యక్షోహిణులును । నిలుచునే యితనికి నేఁడని తోఁప,
కారంబుగా నాచకట్టులు దురిగి । భూరిప్రతాపాగ్ని పుటముగా నూఁది
సాయకమయముగా సచరాచరంబు । చేయఁజూచిన యాదిసిద్ధుండు పోలెఁ
దలయూఁచి పలుమాఱు ధాత మెచ్చుచును, । జెలఁగి రారాజు గర్జించి యార్వఁగను
జరియించుచో, వారి సైన్యంబులెల్ల । శరములఁ దునుఱయ్యెఁ జక్కయ్యె ధూళి
పటమయ్యెఁ బగిలియుఁ బలు[1]వ్రయ్యలయ్యెఁ । జిటిలియుఁ బెటిలియుఁ జీకాకుపడియుఁ
బగుల నాసేనలోఁ బార్థుఁ డెక్కడనో! । నొగిలిన ధర్మతనూజుఁ డెక్కడనో!
భీముఁ డెక్కడనో! దీపింపక తలల । వాము లొండెను రక్తవైభవంబొండెఁ
బ్రేవు తెట్టువలొండెఁ బిశితాస్థివసల । ప్రోవులొండెనుగాని పొడగానరాక
సురనదీసుతుఁ డిట్లు శూరత మెఱయ, । మరలుప మానుప మగ లెందులేక
కరిమధ్య విని[2]బద్ధ ఘంటికావళులు । గిరినిభ తురగాంక కింకిణీచ్ఛటలు

1. వచ్చు. 2. మధ్యఖండి. (మూ)

దుందుభి పటహాది తూర్యచయంబు । క్రందైన శరచాప ఘనగుణశ్రేణి
ధారుణిఁ బడి రూపుదప్పఁ జెండాడె । నౌర మేలని దివ్యు లభినుతి సేయ.
వాహనారోహుల వధియించులావు । లూహింపఁ గరిసొచ్చి యుపవనతతులు
కొనరారఁ [1]గొండాడి కొమ్మలు విఱిచి । వెస మోడుపఱచిన విధమున నుండు.
తల డొక్క కేల్గాలు ధరణి నేర్పడక । కలగలుపై యున్న కరులును హరులుఁ
జండికాదేవికి సకల మాంసములు । వండంగఁ దఱిగిన వడువున నుండు.
క్రొవ్వాఁడి తూపుల గుంపులై త్రెవ్వి । కువ్వలు [2]వడు వెలిగొడుగులు చూడ
నాశుగ నిహతిచే నటు నిటు పడిన । కాశసంహతికి సంకాశమై యుండు.
శరములఁ ద్రెవ్వి భూషణ చామరములు । పొరిపొరి బహువర్ణములఁ బడ్డ యెడలు
కవిసి లులాయంబు కలఁచు కల్హార । కువల యాంబుజముల కొలనయి యుండె.
ఇట్లు పాండవసేన నితఁడు చేకొలఁదిఁ । గొట్టి పాఱఁగ నైన గోవిందుఁ డలిగి
నరుఁ జూచి పల్కె : "ధనంజయ, కంటె! । సురనదీసూనుని శూరతక్రమము;
నిమిషమాత్రములోన నీసేన నెల్ల । సమయింప నున్నాఁడు చాటి చెప్పెదను;
ఇవ్విధం బెఱిఁగియు నేల యుపేక్ష? । నివ్వదే ధర్మసూనుని చిత్తవృత్తి?"
అనిచెప్ప వినియును నమ్మాటలెల్ల । విననివాఁడై క్రీడి విన్ననై యున్న
వెండియు హరి పల్కె: "విరటు పాళెమున । నుండి సంజయుతోడ నొగి వెనుకకును
ఏనును వినుచుండ నేమంటి క్రీడి? । మానవచ్చునె నాఁటిమాటలక్రమము?
ఒరులు నవ్వకయుండు నునికి మే." లనిన । నరుఁ డిట్లుచెప్పె మనంబు కందెల్ల :
"చంపుటకేఁ బ్రతిచంపక మానఁ; । జంపుచో బాంధవచక్ర మింతయును.
బంధుచక్రముఁ జంపి పడయు రాజ్యంబు । బంధమేకాక లాభము భంగి యగునె!
ఐనను నీవు నాకద్వైతబోధ । మాననిచ్చితిఁ గాన నాప్రభావమున
నరివధ చేసెద ; నాభీష్మమీఁద । నరుగ నిమ్ము రథంబు యదువంశతిలక!
ఈతని నారణం బీక్షింప సురలు । కౌతుకులైనారు కానంగ వచ్చు."
అనినఁ గృష్ణుఁడు నట్లు నాతనిరథము । చననిచ్చె గాంగేయు సమ్ముఖంబునకు.
అదిచూచి వారిసైన్యముదైన్య ముడిగి । త్రిదశేంద్రసుతుఁగూడి దిట్టతనమున
గాంగేయుతేరిపైఁ గవిసిన నతఁడు । పొంగుచు దివ్యాస్త్రములు ప్రయోగించి

1. గ్రొడ్డాడి. 2. వలిపేలి. (మా).

యాసేనఁ బఱపి బిట్టార్చి హుంకార । భాసురుఁడై వచ్చి పార్థునిఁ దాఁకి,
"అర్జున, చూచి పోరాడుమీ నిన్ను । సర్జింపరాదని [illegible]
సురగరు డోరగాసుర సిద్ధ సాధ్య । నరుల గెల్చిన [illegible]
అడరితి నీమీఁద ననఘాత్మ, నన్ను । నడఁచి యప్పుడుగాని జయ మబ్బు." నని [illegible]
ఘోర నారాచ సంక్షుభితాంగుఁ జేసి । నారాయణుని [illegible]
వెండి మేడలవంటి వెలిమావురముల । గుండియ [illegible]
వైదుతూపుల వానరాంకంబు నాటి, । యీ దివ్యరథము [illegible]
రథ తురంగములు తీవ్రత యోర్వలేక । [1]శిథిలీకృతంబులై [illegible]
విముఖంబులైన వేవేగఁ గృష్ణుండు । సముకొన్న [illegible]
ఘోటకంబుల నూలుకొనఁ జేసికొనుచు । మేటి భీష్ముని మీఁద [illegible]
శరదంబు పఱపిన, నర్జునుండొక్క । శరమున గాంగేయుచాపంబు [illegible].
నఱికిన నతఁడొండు నవశరాసనము । తఱచు దీప్తుల నింద్ర ధనువు[illegible]
దొరికించుకొని తూపు తొడగక మున్న । నరుఁ డదియును [illegible]
తునిమిన నింద్రపుత్రుని మెచ్చియతఁడు । ధనువు [illegible]
రాముచేఁ గొన్న నారాచ సప్తకము । సోమాన్వ[illegible]
నరుని వక్షోవీధి నాటనేయుటయుఁ, । గరలాఘవము [illegible]
రక్తాయమానుఁడై రశ్మిగుందియును, । భక్తి [illegible]
సొలయక నిలిచి భీష్మునిమీఁద నస్త్ర । జాలము [illegible]
"ఆపగేయుఁడు నొచ్చె; హరిసూతి నొచ్చె; । [illegible]." [illegible]
నాజి సేయకయున్న యన్నిభావములు । రాజీవనేత్రుండు [illegible],

శ్రీకృష్ణుఁడు తేరు డిగి భీష్మునిపైకిఁ బోవుట

"యూరకే నేనున్న నుచితంబు గాదు; । సారథ్యమిఁకఁ [illegible];
తప్పెఁ గార్యము పోటుతడకట్టఁబట్టి; । తుప్పునట్టిన యున్న తూపు[illegible];
అవియేల మునికోల నడఁచెద." ననుచు । ధవళాశ్వములు [illegible]
వదరుచు నొగలిపైఁ బగ్గముల్ వైచి । యదువంశ తిలకంబు యష్టిచేఁ గొనుచుఁ
గిటి శేష కచ్ఛప క్షితిధర కుంభి । పటలి పాతరలాడఁ బగుల నీ [illegible]

1. శిథిలయంబులై. (మూ).

అవనికి [1]లంఘించి యంతంతవెనుకఁ । దవిలి పార్థుండురాఁ దనువు చెమర్ప,
'వడి మనుమని మీఁద వలదాగ్రహంబు । విడు' మని పాదారవిందంబు [2]గంగ
చిందెననంగ నూర్జితపు ముత్యాల । యందియల్ ఘల్లుఘల్లని మ్రోయుచుండ,
పీతాంబరము జీఱఁ బింఛంబు జాఱ । జాఱైనతోడవులు జవముచే జాఱ
గంగాతనూజుపైఁ గవియుచో, నతఁడు । పొంగుచు సంతోషపులకముల్ నిండ
"హరిహరి! గోవింద! యచ్యుత! యమిత! । మురవిరోధి! ముకుంద! ముచికుందవరద!
రావయ్య మృతి తృణప్రాయంబు నాకు; । నీవు చంపుదువఁట! నేఁ జావలేనె!
విరజ యెవ్వఁడెఱుంగు విష్ణులోకంబు । తెరువు లెవ్వఁడెఱుంగు దేవేంద్రవంద్య!
కానఁబోయెడి తీఁగె కాళ్లఁబెనంగె; । నే నిన్నుఁ గలిసెద నేయవే తెగను.
వేమాఱు నీకింత వ్రేఁగైన నేను । భూమియుండిన నేమి పోయిన నేమి?
పడఁజాలఁ బడఁజాల భవమహాజలధి । కడలేదు కడలేదు కావవే తండ్రి!
వచ్చెదు పోయెదు వధియింప వెపుడు; । మెచ్చుగా నిండదో మిగిలి నాతపము?
దాసునిఁ గృపఁజూచు తలఁపున నీవు । భాసిల్ల వచ్చితి భళిరె నాసామి!
చెచ్చెర నీవు వేంచేసి చంపంగఁ । జచ్చుటవో జన్మసాఫల్యమాట."
అనునంత నర్జునుం డామహావిష్ణు । వెనువెనుకనె డాసి వెసనిల్వఁ బట్ట
నీతఁడు తగులక యీడుచుకొనుచు । [3]నాతతగతిఁ గొన్నియడుగులు గడవ
నడుగులఁ బదిలంబు నాత్మసత్వంబు । నెడలంగ గాండీవి యెట్టకేలకును
శౌరి నిల్వఁగఁ బట్టి చాల దైన్యమున । నీరెలుఁగునఁ బల్కె: "నేమయ్య కృష్ణ!
ఆజి మానఁగలాఁడనని బాస పల్కి । యోజించితివి నన్ను యుద్ధకార్యమున.
సత్యవాదివి నీవు సరణి దప్పినను । సత్యమెక్కడఁ బోవు జగదేకవరద!
ఏనుండ నీతని కెట్లెత్తుకొంటి? । వేనాఁట డయ్యారే యెవ్వరు నాజి?
ఎగ్గులుమోప నన్నిట జాఱవిడక । దిగ్గున రావయ్య తేరిమీఁదికిని.
హితమేది భీష్ము నేనెంత నొంచెదనో । ధృతిఁజూతు రావయ్య తేరిమీఁదికిని.
నీవులేని రథంబు నేనెక్క వెఱతు । దేవ, రావయ్య నా తేరిమీఁదికిని."
అని యని ప్రార్థింప నమ్మాటలకును । వనమాలి నవ్వుచువచ్చి తేరెక్కె
పార్థునిఁ దేరెక్కఁ బనిచిన నతఁడు । నర్థిఁ దేరెక్కి శరాసనంబెత్తి
దేవదత్తంబొత్త దేవ, నీమొనలు । జీవంబులెడలి మూర్ఛిలి తన్నుకొనఁగ

1. బంపించి. 2. గలఁగ. 3. నాతని. (మూ).

నప్పుడు ప్రళయకాలాంతకు పగిది । నిప్పులు కన్నుల నిగుడ మిాతండ్రి
యార్చి శేషసమంబులైన బాణములఁ । జేర్చి యాసేనలఁ జేటెత్త నేసి
[1]గాలిధూళులఁ బుచ్చి ఘనుఁ డంతఁ బోక । వాలికతూపుల వనమాలి నరుని
నొప్పించి భీమసేనుఁడు మొదలైన । యప్పాండవానీక మతిభీతిఁ జూడ
యాదవబలమును నామత్స్యబలము । చేదిబలంబును సింధుబలంబుఁ
బాంచాలబలమును బలిసి పైఁబడిన । సించుక దయలేక యీశాంతనవుఁడు
క్షితి బలుమానిసి చీమలతెట్ట । ధృతిఁ గాలఁ బ్రామిన తెఱఁగు దీపింప
మార్గణంబుల రూపుమాపుచునుండ । భర్గు రెండవకన్ను పడమటఁ గ్రుంకె.
ప్రొద్దుగ్రుంకినఁ బెద్దపొద్దు పార్థులకు । నద్దేవనదసూనుఁ డర్కుఁడై తోఁచె.
'ఆపగేయునిచేత నడఁగి పాండవులు । [2]వేపట్టిప్రత్తురో వీరులై నన్ను
నొదిఁగెదఁ గాక పయోధి' నన్నట్లు । చదురొప్ప రవి యిట్లు చరమాద్రి నొదిఁగె.
యమసూతి యట్లు సంధ్యాప్రవర్తనము । తమసైన్య మట్లున్న దైన్యంబుఁ జూచి
కుందుచుఁ దలయూఁచుకొని వెచ్చనూర్చి । చెందినవగఁ గొంతసే పూరకుండి
'ధృతి నిప్పటికి సేనఁ ద్రిప్పుటే కార్య । గతి యని తలపోసి ఘనుఁ డట్టిపనికిఁ
దగువారి నియమించి తాతచే మిగుల । నొగిలిన తమ్ములు నొగిలిన దొరలు
వెడజూదమున నాఁడు విఱిగిన పిఱుగు । తడవి వెండియువచ్చెఁ దమకని తోఁప.
మానంబుతోఁ గొల్వ మానవేశ్వరుఁడు । సేనానివేశంబు చేరె దైన్యమున.
నీతనూజులు నిట నిజసేనఁ ద్రిప్పి । కౌతుకంబున భీష్ము కడిమిమెచ్చుచును
ద్రొక్కుచుఁ దెలివిమోములఁ బిక్కటిల్ల । మక్కువ వచ్చిరి మందిరములకు.
దురమున యమసూతి తొమ్మిదోనాఁడు । కురుసేన కిట్లు నుగ్గులుగాఁగ విఱిగి
యారాత్రి నొంటిమై ననుజులుఁ దాను । నారాయణుండున్న నగరికిఁ బోయి
యుచితాసనంబుల నున్నచో నొలపు । పచరించి హరిఁజూచి పలికె ధర్మజుఁడు:
"చూచితిగా నేఁడు సురనదీతనయుఁ । డేచి సేనల నెదురెందును లేక
చెండాడె; నేమిచేసిన మాను వగపు? । అండాన నెల్లి యేమని వత్తు ననికి?
ఇప్పుడు నాత్మలో నితనిరౌద్రంబు । డెప్పరంబై తల్లడింపంగఁ జొచ్చె.
ఆఖండపరశువో! యాఖండలుండో! । యేఖండములఁ గాన నింతటివాని!

1. గాలిధూళ్ల. 2. వ్రేపట్ట వ్రంతురో. (మూ).

సర్వాంకుఁ డింతటి సత్వంబులేక । దర్పించి మనతోడఁ దానెట్లు పోరు ?
కావున నాకునై కలసేనలెల్లఁ । జావంగ నేటికి సమరంబు చాలు.
అటుగానఁ దపమున కరిగెద ముక్తి । ఘటియించు పుణ్యాలఁ గనుఁగొందు నధిప!
కడునొచ్చె నిదె నాకుఁగా నీబలంబు ; । కడపట సమరముఖంబున కీక
యొద్దనే యిడుకొని యుండెద ; దీని । కెద్ది హితంబు నాకెఱిఁగింపు దేవ !”
యనిన నించుక నవ్వి హరి నృపుఁ బలికె: । “విను నీకుఁ దపమేల ? విపినంబులేల ?
అనుజులు నీకు మహాప్రతాపాఢ్య । ఘను లరి భంజనక్రము లున్నవారు ;
ఏనున్నవాఁడ నీకేల యీవగపు ? । భూనాథ, విమతులఁ బోరిగొందుగాక.
పగవకు నరుఁడు దేవవ్రతుమీఁదఁ । దెగఁ జాలకున్నను దెగువమై నేను
బగ యణఁగించెదఁ బట్టక నన్ను । దగిలి చూడుము చాలధైర్యంబు పట్టి.
సంజయుతో సవ్యసాచి యేవినఁగ । [1]నెంజిలిమాటలు నెఱి నాఁడెఁ గొన్ని.
అవి వెలారింపక యతఁ డేలమాను ? । నవనీశ, యేనేల యవి మాననిత్తు ?
అవిగాక యేనును నాడితిఁ గొన్ని । వివిధవీరోక్తులు వినఁగ సంజయుఁడు.
అవియేల నరుఁడు సేయక పోవనిచ్చు । నవనీశ, యీకార్యమంతయు.” ననిన
నారాజు తనకోపమంతయు మాని । శౌరికయ్యము[2]మాట జాఱ నిట్లాడె:
“రణ మహాభార నిర్వాహణ విద్యకును । గుణిఁ బార్థుఁ జాలించి గోవింద, నీవు
తన సహాయుఁడగదా! తలకొంటి మొదల; । అనిసేయు మాట లిట్లాడుట తగవె!
ఆపని యట్లుండె, నాది కాలమున । నాపగేయుండు నాకనురక్తితోడఁ
గౌరవకార్యంబు గావించునపుడు । కోరుదు హితమని గుణమాడినాఁడు.
నవఖండ రాజ్యంబు నాకు నీవలసి । తవులాటముగ నాఁడెఁ దాత యీమాట.
మముఁ దండ్రితరువాత మక్కువఁ బెంచి । విమతుల రాయిడి వెల్లిఁ గాపాడి
కడపట రాయిళ్లు గలిగినయపుడు । విడువఁ జాలని తాత వెదకినఁ గలఁడె !
ఇట్టి పుణ్యాత్ముని నిలఁ గూల్చియైనఁ । బట్టంబు గైకొనఁ బదరెడు మనసు.
కాల్పనా యీ వృథా క్షాత్ర ధర్మంబు! । చేల్పట్ట విధి నన్ను బెనఁచినాఁ డిందు.”
అనిన నచ్యుతుఁ డాత్మ నతఁడు గాంగేయుఁ । గనుఁగొనఁ బోయెడు కథలు మున్నెఱిఁగి
దేవవ్రతుఁడు తన్ను దిగిరమ్మనిన । యావాక్యమున కేఁగునదియును నెఱిఁగి
ధర్మజుఁ బలికె: “నీతలఁ పెల్లలెస్స ; । ధర్మాత్ముఁడగు భీష్ము దర్శింపఁ బొమ్ము.

1. నేఁజీరి. 2. చోటు. (మా)

నీవు గానఁగఁ బోయి నెయ్యంబులాడి । యీవీరు నేఁడాజి నాఁపకయున్న
నేనఁ జూర్ణంబుగాఁ జేయు నజ్జోదు; । దీని నెఱింగి చింతింపు హితంబు.
నీవిప్పు డగుగుము నిజవధోపాయ । మావీరుఁ డెఱిఁగించు నది తప్పరాదు.
మనమందఱము గుప్తమార్గంబుగాఁగఁ । జని యమ్మహాత్ముని చరణపీఠమున
శిరములు మోపి నిశ్చింతత నెట్టి । వర మడిగిన నిచ్చు వరదయామూర్తి.
అతఁడు చెప్పినత్రోవ నందఱు నడువుఁ । డితర మేటికి ?" నన్న నిది కార్యమనుచు

పాండవులు రహస్యప్రకారమున భీష్మునియొద్దకుఁ బోవుట

వంచనావృత్తి నెవ్వరుఁ గానకుండ । నెంచఁ గృష్ణునిఁ గూడి యెల్లపాండవులు
సౌమ్య వేషములతోఁ జనుదెంచి భీష్ము । రమ్య హర్మ్యస్థలి రయమొప్ప నెక్కి
సముచితగతిఁ జొచ్చి జాహ్నవీతనయు । మమతపెంపునఁ గాంచి మక్కువ మ్రొక్క
నత్యాదరంబున నతఁడు దీవించి । ప్రత్యేకకుశల సంప్రశ్నలు చేసి,
" హరి పూర్వకముగ నిట్లందఱు నిచటి । కరుదేరఁ బనియేమి? హరిశౌర్యులార!
ఏమిగావలె వరం బెఱిఁగింపుఁ." డనిన । దామోదరుని బుద్ధిఁ దలఁచి ధర్మజుఁడు
అవనత వదనుఁడై యప్పుడిట్లనియె: । " దివిజనదీపుత్ర, తిరుగకు వరము;
ఏ వరంబున రాజ్యమే తెంచు నాకు । నే వరంబున నేన యిటు నాకు నిల్చు;
నా వర మిమ్మన్న నతఁడు చింతించి, । " భూవర, యే నాజిఁ బోరాడునపుడు
నీకు రాజ్యమురాదు నిలువదు ప్రజయు । నాఁకు నీవరమును నడపను వలయు;
నానాక్రమంబుల నన్ను నిర్జించి । పూనుము శుభములు భూనాథతిలక!"
అనిన నంజలిచేసి యారాజు పలికెః । " నిను గెలువఁగరాదు నిర్జరాదులకు;
నిప్పుడు చూచిన నీవు మనుష్య । చొప్పు దాల్తువుగాని శూరత నాజి
మిక్కిలి చేదోయి మిక్కిలి కన్న । నెక్కినగోరాజు నిల దాఁచి హరుఁడు
పోరాట కేతెంచుపోల్కి నుందువు । తేరిచూడఁగరాదు దేవ, నిన్నపుడు.
ఇచ్చట నీకృప యేమాశ్రయింప । వచ్చితి మెఱుఁగనివారము గాము.
ఇట్టి నిన్ను జయింప నేదియుపాయ? । మెట్టైన నది నాకు నెఱిఁగింతు గాక."
అనిన భీష్ముఁడు నవ్వి, " యదియట్ల తగును; । నను గెల్వఁగాదంటి నరనాథ, నిజము.
అది యెఱింగియు గెల్వ నను వడిగెదవు; । తుదిఁ జెప్పకుండుట దోషంబు నాకు,

విల్లు వట్టుచునుండి నీను మేను దొల్లి । యెల్లరు విన నిర్ణయించిన ప్రతిన.
జోడుఁ బుచ్చినవాని, స్రుక్కుచు శిరము । వీడినవానిని, వెలఁదినై పుట్టి
పురుషత్వ మట మీఁదఁ బొందినవాని, । ధరణిపైఁ దనయాయుధముఁ బెట్టునతని,
[1]సిడము వంచినవాని, స్త్రీపేరు తనకు । నడవ నుండెడువాని, నందనహీనుఁ,
దోడఁ బుట్టినవాఁడు దొరకని యతని । నోఁడుదు నాజిలో నొగి నెదిరింప.
నారినై మునుపుట్టి నడుమఁ బౌరుషము । చేరినట్టి శిఖండి సేనాని మీకు.
అతఁడు తొల్లిటి జన్మమందును మగువ. । హితము చెప్పెద మీకు నింద్రజుఁడాజి
వాని మున్నిడుకొని వచ్చి యే నేటు । మానినతరువాత మఱి నొంచునేని
పడుదు ; నంతన బంధుపరివారయుక్తిఁ । బడుదురు కౌరవభటులు మీచేత.
ఇది నాకునుపకార మీవుగాదనక । వదలక సేయుము వచ్చుఁ గోరికలు.
అనయంబు నిందు దోషాదోషచింతఁ । బనిలేదు మీకు నాపనుపునఁ గాన. ”
అనిన వా రట్లుకాకని సాఁగి మ్రొక్కి । కనుఁగవలను బాష్పకణములు దొరుఁగ
నింతదయామూర్తి నింత సర్వజ్ఞు । నింతటిపురుషార్థహితుఁ గాన మనుచు
మనసున శోకంబు మడతలు గొనఁగ । మనుమలు తాత సన్స్మృతి పేడుకొనుచుఁ
దమపాళెములకు నందఱుఁ బోవుచోటఁ । గమలనాభునిఁ బల్కె గాండీవధరుఁడు :
“ సంసారభారంబు చాలించెఁ గాన । హింసకు నను బెట్టె నీపుణ్యధనుఁడు.
వంచన నితని సుర్వరఁ గూల్చి యేను । బంచపాతకులలోఁ బడఁగలవాఁడ.
బాలుండనై ధూళిపటలిలో నాడ । నాలింగనముచేసి యటఁదెచ్చి నన్ను
బొండుఁ బోలిన బాహుబలుఁడు పేఁడనుచుఁ । బుండలించిన తాతఁ బోనాడఁ గలనె!
అక్కటా! తండ్రి లేఁడనకుండ మమ్ము । నొక్కలాగునఁ బెంచి యుర్వి యేలించి,
నేఁడును హితమాత్మ నెఱపెడుతాత । వాఁడి తూపులఁ జంపువాఁడను గలఁడె !
గురుని ధర్మజ్ఞుని గుణి వయోవృద్ధుఁ । బరమశౌర్యాద ధూళుఁ బరతత్త్వవిదుని
సురనదీసుతుఁ జంపఁ [2]జొచ్చునే మనసు ! । బిరుదుతో నేఁ జంపినఁ జంపుఁ గాక. ”
అనినఁ గృష్ణుఁడు నవ్వి యర్జునుఁ బలికెః । “ విను రాజవై బుద్ధి విడుతువే నీతి !
క్రూరతఁ గోర్చి శత్రుల రోయకణఁచి । ధారుణిఁ బ్రజలచేఁ దగుపాలుగొనుచుఁ
బాత్ర వ్రయంబు దప్పని ధర్మరతియుఁ । జిత్రసాహసము ప్రసిద్ధి రాజులకు.

1. శిరము. 2. నేర్చునే. (మూ)

అదియును గాక నీ వాపగాతనయుఁ । గదనంబులోఁ జంపఁగలవాఁడ ననుచు
నాడితి వీమాట లఖిలంబు నెఱుఁగ; । పాడియే యిమ్మాట ప్రతి వాల్కునికి ?
పలుకులేటికి భీష్ముఁ బరిమార్చుటకును । నలువ నిన్ను సృజించినాఁడు మేదినిని. ”
అనినఁ గవ్వడి పల్కు : “ నట్లైన నాజి । నెనయ శిఖండి మున్నిడుకొని యేను
నితరుల నేయుదు ; నీతఁడా భీష్ము । ధృతిఁగూడి యేయును దెగువతోఁడుతను.
వాహినీతనయుండు వానిచేఁ గాని । దేహంబు విడువఁడు దేవతాఘటన. ”
అనిన నవ్వి మురారి యాక్రీడిఁ బలికె : । “ అనఘ, మంచున సూర్యుఁడణఁగునే యెందు !
వలలకుఁ దగులునే వాలుసింహంబు ! । చెలఁదినూలునఁ బోయి చిక్కునే గరుడి !
కమ్మని గాడ్పునఁ గదలునే కొండ ! । యిమ్మహాబలుఁ జంప నీతనితరమె !
నీయేట్లకును గాని నీతాత వజ్ర । కాయంబు దునియదు కడపటిమాట.
ఆచార్యు మెప్పించి యాతని కృపను । నీచేతఁ దగిలిన నిశితబాణములఁ
దెలిసి నీవు శిఖండి దీముగా నొడ్డి । బలిమి నేసినఁ గాని పడఁడు భీష్ముండు. ”
అనుటయు ననుమాన మర్జునుండుడిగి, । “ ఘనుఁడ, నీవాక్యంబు గాదన వెఱతు ;
అప్పటి కొకకార్య మయ్యెడుఁ గాక । చెప్పనేటికి ?” నన్నఁ జెలఁగి రందఱును.
వినుము భూవర, పాండవేయు లీరీతిఁ । జనుదెంచి శిబిరంబు సంప్రీతిఁ జొచ్చి
జలజాక్షు నిజ నివాసమునకు ననిచి । తలకొని తాము దమ తమ యిండ్ల
ననిచిరి సుఖనిద్ర నారాత్రి.” యనిన । జనలోక విభుఁడు సంజయుఁ బల్కె నిట్లు :
“ పౌరుషోపాయంబు పాసి పాండవులు । శౌరి వాక్యముల వంచనకు లోనగుచు,
గౌరవార్థవిధేయు గాంగేయుఁ జంపఁ । గోరి రెంతసుఖంబొ కువలయాపేక్ష !
ఏయకుండెడువాని నేయఁ బార్థులకుఁ । జేయి యెట్లాడె నూర్జితశౌర్యులయ్యు ?
వినిపింపు తరువాతి వృత్తాంత .” మనిన । జనవల్లభునకు సంజయుఁ డిట్టు లనియె :

భీష్ముని దశమదివస యుద్ధక్రమము

“అరుణోదయమ్మున నమ్మఱునాఁడు । పరివార సహితులై పాండునందనులు
వెడలి మొగ్గర మర్థి విరచించు చోటఁ । బుడమి రేని యనుజ్ఞఁ బూని సేనాని
మొనకు దండి శిఖండి ముందట నిలిపి, । ఘనపార్శ్వముల భీముఁ గవ్వడి నునిచి,
ద్రౌపదేయుల సుభద్రాతనూభవుల । దాపట వెలుపటఁ దగనుండఁ బనిచి,

యానికటములఁ గృష్ణానుజుఁ జేకి । తానుల నిల్వ, నందఱకు ముందఱను
దానును దన సహోదరులును మాద్రి । సూనుండు మఱి ధర్మజుఁడు నిల్చిరధిప !
వీరి సూరెల మత్స్యవిభుఁ డాదియైన । ధారుణీశుల నిల్పి దండనాయకుఁడు
కేకయులను ధృష్టకేతుని [1]నితము । గైకొని ముంగలగా నిల్పె నధిప !
గట్టి మొగ్గర మిట్లు గావించియపుడు । నెట్టన బహుతూర్య నినదంబుతోడఁ
గాంతేయు లేతేరఁ, గౌరవాధీశు । లంతకుమున్న కయ్యమునకు వెడలి
గాంగేయు నగ్రభాగంబున నిలువఁ । ... ...
గాంభోజ మద్రేశ గాంధారముఖ్య । కుంభినీపతు లంతఁ గూడి సైన్యముల
రాజుచుట్టును రామరక్షులై నిలువ । రాజేంద్ర, మీమొగ్గరం బిట్లు గూడి
కదిసిన రెండు మొగ్గరముల నస్త్ర । [2]భిదుర ఘట్టన వహ్ని పృథివివేఁచుచును
అన్యోన్య ఖడ్గధారాహత ప్రహత । విన్యస్త శోణితావృతలోక మగుచు,
నితరేతరాహ్వాన హీంకృతధ్వాన । వితత ప్రతిధ్వాన విపులాద్రియగుచు
రణము చెల్లఁగఁ బరాక్రమశాలి భీష్ముఁ । డణిమాదిగుణ మార్గణావళి పఱపి
ప్రకట శాత్రవ సహస్రముల ముబ్బాను । లకుఁ దెచ్చుచో నందు లయమైన విండ్లు,
విఱిగిన పడగలు, ప్రీలినజోళ్లు, । చిఱిగిన గొడుగులుఁ, జీకాకుగాఁగఁ
గెడసిన హయములుఁ, గీలూడిధాత్రిఁ । బడిన తేరులు, ప్రగ్గఁబడిన యేనుఁగులుఁ,
గాల్గాలఁ బెనఁగిన కాల్బంట్లు, దిశలు । నాల్గు దాఁటిన రక్తనదులును గలిగి,
లయకాల రుద్రలీలా తాండవోగ్ర । భయద ప్రతాప సంభ్రమమయ్యె రణము.
కనుఁగొని యార్చి శిఖండి యాభీష్ము । నొనర మార్కొని నాల్గునుగ్రబాణముల
నాటిన విముఖుఁడై నవ్వుచు భీష్ముఁ: । "డేటికిఁ దిరుగుదువీవు కయ్యముల ?
మడఁది పుట్టునుగాక మగపుట్టుఁ గాక । యెడ కాటమైన పుట్టెట్లు మోసెదవు ?
ఆఁడు చందము చెందినట్టి నీవెంత । వాఁడిచూసినఁ జూపు వనిత, యేనలుగ.
ఓశిఖండి, తొలంగు మోసి! ఖండింప । నాశయే యీరీతి నాట దానికిని ?
[3]పంపులు పడి వచ్చి పాండవసేనఁ । జంపనీయక యేడ సంగడమైతి ? "
వనినఁ గోపించి వాఁడనియె భీష్మునకు : । "నను నేల యాఁడుచందము చెందె నంటి !
వాడలిలో నగమిట యువిదయైనాఁడు । మృదుఁడు లోకులకింత మెత్తనైనాఁడె !

---

1. నితల 2. బిరుదుకట్టిన. 3. పప్పులు. (మూ).

ఆఁడదియే పోరె నది సత్యభామ; । యాఁడదియై పోరె నది భద్రకాళి.
ఏనును నీతోడ నిప్పుడు పోరి । మేనితోఁ బాపెద మేటివై నిలుము.
ఇరవొప్ప నృపతుల నిరువదియొక్క । తరముల నారి నంతకుఁ గూర్చినట్టి
పరశురాముని కీవు ప్రతి నను కొందు. । ... ...
ధృతి నన్ను గెలువుమా దీల్పడిపోక. । ... ...
ఆరయ మగవాఁడవైన నీవొక్క । నారాచ మేయుమా నామేను నాట.
ఏయు మేయకయున్న నే నిన్ను దీవ్ర । సాయకంబులు నాటి సంహరించెదను.
ఇమ్మైన నిన్ను నే నిలఁగూల్పకున్న । నమ్మిక నేఁ బట్టినది విల్లుగాదు."
అనుచు వెండియు భీష్ముఁ డతఁడేయుచుండ । ననిమిషేంద్రతనూజుఁ డాత్మ నుప్పొంగి,
"వింతయైనది నేఁడు వీని చందంబు; । శంతనుసుతునకుఁ జావు కాలంబొ!
ధర భీష్ముఁ డెక్కుడు దైవంబవీనిఁ । బెరరేచి యాడించె బీరంబు లిట్లు.

అర్జునుఁడు ప్రోత్సహించి శిఖండిని భీష్మునిపైఁ గవియించుట

ఏను నీయుత్సాహ మినుమడింపంగఁ । బూని పల్కెద." నని పురుహూతసుతుఁడు
"ఓరా శిఖండి! నేఁ డడరియున్నాఁడ । వారాసి ఖండింపు మాపగాసుతుని.
మానకు మీ వైరి మండలితోడ । మానవేంద్రులు నగ మగమాటలాడి.
వెనుకకుఁ బోకుమీ వీరెల్ల నన్ను । ఘనత నొత్తుకయుండఁ గాపాడువాఁడ."
అనియె నప్పుడు; భీష్ముఁడప్పుడు తొలఁగి । చని బల్మిఁ బాంచాలసైన్యంబుఁ దాఁకి
కలఁప నయ్యెడఁ జొచ్చి కౌంతేయుబలము । బలభేదినందను ప్రాపున నెక్కు
కురుసేన నాహుతిగొనుచుండఁ జూచి । కురుపతి మిన్నేటికొడుకును డాసి,
"కటకటా! నీవుగల్గఁగ నాబలంబు । ఇటు కొల్లఁ బోవునే యితరులచేత!
ఈ వూరకున్నచో నెవ్వారు దీనిఁ । గావఁ బ్రోవను దిక్కు కఠినప్రతాప!"
అనిన దేవవ్రతుం డారాజుఁ బలికె: । "వెనుకకు నీసేన వెసఁగాతుఁ బ్రోతు;
తఱుగని యట్టి సత్యము నేఁడునాకుఁ । దఱిగినట్లున్నది దైవకృతంబొ!
నిత్య వేవుర వర్ణనీయ సాహసుల । మృత్యువునకుఁ జేర మీ కెడుప్రతము
నీకొక్క నేఁటితో నిప్పుడు తీఱె. । నాకు నీచేయు మన్నన దొడ్డయప్పు.
నేఁటిచందముచూడ నృప, వారునన్ను । మీఁటుదురో వారి మీఁటుదో పాఱి.

ఒనర నీ రెంటిలో నొక్కటి నిజము ; । విను వారి నే మీఁటువిధము సంశయము.
మర్త్యమాత్రులచేత మడియరు వారు ; । మర్త్యమాత్రులచేత మడియను నేను ;
నరనాథ, యట్లయ్యు నాచేతి బలువు । పరికింపుమీ." యని బాహుగర్వమునఁ
బటుతర వివిధాస్త్ర పావకశిఖల । నటు నిటు వైరిసైన్యాటవిఁ బొదివి
కౌంతేయవరులకుఁ గనుఁగొనరాక । యెంతయుఁ గ్రూరుఁడై యితఁడగ్నిపోలె
వెలుఁగుచు నా సేన వెసఁ గాల్చుచోట । బలు గాడ్పుచందమై ప్రభువ, నీ మొనలు
తోడైనఁ దొడఁగి 'నిర్ధూమధామంబు' । జాడ సేయఁగఁ, జూచి చైద్య పాంచాల
పాండవ యాదవ పాండ్య కేకయుల । దండనాథు లెదిర్చి తఱిమిఁ బేర్చి
ధార్తరాష్ట్రబలంబుఁ దఱిమిన వ్రేలు । దూర్తమనర్గానని తుములంబు బలసె.
అట్టిచోట శిఖండి నాక్రీడి చూచి: । "చుట్టుముట్టుము భీష్ముఁ ; జోరుము పోటునకు ;
ఏనున్నవాఁడ నీకేల శంకింప ? । నీ నిర్ణయములేల నెఱపవు తెగవు ?
ఈతని పనియెంత యీవటు నిలువు । శాత సాయకములఁ జంపెద నేను."
అనిన మాటలు విని యఖిలసేనలకుఁ । దనచేయి ద్రుపద నందనుఁ డెత్తి పలికె:
"మన యోధులందఱు మందాకినేయు । నినుపుఁ దమ్ములవెల్లి నిశ్శంకఁ బొదివి.
ఇంద్రజుండున్నవాఁ డీ సమీపమున ; । నింద్రాయుధముఁ బోలు నీతనివిల్లు ;
ఏనున్నవాఁడ మీకేల కొం." కనుచు, । సేనాధిపునిఁ బల్కె జిష్ణుండు తాన:
"ఏమింటి నిది వేళ యీభీష్మునడఁప । నీవంటి వానికి నేలయుపేక్ష !
తోడుగలప్పుడే తొడఁగి శాత్రవుల । నోడఁజేయక యునికి యుచితమే !" యనిన
గణనకు నెక్కుడై కౌంతేయభటులు । గుణనినాదములు దిక్కులునిండఁ గవిసి
యేయుచో వారితో నిట్లను భీష్ముఁ: । "డాయువులాల్లగో యజ్ఞానులార !
భారమతులు మీరు పాఱక యేల । తూఱరవచ్చెదరు మృత్యువునోరిలోన ?
కొలఁదులఁ బోవు నాకోలలు గుండ్ల । కొలఁదులు మీకు గ్రక్కున నెక్కఁదగునె ?"
అని యనివారణ నాభీష్ముఁ డేచి । తనువులొల్లసి వారి దళముల నేసె.
మహితాత్ములప్పుడు ధర్మజ భీష్మ నకుల । సహదేవులును సైన్యసంరక్షకుండు
కేకయులును ధృష్టకేతు సాత్యకులుఁ । జేకితానుఁడు మాత్స్య జిష్ణునందనులుఁ
బాంచాలి కొడుకులుఁ బరఁగ మాగధుఁడుఁ । బాంచాలుఁ డాదిగాఁ బసనైన దొరలు
ఏకయత్నంబున [1]నెక్కుచో, నిచట । నీకుమారులును ద్రౌణియు ద్రోణకృపులు

---

1. నొక్కచో. (మూ)

భూరిశ్రవసుఁడు కాంభోజ సైంధవులు । సార బల ప్రౌఢి సమరయత్నమున
గాంగేయునకుఁ దలకడచి యాదొరల । నంగలించి యొనర్చె రాహుఁ గ్రీడి.
ఇట శిఖండిని గ్రీడి యెదురుగా నొడ్డి । తటినీకుమారుతోఁ దలపడఁ గడఁగఁ
దొడిఁబడ నెడసొచ్చి దుశ్శాసనుండు । వడిఁ గ్రీడి వాలంపవాన ముంచుటయు
సరకుగాఁ గొనక వాసవి దంతిముఖుఁడు । విరులవానఁ జెలంగువిధముగఁ జెలఁగి
సానఁబట్టిన నారసము లక్కుమారు । మేన ముప్పదిగ్రుచ్చి మిగుల నొచ్చియును,
యువరాజు పార్థునియురమున నైదు । పవులక హరిమేనఁ బదియు నాటుటయు
నగుచు నర్జునుఁ డని నలకి యయ్యనుజు । మొగమున నాలుగమ్ములు నిల్ప నాటి
విల్లు ద్రుంచిన నొండువిల్లు వాఁ డమరు । లెల్ల మెచ్చఁగఁ దాల్చి యువరాజు మేన
నారాచములుసింప నలిఁద్రుంచి యతనిఁ । గ్రూరాస్త్రముల మూర్ఛ నొందించె నర్జునుఁడు.
అప్పు డాతనిఁదెచ్చె హయచోదకుండు । తప్పక భీష్ము రథంబు మాటునకు.
భూవర, విను మద్రభూపతి దొడర । నావేళఁ బద్మనాభానుజుతోడ,
అరయ సుదక్షిణుం డభిమన్యుతోడ, । సరిద్రోణి మత్స్య పాంచాలురతోడ,
ధృతి సహదేవుతోఁ గృపుఁడు, నమ్మాద్రి । సుతు నన్నతోడ నచ్చుగ వికర్ణుండు,
దొరయ ఘటోత్కచుతోడ దుర్ముఖుఁడు, । పోరి పోరి భీముతో భూరిశ్రవసుఁడు,
నంత ధర్మజుతోడ నస్త్రగురుండు, । వింతగాఁ బోరాడ వెలసెఁ గయ్యంబు.
అన్యోన్య కేతనాయత ఖండనములు, । అన్యోన్య సూతసంహార కర్మములు,
అన్యోన్య జవనవాహన హరణములు, । అన్యోన్య చాప సాయక భంజనములు
కలిగి యామెక్కటికయ్యంబు చూడఁ । బ్రళయకాలాభీల భంగి దీపించె.
మెఱయు బాణార్చులు మెఱుఁగులు గాఁగ । నుఱుకు మూర్ఛాధ్వను లుఱుములు గాఁగ,
నారక్తధారాళి యత్యంతవర్ష । ధారలు గాఁగ, యుద్ధము మేఘసమయ
మహిమ దానై యుండె మనుజేంద్ర! దాని । నహహ ఏమని చెప్పనచ్చు మాటలను.
అట్టిమేఘుఁడు తన్ను నాక్రమించుటయు । గిట్టినరణము వీక్షింపలేదనుచుఁ
దప్పించుకొన మింటితల యెక్కెననఁగ । నప్పుడు మధ్యాహ్నమయ్యె సూర్యునకు.
ఒగి నంతలో మూర్ఛ యువరాజు తెలిసి । మగుడ వచ్చి కిరీటి మూఁకొని కడిమి
నారాచశతకంబు నాటి యారీతి । నారాయణుని మేను నాటెను, సలిగి
రారాజు తమ్ము నురంబునఁ గ్రీడి । నారాచశతకంబు నాటి బిట్టార్చి
పాంచాలి నీడ్చిన బాహుదండంబు । త్రుంచెదనని తూపు తొడుగుచోఁ, గాం

వారించి యిట్లను: "నాయుజు సూడు । మేరదప్పి యిదేల మీఁదవుచ్చెదవు?
మొండి కూడొల్లక మును వీఁడు మగియ । గాండీవి, భీమునిగద చిన్నఁబోదె!
నొంచిపుచ్చుము వీని నోడువు లే?" లనిన । నంచితశరపంక్తి యతఁడును బఱపి
యువరాజు రథము విల్లురుతరధ్వజము । కవచ సూత హయాళిఁ గడు రూపుమాపి,
నుగ్గవిచేసి వంచుటయు వాఁ డలిగి । దగ్గఁ గృతవర్మ తేరెక్క నధిప!
ఇటఁ గిరీటి శిఖండి నెదురిడి భీష్ముఁ । బటు విశిఖంబులఁ బొలాడవలసి
యతని ముందఱిసేన నతిఘోర విశిఖ । శతములఁ బొదువ, నచ్చటికి ద్రోణుండు
భీషణ భ్రూభంగ పిచ్ఛిలక్రోధ । రూషిత నేత్రసరోజుఁడై [1]యడర
నెడసొచ్చి సేనాసమేతుఁడై జముని । కొడుకు ద్రోణునితోడ ఘోరాజి సేయ

ద్రోణుఁ డశ్వత్థామను భీష్మునకుఁ దోడంపుట

నతఁ డంతఁ దనపుత్రు నల్లనఁ బలికె: । "సుతుఁడ, నాయుల్లంబు చొరదు పోటునకు;
తతిదప్పె దివ్యాస్త్రతతి; మంత్ర తంత్ర । గతి తప్పె; వడఁకెడుఁ గార్ముకయష్టి;
[2]చేతులు సేయవు చెప్పినయట్లు; । భీతియయ్యెడు; నాత్మఁ జెటుత్తెఁ గడఁక.
ధవళ[3]వాహుఁడు నేఁడు తనపూన్కి దీర్చు । ధ్రువమని మనసులోఁ దోఁచుచున్నదియు.
అటు నిక్కమూఁడుమా యాతని మునుము । పటుభంగి నేపాటు పడుచున్నయదియొ!
కూలెడు హయములు, [4]కుంభముల్ పగిలి । వ్రాలెడు గజములు, వసుధ రూపఱిన
తేరులు, నుగ్గులై తెగిన పదాతి । వీరులునై చూడ వెఱపు సేయుచును
ప్రలయకాలాంతకు పళ్లెంబులోని । కలగంపు బోనాలకరణిఁ జూపట్టె.
పడిన బలంబులఁ బ్రాణానిలంబు । లుడువీథి మొయిలుల నుండంగ నీవు.
మఱి సైన్యముల మీఁద నులయుచు గ్రద్ద । పఱియాడఁ జొచ్చె నుత్పాత సూచనగ.
కడలేని వేల్పుల కన్నీరువోలె । నుడుపరంపర రాలుచున్నది ధరను.
ఈ చావుశకునంబు లింత భీష్మునకు । నేచావు తెచ్చునో యింద్రజుచేత!
రోషాగ్ని ధర్మపుత్రుని వదనమున । భీషణాకారమై పెద్దయుఁ దోఁచె.
తెగి కవలను ద్రౌపదేయులఁ గూడి । మగఁటిమిఁ బోరు ధర్మజు డించి నీవు
రారాజుతోడ శీఘ్రము పోయి భీష్ము । తేరికి రక్షయై దిక్కుల మెలఁగు.

1. యతఁడు. 2. చేతలు. 3. వాహనుఁడు. 4. కుంచెముల్. (మూ).

నలువొప్ప మనకుఁ బ్రాణంబులు దాఁచు । కళవి గాదది స్వామికార్యంబు కళది(?)
గణుతింప నామాటగా నేఁగు." మనిన । గుణి ద్రోణి గురువాక్యకుశలుఁడై పోయె.
అక్కడ భీముఁ డయ్యగ్గును పూన్కి । యిక్కగాఁ జెల్లుచో నేనును గొంత
తోడు చేసెదనని తురగరత్నముల । వేడుక సచటికి వేగఁ దోలించి
గాంగేయు ముందటి గౌరవసేన । భంగపెట్టెడి చేతిబరువు వీక్షించి
కృత వర్మ భగదత్త కృప శల్య సింధు । పతి చిత్రసేను లేర్పడ వికర్ణుండు
వినుము దుర్మర్షణ విందానువిందు । లనఁగ నిట్టి పదుండ్రు ననిలజుమీఁద
నొక్కట నెక్కి యత్యుగ్రబాణములు । పెక్కుభంగుల నేయ బెదరక యతఁడు
వడగండ్ల వాన దిగ్గజముగైకొనని । వడువునఁ గొనక దుర్వారుఁడై వారి
నొప్పింప, వారును నొప్పింప, నిమ్మ । దప్పుట యీక్షించి ధవళవాహనుఁడు
తటుకున నచ్చోటు దరియంగ నుఱికి । పటు శిలీముఖ[1]పాత బలముచే వారి
ధనువుల ప్రోవులుఁ దఱచైన తూపు । తునియలు పడగలతునుకలును నాత
పత్ర ఖండములు నాభరణ రేణువులుఁ । జిత్ర చామరలవ శ్రేణిని క్షోణిఁ
గప్పిన, నీక్షించి కౌరవరాజు । తప్పక యా యన్నదమ్ములమీఁద
సపరివారముగ సుశర్మమున్నైన । నృపులఁబెక్కండ్ర నంచిన వేగ వారు
తొంటి పదుండ్రును దోడుగా వారి । నంటఁగఁ దాఁకి గుణారావ మెసఁగ
దంభోళి నిభ శరోత్కరములఁ బొదువ । సంభృతాటోపులై జడియక వారు
శ్రావణ ఘనములై శరమహావృష్టి । నా వీరకోటి వ్రయ్యలువాఱ నేయ
నుర్వీశ్వరుఁడు చూచి యుగ్రుఁడై పనిచె । సర్వ సైన్యములను శత్రులమీఁద.
ఈ రీతి మొనలెల్ల నేచి పైఁ బడిన । ఘోరాహవంబైన కొలఁది వీక్షించి,
అభిమన్యు సాత్యకు లాదిగా గథికు । లభినవోత్సాహులై యహితులమీఁద
సేనాసమేతులై చెలఁగి యెక్కటయు । భూనాథు నందులోఁ బొడగానరాక
కడఁగి భీష్ముఁడు నేమి ఘర్ఘరారావ । కలితమైన రథంబు గాండీవిమీఁదఁ
దఱిమిన నఱిమి యోధవ్రాత మెల్లఁ । బఱపైన కెంధూళి భాస్కరు గ్రమ్మంగ
నందడిగా నెక్కి జాహ్నవీతనయు । నందంద యేయుచో నలిగి యమ్మేటి
దశ దిక్కులందు "శతం భీష్మ"యనెడి (?) । విశదోక్తి నిజముగా వెసఁ గానవచ్చి

1. వ్రాత. (మూ)

రథము వేగంబు నారాచ వేగంబు । పృథివి నెన్నికకెక్కఁ బేర్చి యేయంగ
డొల్లెడు శిరములు డుల్లు కేతువులుఁ । ద్రెళ్ళెడు హయములు దివిఁ బ్రాఁకు భటులుఁ
గూలెడు గజములు గుండియలవిసి । వ్రాలెడు దొరలునై వారి సైన్యములు
స్రగ్గుడు మగ్గుడై నవచెడి నవసి । [1]గగ్గులకాడై కకావికలైనఁ
బరికించి దయపుట్టి భాగీరథేయుఁ । డరుదారఁ దనలోన నప్పుడిట్లనియె :
" సమరోర్విలో శత్రుసైన్యంబులెల్ల । నమయించి నమయించి చదిసినట్లయ్యె.
వచ్చు వెండియుఁ బాఱు వైరిసైన్యములు । హెచ్చు వెండియు వచ్చు నేలికలనుప.
వేసరి నట్లయ్యె విభవంబు మీఁది । యాస తా నెట్టిదో యహికేతనునకు !
ఏను దా నెన్ని నాళ్ళీ శరీరంబు । ఘూని మోవఁగలాఁడఁ బుట్టె వేసటయు.
నాఁటి బాల్యము పోయె ; నడుమ నీముదిమి । నాటిన నది మర్త్యునకు వేఁగు గాదె ! "
అని నిశ్చయించి సైన్యముఁ దోలుకొనుచుఁ । జని యట్లు భీష్ముండు శమనజుఁ గదిసి
నిరతి నొయ్యనఁ బల్కె : " నృప, యేను ధరణి । నరుఁడనై పుట్టిననాఁట నుండియును
జంపితి రిపుల హింసకు నోసరిలక ; । యెంప శక్యంబుగా దింక వేసరితి.
ఇంత వధింపఁ గా నేకార్య మయ్యె ? । జంతువు తనచావు చర్చింపఁ డకట !
ఇంక శిఖండి మున్నిడుకొని మీరు । కొంకక యిందఱుఁ గూడి నన్నేసి
యమరలోకమునకు ననుపుట మేలు ; । క్రమ మొప్ప మనుమలు గల ఫలం." బనుచుఁ
జెప్పి సంగ్రామంబు సేయుచు వచ్చు । చొప్పునఁ దమ సేనఁ జొచ్చె భీష్ముండు.
అట సైన్యపతికి నిట్లనియె ధర్మజుఁడు : । " తటినీకుమారుపై దండుతోఁ గూడి
యేక యత్నంబున నెక్కి యేయుటకు । జోక సేయుము దాని సూచించె నతఁడు.
వాయు సూనుఁడు నీవు వాసవాత్మజుఁడు । నేయుఁడు మీనేర్పు లిన్నియు మెఱసి.
ఇందఱు మనముండి యిటు సేయకున్న । మందాకినేయుని మఱి గెల్వరాదు. "
అనిన నత్తెఱఁగు వాఁ డనిలజనరుల । వినఁ జేసి మాత్స్యాది వీరుల నెల్లఁ
జేసూపి భీష్ము నుస్థితి నాక్రమింపఁ । జేసిన, వారును జిష్ణువాయుజుల
ప్రాపున వెఱవక బలనాథుఁ దాఁకి । తూపులేసిరిగాని దూరదొక్కటియు.
అప్పుడు నరపతి [2]యనుజులుఁ దాను । దప్పక దొరలనందఱఁ గూడికొనుచుఁ
గాంతేయ యోధవర్గముఁ దాఁకి సమర । మెంతయుఁ జేయుచో నిరువాగునకును
ఘోరయుద్ధంబయ్యె గురునకు నైన । నారణస్థితి యెన్న నలవి గాకుండ.

1. గగ్గుల కాటక కాచీకలైన 2. నరులును. (మూ).

అందు నీసుతునొంచె నభిమన్యుఁ డడరి; । యిందు ద్రౌణి కలంచె నెలమి సాత్యకిని;
అందు సాత్యకి శల్యునలుగుల గ్రుచ్చె; । నిందు వివింశతి నేసెఁ బాంచాలుఁ;
డందు నలంబుసు నాఁగె హైడింబుఁ; । డిందు యుధామన్యుఁ డెదిరె వికర్ణు.
నతి భీష్ము నీరీతి నొంపను జెంప । నిత రేతంబుగా నిందును నందు
దొరలు నెఁడియు నిట్లు దొరకొని పెనఁగఁ । గరిపురాధీశ్వర, ఘనమయ్యెఁ బోరు.
అప్పుడు నరుఁడు సింహముఁ బ్రతిసింహ । మొప్పఁ దాఁకినమాడ్కి నుగ్రుఁడై భీష్ముఁ
దాఁకఁ బోనఁగఁ మహోద్ధతి యువరాజు । వీఁకఁ బోవఁగనీక విశిఖవేగమున
నడ్డపెట్టిన, వాని నాయంబుచాయ । దొడ్డనారసమునఁ దొలిగట్ట నేసి
విల్లుఁ బతాకయు నిఱిచి నరుండు । త్రెళ్ల నేసెను సూతుఁ దేరి గుఱ్ఱముల.
అంతట యువరాజు హతగర్వుఁడగుచు । శంతనుసుతుమాటు చయ్యనఁ జొచ్చె.
భగదత్తుఁ డప్పుడ పార్థుఁ బోనీక । పగులక వెలిదంతిపై వచ్చి తాఁకఁ,
దండ్రివాహన మిది తగదు నీకనుచు । వేండ్రంబుచూపిన విధమునఁ గ్రీడి
చిల్లగోలల మేను చించిన దంతి । తెల్లఁదనముమాని ధృతి నెఱ్ఱనయ్యె.
వాఁడంతఁ బాంచాలవాహినిమీఁద । వేఁడిమి ప్రకటింప వెసఁబోయెఁ దొలఁగి.
గాండీవి యప్పుడు శిఖండిఁ [1] గన్గిఱిపి । దండాధిపతి నేయఁ దలకొల్పుటయును
నిలిచి వాఁడును నేయ నీయోధులప్పుడు । బలభేది తనయుపై బాహుగర్వమునఁ
బెల్లేసి మూర్ఛిల బీభత్సు నంప । వెల్లిలోఁ ద్రుంగిరి వేతసాకృతిని.
చెనక శిఖండి యేసిన తూపులైన । ననువొప్ప భీష్ము దేహముఁ దాఁకి తాఁకి
విఱుగును బద్మాక్షి వృద్ధుపై మనసు । విఱిగెడు విధమున విశ్వంభరేంద్ర !
అతని నేయక మందహాసంబుతోడ । నితరుల నేయుచు నితఁడూరకుండు.
గాండీవి యిట్లు శిఖండి నాడింప । మండుచు యువరాజు మఱియును వచ్చి
ఆ యర్జునునిఁ దాఁకి యమరులు మెచ్చఁ । బాయక యేయుచోఁ బలికె నర్జునుఁడు :
"తొడుసైన నొకమాట తొలిసఁ బోవు; । గడుసైన నొకపరి గాదన్నమాను;
చేదిక్కు ఖనిమైన ఛీయన్నఁ బోవు; । నీచాత్మ, నీకొక్కనికి సిగ్గులేదు.
విసువక తాఁకెదు విఱిగి పోయెదవు; । పొసఁగునే యిది వీరపురుషలక్షణమె !
ఇంకఁ బాఱినఁ బాఱనీను వధింతుఁ । గొంకక నిలు" మని ఘోర బాణములు
ఏయఁ దానును గ్రీడినేసి నీసుతుఁడు । చేయాడ కంతలోఁ జెదరుట చూచి

1. గ నురికి. (మూ).

నరునిపై సకలసైన్యంబుల నృపతి । పురికొల్ప నవి వార్ధి పొగరెత్తినట్లు
ఏచి నేలయు మిన్ను నేకమై నవ్య । నాచిపైఁ గవిసినఁ జలియింప కతఁడు
దివ్యాస్త్రతతులు సంధించి నవ్యాప । నవ్యధారల నేయ, జడిను కా మొనలు
పతికార్యమని నిల్చి ప్రతియేసి ప్రేత । పతి కార్యపరులైరి బలిమి నాక్షణము.
అప్పుడు భీష్మునేయఁగ నుపాయంబు । చెప్పిన నగుమాటఁ జెలఁగి శిఖండి
దొనలు శూన్యములుగాఁ దూపులు తొడిగి । యనమిమనదనూను నంటించి యార్చెఁ.
నృపచంద్ర, యాలోన నీ పెద్దకొడుకు । కృపుని శల్యుని వికర్ణుని నవింశతిని (?)
మూఁకగాఁ గూడి భీష్మున కెడసొచ్చి । వీఁక నర్జును నేయ వీరినేగురను
విరథులఁ జేసి యవ్విజయుండు విప్పఁ । గురురాజు గదిసి యుత్కులఁ గెంపగదుర
ననుజరత్నంబుల నాజానుభుజుల । ననపను సేనాసహాయులతో నంఁ
బులిమీఁద మృగములఁ బురికొల్పునట్లు । బలభేదిసుతుమీఁదఁ బనుచిన, వారు
పురుహూతసుతుఁ దాఁకి పోరుచో వారి । యురుతరసైన్యంబు నొక్కెడఁ గవిసి
సందడిగాఁ బోర సంతోషదృష్టి । మందాకినేయుఁ డా మనుజులఁ జూచి
కనికరంబున వింట ఘనఘోరమైన । యనలాస్త్ర మరిసైన్యముగాఁ గాల్చఁదొడఁగి
యేయఁ జూచి శిఖండి నెదుట వీక్షించి । యా యత్న మటుపెట్టి నూతలఁ దొలఁగి
యచ్చోట మగధమత్స్యాది బలంబు । వ్రచ్చి వాల్చి తెరల్చి వధియించుచుండఁ
గరములు శిరములుఁ గంఠనాళములుఁ । జరణంబులును నిండె సమరభాగమున.
ఇతని మార్కొనువీరుఁ డింక లేఁడనుచుఁ । జతురంగబలములు చలియించె నధిప!

శతానీకుఁడు భీష్మునితోఁ బోరి మడియుట

అప్పుడు భానున కపరాహ్ణమైన । నుప్పొంగి శీతవాయువులు పైఁబొలయ
నరిఘోరమూర్తి శతానీకుఁ డనఁగ । విరటుని తమ్ముఁడు వెన భీష్ముఁదాఁకి
నెఱియ మార్వేనేమి నినదంబె కాని । తఱచైన శరవృష్టిఁ దనుగానరాక,
వాహినీసుతు కాళ్లు వడఁకెడిపాటి । సాహసోన్నతి నూప, నైరింపకతఁడు
విల్లు పతాకయు విచ్ఛిత్తిచేసి । యల్లన సూతుని హయములఁ దునిమి
యతఁడు వైచినశక్తి నవలీల నఱికి । యతనిని నఱికె మహాచక్రధార.
ఇట్టు శతానీకు నిలఁగూల్చి భీష్ముఁ । డట్టిపెంపున నైనికావళి నెల్లఁ
బడుగు పేకయునుగా, వడియాలుగాఁగ । నిడియును బొడియుఁగా, నెఱచి యునర్చి

యార్చి శంఖంబొత్త హరి క్రీడిఁ బలికెః । "నేర్చిన శరవిద్య నేఁడేల దాఁప ?
చూరఁబోయె బలంబు సురిగిరి దోలు । పాఱెడిరక్తంబు పలలంబు బలిసె.
త్రిప్పి త్రిప్పి శిఖండి ధృతి నొడ్డనేల ? । గుప్పరాదో భీష్ముఁ గుటిలారి భీష్మ."
నని యెచ్చరించిన ననుమూన ముడిగి । వినుము గాండీవపాణి విల్లు సాగించి
మందాకినేయు నమందశస్త్రాస్త్ర । సందోహమునఁ గప్పి సారథి రథ్య
రథకేతనాతపత్రమ్ముల నొంప । రథముఁ దోలి శిఖండి రథసాన నుండి
సంగరంబునఁ దాను సవతుల వారి । సంగడిఁ జొచ్చి యస్త్రము లేయుచోటఁ
దెగి వానినేయక దేవవ్రతుండు । తగువైన ననినిష్ఠ తన్ను ద్రెక్కొనఁగ
మిన్నకయున్నచో, మేరకుమీఱి । యున్నాకపతిసూనుఁ డనుపమాస్త్రములఁ
దాఁత దాల్చినయట్టి ధనువు ఖండింప । నాతతక్రోధులై యర్జునుమీఁద
శల శల్య కృప వివింశతి చిత్రసేన । జలసంధ కృతవర్మ సైంధవ శకుని
భగదత్తు లాదిగా బహుబాణపంక్తి । నిగిడించుచును శిఖండిని నాక్రమించి,
"ముట్టుఁడు నరుని భీష్ముని కడ్డపడుఁడు । పట్టి తెండు శిఖండిఁ బాఱనీ." కనుచు
సేనాముఖంబులై చెలరేఁగి తఱుము । నానాముఖంబులై నరనందనుండు
పవనతనూజుండుఁ బాంచాలిసుతులు । కవలు సాత్యకి ఘటోత్కచ ధర్మసుతులు
విరటుండు ద్రుపదుండు వీరసైన్యపుఁడు । నరునకుఁ దోడు సేనాసమేతముగఁ
గడచిరి వీరమండలి నాక్రమింప ; । నడుగని రణమయ్యె నుభయవాదులకు ;
నేపురాణములందు నేలోకమందు । నీపాటి సంగ్రామ మేనది గాన.
అందులో గాండీవి యర్థినందఱకు । [1]నందఱై యెదురు యోధావళినెల్ల
నెఱి నైంద్ర వారుణాగ్నేయాది శరము । లఱిముఱిఁ బఱపి బాహాశక్తిఁ బరఁగి,
తెఱపిచూపి శిఖండి తెగి భీష్మునేయు । తెఱఁగు చేసి యతండు దివ్యాస్త్రములను
వెస భీష్ముఁ డెత్తెడు విండ్ల నేకములు । భసితంబులుగఁ జేసె బాణాగ్ని నధిప !
అంతఁ గిరీటిపై నతఁ డొకశక్తి । నంతకదండచండాకృతి దాని
నెడపక కొలిమిలో నెఱ్ఱఁగాఁ గాలి । వెడలిన లోహంబు విధమైనదాని
వడిఁ బ్రయోగింప, నజ్జ్వాలావిభూతిఁ । దడయక యతిరథ ధవళవాహనుఁడు
తడఁబాటులేక యెంతయు విచిత్రముగ । నడుమునే తునుమాడె [2]ననవిశిఖముల.
తునిమి యాభీష్ము సూతునిఁ గేతనంబు । దునిమిన, నాత్మలో దుఃఖింపకతఁడు

1. నందరికందరై యోధాళి. 2. నవ్విశిఖములు. (మూ).

ఇట్లు వితర్కించె: "నేఁ బాండుసుతుల । నెట్టన గెల్చునే సమిదుగ్రమున!
నలిననాభుని రక్షణము గల్గఁబట్టి । యొలమి 'లింగముమీఁది యొలుక' లై నాఁగ.
నారాయణునిఁగూడి నడురేయి వచ్చి । మీరు నన్నుఁ జయించువిధము ప్రార్థింపఁ
జెప్పకపోదని చెప్పితి దీనిఁ । జెప్పకోఁ బనిలేదు చేతునె దైవాజ్ఞ!
సమర ముపేక్షించి శాంతిమై నుండి । సమసెద నాకు భూషణ మివ్విధంబు."
అని తలంపఁగ వేల్పులతని పూఁపెటేఁగి, । "యనఘ, నీకిది లెస్స యఖిలసమ్మతము
అమృతత్వ మిది నీకు" నని యాడుకొనిరి. । వినుచుండె భీష్ముండు విని నేను వింటి
నెవ్వరు వినరు నాకిది మహా[1]వరము । సివ్వోఱపడక యన్నియుఁ జక్కఁజనుము.
అతఁ డిట్లు నిశ్చయం బాత్మలోఁ జేయు । నతిసూక్ష్మ శీకరాయత పవనంబు
కమ్మనై యల్లన గాంగేయుమీఁద । నిమ్ముల రణఖేద మీటాఱఁ బొలిసె.
సురదుందుభులు మ్రోసె సురపుష్పవృష్టి । గురిసె నప్పు డనన్యగోచరంబుగను.
... ... । .. ..
ఏనూరకుండిన నిదియేటి మెచ్చు । గా నేరదని యెన్ని గాంగేయుఁ డప్పుడు
ఒక్కవిల్లెత్తిన నుఱక శిఖండి । పెక్కుబాణంబు లాభీష్ముపైఁ బఱపి
యవి గాడకున్న లజ్జావిష్టుఁడగుచు, । ధనశ్శాల్యుఁ డీక్షించి దరహాస మొదవి

శిఖండిని మున్నిడుకొని యర్జునుఁడు భీష్ముని దునుమాడుట

మొఱఁగాగు వాలిక మేలు క్రొత్తమ్ము । నెఱిఁగొన్న శేషాహి కెనయైనదానిఁ
దటినీకుమారుని తనుశాలలోనఁ । బటుగతి నిండుచోఁ బగిలెఁ దత్తనువు.
ప్రజలును బగిలిరి భరతవంశమున । సుజనహింస జనించెఁ జూడ గాదనుచు.
కెలని మెచ్చులకు గాంగేయుఁ డాసరుని । నలుగుల వాసిచే నాక్రమించినను
ఎంతకుఁ బెట్టునో యీ వాసయనుచు । సంశయాత్మఁ గలంగి యమరేంద్రసుతుఁడు
ఏచి యవగ్రహం బింద్రచాపంబు । వేచెఱిచినమాడ్కి వృద్ధుచే నున్న
చాపంబు దునిమిన శాతభల్లముల । నాపుణ్యమూర్తి రక్తాంగుఁగా నేయు
వాసవి తమకెల్ల వారింపరాక । యుగాసమీపమున నాయాసులై యున్న
నీకొడుకులఁ జూచి నృపుఁ బల్కె నతఁడు : । "నాకు వశముగాదు నరు పరాక్రమము;

---

1. వ్రతము. (మూ).

సచేమై విల్లు దాల్చిన వాని నాజి । దేవదానవులకు దృష్టింపరాదు;
ఒక మర్త్యమాత్రుండె యోర్చు నివ్వీగు! । సకట నరుండు నారాయణసఖుండు.
ఇతండు కోపించి విల్లెత్తినచోట । నితరుండు విల్లెత్త నెంతటివాండు!
వీనిం బాసిన పాండవేయులనైన । నే నిమిషములోన నెక్కి ద్రొక్కుదును."
అనునెడ గాండీవి యాద్రుపదజుని । ధనువుపొందిక పిఱుందన ధనువునిచి
వాం డేయుచున్న భావము దోంప భీష్ము । వాండినారసముల బ్రక్కలింపంగ,
నంచిత రామసాయకములం బసులు । క్రౌంచశైలముంబోలె గంగాసుతుండు
ఒడలు తూంటులువోయి యువరాజుం బలికె: । "[1]కడు వాండిమైం గాడెంగా బాణతతులు
కవ్వడితూపులుగాక శిఖండి । కివ్వాండి సెలగోల లెన్నండు గలిగె!
క్రన్ననం [2]గర్కటిగర్భమై పగులు । చున్నది నాదేహ మొగి నివి గాడి.
మహి యమదూతలై మడిపెడి నుసురు; । మహితవిషాగ్నులై మడపెడు మూర్ఛ.
ఇట్టి దీప్తాకృతి యీ లక్ష్యశుద్ధి । యిట్టి ముష్టిదృఢత్వ మితరుల కెద్ది?"
అంచు నాతండు శక్తి నర్జును వైనం । ద్రుంచె నర్జునుం డది తుత్తుమురుగను.
వాలును బలుకయు వాహినీతనయుం । డాలోనం గైకొని యరదంబు డిగ్గె.
తోన యారెండును దుమురుగా నఱికి । సేన కిట్లని చెప్పెం జెయ్యెత్తి క్రీడి:
"ఏనున్నవాండ మీ రిచ్చ భీతిలక । పూని మీ యాయుధములను గైకొనుచుం
బైపడి పొదువుండు భాగీరథేయుం । జూపుండు మీ లావు పోరిదికోలంది."
అనిన నార్చుచు సేన లనుపమతూర్య । నినదంబు దివిముట్ట నీ సైన్యనాథుం
బొదువుచో, రాజాజ్ఞం బొదవి నీబలము । నెదుసునై తాంకుచో నిరువాగునకును
ఘోరయుద్ధంబైన గోత్రారిసుతుండు । కౌరవయోధుల ఖండింపందొడంగె.
ఆ సత్త్వమునం జొచ్చి యమసూతిసేన । భాసురంబుగ మహాప్రబలమై గూడి
హరివాండు నడకవాం డరదంబువాండు । సిరివాండు గదవాండు ఖడ్గంబువాండు
అసివాండు లగుడివాం డా యష్టివాండు । ముసలంబువాండునై ముసురుగ్రమ్ముచును
ఒకటొక్కటియు దూఱ నొండొంటి రాయ । సకలాంగముల భీష్ముం జాల గ్రుచ్చుటయు
సలుగులకుప్పయై హరి హరి యనుచు । నొలసి భూస్థలికిన్నై యొఱగె నజ్జోను.
జగతి సోంకక పడె శరశయ్యమీంద । నగుమొగంబునం దాను నాథ, మీ తండ్రి

---

1. కడువాడై కాదు. 2. కర్కటభర్గమై. (మూ).

దక్షిణాయనమని తలఁచి ప్రాణములు । రక్షించి నీసేన రక్షింపలేక.
దక్షిణాయన మిది తగును జీవింప । దక్షత నెఱుఁగ నితరికిఁ జెప్పాదము
అని కొంద ఱమరులు నా వియత్తటిని । పనుపున హంసరూపములైన మునులుఁ
జనుదెంచి నిలిచిన జాహ్నవీసుతుఁడు । తనబుద్ధిలో వారి తలఁపెల్ల నెఱిఁగి,
"హితులార, మీకృప నింతయుఁ దెలియు । మృతియన్న నాయాజ్ఞమీఱి రా వెఱచు.
వరము సత్యవతీ వివాహంబునాఁడు । కరుణించి శంతను క్ష్మాపతి నాకు.
సరి నవధ్యత్వ మిచ్ఛామరణంబు । నరయంగ నావశంబై యుండు నెప్పుడు.
ఉత్తరాయణవేళ యోగ్యంబు మృతికి । నుత్తములార! నేనుండెద బ్రతికి."
అనిన సంతోషించి యరిగిరి వారు. । విను మహీనాథ, యవ్విధమున వేళఁ
బడిన గాంగేయుని పాటు వీక్షించి । వడినార్చు కౌంతేయ వాహినీధ్వనియుఁ
బటహ నిస్సాణ నిర్భర నినాదములు । నట దేవకోటి హాహామహాధ్వనులుఁ
బ్రతిసేన విఱిగి తీవ్రతఁ గాఱు రవళి । వితత కౌరవయోధ విపులార్తరవము
నేకమై బ్రహ్మాండ మెంతయు నిండె; । భూకాంత, యేమిచెప్పుదు నిట్టివిధము!
విను ద్రోణునకు వీపు విఱిగినట్లయ్యె; । తనలోన ఖిన్నుఁడై ద్రౌణి ఘూర్ణిల్లె;
హాహోయెఁ గృపుఁడు; భూవరుఁ డాదయైన । నీపుత్రు లేడ్చిరి నేలపైఁ బొరలి.
అప్పుడు భీష్మ మహాప్రతాపార్కు । చొప్పున గ్రుంకె నా సూర్యుఁ డపరాబ్ధి.

కౌరవ పాండవ యోధులు శరతల్పగతుఁడైన భీష్మునియొద్దకు వచ్చుట

అంత దుర్యోధనుం డనుజులు దొరలు । నంతతో నాయుధావళి యటుపెట్టి
మరపులు మాని వే మరువులు నూడ్చి । యరుదెంచి కురువృద్ధు నంతంతఁ గదియఁ
దారును నిబ్బంగిఁ దగఁ బాండుసుతులు । ధారుణీశులు గొల్వఁ దాత డగ్గరిరి.
పార్థుఁ డొక్కఁడు ధనుష్పాణియై యరిగె; । పార్థివ, యీకథాపద్ధతి వినుము.
ఆరీతి నిరువాగు నన్యోన్య రోష । దూరులై శాంతులై దుఃఖంబు లడర
నుభయపార్శ్వంబుల నుండి సేవింప । నభినవానందుఁడై యాపగాసుతుఁడు
కొలిపించుకొని యుండి కురురాజుఁ బలికె: । "తలక్రింది కొక్క యాధారంబు వలయుఁ
గలుగు నె?" ట్లనవుడుఁ గడు మృదుత్వంబు । గల తలగడఁ దేను గౌరవ్యుఁ డనుప
నవ్వుచు భీష్ముండు నరుఁ జేరఁ బిల్చె. । కవ్వడియును బాష్పకణములు దొరుగ
గాండీవ మటుపెట్టి కదియనచ్చుటయు । దండితో నీతండ్రి ధవళాశ్వుఁ బలికె:

"తలదిక్కు భారమై ధరియింపరాదు; । తలగడగాఁగ నస్త్రము సేయుము." మనిన
నతఁడేయ నోపియు నతని కోర్కి గాను । మతిఁ గొంకుచును వేగ మరలి విల్లెత్తి
యల్లటు దొలఁగి గాండీవమ్ము సేయుటయుఁ । బెల్లుగా నది భీష్ము పెడతల నాటి
చక్క నౌదల నెత్తి జగతిఁ బుంఖంబు । లొక్కట మోపిన, నుప్పొంగి యతఁడు
ఈ తలగడ మెచ్చె నీ శౌర్యము ననుచు । నాతనిఁ గొనియాడి యాపగేయుండు
మనుజులఁ జూచి నెమ్మనమున మోద । మునుగడిన్నై తోఁప నిట్లని పలికె:
"అక్కాన నుత్తరాయణ మగుదాఁకఁ । దార్కొని ప్రాణముల్ ధరియింప వలయు;
కలుకోట పెట్టించి కావలిఁ బెట్టి । బలసి విచారింపఁ బరిచారకులను
నెర నెఱింగినవారి నెనఁ బెట్టుఁ డనినఁ । గురుపాండుసుతు లియ్యకొని రట్టి పనికి.
అంత వైద్యులు చేరి యతని దేహమున । వింతగా నెలకొన్న విశిఖ వేదనకు
మంత్రించుచో హరిస్మరణంబు కంటె । మంత్రంబు లేదని మరి వారి ననిచి
తగు గీత వాద్య వేదధ్వనుల్ వినుచు । జగదేకపుణ్యుండు సంప్రీతి నుండె.
"ఇప్పుడు శరముల నేప్పులు పుట్టి । డప్పి జనించెఁ దెండా నాకు జలము.
శరతల్పగతునకు సదమల దివ్య । శర సాధితోత్తమ జలములు గాని
చిఱు బుద్ధి మీరు తెచ్చిన యుదకంబు । అరయ నాస్వాదింప నర్హంబుగాదు.
నీళ్ళు దెమ్మనినఁ గిన్నెళ్ళతో రెండు । వీళ్ళవారు "నిదేల వెఱ్ఱి దవ్వేదరు?
అర్జునుచేఁ గాని యరయును గల్గ । దర్జున, లె." మ్మన్న నతఁ డర్థి లేచి
చెలఁగి తాతకుఁ బ్రదక్షిణముగా వచ్చి । నెలకొని మ్రొక్కి గాండీవము సారించి
దివ్య తేజోమయ దీప్తాస్త్ర మొకటి । దివ్యవల్లభ సమంత్రితముగాఁ దొడిగి,
యేసిన నది భూమి నెంతయు గాడి । భాసురచ్ఛాయ సుపావనంబైన
తోయంబు లమృతతోయంబు పగిది । పాయత్తమగుచు నయ్యస్త్రమార్గమున
భాగీరథీయుమఁ బఱచిన గంగ । యీగతి వచ్చెనో యిచటికి ననఁగ
ధారగా [1]నెగసి మందాకినీసుతుని । నోర జాఱిన నర్జునుని మెచ్చె శౌరి;
పొగడిరి సురలు; భూభుజులెల్ల నతనిఁ । బొగడిరి; ఘన దుందుభులు మ్రోసె దివిని.
పులకిత దేహులై పొంగి కౌంతేయు । బలములు సంతోషపారవశ్యమున
నార్చి శంఖములొత్తి రా మహాధ్వనులు । పేర్చి దిక్కులు నిండెఁ బిక్కటిల్లుచును.

1. నెసరి. (మూ).

విను నీకుమాళ్లు నిర్విణ్ణులై లజ్జ । పెనఁగొన్న ముఖములు పృథివికి వంచి
ధవళాక్షు మదిలోనఁ దారు కీర్తించి । రవనీశ, యేమందు నర్జును మహిమ!
ధృతి నట్టిజలములఁ దృప్తుఁడై భీష్ముఁ । డతి మోదితాత్ముఁడై యర్జునుఁ బలికె:
"కోదండరామ, ఫల్గున, [1]మహామేరు । కోదండవిజయ, నీకు నసాధ్యమేది!
అవధానములనేర్పు లాశ్చర్యవిద్య । లవుర! నీకేకాక యన్యులతరమె!
మునినాథుఁగా నిన్ను మును నారదుండు । వినిపింప వినియుందు వీరాగ్రగణ్య!
నారాయణుఁడు లోకనాటకకర్త । శ్రీరమణీభర్త చెలికాఁడు నీకు.
ఇట్టి మీ రిరువురు నేకమైయుండ । నెట్టికార్యములైన నీడేర్పు టెంత!
ఏనెంత చెప్పిన నీ కురురాజు । మానఁడు మీమీఁది మాత్సర్యచింత;
అక్కటా బంధుమిత్రామాత్య సహిత । మొక్కట ధరఁగూల నున్నాఁడుగాక.
పుడమిలో సగఁబాలు బుద్ధితో మీకుఁ । బుడికిన నింతేసి పుట్టునే పనులు!"
అని యూరకుండి దీనాననుఁ డగుచు । జననాథ, వెండియు జాహ్నవీసుతుఁడు:
"ఓ ధర్మరాజ, దుర్యోధన, మీరు । సాధుపద్ధతిఁ బోరు చాలింపరయ్య!
ఏలిపోయెడిఁగాక యెవ్వఁడే నుర్వి; । చాలు ననిత్య మీ సంసారసుఖము.
మానరే యుద్ధంబు మఱి కొందఱైన । మానవనాథులు మడియకుండుదురు."
అనిన వారేమియు ననక తాతకును । వినయంబుతో మ్రొక్కి వీడ్కొని కదలి
పోవుచో, నటఁ బాండుపుత్రులు హర్ష । భావులై విజయ సంగరకళాస్ఫూర్తి
నాయుధంబులు తొంటియట్ల ధరించి । పాయక తము నెల్లబలములు గొలువ
గొడుగులుఁ బడగలుఁ గోటానుకోటు । లుడువీథిఁ గప్పి వాయువుఁగూడి మెలఁగ
దుందుభి పటహాది తూర్యఘోషములు । క్రందుగా దిశలెల్లఁ గప్పుకొనంగఁ
గర్పూర కరదీపికాసహస్రములు । దర్పంబునకు నొక్కదండి పుట్టింపఁ
జనుచోటఁ గృష్ణుండు శమనజుఁ జూచి । ఘనతరహర్షంబు గానరాఁ బలికె:
"గరుడోరగామర గంధర్వ సాధ్య । వరుల కసాధ్యుఁడై వర్తించు భీష్ము
ధరఁగూల్ప నెవ్వరితరము దుర్వార । కరసత్త్వులగు మీకెకాక భూపాల!
కురుశేష మాహుతిగొని యింక భూమి । పరిపాలనముఁ జేయు పట్టంబు దాల్చి;
సంతోషమూర్తివై సకలభాగ్యముల । నెంతయు విహరింపుఁ డిది మాతలంపు."

1. మహామ్మేరు. (మూ).

అనిరి కృష్ణునిజూచి యధిపతి పలికె: । "నిను జేరినార మిన్నిట నేమికొఱఁత?
మమ్ముఁ జేరసివారి మహితసూత్రంబు । బొమ్మల నాడించుపోల్కి నాడించి
చేకొని యిట్లు శిక్షింపుచుండుదువు । డాకొన్న కపటనాటక సూత్రధార!"
అనుచు నొండొరుల నిట్లభినుతింపుచును । వినుత మాగధ వందివితతి కీర్తింప
హరిపుత్ర ధర్మజు లనిలజయములు । హరియుతంబుగ వచ్చి రావాసములకు."
అని సంజయుని బల్కె నాంబికేయుండు: । "విన నోర్చెఁగా నిట్టివిధము నాయాత్మ;
యినుమునఁ జేసెనో యీశరీరంబు! । ఘన శోకవహ్నిచేఁ గ్రాఁగుచున్నదియు.
దైవాజ్ఞ దాటంగఁ దగమె యొక్కరికి? । వేవిధంబుల నాకు వినకపోవశమె!
అట్లుండెఁ; గురుపతి యాతరువాత । నెట్లు సంగరమున కేతెంచె మగిడి?
వాహినీనాథు నెవ్వనిఁ జేసె? నప్పు । డూహింపఁ గర్ణుఁ డేయూరికిఁబోయె?
ఎఱిఁగింపుమా నాకు నెంతయు." ననిన । నెఱిఁగించె విభునకు నెంతయుఁ దెలియ:
విను కౌరవేంద్రుఁ డవ్విధమున మరలి । చనుదెంచి నిజనివాసము ప్రవేశించి
కొలువుండి దొరల వీడ్కొలుపక భీష్ముఁ । దలఁచి యాతని ఘోరదశకుఁ జింతించి,
"యక్కటా! యిట్టిమహాత్ముఁ బోనాడి । యిక్కడ రణములో నే నిల్చుటెట్లు!
పరులకుఁ గుత్తుక బంటియై రణము । నెఱపు సాహసమూర్తి నేఁడెందుఁ గలఁడు?"
అని వగచియు నాతఁ డాత్మలో మఱియుఁ । దనయిష్టసఖుని రాధాసూనుఁ దలఁచి
బహుళ మేఘచ్ఛన్న పద్మాప్తుఁగన్న । విహిత పద్మముఁ బోలె వికసించి నృపుఁడు
కర్ణుఁడొక్కఁడు నాకుఁ గలఁడు శాత్రవులఁ । దూర్ణవైఖరి వాఁడె దునుమాడ నోపు.
వగవ నేటికి నని వానిఁ దోడ్తేర । జగదీశుఁ డనిపినఁ జని వేత్రకరులు:
"రాధేయ, రారమ్ము రాజు మమ్మనిచె; । సాధు భీష్ముఁడు గూలె శరశయ్యమీఁద.
అధినాథుఁ డింక నేఁడఖిలసేనలకు । నధికారిగా నిన్ను నలరింపఁ గలఁడు.
ఇందఱు నిరాక కెదురుచూచెదరు । నందనయుతముగా నడతెంతుగాక."
యనిన సంభ్రమముతో నతఁడును వచ్చె । జననాథుఁ డున్న యాస్థానభూమికిని.
వచ్చి యవ్విభు దీన వదనంబుచూచి । యచ్చపు భక్తి నిట్లని పల్కె నపుడు:
"నీబంటు నేఁగల్గ నీకేల వగపు? । ప్రాబల్యమైన నీపగ యణంచెదను.
దేవవ్రతుని పెంపు తీఱిన నేమి । దేవ, నా సంగర స్థితియును జూడు.
చెలఁగి పాండవసేనఁ జెండాడునపుడు । ప్రలయ కాలాంతక ప్రభఁ బేర్చువాఁడ.
పోనెద గాంగేయుఁ బొడగాంచి రణము । చేయ ననుజ్ఞగాంచిన నాకు జయము."

కర్ణుఁడు భీష్ముని యొద్దకేఁగి రణమొనర్ప ననుజ్ఞ వేడుట

అన విని రాజుచే ననిపించుకొనుచుఁ । జని కర్ణుఁ డారణస్థలి మధ్యసీమ
మునుపు పాండవ కురుముఖ్యులయత్న । మున ఘటించిన శిలీముఖమంటపమున
శరమయ గాత్రుని జాహ్నవీ సుతుని । హరి పద ధ్యాన సహాయుఁ డౌ వాని,
ఘన విభవానురాగంబు చాలించి । తనురక్తి విభవంబు దాల్చినవాని,
యోగనిద్ర మురారి యురగ తల్పమున । బాగొందుగతి నంపపానుపుమీఁదఁ
గనువ్రాల్చి హరినామకథలు పాఠకులు । వినిపింప వినుచున్న వీరాగ్రగణ్యుఁ
గని భక్తితో మ్రొక్కి ఘనశోకవార్ధి । మునిఁగి యాహాకారవమ్ములు చేసియతఁడు:
"ప్రకట కీర్తివిధేయ, భాగీరథేయ, । యకట నిట్లైతి మమ్మరయ నెవ్వారు?
మానుగా బ్రోవవే మమతతో నన్ను! । నేను జేసిన తప్పు లెన్నియు మఱచి;
యురు సుధారసధారలొలుకు నీదృష్టి । నిరవొప్పఁ జూడవే! యేను గర్ణుఁడను."
అనినఁ గన్నులు విచ్చి యంగాధినాథుఁ । దను జేరఁ బిలిచి మందాకినీసుతుఁడు
ఆలింగనము చేసి, "యన్న రాధేయ! । పోలంగ వచ్చితి పొసఁగ నన్నరయ.
బుద్ధి చెప్పుదు గాక పుత్రునితోడ । బద్ధ కోపుఁడఁ గాను బగవాఁడఁ గాను.
అదియును గాక నీ యవతారవిధము । మొదల వేదవ్యాసముని నాకుఁ జెప్పె.
నీ తండ్రి పాండుఁడు నీతల్లి గొంతి । నీ తోడ నాప్తంబు నేఁడు చెప్పెదను.
మున్ను గొంతికి మంత్రమున సూర్యువలనఁ । గన్నియవయసునఁ గన్న బిడ్డఁడవు.
కావున నుత్తమ క్షత్రియ, నిన్ను । వే విధంబుల నెందు వేఱుగాఁ జూడ.
ఒకమాట వినుము నే నుభయవాదులకు । సకల రీతులఁ బోరు చాలింపుఁ డనుచు
బుద్ధి చెప్పితి; వారు పోయిరప్పటికి; । బద్ధంబుగా నది ప్రతిపాల్పు నీవు.
హరిసహాయులఁ బాండవావలి గెలువ । హరిహర బ్రహ్మలకైన దుర్ఘటము.
మనసుయోధనుఁడు నీమాట గాదనఁడు; । చను మిప్పథము సర్వజనసమ్మతంబు;
వారింపవయ్య దుర్వార సంగరము. । వీరమండల మేల వెలితి చేసెదవు?"
అనినఁ గర్ణుఁడు పల్కు: "నది మున్న వింటి; । విను తాత, యేఁ బాండవేయుండ నగుదు.
ఎంత చెప్పినఁ జెప్పుమేనొల్ల నింకఁ । బంతంబు చెడినట్లు పార్థులఁ గలియ.
ఇంత రణంబు నాకెన్నఁడు దొఱకు? । కొంతైనఁ దీర్చెదఁ గురురాజు నెగులు.
బహుభంగి మీకిట్టి భాషలాడుటయు । సహజంబు లవి మాకు జరుగవు గాని,

ఖండింతుఁ దండింతు గాంతేయపరుల । నిండింతుఁ గౌరవ్య నిజ మనోరథము.
ఇంక రణానుజ్ఞ యిచ్చి నన్ననుపు । శంకింప వల." దన్న జాహ్నవీసుతుఁడు
ఒక కొంతతడ వూరకుండి యిట్లనియె: । "వికల కయ్యంబీవు విడువవేనియును
ఆజిసేయుము నీకు నాజ్ఞ యిచ్చితిని. । రాజు నేమఱకుము రణములో నెపుడు;
మారుతి మనరాకుమాళ్లపై కుఱికి । మారఁ జంపెడివేళ మఱియడ్డపడుము (?)
నరుఁడు మిక్కిలి కోపి నారాచవృష్టి । గురిసినఁ బోకుమీ గుండెపట్టైన; (?)
చనుము ధర్మోజయేత్సంగరే." యనుచు । ననిచిన రాధేయుఁ డాప్రొద్దె వచ్చి
కొలువు వివ్వకమున్నె కురురాజుఁ గదిసి । పలికె నుత్సాహంపుభాషలు దోఁప:
"దండాధిపతి లేక ధరణీశ, మనకు । దండితో సేన యుద్ధమునకుఁ జనదు.
ఎవ్వండు గలఁడొకో యీయోధ వితతి । నొవ్వకుండఁగ రక్ష నూల్కొల్ప మేటి?"
అని విచారించి ద్రోణాచార్యుఁ జూచి । మనుజేశు వీక్షించి మఱియుఁ గర్ణుండు:
"సాక్షాత్కరించిన శంభురూపంబు । దక్షుఁడితండు వో దళముల నడుప!
జయమేమి బ్రాఁతి నిశ్చయముగానతనిఁ । బ్రియముతోఁ బ్రార్థింపు భీష్మునిమాఱు."
అనిన భూపతిలేచి యాచార్యుఁ గదిసి । తనకేలు మోడ్చి యెంతయు భక్తిఁ బలికె:
"ఖండిత రిపుధైర్య, కార్ముకాచార్య! । దండాధిపతివి కాఁదగుదీవు నాకు.
తాతల్లె తర్వాత దాయలచేత । భీతి నొందకయుండఁ బేర్చి రక్షింపు.
నీ పరాక్రమమెల్ల నెఱపి నీవిద్య । చూపుము నీకు శిష్యుల గెల్చుటెంత!
నన్ను మన్నించి సైన్యముల రక్షించి । యిన్ని కార్యంబుల నీడేర్పు." మనుచు
జాఁగిలి మ్రొక్కిన జననాథుఁ జూచి । బాగొప్ప నిట్లని పలికె ద్రోణుండు:
"అట్టిద కాక మహాప్రసాదంబు; । గట్టిగా నీయాజ్ఞ గాదన నెపుడు.
కృతవర్మ యున్నాఁడు కృపుఁడున్నవాఁడు । హితశాలి రాధేయుఁడే యున్నవాఁడు.
ఏనుగాకుండిన నేమి మన్నింతు । గాన భూవర, నన్ను ఘనుని జేసితివి.
కొట్టి పాఱఁగవైతుఁ గుంతినందనుల । నిట్టిచో నీచిత్త మేను బట్టెదను."
అనిన సంప్రీతుఁడై యధిప, నీసుతుఁడు । కనక కుంభముల గంగా తీర్థజలము
దెప్పించి యాప్రొద్దె దీపికానిచయ । మొప్పార మదిలోన నుత్సాహ మెసఁగ
భయద భేరీశంఖ [1]పటహానిక్వాణ । చయమును జయజయ స్వనమునుఁ జెలఁగఁ

1. భయద నిస్సాణ. (మూ).

బుణ్యాహవాచన పూర్వంబుగాఁగఁ । బుణ్య వేదధ్వానములు రంగుమీఱ,
వివిధ దిగ్దేశభూవిభులును దాను । నవనీశుఁ డాచార్యు నభిషిక్తుఁ జేసి
వరవస్త్రభూషణ వ్రజలాంఛనములు । తురగ రథేభ బంధురముగా నిచ్చి
పసమైన సేనాధిపతుల భూపతుల । వసుధేశుఁ డాచార్యు వశము చేయుటయు
విను మెల్ల యోధులు విజయము నమ్మి । మునుకొన్న సంతోషమున నుండిరధిప!
అని సంజయుఁడుచెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయక్షితిపతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యమ్మీఁద । నెవ్వాటఁ గథచెల్లె నెఱిఁగింపు మనిన.
(ఈ *పుణ్యకథ నెవ్వరిల వ్రాసి చదివి । యోపిక వినిపింప నురుభక్తి వినిన
నట్టి వారికిని నూఱశ్వమేధములు । నెట్టన చేసిన నిజఫలం బబ్బి
చింతితసిద్ధి సుస్థితి భాగ్యసుఖము । నంతయు సిద్ధించు హరికథగాన.
అని యిట్లు సూర్యవంశాధీశుపేర । జనలోక రక్షాభిజన వీరుపేర
మండిత శాత్రవ మత్తభూపాల । శుండాల కేసరి శుభమూర్తి పేర
హరినామ సంస్మరణానందుపేర । శరణాగతాభిరక్షణ శీలుపేర
బ్రహ్మకల్ప స్థాస్యబహుకీర్తిపేర । బ్రాహ్మణాశీర్వాద ఫలవర్తిపేర
విభవ నిర్జిత దేవవిభుపేర శాహ । విభుపేర సకల ప్రవీణుని పేరఁ
బృథు రసోక్తంబైన భీష్మపర్వంబు । ప్రథిత విష్ణుకథా ప్రబంధంబుగాన
వ్రాయించె నింబాజి వరమతీయుతులు । మాయురే యని పలుమాఱును మెచ్చ
నిటలాక్షు పదపద్మ నిహితప్రసన్న । పటుచిత్తుఁడైన కుప్పయమంత్రిచేత.
ఎందాఁక రవిచంద్రు లెందాఁక జలధు । లెందాఁక తోలి మిన్కు లెందాఁక నలువ
లెందాఁక శైలజాధీశు సత్కీర్తి । యందాఁక నిది పూజ్యమై యొప్పుఁగాక.)
ఇది సదాశివభక్త హితగుణాసక్త । సదయస్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
స్తుతిపాత్ర వల్లభసూరిసత్పుత్ర । మతిమద్విధేయ తిమ్మయనామధేయ
రచితమా భీష్మపర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థ యుతముగా నొప్పె నైదవది.

* ఈకుండలీకృతభాగము తంజావూరి వ్రాయసకాఁడగు కుప్పయమంత్రిచేఁ బ్రక్షిప్తమైయుండును – ఈ తీరుగాన క్కడక్కడఁ గొన్ని పర్వములలోఁ జూపట్టుచున్నది. వివరములను ఉపోద్ఘాతములోఁ జూచునది.

ద్రోణపర్వము

(తిమ్మయ)

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీరత్నయుతవక్షు, సితసత్కటాక్షు, । కారుణ్యానిధి, రామ, [1]కౌసల్యరామ,
కపివరు సేనానిఁగాఁ జేసి నడచి । రిపుల సాధించు శౌరి! చిత్తగింపు.
జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు । మును వినిపించిన ముఖ్యమార్గమున
నకథకుఁడు శౌనకాది సన్మునుల । కకథాసూత్ర మిట్లని చెప్పఁదొడఁగె:
వర్ణాధిపతులార, వ్రతులార, మీకు । వర్ణింతు ద్రోణపర్వము కథ వినుఁడు.
శంతనుతనయుండు సమరోర్విఁ బడుట । యంతయు సంజయుం డాంబికేయునకు
వినిపించి మఱియు నవ్విభుఁడు దన్ననుప । నని చూడఁబోయి వృత్తాంతంబు లరసి
యరుదార నంత నేనవనాఁటిరాత్రి । యరుదెంచి యతని కిట్లని చెప్పఁదొడఁగె:

యుద్ధవిశేషములను సంజయుఁడు ధృతరాష్ట్రున కెఱిఁగించుట

"అయ్య, నీపనివింటి ననిఁ గనుఁగొంటి । నయ్యెడనైన వృత్తాంతంబు వినుము.
నియ్యాజ్ఞఁ దలమోచి నీపుత్త్రుకడకుఁ । జయ్యన నేఁ జన్న సమయంబునందు
సొలసి కోలలవారిఁ జూచి రారాజు । బలముల రప్పింప భ్రమసి యాసేన
తరువుగూలిన పక్షితతియునుబోలె । శరధియింకిన మత్స్యసంఘంబుఁ బోలెఁ
[2]బురుషాశ్రయములేని పొలఁతియుఁ బోలె । సురనదీసుతుఁ బాసి స్రుక్కుచు వచ్చి
సన్నిధి నిలిచినఁ, జాలశోకమున । విన్ననై తొలినాఁటి విఱుగు దలంచి
తలఁత్రిప్పుకొని కొంతతడవు చింతించి, । "నిలువ నెక్కడివాఁడ నేఁడు కయ్యమునఁ!
గర్ణుండు నాపట్టు గలఁడు ప్రాణమున; । జీర్ణుండఁ గానేల? చింతింపనేల?
యాతనిఁ దోడితెం." డని హస్తిపురికి । దూతలఁ బనుప నద్దూతలు వోయి:
"రారాజు పిలిపించె రమ్మయ్య నీవు; । ఘోరాజిలో నిన్న గూలె భీష్ముండు;
ఆతండు వడక నీ వనిసేయ నంటి । వీతరువాత నిన్నెఱుఁగ నయ్యెడిని.
వసుమతి భటులు నీవచ్చునందాఁక । దెసలకు నోళులు దెఱచియున్నారు."
అనిన భీష్మునివార్త కాత్మలో వగచి । తన పుత్త్రమిత్త్ర బాంధవులతోఁ గూడ

1. కాశ్యప. 2. పురుషాలయము. (మూ).

నేనలఁ గొని [illegible] | [illegible]
యూ కర్ణవదన చంద్రాలోకనము | [illegible]
యాతని యుఱుత నొయ్యన [illegible] | [illegible]
గర్ణుఁ డాతని బొమ్మ [illegible] : | " [illegible]
ఏ నీకుఁ గలుగుట యెన్న [illegible] ? | [illegible] :
చక్కఁడఁ గలవాఁడ [illegible] ; | [illegible] ;
చనియెద భీష్ముని [illegible] | [illegible]
కలుమంటపంబులోఁ [illegible]
బెడఁగునొ [illegible] | [illegible]
నెగయునూర్పుల [illegible] | [illegible]
గట్టియొ [illegible] | [illegible]
బొడగాంచి [illegible] | [illegible] :
" అక్కటా ! భీష్ము [illegible] ! [illegible] ! [illegible] !
ఆ శాత్రవులు [illegible] ; | [illegible] !
ఇంక నెక్కడికయ్య ! యెక్కడిరాజ్య ! | [illegible]
అకట ! గాండీవి [illegible] | [illegible] !
అరి ఘోరరణ [illegible] | [illegible] !
నీకుఁ [illegible] | [illegible] !
పడియెదఁ [illegible] ; | [illegible] ;
తరమిడి నాచేయు [illegible] | [illegible] ! [illegible] ."
అనిన [2] [illegible] | [illegible]
యంగాధిరాజు నొయ్యనఁ [illegible] : | " [illegible] !
బిరుదనై యేమను [illegible] ; | [illegible] ;
చచ్చెద [illegible] ; | [illegible] ! [illegible] :
చెప్పెద [illegible] , | [illegible] ! | [illegible] ."
అనినఁ గర్ణుఁడు మందహాసంబు చేసి : | " [illegible] !
ఏమండి నృపతుల నేల చాలింతు ? | (పూని శాత్రవులను [illegible])

1. [illegible]. 2. నోరూరుచు. 3. రణంబు. ([illegible]).

ఏటికి వలదన ? నెవ్వఁడు నీవాఁడ ; । మాట మీఱితి నీవు మఱి వినంగాని.
ఇనుఁడదె పొడతెంచె; నింకఁ గయ్యమున । కనుపుము పోయెద.'' నని మ్రొక్కుటయును
బొసఁగ భీష్ముఁడు పెద్దప్రొద్దు చింతించి, । " మనలకు నీవును మానవేనియును
బావని నణఁచి బీభత్సుని నణఁచి । భూవరు నాజిలోఁ బూని రక్షించు.
పులి లేళ్లఁ గుఱుకుచొప్పున నాతఁ డుఱుకు । సిరిగి కుమారుల్లపై నప్పు డేమఱకు.
దురమునఁ గదిసి యోధులు వీఁగునపుడు । తరమిడి నీవొప్పి తడవకుమయ్య.
' అదె గెల్చి రదె గెల్చి ' రని పాండుసుతులఁ । బ్రదకులు పొగడుచోఁ దేమలక నిలువు."
మని బుద్ధిచెప్పి రణానుజ్ఞ యిచ్చి । యనిపిన, నుప్పొంగి యంగాధిరాజు
వివిధతూర్యంబులు వెసమ్రోయఁ గదలి । [1]నివిడిన గొడుగులనీడ నేతెంచి
మానవేశ్వరుఁ బల్కు : " మనకింక నొక్క । సేనాధిపతిలేక సేన నూల్కొనదు ;
[2]కలఁడొకో ? గాంగేయుగతి నాజిలోన । మలయుచు రిపుకోటి మర్దించుమంత్రి ? "
అనిపల్క యుత్సాహ మానవాబ్జమునఁ । దనరార మఱియు నాతఁడు రాజుఁజూచి
" అక్కట ! మఱచితి నాచార్యుఁడుండె ; । తక్క కీ వతనిఁ బట్టముఁగట్టు లెమ్ము.
దినకర తేజుండు దివ్యాస్త్రవేది । మనకు నాతఁడు గల్గ మఱి చింతయేల ? "
అనుటయు ' నది కార్యమా ' నని నృపతి । గొనకొన్న వేడ్క నగ్గురుఁ జేరఁబోయి
భూరి ప్రదక్షిణంబుగ వచ్చి మ్రొక్కి । గారాము ధైర్యంబుఁ గానరాఁ బలికె :

ద్రోణాచార్యుల సర్వసేనాధిపత్యము

" [3] ఆనతరిపురాజ, యాచార్య, నీవు । సేనాధిపత్యంబు సేయంగవలయు ;
పెద్దవాఁడవు నీవు భీష్మునిమాత్ర ; । ఇద్దెన నుడుకార్ప నెవ్వరున్నారు ?
చేయక చేసిన సేనాధిపతివి ; । నీయాజ్ఞ కెప్పుడు నిలుచు నాబలము.
పడుచోట భీష్ముండు పౌరుషం బెల్ల । మెడఁ గట్టుకొనిపోఁడు మీకిచ్చుఁగాని ;
తగుఁగాదె సూర్యుండు తాఁ గ్రుంకుచుండ । నిగిడిన కాంతి నగ్నికి నిచ్చు టెల్ల.
సమ్మతింపుము సర్వసమ్మతం." బనిన । నమ్మానవాధిపు నతఁ డాదరించి :
" నీచిత్తమెట్లుండె నృప, యట్లచేయు ; । నాచేతనైనంత నడపెద మొనల.
గాంధారుఁ డున్నాఁడు కర్ణుఁ డున్నాఁడు । సింధురాజున్నాఁడు చిక్కవు పనులు.

---

1. నివిరిన. 2. కలదకో. 3. ఆనతి. (మూ).

చీకాకుపఱచి ప్రాల్చిన శిరస్త్రకోటి; [illegible] !
ఏను నేర్చినవిద్య యెవ్వనికిని ? । [illegible]
గనక కుంభంబుల గంగాజలంబు । [illegible]
బంచపల్లవములుఁ బంచరత్నములును । [illegible]
సరవిఁ బుణ్యాహవాచనము సేయించి । [illegible]
మంత్రపూర్వకముగా [illegible]
ఫాలపట్టంబునఁ బట్టంబు గట్టి । [illegible]
యాతపత్రము సడి[1] [illegible]
సేనాధినాథులఁ జేతికిచ్చుట యు । [illegible]
ఆనేర్పునకుఁ దగ నాచార్యు [illegible]
యంతకాంతకుఁ గోలి యా [illegible]
దురములో నభిమన్యు [illegible]
యంత నంతకసూనుఁ [illegible] । [illegible]
పాంచాలతనయుండు [illegible] । [illegible]
ఏనును నీతోడ నిది యేర్పఱుపఁ । జూపి వచ్చితి." [illegible] :
"ఏమంటి సంజయా! యేమంటి యకట! । [illegible] !
అతని యౌన్నత్యంబు నతని సత్యంబు । [illegible]
ఆరయఁ గల్ల కేలా రోయుదురిట్లు! । [illegible] !
సూతజా! రణమింకఁ జూపకుం [illegible] । [illegible]
ఏనిట్లువణఁకెద నీవార్త విని । [illegible] !" [illegible]
నాచావు తనదిగా నాత్మఁ జింతించి । [illegible]
నాతులు చేరి యన్నరనాథునకును । [illegible]
గుబ్బునఁ దెలిసి డగ్గుత్తికవెట్టి । [illegible] :
"అన్న, ద్రోణాచార్య! యక్కటా! నీవు । [illegible]
ప్రాకృతుండును బోలెఁ బ్రాణమిచ్చితివి; । [illegible] !
ఏమని తలఁచితో యీవుసందనుని! । [illegible] !

---

1. యాలపు. (మూ)

ఆ యంగకాఠిన్య మా బ్రహ్మతేజ । మా యనుష్ఠానంబు లావివేకములు
పరమేశ్వరునకైన భావన కొదవు । (దురములో నీవట్లు దునియుట తెలిసి)
నరుఁడెంత పొంగెనో నాఁడు కయ్యమున ! । హరి యెంత మెచ్చెనో యనఘ, నీమృతికి !
గుణధామ, నీవిట్లుకూలినవెనుక । రణమంట ! యింక రారాజు నేమందు !
చచ్చినఁ గొదలేదు సంయమీశ్వరులు । చొచ్చెదు లోకంబు చోరుమయ్య తండ్రి ! ”
అని విలపించి యిట్లను సంజయునకు : । “ మనయోధు లెందఱు మడిసిరో నేఁడు ?
నలి నెందఱుణఁగిరో నాతనూభవులు ? । కలన నేమయ్యెనో కర్ణునికోలఁది ?
బ్రమసి యెట్లొదిఁగెనో పన్నినబలము ? । క్రమమునఁ గయ్య మేర్పఱతుగా. ” కనిన
సంజయుఁడిట్లను : “ స్వామి, నీమనము । రంజిల్ల నేనెట్లు రణము వర్ణింతు ?
ఆ పాండవులు గెల్చిరనవలె నాకు ; । నీపుత్త్రు జయము లేనిది చెప్పరాదు ;
జూదంబులోఁ బాండుసుతుల యోటమికి । మోదించి నేఁడిట్లు మునిగినఁ జనునె !
చెప్పెదవిను మట్లు సేనాధిపత్య । మొప్పఁ బూనిన ద్రోణుఁడుప్పొంగి పలికె :

ధర్మజుఁ బట్టియిచ్చునట్లు ద్రోణుఁడు దుర్యోధనునకు వరమొసఁగుట

“ కురురాజ, మీతాతఁగూల్చిన చిచ్చు । శరవృష్టి నాకెవ్విధ సైఁపుమీ నేఁడు.
నా బాణమహిమ లెస్సఁగాఁ జూప నీకు । నీ బలంబులఁ గాచి నేఁడు చూపెదను.
అనఘుండు కృపుఁడుండ నటుకర్ణుఁడుండ । నను పెద్దచేసి, సేనలకు నన్నిటికిఁ
బతిఁ జేసితివిగాన బరితోషమయ్యె ; । హితమతి వరము నిచ్చెద. ” ననిన :
“ పాండవాగ్రజు నాకుఁ బట్టితే చాలు । నొండొల్ల. ” ననియె నా యుర్వీశ్వరుండు.
అడిగిన మదిఁ బ్రసక్తి యప్పి కారంబు । వెడలనీక గురుండు వెడవెడ నవ్వి
దుర్యోధనునిఁ బల్కె దొరలెల్ల వినఁగ : । “ కార్యంబు గానక కడన నాడితివి ;
అతనిఁ బట్టఁగ నీకు నయ్యెడిదేమి ? । అతివేగమునఁ జంపుమనవేరనైతి ;
వేమిసేయంగ నీవిట్లు దెమ్మంటి ? । ప్రేమ మర్మ మెఱిఁగింపు మెఱిఁగెద. ” ననిన :
“ ఏ నేలచంపింతు ! నింత మూఢుఁడనె ? । చానేల యిచ్చు నచ్చట శౌరి యతని ;
నీదైనకడిమి నా నృపుఁ దెత్తువేని । జూదమాడింతు నిచ్చోఁ దొంటియట్లు.
సౌబలుఁ డున్నాఁడు జయసిద్ధి గలుగు । నీబుద్ధిఁ దెమ్మంటి నెఱుఁగు ధర్మజుని. ”
అని కౌరవేశ్వరుండాడినమాట । విని : “ క్రీడియున్న నవ్విభుఁ బట్టగాదు ;

ఆపార్థు నెట్టైన నని నుండనీక । పాపము తొలఁగ నాప్రతిన చెల్లింతు.
సాగరోదక మెల్లఁ జల్లిన పిదప । సోగముత్యము దేర సులభమైనట్లు,
నరి నుగ్రగోచులు శాంతిపొందుటను । నరుణబింబము చూడ నలవియైనట్లు,
నిజమంత్ర మహిమ లన్నియు జాఱఁ జూచి । ద్విజుని ధిక్కృతి సేయఁ దివిరిన యట్లు
ఒక్కచోటికిఁ గ్రీడి యొదిఁగినఁ జాలుఁ ; జిక్కురా." యనిన నాక్షితిపాలుఁ డలరి
యతి శౌర్యుఁ డాచార్యుఁ డాడిన ప్రతిన । చతురంగ సేనలోఁ జాటంగఁ బనిచి
యనుపమోత్సాహుఁడై యాచార్యుఁ బలికె : । "మొసలు దీర్తువు గాక మొగ్గరంబునకు;
జలజాప్తుఁడుదయించి జామున కెక్క ; । బలిమిఁ దాఁకుదుగాక పాండునందనుల."
అనిన ద్రోణుఁడు విని యర్థిఁ దేరెక్కి । ఘన తూర్యముల మ్రోఁత గగనంబు గప్ప
క్షితిపులు సేనలు సేనాధిపతులు । నతివేగఁ గూడిరా నాజికి వెడలె.
కౌరవసేనపైఁ గలువాన గురిసె; । వారణంబులు మ్రొగ్గె; వాజులు ప్రగ్గె;
పడగలన్నియుఁ జిక్కుపఱచె వాయువులు; । పిడుగులు పడఁజొచ్చెఁ బృథివినెల్లెడల;
గురుని టెక్కెము మీఁద గూబ కూర్చుండె; । సొరిది నెత్తురువాన చోద్యమై కురిసె.
కొఱగాని శకునముల్ కురుసేనలోనఁ । దఱచైన వెఱవక దండనాయకుఁడు
శాకట వ్యూహంబు సంధించె: నందు । నాకర్ణుఁ డొప్పారె నగ్రభాగమున ;
వానికి ముందట వాజివైభవము । గానుపింపఁగ నిల్చె గాంధారరాజు ;
చెచ్చెఱఁ గాళింగ సింధులఁ గూడి । వచ్చె వికర్ణుండు వలపటి దెసకు ;
జానొప్పఁ గృతవర్మ శలవివింశతుల । తో నిల్చె దాపట దుశ్శాసనుండు ;
చిత్రసేన సుశర్మ శిబి సూరసేన । ధాత్రిపు లంతంతఁ దను జుట్టికొలువ
ద్రోణునిమాటున ధూమకేతువన । రాణమీఱఁగ నిల్చె నారాజు నడుమ.
అంత నంతకసూనుఁ డటమున్న గురుని । వింతలాగు ప్రతిజ్ఞ వేగుచే నెఱిఁగి
యింద్రసూనున కది యేర్పఱించుటయు । సాంద్రప్రభక్తి సంజలిచేసి యతఁడు :

ద్రోణుని ప్రతినకు వెఱవవలదని యర్జునుఁడు ధర్మజునకు ధైర్యముఁగొలుపుట

"ఉర్వీశ, నే నీకు యుద్ధరంగమున । సర్వాంగరక్షమై చనుదెంచుచుండ
గురుఁడేల గురుఁగన్నగురుఁడు వచ్చినను । గురుసింహా, నిను బట్టుకొన నెట్లువచ్చు !
నాకులు నోపరు నను నిన్ను బాప ; । వ్యాకులమే!" లన్న వసుధేశుఁ డలరి

దుందుభిపటహాది తూర్యముల్ మొరయ । సందడిఁగొనుచు ఘోరాజికి వెడలి
పక్షిబాగున సేన పన్నింపుచోట । నీక్షింప ముందట నింద్రజుఁడొప్పె;
ఆతనికెలన సేనాధినాథుండు । హేతి జాల జ్వాల లేర్పడ నిలిచె;
మారుతి గవలుఁ గుమారవర్గంబు । వీరులు విరటాది వితతబంధువులు
దండాధినాథులుఁ దక్కటి నృపులు । మెండుగా విడిసిరి మెఱసి యెల్లెడల;
గాంభీర్యమునకుఁ దగంగ ధర్మజుఁడు । సంభృత బలుఁడొప్పె సైన్యమధ్యమున.
ఈరీతి వ్యూహంబు లిరువాగుఁ బన్ని । పోరాడఁ దొడఁగి; రప్పుడు దివినుండి
కనుఁగొనుచుండిరి గరుడ గంధర్వ । ముని సిద్ధసాధ్యులు మొదలైనవారు.
అప్పుడు బిట్టార్చి యతి ఘోరధూళి । యుప్పతిల్లఁగఁ దాఁకి రుభయసైన్యములు.
'పొడు పట్టు పొరిగొను పోనీకు పొదువు । మఱు గొట్టు' మనుమాట లఖిలంబు నిండ
సకల దిక్కుల నస్థిశకల కపాల । శకటాంగములు ద్రెవ్వ చప్పుళ్ళెసంగ
ఘనతర శస్త్రాస్త్రఘట్టన నెసఁగి । యనలకణంబు లాహవభూమి నిండ
హుంకారములతోడ నుబ్బులతోడ । జంకెలతోడ నిశ్శంకఁ బోరాడ
నా మహాసేనలో నాచార్యు రథము । నేమిఘోషము గల్గి నేల చించుచును
ఆకాశమునఁ బక్షి కడ్డంబు లేక । సైకొని చరియించుగతి యచ్చుపడఁగఁ
గరి దాఁకి విఱుగక, గదఁ జక్కువడక, । యొరు తేరిఁ గదలక, యూసంబు గాక
సెగ నొగ బెళుకక, చెనకి చేయీక, । మగుడుట నిగుడుట మహిఁ గానరాక
చరియింప గురుసిచేఁ జదియు తేరులును, । ధర వ్రక్కలై వ్రాలు దంతావళములుఁ,
దుత్తుములై ధరఁ దొరుఁగు నశ్వములు, । మొత్తములై త్రెవ్వి మ్రొగ్గు కాల్బలముఁ,
బడియెడు దొరలునై పాండవసేన । తడఁబడఁదొడఁగియు ధైర్యంబుకలిమి
గురుని మార్కొని యేయు గుంపులుగట్టి; । పరఁగి పాఱియు నిల్చుఁ; బైఁబడి వ్రేయు;
నెడ త్రెళ్ళియును గూడు నెదిరించు నొంచు; । నడఁపరాకయుఁ ద్రోచి నడచుఁ గయ్యమున.
అప్పుడు గగనమధ్యమున మార్తాండుఁ । డొప్పార, ధర్మజుఁ డొక్కింత యలిగి
'యడ్డపెట్టుఁడు గిట్టుఁ డాచార్యు' ననుచు । నొడ్డుకర్తకుఁ జెప్ప నొదుఁగక యతఁడు
కవ్వడి తోడుగాఁ గలశజుఁ దాఁక । నవ్వడి పొడగాంచి యఖిలకౌరవులు
వసుధాధిపుని యాజ్ఞ వారిపైఁ బడిన । నెసఁగి పార్థుబలంబు నెక్కె; నెక్కినను
ఆజి ఘోరంబయ్యె; నందు నంగాధి । రాజుతో విరటుఁ డుగ్రతఁ దలపడియె.
మహిత శస్త్రాస్త్ర భీమంబైన రణము । సహదేవునకుఁ గల్గె శకునితో నప్పుడు.

అనుపమభుజవీర్యుండగు వివింశతికి । ననిలజునకు నయ్యె నతిఘోరరణము.
పౌరవ శిఖండికి భూరిశ్రవునకు । ఘనపరాక్రములకుఁ గలిగెఁ గయ్యంబు.
నవకోపమున శల్యునకు నకులునకు । బవరంబు గలిగె నప్రతిమరౌద్రమున.
ఆకీర్ణశరముల ననువిందుతోడఁ । జేకితానున కప్డు సిద్ధించె రణము.
హైడింబునకుఁ గల్గె నయ్యలంబుసుని । తోడ మాయాప్రౌఢి దొరయు రణంబు.
పెనఁకువ గుణఘోష భీషణంబగుచుఁ । దనరె సుశర్మ సుత్రామసూనులకు.
ధీరతఁ గృపునకు ధృష్టకేతునకు । దారుణి యుద్ధమునంగఁ దలపాటు గలిగె.
చతురవిక్రము లిట్టిసందడిలోనఁ । గృతవర్మయును సాత్యకియుఁ దలపడిరి.
పగ దెగవలెనని పాంచాలపతియు । భగదత్తుఁడును దలపడిరి ఘోరముగ.
అట్టి సంకులమున హయహేషితములు । ... ...
రౌద్రంబులైన వారణబృంహితములు । ఛిద్రితదిశలైన శింజినీధ్వనులు
నుర్వి కోర్వఁగరాని యుగ్రహుంకృతులు । సర్వభూతాట్టహాసంబుగఁ జెలఁగె.
నింగిని నొరసిన నెత్తురుటేరు । సంగరంబునఁ బాఱ జగతి కెంపెసఁగ.
అంత దుర్యోధనుఁ డభిమన్యుఁ దాఁకి । వంతగా నొకకోల వక్షంబు నాఁటి
నఱిమి యొండొకకోల నారి ఖండింప, । నెఱిచిచ్చుగతి మండి యింద్రపౌత్రుండు
వేఱొక్క శింజిని వింట సంధించి । పాఱమ్ముదొడిగి యప్ప్రభుసూతుఁ జంపి
రథికుపై నట్టిమార్గణమె సంధింప । రథవేగమున జయద్రథుఁ డెడసొచ్చి
యిలఁ దేరు కుప్పగా నిరుసులు నఱుకఁ, । బలకయు నడిదంబుఁ బట్టి యజ్జోదు
సైంధవు తేరెకి జవమొప్ప దాఁటి । సంధించి హరులతో సారథిఁ జంపె.
వెన వాఁడు గదఁ దన్నువ్రేసెను; వ్రేయ । నసిదట్టి మూర్ఛతో నాతనిఁ గొట్టి
తలపట్టి యీడ్చునంతట శల్యుఁ డెక్కిఁగి । యలయక నకులుతో నాజి చాలించి
గదగొని యాత్రోవఁ [1]గదలినంతటనె । మదిలోన వివరించి మారుతాత్మజుఁడు
నెటుపోదువని తాఁక నిరువుర కపుడు । పటుగదారణమయ్యె భటులు లోలిఁ జూడ.
వ్రాఁపులుఁ జూపులుఁ బొసఁగఁ గ్రుంగుటలు । డాపులుఁ ద్రోపులు డాసి వ్రేయుటలు
నలవులు సొలవులు హస్తలాఘవము । లలి వాట్లు పోటులు నందుఁ గ్రందయ్యె.
ఒంటికొమ్ములతోడి యుక్షద్వయంబు । గెంటక పోరాడు క్రియ నల్లు పోరి
యల్లుండు మామయు నన్యోన్యహతులఁ । ద్రెళ్లి మూర్ఛిల్లుచో ధృతిఁ గృతవర్మ
మద్రేశుఁ గొనిపోయె మారుతి [2]విగత । నిద్రుఁడై గదఁబూని నిలు నిలు మనఁగ.

---

1. గదలెడు గదలు. 2. వినఁగ. (మూ).

అంతఁ బాండవసేన లాభీమసేను । నెంతయుఁ బొగడుచు నెసఁగు ధైర్యమున
నొత్తుక నడవ, దుర్యోధనాదులును । మొత్తమై కవిసి యమ్మున్న నిల్వలేక
వెనుకకు వీఁగుచో, వీక్షించి ద్రోణుఁ । డనుపమకోపుఁడై యపరాహ్ణవేళ
ఘనసేను వృషసేనుఁ గర్ణునిసూను । ననిఁ బాండవులకు వ్రేఁగై పోరువాని
వీఁడు బంట్రౌనని వినుతించి రథము । వాఁడిమి నతని నవ్వలికి దాఁటించి

ద్రోణుఁడు పాండవసైన్యముపై విజృంభించుట

నలి నెదిర్చినవాని నకులనందనుని । బలిమి శతానీకుఁ బాఱంగఁగొట్టి,
తఱిమి వెండియుఁ దోడి ద్రౌపదేయులకుఁ । జుఱచుఱ వేఁడిమిఁజూపి స్రుక్కించి,
గతదయ యవన కేకయ వీరభటుల । శతసహస్రులఁబట్టి చట్టలువాపి,
పఱతెంచి తాఁకిన పాంచాలసుతుల । నఱువదియార్వుర నందంద మెదిపి,
హైడింబుసేసల నసురనాయకుల । వేడుకఁ బదునాల్గువేల నుక్కణఁచి,
వికటంబుగాఁ దగ వెల్లిబాణముల । నకలంక రిపుచక్ర మాక్రమించుచును
ఇభకుంభ శకటాంగ హేమకిరీట । సుభటాశ్వపటలంబు చూర్ణంబుగాఁగ,
గరళాగ్నికణములు గ్రక్కెడు శివుని । వెరవున శరములు వెదచల్లుకొనుచు
నరిసేనవిచ్చి యయ్యగ్రభాగమున । నరదంబుతోఁ బాండవాగ్రజుఁ గాంచి
పైపడి యతనిచాపముఁ ద్రుంచివైచి । యేపుమీఱిన దృష్టి నిషువులు గుఱియ
సుకుమారు లాధర్మసుతు చక్రరక్షు । ప్రకటించు నృపతు లేర్పడ ద్రోణుఁ దాఁకి
నిమిషమాత్రము పోరి నిలువక పడిన । గమికొని ద్రోణుఁ డక్కొంతేయుఁ గదిసె.
అత్తఱి దొరలెల్ల నతని కడ్డంబు । నొత్తెంచుటయు వాఁడిచూపులఁ జూచి
నకులుని నాలుగు నారాచములను । నకులాత్మజుని నైదు నారసంబులను
విరటుని దొమ్మిది వేఁడితూపులను । బరువిడి సాత్యకిఁ బది సాయకములఁ
బవమానతనయుని బాణాష్టకమునఁ । దవిలి, ధృష్టద్యుమ్ను దశవిశిఖములఁ
దూలించి వెండియు దొరలను నేసె. । ఆలోన ధర్మజు నతఁడు డగ్గఱిన
నడరి యు[1]గంధరుఁ డనురాజు గురున । కెడసొచ్చి పోరాడి యిసుమునై కూలె.
శీఘ్రత నారీతి సింహసేనుండు । వ్యాఘ్రదంతుఁడుఁ బోరి వసుమతిఁ బడిరి.
‘అదె పట్టెఁ బట్టె ద్రోణాచార్యుఁ డధిపు; । నదె తీరెఁ దీరె నాయున బాస’ యనుచు

1. గాంధారు. (మూ).

అర్జునుఁడు ద్రోణునాఁగి కౌరవసైన్యము నుఱుమాడుట

భటులొక్క మ్రోఁతగాఁ బలుకఁ గల్పాంత । చటుల మేఘారంభ సంరంభలీలఁ
గపికేతు ఘనరావ గాండీవ రావ । విపుల శంఖవిరావ విక్రమక్రీడ
భ్రూభంగ విభ్రమాద్భుత ముఖోద్దామ । శోభి దివ్యకిరీట సురుచిరస్ఫురణ
సద్భుతక్రోధియై యచ్చోటఁ గ్రీడి । యుద్భవించినమాడ్కి నుర్వీశు నెదుట
నమ్ములిమ్ములఁ గప్పి యాచార్యుతనువు । గ్రమ్మిన బహుబాణగ్రంథిగాఁ జేసి
ముట్టడ విడిపింప, మున్నాడి యొకనిఁ । బట్టఁ బదుండ్రుగాఁ బఱచి కౌరవుల
శాతాస్త్రముల ముంప, జడియక నగుఁడు । సేతువు దెగి పాఱు చెరువునుబోలె
హత్తిన హరిసహాయత్వ మేర్పడఁగ । నెత్తిన రణభూమి నెల్లఁ దాఁగుచుఁ
బదియు నూఱును వేయి పదివేలు లక్ష । పదిలక్ష యొక్కొక్కభటు నుచ్చిపోవ
విశిఖప్రవాహంబు వెడలించునపుడు । పిశితపుఁ బంకంబుఁ బ్రేవు పంకంబు,
తలపుచ్చె గుదులు రక్తంబుల నదులు, । నలిఁగ్రొవ్వు నసలు బాణమ్ముల యిసుముఁ,
బాలితధ్వజములు బహుళాస్థిరజము । లాతపత్రలవంబు లాహారవములుఁ
దొట్టినవునుకలుఁ దోడవులతునుక । లిట్టలంబుగ నాజి నెల్లను బర్వె.
అంత [1]నీ శరవార్ధి యపరాబ్ధి మ్రింగు । నింతట నిటఁ జొత్తు నే నన్నయట్లు
దినపతి గ్రుంక, నత్తీవ్రాస్త్రతిమిర । పునరుక్తి భావమై పొడసూపెఁ దమము.
అప్పుడు కురుయోధు లట దైన్యవృత్తిఁ । దప్పి పాఱినవారిఁ దగఁ గూడుకొనుచుఁ
బతియును సేనాధిపతియును ద్రిప్ప । నతిరయంబునఁ బోయి రావాసమునకు.
అట దుందుభులు మ్రోయ నార్పులు సెలఁగఁ । బటుజయోత్సాహులై పాండవబలము
విజయునిఁ బొగడుచు విజయు సేవించి । నిజనివాసములకు నెమ్మితోఁ జనిరి.

ద్రోణుని ద్వితీయదివస యుద్ధము

గురుఁ డంత మఱునాఁడు కోపంబు సిగ్గు । బెరయ నల్లనఁ జేరి పృథివీశుఁ బలికె:
"క్షితిప, నీకే మున్ను చెప్పితిఁ దెలియఁ; । బ్రతిన చెల్లదు నాకుఁ బార్థుఁ డుండఁగను.
అతని నొక్కనిఁ బాపు మంత నే ధర్మ । సుతునిఁ బట్టెద నేఁడు సురలడ్డపడిన.

1. నిశారాబ్ధి. (మూ)

కలఁడొకో మనలోన గాండీవధరునిఁ । దోలఁగఁ దోల్కొనిపోవు దొర కయ్యమునకు!
నతఁడు నావాఁడు పో.'' మ్మనిన సుశర్మ । పతిసమ్ముఖమునఁ జాపముఁ దానునిలిచి
"నను బంపు ధాత్రీశ, నరునిఁ బొపుటకు । ననయంబు నోపుదు నాజి నిల్పుదును.
ఘోరాజిలోనఁ దోడ్కొని చన్న పిదప । నూరక నరుగెల్తు నొండేని చత్తు.
చావక గెలువక చనుదెంతునేని । భూవర, విను నాదు భూరిప్రతిజ్ఞ.
వెరవేది మధువు ద్రావినవాని గతికి । (శరణార్థిఁ జేపడి చనువాని గతికిఁ)
జనువాఁడ.'' నని యగ్నిసాక్షిగానాడి । తన మూఁడుకోట్ల రథంబుల దొరల
మగఁటిమిఁ గేరళ మాళవ ద్రవిళ । మగధ కాశ్మీర భూమండలాధిపుల
నెట్టన నారాయణీయ గోపకుల । గట్టి మొత్తంబుగాఁ గైకొని క్రమ్మి
విభుఁడు ద్రోణుఁడు వేట్కవీడ్కొల్పఁ గదలి । త్రిభువనంబులు భీతిఁ దెమలనార్చుచును
గౌంతేయుసేన డగ్గఱఁ బోయి నిలిచి । యెంతయుఁ బనఁ 'గిరీటీ!' యని పిలిచి
'చూత మేఁ బిలిచినచోటికి రాకుండవు । నేతేర నోపుదో యెక్కటిఁ బోర?
నిన్ను నేయుటగాని నేరుపుగాదు ; । నిన్ను వ్రాల్చుటగానినెఱి కీర్తిగాదు ;
గోగ్రహణమునాఁడు కురుసేన నొంటి । నిగ్రహించిన నీవు నేఁడు రావలయు ;
నోపకుండినఁ జెప్పు మొకమాట.'' యనినఁ, । గోపశోకము లాత్మఁ గొనసరనర్జునుఁడు
యమసూనునకు మ్రొక్కి : "యక్కటా ! నిన్ను । విమతులు పట్టెడు విధమీవిధంబు;
తమ చావులకుఁ దెగి దాయలు పిలిచి ; । రమరంగ దీని కెయ్యది యుపాయంబు ?
చెదరక నిన్ను గాచెదనన్న నాకుఁ । బొదివి వైరులు పిల్వఁ బోకుండరాదు ;
పోదునో!'' యనుటయు భూపాలుఁ డలికి : । "ఏ దిక్కు గలదని యేఁగెదు నాకు ?
నీవు గల్గఁగఁ దప్పె నిన్నఁటి చావు ; । వావిరి గురుఁ గావ వశమె యేరికిని ?
రాధేయ శల్యుల రణమెఱుంగుదువు ; । క్రోధి యశ్వత్థామ గుణమెఱుంగుదువు ;
భగదత్తుఁ డనువాని బలిమెఱుంగుదువు ; । పగలువో మనసేన పాటెఱుంగుదువు ;
ఏమని పొమ్మందు నిప్పుడు ని.'' న్ననిన । నా మానధనుఁ డొక్కయనువు చింతించి
కౌంతేయుఁ బతిఁ బల్కెఁ గరమునఁ జూపి: । "చింతింపకుము సత్యజిత్తుండు వీఁడె
పాంచాలకుండు దోర్బల ధురంధరుఁడు । నించిన రణములో నిను గావనోపు ;
జయమేది యితఁడాజిఁ జచ్చినయప్పుడు । రయమొప్ప మఱిపొమ్ము రణమానపడక.''
అనుటయు నొడఁబడి యర్జును ననిచి । జనపతి సంగరస్థలిఁ జేర నడిచి
దండాధిపతిఁ జూచి 'తగఁ దీర్తుగాక । మండలార్థంబుగా మనసేన' ననఁగ

నతఁ డట్ల కావించె; నంతఁ గౌరవులు । [illegible]
కలశజు పనుపున గారుడ వ్యూహ । [illegible]
కురుభూమి యూథపుల కూటువప్రజలు । [illegible]
వెలయ నశ్వత్థామ విందానువిందు । [illegible]
కురురాజు తమ్ములుఁ గొండఱుదొరలు । [illegible]
వెన్నున నమరిరి వివిధ దేశేంద్రు; । [illegible]
‘పగదీర్తు నే’ నని పంతంబులాడ । భగదత్తుఁ [illegible]
ఈ రీతి జోకమై నిరువాగుఁ గదిసి । [illegible]
గంగయు యమునయుఁ గలిసి కల్లోల । [illegible]
గలిసి పోరాడుచోఁ గలశజుఁ జూచి । [illegible]
“బ్రాహ్మణుచేఁ బట్టువడిపోవ [illegible] । [illegible]!
సత్యజిత్తుఁడు నీవు శైనేయ భీము । లత్యంత [illegible].” అనిన
“వారలీ పనికెంతవారు నాచెంత । నో రాజ, ననుజూడు యుద్ధమధ్యమున;
సత్యజిత్తుండేల? శైనేయుఁడేల? । సవ్య మెవ్వారు నేల? శంక యే?” అనుచు
ద్రోణుపై ద్రుపదపుత్త్రుండు బిట్టుగవియుఁ । బ్రాణాంతకుని నాఁటి [illegible]
పెఱతెరువునఁ దేరు వే పుచ్చి యతని । యుఱు నేసెఁ [illegible].

అర్జునుఁడు సంశప్తకులపైఁ [illegible]

అటఁ గ్రీడి ధర్మరాజట్లు తన్ననుపఁ । [illegible]
[1]సంశప్తములు పల్కి [2]చనుదెంచి [illegible] । సంశప్తాఖ్యుల [illegible]
హరితోడ నిట్లను: “నదెకంటె దేవ! । [illegible];
అన్నఁ బాయుట నాకు నగుదయ్యెఁ గాక । [illegible]!
త్రిప్పుదు రథములు దివ్యాస్త్రవృష్టిఁ । గప్పుదు దశ లంధకారంబు [illegible]
బఱపుము రథ.” మని భక్తితోఁ జెప్ప । [illegible]
ఇలరోహణాద్రికి నెనయైన రథము । వెలయ [illegible],
నెప్పుడు తునిసెనో యెఱుఁగరాకుండ । నప్పుడు మూఁడు వేలరథంబు [illegible];

1. సంశోపములు. 2. చనుదేరఁబట్టి. (మూ)

గజలక్షయును నేలఁగలసె? గుఱ్ఱములు । నిజముగా నాకికోటి నీఁదియ్యెఁ జూడ.
పదివేల సుభటులు పాండవాస్త్రములఁ । జదియుచో నప్పుడు సుశర్మ భీతిలక
దొరలతో నఱు మంగ దురము బాణాగ్ని । పరిమండితాస్త్రమై బహుభంగిఁ బరఁగె(?)
అందు నందఱు నూఱు నారును వేయు । క్రందుకోలల వహ్నికణములతోన
హరి హరులను గ్రీడి నాతపత్రంబు । హరికేతనముఁ గప్ప, నప్పార్థుఁ డలిగి
వికటాస్త్రముల వైరివిశిఖంబు లణఁచి । సకలయోధుల నస్త్రసంఘనోలార్చి
విచ్చుచుఁ బొదువుచు వివిధమార్గముల । వచ్చుచుఁ దచ్చునో, వారిఁ బోరాడి
లయముగాని జయంబు లవమైన లేని । భయమునఁ బాఱుచోఁ బలికె సుశర్మ :
"పాఱక నిలువుఁడు బలులార! మేర । మీఱితి రెటఁబోదురు మీరెల్ల ?
ఇతఁడింతవాఁడని యెఱుఁగరే మొదల ? । గతశంక నెందుఁ బోఁ గలదింక మనకు ?
[1]ఎగిరెడు విశిఖంబు లెఱుఁగఁ డీతండు । తగ మనుష్యుఁడుగాని దైవంబు గాఁడు ;
పొదువుఁడు పొదువుఁడు పోనీకుఁ." డనుచు । నదలింప నారాయణాఖ్య గోపకులు
పదివేవు రాహవప్రౌఢిమఁ దిరిగి । యదువంశు విధువంశు నమ్ముల ముంప,
మయుఁడు మున్నిచ్చిన మాయాశరంబు । నియతి నర్జునుఁడు సంధింపియమ్మూఁక
లక్షించియేసిన, లలినొకఁడొకని । కీక్షింప వేగ్యేల యింద్రజుఁ డగుచుఁ
దోఁచినఁ, దమలోన దొమ్మిగాఁ బోర । యా చతుర్భుజులెల్ల గనుగులు నవ్వ.
అట నందు హతశేషు లర్జునుఁ గదిసి । యట నటనీడ్చుచో నమ్ముల వాన
యంచిత నరమేఘ మచట మిక్కిలియు । వంచిన హతులైరి వార లాక్షణము.

సంశప్తకులెల్ల రొక్కుమ్మడి నర్జునుఁ బొదువుట

అంత నల్లఁ ద్రిగర్త లఖిల సంపీరు । లంతంత నిక్ష్వాకులట శిబిపతులు
మఱియుఁ గేరళ దుండి మాళవ మాగధు । లరవాయి గొనక సాహసమునఁ జొచ్చి
హరివాఁడు నడవాఁడు నరదంబువాఁడు । కరివాఁడు గదవాఁడు ఖడ్గంబువాఁడు
నసివాఁడు లగుడివాఁ డౌశక్తివాఁడు । ముసలంబువాఁడునై ముసురు గ్రమ్మినను,
బహుళ [2]దూర్వాంకుర ఫల పత్రపుష్ప । విహితవిఘ్నేశుఁడై [3]పెంపొందె నరుఁడు.
పోయెఁ గ్రీడి యడంగిపోయె ననంగ । వేయు విధంబుల వినువీధి ప్రోసె.

---

1. ఎగరెండు ... లెఱుఁగునోయితఁడు. 2. దుర్వాసంద. 3. వే పొంది. (మూ).

కాలుచేయాడ వెక్కస మువ్వాడగుచు । నా లోకనాయకుం డర్జునుఁ బిలిచి,
" నాయన్న, నరుఁడ, యున్నాఁడవే బ్రదికి! । యేయుక్తిఁ బాయుద మీ సంకటమును?
కరమున నన్ను జనకముఁ దాల్పనీవు ; । పరుల కెవ్వా రడ్డపడియెడువారు ?
పలుకవే! యొకమాటు భయమయ్యె." ననిన । నలవునఁ గ్రీడి ' యేమీ! ' యని పలికి
యనిల బాణంబున నాసంకటంబు । మును [1]పుచ్చి కూడినమునుము [2]విప్పంగ
రథముచెక్కలు గాఁడి రక్తంబు వెడిపి । పృథివిఁ గూలిన యశ్వబృందంబు గలిగి,
చదిసి యచ్చులువచ్చి సందులఁ బడినఁ । గదలనేరని బండికన్నులు గలిగి,
యొక తేరు వాఱఁగా నొరసుళ్లు వచ్చి । యొక తేరు తునుకలై యొఱగుట గలిగి,
కూలురూపును దన్నుకొని యెడురూపుఁ । బోఁగ్రదెవ్వెడురూపుఁ బొరలెడురూపు
రూపుదప్పినరూపు రూపింప వికృత । రూపమై యొరలెడి రూపును గలిగి
యరులు గీడ్వడి ; యంత నక్కడ గుగాఁడు । వెరవొప్ప నాజిజ్ఞు విఘ్నులు లేక
యొదుఁగంగ రిపుసేననొత్తుచో, నాయు । నదలించి [3]నిల్వఁ బో రతిఘోరమయ్యె.
అందు మహారథు లతిరథశ్రేష్ఠు । లిందలి సమరథు లిట నర్ధరథులు
క్రోధాగ్ని వెసనొక్కకొలఁదులై పెనఁగి । నాధరాధూళి యాకాశాగ్రంబు ప్రాఁకి
తనకుఁగాఁ ద్రెవ్విన ధారుణీధవుల । ననుపఁబోయిన ధాత్రియను బిట్టువచ్చి
కరి ఘటా భటకోటి ఖడ్గరక్తములఁ । బరిలూనమయ్యె నేర్పడియుండె మింట. (?)
తక్కక కురురాజు ధర్మజుమీఁద । నెక్కనిమ్మని సేన లెక్కను వడిని.
అరయఁ గాల్బంటుపై హరి, హరిమీఁదఁ । గరి, కరిమీఁదఁ బొంకమ్మఁ దేరు వాఱ
మ్రగ్గు, మ్రగ్గినఁ బోకమఱియుఁ [4]బైఁబడును; । అగ్గలించి బలంబు లాహవకాంక్షఁ
దేరులు మ్రోల్లునై ధృతిద్రెవ్వ రథికు । లారయఁ బ్రాలుకు రవ్వలి తేర్లు.
ఆయుధంబులు దీసినప్పుడు పరుల । వేయుభంగులతోడ వ్రేయుకాల్బంట్లు,
నెమ్మి మాంసము క్రొవ్వునెఱసి రక్తములు । నుమ్మలించిన [5]చోట నొఱగు గుఱ్ఱములు,
కరియూధములు త్రొక్కి కాన్పింపరాక । దొరసి యా పంకంబులో మెట్టువడును.
వదలి పీనుఁగులెల్ల వరదఁబో రక్త । నదులు వాఱిన నేల నలి నాక్షణంబు
ఎఱ్ఱనికెంధూళి [6]యెగసి వ్రాలంగ । నిత్తింకు[7]లింకె నయ్యెడ యుద్ధభూమి.
వీరహాసోల్లాస వివశ భావమున । నా రాజ భటరాజి యట్లాజిసేయ

1. విచ్చి. 2. విప్పనఁగ. 3. నిల్చుచో. 4. బైపైల. 5. తొంటి. 6. నెసఁగి. 7. లింకినయుద్ధ మధ్యమున. కెడు, (మూ)

నమ్మితాఁగని మేను, నసివోని రథము, । నొమ్మవోవని బంటు, నొరుగని హయము,
ప్రక్కవాఁ ఱనివిల్లు, పడఁ[1]కని గొడుగు, । నిక్కఁ దప్పని జోదు, నీల్గని గజము,
పొడిగాని కత్తియుఁ, బొలియని తలయు, । నిడియని పెక్కెంబు, నెసఁగని ధూళి,
పడని బొమ్మిడికయుఁ, బరివోని గదయుఁ । దడవిన నాసేనఁ దఱచు లేకుండె.
అంత ద్రోణుఁడు పాండవాగ్రజుఁ బట్ట । నెంతయుఁ గదియుచో, నెలుఁగిచ్చి చొచ్చి

సత్యజిత్తు ద్రోణు నెదిర్చి మడియుట

సత్యజిత్తుఁడు సవ్యసాచి పెన్నద్ది । సత్యంబుకలిమి నాచార్యునిఁ దాఁకి
తూపుల సరదంబు ద్రోచిరాకుండ । నాఁపిన, మెచ్చి యయ్యతిరథోత్తముఁడు
విలుద్రుంప, వేఱొక్క విలుదాల్చి యతని । నలుగులఁ బెట్టుచో, నతనిబంధువుఁడు
విలసితోత్సాహుండు వృకుఁడనువాఁడు । తలమీఁటి కలశజుఁ దాఁకియుగ్రతను
బాణాంబురాశి ముంపఁగ, ద్రోణుఁ డతనిఁ । బ్రాణంబుతోఁ బాపెఁ బటువిశిఖమున.
అంత నొండొకచాప మూని సత్యజిత్తు । కౌంతేయసేనకుఁ గడిమిరాఁ [2]దాల్చి
చిత్రజల్లునుబోలెఁ జిత్ర[3]మగాఁ దప । [4]మొత్త మా ద్రోణాంగములు నిండనేయ,
నా సత్యజిత్తుతో నాచార్యుఁ డపుడు । చేసిన కయ్యంబు చెప్ప నచ్చెరువు.
తనువైన ధనువైన ధౌరేయమైన । దొసఁగైనఁ బెసనైన దోకిసనైనఁ
గరమైన నురమైనఁ గంకటంబైన । నిరువైన శిరసైన నెమ్మొకమైనఁ
దాఁకనిబాణ మద్ధరయందు లేదు ; । కాఁక యేమనిచెప్ప ఘటికాద్వయంబు !
అంత ద్రోణాచార్యుఁ డా సత్యజిత్తు । నంతకుఁ గూర్చిన, నాత్మలో నులికి
తమ్ముని వాక్యంబు దలఁచి ధర్మజుఁడు । ముమ్మరంబగు భీతి మొనలెల్లఁ గడచి
పాఱుచో, వెనువెంటఁ బాఱు నాద్రోణుఁ । జీరుచుఁ బాండవసేనాధిపతులు
మరణంబునకుఁ దెగి మలసి మార్కొనిన, । 'శరణంబు వీరి కెచ్చటి' దని గురుఁడు
భృగురాముచేఁ గొన్న బిరుసునారసము । లొగిఁ బరంపరలేయ, నోర్వక వారు
'నిదెవచ్చె! నదెవచ్చె! నెటఁబోద!' మనుచుఁ । గదుపులు కదుపులై కదనంబువిడిచి
రిత్తరథంబులు రిత్తయేనుఁగులు । నెత్తురుఁ గనుపట్ట నిలువక చనిన,
నా దెస దళమంత ననిలవేగమున । దూది తెట్టయుఁ బోలె ద్రోణుచేఁ జెదర
'నోడకుఁ డోడకుఁ డో సేనలార! । చూడుఁడు న' న్నని సూర్యదత్తుండు

---

1. కెడు. 2. నార్చి. 3. చిత్రమై. 4. మొత్తమై. (మూ).

విరటుతమ్ముఁడు శాఁకి వెస ద్రోణుచేతఁ । బరువడి చిద్రుపలై పడినమాత్రమున,
క్షేమనామక చిత్రసేన నామకులు । హేమకిరీటు లయ్యెడ ద్రోణుఁ దాఁకి
శరపరంపరలు వర్షములుగాఁ గురిసి । గురుచేతఁ దునుకలై కూలి రాక్షుణమ.
అనువార వసుదాముఁ డంతక్షేముండు । ఘనుఁడు సుమిత్రుండుఁ గలశజుఁ దాఁకి
సుడివడ్డ తరువులచొప్పున వారు । పొడవడంగిరి కురుభూపతి యార్వ.
అంత 'ద్రోణునిచేత నదె చిక్కెఁ జిక్కెఁ । గౌంతేయుఁ' డను మ్రోఁత గగనంబునిండ
రాధేయుఁ జూచి కౌరవరాజు పలికెః । " ఈ ధర్మజుని కింక నెక్కడి జయము!
ఈవేళ ద్రోణుని యేపు వీక్షించి । పావనియును వీఁడె పాఱుచున్నాఁడు.
శైనేయుబలము ధృష్టద్యుమ్ను బలముఁ । గానరాక యుడంగెఁ గడిమియు లేక.
తనబలంబును జూచి తనపాటు చూచి । మన మెంత కుందెనో! మానాథ్యుఁ డితఁడు;
బవరంబులోఁ దన్నుఁ బార్థుండు విడిచి । యవలఁబోయినదోష మక్కటా! గలిగె.
... ... నతని కేమయ్యె. । ... ...
ఇతని ప్రాణంబున కెట్టెట్టిమగలు । హితమతిఁ దమ ప్రాణ మిచ్చుచున్నారు.
నరునిసమాను లున్నతమహాబలులు । దొర లీమహారాజు ద్రోణున కేరు?
హెచ్చుటికలు గల్గి యిచ్చ ద్రోణునకుఁ । బుచ్చుట తగుఁ దోడు పొందైన వారల."
అనునంతఁ దగులక యరిగెడు ధర్మ । తనయు ద్రోణుఁడు మహాధ్వనితోడఁ బిలిచి,
"నిలు పార్థ, పట్టుట నిను జంపఁ గాదు । కలదు నమ్మకము వేఱెకార్యంబు నూఁకు.
చావరు మంత్రులు సైన్యంబు తెగదు । పావని నీ సుతప్రముఖు లున్నారు.
తెమలుదురయ్య యుధిష్ఠిరా యిటుల! । సమరంబు విడుచుట చందమా నీకు?
పెద్ద గంగెద్దువై బిరుదంబు విడిచి । యిద్దెసఁ బాఱిన నేఁ బాఱనీను.
అనినఁ గోపాగ్నియు నపూర్వనధనుఁడు । నొనరన శౌర్యంబు నూఁతగా నిలిచె
శశివర్ణహారులతోఁ జంద్రికాధవళ । శశికేతనముతో నజాతశత్రుండు,
రురువర్ణహారులతో రుచిరమాణిక్య । హరికేతనంబుతో ననిలసూనుఁడును,
హారి[1]తవాజులతోడ నంబరాభరణ । శరభకేతనముతో నరి నకులుండు
కస్తూరి[2]వర్ణయుగ్యములతో నసిత । హస్తిపతాకతో నతనితమ్ముఁడును
దిరిగి బిట్టార్చిరి; దిరిగి సైన్యములు । గురుమీఁద నఖిలదిక్కుల ముంచుకొనినఁ,

1. రత్నములతో. 2. రాజయోగ్య (మూ).

కురురాజు యోధులు గొలువ నచ్చటికి । గురుఁ గానఁబోవ సంకులయుద్ధమయ్యె.
ధృతిమతి నకులుతో దుశ్శాసనునకు, । క్షితి సహదేవుతో సింధురాజునకుఁ,
దొవకి ధృష్టద్యుమ్నుతో ద్రోణజునకు, । భువి శతానీకుతో భూమినందనునకు,
దొరయ వార్ధక్షేమితోఁ గృపునకును, । దొరఁకొని శ్రుతకీర్తితో వివింశతికి,
అరయ శిఖండితో నంగరాజునకు, । విరటుతో విందానువిందనాములకుఁ,
దూఁకొని యభిమన్యుతో లక్ష్మణునకు, । నా కేకయులతోడ నటుఁ గేకయులకు,
నల ఘటోత్కచుతోడ నాయలంబుసుకుఁ, । దొలుత యుయుత్సునితో సుబాహునకుఁ
భువి మణిమంతుతో భూరిశ్రవునకు, । ... ...
వడముడితోడ భూవర, సౌబలునకు, । నడరిన ద్రుపదుతో నా బాహ్లికునకు,
దొరయ సేనాబిందుతో నులూకునకు, । దొరఁకొని ధర్మజుతో మద్రపతికి,
నలుక సాత్యకితోడ నంతభోజునకు, । నిల క్షత్రధర్ముతో నినజపుత్రునకుఁ
దలపాటు గలుగుచోఁ దపనమండలము । విలసిల్లె నాకాశవీధి నెన్నడుమ.
అప్పుడు కురురాజు హస్తీంద్రు నెక్కి । తప్పక రథికులై తమ్ములు గొలువ
ఘోరఘంటలు మ్రోఁతఁ గుంభిని యద్రువ । మారుతాత్మజుమీఁద మదగజకోటి
గొలిపిన, నమ్మహాక్రోధి కోపించి । తలకొని గదతోడ ధరణికి డిగ్గి
[1]ఖర కగుఁ డయ్యంధకారంబు విప్ప । పరుసునఁ గరి ఘటాపటలి మోఁదఁగను
ధారల బహురక్త ధారలుప్పొంగఁ । జారుకుంభంబునఁ జదిసెఁ గుంభములు.
కాండఘట్టన దంత కాండంబులురలె; । తుండాగ్రహతిఁ ద్రెవ్వెఁ దుండమండలులు.
బెరసి యంతటఁ బోక భీముండు వాని । శిరమున మొత్తాలు చెదరఁ దన్నియును,
వెలికిలఁ ద్రోచియు విఱుగఁ ద్రోఁచియును । బలిమిఁ గొన్నిటిఁ గొట్టి పాఱవైచియును,
దలలు తొండములతో దంతముల్ మెఱయ । నులిమివైచియు నుగ్గునూచముల్ చేసి
వానికి నధిపుఁడౌ వంగాధి నాథు । నానవోఁబొడిచి ప్రాణత్యాగఁ జేసి
యెదుటఁ గౌరవరాజు నీక్షించి కినుక । నదలించి యార్చి 'యాహా పోకు!' మనుచు

భగదత్తుఁడు సుప్రతీకముఁ బఱపి పాండవసేనలఁ గలంచుట

గదియఁ దేరఁగ, నది గాంచి యుగ్రాంశు । విదళించు నిజదీప్త విభవంబుతోడఁ
గొండలు విరివిగా గోరాడి వెండి । కొండ దిమ్మలఁబోలు కొమ్ములతోడ,

---

1. కరముల. (మూ)

ఘర్ఘరికా ఘోర ఘంటానినాద । నిర్ఘాత భీత సైనిక పంక్తితోడఁ
బెడగొండలను నాల్గు పెనఁచికో యనఁగఁ । గడువిప్పు పొడవొప్పు గాత్రంబుతోడ
గర్జిల్లు సుప్రతీకంబను గజము । పర్జన్యనిభుఁడైన భగదత్తుఁడెక్కి
భీముపైఁ గొలిపిన, బెదరి ధర్మజుఁడు । తా మున్నుగా నెల్లదళములు నెక్కి
యాకరినేయంగ, నదియుఁగ్రక్కొనక । భీకరాకారమై పెలుకఱఁ జొచ్చి
ఘనరథంబులు కొన్ని కరమునఁ బట్టి । వినువీధిరథికులు విసరివైచియును,
బటులీల మోపుగాఁ బట్టి యేనుఁగుల । నటుచూపి యిటుచూపి యవనివైచియును,
జావకట్టుగఁ బట్టి సైనికోత్తముల । వేపోయి యురులతోఁ వ్రేసియు నిట్లు
కలగుండువెట్టుచోఁ, గౌంతేయుసేన । నిలువక పాఱుచో, నిలిపి భీముండు
స్యందనాగ్రంబెక్కి సారథిఁ బలికె: । "పొందొంద గజముపైఁ బోనిమ్ము రథము;
సారిది మున్నను గజాసురవధచేయు । హరునిఁబోలుదు." నన్న నట్లకాకనుచు
నరదంబు సారథి హస్తిపైఁ దఱుమఁ । దురగంబులెక్కక దూరదూరమునఁ
గరికరశీకర కాండ వర్షమునఁ దిరిగిన, । భీముఁడా తేరొప్ప డిగ్గి
కరిమీఁదఁ బర్వతాగ్రముఁ దెచ్చివైవ । శిరముపట్టది తాఁకి చిద్రుపలై రాలె.
అంత దశార్ణ దేశాధీశ్వరుండు । కౌంతేయ హితముగాఁ గరిమీఁద నడరి
యసిగొని కుంభమధ్యమునకు దాఁటఁ । బొనఁగ ఱొమ్మున వ్రేసి పోనీక గజము
శినిపౌత్రుఁడా భీమసేనునిఁ గడచి । తనసేన గజముపైఁ దఱిమి యేయఁగను
అమ్మహాత్ముని తేరు హస్తిరాజపుడు । కొమ్మునఁ బొడిచి యుక్కునఁ బాఱవైన
విరథుఁడై సారథి వేఱొక్క రథము । పరికించునెడ వాసి బలమును గూడి
రాజిల్లు నభిమన్యు రథముతోఁ బట్టి । యోజ నాయతసీమ నొగిఁ బాఱవైచి
నిలువక భీముపై నిగుడుచో, సైన్య । కలకలం బాలించి గరుడాంకుఁడచట
నమలవహా సంశప్తకాఖ్య సైన్యంబు । సమయింపుచున్న వాసవి కిట్లనియె:
"ఏమొకో! మనసేన నింత అంతయ్యె? । భూమీశుఁ బట్టెనో పొదివి ద్రోణుండు!
ఏ సైన్య నాయకుఁ డీల్గెనో! దొమ్మి । సేసిరో కౌరవ సేనాధిపతులు!
అసురుల సాధింప నమరులు దొల్లి । రసికతఁ జేసిన రథసాధనంబు
సుప్రతీకము వాయుసుతునిపైఁ గవియ । నప్రతీకారమై యడరెనో వ్రోఁత!
ఇంతట నటఁబోయి యెఱిఁగి రాకున్నఁ । బంతంబు గా." దన్నఁ బార్థుండు గలఁగి,
"తలఁపమైతిమి ధర్మతనయు సంకటము; । వలసిన రణ మెంతవలసినఁ గలదు;

ఘనులు త్రిగర్తులెక్కడఁ బోయిరేమి? । ఘన వీరధర్మ మెక్కడఁ బోయె నేమి?
బావ, నీవటు తేరు పాఱని." మ్మనిన । నావిష్ణుఁ డటు సేయ నార్చి శాత్రవులు
లావొప్ప ముప్పదిలక్షల రథము । లా వీరవరునకు నడ్డమై నిలుప
నిజరథవేగంబు నిలుపకయుండ । విజయుఁడా రథరాశి విచ్చనేయుచును
మఱియును గుంపులై మాతంగకులము । నెఱజోగు లాశ్వికనికర మూఁగినను
జెదరఁ జిక్కులుపడఁ జెడిపాఱఁ జరియ । గుదియఁ గుప్పలుపడఁ గూలనేయుచును
గలహోద్వివెడలఁ ద్రిగర్తరాజనియె: । "నిలు నిలు గాండీవి, నీకుఁ బోరాదు;
ఇనుఁ డస్తగిరిచేరఁ; డేము వొమ్మనము; । నిను బిల్వ రెవ్వరు; నీవు గెల్వవును;
యమసూతి రక్షింప నెందఱేఁ గలరు; । సమరధర్మంబు విచారింపు." మనినఁ
దూలిపోవరు కాలితొడుఁగు వీరనుచు । నాలకుఁ బులివోలె నతఁడందు మరలి
లలివెల్లి దువ్వుకోలలు మూఁచినట్లు, । కలువాన వృక్షశాఖలు వ్రాల్చినట్లు
కరువలి మొగిలు వ్రక్కలు చేసినట్లు, । హరిచింత దురితాద్రి నటఁ ద్రుంచినట్లు,
చిలుక కెంజిగురాకుఁ జీల్చినయట్లు, । మెలపేది హరి గిరుల్ మెదిపినయట్లు,
వంచియు వ్రాల్చియు వ్రక్కలించియును । ద్రుంచియుఁ జించియుఁ దూలనేసియును
వారించి తిరుగుచోఁ, బాయువేగమున । నా రథికుని రథం బక్కఱ కొదవ
సామజ భీముల సంధిఁ బెట్టుటయు । దామోదరుని నేర్పు దడవిరి సురలు.
అర్జున భగదత్తు లప్పుడొండొరుల । నిర్జించు తలఁపుల నిష్ఠురాస్త్రముల
జల్లుపోరాడెడుసరణిఁ గప్పఁగను । అల్లార్చు కరముతో హస్తిరాజపుడు
అగముల గములఁ బైనడరి నైచినను । మగఁటిమి నింద్రకుమారుపైఁ బడిన
దైత్యుల నమృతంబు దప్పించునట్లు । దైత్యారి నరునిరథంబు దప్పఁగను,
ఘనపార్శ్వములఁ దెచ్చి కదియించ, నరుఁడు । కినిసియు మృదుభాషఁ గృష్ణునకనియె:
"ఒక్కవ్రేలెఁడు నేల యొసరించి నన్ను । దక్కువభటునకుఁ దగ వైరియెదుట
వెన్నుఁడ, నిన్నాడ వెఱతునుగాక । నన్నిట్లు [1]తొలఁగింప నరకారి, తగునె!

అర్జునుఁడు భగదత్తుతోఁగూడ సుప్రతీకమును మడియించుట

కరిసన్నిధికిఁ దేరు గదియింపు." మన్న, । "హరిసుత, యెఱుఁగవే హస్తి ప్రశస్తి;
దివ్యగజంబిది; దేవతార్థంబు । భవ్యుండు నిర్మించెఁ బరమేష్ఠి మొదల.

---

1. తొరగింప. (మూ).

అసురులఁ బెక్కండ్ర నడఁచె నీగజము ; । పసనారసములేసి భంజింపు." మనుచు
నమ్ముఖంబునఁ దేరు చక్రి దోలుటయు । నమ్మదగజముపై నసుర బిట్టార్చి
నచ్చినమ్మల నరనారాయణులను । గ్రుచ్చుచుఁ గపి భూతకోటి వ్రచ్చుచును
బసతోడఁ జొచ్చినఁ, బార్థుండు వాని । పసిఁడికట్టులవిల్లు భగ్నంబు చేసి
యేనుఁగు పక్కెర యిసుముగా నేయ, । దానవుండతని యుద్ధతి సైఁపలేక
యంకుశంబున వైష్ణవాస్త్రమంత్రంబు । సంకల్పితము చేసి శక్రజుమీఁద
వైచిన [1]నది నైర వాతూల [2]మథన । వాచాల వలపుంఖ వలయమై నిగుడ (?)
సర్వతోముఖ శంఖచక్ర గదాసి । దుర్వహ మణిదీప్తి ధుర్యమైనిగుడ,
పగ్గంబులటు ముడ్చి పద్మనాభుండు । దగ్గనలేచి యాతీవ్రాస్త్రమునకు
నెదురు నిల్చిన, వచ్చి యిందిరాపతికి । నది పుష్పమాలయై యలుత వెలింగె.
అప్పుడు హరినూతి హరిఁజూచి కినిసి : । "ఎప్పుడే నిటుమూన వేమిసేయుదును !
ఏ నస్త్రముల కస్త్రమేయలేకున్న । దానవుచేఁ జచ్చుటగ వాప్పెఁగాక
యుఱక సిగ్గునఁ జావనోర్తునే!" యనినఁ । జిఱునవ్వు దళుకొత్త శ్రీకృష్ణుఁ డనియె :
"దేవాసురులకైనఁ దెమలని వీని । నీవెంట నదరంట నేసియు నీకు
జగదేకవీర, లజ్జకుఁ బనియేమి ? । తగవీని కథల విధం బెఱింగింతు.
హరి తొల్లి యోగనిద్రావసానమున । నురగేంద్రు శయ్యపై నున్నవేళకును
విశ్వంభరాదేవి విభుచిత్త మెఱిఁగి । విశ్వమోహనమైన వేషంబుతోడ
నోయారమున భాస్కరోదయవేళఁ । బోయి యావిభుఁబొందెఁ ; బొందినక్షణము
కాలదోషమున గాఢసుఁడగు నరకుఁ । డాలోన నిరువుర కర్థి జన్మించి
హరిచేత నీవైష్ణవాస్త్రంబుగాంచి । సురపతికైనను స్రుక్కక తిరిగి
తనయుండుగాన పితృకిమ్మహాస్త్ర । మొనర నిచ్చెను దంతియుక్తంబుగాఁగ ;
దీని కడ్డములేదు తేమలు దేగిన । గాని మిన్నకపోదు ఖండించుఁగాని.
నీవు దంతిని వీని నిష్ఠురాస్త్రముల । వేవేగ నడఁపుము వెఱచె సైన్యములు;
పూని సంధ్యాకాలమును జేరవచ్చె ; । దానవుఁ డతిఘోర దర్పపీడితుఁడు."
అనుచుఁ గూర్చినసఖుఁడో హరి యాజ్ఞఁగ్రీడి । ఘనముష్టి నుద్దండ కాండంబు దిగిచి
గజకుంభ మధ్యంబు గాఁడనేయుటయు । విజయాస్త్రధార న వ్వేదండవరుఁడు

1. నరిషైర. 2, మదన.(మూ)

హరివజ్రధారచే నంజనాచలము । ధరమీఁద వ్రాలుచందమున వ్రాలినను
ఆక్రిందఁ బడిచచ్చె హయసహస్రములు । జోక దంతిశతంబు సుభట లక్షయును.
కరి యిట్లు ఘీంకార కలితమై చావ । నరకజుం డపవగాను నాకయుఁ బోలె
నంబరచారియై యసుర ఖేటకము । డంబుగఁ గూనియెఁ బాండవు కృత్తివోలె.
సవ్యసాచి యొనర్చు శరపంజరములు । దివ్యులు ఘోషింపఁ ద్రెవ్వవేయుచును,
గపికేతనంబు భీకరలీల వ్రేయఁ । గపికేతుఁ డతని ఖడ్గముఁ ద్రెవ్వనేసె.
రౌద్రాస్త్రమురిఁబోసి రవిసివి పణఁక । భద్రంబుగా మింటఁ బటువృష్టినిలిపి,
కడఁగి విరాధుపై గారుడాస్త్రంబు । విడుచు రామునిపోలె నెసనేయు నపుడు
కురుసేనవివ్వంగ క్షోణి విలపింపఁ । గురురాజు తలపంపఁ గుంభినిఁ గూలె.
అంతలో నపరాహ్ణమయ్యె; నయినను । గౌంతేయు సేనలు కడుసంతసమున
నరుఁడున్నయప్పుడె కొందము జయంబనుచుఁ । బరుసిసీఁ బైపైని బరఁగి యెక్కినను,
గురు కృప కృతవర్మ గురు[1]సుత శల్య । కురురాజ కర్ణముఖ్యులు దలకడచి,
నేమి ఘోషంబులు నిగుడ సంగ్రామ । భూమి ధూళిమునుంగఁ బొరసిన నెక్క-
భగదత్తుఁడీల్గినపగ నబ్బలంబుఁ । దెగి చంపఁద్రోణుఁగినఁ, దెవులక నరుఁడు
గాండీవఘోషంబు గగనంబు చింపఁ । జండకాండంబుల జడివెట్టు నపుడు
దొరలెల్ల రథములు దునిసి చాపంబు । లురిసి టెక్కెములూడి యూసంబుగలిగి
సూతరథ్యములీల్గి జోళులు చిరిఁగి । యే తెరువునఁ బోవ నే యస్వోపేక
చిందఅనందలై చెడిపాఱె నపుడు । ముందఱగానక మ్రొగ్గుచు మగలి
'మముఁగావు రాధేయ, మముఁ గావు' మనుచు । రమణ మఱుంగున చొరంగ నజ్జోగు
తమ్ములుఁ దనయులుఁ దనుజుట్టికొలువఁ । గిమ్మాగనైగిపైఁ గ్రీడిపై రథము

కర్ణార్జునుల యుద్ధము

కలుషించి తఱిమినఁ గర్ణార్జునులకుఁ । గలిగె లోకైక భీకరమైన రణము.
రామ రావణులన రవిజ శక్రజులు । నా మేటిసింధ్వర్ణయముఁ బోరినపుడు.
ఇరువురి నడుమ నయ్యినసుతునాగు । లరుదుగఁ బన్నఁ గ్రోధాగ్నులు లంచెు.
వచ్చుశరంబును నడిఁ గోవృశరము । నచ్చోటఁ దెగి యనాగమ్యోఁ గ్రిక్కిఱిసి.
ఘనదండ గాండీవ కాలపృష్ఠములు । సునిశితంబులకఁ గాత నిలుగ బ్రువ్విసి.
తోఁటఁగిరి తునిసిరి తునిచుచ్చు రసఁగ । నిరువుర ముంచిన నసవ్యాస ఘోరవృష్టి.

1. మాన. (మూ).

రథచిత్రగతుల ధరాధూళి పర్వ । శిథిలచేష్టలఁ దమ్ము సేనలు చూడ.
పవిముఖ కర్తరి భల్ల నారాచ । వివిధాస్త్రముల దివ్యవిశిఖసంతతుల
నసి ముసల ప్రాస హల కులిశములఁ । గసమస నిరువురుఁ గయ్యంబు సేయ
గదగొని భీముఁడక్కర్ణ సోదరులఁ । బదివేవురను గిట్టి పటుపరాక్రముల
... ... । ... .
... ... । నెంత వారికిసన నిలఁ గూలనేసి
సింహనాదము సేయఁ జేరువననుజ । సింహులఁ గానక చెదరి కర్ణుండు
చేతులాడక క్రీడిచేతి శస్త్రముల । ఘాతకుఁ గాక సంగరభూమివిడిచి
పాఱె 'ధర్మజునట్లు పఱవు దోషాగ్ను । లాఱునే' యన్నట్లు హరి మెచ్చి సూర్య.
అంత సూర్యాస్తమయంబైన నృపతి । చింతావిషణ్ణుఁడై సేనలఁ ద్రిప్పి
రణముచాలించి వారణములక్రిందఁ । దృణముకంటెను మ్రగ్గి ద్రెళ్లినభటుల,
దివ్యాస్త్రధారలఁ ద్రెవ్వి నర్దెసల । నవ్వయగతినొప్పి యణఁగు తేరులను,
గదలచేఁ దలలు వ్రక్కలు వాసి యొఱగి । యొదవ ముత్యములొల్కుచున్న యేనుఁగుల,
మూఁతులు మోపుక ముదుగు పక్కెరల । యూఁతచేఁ జచ్చియునొఱగని హరుల,
కొఱప్రాణములతోడ ఘోరపిశాచు । లుఱక మ్రింగఁగఁ గుక్షి[1]నొదుఁగు రౌతులను,
వ్రేలాడి వేట్లను వెడగన్ను వెట్టి । లీల వ్రాలుచు నావులించు మాఁసతులఁ,
బెక్కు భూతంబులు పీకుక తినఁగఁ । జక్కనై ధరవ్రాలు సారథికులను,
నిండి మెండై పాఱు నెత్తురుటేర్ల । గుండుగూలిన రాజకోట్లఁ గన్గొనుచు
వేలంబులకుఁబోవ, వేట్కఁ బాండవులు । నాలీల నట వోయి రావాసమునకు.
అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయ క్షితిపతికిఁ
జెప్పిన గతిఁజెప్పఁ జెలఁగి యమ్మీఁద । నెప్పాటఁ గతిచెల్లె నెఱిఁగింపుమనిన
శరణాగత త్రాణ సద్ధర్మబిరుద! । కరిరాజభయ తమః ఖండనాదిత్య!
భార్గవగర్వ నిర్భగ్న ప్రవీణ! । భర్గధనుర్దండ భంజనోదగ్ర!
ఇది సదాశివభక్త హితగుణాసక్త । సదయస్వరూప కాశ్యపగోత్ర దీప
స్తుతిపాత్ర వల్లభసూరి సత్పుత్ర । మతిమద్విధేయ తిమ్మయ నామధేయ
విరచిత ద్రోణాఖ్య విపుల పర్వమున । నరుదు మీఱఁగఁ బ్రథమాశ్వాసమయ్యె.

---

1. లుఱక. (మూ).

ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీజలజాతాక్ష, చిరకృపాధ్యక్ష, । రాజిత గుణసాంద్ర, రఘురామచంద్ర,
రావణు లోకవిద్రావణుఁ జంపి । దేవిఁ దెచ్చిన వినోదీ! చిత్తగింపు.
అక్కథకుఁడు శౌనకాది సన్మునుల । కక్కథాసూత్ర మిట్లని చెప్పఁ దొడఁగె:
"ఇరువాగు నీరీతి నేఁగి యారాత్రి । సురుచిర నవభోగ సుఖసుప్తిఁ గడపి
[1]వేగినసఁగఁ దేరు విలు గోల జోడు । రాగె వాగె మనోహరము చేసికొనఁగ (?)
నిట ద్రోణుఁ జేరి నాగేంద్ర [2]కేతనుఁడు । కుటిలంపుఁ జిత్తుఁడై కొమరొప్పఁ బలికె:

ద్రోణుని మూఁడవనాఁటి యుద్ధము

"అక్కట! నమ్మితి నాచార్య! నిన్ను; । చిక్కిని నీబాస చెల్లింపవైతి;
అరులపై నిజముగా నలుగవు గాక । సురలగెల్తురు పాండుసుతు లెంతవారు!
తెలియంగ నీబాస తిరుగఁ శాటింప । నలయునే."యనిన "దేవా! యింతవలదు;
సారెకు సారెకుఁ జనుదెంచు క్రీడి । నోరాజ, కావవే! యుద్ధంబు విడిచి.
అతని కెక్కడప్రాణ మక్కడ బొంది; । ప్రతిన త్రిగర్తుల బవరంబు వృథయ.
ఒక్కఁడనే తాఁకుండ నిక్కడికి । నక్కడికిని దేరు హరి చేర్పఁగలఁడు.
ఇప్పుడేమిటఁ దప్పి! నేఁ దప్పమాట; । నప్పార్థుఁ దొలఁగింపు మధిపుఁ బట్టెదను."
అని ద్రోణుఁడాడుచో నా సుశర్ముండు । జనపతి కుద్దామ శౌర్యుఁడై మ్రొక్కి:
"తపనుండు గ్రుంకుసందాఁక నర్జునుని । నృప, యిటు రానీను నేఁడని పోయి
హరిసూనుఁ బిలిచిన, సమును యోధులకు । నరపతి రక్ష వినంజాటి పోయె.
అటు పాండునందను లరుణోదయమున । బటహభేరులు మ్రోయ బలముఁ బన్నించి
పూఁపు చక్కసరాఁగఁ బోరికి నడచి । యాపట్టు గదియుచో నటమున్న గురుఁడు
తొల్లి దేవాసుర తుములంబు నాఁడు । పెల్లుగా గురుఁడు గల్పించిన యట్టి
యొడ్డు నేఁడు జయార్థ మొనఁగూర్తు ననుచు । గడ్డరితనమునఁ గదనరంగమున
వరుసలు మెఱయ భూవరులు రేకులును, । నరవిఁ గుమాళ్ళు కేసరవలయములు,

1. వేగినగతిరు. 2. నందనుఁడు.(మూ.)

శకుని రాథేయు కశ్వాసనుఁ గొలువ । వికసిల్లు భటులతో విభుఁడు కర్ణికయు,
నరుణ మాల్యాది భయంకరాస్త్రములు । దొరయు పరాగ సందోహంబు గాఁగ
నుగ్రపద్మవ్యూహ మొనరించి యందు నగ్రమై తానుండ నగుచుఁ గైకొనక
పాండవ సేనలు పైపైని నిక్కి । మొండొండ యార్చి యేయుఁడు, సగ్గురుండు
[1]పొందొందఁగ మహాగ్ని భుగభుగ నెగయు । నందంద బహుభీషణాస్త్రంబు లేసి
విప్పఁనోలిఁ, బోక వృష్ణివీరుండు । నవ్యాయునుతుఁడు సేనాధినాథుఁడుఁ
గవలు కుమారవర్గము ఘటోత్కచుఁడు । వివిధ దేశేంద్రులు విభుఁడును దఱిమి
యేసినఁ గోపించి యలయును మిన్న । రాసిన శరము లా రాజులమీఁద
గురుఁడు నూఱును నారుఁ గొని కాండనేయఁ । దెరువులు గానక [2]తిరితీపులాడి
పెనఁగి పద్మవ్యూహ భేదనంబునకు । నను వెంచుఁ గానక యటు నిటు చెదరి
తనలోన ఖిన్నుఁడై ధర్మనందనుఁడు । తనయుని నభిమన్యుఁ దగఁ జేరఁబోయి
మాట నోటికి రాక మఱియుఁ జిత్తమున । నాటిన లజ్జ మిన్నకయ పోనాడి,
యనయంబు భీతిఁ గార్యంబు కకుర్తిఁ । దన వద్ది యోధులు తలవంపఁ బలికె:
“ఓ రాకుమార, నీ వీ యొద్ద విప్ప । నేఱుతు వానేర్పు నెఱిఁ జూపవన్న !
విన్నాచ్చుకొడుకవు వినయశీలుఁడవు । నవ్వఁ బాటిది మాన్పి ననుఁ గావుమన్న !
ఎచ్చోటఁ గౌరవు లెచ్చోటఁ గర్ణుఁ । డెచ్చోట శల్యాదు లీమొగ్గరమునఁ ;
జొచ్చి విదారించి చూర్ణంబు సేయ । నిచ్చోట నొరుఁగాన నే నిన్నుఁ గాని ;
నీవుఁ బ్రద్యుమ్నుండు నీ తండ్రి నరుఁడు । గోవిందుఁడును గాని కొలుప రీ మొనకు.
నీవు చొచ్చినఁ గంటి నిఖిలయోధులము । వేవేగ చొత్తుము వివివి యేర్పడఁగ ;
ఇది నేఁడు చింపక యేఁగిన మనల । మదినొవ్వ నార్చుచు మఱి శత్రుఁడార్చు.”
అనిన నాతండు మహాప్రసాదంబు ; । జననాథ, ననుజూడు సైన్యంబుఁ జొరఁగఁ ;
ద్రుంతుఁ గదల్చు యోధుల వ్రక్కలింతు । ముంతు నమ్ముల వెల్లి ముసమందఁ బ్రజలు.
ముడివడఁ జించి మీరా మొన సొరఁగాని । వెడల నుపాయంబు విరఁ దండ్రిచేత ;
అప్పటి కొక కార్య మబ్బదే !” యనిన । నప్పావనియుఁ బల్కె: “నల్లేల పుత్ర !
తెఱపి నీవించుక చేర్చినఁ జాలు ; । పఱద సొచ్చినయట్లు వత్తు మందఱము.
నిన్నొంటి విడుతుమే నేఁటిపట్టునను ! । గ్రన్ననఁ జొరఁ ద్రోవగానము గాని.”

1. పొందపొంద 2. తిండీపు. (మూ)

అనిన సారథిఁ జూచి యభిమన్యుఁడనియె: । "చననిమ్ము మన తేరు చక్క ద్రోణునకుఁ;
వల్లిదంప్రులు మెచ్చ ధర్మజు నాజ్ఞ । చెల్లింతు నితఁడు పెంచిన ప్రాభవమున.
చాయచూపినఁ దేరు చయ్యన దూఱఁ । జేయుమీ గర్వులు చెప్పితి నన్న!"
అనిన సుమిత్రాఖ్యుఁడను సూతుఁడనియె: । "వినుమా నీతోఁ జొచ్చి వీరు రాలేరు;
చొర నెఱుంగుదుగాని చొచ్చి యాయొడ్డు । మగలి రానేరవు మఱియు భేదించి;
కాదు కార్యంబిది; కన్నడి విన్న । వాదగు; నింతకు పిన్నవాఁడవు నీవు;
పెరసి యెఱుంగవు పెక్కాహవములు; । కురువీరు లెంతటి కుశలులో చెప్పుము!
లీల నగ్గురుఁ డిందు లేనిచో రిపులు । బాలుని నిను జంపఁ బన్నరీ పన్ను;
వలదు సాహస." మన్న వానిఁ గోపించి । చలమును నుత్సాహంబు జమలింప నతఁడు:
"నాదు సూతుఁడవయ్యు నడికెద వకట! । ఏది నా కెదు రెందు నింద్రాదులైన?
బాతలింపక తేరు పాఱని." మ్మనిన । నాతఁ డొండాడ కయ్యాచార్యు మీఁద
వే తేరు నడిపిన వెంట సైన్యకులు । నేతేర మన సేన యిల నొత్తినడవ

అభిమన్యుఁడు పద్మవ్యూహంబు భేదించి ప్రవేశించుట

అతి ఘోరరణమయ్యె నంత నాచార్యు । ధృతి [1]వాఁకి యార్చి యా దివిజులు చూడ
వాతవాఁడి మెఱుంగు వాలిక తూపు । లాతనిపై నేయు నబ్బిరుసునకుఁ
దనతూపు లెక్కక ధనువు పోనాడి । తనువు చిల్లులు వోవఁ [2]దడఁబడుచున్న,
గురు లఘుగతి దాఁటి కురుసేన బెదర । నరిగి పద్మవ్యూహ మజ్జోదు చొచ్చె;
చొచ్చిన నార్పులు సురపురిఁ గప్పె. । నచ్చుగాఁ గురుసేన లభిమన్యుఁ బొదివి
జలద కులంబెల్ల సమకాల వృష్టిఁ । గులగిరి ముంచిన క్రొలఁది నవ్వీరు
మిగిలి బిట్టేయ, నమ్మేటి విల్కాఁడు । తగనట్టి వృష్టి వృథావృష్టి చేసి
జ్యానాద [3]హరినాద శంఖనాదముల । భూనభో మధ్యంబు పుక్కిలించుచును,
గారాపుగతిఁ గర్ణికార కేతనము । తారాపథంబెల్లఁ దానై చరింప,
వసుధ పీరరస ప్రవాహమో యనఁగ । వెసవెల్లి విరిసిన విషధియో యనఁగ,
మండలీకృత చాప మార్తాండ బింబ । చండాస్త్ర రోచులు జగమాక్రమింపఁ,
జల్లఁజల్ల జలంబు జల్లనఁ జెలమ । పెల్లూరుగతి సేన పెరుగు నంతటను,

1. 'అభిమన్యుఁడు' అధ్యాహార్యము 2. 'ద్రోణుఁడు' అధ్యాహార్యము. 3. సింహనాదము (మూ).

జట్టలు వాపియుఁ, జదియ నేసియును, । పొట్టలు వ్రచ్చియుఁ బొరలు గొట్టియును
గొంతులు నఱకియు గుదులు గ్రుచ్చియును । వ్రంతలు సేసియు వ్రయ్యలు సేయుచు
జిక్కులు వఱచినఁ జెదర కా సేన । యొక్కఁడు వీఁడని యుద్ధంబు సేయ
గరవాల ముసల ముద్గర భిండివాల । శరజాల తోమర జాల సంఘముల
బిరుసు చూపిన, నల్గి బీభత్సు కొడుకు । పరిగోల పోటుల భగ్నదేహులుగ
గలఁగక తొలఁగక గరిగంట గాక । యలయక సొలయక యాయుధంబులను
దెమలక సంధాన దృఢముష్టి సౌష్ఠ । వములఁ దేగులు విప్ప వాజులు నొప్పఁ
గరుల డొక్కలు డొల్లఁ గాల్బురు ద్రెవ్వఁ । బరఁగ నెమ్ములు ప్రాలఁ బరిగెలు గూల
సూతులు తెగిపాఱ జోళ్లెల్ల జాఱ, । నాతపత్రము వ్రీల నాఁగలల్ వీడ
ధనువులు మెదుగ మధ్యంబులు చదియ । ఘనపేంతువిడెను యుగ్యంబులు దెగఁగ
బహురక్తముప్పొంగ బలములడంగఁ । గుహనాస్త్రతతిచేతఁ గుఱ్ఱాలు నడఁగి
దొరలు నిల్వఁగలేక త్రోచిపోలేక । పగవడి విచ్చియుఁ బాయవిచ్చియును
ఖండఖండములయ్యుఁ గడికండలయ్యుఁ । బుండు ప్రాయములయ్యుఁ బొడిపొడియయ్యు,
వెఱచియు నఱచియు వెసఁ జిక్కువడియుఁ । బఱచుచో, నట్టి సౌభద్రుని మీఁద
క్షితినాథుఁ డదరఁ జూచినకథ లెఱిఁగి । యతిభీతి నాచార్యుఁ డటుఁ దెసఁ గ్రిప్ప,
"యోకర్ణ! యోశల్య! యోకృపాచార్య! । యోకృతవర్మ! మీరు పౌరుషనిపుణులు;
మొదలి రా జభిమన్యు మునుమున వాఁడె; । యొదవుఁడు పొగవుఁడీ యుగ్రిఁ గెల్తురొకొ;
నుతికెక్కు కృష్ణార్జునులకుఁ గయ్యమునఁ । బ్రతివచ్చుఁ దొంటి సౌభద్రుఁడు నేఁడు.
వెఱఁగులఁబడక నొప్పికి నోహటిలక । తఱుమఁడు మెఱుమఁడు గాఁగు నస్త్రముల."

తనపై నెత్తివచ్చిన కురుయోధుల నభిమన్యుఁడు గండడఁచుట

అనిన రాజును ద్రోణ నడర నయ్యోధు । లనివార్యు నభిమన్యు నలుకమైఁ దాఁకి
క్రొవ్వాఁడి యమ్ములు కోటులకోలఁది । నవ్వీరుఁ దెరలంగ నాఁటనేయుచును,
అమ్ముల నభిమన్యుఁ డయ్యోధవరుల । యమ్ముల్ లాఘవాతిచేసి యంతతఁ గోసి
తడఁబడ నెడనెడఁ దా వైచుగదలఁ । జిడిముడిపడి నెను నేసప్తి గడఁగ
నొడ్డెల్ల భేదించి యొక్కొక్కకోల । జిడ్డునెత్తురుగాఱఁ జివ్వాను నొవల
వాఁడు వీఁడని యాత్మ వగవఁ బ్రొద్దేది । వేఁడితూపుల వాని విడువక నొంచె

గాఁడె నశ్వత్థామఁ గాండపంచకము; । విడువక కృపుఁ దాఁకె విశిఖశతంబు;
సరవిఁ గర్ణునినాటె శతసహస్రంబు; । పరఁగ శల్యుని దూఱె బాణలక్షయును;
ఆసదీఱఁగఁ జించె హార్దిక్యు నూఱు; । శాసించెఁ బెలుచ దుశ్శాసనుఁ ద్రిశతి;
బరు లుచ్చిపోవ సౌబలుని నిన్నూఱు; । నొరసి సైంధవు గుచ్చె నొకయాఱునూర్లఁ;
దనువు చేకొనె సోమదత్తి నిన్నూఱు; । మునిఁగె రారాజు ఱొమ్మున రెండువేలు;
తక్కటియోధులఁ దగ నాఱునూఱు । స్రుక్కింప, నక్కుమారుని మగఁటిమికి
నలుగులపడుచు మహాయోధులెల్ల । నిలువక పాఱిరి నేల గ్రక్కదల.
అంత సౌభద్రుపై నాచార్యుఁ డడర । నంత నింతఁ గుమారు లా దొరలెల్ల
సేనతో రథ శంఖ శింజినీరవము । నీనుచు నేసిన, నింద్రపౌత్రుండు
నదలించి యానేస నంటంగఁ గోల । లదయుఁడై నిగిడించి యంతటఁ బోక
సారంబులైన యక్షయ్యత్స్ఫుగ ప్ర । నారాచ ఘనకూర్మ నఖరభల్లములఁ
గల్పాంతమేఘనికరణి వర్షింప । నల్పసస్యమువోలె నాసేన మునిఁగె.
అందు నశ్మంతకుండను సాల్వనృపతి । డెందమింపుగఁ గిరీటిజు నాక్రమించి
తగ నేయుచో, వానిఁ దగ నొకకోల । నగుచు నార్జుని త్రుంచి సలినొత్తి నడప
బాణాక్షయంబుగాఁ బాండుపౌత్రునకు । ద్రోణకర్ణులతోడ దురమయ్యె నపుడు.
పరశురామాస్త్రంబు భావంబుచూపి । విరచించి బహుబాణవితతుల నపుడు
తెగిచూపి రిరువురు దివ్యాస్త్రమహిమ, । మగఁటిమి నతఁడు నదుమనె ద్రుంచుఁగాని;
సూత కోదండ వాజుల నొంచిచూచి । రాతఁ డావిధము సేయుఁగనీఁడు గాని.
ఇట్లు పోరాడుచో నిరువురఁ గడచి । నెట్టన నెక్కిరి నీ కుమారకులు.
వారిని వారిఁ దీవ్రప్రదరముల । శౌరియల్లుఁడు గర్వశాంతిగా నేసి
దుర్నివారణ నొక్కతూపున మఱియుఁ । గర్ణునిగర్వంబు ఖండించి యంత
ద్రోణునినట్ల నెత్తుట జొత్తుగట్ట । బాణధారాప్రౌఢి పరఁగించి యార్వ
నా యిరువురు నొచ్చి; రంత నీ సుతులు । పాయలువాఱ సౌభద్రుండు దఱిమి
మించిన రిపుల [1]దామెనకట్లు నఱకు । [2]నంచున నఱకుచో, శల్యుండు దాఁకి
బలు[3]వింటఁ దెగఁబాఱ పాఱవాతమ్ము । లలుకమై జడిగొన్న, నభిమన్యుఁ డపుడు
పిడుగులువర్షించు బెడిదంపుమొగిలు । నుడివడ వడిఁదాఁకు సుడిగాడ్పువోలె

1. దామేకట్లు. 2. చంచు. 3. నిండు. (మూ).

నా శల్యు నమ్ముల నటఁ జిక్కుపఱచి । యా సుశర్ముని తమ్ము నర్థితోఁ దాఁకి
పోనీక శరములఁ బొదివి సమస్త । సేనలు చూడంగ శిశువు క్రేళ్ళిడిని
విగతాశ్వు విరథుని విచ్ఛిన్నచాపు । విగతజీవునిఁ జేయ విచ్చె సైన్యములు."
అని సంజయుఁడు పల్క, నాంబికేయుండు: । "వినఁజోద్య! మెన్నఁడు వినమిది క్రొత్త
రాజు పొమ్మనిన గర్వమున సౌభద్రుఁ । డేజాడ నరిగె? నింకేమనవచ్చు!
చెలఁగి యిట్లు కుమారసింహంబు నడవఁ । గలిగినే వాని నాఁగఁగ నొక్కఁజోదు?
వినిపింపు సంగ్రామ విధమెల్ల." ననిన । జనలోకపతికి సంజయుఁ డిట్లు పలికె:
"మొన లిట్లు విచ్చిన మూర్ఖులై ద్రోణ । తనయుఁడుఁ గర్ణనందనుఁడుఁ గర్ణుండుఁ
గృతవర్మ కుంభజ కృపులును మద్ర । పతియు సౌబల బృహద్బలు లాదిగాఁగఁ
బతి నమ్మఁగలయట్టి భటులెల్ల సైన్య । శతకోటి సంఖ్యతో సౌభద్రుఁ దాఁకి
శరవహ్నిఁ బొదువుచోఁ, జాపమధ్యమునఁ । బరివేష మధ్యస్థభానుఁడై శిశువు
అర్జునదశకంబు హరిశతకంబుఁ । బర్జన్యలక్ష్మియుఁ బ్రభవించె ననఁగఁ
జిమ్మెఁ గేతువులూడ శిరములు గాఁడ । నెమ్ములు గొనికాడ నిషుపరంపరలు;
చొనిపె వాజులు ద్రెళ్ళ సూతులు డొల్లఁ । గనకభూషలు డుల్లఁ గరిసభల్లములు;
పఱపెఁ దేరులు మ్రొగ్గఁ బలువిండ్లు స్రగ్గ । నెఱకాతు లిల మ్రగ్గ నిడునారసములు;
ఏసె జోళులు వ్రాల నిభములు వ్రీల । సీసకంబులు వ్రాల జిలుగంపపోన;
కురిసె నెత్తురులూర గొడుగులు వాఱ । హరిశిరంబులు తాఱ నర్ధచంద్రములు.
ఈరీతి నరుసూతి యేపున బ్రాపు । దారుణ రణ[1]మహోద్ధతి నుత్తరింపఁ
గొంతమైనను నిల్వ గుండియలేక । పంతులఁ గ్రొవ్వులు వడిసి యుద్ధారలు
సేనాసమేతులై చెదరినఁ జూచి । పోనీక యడ్డగింపుచుఁ గ్రీడిసుతుఁడు
పగిలి పాఱెడుమందఁ బసులవాఁ డెత్తెఁగి । మగిడించుగతిఁ [2]ద్రిప్పె మగతనంబునను.
శిశువునై యుండి చొచ్చిననేమి వ్యూహ । మశనిపోలెఁ జరింప నబ్బురమునకు
మదిమెచ్చి గురుఁడు సామంతులఁ బలికె: । "అదెచూడుఁడ దన్న లా! యభిమన్యురణము
... ... । ... ...
వలెనన్నఁ బొడుతురు; వానికడ్డంబు । గలదె! యొల్లరుగాక కార్యక్రమంబు;
సేనాధిపతులెల్లఁ జెడి బెండువడిరి; । కానము వీనితోఁ గలహించు దొరను;

1. గుణోద్ధతి నుద్ధరించి. 2. గొప్ప. (మూ).

ఏకాధ్వరము సేయ నెత్తుకొన్నాఁడు ; । మీకు మీరె తెగి దోఁపఁ బోరుఁ." డనినఁ
గంటఁ గెంపు పరుదేరఁ గౌరవుండనియె : । "పింటికా పోటుగార! పమతు నెక్కించి
దండాధిపతిపల్కు తగవులు ; భటుల । గుండియల్ అవియు నీ కుత్సితోక్తి వినిన ;
తా నాత్మశిష్యుని తనయు నీభంగి । రాచిచ్చుఁగాఁ జొరఁగ నీను వశమె !
వచ్చిన నేమి యెవ్వరు గారు వెనుక ; । చొచ్చి పట్టింపుఁడీ సురరాజు పౌత్రుఁ."

దుశ్శాసనుఁ డభిమన్యుచే మూర్ఛితుఁ డగుట

అనిన దుశ్శాసనుఁ డధిపతిఁ బల్కె : । "పసివడ నేటికిఁ బలువు రొక్కనికి ?
నన్నుఁ జూడుఁడు చాలు సరసూతిఁ జంపి । క్రొన్నెత్తు రెల్ల భూతకోటి కర్పింతు."
అని పంతమాడి సైన్యముచూడ నలఁడు । కనకచక్ర రథంబు గదనోర్వి మెఱయ
నేమి మహోర్వి కంర నినదఘోషమున । నా మీటఁ బోకిన, నగ్నియై యుండి
తొడుగుట దివియుట దురములోఁ దూపు । విడుచుట దెలియక వెసఁ గ్రీడిపట్టి
వాసిని రథమును వాలంపవెల్లి । లో నోలలార్చి విల్లును జోపఁ ద్రుంచి
మెఱుఁగు నారసములు మేనేర్పు లడర । గఱులబంటిగ గ్రుచ్చి కదనోర్వి వ్రాల్చి
యతని కిట్లను : "నోరి! యన్యాయకారి! । హితమేది పాంచాలి సిగ్గెల్ల ద్రోహి !
మిమ్ము బకారికి మీఁదెత్తియుండ । మమ్మేల వేఁడెను మరణదానంబు ?
అన్నఁ గూడుక మాయలర్థి మామీఁదఁ । బన్ని తీఁటియు దోఁక పట్టిమాపినను
బొడిచిన నాటునో ! పోలని పోటు ; । సమపుటము నేఁటికి రాఁబోదు గనక."
అనునంత సంగరాజనుటకుఁ బాఱి । ఘనముగా నొంచిన కొంపుఁ బట్టి
రథముపై నిడినంత, రధికులు గూడి । ప్రథనంబు చేసిరి పార్థజుతోడ.

పద్మవ్యూహంబుఁ జొచ్చు పాండవుల సైంధవుఁ డడ్డగించుట

ఇటఁ బాండవులు ద్రోణుఁ డేపుట తెలిసి । పటుతర విజయతనయుని దోప్పువట్టి
కూడి వ్యూహముదూఱఁ గూడసిలజ్జ । ఓడితులనుచు సబ్బిష్టిని యున్న
యోద్ధను బాహువునై యొఱగిన వారల । సద్దుపై తరిసి నిప్పారగ రేఁగుల
నాఁకయు మాంసమయంబైన భటులఁ । దేరులపై నుండి ద్రెళ్ళించి యుఁ
దెగ నాఱుమొగములఁ బెగిలు రథ్యముల । నొగి శరంబుల నొప్పు యొఱగిన భటులఁ

గింకిణీ [1]గుచ్ఛంబు క్రియనొక్కకోలఁ । గొంకక సమసూతకులముఁ గన్గొనుచు (?)
స్రుతరక్త నదు లీఁదుచును మాంసశైల । తతు లెక్కుచును గేతుదండాటవులను [2]
భూతలంబద్రువ నార్పులతోడఁ దఱిమి । యే తేర, విఘ్నమై యింతలోపలను
రమణీయ రత్న వరాహ కేతనము, । విమలేందు నిభమైన వెలిపట్టుగొడుగు
వలమాన బాలార్కవర్ణ వాహములు । [3]వెలుఁగొంద నెదిరించి వెస సింధురాజు
తా మున్ను వనములో ద్రౌపదిఁ బట్టి । భీముచే నొకమాటు పీనుఁగై బ్రదికి
సిగ్గున నటఁబోక శివునకుఁ దపము । తగ్గక యొనరించి తత్ప్రసాదమున
నొగిఁ గ్రీడి లేనిచో నొకనాఁటిజయము । వగవఁ బార్థుల గెల్చువాఁడయ్యెఁ గాన
దైవాజ్ఞకతమున దాయకాప్రొద్దు । చేవచూప రణంబు సిద్ధించెఁ గాన
భావరత్నము వోలెఁ బట్టంగరాక । భూవిభుండును బోలెఁ బొలియింపరాక
తన నీడయునుబోలె చాఁటంగ రాక । మనసు మార్గమువోలె మఱి కూడరాక
యేవంకఁ దానమై యేసి బిట్టార్చి । లావుసేయఁగ, వానిలగ్గకుఁ గాక
తనువులు నొచ్చియుఁ దల రాయిసేసి । కొని యర్జునాత్మజుఁ గూడెడు కాంక్షఁ
[4]దఱిమి చొచ్చిన, వాఁడు తనపేరు వాఁడి । చిఱచిఱఁ జిచ్చులు చిందు బాణముల
దొరల మహాభీతి దొరల నేయుచును । మఱలఁ బాఱఁగ, నంత మారుతి తాఁకి
వాని కేతువు విల్లు వర్మంబు[5] గొడుగుఁ । బోనేయ, నొకవిల్లు పుచ్చుక వాఁడు
నతని కేతువువిల్లు నజ్జోడు గొడుగు । క్షితివ్రాల్చి సూతు మూర్ఛితుఁజేయ, నతఁడు
(సాత్యకియరదంబుఁ జయ్యన నెక్కె) । సాత్యకియును ఘోర శతవృష్టిఁ బొదివి
విలువిద్య నేమియు వీడాడలేక । తొలఁగిన ధర్మపుత్త్రుఁడు చోద్యమంది
విల్లుభల్లంబును విఱువ, వేఱొక్క । విల్లుగైకొని వాఁడు విభుఁ జిక్కువఱచె.
అప్పుడు వానిపై నధిపుసైనికులు । ముప్పది లక్షల మూలబలంబు
కత్తులు శూలముల్ కంకటంబులును । గత్తళంబులుఁ బ్రాస ఘనకేతనములు
ముసల ఖడ్గంబులు ముద్గరంబులును । మిసమిస మెఱవ నమ్మేదిని యొరవ
సైంధవుఁ బొదివిన, సమరకల్యాణ । బంధురుఁడై వాఁడు భవు కృపామహిమ
నందఱ కందమై యందు రాతులకు । నందరాని మహాప్రయత్నంబు మెఱయఁ

1. గుఝుంబు. 2. 'దాఁటి' అధ్యాహార్యము. 3. వెలిగొండ. 4. దమిచొచ్చి నావాఁడు.
5. జోడు. (మూ).

బడు కుంభికయునయ్యుఁ బడు నబ్బలంబు(?) । నుడఫుచు నటఁబోయి మత్స్యేశుఁ డఱిమి
కుంతి భోజుని సేన గుదిగొని నఱికి, । దంతులతోఁ జేకితానుని బఱపి,
యుత్తమౌజు శిఖండి నోదుఁగులువాఱ । మొత్తి, యుధామన్యు మూలకు నొత్తి
తొడరి ధృష్టద్యుమ్ను ద్రుపదు బాణాగ్ని । నుడికించి, మించి ఘటోత్కచు దంచి,
లలి ద్రౌపదీపుత్త్రులకుఁ గేకయులకుఁ । జలమొప్పఁ గవలకుఁ జాల వడ్డించి,
యార్చి పైఁబడిన బాహాధురంధరులఁ । గార్చిచ్చుతునుకలఁ గసిమసంగుచును,
ఆల జాలమువోలె నంతట మెలఁగి, । తూల సేనల నేర్పుతోడ నిల్పఁగను,
సూనునిఁ దలయెత్తి చూడనులేక । వానితోఁ బోరాడవలసెఁ బార్థులకు.
అభిమన్యు శరముల నంతంతఁ జెదరి । యుభయ భాగంబులనున్న సేనలను
గూడుక నీపెండ్లికొడుకు సత్త్వమున । నోడక పాండవేయులఁ దాఁకి పెనఁగె.
ఇట రాజు తనతమ్ముఁడిట్లు సౌభద్రుఁ । బటుశరంబుల నొంచు భంగికిఁ గినిసి
మొనలకు మున్నాడి మూర్ఖభావమున । ననుజులుఁదానుఁ గయ్యమున కెక్కనను,
[1]దొలఁగకఁ గర్ణుఁడద్దొఱకు మున్నాడి । బలు నారసపువానఁ బార్థుఁ గప్పె.
అతఁడు సూతునిఁ జంప నలిగి సారథ్య । కృతి వాఁడు దానయ్యె కేలిఁ గర్ణుండు
పటుశక్తి వైవ నప్పార్థుమీఁద । నటు నొక్కశరమున నది త్రుంచివైచె.
ప్రాసంబువైచె నబ్బలునిపై రవిజుఁ; । డా సవ్యసాచిజుం డది వ్రాల్చె నసిని.
చక్రంబు గొని వైచె సౌభద్రు నతఁడు; । సక్రోధుఁ డది వేగఁ జదిపె శూలమున.
ఈరీతి మఱియు ననేకబాణములఁ । బోరాడునెడఁ గ్రీడిపుత్త్రుఁ డా కర్ణు
డెబ్బదికోలల డెందంబు నాట । [2]నుబ్బు నెత్తుటిలోన నోలాడె వాఁడు.
ధరయు మిన్ను వెలుంగ ధారాళబహుళ । శరములేసియు నొండు సాధ్యంబుగాక
యలసెఁ గర్ణుండని యభిమన్యుమీఁద । బలి యను రాజు సంభ్రమలీల నెక్క,
విలుగోల వెనుగ్రాల వెస నవలీల । బలిఁ బట్టి సంగ్రామ బలివెట్టి యతఁడు
అంగాధిపతికినై యంగలించుటయు, । నంగద నిలువక యతఁడు వాఱినను
హతశేషులనుగూర్చి యపుడు పదాతి । శతముతోడ రథాశ్వశతములతోడ
గురు నృపాలుఁడు వచ్చి కోలాహలమునఁ । గరము భీతిలి యొదుఁగఁగఁ జొచ్చె నంత.
అప్పుడు రణకాంక్ష నందంద తఱిమి । యుప్పార్థసుతుఁడు సైన్యముఁ గూడ ముట్టి

1. దలఁకుచు. 2. నుబ్బున నెత్తుట నోలలై వాఁడు. (మూ).

శాత వజ్ర ప్రభా చటుల బాణాళులు । నాగతగతి నేయ నాహవస్థలిని
బలువునై ద్రెళ్లిన భద్రనాగములు । పలుముండెములు నేయ మ్రొగ్గిన హయములు,
బలుఁడొక్క చెక్కలై పడిన తేరులును, । [1]విలువమ్ములును జాఱవిడిచిన భటులు,
నోడక తెగిపడ్డ యోధులమీఁద । నూఁకకొనం గూలియున్న ఘోటకములు,
నానిన గుజ్జుపుట్టలమీఁదఁ । బీనుఁగుపెంటలై ప్రిదిలిన భటులు,
భూరి మాంసపుఁజొంపి బ్రుంగుచుపడిన । చూడాఢ్య రత్న మహాకిరీటములు,
వడిఁ బొఱలు నెత్తురునఁబడ గండములుఁ । బడిన [2]ప్రకరోష్ఠక బాహుదండములు,
మెడ మోఁదుగంటులమీఁదను గులుసుఁగఁ । బడఁ దొఱగిన యానపత్రఖండములు,
కాంచన మణి పీఠకటకములెల్ల మొరయుచుఁ । బంచుగాఁ దెగి చిక్కువడు చరణములు,
మొండెమై రవుతులు మూలకొలంగ । నిండాఁ దొరఁగిన హేతిఖండములు,
వాలిన మెదడుబుబ్బల నూఁదినట్లు । కీలూడి కెడసిన కేతుదండములుఁ,
గనకభూషలు రాయఁ గాల్కలఁ బెనఁగి । తునిసి నెత్తుటఁ దొప్పదోఁగిన దారలుఁ,
బెందికెలగు కంఠబిలములనుండి । గ్రందుగా దివిఁ బ్రాఁకు రక్తధారలును,
వాకువప్పఁగ వ్రాలి వలఁ జిక్కినట్లు । మ్రోకులఁ బ్రేవుల ముడివడ్డ తలలు,
నజ్జుగా నాల్కలు నడిమికిఁ గఱచి । పిజ్జునఁ దస్నుక వ్రీలు రథ్యములుఁ
దఱచయ్యె; నప్పుడు తపనమండలము । నెఱివేఁడి పసనెక్కె సింగి చక్కటికి.

వృషసేనుఁ డభిమన్యుఁ దాఁకి మూర్ఛితుఁ డగుట

అప్పుడు వృషసేనుఁ డభిమన్యుమీఁద । ముప్పిరిగొను రోషమునఁ దేరు ద్రోలి
యమ్ములవాన గొనయమ్ము సారించి । యెమ్ములేమిఁగ, నొప్పి యెన్నక యతఁడు
సారథి భంగంబుఁ జాపభంగంబు । నా రథికుని కేతనాశ్వభంగంబు
రౌద్రవక్షోవిదారణమును జేయు । నుద్రేకగతి వాఁడు నొకశక్తి వైచె;
గదవైచె శూలఖడ్గంబులవైచె. । బెదిఁగి వాఁ డవి ద్రుంప నొడలెల్ల నొంప
... ... । ... ...
వాఁడట్లు పాఱిన వచ్చి పార్థునిఁ । గాఁడి రసాతిరేకమున వసాతి
యడ్డమై తాఁకిన నభిమన్యుఁ డతని । దొడ్డనారసముల దునుమాడి యార్చి

1. వల. 2. ప్రకంటక. (మూ).

యచ్చటి నృపులు మహాసైన్యయుతులు । గచ్చువిచ్చునఁ దన్ను గదిసిన, వారి
నెఱయ నేరులఁ ద్రావు నీరధిపోలెఁ । దఱచు మిడుతలఁ గాల్చు దావాగ్నిపోలె
జంతుపారణసేయు జముఁడునుబోలెఁ । బంతమాడినయట్లు పఱికూర్పఁ జూచి
యని నేను గర్ణుండ నని, నేను గృపుఁడ । నని, నేను ద్రోణుండ ననియు, శల్యుండ
నని, దుస్ససేనుండ నని, నేను నేన । యనియు, నశ్వత్థామ యనుకొన వెఱచి
యధికులు వోదుఁగుచో, నంత శల్యజుఁడు । విధి తన్ను ద్రేరేప విజయజుఁ దాఁకి
రారాజు మదిమెచ్చ రణమొనరింప । నా రుక్మరథునిపై నభిమన్యుఁ డలిగి
చట్టలతోన మస్తక మూర్వఁగూల । గట్టి పాఱమ్ముల ఖండించినైన,
వగనొంది పలువురు వాని నెచ్చెలులు । మగఁటిమి హరునైన మార్కొనువారు
సారథి రథ రథ్య సహిత మజ్జోదు । నారసంబులవాన నడుకొని ముంపఁ,
గవ్వడిచేఁ గన్న గంధర్వమాయ । యవ్వీరుఁ డడరించి యప్పుడు వారలకుఁ
దముఁ బెక్కుబలములు తాఁకినట్లగుచు । భ్రమయుచుఁ జొచ్చి సౌభద్రుఁ డద్దోరల
నూఁచకోఁత యొనర్ప నొకట మొండెములఁ । బాచె మస్తకములు పడి యావులించి.
అంత రా జతని సాహసవృత్తి కలిగి । యంతంతనున్న సైన్యముఁ గూడఁదిగిచి
కరటి ఘంటా తురంగమ కింకిణీక । నరకంఠ రథనేమి నాదముల్ బెరయ
నకరుణ ఘనజన్యు నభిమన్యుఁ దాఁకి । వికటాస్త్ర పటుశస్త్రవిద్యఁ బైఁబడినఁ,
దనబారిఁ బడిపడి దట్టమైయున్న । ఘనసేనఁ బోనీక గాండీవికొడుకు
అంగఖండముల రథాంగఖండముల । నంగతి వస్త్రభూషణ శకలముల
హతహస్తి హయ వికృతాకార తతుల । నతవీర సుభటుఁడైన ట్లాజిఁ గప్పి,
బలములఁ జదిపి, భూపతి యెత్తిపాఱ । నలుగులఁ బఱపుచో, నాభయంబునకు
'నోడకుఁ డోడకుఁ డోకఁ డింతె' యనుచుఁ । గూడి కొందఱు రాచకొడుకులు నిగిడి
ప్రిదిలి రాతనిచేతఁ బెను[1]చోఱ నోరఁ । బ్రిదిలిన చిఱుచేప పిండునుబోలె.
అట్లు సత్యశ్రవుం డాదిగా నృపులు । చిట్లుట రారాజు చేరుట చూచి
కాళ్లు వణంక నంగములు చెమర్ప । నోళ్లెండఁగా నీతనూజులు విఱిగి
పగిలి పైపైఁ బాఱఁ బతి చూచి వగచి । మగిడి కోల్తలసేయ మది నీసుపుట్టి
పరఁగ సౌబల బృహద్బల కర్ణకృపులు । గురు కృతవర్మలు గురుతనూభవుఁడు

---

1. బోర. (మూ).

సరవి శల్యుఁడు [illegible]
నాఁగలు మొచ్చ [illegible]

[illegible]

పిలుచి గొబ్బున [illegible]
రథము లక్కణుఁడు [illegible]
సలుపని సౌభద్రుఁడు [illegible]
బుద్ధి [illegible]
" [illegible]
సంతసు లక్కణు [illegible]
తనకు బిట్టుఁ [illegible]
నభిమన్యు [illegible] సామ్రాజ్యమున; । నభిమన్యు [illegible]
మఱియుఁ గోపాంధుఁడై [illegible] । [illegible]
యర్జునాత్మజు నేయు, సతఁడు కోదండ । [illegible]
పెక్కు తెఱంగులఁ [illegible] । [illegible]
" వెనుకదిక్కాలించి సుత్త్రి పాండవులు । [illegible]
కలకలంబయ్యెడుఁ గుడుఁగు [illegible] సుచట; । [illegible]
శూరులు వసముగ చూడ సీ [illegible] । [illegible]
ఎదుట సేనల వెల్లి యిభములుఁ గూడ యు । [illegible]
తేరాక్రమించిన, దేవేంద్రుమునసుఁ । [illegible]
దొడ్డనారసములు దొడిగి యూఁకరు । [illegible]
కరి ఘటలకు వెన్క గాటమై వచ్చు । తురగ యూధములు [illegible]
చండనిషాదుల శతలక్ష సంఖ్య । చెండాడెఁ; గాంగి [illegible] దూఁ[illegible].
అంత సారథి పల్కె నవసరం బెఱిఁగి: । " ఇంతట నడలుట [illegible]
కడమని నడుమని గానగా దెందు; । వడలుపు [illegible]
భూవరుఁడు దలంకుఁ బొద్దును బోయెఁ; । బోసాతె నెయ్యది [illegible]
మొనలు మిక్కిలివచ్చి మూఁగకమున్న । మానల మిక్కిలి [illegible]
మొనలు గాల్కొని చుట్టు ముట్టకమున్న । ... ...

యెడచూచి చించుక యీయయోధ్ధు మనవు । వెడలుట బుక్కెసి విక్రమక్రమము.
చట్టలు వాపితి సైనికోత్తముల ; । మట్టి మల్లాడితి మండలాధిపుల ;
విచ్చితి కర్ణాది వివిధోగ్రభుజులఁ ; । దెచ్చితి రారాజు దిక్కు మొక్కునకు.
తొంటి దేవాసుర తుములంబునందు । వింటి నేఁడగులావు వింట లే దెందు.
వేమాఱు నీచేత విఱిగిన వెనుక । నేము తలంతురో యింకఁ గౌరవులు!
కావున సైంధవు గలకల సంజ్ఞఁ । ద్రోణచూమకి గెల్పుతోడ సింహటను
గౌంతేయ వీరులఁ గలియుట యొప్పు ; । నెంతయు సలసితి నేను నీ యాన ;
తెగినయట్లున్నారు తెగరు కౌరవులు । తెగఁ బాఱ నిగిగాసి తేఱపలే." దనిన
'కురుశేష మాహుతి గొనక యేనేల । మరలుదు ?' నని యభిమన్యుండు వలికి
సైంధవుపైఁ దేరు సారింప, నెదిరి । గాంధార రాజును గర్ణుండుఁ గృపుఁడు
గురు కృతవర్మలు గురుతనూభవుఁడుఁ । బరఁగ శల్యుఁడు బృహద్బలుఁడు సదల్చి
సరి నుగ్రమృగములు శరభంబు కూన । సరికట్టుకొన్న యా యనువునఁ బెనఁగ
నందఱి శరములు నతఁడు వారించి । యందంద నఱువదియమ్ముల గురుని
బలియు నశ్వత్థామఁ బదిసాయకముల । నలువది నాల్గు బాణంబులఁ గర్ణు
వెసఁ [1]బదేనమ్ముల విను కృతవర్మ । ... ...
... ... । పోఁడిగాఁ ద్రిదశాస్త్రములు బృహద్బలుని
నాఱు నిర్వదినాల్గు నమ్ముల శల్యుఁ । దూఱించి, కృపు తేరు దునుమాడి యార్చె.
అందఱు భయముల నస్త్రములు మఱచి । సందడి పడఁగ, వాసవపుత్త్రుఁ దాఁకి
పరభీకరుఁడు సూర్యభానుఁడన్ రాజు । శరవేణికలఁ గప్పె శక్యంబు గాక
యతని నారాచ ధారాచమునమున । మృతుఁడైనఁ దత్సేన మెదపెఁ గోడ్తోస.
అదిగాక ద్రోణ కర్ణాదుల బలము । పొదివి భగ్నంబయ్యెఁ బురుసింహుచేత ;
వడి [2]మేఘవేగ సువర్చసులట్లు । కెడసి రాగతిఁ జంద్రకేతుండుఁ బడియె.
అంతఁ [3]గ్రోధవిలిప్తులైన భూపతులు । దంతి భీకరులు బృందారకు లనఁగ
నవ్వీరుఁ దాఁకి సహస్ర ఖండములఁ । దెవ్వి ; గప్పాడు సాఱె దెసచెడి సేన.
నృపుఁడంత [4]నరదంబు నెక్క చే వీచి । యపుడు పాఱెడు సేన నటు మరల్చినను
ఆవీరవరుని బాణాసన విద్య । నెవ్వని యుక్కంబు నెక్క గింతయును.

---

1. బదియేనునమ్ములఁ గృతవర్మ. 2. మోఘలెగసు వర్చసులట్లు. 3. గ్రోధనపుత్త్రులైన. 4. తన సేన రథ మెక్కి చూచి. 5. నృపుఁడు సాఁగెడుసేన నిలుమని పించె. (మూ).

కర్ణుఁడంతటఁ గర్ణకారకేతనుని । దుర్నివారత చూచి తొలఁగక నిగిడి
పెనఁగి యించుక సేపు భీమాస్త్ర భిన్న । తనుఁడయ్యు నతని శస్త్రములు చింపఁగను
శాంతుఁడై యొఱగెఁ; గోసల బృహద్బలుఁడు । సంతతధారాస్త్ర జటిలుఁడై తాఁకి
సౌభద్రు సూతాశ్వ సహిత రథంబు । వేభంగి నొంచి యప్వీరు బాణముల
బ్రక్కలై వ్రాలిన, వాని బంధువులఁ । జక్కాడె నార్జుని శతసంఖ్య నపుడు.
మఱియు మాగధుని సత్సంతాన నాముఁ । దఱిమి యార్జుని ద్రుంచి, తగనొక్కకోల
నురమునఁ నొక్కకోల నూటవు వెడలఁ । దొరఁగించి తూలించె దుశ్శాసనుని.
శకుని తాఁకిన వాని సకలసంభ్రమము । నొకకోల దిగమ్రింగి యుగ్రుఁడై యతఁడు
అట్టహాసముచేసె ; నతని కోల్తలకు । నెట్టివాఁడును నిల్వ నెక్కడివాఁడు !
అర్జుని యాకీర్తి నాఁడు గౌరవుల । నిర్జించియును దృష్టి నెగడక యంత
రారాజు చేరికి రా, రాధకొడుకు । చేరి ద్రోణునిఁ బల్కెఁ జిత్తంబు వణఁక :
"ద్రోణ, యెన్నఁడు నిట్టి దురము నేనెఱుఁగఁ । బ్రాణాతురము వచ్చె బలములకెల్ల.
తలపడి చూచితి ధవళాశ్వుతోడఁ; । గలహించి చూచితిఁ గడు భీముతోడ ;
నించుక నిటు నొవ్వ; నిప్పుడీతనిని । వంచనఁగాని గెల్వఁగరాదు మనకు.
భటుల మానము వోయెఁ బలుమాఱు విఱుగ; । నిటువంటివాఁడు పోనిచ్చునే మనల!
ఇందఱుగాఁ గూడి యేకయత్నమున । మ్రందఁ జేసినఁగాని మడియఁడు వీఁడు ;
ధర్మంబు లెన్నినఁ దప్పఁ గార్యంబు ; । నిర్మలయశ, యింక నీ చిత్త." మనిన
ఆచార్యుఁ డిట్లను: "అది నీవు మాకు । సూచింపనేటికి సూతజ, తెలియ?
వలనేది మీవంక వ్రాలిన పూఁటఁ । దలపోయ నున్నవే ధర్మమార్గములు!
ఈవు విను ద్రుంచిన నే సూతుఁ ద్రుంతు ; । నావల కృపుఁడు రథ్యములఁ జెండాడు ;
కన్నవారము నుజే కిన్నట్టులేయు । నున్నతి గొనుఁ గాని యొదుఁగఁడు వీఁడు;
ఇవి నీవు పోటుల కెడఁగించి తొడఁగు । పిదప నార్జుని యెంత పెనఁగినఁ బెనఁగె ;
కవచధారణ విద్యాబలిమిఁ గయ్యమునఁ । బవులఁడు మనమెంత పగులనేసినను."

కర్ణాదియోధవర్గము వంచనచే నభిమన్యు మడియించుట

అని ప్రసంగాల కర్ణునకు చెప్పఁ బనిచి । యనుపమ యత్నులై యపరాహ్ణవేళఁ
గలశాస్త్ర విహారించు సలభంబు మ్రింగఁ । దలఁచు నుగ్రగ్రాహ తతివోలె వారు
తలపడి రణఘూర్ణ దశదిశావీధి । నెలకొన సౌభద్రు నృపరుద్రుఁ దాఁక

కర్ణుఁడంతటఁ గర్ణికారకేతనుని । దుర్నివారత చూచి తొలఁగక నిగిడి
పెనఁగి యించుక సేపు భీమాస్త్ర భిన్న । తనుఁడయ్యు నతని శస్త్రములు చింపఁగను
శాంతుఁడై యొఱగెఁ; గోసల బృహద్బలుఁడు । సంతతధారాస్త్ర జటిలుఁడై తాఁకి
సౌభద్రు నూతాశ్వ సహిత రథంబు । వేభంగి నొంచి యవ్వీరు బాణముల
వ్రక్కలై వ్రాలిన, వాని బంధువులఁ । జక్కాడె నార్జుని శతసంఖ్య నపుడు.
మఱియు మాగధుని నశ్మకేతనాముఁ । దఱిమి యార్జుని త్రుంచి, తగనొక్కకోల
నురమున నొకకోల నూరువు వెడలఁ । దొరఁగించి తూలించె దుశ్శాసనుని.
శకుని తాఁకిన వాని సకలసంభ్రమము । నొకకోల దిగమ్రింగి యుగ్రుఁడై యతఁడు
అట్టహాసముచేసె; నతని కోల్తలకు । నెట్టివాఁడును నిల్వ నెక్కడివాఁడు!
అర్జుని యీరీతి నాజిఁ గౌరవుల । నిర్జించియును దృష్టి నెగడక యంత
రారాజు తేరికి రా, రాధకొడుకు । చేరి ద్రోణునిఁ బల్కెఁ జిత్తంబు వణఁక:
"ద్రోణ, యెన్నఁడు నిట్టి దురము నేనెఱుఁగఁ । బ్రాణాతురము వచ్చె బలములకెల్ల.
తలపడి చూచితి ధవళాశ్వుతోడఁ; । గలహించి చూచితిఁ గడు భీముతోడ;
నించుక నిటు నొవ్వ; నిప్పు డీతనిని । వంచనఁగాని గెల్వఁగరాదు మనకు.
భటుల మానము వోయెఁ బలుమాఱు విఱుగ; । నిటువంటివాఁడు పోనిచ్చునే మనల!
ఇందఱుగాఁ గూడి యేకయత్నమున । మ్రందఁ జేసినఁగాని మడియఁడు వీఁడు;
ధర్మంబు లెన్నినఁ దప్పఁ గార్యంబు; । నిర్మలయశ, యింక నీ చిత్త." మనిన
ఆచార్యుఁ డిట్లను: "అది నీవు మాకు । సూచింపనేటికి సూతజ, తెలియ?
వలనేది మీవంక వ్రాలిన మాకుఁ । దలపోయ నున్నవే ధర్మమార్గములు!
ఈవు విల్ ద్రుంచిన నే సూతుఁ ద్రుంతు; । నావల కృపుఁడు రథ్యములఁ జెండాడు;
కన్నవారము మఱి కన్నట్టులేము । నున్నతి గొనుఁ గాని యొదుఁగఁడు వీఁడు;
ఇది నీవు యోధుల కెఱిఁగించి తొడఁగు । పిదప నార్జుని యెంతపెనఁగినఁ బెనిఁగె;
కవచధారణ విద్యకలిమిఁ గయ్యమునఁ । బవులఁడు మనమెంత పగులనేసినను."

కర్ణాదియోధవర్గము వంచనచే నభిమన్యు మడియించుట

అని సైనికులకెల్ల నది చెప్పఁ బనిచి । యనుపమ యత్నులై యపరాహ్ణవేళఁ
గలశాబ్ధి విహరించు కలభంబు మ్రింగఁ । దలఁచు నుగ్రగ్రాహ తతివోలె వారు
తలపడి రణధూళి దశదిశావీధి । నెలకొన సౌభద్రు నృపరుద్రుఁ దాఁక

నప్పుడు గలకాక యది వీరి కనుచు । నప్పాండు గానక యాతఁ డాభటుల
బాణాగ్నిహోత్ర వైభవమునఁ గాల్పఁ । బ్రాణభీతియు సిగ్గుఁ బొరయఁ గర్ణుండు
వెనుక చుట్టుకవచ్చి విజయనందనుని । ధనువు భీకరభల్లధారఁ దున్మాడె ;
ఆలోన గురుఁడు రథ్యమ్ములఁ దునిమె ; । నాలోనఁ గృపుఁడేసె నడఁగ సారథిని ;
శరము లేసిరి నిల్చి శల్యహార్దిక్య । గురుసుత శకుని బాహ్లికు లాదిగాఁగ.
విరథుఁడై చాపంబు విఱిగి ఘోరాస్త్ర । భరితుఁడై విస్తరింపఁగ రాక యతఁడు
పలకయు వాలును బాహుదండముల । గలిగొని మింటికి నవలీల దాఁటి
యట వచ్చు శక్తుల నమ్ముల గదలఁ । బటు శూలములఁ దాఁకి పడక చరించి
యెట వ్రాలునోయని యెల్లగు నొదుఁగఁ । బటులీలఁ గుంభజుపై నుఱుకుటయుఁ,
దునుమాడు నెడఁ గని ద్రోణుఁ డవ్వాలు । ఘనచూర్ణముగఁ జేసెఁ ; గర్ణుఁడప్పలక
... ... । ... ...
అవియును నిశ్చైన నర్జునాత్మజుఁడు । తవులక చక్రంబు తన తేరి మీఁద
నున్నచోఁ గైకొని యుదువీధి కెగసి । కిన్నరుల్ గంధర్వ గీర్వాణ వరులు
మొదలైన దేవతల్ మున్ను గీర్తింప । (వదనంబు క్రోధవిహ్వలమై చెలంగ)
నొడలి శోణిత ధార లుర్విపై నురలి । తడుప మండలగతిఁ దార్క్ష్యుఁడై తిరిగి
యెట్టి యభ్యాసమో యిది యని తోఁప । నిశ్చైతి నని వింత యింతయు లేక
ధర వ్రాలి గురుని ముందట మహాసేన । దొరఁకొని నఱకుచో, దొరలెల్లఁ గవిసి
చయ్యన వ్రయ్య నచ్చక్ర మేయుటయు, । నయ్యుక్తి గదగొని యతఁడు బిట్టార్చి
జడియక గవిసి యశ్వత్థామ మీఁదఁ । బడిన నాతఁడు వాతెఁ బ్రాణంబు నలసి.
అతనిసూతు రథంబు హరులఁ జెండాడి । ప్రతివీరతతి ఘోరభావుఁడై యతఁడు
భీమాస్త్రముల నేదు పెరిగినయట్లు । రోమాంచమైనట్లు రూపుచూపట్ట
గాంధారుఁ గెలఁకులఁ గాంచి యచ్చటికి । సంధించుకో, వాసి సంబంధు లెయిది
విపుల తేజులు సప్తవింశతి సంఖ్య । నృపతులు హతులైరి నీ పౌత్త్రువలన.
అతఁ డంత వీరరసాతిరేకమున । గతికిఁ గాల్గేలు రాకయుఁ దీవ్రగతిని
[1]దడవి వసాతేయ దశకంబుఁ జదిపి, । కడఁగి కేకయ సప్తకంబును గెడపి,
[2]తుమురయ్యె నిందఱఁ దునుము వీఁడనఁగ । నమసియు నిందఱఁ జమువువీఁడనఁగ

1. యడలివసాతియ్య. 2. తునుమయ్యె. (మూ)

నలసినవారి హాస్యముగఁ బల్కుచును, । దెలిసి తాఁకినవారిఁ ద్రెవ్వనేయుచును
జరియింపఁ, గదిసి దుశ్శాసను కొడుకు । శరకోట్లునేయంగ సౌభద్రు నొడల
నేసాయకము నాట నెఱుఁగని-చోట, । నేసాయకము లేక యితఁడు నగ్గదను
ఆతని రథసూత హయముల మెదుపఁ । జేత వాఁడును గద శీఘ్రంబె గొనుచు
జగతికి దాఁటి నిశ్శంక నవ్వీరథుఁ । దగుచాయ నేయ నాతఁడు తప్పఁ గ్రుంగి
పదపడి తా వ్రేసెఁ; బ్రభువ, మీవాఁడు । గదకట్టె యొకవ్రేటు కరమునఁ గొట్టె.
పొసఁగ నేమనిచెప్పఁ బులి పేదవడెసఁ । బసులవాఁ డెక్కు-సన్ పలు కొప్పఁగాక
సౌభద్రుఁ డెల్లు? దౌశ్శాసని యెట్లు? । వేభంగి రణమెట్లు? వీను మిట్లు పెనఁగి
కాఁకమై నిద్దఱు గదలెత్తి వైచి । తాఁక మేదిని వ్రాలి తవిలిరి మృతికి
భేరీరవంబులు బెరయ నవ్వేళఁ । గౌరవు లార్చిరి గగనంబు నూఁగ.
నెత్తుటఁ బేసిన నీలాలకములు, । మొత్తులఁ జెదరిన ముత్యాలసొమ్ము,
వాలుగుండెలఁ బట్టి వ్రస్సిన యురము, । లీలమై దొరఁగి వ్రాలిన కన్నుఁగవయుఁ
గలిగి విమాన భగ్నంబునఁ బడిన । కలికి వేలుపుఁ బోలె గాండీవికొడుకు.
అట్లున్నగతికి భూతా క్రోశ మయ్యెఁ; । జిట్లిరి విమతుల సేనాధిపతులు.
తరలు భూషా మణి తారలు చెదరఁ । దను రక్తరాగ సంధ్యారాగసీమఁ (?)
గ్రొన్నెలగతి వ్రాలు గొమరు సౌభద్రుఁ । గన్నారఁ జూచి పొక్కనివారు లేరు.
కరిశైల నరనక్ర కరవాల మీన । హరిభంగ రుధిరాప్పు లమరు దుగ్ధాబ్ధి
యోగనిద్ర మురారి యున్నయట్లున్న । యా గుణోత్తముఁ జూచి యడ లెట్లుగాదు?
కూలిన యఱపీనుఁగుల యార్తరవముఁ, । గాలువలై పాఱు ఘనరక్తరవము,
దివి నట్టలాడి మేదినిఁ బడు రవముఁ, । బవిలి యోధులు భీతిఁ బాఱెడురవము
సౌభద్రుఁడున్నట్లు సమరమున్నట్లు । నాభూమిఁ దోపించె నాటోపమునను.
అంత హాహాధ్వను లడర నామృతికిఁ । గొంతేయు సేనలు కదనంబు విడిచి
తవిలి పాఱిరి శోక దందహ్యమాన । వివశాత్ములై మిన్ను విఱిగినట్లగుచు.
అంత సైంధవుఁ డుబ్బి యార్వ నీసేన । నెంతయు సంతోష మినుమడింపంగ
నిక్కము తోడుగా నిలిచి ధర్మజుఁడు । చక్క సేనలఁ బిల్చి సన్నలు చేసి
" ఇనుఁడు గ్రుంకఁడు నిల్వఁ డేల పాఱెదరు ? । మనకేల భయ మభిమన్యుపాటునకు?
వాఁడు పాండవులకు వాఁడిరా రిపుల । వేఁడిఁ జెండాడి యావిధిఁ బడ్డ నేమి ?
వారార్చినను గెల్చువారము మనము; । చేరుఁ డిప్పుడె రాజుఁ జిక్కెంత." మనఁగ

దెలివి పాండవసేన తిరిగి మీసేనఁ । దలపడి పోరుచోఁ దపనుండు గ్రుంకె.
గ్రుంకినఁ బ్రాణేశుఁ [1]గూడఁ బ్రతీచి । కుంకుమ మాడెనాఁ గొమరొప్పె సందె.
హరియల్లుఁ డీల్గ శేఁపాడిన భంగి । నరుణుఁ డంబుధిఁ గ్రుంక నఖిలభూతములుఁ
దలఁకె తారు శివాహుతంబుల తోడ । [2]నెలుఁగు పుచ్చిన మూఁకి నేతెంచె నపుడు.
నెత్తుటఁ దోఁగిన నేలయు నపుడు । లత్తుక నలికిన లాగయ్యెఁ జూడ.
శవభక్షణము సేయు శకుని పిశాచ । రవములు లోక భైరవములై మెఱసె.
సరినంతఁ ద్రోణరోషంబుల తోడఁ । గురుపాండవుల సైనికులు వేలములకు
నడతెంచి సమర సన్నాహంబు లూడ్చి । యడలున సాంధ్యకృత్యము లొనరించి.

అభిమన్యుమృతికి ధర్మజుఁడు శోకించుట

రందు ధర్మజుఁ డాత్మ నధికశోకమునఁ । గుందుచు దొరల వీడ్కోలుపన మఱచి
యొంటి వస్త్రముతోడ నుర్విఁ గూర్చుండి । కంట బాష్పములొల్కఁ గరుణావిస్ఫురణ
నూనిన వేఁడినిట్టూర్పులు నిగుడ । సూనునిఁ దలఁచి యర్జునుని దలంచి
మోము గదల్చి భీముఁడు మొదలైన । సామంతులకు లజ్జ జనియింపఁబల్కె :
"ఒచ్చెమయ్యెఁ గుమారునొప్పించి మనము । వచ్చితి మచటఁ గావఁగ ననువు గాక
అది యెఱుఁగక లోకు లాడుదు ; రింకఁ । గదన మేటికి! రాజ్యకథయు నేమిటికి!
పోదుఁ దపంబుండఁ బుణ్యాశ్రమముల ; । జోదులు వొండు మీ క్షోణుల కింక.
ఏమని యుత్తరంబిత్తు నర్జునున ? । కామహాత్ముఁడు వచ్చి యభిమన్యు నడుగ ;
అల్లుని నడిగిన హరికి నేమందు ? । చెల్లఁబో! యిదియు నేఁ జేసినకీడు.
ధరయేలుకాంక్షఁ బద్మవ్యూహ మేను । జొరుమంటి బాల్యంబు చూడక సుతుని.
'వెరవునఁ జొరఁగాని వెడలిరానెఱుఁగఁ । దెను' వని వాఁడాడెఁ దెలియలేనైతి!
బెబ్బులికూన గోబృందంబుఁ జొచ్చు । గబ్బున వైరిచక్రముఁ జొచ్చి యొకఁడె
యెన్ని తేరులు గూల్చె! నెందఱఁ గాల్చె! । నెన్నఁడు వింటిమే యింతటివాని!
'చొరుము నీ వెంటనే చొచ్చెద' మనఁగ । నరిగె నామాటకు నక్కటా! నమ్మి.
ఏ చిన ముట్టడ నెంత నా కెదురు । చూచెనో! యితరుండు చొరఁ డెవ్వఁ డందు.
తనయునిఁ జంపించు తలఁపునఁగాదె । యొనరంగ సైంధవు నొడ్డె విధాత!

1. గూడినప్రతిచి. 2. యెళవు వచ్చిన. (మూ)

[illegible] యేనెందుఁ జొత్తు! । భగ్గునఁ బోవకో ప్రాణవాయువులు!
[illegible] నైన । నించుక యాఱునే యీశోకవహ్ని!
[illegible] కేటు! [illegible] వచ్చి । యేమి గాఁగలవాఁడొ! యిదినాకు చింత.
[illegible] బోరామి తీర్చు । పురుహూతసుతునకా పుత్త్రశోకంబు!
[illegible] జెక్కుఁద్రుమ యోధులు పొదివి । చక్కాడిరని విని శక్రనందనుఁడు
[illegible] గూల్చుఁ; గూల్చినను । సరియైన మరణమే సౌభద్రునకును!”
[illegible] సందఱుఁ బట్టి । జననాథుఁ దెల్పి యచ్చట నిల్వఁబెట్టి
[illegible]: రచ్చటికి వ్యాసుండు । సంతతసుఖకళా చతురుఁ డేతెంచి
[illegible] బూజనుండై పల్కఁదొడఁగె: । “క్షితిప, యేమున్నది చింతింప నింత?
[illegible] చావు దొడరు జంతువుల; । కా చావు మఱియు మర్యాదతో రాదు;
[illegible] చచ్చు ముత్తాత నిలుచు; । క్రమ్మరవ్వాయుఁ జచ్చు గర్భస్థుఁ డుండు;
[illegible] నీల్గు దుర్బలుఁడు చాకుండు; । నిల నధార్మికుఁ డుండు నీల్గు ధార్మికుఁడు.
చావు [illegible] లేవె! సౌభద్రుఁ బోలు । చావురా; దిటు వైరిచక్రంబు వ్రాల్చి
పరమ [illegible] ప్రాపింపరాని । నిరుపమగతిఁ గాదె నీ పుత్త్రుఁ డేఁగె!
[illegible] తొల్లి సృంజయుఁడను రాజు । శమియించె నారదసంయమి పలుక.
[illegible] నది [illegible] విను [1]యమతనయ!” । అని తగ నా యితిహాసమ్ము చెప్పె:

సువర్ణనిష్ఠీవి చరిత్ర

సృంజయుఁ డనువాఁడు శివునకుఁ దొల్లి । సంజాతభక్తితో సంతానకాంక్షఁ
[illegible] మెప్పించి తగ నిట్లు నడిగె: । ‘త్రిపురారి, పుత్త్రు [2]నర్పింపుము నాకు.
[illegible] వాని మల మూత్ర నిష్ఠీవనముల । మెఱయు బంగార మిమ్మా దిన దినము;
[illegible] నాకు వర.’ మన్న నిచ్చె నీశ్వరుఁడు; । పదపడి యతఁడట్టి పట్టిఁ బుట్టించె.
వానికిఁ బేరు సువర్ణనిష్ఠీవి । నా నిచ్చి పెనుచుచు, నానాఁటఁ బసిఁడి
[illegible] గడించి కొల్లకొలంది । యొడక బ్రదుకంగ, నోర్వలే కపుడు
[illegible] ముష్కలించి దొంగలు వానిఁగొనుచు । నడవికిఁ బోయి యొయ్యనఁ బొట్టవ్రచ్చి
[illegible] పోవ । సంచితభీతి సృంజయుఁడును వెదకి
[illegible] సుతుఁగాంచి వాని దహించి । తన వీటి కరిగి యెంతయును జింతింప

1. శమ. — నర్థింపుము. (మూ)

ననుఁ బోలె నచటికి నారదుఁ డేఁగి: । "ఓనురాజ, యేటికి వేఁగఁ జిత్తమున?
పోయెడు పిండంబు పోవు నెప్పుడును; । ఈయున కొలఁదులే యిటుఁ జన్న నృపులు.

షోడశ మహారాజ చరిత్ర

సంవర్తుఁడను మహాసంయమి సవన । సంవిధానంబులు సకలంబు నడపఁ,
బురుహూతముఖ్యులు బొందితో వచ్చి । చేయింపఁ గాఁ, దగుసామగ్రి మెఱయ
క్షితిఁ బెక్కుక్రతువులు చేసె మరుత్తు; । అతఁడు పోయెను గాక యవని నున్నాఁడె!
కనక [1]పాఠీన నక్రములతో వజ్ర । పసవడి యేఁ కోటఁ బసిఁడి వర్షింప
నర్థుల కర్థ మర్థి నిచ్చుచును । బార్థివముఖ్యుఁడై బహు పుణ్యనదుల
ననిశంబు నశ్వమేధాది యాగముల । నొనరించినట్టి సుహోత్రుఁడున్నాఁడె!
కనకాశ్వములు వేయి కరులొక్కవేయి । కనకంబుతోఁ గన్యకలు నొకలక్ష
(గసక శృంగంబులుగల పశుల్ కోటి) । యొనర విప్రుల కిచ్చి యోరంత ప్రొద్దు
సాంగంబుగాఁ జేసె సకల యజ్ఞములు । సంగుఁ డాతఁడు వోయె నవనిపై లేఁడు.
తే రెల్లదీవులఁ దిరిగిరా నెచట । వైరి సూత్రము లేక వాజిపేయములు
భవుఁడు వెచ్చము నడుపఁగఁ బెక్కుచేసి । మచలము సురలకుఁ గోటికోట్లిచ్చి
యడిగిన నిజమాంసమైన నర్థులకుఁ । బుడికి యిచ్చిన శిబి బొంది నున్నాఁడె!
హరువిల్లు విఱిచి మృగాక్షికై పూని । శరనిధిఁ గట్టి రాక్షసరాజుఁ గొట్టి
విశ్వంబు తనరాజ్యవిధనంబు గోర । నశ్వమేధ శతంబు లనపేక్షఁ జేసి
బ్రదుక బ్రాహ్మణులకుఁ బదివేల కోట్లు । మొదవుల నిచ్చె రాముఁడు భువి నేఁడి?
తాతలు గతిలేక తపసి శాపమున । భూతియై పడియున్నఁ బోయి యొక్కఁడును
మించినతపమున మిన్నేరు ధరకు । డించి మోక్షము సంఘటించె వారలకు;
చేసె జన్నములెన్నొ; చెల్లఁబో! నిట్లు । రాసి కెక్కిన భగీరథుఁ డున్నవాఁడె!
తను జేరి గగుడ గంధర్వులు గొలువ । ధనములఁ బ్రజనెల్లఁ దనయట్ల దనిపి
యన్నపర్వతముల నాజ్యపు నదుల । మన్నకాలము విప్రమండలిఁ దనిపి
వాసవుగతి నూఱు వాజిపేయములు । చేసె దిలీపుఁ డీక్షితి నున్నవాఁడె!
పురుహూతుకరమునఁ [2]బుట్టునాజ్యంబు । సురభి చేఁపినపాలు జుఱ్ఱి వర్ధిల్లి

1. పాఠీనవక్ర. 2. బుటినిత్యంబు (మూ)

యవనికి డిగ్గి యేకాతపత్రముగ । నవని నేలుచుఁ బెక్కు యాగముల్ చేసి
న్యాయమార్గంబున నడపి భూప్రజలఁ । బోయె నా మాంధాత భువి నేఁడు గలఁడె!
తొల్లి దేవాసుర తుములంబునందు । నెల్ల దైత్యుల గెల్చి యింద్రు మెప్పించి
శుక్రుని యల్లుఁడై సుచరిత్రుఁ జారు । విక్రమాఢ్యుఁ గులంబు వెలయించు వానిఁ
బట్టిగాఁ గాంచె నేర్పడ దివ్యమహిమ ; । నట్టి రాజు యయాతి యణఁగఁడా పుడమి!
దానధర్మంబులఁ దగ వైరిజయము । నే నృపాలుని కంటె నెల్లగాఁ గలిగి
దుర్వాసుతోనైనఁ దొడరి సత్యమున । గర్వింపనోపి, చక్రము పని సేయ,
వారాసివలయిత వసుధ పాలించె । నా రాజు నిలిచెనే! యంబరీషుండు ;
అరుణుని నడిగి ధర్మాసక్తి గాంచి । ధరఁ గొంత క్షేత్రంబు తన పేరఁ బరఁగఁ
గడఁగి ముప్పదియారు ఘన యోజనములు । వెడలుపు నిడుపుగా వేదిఁ గట్టించి
యందు యాగము చేసె నయుతవర్షములు । క్రమందకి మాననే! మహి నట్టిగయుఁడు.
అలర భార్యలు లక్ష, యందు నొక్కొక్క । వెలఁదికి వేవురు వేవురు సుతులు
నట్టి గృహస్థుఁడై యఖిలయాగములు । పట్టిన ధనమిచ్చి పలుమారు చేసి
నాకి వీడన విమానంబెక్కి తిరిగి । చాకుండ నేర్చెనే శశిబిందుఁడైన!
విడువక యిరువది వేవురు వండఁ । బుడమిపై నిష్టాన్నములు ప్రజ కిడుచు
ధృతి మమ్ముఁ దొలుత వధింపవే యనుచుఁ । బ్రతిపశువును వచ్చి ప్రార్థింపఁ గ్రతువు
రంతిదేవుఁడు చేసె రమణ నూతేఁడు । లంత రాజును నిత్యమై యున్నవాఁడె!
కలభంబు శరభంబుఁ గంఠీరవంబు । సులభంబుగాఁ బట్టి శూరత నెక్కి
తపసులచే సర్వదమన నామంబు । నృపులు మెచ్చఁగఁ గాంచి నేల యేలుచును
ధరఁ బెక్కు వాజిమేధమ్ములు చేసి । భరతుఁ డంతటి రాజు వడకుండఁ డయ్యె.
రమణ రథంబులు రాఁ బోవ వలసి । నమతలంబుగ నుర్విఁ జమరిన రాజు
గోరూపధారిణిఁ గుంభిఁ బితుక । మేరువుఁ బనిచిన మిహిరప్రతాపి
తన పేరు పృథువుగా ధరణిలో మనిన । ఘనుఁడు పృథుండట్టి క్రతుకర్త వేఁడి?
వేసరకయ గార్త వీర్యుని గెల్చి । రాసిన నృపుల నిర్వది యొక్కమారు
అడపి ధారుణి నాలుగంచులు గెలిచి । కడపట నా భూమి కశ్యపుఁ జేర్చి
రాజయోగ్య మహాధ్వరంబులు చేసి । యా జామదగ్న్యుండు నడఁగెనో లేదో!
కావున నెంత మీ కనక నిష్ఠీవి! । భూవర, వగవకు బుద్ధి నాతనికి.'
అని చెప్ప సృంజయుం డాత్మఁ జిచ్చారి । ముని నంచినట్టివి మున్నును గలవు.

వీరధర్మమునఁ ద్రెవ్విన తనయునకు । వీర, ధర్మముగాను విను మిట్లు వగవ.
తమ్ములుఁ దనయులు దండాధిపతులు । నెమ్మి జయ ప్రాప్తి నీకు నీఁగలరు.
ఆసుఖంబు దలంపు మనుశాంతి." ననిన । వ్యాసవాక్యంబుల వగలాఱి నృపుఁడు
కడుభక్తి ముని నంచి క్రమ్మఱ నాత్మ । వడఁకెఁ గవ్వడికై న వగఁ దలపోసి.
అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయక్షితిపతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యామీఁద । నెప్పాటఁ గథ చల్లె నెఱిఁగింపు." మనిన
సాకేతజన మోక్షసరణి సోపాన ! । నాకలోక భయాపనయన ప్రవీణ !
పరమ యోగానంద భరితాంతరంగ ! । స రమారమణి నిత్యసంస్తూయమాన !
కనక సీతా యోగ కల్పితయాగ ! । జనకనృపాల రక్షాసిత చరణ ! (౧)
గుహదత్త నౌకానుకూల విహార ! । బహు జనాశ్రిత తుంగ భక్తాంతరంగ !
ఇది సదాశివ భక్త హితగుణాసక్త । సదయ స్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
శ్రుతిపాత్ర వల్లభసూరి సత్పుత్త్ర । మతి మద్విధేయ తిమ్మయ నామధేయ
విరచిత ద్రోణాఖ్య విపుల పర్వమున । నరుదు మీఱఁగ ద్వితీయాశ్వాసమయ్యె.

తృతీయాశ్వాసము

శ్రీ మందిరాకార, శీలితాకార, । కోమలోత్పలధామ, కోసలరామ!
వారిధి వ్యూహంబు నడిఁజొచ్చి యసుర । వైరి వధించు దేవా! చిత్తగింపు.
జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు । మును వినిపించిన ముఖ్యమార్గమున
నక్కథకుఁడు శౌనకాది సన్మునుల । కక్కథాసూత్ర మిట్లని చెప్పఁదొడఁగె:
ఆరీతి వ్యాసుని నడిచి తా నాత్మ । నారాజు పొగులుచున్నంత, నక్కడను
అనికి వైరులుపిల్వ నరిగిన క్రీడి । వనజాప్తుఁ డపరాబ్ధి వ్రాలునంతకును
ఎండినవనము దహించు పావకుని । చండిమ నరిగి సంశప్తక కులము
పొరిగొని శంఖంబు పూరించి యంత । హరితోడ భయచేష్ట నప్పు డిట్లనియె:

అర్జునుఁడు శిబిరంబునకు వచ్చునెడ దుర్నిమిత్తములఁగని కృష్ణునకెఱిఁగించుట

"దనుజారి, యేలొకో తలఁకె నుల్లంబు! । అనిఁ బట్టువడఁడు గదా ధర్మసుతుఁడు!
కడుఁగడు మనసునఁ గళవళంబయ్యె; । పడఁడు గదా యొక్క పాండవుఁ డందు!
అనయంబు నెడమకన్నదరెడి; నేమి । వినఁ గల వారమో విషమపు వార్త!
హరుల వేగమె తోలు." మని వచ్చివచ్చి । నరస నొక్కట నిల్చి సంధ్యలు వార్చి
కదలివచ్చుచుఁ దొల్లిగల పెంపు సొంపుఁ । జెదరి చేడ్పడియున్న శిబిరంబు చొచ్చి
పలికెఁ బార్థుఁడు: "కృష్ణ, ప్రజలు నాతోడఁ । బలుక రిదేమొకో! పగిలి మూచెదరు!
ఏమొకో! వీణాదు లేమియు మ్రోయ! । వేమొకో! యభిమన్యుఁ డెదురుగ రాఁడు;
కొడుకులు కుశలులొకో! చెప్పఁ గదవె! । కడు నాత్మ చేవెట్టి కలఁచి నట్లయ్యె."
అని యిట్లు పనవుచు నధినాథు నగరు । వనజాక్షుతోఁ గూడ వాసవి చొచ్చి
యనఘు, మోసాల నొయ్యనఁ దేరుడిగ్గి । వనమాలి గొనిపోవ వణఁకుచుఁ బోయి,
యొకచోట ధర్మజు నురుకాంతి చెదరి । సకల మంత్రులుఁ గొల్వ సభనున్నవాని
వీక్షించి, యచ్చోట వెదకియు సుతుని । వీక్షింపలేక నివ్వెఱఁగంది యందు
నడుగులు తొట్రిల్ల నంగంబు వదల । నొడలు చెమర్ప నయ్యోధులఁ జూచి
"యేను మీ దైన్యంబు నిందభిమన్యుఁ । గానని శూన్యంబుఁ గాంచి పొక్కెదను;

ఎక్కడఁబోయె వాఁడేందుఁ బొమ్మంటి? । రక్కట! నూపరే యభిమన్యుఁగొడుకు;
అలుకఁ బద్మవ్యూహమాచార్యుఁ డొడ్డ । మెలఁగి యుక్కొనఁ జుమ్మ మీచేతఁగాక
[1]మితిచెడఁ ద్రెక్కొను మీ రాజ్య కాంక్ష । నతనిఁ బొమ్మనిరుగదా! యందుమీఁద
శిశువు ఘోరాజిఁ జొచ్చిన ప్రౌఢ గాఁడు. । నశమె యొక్కనికి సప్తవైరుల గెల్వ?
వినియె నాచేతఁ బ్రవేశింప ననువు । వినఁ డందు నిర్గమ విధి వీఁడు తొల్లి.
కొఱ దీర్చి మహి వీఁడు గూలనిమ్మనుచుఁ । దఱిని యోపరుగదా దాయల చేత?
చొచ్చి మీ రొకరైనఁ జుట్టును లేరి । ప్రచ్చి వైరుల వ్రాల్చి వ్రాల్చి చేనొవ్వ
నడరి కౌరవుల యన్యాయ యుద్ధమునఁ । బడఁడుగదా [2]వాఁడు ప్రాణంబు లేఁగ?
సాత్యకి యుండి ధృష్టద్యుమ్నుఁ డుండి । ప్రత్యక్ష యమలజ పాంచాలు రుండి
విరటుఁడాదిగ నుండి వేవురునుండి । యరుదార రక్షింపరైతిరి సుతుని.
భోగకాలమున రాఁ బోఁ గొన్న ఋణము । నీఁగువాఁడు నృపాజ్ఞ నెఱపుగాకేమి(?)
ఆతని కొఱకుఁ గారైతిరి మీరు; । చేతి యస్త్రములేమి శృంగారములకొ!
ఒకఁడైన నిందు నయ్యోద్ధున కేఁగ । రకట! మీ సంగరాభ్యాసంబు లేల?
కాల కోటీల(?) నిక్కడ మిమ్ము నమ్మి । పోటూనఁ బోయితిఁ బుత్త్రుఁ గోల్పడితి;
అపకీర్తి తెచ్చెనో? యటుగాక కొంత । రిపుల నాజిని సంహరించెనో మించి?
ఒకఁడు వి ల్లొకఁడు తే రొకఁడు రథ్యములు । నొకఁడు సారథి మఱియొక్కఁడు జోఁడు
నీ భంగిఁ ద్రుంచిన నెఱుఁగము గాక । సౌభద్రుఁ డొకనిచే సమయునే యనిని!
ఆ యుగ్రమైన కర్మారంభ వేళ । దాయ లేఁగలనని తలఁపకుందురె!
అభిమన్యు నతిధన్యు నభిమాన మాన్యుఁ । ద్రిభువన సౌజన్యు దీనతా శూన్యుఁ
గొడుకుఁగా నను బెట్టుకొన నేలయిచ్చెఁ? । గడు కృపమాలిన కష్టదైవంబు."
అని వాని తలకట్టు నతని రూపంబు । వినయంబుఁ దలపోసి విజయుండు మఱియు:
"ఓ వంశవర్ధన! యో వైరిమథన! । ఓ విష్ణుసమశౌర్య! యో మానధుర్య!
ఓ కవ్వడిప్రాణ! యో జగత్త్రాణ! । ఓ కుమారోత్తంస! ఓ యనవద్య!
ఎన్నఁడు పొడగాంతు నే నింక నిన్ను? । ఎన్నఁగ నీసేవ కేఁ బాత్రమగుదు?
భద్ర, సుభద్ర నీ పడిన పాటులకు । విద్రుమాధరి యెంత వేఁగ నున్నదియొ!"
అని చదికిలఁబడి యతఁడు ధర్మజునిఁ । గనుఁగొని గద్గదకంఠుఁడై పలికె:

---

1. మితిజడ. 2. మీకు. (మా)

“హితమతి నీకుఁగా నెచ్చోటఁ గూలె? । సుతుఁడు నా కచ్చోటు చూపింపుమయ్య!
ఆ మేను విడిచి యెట్లరిగెనో ప్రాణ! । మేనుని బాలుండు నెడలెనో మేను!
జగమెల్ల వెలిఁగించి చరమాబ్ధిఁ బడిన । భగుఁ బోలకుండునే పడిన నా సుతుఁడు!
ఏడు దీవుల ముంచి యీఁదిన వార్ధి । జాడ నుండకయున్నె సౌభద్రుఁ డడఁగి!
తను ధూళి దుడుతు మస్తకము మూర్కొందు । నెనయఁ గౌఁగిటఁ జేర్తు నెఱిఁగింపవయ్య.
ఇంతముట్టడ నాకు నెఱిఁగింపవైతి! । పంతమె? నే వచ్చి పాపుదు నెగులు;
అన్యాయ మన్యాయ మనువమాట యపుడు । సైన్యంబులో మ్రోసె శౌరి యాలింప;
ఏను విన్నాఁడ; నేఁ డిచట అంతయ్యె; । రానైతి నకట! నా రణకాంక్ష కాల.”
అని వేఁడి నిట్టూర్పు లందంద నిగుడఁ । గినుక నూఱకయున్న క్రీడి నెవ్వరును

కృష్ణుఁ డర్జునునకు శోకోపశమనంబుగాఁ బల్కుట

బలుక భీతిలియున్నఁ, బద్మాక్షుఁ డొయ్యఁ । ... ...
బలికె నిట్లని “నీకుఁ బాఁడియే క్రీడి! । నిలుము దుఃఖింపకు నీ సహోదరులు
తగ్గుదు రింతకుఁ దగు మాటలాడు; । మగ్గలికయు లావులన్నియు సమయు.
చా వనవచ్చునే సౌభద్రు చావు! । వేవేగ వెలితిగా వేసె శాత్రవుల
ఆయుధజీవులమగు మన కింకఁ । జేయునున్నదె చింత! చెప్పకు మింత.
తన్ను బోలినవారు తమ్ములు చావ । నెన్నునే కురురాజు? హితమేమి లేదో?
మరణ మెచ్చట లేదు? మనము తప్పితిమె? । పరశాంతి నొందుము పగ చూచుకొనుము.”
అనినఁ దమ్ములఁ జూచి యన్నలఁ జూచి । యనిమిషేంద్రకుమారుఁ [1]డాప్తులఁ జూచి:
“వినవలెఁ జెప్పరే! విమతు లప్పారు । ననలోన గ్రుంగిన యా ప్రకారంబు;
తమకు నున్నదిగదా! తగినలా.” గనిన । ధనుసూతి యనఁ కిట్లని చెప్పఁ దొడఁగె:

అభిమన్యుఁడు గూలిన తెఱఁగు ధర్మరా జర్జునున కెఱిఁగించుట

“సంశప్తకుల నీవు సాధింపఁ బోవ, । సంశయింపుచు మేము సమరోర్విఁ గదిసి
యలిగి పద్మవ్యూహ మాచార్యుఁ డొడ్డఁ । దలపడి యేము విదారింపలేక
వలఁ జిక్కువడియు నవ్వాల నభిమన్యుఁ । బిలిచి యీ వ్యూహంబు భేదింపవయ్య

1. డాత్మల.(మూ)

నీవు చించిన వెంట నిఖిలయోధులను । వేవేగ నత్తుము విరివిగా. ననిన
‘చొరఁగాని వెడలెడి చొప్పు నే నెఱుఁగ । నరనాథ, యత్నైన ననజూపు’ మనుచు
నా సుగ్గరము చొచ్చె నతఁ; డేను నతని । నేమఱకెన్నుచో, నెదుట సైంధవుఁడు
మమ్ము నిండఱ నాఁగె మాఁపటి దాఁక; । నమ్మేటి దొరలెల్ల వానితోఁ బెనఁగి;
నిను దప్ప నొకనాఁడు నిఖిలపాండవుల । నని గెల్వ వానికి హరుఁ డిచ్చె వరము.
ఆభంగినె సహాయమైనఁ గైకొనక । సౌభద్రుఁ డా వైరిచక్రంబుఁ జొచ్చి
మాణిక్యకుండల మణిముస్తకముల । క్షోణికి భారంబు శోభిల్లఁ గప్పి,
గురు కృప శల శల్య గురుపుత్త్ర కర్ణ । కురు నృపాలుర నొక్కకోలకుఁ దెచ్చి,
యక్షాంతకులను నట బృహద్బలుని । ఆ క్షితిఁ జంపి వసాతి ఖండించి,
దొరఁకొని మఱియు యోధుల వ్రాల్చి వ్రాల్చి । పరవీరబలము కోపానకుఁ దెచ్చి,
లక్షణు నటు చంపి రమణమైఁ బోర । నక్కురువరుల నుక్కణఁచి యణంపఁ,
దగిలి యన్యాయ యుద్ధంబున నంతఁ । బగతు రొక్కనిఁ దన్నుఁ బలువురు పొదివి
యొకఁడు వి ల్లొకఁడు తే రొకఁడు రథ్యములు । నొకఁడు సూతుని గాఁగ నొక్కట నఱకి
యాలయింప, దుశ్శాసనాత్మజుఁ డంతఁ । దలపడి పోర, గదాయుద్ధమునను
బెరసి యాతనిఁ దోడఁ గీనుఁగుఁ జేసి । ధర వ్రాలె నేఁడు నీ తనయుఁ డేమందు!”
అని చెప్ప నిజసుగా నాత్మజుచావు । విని యర్జునుఁడు శోకవివశుఁడై పడినఁ
బట్టి యెత్తిరి శౌరి పాండుతనూజు. । లట్టిచో నరుఁ డంత నా మూర్ఛఁ దెలిసి
సైంధవుఁ దలఁచి నిశ్శ్వాస వివర్ణ । బంధురముఖ కోపపాటలచ్ఛాయ
బొమముడి పిక్కించి పుష్యరాగముల । క్రమమునఁ గన్నులు కడుఁ జేవురింప
మేను చెమర్ప నమ్మోయి నౌడుగఱచి । సేనాధిపులఁ జూచి సేనలఁ జూచి
పలికె నిట్లని: “నేఁడు పాండవోత్తములఁ । జలముతో నాఁగిన సైంధవు శిరము
నినుఁ డస్త్రగిరి యెల్లి యెక్కకమున్న । తునుముదు ధర్మపుత్త్రునకైన వినుమ.
లీల నీగతిఁ గున్నలేకుంటినేని । గాలుదు నగ్నిలో గాండీవయుతము;
వేఁడనీ యభయంబు విష్ణుని దండ, । తేరనీ(?) యటుగాక త్రిపురారిఁ గోరి,
విధిమాటు దూఱిన వీని వధింతు; । బుధులు మెచ్చఁగఁ దీర్తుఁ బూను ప్రతిజ్ఞ.
ఇంతకుఁ దప్పిన నే మద్యపాయి । నంతఁ బోవక బ్రహ్మహత్యా విధాయిఁ,
గుతలంబు రోసిన గురుతల్పశాయిఁ, । గత లేల మఱి నేను గాంచనస్తేయి,
నలర బ్రాహ్మల కిత్తు నన్నట్టి దీక । పలుమాఱు ద్రిప్పిన పాపిష్ఠి నగుదు.”

అని గాండీవము [illegible] సారించి । ఘన దేవదత్త శంఖంబు పూరించె;
హరి యొత్తె [illegible] పాంచజన్యం; । మరయు భేరులు మ్రోసె; నాసేన యార్చె.
అప్పుడు క్రోధాగ్ని [illegible] శోకాగ్నిఁ । దెప్పిఱి నగుచున్న తెలివి యొఱింగి
హరి యిట్లు పలుకు: "[illegible]నీయ రవము । కౌరవ హృదయంబు గాఁడు నింతకును;
తల ద్రుంచుటకు నిదె సైంధవునకు; । గెలుతు గాండివి, నీకుఁ గృష్ణుండు గలఁడు."
అనిమె [illegible] సంత నానాహార్థ్వనులు । విని కౌరవులు వీఁపు విఱిగినట్లగుచు
[illegible] బార్థుఁ డనుచు । డెప్పర [1]వణఁకుచుండిరి బిట్టు నగచి.

అర్జునుని ప్రతిజ్ఞకుఁ దల్లడపడి సైంధవుఁడు దుర్యోధనునితోఁ జెప్పికొనుట

బాగుగా [illegible] ప్రతిన । వేగుల వారిచే విని సైంధవుఁడు
కొలువు నిర్వాకమున్న కురురాజుఁ గాంచి । తలఁకుచుఁ బాదపద్మములకు నెఱఁగి
చింతచే నుల్లంబు చెదర నిట్లనియె । *(నంత: "నే నొక్కఁడనా యభిమన్యు
నంత మొందించిన యది! లేక యొరులు! । కొంతెగాఁడు క్రీడి కోపించె నఱక;
భూమీశలాభిప, పొద్దు పోవకమున్న) । నా తల యెల్లి దున్మఁగ బాసపూనె!
[illegible] ద్రోణులెల్లఁ జూడ । విను మగ్నిఁ బడునఁట! విల్లును దాను.
(ఆ నాకపతిసైన నర్జును నాఁగి) । భూనాథ, రక్షింపఁ బోలునె నన్ను!
[illegible] । గురుపుత్రునకుఁ గావఁగూడదుఁ గూడినను;
[illegible]; । గణుతించునే వీరి గాండీవి మొదల!
[illegible] బహుభాష లేల? । పాఱిన మఱి వెంటఁబడరు పాండవులు."
అనిన [illegible]: "కుశలల! నేను । ననుజులు సేన నీ కడ్డమయ్యెదము.
[illegible] కిందఱము? । అకట! నమ్మవు మమ్ము నతి భీతిమహిమ;
[illegible] గుంకించి । వీఁకఁ డగ్గిఁ జొరంగ వీక్షింత మెల్లి."
అని [illegible] ద్రోణాచార్యుమ్రోల । జనపతి నిలిపి వాసవిశౌస తెలిపి
'[illegible] గలశజ?' యనిన । నావీఁడు: "డది యెంత! యట్లు చేయుదము;
[illegible] । వ్యూహంబు పన్ని యందుంతము వీని."
అని సైంధవునిఁ జూచి: "యక్కటా! నీవు । చవిమెదనంటేల సమరంబు విడిచి?
[illegible] జేసితిరి; । తుది నాజి బంటవై తునియుట కీడె?

---
[1] [illegible] * కుంపలీకృతము గ్రంథపాతపూరణము.

చచ్చుట యిష్టంబు చాఁకుంటె కష్ట । మెచ్చోట నృపులకు నిద్ధయుద్ధమున ;
కలఁగకు ; పుట్టియుఁ గాతుము నిన్ను ; । మలఁగక నా వింటిమాటున నుండు ;
తెగి పోడుతము తేపు తివుటఁ బాండవుల ; । నగపడమియుఁ జూచి హరియు సవ్యోడిని
సమ్మిపో." మ్మనిన సైంధవు చింత దీఱె । రమ్మని కొనిపోయె రారాజు తిరుగ.
నరనాథ, సేనాని నరపతి యతనిఁ । దిరము కొల్చుట గాంచెఁ దెలిసి నీప్రజయు.
అట ధర్మజుఁడు శౌరి యనుజులుఁ దక్క । భటుల వీడ్కొలుపుచోఁ బద్మనాభుండు
నరుఁజూచి యిట్లను: "నాయనా నీకు! । పరుల వేఁ గెఱుఁగకే ప్రతిన పట్టితివి!
ఏ వింటి, సైంధవుఁ డిపుడు నీ ప్రతిన । వేవుల వారిచే విని భీతిఁ బోయి
రారాజుతోఁ జెప్పి 'రణములోఁ బాధ్యు । నేరాజు గలఁ డావ? నేఁ బోదు డాఁగఁ ;
జానోప' ననిన విచారించి యతఁడు । సేనాధిపతి కది చెప్పిన నతఁడు :
"చెంగిపో నేటికి సింధురాజునకు? । అంగాధిపతి గల్ల నకట నేఁ గల్ల
నీవుఁ దమ్ములుఁ గల్ల నిఖిలంబు గల్ల ; । ఆవల నరుఁడేమి యనమ్రోచనుఁడె!
రచయింతు నగునకు రారానియొడ్డు ; । పచరింతు నా బాణపాండిత్య మెల్లి.
అనిన భూపతి నమ్మె నాతండు నమ్మె । ననయంబు భటు లార్చి రా సంభ్రమమున.
(కలన సైంధవుఁ గానఁ గావించి యొడ్డు) । నిలువరింపఁగ నోపు నిన్న ద్రోణుండు.
కడఁక నేల ప్రతిజ్ఞ గడవఁ బల్కితివి? । ... ...
సకల యోధులు చావ సైంధవుఁ జూప ; । లోకనాఁటి నిందఱ నోర్వ నీ వశమె?
కలదు విచారింపఁ గార్యాంశ." మనిన । నలుక నప్పుడు క్రీడి హరిఁజూచి పలికె:
"పట్టిచచ్చిన కిన్కఁ బట్టితిఁ బ్రతిన ; । పట్టి పల్లార్చక ప్రభువ, చెల్లింతు
వారి నే నెఱుఁగుదు ; వారును నాదు । ఘోరాజిపస యెఱుంగుదు ; రింత యింతఁ
బూని యుపేక్షింపఁ బోదురు గాక ; । ఏను గల్గఁగ నిల్వనిత్తునె వాని?
శక్రాదు లిచ్చిన శరము లెన్నఁటికి? । చక్రి, నీతోఁ జేయు సఖ్య మెన్నఁటికి?
విను ద్రోణుఁడిచ్చిన విద్య యెన్నఁటికి? । అనలుఁ డిచ్చిన తేరు హయములు నెన్నఁటికి?
ఈ చరాచర మెల్ల నెత్తివచ్చినను । నీచు సైంధవుఁ ద్రుంతు నీ యాన యెల్లి.
నను నుద్ధరించు యత్నంబునఁ గాదె । మనసు చూచితి." వని మఱియు నర్జునుఁడు
"భారపురణ మెల్లి ; పని చాలఁగలదు ; । నీరజోదర, నీవు నిద్రింపఁ జనుము.
ద్రౌపదియును సుభద్రయు నుత్తరయును । ఈ పాపవార్తకు నెంత వేఁగెదరొ!
వచ్చియున్నా రందు వారిశోకములు । చెచ్చెర మాన్పవే శీఘ్రంబె పోయి."

అని వీడుకొలిపిన నతఁడు లోపలికిఁ । జనుదెంచెఁ బాండవసతుల నూరార్ప.
అందులోన సుభద్ర యధికశోకమునఁ । గుందుచు మోము వక్షము మోఁదుకొనుచు,
"మను నిభ, నా యభిమన్యుకుమార ! । నినుఁ బుత్త్రుఁగాఁ గాంచి నీ ప్రోవు గుడువఁ
గోరుదు నాకోర్కి కులుచాయె నిట్లు ; । ఘోరాజిఁ గూలితి గురుశౌర్య, తగునె!
వెడలి రా నేరవు విజయుండు లేఁడు । కొడుక, ధర్మమె మన్నిగొను మొన నొఱగ.
పరఁగ ధర్మజుఁ డుండెఁ బవనజుఁ డుండెఁ । జోరుమని పంచిరే! సుతుఁడ, నిన్నందు ;
అనదఁ జేసితి నన్ను నారడిఁబుచ్చి । తనఘు, యెక్కడఁ జొత్తు? నడలఁ బ్రాలైతి.
మురవైరి నిన్నును మును విప్రసుతులఁ । దిరుగఁ దెచ్చినమాడ్కిఁ దేఁడొకో మాకు !"
అనుచు వాపోయిన, నశ్రుపూరములు । తనకును జనియింప దామోదరుండు :

కృష్ణుఁడు సుభద్ర నూరార్చుట

"ఎలనాగ, యేడ్వకు మెల్లి సైంధవుని । తలఁద్రొక్కి నీల్గాడు తాపశాంతికిని.
వాసవాత్మజుఁ డెల్లి వాని వధింప । బాస పూనినవాఁడు పగలింటిలోన.
వీరపత్నివి నీవు వీరమాతవును । ఘోరాజిఁ బడిన కొడుకున కేడ్వఁదగునె!
ఉత్తమగతికేఁగె నుత్తముఁ డతఁడు ; । ఉత్తర నూరార్పు ముఖుపుద్రౌపదిని."
అని పెక్కుభంగుల నబల నూరార్చి । చనుదేర నంత నజాతశత్రుండు
హరి ననుజుల నంచి యభ్యంతరమున । కరిగె ; నప్పుడు వోయె హరి క్రీడిఁ గూడి.
పోయి యాతనియింటఁ బుణ్యాసీమమున । (*నాయత దర్భశయ్యను రచియించి
నరవిని గంధపుష్పములఁ గై సేసి । పొరిఁగొన నాయుధంబులనెల్ల నునిచి
యిందుండి యభవు నర్చింపు మీవనుచుఁ । బొందికఁ బల్కి భూభుజుఁడు సంప్రీతి
సావధానములతో శైవార్పణముగఁ । గావించు పూజలఁ గైకొని యలరి
యాయుధహాస్త్రుల నట నుండఁ బనిచి । పోయెద సుఖనిద్ర బొందుమీరాత్రి."
యని పల్కి శౌరి నిజావాసమునకుఁ) । జనుచు దారుకుఁడను సారథిఁ దలఁచి

అర్జునప్రతిజ్ఞఁగూర్చి కృష్ణుఁడు దారుకునితోఁ జెప్పుట

రప్పించి వాని గారాముతోఁ బలికె : । "ఇప్పార్థు ప్రతిన యె ట్లీడేరనేర్చు?
దొరలు సామాన్యులే ద్రోణాదులందు ! । ధరఁ గూల్పవశమె యిందఱ నొక్కనాఁట !

---

* కుండలీకృతములు ప్తపూరణము.

అట్లు సేయక యున్న నగ్నిలోఁ బడుట! । ఎట్లు గాఁగలవాఁడొ యిటమీఁదఁ గ్రీడి!
ధను రస్త్రహేతి పతాకలతోడ । మన తేరు గొని తెమ్ము మఱవక రేపు.
ఆజి నేఁ బాంచజన్యం బొత్తినపుడు । ఆజాడ తేరు దెమ్మది నీకు సన్న.
నరుఁ డితరుఁడుగాఁడు నాలోన సగము; । శరముపట్టని బాస చాలు నాకెల్లి.
తమ్ముఁడు నీవును ద్వారదేశమున । నిమ్ముల నిటునిల్వఁ డిలుచొచ్చి నత్తు."
అనిన సూతుఁడు వల్కు: "నట్లల దేవ! । అని నిన్ను శోధింపఁ డర్జునుఁ డుండి;
కలుషింపనొల్లఁడు గాక నీమఱఁది । వలె నన్నుఁ ద్రిజగముల్ వానికి నెదురె!
తెచ్చెద నేనును దేవాజ్ఞఁ దేరు; । వచ్చెద శంఖరావము నీవు సేయు."
అని పల్కి దారుకుఁ డచ్చోట నిల్వఁ, । గనకగేహముచొచ్చి గరుడవాహనుఁడు
జవ్వను లుచితోపచారముల్ సేయఁ । బవ్వళించియు వేగ వడి మేలుకాంచెఁ
బాండవహిత మెన్ను పరిపాటి; నచట । గాండీవి కనుమూసి కలయిట్లుగాంచె:

కలలో నర్జునుఁడు కృష్ణునితోఁగూడి కైలాసమున కేఁగుట

తనునిట హరిచేరి, "ధవళాశ్వ, లెమ్ము । చనుదెమ్ము పోదము శంభునిఁ గాన.
జతనంబుగా నింక శంభునివలన । నతఁడు మున్నిచ్చిన యా పాశుపతము
స్థానకముష్టిసంధానంబు లెఱుఁగ; । మానక యదిగాని నుడువదు వాని."
అనిచెప్పి వలకేల నాతనిఁ గొనుచు । వినువీధి నతఁడేఁగి వృషభాంకుపురముఁ
జొచ్చి యావేల్పు తేజోమయగృహముఁ । జొచ్చి యిర్వురుఁ బోయి శూలికి నెఱఁగి
యాగమగతిఁ గొనియాడ, నమ్మునుల । యాగమనము తెఱంగాహరుఁ డెఱింగి:
"నుత నరనారాయణులఁ బూర్వమునుల । వితతపుణ్యుల మిమ్ము వీక్షింపఁగలిగె;
భూవలయంబునఁ బుట్టి యిర్వురును । దేవకార్యము నిట్లు దీర్చుచున్నారు;
రయమొప్పఁ గంటి మీరాకకుఁ గతము; । జయము మీకబ్బు విచారంబు వలదు;
ఉల్ల కొలంకులో నున్నవి వోయి । విల్లు నయ్యమ్ములు వేగ తెం." డనిన
నందిరువురుఁ బోయి యా మడువునను । దండశూకాకృతిఁ దలఁకక చూచి
దివ్యాస్త్రమహిమగాఁ దెలిసియు వెఱచి । భవ్యమంత్రంబులఁ బ్రస్తుతి చేసి
యమ్మును విల్లునై యవి గానఁబడిన । నెమ్మిఁ దెచ్చిరి ఫాలనేత్రు సన్నిధికి.
అప్పుడు శివుమ్రోల నటనున్నయున్న । యొప్పుల వటురూపుఁ డొక్కఁడు లేచి
యావిల్లు మోపెట్టి యస్త్రముల్ దొడిగి । వేవేగఁ దివియ, నవ్విధమెల్ల నెఱిఁగి

నరుఁడు నేరిచె; నంత నందీశుఁ డలరి । శరమంత్ర మతనికి జతనంబుచేసి
తానంత హరికి నాతఁడు సమర్పించి । పూనిత నవపుష్పమాలిక యిచ్చి
యనిచిన, నచ్చాప మాచ్చోటఁ బెట్టి । ననిచినభక్తి నన్నాథున కెఱఁగి
యుడువీథి నిరువురు నొయ్యన వచ్చి । ధరణి వ్రాలినయట్లు తగఁ గలఁగాంచి
పులకితదేహుఁడై బోరనఁ దెలిసి । పలుమరుఁ దమకించి దాయఁ దలంచి
కోపింప, నతనిఁ గన్గొన నెఱ్ఱవుట్టె; । రూపింప నప్పుడు తూర్పున నెఱ్ఱవుట్టె.
కెంజాయ యిట్లు ప్రాచిని సంఘటించి । గంజాప్తుఁ డుదయాద్రిఁ గదియునంతకును
శుభగానముల ధర్మసుతుఁడు మేల్కాంచి । యభినవజనముల నభిషేకమాడి,
ధౌత మంగళ పరిధానంబు గట్టి, । నూతనభక్తి భానున కర్ఘ్యమిచ్చి,
జపహోమ దేవతార్చన ధర్మనియతు । లుపచరించి నిజాంగ మొప్పఁ గైసేసి,
ఘన వేత్రహస్తుల కలకలఘోషముల । వినుచు నిజాస్థానవేదికి వెడలి,
యుదయాద్రి నెక్కిన యుడురాజు పోలెఁ । గదిసి మాణిక్యపు గద్దియ యెక్కి
యున్నచో, హరివచ్చి యుచితాసనమున । నన్నరేంద్రుఁడు చూప నాసీనుఁడయ్యె.
పాంచాల మాత్స్యాది బాంధవోత్తములు । సంచిత సైన్యులై చనుదెంచి కనిరి;
వడముడి కవలతో వచ్చెనచ్చటికి; । కొడుకులు వచ్చిరి కొలువెల్ల నిండ.
నరుఁడంత వచ్చి ప్రణామంబు సేయఁ । గరమున నతని నగ్రజుఁడు లేనెత్తి
విజయిని గమ్మని వినయోక్తిఁ బలుక । విజయుండుఁ గూర్చుండె వెన్నుని వెనుక.
అద్ధర్మసుతుఁడంత హరిఁ జూచి పలికె: । "ఉద్ధరింపుము మమ్ము యుద్ధార్ణవమున;
భయమేది గాండీవి పట్టిన ప్రతిన । నియతికై నింశింప నీది భారంబు.
రయమునఁ గ్రీడికిఁ జొరరాని మొగ్గరంబు । నమకట్టి రణభూమి శరమునఁ గిట్టి
యాయత్తపడినవాఁ డాచార్యుఁ." డనిన । నాయెడ నిశ్శంక నతఁడప్పుడనియె:
"నరుని ప్రతిజ్ఞకు నాథ, భీతిలకు; । సురుని యత్నము వెసఁగొలుపునె మనకు!
[1]కలశజకలితమహా కౌరవబలము । కలయఁ బారెడువేళఁ గనుఁగొందు మమ్ము.
నాచేయి మోవయ నరునకై నయ్యె । నే చెలియలిభర్త నేల యేమఱుదు?"
అని శౌరి యాడిన, నంత ధర్మజుఁడు । తన కన్న కలయు నందఱు వినఁజెప్ప
జయము నత్యంబని సైనికు లార్చి । రయ మొప్పఁ గదలిరి రాజంప ననికి.

---

1. కలశజకులమైన (మూ)

శైనేయ సహితులై శౌరి పార్థులును । మానసనాథిశాంకు సూను మున్ను ద్రొక్కి
యతఁడంప నాజికి నరుగుచు నింద్ర । సుతుఁడున్ను సాత్యకి యుచ్చోటు రథమునకు
బోరన బహువిధపూజ గావించి । భూరి ప్రదక్షిణంబుగ వచ్చి ద్రొక్కి
యెక్కిరి; సాత్యకి యగ్రజు వెనుక । నొక్కట శస్త్రాస్త్రయుక్తుఁడై యుండె.
రథియనుమతి నంత రథము కృష్ణుఁడు । ప్రథిత భూమింతఁ దోలు పాలెఁ గిరీటి
తిరిగి సాత్యకిఁ జూచి, "ధీర, నీ వింక । మరలుము నృపుఁ గావ మన కవశ్యంబు ;
అతనిఁ బట్టెదనన్న యాచార్యు ప్రతిన । మతి మఱచుట గాదు మనతమకమున.
రాజురక్షయు సింధురాజు శిక్షయును । ఓజ నేఁడెన్నఁగ నొక్కరూపంబు."

ద్రోణుని నాల్గవనాఁటి సమరము

అనిన నాతఁడు వోయె; నట ద్రోణుఁడంత । ఘనుఁడు సేనాసహాయుఁడై కదలి
శ్వేత ధౌతాంబర సితవరోష్ణీష । ధాతు నూతన రథ్య ఘనశర వర్మములు
రక్త వేదిధ్వజ రణభీమ చాప । ముక్తా సితచ్ఛత్రములు దనరమర
బలముల మెలఁగి యేర్పఱచి యేర్పఱచి । పలికె నిట్లని భీతివాయ సైంధవుని:
"విను నీవు కృపుఁ గర్ణ వృషసేన శల్యుఁ । బూనక నశ్వత్థామ భూరిశ్రవసుని
నొద్దఁ బెట్టుకయుండు; మొకలక్షహయము, । లద్దెసఁ బదిలక్ష లర్థిఁ గాల్బలము,
వినుము ముప్పదివేల పిరుఁబు రథికు ; లెనయఁ బదేనువే లిభములు గొలువఁ
గలయు నేఁదీర్చు మొగ్గరమున [1]కవలఁ । దలఁకక యోజనత్రయమున నిలుము.
నీతలఁ జూపకు నేఁడంతటిట్లు; । మానము కనుదాఁటి చొచ్చుఁ గ్రీడిని!"
అనుటయు మేలేమ యానేఁ గోరుచుఁ । జనియె రాధేయాది సంయుతుఁడై యతఁడు.
శకట రాక్షసవైరి సఖుఁడు రాగేశుఁ । శకట వ్యూహము నిటుఁ జూపించెనతఁడు
నిరువది నాలుగు నీరైదు క్రోసు । లరయ విస్తృతి నెఱలై పొడవుగఁ బన్ని,
యందుఁ బద్మవ్యూహ మంతరార్థమును । నందమై లోపల నమరఁగఁ బన్ని,
చెనసి యందులోనుండి సేనాముఖమును । మొనయు సూచీవ్యూహమును సంఘటించి,
మునుకొని యా సూచిమొనఁ గృతవర్మ, । ఘనుఁ డతనికి వెన్కఁ గాంభోజరాజుఁ,
దగు మూలబలముతోఁ దమ్ములతోడ । సిగిడి సౌబలుతోడ కృపుని నవ్వెనుక

1. గలప. (మూ.)

[illegible] ...రాచి మూలభాగమునఁ । దనర సేనలను సైంధవు నంతఁ [illegible]
[illegible] ...ంటికిఁ దాను । మోహమైనఁ, జూచి యా మొగ్గరంబు [illegible]
[illegible] యెన్నఁడునిట్టి । చదురు చూడమటంచు జగములు [illegible]
[illegible] ...ంచు తెలచు । వదనంబుఁ బోలె నుజ్జ్వల [illegible]
[illegible] ...ంచఱ నడఁపఁ । బుట్టెనో! యన భీతి పుట్టె నివ్వెల [illegible]
[illegible] ...వ్యూహమునకు । వీక్షింప నొకలక్షవిండ్లు దూరమున
[illegible] ...నిల్పడంచు సేన । తో నిల్చె నంతట దుర్మర్షణుండు.
[illegible] ...మొగి యువరాజు । తన సేనపసనుండె ధవళాశ్వు [illegible]
[illegible] ...: "గాండీవి । యేలకో రాఁడయ్యె నింతసేపయ్యె!
[illegible] ...శస్త్రకోకాగ్ని ! । మహి నింత వెలిచెనో మాటాడి వెనుక!
[illegible] ...భేదింప! । నిచ్చట గురుఁడని యెఱుఁగఁడె మొదట!
[illegible] ...లీల తడసి? । రర్మిలి నేలకో హరి నారిఁ దేఁడు!"
[illegible]: "వార లభిమన్యుఁ డిల్ల । నని మాని యడవుల కరిగెద" రనిగి.
[illegible]: "...ల మనకబ్బు జయము! । పఱతెంతు రిదె వారు ప్రతినకు" ననిరి.
[illegible] ...నాళీల కీల । యుప్పతిల్లఁగఁ దీవ్ర హుంకృతితోడ
[illegible] ...శంఖనాద । చండ భూత నినాద చటులత తోడ,
[illegible] ...తోడ, । ... ...
[illegible] ...ములు నట్టికురియ । మూరిఁబోఁ బన్నిన మొగిలును బోలె
[illegible] ...వెలిగించె నేలఁ । గురుసేనఁ గదిసి యగ్గోవిందుఁ బలికె:
[illegible] ...భి రుద; । మిదిగాక యిందులో నింక వ్యూహంబు
[illegible] ...గురుఁడు; । తన్నుఁ జూచితె! యొద్దుతల నున్న వాఁడు:
[illegible] ...వ్యూహము ...న్న । నే తెలంగున నోడుటసియెడ దాయ?
[illegible] ...ము । నాసుతో నొంటి నన్నాఁగ రానోపు (?)
[illegible] ...మున । మర్మబాంధుని మీఁదఁ దోలుము రథము."
[illegible] ...థము । ...నిచ్చి భీకరాస్త్రపుజడి వెట్టి
[illegible] ...ములును । తూలఁ దుత్తుమురుగాఁ ద్రుంచి తూటాడి
[illegible]

యొక్కటఁ ద్రెవ్విన యోధకంఠముల । నిక్కి నెత్తురు నింగి నీలిమఁ గడఁగ,
లీల సౌభద్రుఁ గూల్చిన యుక్కఁబోలె । నోలిఁ బెక్కమ్ము లొక్కొక్కనిఁ బొదువ
గాండీవి లయకాల కాలుఁడై మఱియుఁ । జండిమఁ దను గప్పు శత్రుల చేతి
శరపంజరంబులుఁ జక్రమండలముఁ । బరిఘ ప్రవాహంబుఁ బ్రాస సంచయము
ననమ గదావ్యూహ మసిపత్రవనము । ముసల ముద్గరముల మొత్తంబుఁ జదిపి
యతని సైన్యము నిమిషార్ధమాత్రమున । క్షితిమీఁదఁ బడనేసి చెలఁగి యగ్గలిక
మర్మవర్మంబులు మఱి త్రెవ్వనేయ । దుర్మర్షణుఁడు పాఱె ద్రోణుని కడకు.
అంత వేగంబుతో నరుదెంచునరుని । దంతావళంబుల తఱచుతో వచ్చి
యువరాజు తాఁకిన యుద్ధమయ్యెడను । దివిజ భీకరమయ్యె దేవ, యేమందు!
మారుత హయముక్త మాంసపంకముల (?) । వారణంబులు గ్రుంగ వానిపైనుండి
కీలూడి రథములు కెడయ నమ్మీఁదఁ । గాలుబంటులు దాఁటి కడిమి నేయుదురు.
ఒంటివాఁడని మొననొనర నాసాన । గెంటుక చొచ్చి యాక్రియ నేసి యేసి
... ... । ... ...
హరిమీఁద హరులపై నట హరిమీఁద । నరదంబుమీఁద నిజాంగంబు మీఁదఁ
బడనీఁడు తూపులఁ బార్థుఁ; డప్పార్థు । వెడతూపులైన నీవీరులఁ దాఁకి
శిరములు [1]చరణముల్ సెలవులు మొలలు । నురములుఁ గరములు నూరులు బరులుఁ
దనువులు హనువులు ధ్వజములు భుజము । లొనరఁ ద్రుంచుహరించు నొగిఁ జించునొంచు.
అంతఁ గాల్వురు నొవ్వ హస్తులు వివ్వ । హరాంతకాఁడై పాఱుయువరాజుఁ గ్రీడి
నిలువు దుశ్శాసన, నీకుఁ బోఁదగునె! । తలఁపవె! తొల్లింటి దారుణ క్రియలు;
నాఁటి నేరమె కామె నడుక నేమిటికి? । పాటించి తెమ్ము సౌబలుఁ డెందుఁ బోయె?
ప్రాణశాంతి యొనర్పు పరిపాటి నకట । ద్రోణునిమాటేల దూఱఁబోయెదవు?
ఇటు మాయమృగమవై యెందుఁ బోయినను । వేఁటాడ కుండునే భీముండు నిన్ను (?)"
అని వాని పెడతల యమ్ములు నాటి । తనపూన్కి తలఁచి యెంతయుఁ దత్తరమున
ద్వారభీకర భరద్వాజు చాపమునఁ । బోరాని యొడ్డనంబున కగ్గలించి,
డురము ద్రోణాచార్యుతోఁ గొంతసేపు । దొరఁకొని యది పెద్ద త్రోపికయున్నఁ
గటకటఁ బడుచోటఁ గైటభారాతి: । "యిటుగాదు, ప్రొద్దుపోయెడు నీకు నిచట

1. శిరములు శలములు మలపు. (మూ).

గురుని నింద్రా పలుకను గెలువనేరి; । నర, యాగ్రహము మాని నాబుద్ధి నతని
ననుచరింపుము కొంత నను నమ్మి పోము; । అనువుగాఁ బల్కిన యానోగుపోము."

అర్జునుఁడు ద్రోణునిచే ననుజ్ఞాతుఁడై మొగ్గరంబు చొచ్చుట

అనినఁ బ్రదక్షిణం బతనికి రథము । చననిచ్చి గాండీవి శరముల మ్రొక్కి
యా పార్థుఁ డిట్లను: "రాజ నేను ఱక । చేపట్టి విడుతురే శిష్యుని నన్ను!
తూలక నీతోడ గురగమొనగలను । వేళగాదిది ద్రోణ, విడు నాకుఁ ద్రోవ;
సత్యమే నీకు నశ్వత్థామ మాఱు; । నిత్యంబు గల కృప నేఁడేల మఱవ?
ఎన్నఁడు నెదిరి నన్నేయుకు మయ్య! । నన్నేయ నిన్నేయ న్యాయమగా మనకు!"
అనిన నవ్వుచు ద్రోణుఁ: "డర్జునా, తగునె! । నిను జొరనిచ్చుట నృపకార్యహాని;
కొలిచిన వారికిఁ గూడునే కృపలు! । నిలిచి పోరుదుగాక నీకేది త్రోవ!
గురుఁడని నన్ను డక్కులఁ బెట్టి చొచ్చి । పరులఁ ద్రుంచిన నీకుఁ బట్టునె బాస!"
యనుచు ద్రోణుఁడు భీషణాస్త్రవర్షమున । వనమాలి నరు తేరు వాజులఁ గప్పి
గాండీవ శింజిని ఖండించి యార్వ, । నొండునారి బిగించి యుగ్రుఁడై నరుఁడు
లయకాల కీలి కీలాలోల విశిఖ । చయముల గురుని నచ్చోఁ జిక్కుపఱచి
చొచ్చినమాత్ర, నర్జునశరావళియుఁ । జొచ్చె నొడ్డనఁగల సుభట దేహముల.
మకరి ముఖమునఁ దొల్లి మాగతి చొచ్చు । ప్రకృతి మొగ్గరమిట్లు పార్థుండు చొచ్చె.
తన పార్శ్వములు చూచి తనతోడఁ గూడి । చనుదెంచు యోధులఁ జక్రరక్షకుల
నొనర యుధామన్యు నుత్తమౌజసునిఁ । గనుఁగొని వారిరాకకు సంతసించి,
త్రెళ్లఁగాఁ గాల్కొని దేసతెల్ల భూపుల । వెల్లెసి నచ్చోట బెదరక నడచి
వెనుక నాచార్యుండు నిలువక తగుల, । మునుకొని కృతవర్మ ముందటఁ దాఁకఁ,
గలఁగి శ్రుతాయువుఁ గాంభోజపతియుఁ । దన పార్శ్వముల నెక్కఁ, దగు సేన లెక్క,
నక్కడి కాముఖంబై యున్న పగిది । నెక్కడికిని ముఖంబెడలని పగిది
నన్నిముఖంబులై యనురేంద్రసుతుఁడు । వెన్నుఁ డాగతిఁ దేరు వేరొప్ప నేసె
ధ్వజచర్మ సూతాశ్వ ధనురస్త్రశస్త్రములు । రజములు సేయ నుగ్రత ద్రోణుఁడలరి
నరుని డెబ్బదిమూఁడు నారాచములను । సరసిజోదరు నన్నిసాయకంబులను
నాటించి దివ్యబాణంబులు మఱియు । మీటినఁ, గ్రీడి యేమియు రేఁచికొనక
యలుగు లేసినయట్ల యతని వంచించి । తొలఁగి యా కృతవర్మతోఁ దలపడినఁ,

జేయ నేదియులేక సేనా ముఖమున । కాయస్త్రగురుఁడేఁగె హరి నిక్కి చూడ.
ఇటఁ గృతవర్మ యయ్యైంద్రజు శౌరిఁ । బటు బాణములఁ గప్పఁ బదరక నరుఁడు
విల్లు ద్రుంచెను ; ద్రుంప వివరింపరాని । యల్లీల నొండు వి ల్లతఁడు ధరించి
మున్నిటికంటెను మోపుగా నేయ, । వెన్నుఁ డర్జునుఁబల్కె : "వీఁడుగ్రబలుఁడు ;
మోమోడఁ బనిలేదు ; ముందఱఁ గలఁడు ; । నీమార్గణాగ్నులు నిగిడింపు." మనిన
నవ్వుచు నిరువది నారసంబులను । వివ్వచ్చుఁ డాజోదు వివశుఁగా నేయ,
నటఁజొచ్చి కాంభోజుఁడగు శ్రుతాయువుని । బటుగతిఁ దాఁకిన పరిపాటి తెలిసి
చయ్యన నర్జును చక్రరక్షకుల । నయ్యెడఁ గృతవర్మ యమ్ముల నాఁగె.
అట్టాఁగ వారు[1]ను హార్దిక్యుమీఁద । గట్టిపాఱమ్ముల [2]గఱిగఱి మోవఁ
బరఁగింప, నప్పుడు పాంచాలవరుల । యురుతర కోదండయుగము ఖండించి
ముఖమున శితశిలీముఖమున నాట । సుఖమాత్ర వార లర్జునుఁ గూడలేక
యద్రిఁ జిక్కిన ప్రవాహములును బోలె । నుద్రేకమునఁ గానకుండిరి తెరువు.

అర్జునుఁడు శ్రుతాయుధ ప్రముఖ యోధులఁ జంపుట

అంత శ్రుతాయుధుండను మహారాజు । కౌంతేయుమీఁద నక్కాంభోజుఁ గడచి
యరదంబు పఱపి సాయకయుగళమున । హరినాటి హరిపతాకాగ్రంబు నాటి
సవ్యసాచిఁ బదాఱుశరముల నాట, । నవ్యయుఁడై పార్థుఁ డవ్వీరు తేరు
సుభటవర్గంబుతోఁ జూర్ణంబుసేయ । నభినవ గదగొని యతఁ డుర్వివ్రాలి
యాగద నటువైవ, నది పుష్పమాల । బాగయ్యె నురముపైఁ బార్థివ, హరికి.
వరుణాత్మజుఁడు వాఁడు ; వానికగ్గదయు । వరుణుని యీఁగి ; యవ్వరుణుఁ డట్లిచ్చి,
"యన్న, కుమార ! యీ యాయుధంబున్న । నిన్ను నింద్రాదులు నేరరు గెలువ.
[3]వెడ నిరాయుధుమీఁద వ్రేయకు దీని. । నెడపకవైచితే నిది వానిఁ గాచి
తిరిగి నిన్నువధించుఁ దెలియుమీ." యనిన । వరుణవాక్యము నాఁడు వాఁడును మఱచె.
విను మాలికాకృతి విడిచి యగ్గదయు । వెనుకకు నిజపూర్వ విధమొప్పఁ గదలి
పార్థునిచే మున్ను బాహులు దెగిన । పార్థివు నాతని భస్మీకరించె.
అతఁడిట్లు గూలిన నంతఁ గాంభోజ । పతి దాఁకఁ గవ్వడి పది నారసముల
ననువున నాటిన, నా సుదక్షిణుఁడు । ననువున బాణారి నైదు బాణముల

1. మహాధిక్యు. 2. గరగరి. 3. వడి. (మూ)

జవ మొప్ప సప్తుల శరసప్తకమునఁ । గవిసి యగ్గాండీవిఁ గాండత్రయమున
గ్రుచ్చి యార్చినఁ, గ్రీడి కోపించి వాని । యుచ్చలతోఁ గోదండ మొకకోల నఱికి
కాయంబుతో గుండెకాయ వేఱొక్క । సాయకంబునఁ ద్రుంప సమసె నయ్యోధ.
ఎచ్చోట నేవీరుఁ డీల్గు నింద్రజుఁడు । నచ్చోట నతనిసైన్యము బారి[1]సమరు.
ఇందఱఁ ద్రుంచియు నిచ్చలోఁ బ్రీతిఁ । బొందఁడాతఁడు దాయ పొడగానమికిని.
ఆరీతిఁ గాంభోజుఁ డనిలోనఁ బడిన । మేరువు మూఁగిన మేఘంబులనఁగ
[2]సేనలార్వ వసాతి శిబి శూరసేన । మానవనాథులు మఱి క్రీడిఁ బొదివి
ముట్టడ చేసిన, మునుకొని యతఁడు । గట్టికోలల జడి కడముట్టఁ బెట్టి
యేఱువేల రథంబు లందు రూపణఁపఁ । బాఱిరి నిలువక భగ్నులై వారు.
అట శ్రుతాయువు నయుతాయువు ననఁగఁ । బటు శౌర్య వీరులు పార్థివోత్తములు
శక్రజు నుభయ పార్శ్వంబులఁ దాఁకి । విక్రమంబునఁ దీవ్ర విశిఖంబు లేసి.
రందుఁ దోమరము శ్రుతాయువు వైచె; । నందు శూలము నయుతాయువు వైచె;
నవి రెండు నర్జును నదరంటఁ దాఁక । వివశుఁడై మనసేన వెసనార్వ నొఱగి
హరి తెల్పఁ దెల్పి రూఢాత్ముఁడై తెలిసి । హరిసూతి వానిపై నైంద్రాస్త్రమేయ
నది వివిధాయుధాయత రూపధార । లోదవ వంటలు మింట నొలుకుచు నిగిడి
యశ్రమలీల సైన్యములతోఁగూడ । నా శ్రుతాయువు నయుతాయువుఁ గూల్చె.
అంత నయ్యిరువురి యాత్మసంభవులు । కౌంతేయ, నిలుమని కడిమిమైఁ దాఁకి
యనిసేసి నియుతాయువనఁగ దీర్ఘాయు । వనఁగఁ దంద్రులఁ గూడి యరిగిరి నృపులు.
మఱియు నెవ్వరుఁ గ్రీడి మార్కొన వెఱచి । చఱచిపోఁ జూచిన, సర్పకేతనుఁడు
ప్రాచ్య కళింగాంగపతులఁ గైరాత । వాచ్యులఁ గరిఘటావంతులఁ జూచి,
యర్జునుపైఁ బడుఁడని పంపువెట్ట । గర్జిల్లి నీలాభ్రగతి వారు గదిసి
శిలల [3]వ్రజములు వర్షించి ఘోరముగఁ । బలుతూపు లర్జునుపై జడివెట్ట,
ననలాస్త్రమునఁ గ్రీడి యయ్యంపగముల । నును ధూళి చేసి వెన్నుఁడు మెచ్చ నపుడు
గారుడాస్త్రము ప్రయోగముసేయ నచట । లేరైరి లెక్కమాలిన బోయలెల్ల.
నంతఁ బాఱె దశార్ణయవన సైన్యములు. । నెంతయు మొనవిచ్చ నెదురేది క్రీడి
మడుఁగుఁ జొచ్చి కలంచు మాతంగలీల । జలధి చొచ్చి కలంచు శైలంబు పోలె

1. సరమి. 2. జేనసాల్వ. 3. వజ్రముల. (మా)

వనము చొచ్చి కలంచు వనవహ్ని పగిది । మనమూఁకలకుఁ జొచ్చి మర్దించునపుడు
మిఱ్ఱుఁ బల్లము నిండి మింటితో రాయ । నఱ్ఱాడె నెత్తు రయ్యాజిరంగమున.
అంబష్ఠవిభుఁడు శ్రుతాయువునపుడు । పంబినగతిఁ గ్రీడిపైఁ దేరు పఱపి
ధారాళ శరవృష్టి ధనువుఁ గేతనము । శౌరిరథంబు నశ్వములఁ గప్పుటయు
శంబరాంతకుఁ దొల్లి శంభుండు వోలె । నంబకశిఖిఁ గ్రీడి యతనిఁ దాఁ జూచి
యందంద పైపైని నతి నిబిడముగ । నందడించు బలంబుఁ జక్కాడఁ దొడఁగె.
జగదేక రథికత జగతి నేర్పడఁగఁ । దగులక నరుఁడిట్లు తఱిమిరాఁ జూచి
నిట్టూరిచి కలంగి నృప, నీకుమారుఁ । డొట్టిన తనపౌఁజు నొకభంగి నిలిపి,
సేనాముఖమునకు శీఘ్రంబె వచ్చి । యా నెలవుననున్న యాచార్యుఁ బలికె:

దుర్యోధనుఁడు ద్రోణుని దూఱనాడుట

"క్రీడి రా విడిచితి కృతమేది యింకఁ? ।బాడు గావలియుండఁ బనియేమి యిచటఁ?
బడె నోవకుండ సర్పము చావకుండ । నడపెదు కార్యంబు నా ముచ్చు గురువ!
పాతకంబున నిన్ను బాండవపక్షు । పాతి నమ్మితిఁ గోలుపడితి సైన్యముల.
నీ వర మెటు వోయె? నిజమెందుఁ బోయె? । నేవెంట నమ్ముదు నెవ్వని నింక?
వలెనన్న నీకును వైరులు వేఁగె! । మెలప నిట్టివియయ్యె మీతోడి పనులు ;
నమ్మఁగదే! మిమ్ము నా ముద్దుమఱఁది; । యిమ్మైన యపకీర్తి కేల భీతిలవు?
అతని కడ్డంబున్నయంకఱు నింద్ర । సుతుని కయ్యమునకు స్రుక్కుచున్నారు.
తేనియపూఁతకత్తివిగాక నీవు । మానిసివే! యిట్టిమాటలు వలసె.
నీబాణములఁ బార్థు నిలుప ర." మ్మనిన । నాబేలఁ జూచి ద్రోణాచార్యుఁడనియె:
"కూడ, దేముదుసలిఁ, గూడి రానోప; । నీడాక నర్జును నిలుపుము పొమ్ము.
పగగలవాఁడవు; భావ్యంబు నట్ల; । తెగువు మాచే నంతఁ దీఱనిపనులు.
కవచధారణ మనఁ గల దొకవిద్య । యవనీశ, యిత్తు నీ కవసరంబగుట.
అది [1]గల్గ నెచ్చోట నర్జునాస్త్రములఁ । జెదరవు బెదరవు శ్రీపతికైన.
చతురాననుఁడు తొల్లి శంభునకిచ్చె; । నతఁ డంత దీని బృహస్పతి కిచ్చె;
అగ్నివైశ్యున కిచ్చె నాబృహస్పతియు; । నగ్నివైశ్యుఁడు మఱి హత్తించె నాకు;

1. గల్గియిచ్చిన. (మూ)

అది సాధనంబుగా నాఁగుము నరుని; । కదలక నాకు నిక్కడఁ గావవలయు.
పరఁగి పాండవసేన పఱతెంచు నింక । నురలఁ ద్రొక్కెడి మఱి యొడ్డెల్ల నధిప!
ఏనున్న మఱి నీకు నిచ్చిన వరము । రానేర్చు నరుఁ బాసి రాజున్న వాఁడు.
ఇంద్రతనూజు ని క్లేను రా విడున । నింద్రాదులును వారి కెదురె కయ్యమున!
ఆ నరనారాయణాఖ్య యోగంబు । మానదు రాజేంద్ర, మన మన్నిగొనక.
ఎట్టైన గెలుతు మనేక యత్నములఁ । బట్టుచు బిట్టు నోఁ బలుకకు నన్న."
అని ద్రోణుఁ డప్పుడు నట దివ్యకవచ । మొనరిన మంత్ర ప్రయోగంబు చేసి
దుర్యోధనున కది తొడిగి దీవింపఁ । దూర్యరావంబులతో మిన్ను దాఁకి
గురునకు మ్రొక్కి యక్కురురాజు గదలి । పరువడి పోచుండెఁ బార్థు వెన్ దగిలి
ఆ పాండురాజ పుత్త్రావళి సేన । యీ పార్థుఁడేగిన యిక్కువ నడచి
ద్రోణాది యోధులతోఁ దలపడినఁ । బ్రాణ భీకరమయ్యె బవర మచ్చోట.
నొగ నొగతోఁ దాఁకి నుగ్గైన రథము, । పగ పగతోఁగూడ భగ్నమౌ బంటు,
తల తలతోఁ దాఁకి తగ్గు నేనుంగు, । నలి నలిగాఁ బోరి నాశిల్లు హయము
నిడివి గల్గుటఁ జేసి నెత్తురుటేరఁ । బడి పాఱె నయ్యాజిఁ బార్థివ, వినుము.
అడగొని పీనుఁగు లాప్రవాహమున । వడిసెల మెఱములు వైచుచు డొల్లె.
ఎక్కలి వెట్టిన ట్లిభతురంగముల । డొక్క లొక్కొక్కచోటునఁ దఱచయ్యె.
అట్టి జన్యమున సైన్యము లొక్కఁడొకని । గిట్టియదల్చుచుఁ గినుకమై నెక్కి
లయకాల కీలి కీలలఁబోని కోల । లయుత సహస్రసంఖ్యల నేసి యేసి,
యతుల శూలములు మహాముసలములు । ప్రతిలేని గదలు నేర్పడ వైచివైచి
శక్తిపాతమ్ములఁ జక్రపాతముల । ముక్త ముద్గర పాతముల నొంచి నొంచి,
పల్లవితాశోక ఫలితవటాభ । సల్లలితాకృతి చాలఁ బొందియును
జావు నొప్పెఱుఁగక జయకాంక్షఁ బెనఁగె. । ఆవేళ భీముపై నంగాధిపతియు
సరభసమతి వివింశతియును దాఁకి । శరభసమాన శస్త్రములేసి రధిప!
ద్రౌపదేయులఁ దాఁకెఁ దనర బాహ్లికుఁడు । చాప విద్యాప్రౌఢి జర్జరితముగ.
పంచేంద్రియంబులు ప్రాకృతుఁ బోలె । వంచిరి శరముల వాని నా నృపులు.
దుశ్శాసనుఁడు తేరుదోలి శైనేయు । నిశ్శంకఁ [1]దాఁకి తునియఁ జేయుటయును

1. గోపించి. (మూ)

గుధరంబు వఱదఁబోఁ గురియు మేఘంబు । విధమున నతఁడేసె వేపాఱ నతని.
నకులుని సహదేవు నానాస్త్రతతుల । శకునిఁ గప్పిన వారు చలము రెట్టింప
రవిచంద్రు లంధకారపు గుమి విప్పు । తివుట విప్పిరి వాని దిశలకు నొదుఁగ.
ఖండితారి శిఖండిఁ గడు నలంబుసుఁడు । నందాసగొని యేయ నలిగి శిఖండి
గుహుని శిఖండి రక్షోవీరు నొంచు । వహణి నాతని నొంచె వాలంపగోళ్ళ.
సైంధవుఁ గాచున్న శల్యుండు సమర । బంధురుఁ డప్పటప్పటికి వచ్చుచును
ధర్మనందనుఁ దాఁకి ధర్మజు పూర్వ । కర్మము దాఁకినగతి నొంచిపోవు.
తక్కటి యోధులు తమయీడు వెదకి । యెక్కటెక్కటిఁ బోరి రీభంగిఁ గవిసి.
అంతఁ బోవక పాండవావలి నరుని । నెంతయుఁ గూడఁబోయెడు తమకమున
నొత్తి యెక్కిన, మనయోధులు కలఁక । నెత్తిపాఱఁగ, ద్రోణుఁ డెదురెక్కి యార్చి
శమనజు భీము ధృష్టద్యుమ్ను నొంపఁ, । దెమలెఁ బాండవసేన తెలిసె నీసేన.

ధృష్టద్యుమ్న ద్రోణాచార్యుల యుద్ధము

అందు ధృష్టద్యుమ్నుఁ డాచార్యు రథముఁ । గ్రందుగాఁ దఱుము నుగ్రపుసాహసమునఁ
గరముల నసి ఫలకములు వెలుంగ । గురుబాణములఁ ద్రోచుకొని నొగలెక్కి
యరుణాశ్వముల నొంప, నతఁ డొకభంగిఁ । బరఁగ నాతనివాలుఁ బలుకయు నఱికి
పారువంబులవన్నెఁ బరఁగు తద్రథము । వారువంబులఁ ద్రుంచి వానిపై మఱియుఁ
జంపనోపిన నారసము ప్రయోగింపఁ । ద్రుంచె సాత్యకి నడుమఁ దుమురుగా దాని.
అట్టిపోటున బాణ మతఁ డెత్తి శ్యేతు । నెట్టన నిజరథనిహితుఁ జేసినను,
అబ్బినమాంసంబు హరియింప నలుగు । బెబ్బులిచందమై పృథివీశ, గురుఁడు
బలుపెల్ల సాత్యకిపై ప్రయోగించు । తలఁపున నిగుడ, నాతఁడు నోసరిలక
సారథి కాజి హెచ్చరిక తాఁ జెప్పి । తోరపు ధృతి ద్రోణుతోఁ దలపడిన,
గుహ జామదగ్న్యుల ఘోరాజివోలె । మహితరణంబయ్యె మఱియు వారలకు.
బాహ్యైన జగమెల్ల బాణమయంబు । గాఁగలదో యని కంపించె బ్రహ్మ.
బాణానిలంబులుఁ బ్రాణానిలములు । త్రాణదప్పఁ గలంచె దాయాదిభంగి.
హరిముద్దుతమ్ముఁ డన్నంతకుఁ గలిగి । హరిసూను శిష్యుఁ డన్నంతకుఁ గలిగి
శైనేయుఁ డేయ, నాచార్యుఁ డయ్యేట్లు । రానీఁడు కూల్చు మార్గణవహ్నిఁ గాల్చు.

అంత ద్రోణునిచాప మతఁడు ఖండింప । నెంతయు వెస ద్రోణుఁ డితరచాపమ్ము
నమ్మెయి సంధింప నదియు ఖండించె; । ఇమ్మాడ్కి ద్రోణు విండ్లిలఁ బెక్కు విఱిగె
మే లని ద్రోణుండు మెచ్చె శైనేయు; । ఆలావు గొనియాడి రమరులు మింట.
అంత నొండొకవింట నాగ్నేయశరము । కౌంతేయ హితునిపైఁ గలశజుఁ డేయ
వైరులయార్పులు వదల సాత్యకియు । వారుణాస్త్రంబున వారించె దాని.
ఆలోన గురునిదిక్కఖిల కౌరవులు । చాల సాత్యకిదిక్కు సకలపాండవులుఁ
గైకొని యెక్కినఁ గల్పాంత జలధ । భీకరసమర సంభృతమయ్యె రణము.
అటఁ గ్రీడి రవివంక నరిసేనవంకఁ । జిట చిటఁ జూచుచుఁ జేవేగిరమునఁ
బఱపైన తనతేరు పాఱెడుపాటి । తెఱపిగా వ్యూహంబు ద్రెంచుచుఁ జొరఁగ

విందానువిందు లర్జునుచే మృతిఁ బొందుట

వీకునఁ బోనీక విందానువిందు । లేకరథస్థులై యేతెంచి యార్చి
చీఁకటిదిక్కులఁ జేర నేయుటయు । (నాఁకటఁ గినియు సింహమువోలెఁ గ్రీడి)
విందుని ధనువు గోవిందుఁడు మెచ్చఁ । బిందికలొనరించి భీతిగా మఱియు
ననువిందు నవల మూర్ఛాయత్తుఁ జేయు, । ధనువు వేఱొక్కటి దాల్చి విందుండు
రథచిత్రగతుల మార్గణచిత్రగతులఁ । బృథసూనుఁ జిక్కులఁబెట్టఁ జూచినను
విందునిఁ జెనక నాపందు నర్జునుఁడు । క్రందైన బాహుయుగ్మమునకుఁ బాపి
తురగ కేతన సారథులతోడ వాని । శిరముఁ ద్రుంచినమాత్రఁ జెడక యయ్యసుర
యను విందుతనువున హత్తెనో యనఁగఁ । దనమూర్ఛఁ దెలిసి యాతఁడు నిట్టనిల్గి
యన్నఁగానక దుఃఖమాత్మలో మ్రగ్గ । యున్నతగద గొని యుర్వికి దాఁటి
వడిఁ గ్రీడిశరముల వాఁడితాఁకునకు । జడియక పఱతెంచి శౌరినేసినను,
అన్న[1]దమ్ములమేల మనునట్లు వాని । నెన్నడు మొకకోల నెఱిఁ ద్రెవ్వనేసి,
చిందంబు వట్టినఁ, జెదరక వాని । క్రందైనబలములు గాఁడీవఘోషనిఁ
దాఁకె, నింతియకాని తనువుతో నొకఁడుఁ । బోక క్రీడిశరాగ్నిఁ బొడిపొడి యయ్యె.
మఱియుఁ గవ్వడి పూర్వమర్యాద రిపుల । నఱుకుచు నపథిగాని వచ్చుచోట
నాతని [2]యలపు రథ్యంబుల యలపు । చేతప్పి రిపులు సుస్థితినున్న యలవు

1. దమ్ములు మేలు యనెడువాని. 2. యొలపు.(మూ).

జయమని కౌరవసైన్యంబు లార్చి । దయలేక యేకయత్నంబునఁ బెనఁగ,
శ్వేతవాహుఁడు వారిఁ జీరికిఁ గొనక । పీతాంబరునిఁ జూచి ప్రియమొప్పఁ బలికె:
"అలుగులు పాతుకొన్నవి శరీరమున । నిలుపు మత్తులు పిప్ప నీ తురంగముల;
తాఁకనీ రిపు లేను ధనువు నున్నార । మూఁకొని హయముల నూల్కొల్పి తెమ్మ.
పని తమకంబున బంటు నేమఱిన । జనుల కాపను లేల సాధ్యమౌ?" ననిన
హరి యట్లకాకని యరదంబు డిగ్గి । హయుల యత్తుల వీడ్చ, నతిసాహసమున
ధరకుఁ గ్రీడియు డిగ్గి ధనువు సారించి । యరిసేన శరముల నాఁగఁ జొచ్చినను,
దేఱిన యొక్కని తెఱపిఁ బెక్కండ్రు । దూఱుచు నిడుయోధులు మహోగ్రమునఁ
బిడుగును బాముసు బెనఁచినట్లగుచు । మృడుచూపుఁ గార్చిచ్చు మెదచినట్లగుచు
గరళము మృత్యువుఁ గడఁగినట్లగుచుఁ । గరమార్చి ముట్టడగాఁ జుట్టుముట్ట
హరుని వ్రేసిన ధీరుఁ డది లెక్కగొనక । శరములు దీర్చిన చాపంబు ద్రిప్పి
పొనర నుత్తర బొమ్మపొత్తిక లొలువ । ననిచి కౌరవుల నాఁ డాఁగినయట్లు,
నాకితోఁటఁ గృశాను నమలంగఁ బెట్టి । యాకడ సురల నాఁ డాఁగినయట్లు,
బాణబీరంబునఁ బరుల బాణముల । రేణురేణువు లొనరించుచుఁ బరఁగి
రథశకలములు వారణశకలములు । ప్రధనంబులో వాజిభటశకలములుఁ
దొడవుల యినుము నెత్తురులవాఁగులును । నడుకొన నఖిలసేనల నిల్వరించె.
అంత జిష్ణుని విష్ణుఁ డల్లనఁ గదిసి: । "కౌంతేయ, యివె తురంగములును దేరు;
నలుగులు వెఱికితి ననువుచేసితిని; । జలములఁ ద్రావక చాలఁ బస్పడవు;
అలసె నేఁటి ప్రయాస మది యెంతలేదు! । కలదొకో యుదక? మిక్కడ నెట్లుగలుగు?
అడరున నింతసేపైనది చాలు; । మునుతునే మెడ?" లన్న సురవైరిఁ జూచి
శవ్వడి: "మునువకు గలిగింతు జలము; । త్రిప్పనే మంకివి తృషనున్నఁ బనులు!
అవధాన మెన్నఁటి! కనువులెన్నఁటికి! । నవధంగిఁ జూడుమీ నన్నింత." యనుచు
నుర్విపైఁ గొలనుగా నొక దివ్యశరము । సర్వజ్ఞుఁ డామాజి జరపుచు చేసి
దానికి రక్షణార్థము శస్త్రశాల । గా నేయ నాశ్చర్యకలితులై సురలు
'ఏ యాజిఁ గంటిమే యీనేర్పు!' లనుచు । నాయర్జునుని గొనియాడిరి ప్రీతి.
అట్టి బీభత్సు రౌద్రాద్భుతంబులకు । నెట్టనఁ బొగడిరి నీవారు నతని.
అంత నారాయణుం డఱనవ్వుతోడ । నింతవానికిఁ గదా నేవత్తు ననుచుఁ
దనువులు నిమిరి రథ్యముల నచ్చటికిఁ । జననిచ్చి దప్పివో జలముఁ ద్రావించి

నీరార్చి యప్పుడన్నెలవుల మొలచు । పూరి దిన్పించి నేర్పునఁ గొని తెచ్చి
నిజయత్నహానికి నీసేన వగవ । గజపురీశ్వర, యెయ్యఁగట్టెఁ దేరునకు.
అతఁ డిట్లు గట్టి రథారూఢుఁడైన । ధృతి నర్జునుఁడును నత్తేరికిఁ బాఱి
యుదయాద్రి రవియెక్క నొదిఁగి చీకట్లు । కదలున ట్లరులు డగ్గఱమికి నగుచుఁ
జాతుకి నిలుచుచో సర్వాంకుఁ డివల । నాతడవునఁ గ్రీడి నటఁ గూడవచ్చి
కదనంబు సేయఁ బొంకంబైన చోటు । వెదకుచుఁ బ్రచ్ఛన్న వృత్తిమై నడచె.
ఇరువురు కృష్ణులు నిట్లు తేరెక్కి । కరమార్భటముగ శంఖములు పూరించి
'వ్రాలెఁగదా ప్రొద్దు వలసినం' తనుచుఁ । ద్రోలిరి సైంధవు త్రోవకై రథము.
అప్పుడు "సిగ్గుగదా! యింత మనకు । నిప్పార్థుఁ దాఁకి జయించెద మనుట ;
భూవరునకుఁ బ్రొద్దుపోదు సైంధవునిఁ । గావ నెక్కడివాఁడు! కదిసెఁ గార్యంబు ;
వేఁడి రథంబిట్లు విడిచిన మనల । నాఁడు వారినిజేసి యనిఁ బేర్చువాఁడు.
అప్పుడులేని శౌర్యము మనకింక । నెప్పుడు రానేర్చు నిలను శుద్ధముగ ?
ఓసరించియు వీని నొగిఁజూత." మనుచుఁ బాసిరి కొంద అప్పటికి నీ భటులు.
కొందఱు రాజులు 'కురురాజు వినిన । నిందయా' నని క్రీడి నెట్టొర్చి తాఁకి
శివుఁడుచుట్టినఁ బోవు జీవరాసులకు । వివరింప సరియైరి విజయాస్త్రములను.
కొంద ఱాసైంధవు కూటుగా నుండి । యందంద తలలెత్తి యర్జునుఁ జూచి,
"వాఁడి చూపులఁ గ్రీడి వాఁడెపో వచ్చె । లేఁడయ్యె నొకఁడు నిల్పెడువాఁడు వీని.
కుంభజభోజులు కూర్కిరో వినము ; । కాంభోజు శరములఁ గాఁగెనో వినము ;
విందానువిందులు వెండియు నృపతు । లెంద త్రెళ్ళిరో! కాన మిదె వచ్చెఁ గ్రీడి ;
మనమును మునుమైతిమా ! వీని. " కనుచు । మనమునఁ గలఁగుచో మహారథవనరులు
అలయక కొంతదవ్వటు పోయిపోయి । తలలెత్తి కనిరి సైంధవుఁ దోటివారి.
కని పల్కి : "రక్కటా! కర్ణునిఁ గర్ణ । తనయు శల్యుని సోమదత్తునిఁ గృపుని
ద్రోణిని నమ్మి సైంధవుఁడున్నవాఁడు ; । ప్రాణి గానఁడుగదా! ప్రాణభయంబు.
వీరేల హరి హర విధు లడ్డపడిన । వైరి సాధింపక వదలము మనము."

కవచధారణంబున దుర్యోధనుఁ డర్జునుఁ దలపడుట

అని యిట్లు సకలసైన్యము విన నాడి । చనుదేర నడ్డమై సర్పకేతనుఁడు
ఔషధబలమున నహితుండికుండు । రోషితభోగి మార్కొనిన నిశ్శంకఁ

గవచబలంబునఁ గదియవచ్చుటయు । దివిజేంద్రసుతుఁ బల్కె దేవకీసుతుండు:
"పరునిఁ జూడుము బల్లి పాలలోఁబడిన । కరణి నిరుకునఁ జిక్కెఁ గార్యగర్వమున.
మూలము మీఁబన్నములకెల్ల వీఁడు; । శూలము భరతవంశముకెల్ల వీఁడు.
ఎక్కడి పవనజుఁ! డెక్కడి ప్రతిన! । చక్కాడు సుతశోక శాంతిగా వీని.
వీఁడుగదా పెట్టె విషముతోఁ గూడు! । వీఁడుగదా యిండ్లు వెదకి కాల్పించె!
వీఁడుగదా యాడె వెడఁగు జూదంబు! । వీఁడుగదా క్రోచె విపినాద్రి మిమ్ము!
అట్టివాఁ డబ్బిన నక్కటా! శిరము । గొట్టవు నీ మోహ్య కూలవా! యిచట!
సైంధవుఁ జంపుట శక్య మెట్లైన; । సైంధవుఁ డాఁగితిఁ జరిగను జయము.
అనిన వాసవి 'యట్ల యయ్యెడుఁ గాక । చననిమ్ము వీనికై చక్క రథంబు.
వెనుక సత్వమురాక వీఁడట్లు రాఁడు; । కనుఁగొంద మదియు నొక్కొక్కటే."యనిన

... ... । ... ...

కమఠముగతి జన్మకాతిన్యవత్తిఁ । దెమలనిపతి వారి ధృతిఁ జూచి పలికె:
"ఒక్కింత నిల్వుఁడీ యోకృష్ణులార! । చిక్కితిరిదె మిమ్ముఁ జెండాడువాఁడ."
అనిపల్కి మనమూఁక కాశ్చర్యమెసఁగ । జనపతి వారి నస్త్రప్రపాన ముంపఁ
'గప్పపైకొని యిట్లు కలఁచునో!' యనుచు । నప్పార్థుఁ డతని సాయకపంక్తి నలికి
పోవుఁ గారవుపని పోయె నన్నాటి । ధీయుక్తి నతఁడు పృథ్వీశు నేయంగ,
నిడు జంగ జాతిపై నిర్ఘరాంబువులు । పడినట్లు మిడిసి యబ్బాణజాలములు
అగ్నిరోముని భీషణాకృతి వోలె । నగ్నికణంబుల యాకృతి నిగిడి
యవివచ్చి క్రమ్మఱ నాత్మదేహమునఁ । దవులుచో, నెఱఁగి మాధవుఁ జూచి నరుఁడు:
"కవచధారణమనఁ గల దొకవిద్య; । ధ్రువమతి నితనికి ద్రోణుఁ డీ నోపు.
గోత్రారికిని నాకు గురునకుఁ గాని । ధాత్రి నన్యుల కిది తలపోయ లేదు.
ఏమాయ నితఁడున్న నేమాయె! నతని । మేమఱు వేఁద్రుంతు మెత్తనే!" యనుచు
నది త్రుంచుమున్న గోత్రారిచేఁ గన్న । ప్రదరంబు తొడుగుచోఁ, బరికించి యనల
తెగ లోనువెడలి యే తేరకమున్న । తెగనేసె ద్రౌణి యా తీవ్రసాయకము.
అట్టియ మఱియును నమ్మహాశరము । పట్ట నూహించిన పార్థుండు మాని
వింటిలావున యుక్తి వెరవున దీని । గెంట నేసెద నని కృతముష్టి నేసె.
నీ సుతుఁడును గృష్ణు నిశితాస్త్రయుగళి । నా సవ్యసాచి బాణాష్టక యుగళి
సైంధవధ్వజముల శరసప్తయుగళి । సైంధవు నాఁకగా సంధిల్ల నాటి

యింద్రజాస్త్రంబుల నెడనెడఁ దునిమె. । నింద్రజుఁ డతనితే రిల డొల్లనేసి
కరతలసంధులు కాడఁ గాండములు । వర శక్తిఁ బఱపన వ్వసుమతీపతియు
నాదట మేనెల్ల నలుగులు నాటి । వేదనయంతటి విధము జనింపఁ
'గపటపు జోడిచ్చెఁ గలశసంభవుఁడు । రిపుఁడుగదా విదారించె న' న్ననుచు
(నొండొక మైమఱు వొసపఁగఁ దాల్చ । భండనాధిపులు కవ్వడిఁ జుట్టుముట్టి)
యెదుట నేలికయుండ నెంతయుఁ బొంగి । పదిమొగంబులఁ బర్వి పార్థు సేయుటయుఁ,
జెలఁగి తేరు సహస్ర శీర్షుండు వెలుప । మెలఁగి యోధుఁడు నట్టిమెండు గైకొనక
కాళి కరాళ హుంకారముల్ వోని । వాలిక తూపులవాన ముంచుటయు
వీట తాటంబులై విఱిగెడు రథము, । లోటి వీగణములై యొరగు నేనుఁగులు,
నడరి [1]యోత్రప్రోతమై త్రెళ్ళు హరులుఁ, । బడుగు పేకయుఁ బోలెఁ బడు కాలుబలము,
లల కేలు కాలు మధ్యము నేరుపడక । యిలకు వ్రాలెడు ధారుణీశులుఁ గలిగి
సమరోర్వి మాంసపచన [2]పాత్రగర్భ । సమ రేఖమై పార్థుశరవహ్ని [3]నుడికె.
అటు వెచ్చమయ్యె సైన్యము దైన్యమేది । పటులీల గాండీవపాణిఁ బొనీక
మదమున గిరిఁ ద్రొకు మత్తగజంబుఁ । బొదివెడు భూరుహంబులగుంపు వోలె
బలుపునఁ బెనఁగ నప్పాండవుఁ డాత్మ । నలిననాభునిమాట నాటుటఁ జేసి
పతినింతఁ జంపక ప్రతినరాదనుచు । నతనికి నడచుచో నాసేనలెల్ల
విచ్చె; నప్పుడు రాజు విముఖతఁ బొఱఁ । జచ్చెఁ బొమ్మని మోసెఁ జద; లట్లుమోయఁ

కర్ణాదిరథికు లొకుమ్మడి నర్జునుఁ బొదువుట

దునిసిన కవచ మద్దుర్యోధనునకు । నెనిమిది యూపులై యేతెంచె నంఁగ
మెఱుఁగులు తళుకొత్తు మృగరాజు సిడము । మెఱయఁగయ్యములందు మేటిద్రోణియును,
ఉడురాజు సరిపోలుచున్న వారణము । పడగతో నాహవప్రౌఢిఁ గర్ణుండు,
నలిఁ జిత్రవర్ణపు నమిలిపతాక । యలరు మహాక్రోధి యతనిసూనుఁడును,
వెలుఁగున రవిఁబోలు వృషభ కేతనము । వెలయ ధనుర్వేద వేది కృపుండు,
శ్రీలక్ష్మిఁ బొడమైన [4]సీత కేతనము । గ్రాల బాహాబలగర్వి శల్యుండు,
చెలువైన నవరత్న సింధురధ్వజము । వెలుఁగొందు రణకళావేది శలుండు,

---

1. యోధవ్రాతలై, 2. మాంత్ర. 3. గురిసె. 4. శిరము. (మూ)

నుదువీధి మాణిక్య యూపమ్ముఁ బడగ । పొడవున రిపుహారి భూరిశ్రవుండు,
[1]రాజతమైన వరాహకేతనము । రాజిల్ల సమరభైరవుఁడు సైంధవుఁడు
నిజనిజ సేనతో నృపునకు నొదవి । విజయుపై నాటోపవృత్తి నెక్కినను
ఆ వీరసైన్యంబు లట్టిట్టు పడఁగ । దేవదత్తంబొత్తి దేవేంద్రసుతుఁడు
అఱిమంటకోలల నందఱఁ బొదివి । విఱిచె శల్యునివిల్లు వెడఁదతూపునను.
అంత నశ్వత్థామ యందఱఁ గడచి । కౌంతేయు నుగ్రమార్గణ పంచకమునఁ
గమలాక్షు నాఱుద్రేకపు నారసముల । విపులాశ్వములఁ బది వేఁడిబాణములఁ
బురహారుగతి భూతములు గొల్వనున్న । హరికేతనము పదాఱమ్ములనేసె.
అతనికి మిగిలి రాధాత్మజుఁడస్త్ర । శతమున గాండీవిచాపదండమును
శరశతద్వయిఁ గ్రీడి జతనపు జోడు । శరలక్ష నరుతేరు సరిగ్రుచ్చి యార్చె.
ఆ యిరువురకెక్కుడై కృపాచార్యుఁ । డాయత శరవృష్టి నర్జు నాస్త్రములు
నారాచకోటి నన్నరు కిరీటంబు । ఘోరభల్లంబుల గొడుగులఁ బొదివె.
వీరుఁడంతటికన్న వృషసేనుఁడలరి । దారుణాస్త్రముల నింద్రజు శింజినియును
శూలపాతములఁ గృష్ణుని కత్తళంబు । వాలువాల్లను [2]నరు బాహుయుగమును
భూరి చక్రంబుల బోరన గదల । శౌరి[3]వర్మంబు సీసకమును నొంచె.
భూరిశ్రవుండు నప్పుడు రథరథ్య । సారథిరథికులు చాపంబులనక
యొలి నిన్నియుఁ గూడి యొకబాణనగముఁ । బోల నొక్కటనేసె భుజసంభ్రమమున.
శల్యుఁ డార్వురశస్త్రచండిమకంటె । నెల్ల తామూరేఁడు నెక్కుడైనట్లు
నలి నరనారాయణప్రళయాగ్ని । కలదు లేదనిపించెఁ గాండవర్షమున.
శల్యుండు నొండొకచాపంబు సమర । లౌల్యమేర్పడఁబూని లావుసఁగదిసి
ఘోరమృత్యువువేఁడి కోలలఁ బోని । నారాచములఁ గ్రుంచె నరు నరసఖుని.
వీరుఁడు తానయ్యు విజయుభయమున । వీరిమాటునఁ దూఱి వెనసైంధవుండు
మొగిళుల మాటున మొగి మేఘనాథుఁ । డొగి నేసినట్లేసె హుంకృతి నరుని.
తోడుగల్గిన యాస దుర్యోధనుండు । క్రీడినేసె ననేక కృత్రిమాస్త్రముల.
సేనలు నప్పుడేసిరి కట్టతెగినఁ । బూసివచ్చు ప్రవాహమును బోలె వాని.
నిర్జరులంత నా నిండు కోల్తలకు । నర్జునుఁ డగపడునని యెన్నుకొనిరి.

1. రాజిత. 2. నఖవజ్రియుగములును. 3. చర్మంబు. (మూ)

ఏను [1]మతిసెడి యింద్రనందనున | కైన యాపదయని యధిప, చింతిలితి.
అప్పుడు దరహాస మానసాబ్జమునఁ | జిప్పిల్లఁ బార్థుఁ డశేషయోధులకుఁ
గుత్తుకబంటినై గొడుగులు విండ్లు | నెత్తినపడగలు నిరుసులు హారులు
సూతులు రథములు జోళ్ళాదిగాఁగ | శాతసాయక సహస్రములఁ గప్పుచును
నెఱసి యెల్లెడ నూర్మినికరంబు తాఁకఁ | దఱగని జలధిమధ్యము కొండవోలె,
నురుఁగుఁకోఁ జిక్కని నులివేఁడినెత్తు | రురల వారలమేను లోలిఁ జించుచును
దనబారి నిందఱుఁ దగులుట దోఁపఁ, | దనతెల్వి యితరులదైన్య మేర్పడఁగఁ,
దనువులు మఱచి యిందఱు వెనుదివియఁ, | దనియ దివ్యాస్త్రసంతతిఁ బెచ్చుపెరిగి,
నిలువరించియు వైరి నిజదృష్టి వీథి | [2]నిలుచుట చింతించి నెఱి సంతసించి
వానిపైఁ బఱపిన వాఁడితూపులును | మానవాధిప, నూఱుమాత్రము గలవు.
విఱిగె శల్యునివిల్లు వేఁడినయట్లు ; | నుఱుమయ్యె దుర్యోధనుని పోటుజోక ;
జలజనాభుఁడు నిజశంఖ మొత్తుటయు | నలుగుల నరికట్టె నఖిలసైన్యముల ;
విముఖత కడనుగా విఱిగియు యోధు | లమరేంద్రసుతునేసి రాజిలో." ననిన
వైచిత్రిఁ గొనియాడి వైచిత్రవీర్యుఁ : | "డోచెల్ల! సంజయ, యొప్పెఁ గార్యంబు ;
విసువఁడు సుతుఁడు తా విజయ జయాశ ; | వడఁకెద నక్కటా! వాని నే మందు !
ఈవు చెప్పిన యట్ల యిది నాయుపేక్ష ; | యేవెంట దైవాజ్ఞ నేమనవచ్చు ?
అనుజున కాసరా యరుదెంచు ధర్మ | తనయుఁడు దొరలు నెంతటఁ జొచ్చి ?" రనిన
ననఘుఁడాతనికి నిట్లని చెప్పఁ దొడఁగె | నని ముని జనమేజయక్షితిపతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యమ్మీఁద | నెప్పాటఁ గథచెల్లె నెఱిఁగింపు, మనిన
భానుకులాంభోధి పావన చంద్ర! | భానుకోటి నిజప్రభా భాసమాన!
కరుణా కటాక్ష వీక్షణ! దయాలోల! | సురరాజనుత! మహాసురరాజవర్య!
ఇది సదాశివభక్త హితగుణాసక్త | సదయస్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
శ్రుతిపాత్ర వల్లభసూరి సత్పుత్త్ర | మతిమద్విధేయ తిమ్మయ నామధేయ
విరచిత ద్రోణాఖ్య విపుల పర్వమున | నరుదుమీఱఁగఁ దృతీయాశ్వాస మయ్యె.

---

1. మదినిడి. 2. నిలువుము. (మా)

చతుర్థాశ్వాసము

శ్రీవైష్ణవాధార! స్థిరకృపాపూర! । [1]పాలితమునిసోమ! పరమాత్మ! రామ!
బ్రాంతి నంబుధిఁగట్టి పతిదైత్యుఁగొట్టి । సీతఁ దెచ్చిన సాహసీ! చిత్తగింపు.
అక్కథకుఁడు శౌనకాది సన్మునుల । కిక్కథాసూత్ర మిట్లని చెప్పఁదొడఁగె:

ధర్మరాజు ద్రోణునితో యుద్ధమొనర్చి యోడిపోవుట

పలికె సంజయుఁ: "డిటుఁ బాండవాగ్రజుని । బలము ద్రోణునిమీఁదఁ బఱతేరఁ [2]గదలి
పైఁబడఁ గడఁగ నిల్వఁగఁబోవు దిగిచి । వేఁబోవు నాఁడు రువ్వనఁ బోవు దిగిచి(?)
యాయన్న గాదని యంతఁ దూర్యములు । మ్రోయ భీమాదులు మూఁగిఁగూడి నిగిడి
బోరన నెక్కిన, భూపాల! యపుడు । ఘోరరణంబయ్యెఁ గురుపాండవులకు.
తగ నందు సహదేవుఁ దాఁకి దుర్ముఖుఁడు । నిగిడి పోరాడియు నిలువకే వాఁగె.
నకులునిఁ గర్ణుండు నవభంగిఁ దాఁకి । యొకముహూర్తము నిల్చి యుడిఁగె నవ్వెనుక.
[3]శీఘ్రబాహునియూధి శిశుపౌత్రుఁ దాఁకి । [4]వ్యాఘ్రదత్తుఁడు గూలె వ్రయ్యలై ధరణి.
దొరకొని బకవైరితో నలంబుసుఁడు । దురమొనరించి యోధులు నవ్వఁ బాఱె.
శరశక్తి మాగధ సహదేవుఁ దాఁకి । నిరమిత్రుఁడను రాజు నిశ్శేషుఁ డయ్యె.
చనుదెంచి చనుదెంచి శల్యుండు ధర్మ । తనయుతోఁ బోరాడి తన సేన మెచ్చె.
ఒకమాఱు శలుఁడు శల్యునియట్లు వచ్చి । యకరుణ ద్రౌపదేయులనిరాఁపఁ దాఁకి
మరలవారల ధనుర్మధ్య నిర్ముక్త । శరముఖ ఘోరాగ్ని శలభమై క్రాఁగె.
అంత ధర్మజుఁ దాఁకి యాచార్యుఁ డతనిఁ । బంతంబుతో మట్టి బలిమిమైఁ బెనఁగ
గురునివక్షము దూఱఁ గుశలత మీఱ । నిరువది బాణంబులేసె నానృపుఁడు.
శరపంచవింశతి చాల నొప్పెసఁగ । గురుఁడును నేసె నక్కువలయేశ్వరుని.
ఏసి వెండియు నన్నరేశు పల్విఁజిచి । యోసరింపక కప్పె నుగ్రాస్త్రవృష్టి.
'అప్పుడు తగులునో! యటుగాక తెగునో! । తప్పదీనృపుఁ' డని తలఁచె నిబలము.
మిసిమింతుఁడునుగాక మేదినీపతియు । వెస వేఱె విలుదాల్చి విప్రుపై [6]వృష్టి

---

1. పావన. 2. గణఁగి. 3. సేగ్ర. 4. వ్యాగ్ర. 5. తగవేల. 6. వృష్టి. (మూ)

విప్పినఁ, గోపించి విభునిపై ద్రోణుఁ । డప్పుడు బ్రహ్మాస్త్ర మరిఁబోసి యేసె.
నతఁడును నలిగి బ్రహ్మాస్త్రంబు లేయ । హతములై యవి వ్రాలె నన్యోన్యహతుల.
గదవైచె నప్పు డక్కౌంతేయు ద్రోణుఁ; । డది తునియఁగ నేసె నతఁ డుగ్రశక్తి.
గురుఁ డంతఁ బోక యక్కునలయేశ్వరుని । హరుల సూతునిఁ ద్రుంచి యట విల్లుదునుమ
భయమంది నృపుఁ డూర్ధ్వబాహుఁడై నిలువ । లయముఁ బొందింపఁ జాలక సైన్యపతియు
నాతనిచుట్టు సైన్యముఁ దైన్యపఱుపఁ । జాతురి నతఁ డెక్కె సహదేవురథము.

అలంబుసుఁడు ఘటోత్కచునితో యుద్ధము సేయుట

అడరి యాదెసచూచి హైడింబుఁ డంతఁ । దొడిఁబడ గురుఁ దేరితోఁ ద్రింగఁబోవఁ
బోకుపోకని యలంబుసుఁ డాగ్చి యతని । వీఁకఁ దాఁకినఁ జూడ వెఱఁగయ్యె రణము.
కనలి యిర్వురువైచు గదలు శక్తులును । దునియలై చెదరి యోధుల వచ్చి తాఁకె.
శరతరంగోత్తుంగ సంఘర్షణముల । నరుణబింబముఁ దాఁకె నయ్యెక్కుధూళి.
జేగురుఁ గాల్వల క్షితి [1]ధర యుగము । లాగైనగంట్లఁ గీలాలముల్ దొరుగ
... ... | ... ...
అందు నలంబుసుఁ డందంద పాండు । నందన సుతు నేసె నలిఁ దేరు విఱుగ.
అసిఁగొని మింటికా గ్గసురఁ దాఁటుటయు । వెసఘటోత్కచుఁ డంత వెంటనే దాఁటె.
అసురు లచ్చట మొత్తులాడి భూస్థలికి । వెసడిగ్గి గదలతో వెండియు నెగసి
వారివాహంబులు వాయువశమునఁ । బోరెడుగతిఁ బోరి [2]ఫాలివోకవచ్చి
యొక్కఁడొక్కనిఁ బట్టి యురుసత్త్వ మహిమ । నొక్కట నెసఁగుచు నుర్విపై వ్రాలి
మల్లయుద్ధము సేయ మఱి యలంబుసుని । ద్రెళ్ళవైచి యురంబు ధృతి నెక్కి వాఁడు
మొగము మోఁచేతుల మోఁకాళ్ళఁ బొడువఁ । బొగడి రప్పుడు పాండుపుత్త్రులప్పుత్త్రు.
ఆ సమయంబున నాచార్యుఁ డంత । భాసురంబుగఁ గోపభరితుఁడై తాఁకఁ
గినిసి సాత్యకి యడ్డగించుచో నతనిఁ । * దన పేరుగాఁ ద్రుంచు త ... ...
... ... | ... ...
... ... ఉగ్రగ్రహంబు । మరలించుగతి వాని మరలించి యతఁడు

1. ధారయుగళి. 2. వోవక. (మూ)

* ఈ పట్టున తాటాకు కుడిపైపు సగముముక్క లేదు.

ఇతని కీతఁడె యోర్చు; నితనికి నితఁడె। ... ...
... ...। ... ... ణుండును ...
శాతబాణములు పింజలబంటి దిగను। ఆతని నాటింప నతఁడేర్చుచట్టి
... ...। ... ...
కౌంతేయులకు నవగాహింపలేక। ... ...
రౌద్రముద్రా విద్ధ రణ గర్వమహిమ। రుద్రుఁడై పెనఁగి పార్థుఁడు మ ...
... ...। ... .
... ... లు లందు। పంచవింశతిసంఖ్య పడిరి కేకయులు.
తొవకి సప్తతి సంఖ్య తూలిరి మాత్స్య। లవనీశ, మఱి ... ...
... ...। ... ...

ధర్మరాజు సాత్యకినర్జునునకుఁ దోడ్పడఁ బొమ్మని ప్రార్థించుట

... ... శైనేయుఁ। గనుఁగొని తమకంబు గానరాఁ బలికె
చెన్ను మీఱఁగ హరి శంఖరావంబు (?)। క్రన్నన వినరా ... ...
... ...। ... ...
... ... డ్డి కంటికిఁ బోయి। పడఁడుగదా వైరి భటుల కొక్కఁడును!
వాడెఁడుఁ జిత్తంబు వడఁకెడు నొడలు। తో ... ...
... ...। ... ...
... ... దు శిష్యుఁడ ననుకొందు। పోరామి గావవె పోయి నీగురుని.
అతనిఁ గాచుట నన్ను హరి భీమ ...। ... ...
... ... । ... ...
... ... కుండు। పొడువఁ బోరుము రొంటెఁ బోయె నాతమ్ముఁ
డొడుపవే మిగుల అంతొదవె నచ్చోట.। .. ..
... ...। ఆతఁడిట్టి ప్రతిజ్ఞ యాడుకొన్నాఁడు."
అని పెక్కుభంగుల నతఁడు ప్రార్థింప। శిని పౌత్రుఁ డంజలిచేసి ... ...
... ...। ... ...
... ... దనియు। నిలిపి పోమెఁ గిరీటి నినుగావ నన్ను.

రాజరక్షయు సింధురాజ శిక్షయును । ఆజి నేఁ డొకటని హరి వీన నాడె.
పొమ్మన్నఁ బోయెదఁ బోలేక కాదు । చిమ్మెద రిపుసేనఁ జీకాకు పడఁగ.
ఇచ్చోట నీకొక యిమ్ము దప్పైనఁ । జచ్చియు వృథగాదె సైంధవుఁడచట!"
అనిన ధర్మతనూజుఁ డతనితో మఱియు : । "ననుగావ యోధులున్నా రెందఱైన;
ద్రుపదుండు ద్రుపదపుత్త్రుఁడు విరాటాది । నృపులు సామాన్యులే! నిన్ బోలువారు.
హరిసూతి గలిగిన నందఱుఁ గలరు । చొరుము వ్యూహము వాయుసుతుఁడు తోడుగను.
ఇరువురఁ బోకున్న నేనమ్మ నతనిఁ । బరమార్థ." మనుటయు భయమంది యతఁడు:
"ఏ నేఁగ నితఁడేల? యిచటికి వలయుఁ; । గాన నిర్వురఁ బోవఁ గడు దూఱు క్రీడి.
ఎంతటిపనియిది! యేల చింతిల్ల! । నంతకు నన్నంచి యటు చూడు." మనిన
నాతని కార్య శౌర్యములకా నృపతి । కౌతుకితాత్ముఁడై కడుఁ బ్రయత్నమున
సారథి కళసంబు జవనాశ్వములకు । నీరును ఖాణంబు నియతిఁ బెట్టించి
యావీరు మదిరామ[1]దాస్యుఁ దలఁచి । దీవింప మ్రొక్కి యాధీరుండు గదలి
పులి లేడిగమిఁ జూచుపోల్కి నీసేనఁ । గలయఁజూచుచుఁ దూర్యకలకలం బెసఁగ
వలుదముత్యంబుల వడి [2]వజ్ర సూచి । నెలకొన్నగతి నొడ్డు నెలవునఁ జొచ్చి,
చుక్కల బారులఁ జొరఁ బాఱు తోఁక । చుక్కపూఁపునఁ జొరఁ జూచి ధర్మజుఁడు
అతనికి సేన సహాయమ్మై పనుప । నతఁ డందుఁ గూడక యరిసేనఁ జొచ్చి
శిరములు వ్రక్కలుచేసి చెండాడి, । యురముల వ్రయ్యల నూఱుఖండములఁ
గుత్తుక తునకల ఘోరాజి జముని । కుత్తుక కడి సేయఁ, గోల్తల పడకి
పస రాతి పాటునఁ బక్షులువోలె । వెస నీబలంబులు వీఁగఁ జొచ్చినను
'ఓడకుఁ డోడకుఁ డోసేనలార! । చూడుఁడు నన్నని చొరవచ్చి గురుఁడు
శైనేయుఁ దాఁకి రోషము మించ నంప । సోనముంప నతండు స్రుక్కక పలికె:

సాత్యకి మొగ్గరంబుఁ బ్రవేశించుట

"యమసూతి పనుపున నాజి నేఁ జొచ్చి । యమరేంద్రసుతుఁ గాన నరుగుచున్నాఁడ;
నున్నవారెఱుఁగఁగ యోధుల మిమ్ము । నెన్నవచ్చునె నాకు నేలికపనుపు.
పోనిమ్ము నీకిది పురుషార్థ వేళ । నేనొంటిఁ జొచ్చిన నింత నేమయ్యె?"

1. మదాద్యుల. 2. వజ్రిసూతి. (మూ)

అనిన ద్రోణుఁడు వల్కు: "నౌర ! వాసవియుఁ । జనియె నీయట్లు తచ్చన మాటలాడి.
పోరాడి గురుఁ ద్రోచిపోయెదే!" యనిన । దారు కానుజుఁడైన దనసూతుఁ బలికె:
" పోరాడు రణ [1]భీమ భుజుఁ డీద్విజుండు ; । వారణ హయభట వ్రాతంబు మెండు ;
తప్పఁ దొలంగి చొత్తము ; రాచపనులు । తప్పు నీతనితోడఁ దడవైన మనకు.
ఇదె బాహ్లికునిసేన, యిదె కర్ణుసేన, । అదె [2]దాక్షిణాత్య సైన్యము చక్కఁజూడు.
ఇంచిన శరశక్తి నింకొక్క వంక । చించుక చొత్తము చిమ్మనీ రథము. "
అనిన వాఁ డట్లకా కని యంగసేన । మును మున్న చొచ్చుచో ముందఱనార్చి
కృతవర్మ మూఁట నాల్గింట నేడింట । నతని సూతు రథంబు హయముల నొంప,
నూట వక్షము చోటు నూట సాత్యకిని । గాటంపుఁ గోలలఁ గప్పె నజ్జోదు.
కప్పిన శైనేయు కార్ముకభంగ । మప్పురుషుఁడు చేసి యార్చె; నట్లార్వ
శక్తిఁ [3]గైకొని వాని సారథిఁ జంపి । ముక్తి వదాన్య తమ్ముఁడు నొండు విల్లు
ధరియింప, భోజుఁ డాతని దిక్కుచొరక । యరదంబునడుపు కార్యమువాఁడు నగుచుఁ
బవనజు ముఖమైన పార్థు వాహినికి । నవఘళించిన, ద్రోణుఁ డాకథలెఱిఁగి
రాజార్హ మొక్కసారథిఁ దెచ్చియిచ్చి । భోజు సేనాముఖంబునకుఁ జాలించి,
నిలు పోకు నిలుమని నిలిపి శైనేయుఁ । జలమొప్పఁ దాఁకి భీషణరూఢిఁ బెనఁగె.
అటఁ గృతవర్మని ననదుగాఁ దలఁచి । పటుగతిఁ బాండవభటు లార్చి యెక్కి
వెనుక ముందఱఁబర్వి విశిఖావళిష్ట । తనుని గా నేయ, నాతఁడు నుగ్రభంగి
ద్రుపదు నైదింట మాత్స్యుని బదేనింట । ద్రుపదాత్మజాతపుత్త్రులఁ బది పదిట
నవనవకముల సేనాని శిఖండి । నవతిఁ గేకయులను నాటించి యార్చి
చెల్లాక చెదరుగా సేనల నెల్ల । భల్లాది శరపరంపర బిట్టుపఱపి
ఘెనకు మూలము వీడు మూర్ఖుండటనుచు । ననిలజువైచె మూర్ఛాయత్తుఁగాఁగ.
అతఁడంత నమ్మూర్ఛ యల్లనఁ దెలిసి । గత [4]కృపఁ గెంజాయ కన్నులతోడ
శూలంబులైదు భోజుని మీఁదవైవ । వాలమ్ములైదేసి వాఁ డవి ద్రుంచి
సూతాశ్వ తనువులు జొత్తిల్లనేయ । నాతండు నతని విల్లసిఁ ద్రెవ్వనేసె.
వైచి వెండియు విల్లు వాఁడు ధరింప । నాచందమున నేసె నదియును ద్రెవ్వ.
ఈ చందమున భోజుఁడేయ బకారి । చూచి సేనలను భోజునిఁ గప్ప నతఁడు
పెల్లునెత్తురు చిమ్మఁ బెద్దకోపమున । విల్లు విప్పుగఁ బోయి వేసె వాయుజుని.

1. భీల. 2. దక్షిణాఖ్య. 3. వాకిటి జోదు. 4. కృత. (మూ)

వేయంగ నెడసొచ్చి వీరు లాఘవోజ్జ । [illegible]
జగదేకవీరుండు సాత్యకి యుప్పుడు । "[illegible];
వెనుక అంతమ్మోపు విభునకే కీడు । [illegible]."
యని ద్రోణుతోడి కయ్యంబు చాలించి । [illegible]
యతనిఁ దాఁకఁగ నిష్ఠురారావ ఘనాగ । [illegible].
అందు వేరథ్యంబునంగ భోజుండును । [illegible]
వీఁగుసేనలఁ దగ వీక్షించి చూచి । [illegible];
గురుఁడు మూర్ఛిల్లి నడెమ్మెఁ; [illegible] । [illegible]
వారల్లు రాఁజూచి [illegible] । [illegible]
కృతవర్మ నవ్వోలఁ గృతవర్మ [illegible] । [illegible]
వచ్చునంతకు మున్నె [illegible] । ([illegible].)
సాత్యకి గురుఁ డంత [illegible] । [illegible]
దుర్ముఖ దుస్సహ [illegible] । [illegible](?)
గౌరవపతియును గదిసి సైనేయు । [illegible]
'వీరితో మార్కొను వీర చాలుదుగా । [illegible]' యనుచు
సాటె [illegible](?) । [illegible] సాత్యకి కౌరవులను.
విశిఖసంఘట్టన [illegible] । [illegible];
హుంకారములు కుర్వ [illegible] । [illegible];
తొల్లి బాల్యంబునఁ దోయధిఁ [illegible] । [illegible].
... ... । ... ...
వీఁగె నప్పుడు సేన; [illegible]!
విల్లు రెండుగఁ ద్రెవ్వ [illegible] । [illegible]...
సేనలచ్చట జాడి చెదరి భోజుఁడు । [illegible]
నటుబోయి తాఁకిన నప్పుడాసమునఁ । [illegible] సాత్యకి [illegible] శస్త్రములఁ
బింజలకోలఁది నింపినను భోజుండు । [illegible].
విల్లట్లు దునుమ నవ్విభుఁడు వేఱొక్క । [illegible] నెడ [illegible] [1] [illegible]

---
1. వేరొప్ప. (మూ).

గదతిప్పి భోజువక్షము దాఁకనైచి । యదరింప మూర్ఛితుఁడై వ్రాలె నతఁడు.
వ్రాలిన నదియ చావని నిర్ణయించి । యాలోన నతనిసైన్యము నొండువెంట
వీటతాటంబుగా విశిఖంబులేసి । నాటిపోవఁగ, భోజనాథుఁడు తెలిసి
క్రీకంట నతని వీక్షించుచు మరలి । భీకరగతిఁ దాఁకె భీమాదిభటుల."
అన విని వెఱఁగంది యాంబికేయుండు : । "శినివరుఁ డక్కటా ! చిక్కకచొచ్చెఁ
బలి తన్ను ననిచిన భక్తి ; నాతనికి । నతిమానుషంబైన యాలావు వచ్చె ;
మఱి యిందుఁగలిగిరే మరలించు యోధు ? । లెఱిఁగింపు సంజయా ! యేవిందు." ననిన
ఆ సంజయుఁడు చెప్పె నధిపతి కిట్లు : । " వాసుదేవానుజు వరశక్తి వినుము
ఒకవంక నీపుత్త్రు లొడుఁగులు వాఱ, । నొకవంకఁ గృతవర్మ యులికి యేతేర,
నొకవంక సాత్యకి యొడ్డు వేదూఱ, । నకలంకచిత్తుఁడై యటఁ జాపగురుఁడు
పాండవశిష్యునిపజ్జ దాఁ బోయి । (భండన పాండిత్య పటిమ యేపారఁ
బూనిన కినుకతో బొమముడి వైచి) । శైనేయ, నిలుమని సంధించి పిలిచి
తూపులఁ గప్పినఁ దోఁ దొట్రుపడక, । చాపాంతరము పూని సాత్యకి కడిమి
వేఁడి నారసమున వెచ్చని నెత్తు । రోడిగిల్లఁగ ద్రోణు నొడక యేసి
పడగయు గొడుగును భంజింప, గురుఁడు । పిడుగుల మొగిలు రొప్పినయట్లు రొప్పి
(చతురుఁడై సూతు మూర్ఛానుగున్నఁ జేసి) । యతని నెత్తుటనోలలాడ నేయుటయుఁ,
బటుబాణములఁ బట్టువడక సాత్యకియుఁ । (దటుకున సారథిత్వము తాన పూని
పొరిగొని యంబకంబులఁ బ్రయోగించి) । గురుసుతో గురుసూతు కుత్తుక దునిమి
(యతిరయంబున వాయు వచలంబుఁ ద్రోయు) । గతి వానిరథము వెన్కకుఁ బడనేయ
గురుఁడు నాతనినూతుఁ గూల్పంగ నుండె । హరులు తేరు హరింప నది తప్పెఁగాని.
అట్టు సారథిలేని యరదంబు మరలఁ । [1]బట్టుగొల్పఁగలేమి భగ్నుఁడై గురుఁడు
ఈకొలఁది గెల్వరా దిఁక నని యదియ । పోకఁగాఁ బోవ, నప్పుడు మొనలెల్లఁ
గన్నది కన్నవంకల విచ్చె ; విచ్చ । మున్నిటికడ కేఁగి మొదలి సేనాని
భీమాది భటులతోఁ బెనఁగుచు నుండె. । ఆమేటిదెసకుబ్బి యట సాత్యకియును
ద్రోణాస్త్రములఁ జాలఁ దూలిన సూతుఁ । బ్రాణభీతికిఁ బాపి పలికె విశ్లిలమి :
'భీమార్జునుల లావు పిఱుఁదముందటను । నోమిత్ర, గలుగఁగా నొదుఁగ మెవ్వరికి.

1. భట్లు గొల్వఁగ. (మూ).

నేఁడు పార్థులమీఁది నెమ్మి నానేర్పు । వాఁడిమిఁ బ్రకటించువాఁడఁ గయ్యమున.
నా తేరు నడఁకక నడపుమీ నేఁడు; । సూత, మాతేము నిన్ను సారథ్యమున.
బీభత్సుశరములఁ బీనుఁగుపెట్ట । లేభంగిఁ దలచెయ్యి నిటుమాను నుదట.
అది నీకుఁ దెరువు రథ్యంబులఁ ద్రోలు । పొదపొద." యనుట నుప్పొంగి సూతుండు
"ఇక్కఁగా నీకాఁకకేఁ దేరు గడప । నెక్కుడీ వాఁడ! మున్నెఱుఁగ నిక్కగుట.
నను జూడు మట్లయ్యు నా వినూతంబు । ఘనవిధిఁ దప్పినగతిఁ దేఁగ దేవ్తు.
అదె గాండివము బ్రమోఁత; యదె శంఖరవము; । సదె కిరీటము కాంతు లనతిదూరమున.
దండనాథాంబుధి దాఁటిన నీకు । వెండియు నద్దమే నేన వస్తుగాక.
నురలు రెండవయింద్రసుతుఁడు వీఁడనుమఁ । బగిగఁంతొతురు నింగి బహుభంగి నిన్ను."

సుదర్శనుఁ డనురాజు సాత్యకితోఁ దలపడి మడియుట

అనినఁ గౌతుకమెత్తి యనివార్యవృత్తిఁ । జను శినివరు సుదర్శనుఁ డనురాజు
తాఁకి పోరాడుచో, ధనువుతో వాని । వ్రేఁకపుఁ గుత్తుక నిఱసించి యతఁడు
శాత్రవ దుర్నిరీక్ష ప్రతాపమున । [1]మిత్రుఁడై మాయచే మొగి మయిఁ బోవఁ,
గైరాత బర్బర ఘన [2]శక మ్లేచ్ఛ । పారద యవనాది బలములు తాఁకి
యార్పులు చేసిన నతఁడు నారసము । నేర్పడ నంగాది గోయ నందఱను
గుదివడి రథవాజి కుంజరంబులను । ముసలేర్పడక యెక్కు ముగ్ధమై పడిర.
అంత సిగ్గు దలంచి యనవ, సౌబలుఁడు । సంతోషమున శ్యాసనాది వర్గంబుఁ
'బోవకు శైనేయ! పోవకు' మనుచు । నానంబు క్రోధసహాత్రము దూఁకిఁ జీర
నగుచు సారథికి సాత్యకి యిట్టులనియె: । "తగిలెఁగదే కూలు; ధార్తరాష్ట్రుండు
వేఁడి చూపక పోఁడు వెలయఁ బైఁబడక. । నాఁ డల్పబలములు వచ్చిన వాఁడె!
ఒయ్యఁబ్రోవను వీని నొక దెబ్బగొనక; । చయ్యనఁ బోరాను సమితి నున్మూరము."
నా మందగతి వాఁడు నడపించుచుండ, । వామిపెట్టిన నేలు వచ్చిన యట్లు
మొనలు రాజులుఁ జుట్టుముట్ట శైనేయుఁ । డనుపమ ధైర్యసహాయుఁడై నిలిచి
నరుకృపఁ గన్న బాణ త్రాణ విద్య । పరిఁగింపఁ, దేరులుఁ బైపైని హారులు
దంతులుఁ గాల్వురుఁ దమచావు [3]నోఁపుఁ । జింతింప కరపుని శిఖ నెక్కియును

1. మైత్రుఁడై మాయనేమైఁ బోవఁబోవ. 2. శంఖ. 3. నోపు. (మూ).

బొటొండె పగులొండె భస్మమౌటొండె । దూటొండె దూలొండె నుసురగుటొండె
వడఁకొండె వదరొండె వ్రాలుట యొండె । దడ[1]యొండె వెడఁగొండె దనుయందుఁ గలిగి
జయము మోమెఱుఁగక చయ్యన వీఁగ । బయ[2]లెత్తి యొంటిని భయమింత లేక
కనుఁగవ యెఱ్ఱనై కవిసి రారాజు । శిని రాజు నలుగుల సిలుగులఁ బెట్టి
గొడుగు విల్లును జోడు గ్రుచ్చి పోనేయ, । నడుగు దిరుగక వాఁడు సన్నియుఁదాల్చి(?)
ఫాలపట్టము బీట వాఱ వాలమ్ము । గీలింప శకుని యాక్షితిపసోదరులు
ఎడచొచ్చి పోరి యనేక మార్గములఁ । గడపట వానికిఁ గాలేక పాఱె;
రట్టు నిలువక పాఱ నధిపుండు పాఱ । నెట్టన కాఁకతో నేపాళశతతులు
తుటములు గట్టి దుందుభిశంఖపటహ । రటనోగ్రులగుచు నా రథికుఁ దాఁకినను
ద్విరదంబు లిన్నూఱు తేరులునూఱు । హరులు మున్నూఱు భటౌఘముల్ వేలు
మడియునంత రణంబు మాధవానుజుఁడు । కడిమి వాటించి యా ఘట్టంబు గడచి
దుస్సివోఁ జూడఁ గడున్ విచారమునఁ । ... ...

దుశ్శాసనుఁడు సాత్యకితో యుద్ధమునర్చి పాఱిపోవుట

... ... । గచ్చెకు యువరాజు కాలు ద్రవ్వుచును
అన్న తోడనిపిన యనుచరుల్ లక్ష । తన్ను సేవింప సాత్యకిఁ దాఁకి యప్పుడు
ఉరుతర శైలంబు నొడిసెల ఱాతి । కరణి భుజాశక్తికడిమి వైవంగ
భటులు పిడుగులువోని బాణంబులేయఁ । జిట చిటఁ గోపించి శినివంశకర్త
భల్లాగ్రమునఁ గొండ బరిద్రెవ్వనేయ । నెల్లచో మిడుఁగురు లెగయ నత్తుమురు
తిరిగి తమ్మునె తాఁక దృష్టులు చెదరి । కరి రథంబులు గూలి కౌరవభటులు
తెల్లగాఖులు గొని దెరలినఁ, బోక । చిల్లకోలల దుస్ససేనుండు నతనిఁ
గప్పియు నతఁడు వక్షము గాడనేయ । నొప్పికిఁ బాఱె ద్రోణుని మాటు దూఱె.
అంత శిని త్రైఱఁగున నరి యరుగుటయు । వంత నొంది గురుండు వాని కిట్లనియె:
"యువరాజ, యెక్కడ నొదుఁగ వచ్చితివి? । తొవకి రావలసెఁ గాఁ [4]దోఁక నీర్మట్టె!
బలిమిఁ జేతులుచాచి పాంచాలివలువ । లొలిచినగతి గాను యుద్ధంబు నేఁడు.
అంత చేసిన నీవు నని చూప లేవు; । వింతయే శతీపనివిసవె ప్రాణములు!

1. గొండె. 2. లైతి నొంటిని. 3. నివ్వెరగుట. 4. దొంక నిర్మట్టె. 5. విన్నాటిలకని ప్రాణమగుట. (మూ)

ఒక్కసాత్యకికింత యొదిఁగితే నింక । నక్కిరీటి బకారి యడర నేమగుదో!
శరణని బ్రదుకుము శమనసూనునకు । మరలి సాత్యకినైన మఱితాఁకు వోయి. ''
అని యిట్లు గురుఁడాడ నాతండు లజ్జ । జనియించి వెండియు సాత్యకిఁ దాఁకె.
ఇట ద్రోణుఁ డమ్ముల నెత్తి కౌంతేయ । భటులప్రాణంబులు పారణసేయ
వీరకేతుండను విభుఁడు పాంచాల । వీరుఁ డగ్గురుఁ దాఁకి విలువిద్యనోడి
తలఁగిపో నుండినఁ, దమ్ములాతనికిఁ । గలవారు నలువు రక్కలశజుఁ దాఁకి
చిత్రకేతు సుధన్వ చిత్ర వర్మలును । జిత్రరథుండు నాజిని మృతిపొంద,
నంత ధృష్టద్యుమ్నుఁ డా బంధుమృతికిఁ । జింతిల్లి ద్రోణు మూర్ఛితునిఁగా నేసి
యసిఁ ద్రెవ్వ నేయుదునని తేరుడిగ్గి । వెస ద్రోణు తేరెక్కి విన్నాణమునను
సారథిఁ బడఁ దన్ను సమవేళఁ, దెలిసి । యారథికుఁడు భీతి యాత్మలోలేక
చేరిన లక్ష్యంబు చెండాడుపాటి । దారుణాస్త్రములేయఁ, దన పూఁపుదప్పి
కుంభినికడకు స్రోఁకులవెంట జారి । సంభృతగతి నిజస్యందనంబెక్కె.
వానిసారథిఁ జంపి వాలంపసోన । సేనాని నిగిడింపఁ జెదరి రథ్యములు
సారథిలేని ధృష్టద్యుమ్న రథము । దూరాన కీడ్చెఁ బార్థులు తల్లడింప.
మఱి ద్రోణుఁ డాఅని మంటమై రిపుల । నుఱుమాడఁ జొచ్చెఁ బీనుఁగుపెంటగాఁగ.
ఒకచోట గురుఁడును నొకచోట నరుఁడు । నొకచోట సాత్యకియును నేపురేఁగి
చంపుచో నపుడు ప్రజాక్షయమయ్యె; । నింపేది ధృతరాష్ట్ర! యిది నీయుపేక్ష.
వినుమిట్లు ద్రోణుచే వేఁడి వాక్యములు । విని దుస్ససేనుఁడు వేవేగఁ బోయి
త్రైగర్త రథములు తను మూఁడువేలు । చేగ యేర్పడి కొల్వ శినివరుఁ దాఁకి
రథ చిత్రగతుల ధరాధూళి యెగయఁ । బ్రథనంబు లోకైక భయముగాఁ జేయ,
నక్కుగా రథికుల నామంత్రణముల । నుక్కడంచి శినీంద్రుఁ డుబ్బి వీక్షించి
దుశ్శాసనునిఁ బదితూపుల గ్రువ్వ, । నిశ్శంక నతఁడును నిష్ఠురాస్త్రముల
రథ రథ్య కేతుసారథి రథికులను । మథన సమూహంబు మఱయ నేయుటయు,
మేలని యువరాజు మెచ్చి, సాత్యకియు । వాలిక తూపులవాన నాటినను,
సారథిఁబోనాడి చాపంబు విఱిగి । తేరికి మోసమై దేహంబు వ్రస్సి
యువరాజు మూర్ఛిల్లి యొరఁగిన, నతఁడు । పవనజు ప్రతినఁ జంపక కాచివిడిచె.
అంత సాత్యకిమీఁది యాత్రచాలించి । దంతిపురీశుండు తమ్మునిఁ గొనుచు
గురుని కయ్యంబు గన్గొనవచ్చి యపుడు । పరఁగిన పాండవబలముప్పై నుఱికి

శరములేసినఁ ద్రెవ్వె జమిలి నేనుఁగులు ; । ఖురపుటంబులు ద్రెవ్వఁ గుండె గుఱ్ఱములు ;
గుణములు దెగి యొండు కొనిరి విల్కాండ్రు ; । మఱియుగ హతిఁ దేర్లుమలమట్రగొనియె;
నేల [1]రోహిణివోలె నెత్తురు వాఱె ; । చాల లోఁదాటిరి సచివు ల య్యనికి.
ఈ భంగి రాజరాజేటున మెఱయ । భ్రూభంగముగ ధర్మపుత్త్రుఁడు గినిసి
ప్రతిదాఁకి యతని చాపము ద్రుంచివైవ । నతఁడు నొండొకవింట నమ్ములు దొడిగి
ధర్మాత్మజుని ఫాలతలము భేదించి । కార్ముక కవచ భంగములు చేసినను
గదవైచెఁ ద్రుంచెఁ జక్రమువైచెఁ ద్రుంచె । నదలించి యసివైవ నదియును ద్రుంచె.
ఇట్టు పార్థుఁడువైవ నితఁడు ఖండింప । ముట్టడఁ గని భీమముఖ్యు లెక్కినను
ద్రోణుఁ డిందఱి విచ్చఁ దోలిన మరలి । క్షోణీశుఁడేఁగె నర్జును పోరుచూడ.
అంత బృహత్క్షత్త్రుఁడను కేకయుండు । కౌంతేయ హితముగాఁ గలశజుఁ దాఁకి
బ్రహ్మాస్త్రమేసిన భయమేది యతఁడు । బ్రహ్మాయస్త్రంబున భయమార్పనేసె.
అతుల హాహాకార మాఁసేనఁ జెలఁగ । శితశరంబుల వానిశిర మట్టఁ బాపె.
ధృతిఁ జేదిపతి యంత ధృష్టకేతుండుఁ । బతిమెచ్చ ద్రోణునిపైఁ దేరుపఱపి
సారథిఁదెగటార్చి చాపంబు దునుమ । దారుణశక్తి యాతఁడు ప్రయోగింప
నదియు వానిశరాగ్ని నణఁగిన నొక్క । గదవైచె; నదియు భ్రగ్గఁగ నాత్మలోన
పోకిరింతఁ జెలంగఁబోలు వీఁడనుచు । నేకాండమైన విల్లెత్తి గురుండు
మెఱుఁగునారసమున మెడ దూరనేయ । నొఱలుచునెగసివాఁడుర్విపైఁ గూలె.
వాని పుత్త్రుఁడు దాఁక వాని గురుండు । సేన లార్భటములు సేయ ఖండించె.
చొచ్చి జరాసంధ సుత సహదేవుఁ । డచ్చటఁ దాఁకి కయ్యము చాలఁజేయ
రమ్య కుండలములు రాయు తచ్ఛిరము । యామ్యబాణాగ్నికి నాహుతి చేసె.
దొరల ద్రోణుండట్లు దొరఁకొని చంపఁ । గరువలిపట్టి శంకాతంకమునను
(సేనానివంక వీక్షించి, “ యాచార్యుఁ । బూని యాఁపకయున్నఁ బొందునెజయము!”)
అనునంత క్షత్త్రవర్మాఖ్యుండు శ్వేతు । తనయుఁ ‘ డాతని నేనె తఱుముదు ’ ననుచు
దీమసంబున ద్రోణు తేరంతఁ గదిసి । హేమపుంఖములైన యిషువులఁ బొదివి
వింటికొప్పొకకోల విఱిచిన, గురుఁడు । కంటికప్పుడు కెంపుగదుర నయ్యుమర
పగతు పౌరుషము సైఁపక నొండువింటఁ । దెగ నిండ సాయకత్రితయంబు దిగిచి
విడిచిన, నది డేగవిధి వాని శిరము । నడికొత్తి కొనిపోయె నరములతోడ.

1. రోగిణి. (మూ)

ఆ[1]వటుగట్టిన నపుడాత్మలోన । నోపునఁ జేకితానుండు తానెక్క
గురుతూపులకు భీతి [2]గుఱికొని యడర । గురుబలంబులు గెలిగొని వెసఁ బాఱె.
మఱి యెవ్వరును నిల్వ మగఁటిమి లేక । నెఱిఁ బాండుతనయ సైనికు లట్లు పాఱ
ద్రుపదుఁ డొక్కఁడు సిగ్గుతోనిగ్రహించి । యపుడు పోరాడె ద్రోణాచార్యుతోడ.

ధర్మరాజు భీము నర్జునునకుఁ దోడంపుట

విను మాంబికేయ, యవ్వేళ ధర్మజుఁడు । మును పాంచ జన్యపుమ్రోఁత యాలించి
వెనుక నర్జును శంఖ వితతస్వనంబు । వినక భీమునిఁ జేరి విన్ననై పలికె:
"అన్న ! భీమ! కిరీటి[3]చొచ్చెటి నొంటి; । మిన్ను జఱ్ఱున జాఱె మిహిరుండు నకట !
"పోవన్న తోడుగాఁ బుణ్యాశైనేయు । నావెంటఁ బంపియు నాత్మ నేనమ్మ
విష్ణు శంఖరవంబు వినసయ్యెఁ గాని । జిష్ణు శంఖరవంబు చెవులార వినను.
ఏ దాయనో డాయ[?]నేల! యచ్చటకుఁ । బో, దాయలకుఁ బోయి పొడచూపవన్న !
ఆకడ కరుగుట కనుజుఁ గాంచుటకు । నాకును నీ సింహనాదంబె గుఱుతు.
నరుఁడు తీఱిన వెన్క నాకుఁ బోదనుచు । హరి పోరుచున్నాఁడొ యదియు నేనెఱుఁగ.
ఒకని తమ్మునిఁ బంచి యొప్పగించి । రకట పాండవులని యపకీర్తి మనకు."
ననఁగ భీముఁడు నవ్వి: "యట్లేల దేవ! । మన కిరీటికి నేల మహి నిట్టి దశలు!
అనలు తేరును విల్లు హరియును గలుగ । నని సురాసురులకు నతఁడు భీతిలఁడు.
క్షితిఁ దోడఁబుట్టిన చిచ్చునా నీవు (?) । మతిఁ దలంకితి దీని మాన్తు నేఁబోయి."
అని భీముఁ డచటి సేనాధీశుఁ గదిసి, । "విను ద్రోణుబారికి విభుఁ గాచికొనుము.
నృపున కెవ్వనిఁ దోడు నీవిడి తనిన । నపుడు క్రీడికి నిన్ను నటఁ జెప్పవచ్చు.
పోమెద నేలిక పొమ్మన్న పనులు । సేయరాదనరాదు సేవకులకును."
అనిన ధృష్టద్యుమ్నుఁ: "డరుగు మేఁగలుగ । విను ద్రోణుఁడెవ్వఁడువిభుఁ దేఱిచూడ.
[4]ఉప్పనబట్టలై యున్నది గురుని । దప్పించుకొన సేన దండింపు చోరుము."
నా విని భీముఁ డానందించి వచ్చి । భూవరునకు మ్రొక్కఁ బోనఁగ నాతఁడును
ఆలింగనము చేసి యనుజు దీవించి । చాల శంఖాది నిస్స్వనములు బెరయ
ననిచినఁ గదలి నెయ్యమున విశోకుఁ । డనువాని నిజసూతు నల్లనఁ బలికె:

---

1. కటుకట్టైన. 2. గురుతనంబడర. 3. సెల్లనచొచ్చెట. 4. ఊప్పైన. (మూ)

‘ బాణధారల చాయ పదము చూపెడిని । ద్రోణునికై చక్కఁ గ్రోలు మీ రథము.
అదె కుమారులమూఁక, యదె రాజలోక, । మది గొని పసరేఁచు మాత్తిప్రవరుని.’
అని చెప్పి నిశ్శంక నరుదేరఁ దాఁకె । మును యువరాజు దుర్ముఖ సుకర్ణులు
విందా నువింద వివింశతి హస్త । బృందారకాభయభీము లన్వారు
జననాథ, దుర్విమోచన రౌద్రకర్మ । లనువార లాదిగా నందంద మోచి
జాతి వైరమునఁ బ్రచండ కాండములు । భీతిగాఁ గురిసి యా భీము చే నప్పుడు
పర్వి బృందారకాభయ రౌద్రకర్ము । దుర్విమోచనులు మృత్యువుపాలఁ జనిరి;
విందాను విందులు గ్రీలిరి; మఱియు । నంద సుదర్శనుఁ డంతకుఁ జేరె.
చిక్కినవారలు చెదరి పాఱంగ । నిక్కఁగాఁ బెడతల నేసి భీముండు
రువ్వనఁ బిడుగువాఱుట దోఁప గురుని । నవ్వెనఁ గదియుచో నమ్ములఁ గ్రాఁగి
యుగ్రుఁడై భీము: “ నోహహో పోకుపోకు । నుగ్రహమని పోవఁ జూచెద విడువ.
నన్ను గెల్వక నీవు నరుఁడును బోలె । నున్నని మాటల నుడివి పోయెదవా!
ఆట నిన్నుఁ బోనిచ్చి యతనిఁ బోనిచ్చి । యిట ద్రొక్కఁబడికినే యేనున్నవాఁడ! ”
అనినఁ గోపాంధుఁడై యనిలజుఁ డనియె : । “ నిను వేడుకొనుటయు నిజమె యర్జునుఁడు!
పూని దేవవ్యూహములు చొచ్చుచోట । మానుష వ్యూహంబు మఱి క్రీడి కెంత?
గురుఁడని యొకద్రొక్కు గొమ్మన నతని । వరుస మెఱుంగక వాక్రుచ్చి.” యనుచు
గద త్రిప్పి వైచినఁ గడఁగి యాచార్యుఁ । డొదిఁగిన నదివోయి యురు తేరుదాఁకి
మసిప్రోవు చేసి గ్రమ్మఱ భీముకడకు । వెసఁబోయె; నతఁడును వేఁజొచ్చె నొడ్డు.
చొచ్చిన భీము నీసుతు లడ్డగించి । వచ్చి చిచ్చారు దీవ్రపుఁ దూఁపులేసి
యిందేమి బ్రదికెడి నితఁడని తోఁప । నందడించిన, రౌద్రసంపత్తి నతఁడు
గదగొని పూఁచిన, గర్భముల్ గలఁగి । చెదరిరి; సైన్యంబు చెదరె నచ్చోంత.
ఉన్నతి గురుఁడంత నొక్కతేరెక్కి । మున్నాఁడి వెసఁబోయి ముద్దర గట్టి
రువ్వఁజివ్వను గాడ్పు రువ్వ బాణములు । త్రవ్వితండములుగాఁ దఱిమి యేయఁగను
దన సాయకములెంత తానెంత యనుచు । ఘనుఁడంతఁ దన తేరు గదగొని డిగ్గి
వానలో వృషభంబు వచ్చున ట్లింప । సోనలోఁ దలదూర్చి చొచ్చి యేతెంచి
... ... । ... ...
ద్రోణుఁ డప్పుడు మేనుతుడుచుక లేచి । ప్రాణాశచేఁ దన్ను భావించుకొనుచు
నొండొకరథమెక్కి యొడ్డువాఁకిటనె । యుండెఁ బాండవసేన లొత్తి రాకుండ.

భీముఁడు ద్రోణాదిరథికుల నుత్తరించి యర్జునుఁ జేరఁబోవుట

అంత సారథి వచ్చి యటఁ దేరుచూపఁ । బంతంబుతో నెక్కి పావని మట్టి,
ఘోరాస్త్రతతి సూర్యఘోషంబు తెలుప । వారక వ్రేయుచు, వాఁడి వేఁడిమికి
భోజాధిపతులుఁ గాంభోజాధిపతులు । నాజాడ గలిగిన యధిపులు మఱియు
సోమరులై స్రుక్కి సుడివడి సురిగి । మోమోట మును జెడి మోడ్వడి స్రుగ్గి
పంచులై పసదప్పి ప్రాల్మాలి పగిలి । కంచుమించై పాఱఁ, గడుసంభ్రమమునఁ
దెఱపిగాంచి బకారి తేరు గోలించి । తెఱఁగొప్ప నర్జును తేరు దవ్వులను
దివ్యలాంఛనముచేఁ దెలిసి పెల్లార్చి, । సవ్యసాచి యెఱింగి చయ్యనఁ దిరిగి
యతనిఁ గాంచి చెలంగి హరియును దాను । వితత శంఖములొత్త, విని ధర్మరాజు
పావని జయము బీభత్సుసేమంబు । నావెంట నెఱిఁగి ధైర్యము దెచ్చుకొనియె. ”
అని చెప్ప భీతుఁడై యాంబికేయుండు : । “ మన కేటి జయమింక ! మారుతి చొచ్చె ;
శినివరుఁ డొకఁడు చొచ్చినఁ జొప్పనడఁచు. । తనయుఁడేమని చింతఁ దగిలెనోయపుడు!
మొనలెంత వణఁకిరో మువ్వురి యనికి ! । విననోప సంజయ, విడు కథ. ” యనిన
“ ద్రౌపది నొగిఁబట్టి తద్ద వాపోవ । నోపితి విది విననోపవా భూప !
పరదుఃఖ నిజదుఃఖ పరిపాటియట్ల । సరిగదా శేషంబు సకలంబు వినుము. ” (౧)
అని సంజయుఁడు చెప్పె : “ నట్లార్చి భీముఁ । గనుఁగొని యేతెంచి కర్ణుండు దాఁకి
భుజముల బహు బాణములు గ్రుచ్చి విల్లు । రజముగా నేసి సారథి మూర్ఛ పుచ్చి,
బొమముడితో వాయుపుత్రుండు కర్ణు । విమల ఖడ్గము వైచి వింటికిఁ బఱపి
యొందువింట లలాట మురము బాహువులుఁ । గండలు గ్రమ్మ రక్తము చిమ్మనేయ
వాఁడంత వరశక్తి వైవ వాయుజుఁడు । మూఁడుతూపుల నది మొదలికి నఱికి
నేసకంబాకకోలఁ జించి వక్త్రమున । నేసె నమ్ములు రక్త మిల మడుఁగుగట్ట.
అంతఁ గర్ణుని ఘోరమగు నవ్వు నవ్వి । యింతటఁ దెగఁ జూతు నేను నిన్ననుచు
ధనువంతఁ ద్రుంచి యంతన సూతుఁ ద్రుంచి । యనిలజుఁ డతని రథ్యములఁద్రుంచినను
అలసి కర్ణుఁడు వాఱె ; నప్పుడా కర్ణు । బలమెంత చావదు పావనిచేత !
అట్టు కర్ణుఁడు వాఱి యాత్మజు రథము । మెట్టినఁ బఱతెంచి మేదినీవిభుఁడు

దుర్యోధనుఁడు ద్రోణుని దూఱనాడుట

గురుని నిట్లని దూఱెఁ : “ గూడునే ద్రోణ ! । చొర విడిచితి సేనచూరఁబో భీము.
శైనేయ పార్థులు చాలరే మొదల ! । నే నెట్లు రక్షింతు నింక సైంధవుని ?

చేకొని వార్ధి శోషించుట గాక । నీ కొంకఁ డెక్కుఁడే నిలిపెద ననిన?
ఏము సాత్యకి కోడ నీ యపకీర్తి । నీ మీఁద ప్రాలదే! నేరవు తెలియ;
మా భాగ్య మిట్లుండె మాట లింకేల! । ఏభంగి మానకార్య మిటమీఁద?" ననిన
నాతఁడిట్లను: "నాకు నణఁగనివారు । తో తెంచిరిట్లేల దూఱెదు నన్ను?
భీమార్జునుల నడ్డపెట్టరాదనుచు । నే మున్న చెప్పనా! యిపుడెఱింగెదవు.
సైంధవుఁ గావున్న సచివులు నీవు । బంధురగతి నడ్డపడుఁడు వీరలకు.
ఏను నిక్కడనున్కి హితవు నీ వెఱుఁగు; । రానీక నిలిపితి రాజులనెల్ల;
కావున నే రాను; గయ్యమచ్చోట । నీవున్న జయమగు నెమ్మిఁ బో." మ్మనినఁ
దను దానె పురిగొని ధార్తరాష్ట్రుండు । మరలి యేతెంచుచో, మధ్యభాగమున
మును బోరిఁ జేరనిమ్మనిఁ గ్రీడిఁ గూడఁ, । జనరాక చిక్కిన చక్రరక్షకులు
నాఁగి యుధామన్యుండు నుత్తమౌజుండు । నగపడ నదలించి యతఁడు వోనీక
యనిసేసె." ననుటయు నాంబికేయుండు: । "వినిపింపు వారెట్లు వెడలిరయ్యేక?
నిరువురఁ గృతవర్మ యెట్లు వోనిచ్చె? । నరుగుట యెట్లు వారంతద?" ననిన
సూతజుఁడిట్లను: "క్షోణీశ, భోజుఁ । డాతెఱంగునఁ దమ్ము నాఁగిన వారు
సంకేతములు చెప్పి చయ్యన రెండు । వంకల నయ్యోద్ధు ప్రచ్చక వెడలి
క్రీడి వోరెడుచోటు కేతులక్ష్యమున । నోడక [1]యొఱఁగి యుయ్యోద్ధున కేఁగి
చించుక మఱియుఁ జొచ్చిరి క్రీడిరథము; । నించుక మున్నాడి యితఁడంతఁ గూడె.
కూడి మువ్వురు నట్లు ఘోరాజి సేయ । నోడక నృపుఁడందు నుత్తమౌజుని
విరథుసిఁ జేసిన, వెస యుధామన్యు । విరథాశ్వవాహంబు వాఁడును జేసె.
ఇరువురుఁ గూడి యయ్యిభపురాధీశు । విరథు విగతచాపు విక్షతుఁగా నేయఁ
గుపితుఁడై చాపంబుగొని వానితేరు । నృపుఁడు రెండుగనైన నిలువకవారు
తేరులు విడనాడి దేవేంద్రతనయుఁ । జేరరి; పతి శల్యుఁ జేరి తేరెక్కె.
ఆలోన రథముతో సనువొంది కర్ణుఁ । డాలంబునకు భీము నలుకమైఁ బిలువ
బరిగోల పోటుల భద్రేభమనఁగ । వెరవుగాఁ దిరిగి యవ్వీరుండు గదియ
వెడతూపులకు మిన్ను విరివిలేదనఁగఁ । గడు నుగ్రరణమయ్యెఁ గర్ణభీములకు.
నొగులు పతాకలు నొచ్చు రథ్యములుఁ । బగులు రథాంగముల్ పప్పగు విండ్లు

1. యేఁగి యయ్యోధుగున. (మా)

తుమురగు గొడుగులుఁ దునియు వర్మములు । సమరభావము దెల్పె సరి నిరువురకు.
కర్ణసైన్యములంతఁ గవిసి నల్దెసల । దుర్ణివారుని భీముఁ దూపుల ముంపఁ
బ్రళయానిలము మేఘపటలంబు విప్పు । పోలుపున నా వాయుపుత్త్రుండు విప్పి
కర్ణుని రథసూతు ఖండించి యార్వ । నర్ణింప నరదంబు వాఁడునై వాఁడు
హరియుగ గిరియుగ హస్తియుగముల । కరణి భీముఁడుఁ దానుఁ గలహించిరపుడు.
రథవాజు లపుడు నారాచపాతములఁ । బృథివిఁ గూలఁగ మేను బెండును గాఁగ
ననిఁ గర్ణుఁ గావంగ నధిపతి తలఁచి । యనుజుని దుర్జయుండనువాని ననుప
నేతెంచి వాఁడు నయ్యెడఁ జొచ్చి రణము । వాతూలతనయుతో వారక చేసె.
తేరుఁ దానును గడతేఱునంతటికిఁ । దే రాయితము చేసి ధృతిఁ గర్ణుఁ డలిగి
యనిలజుఁ దాఁకి శౌర్యమును ధైర్యమును । ఘన[1]బలమును దెప్పఁగాఁ బోరిపోరి
జల్లన మెఱుపులుచల్లు మహోగ్ర । భల్లమేయఁగ నది పార్థివుఁ దాఁకి
మండుచు నటఁబోయి మహిఁగాడ, నొడలు । మండి మారుతి వానిమకుటంబు దున్మి
గదవైచి రథము భగ్నముసేయ, వాఁడు । పదచారియయ్యుఁ దప్పక యేయుచుండె.
అప్పుడాతనిసైన్య మధిపతి చూచి । యిప్పార్థివునిఁ దాఁకు మిటఁ బొమ్మటంచు
దుర్ముఖు ననుప వాతూలజుఁ దాఁక । ధర్మమా నాకని తలఁకక వాఁడు
కర్ణున కడ్డమై కౌంతేయు విల్లు । చూర్ణంబుగాఁ జేసి సూతు నొప్పించి
పడగయు గొడుగును బడవేసి యార్వ । వడముడి బొమముడి వడినిడి కడిమి
నుత్తమాంగము కుమారోత్తముఁ బాయఁ । గ్రొత్త కార్ముకమెత్తి ఘోరాస్త్రమేసి
నగుచుఁ గర్ణుని నేయ నాకుఁగా నిట్లు । తెగుదురే నృపులని దీనుఁడై వాఁడు
దుర్ముఖు రథమెక్కి ధూమాయమాన । కార్ముకుఁడై భీముఁ గప్పె నమ్ములను.
వినవయ్య వైచిత్రవీర్య, నీకార్య । మనువు దప్పెడు భంగి నందంద క్రుంగి
దుర్జయు దుర్ముఖుఁ దోలి యాభీము । నిర్జింపఁ దలఁచి యా నృపుఁడంతఁ బనిపె.
ఆరీతిఁ గర్ణుఁడేయఁగ భీముఁడతని । నారాచ వింశతి నాటె, నాటినను
లావేది కర్ణుండు లక్ష్యంబు చెదరి । భూవల్లభుని యాన పొడవడఁ బాతి
సేనలలోనఁ జొచ్చినఁ, గుమారకులు । జానొప్ప విజయుండు జయుఁ డనువాఁడు
దుర్మద దుష్కర్మ దుష్ప్రహాఖ్యులును । గార్ముకంబులు మ్రోయ ఘను భీముఁ దాఁకి

1. ధైర్యమును. (మూ)

సమరంబుసేయ నచ్చటఁ 'గుమారకులు । రమణ వత్తురుగదా రాజాజ్ఞ' ననుచు
లీల నగ్నుల నావులించు బాణములు । కీలించి యేవురఁ గెడపె భీముండు.
అంతఁ గర్ణుఁడు బుద్ధి నధిపుమన్ననలు । చింతించి యిఁక నిల్వఁ జెల్లునె యనుచుఁ
బ్రాణంబులకుఁ దెగి పావనిఁ దాఁకి । క్షోణి కంపింప నాశుగముల ముంప,
నాశుగతనయుండు నతని విల్ద్రెంచి । యాశాంతములు ముట్ట నార్చి యక్కర్ణు
సూతహీనునిఁ జేయ, నుక్కైక శక్తి । సూతసూతుఁడు మిన్ను సోఁకఁగ వైచె.
అదియు నాతఁడు ద్రుంప నన్యచాపముసఁ । బడ నేసి కనకంబు పఱియలు వాపి
శైశవంబున[1]రాలఁ జదిమిన మేను । లేశమాత్రము నెడలేకుండ గ్రుచ్చి
యతని విల్లును ద్రుంప నన్యచాపమున । నతఁడును నతని జోడఱువ్రుళ్ళు చేసె.
ఇట్లు పోరాడి రనేకమార్గముల । బెట్టిదులిరువురు బెదరకేమియును;
ఉదయాపరాద్రుల నొక్కట భాను । లోదవిరో యన మేను[2]లోడెర క్తముల.
రథమంతఁ జెడినను రాజుహితుఁడు । రథికుభీముని సరిరా సడ్డసెట్టు
[3]నంతటఁ, గర్ణుసైన్యములును డాయ । శ్రాంతిలేని బకారి శరములఁ బాయఁ
దలఁచుఁ గర్ణుఁడు పాఱఁ, దనకున్నై రాజ । కులులు చచ్చుటకును గొండొక నిలుచు.

భీముఁడు శత్రుంజయాది కురుకుమారుల మడియించుట

రాజంత నతని ఘోరము చూచి మఱియు । రాజకుమారుల రణ విచక్షణులఁ
జిత్ర చిత్రాయుధ చిత్రాక్ష చారు । చిత్ర విచిత్రులు చిత్రవర్మండు
నట చిత్రకార్ముకుఁ డనువారి భీముఁ । బటుపరాక్రముఁ దాఁకఁ బంపు వెట్టినను
సూత పతాకలు జోడు నశ్వములు । వాతవాఁడి మొనంగ వారును దాఁక,
వీరనాచారులు వీరనారాచ । ధారకష్టులు నని తలఁచి భీముండు
తెగ నిండ దూఁబఱ దిండిబాణములఁ । దిగిచి యేష్వార వంచెఁ దీఁట గొంతణఁగ.
అంతఁ దే రొడఁగూడి యంగాధిరాజు । కౌంతేయుఁ దాఁకి యుగ్రపుసాహసమున
నాంజనేయుని నేయు హరివైరి పోలెఁ । బింజపింజ చొరంగ భీము నోనేసి
గద గదఁ జించుచుఁ గదనోగ్రుఁ డగుచుఁ । బదరి చూచుచు విల్లు భంజించి యూర్వ
నా వేఁడి కులుకక యలుక విల్గొనిన । పావనిఁ బొగడిరి బలములు సురలు.

---

1. జాలజడిసిన. 2. లొండె. 3. అంతఁ గర్ణునిసైన్యగములును. (మూ)

పావని యిట్లు చాపము దాల్పఁ జూచి । చాపు గండము వచ్చు శరముల ననుచుఁ
గర్ణరక్షార్థమై కౌరవేశ్వరుఁడు । వర్ణింప మదనుఁ డన్ వాని వికర్ణు
శత్రుంజయుని శత్రుసహుని సుదేహుఁ । జిత్రబాహు ద్రుమాఖ్యుఁ జేసూటిఁ బనుప
జూదంబునకు ధర్మసుతుఁడు ధనంబు । లొడ్డిన ట్లొడ్డినట్లయ్యెఁ జూపఱకు.
మారక యిట్లు కుమార సప్తకము । భూరిసేనలు గొల్వఁ బొంకమైఁ గవిసి
గాడ్పునందనుఁ దాఁకఁ గర్ణుపైఁ జేయి । మోడ్పక నతఁడు ననేక బాణములఁ (?)
బఱపి సేనలు త్రెవ్వఁ బతినొవ్వ వారి । నఱకె దామెనకట్లు నఱికిన యట్లు.
అపుడు కర్ణుఁడు: "దీమమైతినే నేఁడు । నృపకుమారుల" కని నిట్టూర్పుతోడ
ముగియనిరణము భీమునితోడ మఱియు । జగములు బెదర సచ్చటఁ జేయుచుండ
నీసున బలములు నెక్కి పెల్లార్చి । యేసియు బండికల్లెత్తి వైచియును,
అమ్ముసలముల మహాశూల గదల । [1]రిమ్మియుఁ బాషాణవృష్టి ముంచియును,
గరికళేబర తురంగమ కళేబరము । లురుశక్తి వైచియు నుఱికి స్రుక్కఁబడియు
సూతాశ్వములఁ జంపఁ జూచియుఁ బెక్కు । రీతులఁ బెనఁగి రేరికిఁ ద్రోవ లేక.
అనలాస్త్రముల భీముఁ డాతట్టు ముట్టి । యనువుగాఁ జించి కర్ణుని విల్లుద్రుంచి
యది రవోల్కాపాతమని దోఁప వాని । పదకఘురత్నంబు పడనేసి యార్చి
కలువదండ విధంబుగా నోలి నొసల । నిలిపె నారాచముల్ నెఱి నాఱు రెండు.
సైనికులపుడు మాంసపు మిట్టలెక్కి । వానిఁజూచిరి పోటుఁదలి నిశ్చలత.
భీముఁడిట్లు జయంబు పెనుపఁ గర్ణుండు । హేమరేఖా చాపమొలమి సంధించి
ఘన భీమచాప భంగము రాము కరణి । నొసరించి యవ్వీరునురము నోనేసి
యనువొప్ప నతని యుగ్యముల పగ్గములు । దునిమి సూతుని నొంపఁ దురగంబులంత
సాగక నొగలతో సందడి గొనఁగ । ధీగతి నతఁడు పృథివికిని దాఁటి
తలవీడఁ బాఱి యుధామన్యు తేరి । బలునొగ లెక్కె భూపా! చిత్తగింపు.
అరద మీ తెఱఁగైన ననిలజుఁడలుక । నురు కార్ముకమున కుద్యోగించుచోటఁ
గర్ణుఁడా విల్లును ఖండించి పడఁగ । చూర్ణంబు సేయ నాశూరుండు గొనక
శక్తి వైచిన, బాణశక్తి నాశక్తి । రక్తుఁడై పతిచూడ రాధేయుఁ డడఁచె.
పలకయు వాలును బట్టి బకారి । పలక ఖండించినఁ, బట్టెది యతఁడు

---

1. విమ్మయ్యు. (మూ)

నసిపైచి కర్ణు శరాసనంబణఁచి । వెస వాని తేరికి వ్రేఁగొప్ప దాఁటి
దాయ, చిక్కితివని తడవుచోఁ గర్ణుఁ । డాయెడ నిలువ ధైర్యములేక తొలఁగి
పడగ కంబమునకుఁ బట్టుగా నిడిన । పొడవైన పీఠకంబున మేను డాఁచి
వంచనగతి నుండ, వడిఁ బాఱఁ బోలు । నంచుఁ బాఱినచొప్పు నటగానకతఁడు
రథము క్రిందికిఁ బోవు రాధేయుఁ డనుచుఁ । బృథివికి దాఁటె యా భీముండు వెదక
దొంటి నేమంబుగఁ దోఁచి కర్ణుండు । వింట నారసములు వేఁడిమిఁ దొడిగి
యన్నిరాయుధు భీము నరదంబు లేక । యున్న సాహసముతో నుగ్రుఁడై యేయ,
నలసియు వెన్నిక యావృకోదరుఁడు । మలసి తేరికిదాఁట మఱి యన్యగాక
యా నరుశరముల నటు నిటు నడిన । నేనావ యవయములచే నొడ్డి కొనుచు
నవి పుచ్చివైచుచు నంగంద వోవ, । నిఁడిన వాని నన్నిటిని నున్మెచును
ఖలు వాక్యములకంటెఁ గడు వాఁడియైన । యలుగులు వాఁడు దేహమున నాటింప
నిర్వహింపఁగ రాక నీకువకారుఁడును । సర్వసేనలు చూడ జవమొప్పఁ బోయి
తేరికి రారాని దెసఁ బార్థపతిత । వారణ శవపర్వతములలో డాఁగె. (?)
డాఁగిన వాఁడు వెంటనె తేరు డిగ్గి । యేఁగి ధర్మవిచార మించుక లేక
యారీతి రణమున నలసిన భీము । దూఱొప్ప విరథుఁ గైదువులేనివానిఁ
జంప విచారించి జనని వాక్యమునఁ । జంపక కర్ణుండు సత్యసంధుండు
భీముఁడు సొచ్చిన పీనుఁగుప్రోవు । భూమీశ, వింటికొప్పునఁ బాయఁ ద్రోసి
యదిగొని వాని మహోజఠరంబు । మద మొప్పఁ బొడుచుచు మాటలిట్లాడె :

కర్ణుఁడు భీమసేను నవమానించి నీచోక్తులు వల్కుట

" వండిపెట్టఁగఁ బొమ్ము వాయుజ, నీకు । భండనంబేటికి బహుభోజనుఁడవు ?
మునివృత్తి వనవాసమున కీవు దగుదు ; । తనర నెన్నఁడును క్షాత్రమునకుఁ బడకు.
అసికి నచ్చిననేమి యనదల వెదకి । పెనఁగుము బలియురపైఁ ద్రోసిపోకు.
పోపొమ్ము బ్రదుకుము పొరిగొని నిన్ను ; । శ్రీపతి పార్థులఁ జేరుము పాఱి. "
అనునంతఁ గ్రీడికి హరి భీముఁ జూపి : । " వెనుకయట్టులు వీని విడిపింతు గాక
మనకుఁ దోడైవచ్చు మానైకధనుఁడు । తనకిట్టి దశ వచ్చె దైవాజ్ఞ నకట !
ఎప్పటినుండి వీరిట్లు పోరెదరొ ! । గుప్పనొప్పు నితండు కురుసేన నొవ్వ. "
అని చెప్పఁ గ్రీడి ప్రత్యాలీఢ పాద । మొనర వెన్కకు విల్లు నొడలును ద్రిప్పి

పలునారసములేయఁ బాఱెఁ గర్ణుండు । సెలలవిసినయట్లు చిమ్మె నెత్తురులు.
పౌనర మాంత్రికు మంత్రమునఁ దావి విడిచి । చను బ్రహ్మరాక్షసు చందంబు దోఁపఁ
బాఱెడు కర్ణు నశ్వత్థుండు మఱియుఁ । దీఱఁజూడఁ దలంచి దివ్యాస్త్రమేయ
నద నెఱింగి పరార్థ మాచరించుటకు । నని ద్రౌణి గనుమాడె నర్థమార్గమున.
తునిమిన ద్రౌణిఁ బార్థుఁడు గాడఁ జూచి । యనలున కనలంబులైన బాణముల
వెన్నడించినఁ దేరువిడిచి వాఁడరిగి । పన్నిన కౌరవబలములోఁ డాఁగె.
అంత [1]నివ్వెఱమాని యాటలేచి భీముఁ । డంతనంత విశోకుఁ డరదంబు దెచ్చి
కూడినఁ దేరెక్కి కొఱఁత చిత్తమున । గాడుచు నరుఁజేర [2]నడివడి నడచె.
వారియోగము చూచి వగశక్తియెక్కి । తేరు సాత్యకి యట్టిదెసకుఁ దోలించి
నెఱి నలంబుసుఁడను నృపుండు మార్కొనిన । నఱికి, వానిబలంబు నలుదెస పఱపి,
మదమున మఱియుఁ గుమారవర్గంబు । గదిసిన శరవృష్టి గప్పుచు నిగిడి,
యువరాజు విరథుఁగా నొనరించి వానిఁ । దవిలిపట్టఁ దలంపఁ, ద్రిగర్తులార్చి
వేయితేరులవారు వీరులు మఱియు । నాయెడ నెక్కుచో, నతఁడెల్లవారి
భూరి బాణంబులఁ బొదివియు నూఱు । తేరులు విఱిచి యద్దెస పౌఁజు విప్పి
పోనడఁగించి విప్పున నూరసేన । సేన దాఁకిన నందుఁ జిక్కక యతఁడు
వీచులఁ గదలని వేదండ లీలఁ । ద్రోచుక చనిచని తోడ్తోన మఱియుఁ
గాళింగు లెక్కినఁ గలగుండు వెట్టి । యాలీల మఱియు సైన్యములెక్కఁ దఱిమి
జననాబ్ధి దాఁటిన సంయమివోలె । శినివరుఁ డొకదరిఁ జేరినట్లగుచు
నేద దేఱఁగఁ జూచి జిష్ణునకతని । యాదవేంద్రుఁడు చూపి యప్పుడిట్లనియె:
‘గురు భోజ కాళింగ కురుకుమారకుల । గురు[3]శక్తి గెలిచి నీ కూర్మి శిష్యుండు
ఇదె వచ్చె మనకింత హితకారి గలఁడె! । మది మెచ్చఁదగు.’ నన్న మఘవాత్మజుండు:
“ఎక్కడి హితమది! యేఁ దన్ను బతికి । నక్కడ రక్షగా నర్థించి పెట్టి
వచ్చితిఁ; దనకు రావచ్చునే యిట్లు! । చెచ్చెఱ మఱచెనో సేనాని ప్రతిన!
ఈ మారుతియు వచ్చె, నింతకు నృపతి । యేమాయెనో! వీరి నిటఁ దాన తఱిమె.
వైరి వ్రాలఁడు ప్రొద్దు వ్రాలెడుఁ గాని; । పోరామి యీరీతిఁ బుట్టునే మనకు!
అదిగాక సాత్యకి నలసిన వానిఁ । బొదివెఁ గదే వీఁడు భూరిశ్రవుండు!

1. నిట్టడ. 2. వడముడి. 3. భక్తి. (మూ)

తానింత డయ్యెఁడు తనడప్పి దీఱఁ । గానఁ డీతండేమి గాఁగల వాఁడో!
పూర్వవైరంబది పొమ్మన్నఁ బోదు । సర్వంబుఁ గూడె నీ సైంధవు వధకు."

భూరిశ్రవుఁడు సాత్యకితో యుద్ధమొనర్చి మడియుట

అనునంత: "నిలు నిలు మటఁ బోకు పోకు । శినివర, నాచేతఁ జిక్కితి గాదె!
పాఱిన విడువఁ బాతాళలోకంబు (?) । దూఱిన విడువను ద్రుంతు నధింతు.
నిన్ను బుత్తెంచిన నృపునకు భయముఁ, । బన్ని నీకొదిఁగెడి భటునకుఁ బ్రియము,
నీరాక కలరిన నేఁటి కిరీటి । శౌరుల కలపును సవరింతు." ననుచు
వీరుఁడు దివ్యాస్త్ర వేదియు నైన । భూరిశ్రవుఁడు భూరిభుజుఁడు దాఁకినను
దననొప్పి సూత రథ్యంబుల నొప్పి । మనసునఁ బెట్టక మాధవానుజుఁడు:
"ఓరి! నీవా నాకు నొకయెదురింక! । చేరి యిట్లాడిన జిహ్వ కోసెదను.
మెత్తనఁ బోవేల? మీకెల్ల వేరు । విత్తు నన్నెఱుఁగవే వృష్ణులలోన!
పోరాడి బొందితోఁ బోదుగా." కనుచు । ఘోరాజి ఘోరభంగుల నమ్ములేయ,
భూరిశ్రవుండు నప్పుడు పెచ్చుపెరిగి । దారుణ మర్మవిదారణాస్త్రముల
నావీరుఁ బొదువ మహాదంద్వ యుద్ధ । మావేళఁ జెలఁగె భయంకరమగుచు.
'పడె గెల్చె నొకఁడు లోఁబడె గెల్చె' ననుచు । నెడనెడ జనవాక్య మిరువురఁ బ్రాఁకె.
వింటిపోక పతాకవిఱుగు రథ్యముల । గెంటె దిరికి నెఱిఁగింపరు వెసను.
నొచ్చుట పగులుట నొగులుట బాణ । ముచ్చిపోవుట గాన రుల్లంబునందు.
చచ్చియు ఒవాలుభంగిఁ జరియించి పడక । యచ్చలంబులు మానవని తోఁచెఁ బ్రజకు.
అంత నొండొరుల రథాశ్వ సారథుల । నింతలింతలు చేసి యిలకును దిగక
యేటులాటకుఁ జొచ్చి యిరువురు విండ్లు । మోటులై జోడులు మొదలికిఁ బోవ
గదల ముద్గర పరిఘంబులఁ బోరి । పదపడి కత్తులుఁబలకలుఁ గొనుచుఁ
బాద సంచారులై పలుముష్టిఁ బోరి । మేదిని నెత్తుట మేదిల్ల నిరిచి
యులవులఁ దీర్చక యతి చిత్రగతులఁ । దలపడి వెండియుఁ దమ యాగ్రహముల
వేయుచోఁ, బలకలు వేట్లచేఁ దెగిన । కాయవంచనఁ గన్నుగలిగి తప్పుచును,
[1]దారొండొరులతోడఁ దాఁకి బిట్టగసి । యూరువు చెమటలు సుగ్రులైయంతఁ
గత్తులు దునియు చో ఘన మల్లవిద్య । మొత్తులాటకుఁ జొచ్చి మోములు దాఁకి

1. దారలొండొంటితోఁ దాఁకిచిచ్చెసంగి. (మూ)

యురముల భుజముల నొండొరు నొత్తి । కరచరణంబులఁ గంపముగాఁ బెనఁగ
హరి యిరువురఁ జూపి యర్జునుఁ బలికె: । "పగకింపు శిష్యుని [1]పాటు కిరీటి!
యలసినవానితో నలయని వాని । కలహంబు విషమంబు గనుతింపవేమి?
ఒగి నొంటి మనకుఁ దోడ్పొసఁగింప వచ్చెఁ । దగఁ గాన సాత్యకిఁ దలఁకొనఁ గాదె!"
యనినఁ బార్థుఁడుపల్కె: "నదియట్లతగును । వినుము నాకెపుడయాదు విమతసంకటము.
ఎక్కటిఁ బోరుచో నిట్లేయరాదు । తక్కటి నృపుఁడౌ తాతయు సోమదత్తి !
ఇట్టియు నీయాజ్ఞ సేసెద." ననఁగ । నట్టిచో మేలుచేసైయె సోమదత్తి
పృథివిపై వైనేయుఁ బెంచఁగఁ బెనఁగ । శిథిలునిగాఁ ద్రోసి చేయొకకాల
నురమొకకాల నత్యుగ్రుఁడై ద్రొక్కి । కరవాల[2]మును వాని కంఠలక్ష్యముగ
నా యెడఁ గరకంకణార్భులు మెఱయ । వ్రేయఁ జేయెత్తిన, వెన్నుండు మఱియు
వ్రేయు మేయుము పార్థ, వేయస్త్ర మనిన । నాయన తాతశౌర్యము మెచ్చుకొనుచుఁ
బూఁచి గాఢాకృష్ట భూరి భల్లమున । నాచేయి దునిమె సైన్యములు శోకింప.
ఆరీతి జయసిద్ధి యాఖడి వోవ । భూరిశ్రవుం డాత్మఁ బురపురఁ బొక్కి
'యక్కటా! [4]యిట్లేసినతఁ డర్జునుండు । తక్కిన వాఁడింత ధన్విగాఁ' డనుచు
మోమటు ద్రిప్పి నమ్మగనిఫల్గునుఁ జూచి: । "యేమయ్య పాండవ, యిదినీకుఁదగున!
నీ మాను మిదిగాదు నిన్నేమి చెనక; । నీ మాడ్కి రణధర్మ నిధులును లేరు;
ఎవ్వరు చెప్పినా రీబుద్ధి నీకు? । అవ్విష్ణుఁడో? కాక యజుఁడో? హరుండో?
ఏమఱిపాట నిట్లేయుదే?" యనిన । "నోమహాత్మ! యధర్మ మొక్కింత సేయఁ;
దనవాని కాజిలోఁ దగవు గోడ్పడుట. । నిను నుపేక్షించిన నీ వారి దూఱు;
మలసిన సాత్యకి నతిఘోర వేళ । నెలకొని నొంచితి నీ కేటితగవు?
అన్న! మీరందఱు నభిమన్యు నట్లు । మన్నిగొందురె ధర్మమార్గస్థులేని?"
అనిన [5]నేయుత్తరం బతఁడీయకున్న । మనుజ నాయకులును మంత్రులు భటులు
దూఱిన నట్లు పార్థుఁడు వారిఁ బలికి । జాతిసద్ధృతి నంత సంబంధిఁ జూచి:
"యకట భూరిశ్రవ! యాజి నీకట్టి । వికృతి వాటిల్లనే వెడరాజనీతి?
కౌరవ్యుఁ డీకర్మగతిఁ బోవుఁ గాక । [6]వీర, నీకొదవెను వీరైక ముక్తి;

---

1. పాటి. 2. మెత్తి కరకంఠలక్ష్యమున. 3. కృష్ణ. 4. యీయేటు అర్జునుఁడుగాని.
5. నిరుత్తరంబతఁ డియ్యకంత. 6. వీ రని కొవదని వీరైక యుక్తి. (మూ)

ఇంత నేఁ జేసితి; నీవు నా ప్రతిన । చింతింపు నాకెల్లు సేయక పోదు."
అనిన సాత్యకి వీడి యతఁడున్న నేల । నున బాణముల శయ్య గావించి యందుఁ
బ్రాయోపవేశంబు పాటించి శాంతి । నాయాత్మఁ బ్రాణముల్ నై యర్థిఁ గూర్చుండ,
సాత్యకి లేచి శస్త్రము సంతరించి । సత్యభీతి నరయంబు శౌరి భీముఁడును
ఘన కృపాశ్వత్థామ కర్ణులు వారింప । వినక భూరిశ్రవు వెసఁ ద్రెవ్వ వేసె.
వ్రేసి వారించిన వీరులఁ జూచి । "నానాహవంబున నన్యాయ మెక్కడిది?
కర్ణ కృపాది రక్షకులుండఁ గాదె । వర్ణింప నే వీని వధియించి నాఁడ.
ఒంటిమై నాలుగు నిండఁ బ్రాణంబులు । గొంటి యెల్లభీమసున్నఁ గుఱ్ఱందఱును?
తారువట్టిన నీతి తమకును గలిగె; । వారింపఁ బనియేమి వచ్చె నాపగయు."
ననియె నంత నసంతోషమున నగ్గతికిఁ । జనియె దిక్కులు చూడ సౌమదత్తియును.
ఇంత వైరము వీరి కేట్లాయె ననినఁ । గొంత చెప్పెద విను కురురాజ, తొల్లి

సాత్యకి పరాభవ కారణము

దేవకుండను రాజు దేవకీ దేవి । కావల వీర స్వయంవరోత్సవము
సేయు చో, నచటికి శిని వీని తాత । ధీయుత యదువంశ్యుఁ డరిగి గర్వమున
రాజుల నోడిసి యా రాజాస్యఁ గొనుచు । రాజమార్గంబున రాఁ, జూడలేక
భూరిశ్రవుని తండ్రి భూపసోమదత్తుఁ । డా రథికునిఁ దాఁకి యాలంబు సేయ
[1]వీరులు మదినొచ్చి విరథులై వ్రాలి । ధారుణి నిరువురుఁ దలపట్లు పట్టి,
శిని సోమదత్తు నిర్జించి మూర్ఛితునిఁ । గొనక కొప్పునబట్టి గాల్దాఁకన నీక యీడ్చి
తన్నియుఁ జంపక దయవుట్టి విడువఁ । దన్నునడ్డ యతఁడు తడయక పోయి
హరునకుఁ దపము సేయఁగఁ బెద్దకాల । మరిగె; మింటికి శిని యరిగె నాలోన.
ఆతని సుతుఁడును నంతటఁ జావ । భూతేశుఁ డంతలోఁ బొడచూపి కృపను
'ఓ సోమదత్త, నీకు నయించు సుతుఁడు । చేసు (?) వానికి నొప్పి శినిమనుమనికి.
పోటుగ్ర నీ' యని చెప్పి పోవుట వీరి । కినుకకుఁ గారణమయ్యె నిట మీఁద వినుము.
భూరిశ్రవుండట్లు పొలిసినఁ గ్రీడి । తేరు సైంధవునకై తిరిగింపఁ జేసి

---

1. వీరికి(మూ).

కర్ణుఁడు సాత్యకితో యుద్ధము చేసి యోడిపోవుట

వెనుక వీక్షింపుచో విను కర్ణుఁడపుడు । శినివరుతో నాజి సేయుచున్నాఁడు.
తమ జోదు వడిసెఁ గ్రోధమునఁ గర్ణుండు । శ్రమము దీఱిన నుబ్బు సాత్యకి పెనఁగ
నయ్యాజి ఘనమయ్యె; నంత సాత్యకికిఁ । జయ్యన రణమబ్బె జననాథ, వినుము.
ఇట్టున్న నాఁ డాజి కేఁగుచో నెదుర । నెట్టన హరియిట్లు నిజసూతుఁ బలికె:
"ఒక సన్న శంఖ మే నొత్తెదఁ గాని । సకల యత్నముఁ దేరు సారథి, తెమ్ము.
ఎచ్చట నెవ్వని కిమ్ము డెప్పరము । వచ్చునో నేఁటికి వలయు నిన్నియును."
అనివచ్చి పాంచజన్యము హరియొత్తఁ । గొనివచ్చి కాంచె నక్కుశలుండు తేరు.
తెచ్చి కాంచిన మెచ్చి దేవకీతనయుఁ । డిచ్చెఁ బుత్తెంచె [1]శినీంద్రున కదియు.
ఇట్టి సాత్యకిఁ జూచి యింద్రనందనుఁడు । నెట్టన శౌరితో: "నీ వింక రథము
బలువిడి రాధేయుపైఁ బోవనిమ్ము । చలము రెట్టింపంగ సాత్యకితోడ
నలుకఁ బోరాడెడి నంగ రా." జనిన । జలజాక్షుఁ డతనికి సాత్యకే చాలుఁ;
బోనిత్తు రథమని పూఁపున్నై నడవ । శైనేయుఁ డిటఁ దేగ చదిపి రాధేయుఁ
బఱపినఁ గౌరవబలము సిక్కెంద్రు । తెఱపియీ కవ్వీరుఁ దేల్చి రస్త్రముల.
... ... । ... ...
అప్పుడు హరి రథంబగుట తద్రథము । ... ...
ప్రొద్దు పోకకు యుద్ధభూమి కే తేర । సద్దారకుండు సాత్యకిఁ గదియించి
హరి ఖురంబులు మ్రోయ హరి తేరు గొనుచు । హరిఁ జేరె ననుటయు నాంబికేయుండు:
"ఎందు సంజయ, వినమిట్టి చోద్యములు; । కుందు లేదసరాదె కుంతి సూనులకు.
అనిఁ గ్రీడి నింక సాత్యకి గూడ నెట్లు । మును గూడి నట్టి భీముఁడు చేసె?" ననఁగ
నా సూతజుఁడు పల్కె: "నట్లు కర్ణుండు । వాసిపోఁ బలికి పోవఁగ భీముఁడేఁగి
బీభత్సు రథమెక్కె పెద్దయుఁ బ్రొద్దు । భ్రూభంగమున మాట పూన్పక యుండి
తగఁ బార్థు మఱిపల్కెఁ: "దమ్ముఁడా! నాకు । పగపవు మీలోనివాఁడనా యేను!
చిక్కినచో నన్నుఁ జిన్నఁబో నాడె । నక్కర్ణుఁ జేఁ బోయి యతనిపైఁ బడుదుఁ;
జత్తుఁ జంపుదు వాని సాగనీ." ననినఁ । జిత్తంబులోఁ గుంది జిష్ణుఁ డిట్లనియె:

---

1. శైనేంద్రున. (మూ)

" అన్న, నా చెవి సోఁక నాడె నిన్నతఁడు; । నన్ను నాడుటగాని నలి నిన్నుఁ గాదు;
సైరింపు మది నే విచారించుకొందు; । నీరసాత్మ్ముఁడు వాఁడు నిన్నాడువాఁడె!"
అని క్రీడి కర్ణున కభిముఖం బేఁగి । " విసర భీముని నేల వెడమాట నాడితివి?
తతనికి నీకు లేదా యంతరంబు? । అతఁడు నిన్నాడెనే యందంద సిఱుగ?
ఇప్పుడు గదర శినింద్రుండు తఱిమె! । ఎప్పుడు గలగర్వ మేటికి నీకు;
ఎడపక గెలుచు వారెల్ల నీయట్లు । ... ...
... ... । ఏపాటు పడుదువో యెఱుఁగు నాచేత!"
అని తేరు వానిపై నతఁడు తోలింప । ఘన రథంబటమున్న కర్ణుండు పఱపి
నిలిచి బిట్టేయుచో నీ సేనలెల్లఁ । గెలఁకుల నిగిడి కిరీటి నేసుఁగను (?),
ఆ తీవ్రరణము దేవాసుర రణము । తాతమై సిగుడుచోఁ, దలమీఱి నకుఁడు
శైనేయు వాయుజ సహితుఁడై వారి । దానేయుపుకు నీతనయుండు గదిసి
కర్ణునిఁ బలికె: " నాకర్ణింపు కర్ణ! । యగ్గ్నంబున వాఁడె యస్కుంచు జాతె;
నించుక *నిలుపు నాకిది నీవరంబు । పెంచికైఁ గాలెను బీభత్సుఁ డింక;
ఇతనికై మఱి చత్తు రితరపాండవులు; । క్షితి నాకు నీవ యిచ్చిన వాఁడ నగుదు;
శల్యుండు నేను నశ్వత్థామ కృపుఁడు । తుల్య తేజోనిధి దుశ్శాసనుండు
నీకుఁ దోడగుదుము నిక్కువం." బనిన, । ఆకర్ణుఁ: " డయ్య, నేనట్ల నిల్చెదను;
భీముచే నొడలెల్లఁ బిండయ్యె నైన । నేమాయె మాన సహితుఁడనై నిలుతు.
నీవఁట పంతువు నేఁడంత నన్ను । లావును జలము నేలా డాఁప నేర్తు?"
నని సర్వసేనల నర్జునుమీఁద । మొనకట్టఁ జేసి యమ్మూర్ఖచిత్తుండు
శల్యాది భటులతో సన్నద్ధుఁడై నఁ । గల్యాణవిధి నాజిగై కొని నరుఁడు
చిత్ర విచిత్ర విశేష బాణములఁ । జిత్రభాను కృశాను చేష్ట రానేసి,
యానేనఁ బడిన రథావయవములు, । గీసిన ట్లొరగిన కేతుదండములు,
జబ్బుగాఁ దొఱగిన చాపదండములు, । గుజ్జైనగూడైన కుంజరాంగములు,
నట్టలై తునిసిన యశ్వదేహములుఁ । దెట్టువచేసె నద్దెస రక్తనదికి.
చేసి యంతటఁ గర్ణు శితబాణ నవతి, । నా సుయోధను గిట్టి యతులాస్త్రవృష్టి,
మద్రాధిపతిఁ గూడి మార్గణద్విశతి, । నా ద్రౌణి కుఱికి శితాశుగత్రిశతి,
యువరాజు మార్కొని యురుతర స్థితిని । దవిలి క్రోధింప నంతట విచ్చిపోక

* 'అర్జునాదుల' అనుకర్మ అధ్యాహార్యము.

యరుణు గ్రుంకించెడి యూస నందఱును । బగుపాస్త్ర కోటులు పఱుపఁ, గిరీటి
యొసరిన పస వారినొక్కటఁ బెక్కు । తునియలు సేయుచుఁ ద్రోచుక నడవ
సైంధవుండును వారిసందుల వచ్చి । గంగకాళిను సేయుఁ గాంచి యన్నరుఁడు
కర్ణాదు లడ్డంబుగావున వానిఁ । జూర్ణంబుగా సేయఁ జొప్పడ [1]కలిగి

కర్ణార్జునుల ద్వంద్వ యుద్ధము

శైనేయ వాయుజ సహితుఁడై కర్ణు । నోసేయ వాఁడును [2]నొప్పికి నోర్చి
వెడఁగులై వ్రేఁగైన వేఁడి నారసము । లకరి మువ్వురి [3]యెదలంట సేయుచును
నిలిపిన, నా నాయకులు నంతఁ దెలిసి । లలి వాని రథము సల్లన నాటసేయ
నిట్టుగాదని క్రీడి యేనూటఁ గర్ణు । పుట్టించి విలుఁద్రుంప మూఁఖల్లి వాఁడు
నంతలోపలఁ దేఱి యన్యచాపమునఁ । గొంత యేయఁగఁ గ్రీడి కోపించి మఱియు,
వాని ప్రాణము ద్రోవ వడిగలతూపు । భూనభోంతరములు పొగయ సేయుటయు,
నది ద్రౌణి దునిమె నయ్యర్ధచంద్రమునఁ; । బొదివెఁ గర్ణుఁడు నస్త్రముల మఱినరుని.
నరుఁడంతఁ బనికి విఘ్నము పుట్టుననుచు । మరణాంతధీరుఁడై (?) మార్గ్వి ఘోషింప
రాధేయు వివిధ నారాచ పాతముల । బాధింప, నెడసొచ్చి పైపై బలంబు
పవనజు శైనేయుఁ బార్థు బిట్టేయఁ । దవిలి పార్థుఁడు విప్పి తనపేరువాడి
యలుగుల పఱ్ఱుగా సంగాధిరాజు । సలయించి విరథుఁ జేయఁగ ద్రౌణి యరిగి
తేరికిఁ గర్ణుఁ రాఁ దివుచుక ఘోర । నారాచములఁ బార్థు నాట శల్యుండు
వృషసేన కృపులును వెంబడి సేయ । నిషుపరంపరఁ ద్రెవ్వ నితఁడు సేయుచును
దొరలెంత వెనుకకుఁ ద్రోచినఁ బోసి । పురదారి సైంధవుఁ బొదువఁ జూచినను,
అవనీశు పనుపున సఖిలసైన్యములు । వివిధ హేతివ్రాత విషములై గవిసి
విన్వచ్చు రక్తముల్ వెడలసేయుటయు । నొవ్వియొస్నక వారి నోసేసి తఱిని
తెఱపి సైంధవుఁ గాంచి దివ్యబాణంబు । పఱపి వాసిపతాక పార్థుండు దునుము
వాఁడు నర్జును శౌరి వాజులఁ బడగ । వేఁడి నారసముల వ్రేఁగుగా గ్రుచ్చి
తొడిఁబడుచున్నచో దొరలు కర్ణాదు । లెడ చొచ్చి కాచి రనేకభంగులను.
అట్టుగా సైంధవు హరులును నొచ్చెఁ । దిట్టనగతి సారథియు భస్మమయ్యె.

---

1. గలిగి. 2. నొప్పికళోర్చి. 3. నెడనాట. (మూ)

పాండవుఁ డావేళ బాణంబు వాతి । కండగాని నరాతిఁ గానమి సలిపి,
వెస నొడుగఱచుక పీఁకుల దిక్కు । బిసరుహాక్షుని దిక్కు బిట్టు చూచినను,
హరి నరుపాలిటి యాప్తదైవంబు । నరుని నొయ్యనఁ బల్కె : " నర, యిట్లుగాగు
చలము సత్యము నీకుఁ జాలు ; సైన్యముల । గెలుచుట చొప్పు తాఁకెడి దింతలేదు.
ఆ తిమిరారి మాయాతిమిరమున । జాతిగాఁ గప్పును సంజ దీపింప.
అప్పుడార్తురు యోధు లసిపట్టు మఱచి । చప్పట లిడుదురు సత్యంబు మసల
సైంధవు నత్తఱిఁ జంపుము ; లోక । బాంధవు [1]మఱి చూపఁ బరుఁడేప్పఁ గాక. "
అనిన నాగతిఁగాని యరిఁ ద్రుంపరామిఁ । దన శౌర్యహాని కాతఁడును బొక్కుచును
జింతింప, శౌరియు శీఘ్రమే యట్టి । మంతనంబొనరించి మాయ యంపినను
అదివోయి యావేళ నస్తమయంబు । గదిమినట్లుగ భానుఁ గప్పెఁ ; గప్పుటయు
నంధకారముఁ బోల నూఁదల యెత్తి । సింధురాజార్పులు సేనచే వినుచుఁ
జల్లగాలికి లేచు సర్పంబు వోలె । నల్లదిక్కులు చూడ నింతలో శౌరి
తేరిపై నిలుచున్న దేవేంద్రజునకు । వీరుసి సైంధవు వ్రేలఁ జూపుచును

అర్జునుఁడు సైంధవు తల దునుముట

" ఏయుమేయుము పార్థ, యిదె వైరిశిరము । పాయక యున్నది పడమర దిరిగి ;
ద్రౌణి యడ్డమునచ్చుఁ దడసిన. " ననిన । నేణాంకధరుఁ గ్రీడి యిచ్చలోఁ దలఁచి
యాశీవిషము వోలె నతిభీమమైన । పాశుపతాస్త్రంబు పదరక తిగిచి
గంధ మాల్యంబులు గానరాఁ దొడిగి । సైంధవు కుత్తుక చక్కఁ జూచుచును
విడిచిన నది డేగ విధముగ నెగసి । యుడువీథిఁ గోటి సూర్యులవోలె నగుచు
నరుదెంచి వ్రాలి నీ యల్లుని శిరము । హరియించెఁ బతిచూడ నశ్రమలీల.
హరియించి మింటికి నది పాఱనైచి । శరము క్రమ్మఱ వచ్చె సవ్యసాచికిని.
అంత మాయ హరించి హరి సూర్యుఁ జూప । నంతంత మనసేన లాజికిఁ గడఁగె.
మాయ యిట్లు హరించి మఱిఁదితో శౌరి : । "యేయుమేయుము తల యిలఁబడనీక;
యంబకంబులు నిల్పు మంబరవీథి; । శంబర రిపురూప, సత్య మీక్రియకుఁ
గథగల. " దని చెప్పఁ గథయును వినుచు । రథికులు దెగి యేయ రణము సేయుచును

---

1. హరి. (మూ)

దలపడనీక శస్త్రముల నొడ్డుచును । జెలువొందె నవధాన సిద్ధుఁడై నరుఁడు.
ఏమని కథచెప్పె నిట శౌరి యొసిన । భూమి సైంధవుతండ్రి పూర్వకాలమున
సింధురాజ్యంబు రక్షింపుచు నుండి । యంధకారిఁ దపంబునందు మెప్పించి
పట్టిగా నీతనిఁ బడసెఁ బెంపెసఁగ. । అట్టిచో నృపుఁబల్కె నాకాశవాణి:
"వినుము వృద్ధక్షత్ర, నీసుతు స్తకము । తునుము నేమరియుండ గురుముల్లో వైరి;
ప్రతికార మేమైనఁ బాటింపు." మనిన । సతఁడును బుత్త్రమోహమునఁ జింతించి
'యిల నీనితల గూన్చి యెవ్వండు వైచుఁ । దల వ్రక్కలై వాఁడు ధరఁ ద్రెళ్ళుఁ గాక'
యని తపోబలముఁ నాడి రాజ్యమునఁ । దనయు యౌవనవేళఁ దగఁ బ్రతిష్ఠించి
చని యా శమంతపంచకమున నర్థి । నొనరించుచున్నవాఁ డుగ్రతపంబు.
పాశుపతాస్త్రంబు పదపడి తొడిగి । యీ శిరంబచటికి నీవు వోనేసి
వాని యూరువుమీఁద వైపించు మిపుడు । దీని ధారుణిఁ ద్రోచి త్రెళ్ళు వాఁ."డనిన
నాడింపఁ గీలుఁబొమ్మాడిన యట్లు । క్రీడి యాయత్నంబు క్రీడఁ జేసినను
ఖండేందుధరుతూపు గగన మార్గమునఁ । గాండపరంపరాకారమై నిగిడి
తలగొని పోయి వృద్ధక్షత్త్రు నూరు । తలమున వైవ నాతఁడు కన్ను తెఱచి,
హా పుత్త్రకా! యని యది ధాత్రిఁ । ద్రోచి యా పజ్జ తలవ్రక్కలై తాను గడసె.
అప్పుడు గొనియాడి రమరులు పార్థు । ముప్పాలకలు మేన మొలిచె శౌరికిని.
శినిపతి భీములు సింహనాదముల । నొనరించి రప్పుడు నొచ్చె నీప్రజయు.
ఉపకరించిన తూపు నుపసంహరించి । రిపులఁ దోలె నరుండు [1]లేఖులు పొగడ.
తల గూలునందాఁక ధాత్రిఁ దాఁబడక । తులువ మొండెము నుండె దుక్కుదుక్కనుచు;
నీపుత్త్రు లేడ్చిరి నేల గ్రక్కదల; । నా పాండవుల సేన లార్చె నవ్వులను.
పగతు రిట్లుప్పొంగఁ బతులు శోకింపఁ । దగవుపట్టు దలంచి ద్రోణియుఁ గృపుఁడు
హరుని కంఠ విషాగ్ని యతని నేత్రాగ్ని । ధరఁ బర్వెననఁగ నిద్దఱుఁ బార్థుఁ దాఁకి
'కౌంతయార్చిన నోరఁ గు' య్యను మాట । కౌంతేయ భటులకుఁ గలుగ నేసినను,
హరి నొచ్చె తానొచ్చె హయులు నొచ్చియును । నరుఁడట్టి యంపవానకు నోసరిలక
దిక్పాలురిచ్చిన దివ్యబాణములు । వాక్పుష్పములఁ బూజ వాటించి తొడిగి
యేసినఁ బ్రతిబాణ [2]మొక్కక ద్రోణి । యోసరించెఁ; గృపుండు నొక్కింత నిలిచె.
నిలిచి మంత్రంబులు నేర్పుమై నొడువ । నిలువక యది మంట నెఱయ నేతెంచి

1. లేఖులు గడవ. 2. మొక్కడ. (మూ)

కృపుఁ ద్రోచి యాతఁ డెక్కిన తేరు గాల్చ । నృప, ఘోరమూర్ఛ మునింగె నజ్జోదు.
చిక్కిన యోధులు చికుకైతై పఱవ । నక్కిరీటి మురారి యత్యాదరమున
నాలింగనము చేసి "యపుర గాండీవి! । మేలు! నీచేఁగాని మెదుగరు వీరు;
నేఁడెంత వ్రాలదు నీచేత బలము! । వాఁడి దెచ్చితిఁ బాండువంశంబునకును."
అనిన సిగ్గున వాళి యతఁడంత వాంచి, । "నిను జేరినార మన్నిట నేమి కొఱఁత?
నొగలు ద్రొక్కక శౌర్యనుత! నీవు గెలిచి । నెగడ నిచ్చితి కీర్తి నీ దాసులకును.
అట్టుండె నది యింక నధినాథు నునికి । యెట్టిదో తెలియుద మిటఁ ద్రిప్పు రథము."
అని చెప్పి శౌరిచే నట్లు చేయించి । ఘన శంఖరవముతోఁ గదలి యర్జునుఁడు
శైనేయ భీములు చక్రరక్షకుల । తో నేఁగివచ్చినత్రోవనే పట్టి
వీనమంత ధరిత్రి వ్రీలక రథము । నా సీమ శవరాసు లడగొన నడవ,
గురుఁడు నిల్పిన పౌఁజు గురు కురుభటులు । దురమున వెఱచి గొందులు దూఱవచ్చి
యరుణాస్తమయ వేళ నల్లంతఁ దోఁప । నరదంబు డిగ్గి ప్రియంబుతో రాజు
నెల్లయోధులు గొల్వ నేతేర, ధరకు । నుల్లంఘనము చేసి యుభయ కృష్ణులును
ఎదురేఁగి మ్రొక్కిన నిరుగేల వారి । నుదురులు ధర్మసూనుండెత్తి దాల్చి
యొక్క కౌఁగిటఁ జేర్చి యురమున నొత్తి । పెక్కు దీవన లిచ్చి బీభత్సుతోడ
"ఘనుఁడ, చేనెత్తురు గాకుండ రిపుల । వనమాలి కృపఁ జంపి వచ్చితే మరలి!
యెదురులు చూచితి నే." నన్నఁ గ్రీడి: । "యది నీవు రిపులపై నలిగిన లావు;
నీకు రక్షైన శైనేయ వాయుజుల । నాకు రక్షకు నీవు నడపిన వాఁడి;
ద్రోణుని రానీక దొరలఁ గాల్గొలిపి । క్షోణీశ, రణమిావు చూపిన కరుణ."
అనునంత భీమ సాత్యకులు మ్రొక్కినను । జనపతి వారిని నరిఁ గౌఁగిలించి,
యొగి యుధామన్యుండు నుత్తమౌజుండు । మొగపడి మ్రొక్క నిమ్ముల నమ్మతించె.
అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । అని ముని జనమేజయ క్షితిపతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యామీఁద । నెప్పాటఁ గతిచెల్లె నెఱిఁగింపు? మనిన
భానుకులాంభోధి పావన చంద్ర! । భాను కోటిసహస్ర భాభాసమాన!
కరుణా కటాక్ష వీక్షణ! దయాలోల! । సురరాజనుత! మహాసురరాజ హరణ!
ఇది సదాశివ భక్త హితగుణాసక్త । సదయ స్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
శ్రుతిపాత్ర వల్లభనూరి సత్పుత్ర । మతిమద్విధేయ తిమ్మయ నామధేయ
విరచిత ద్రోణాఖ్య విపుల పర్వమున । నరుదు మిాఱఁగఁ జతుర్థాశ్వాస మయ్యె.

పంచమాశ్వాసము

శ్రీవైష్ణవాధార, స్థిర కృపాపూర, । పావనమునిసీమ, పరమాత్మ, రామ!
బ్రాఁతి నంబుధి గట్టి పతి దైత్యు గిట్టి । సీతఁదెచ్చిన సాహసీ! చిత్తగింపు.
అక్కథకుఁడు శౌనకాది సన్మునుల । కక్కథాసూత్ర మిట్లని చెప్పఁదొడఁగె:
ఇట సుయోధనుఁ డాత్మ ‘నింద్రజుఁ డింత । పటుశక్తి మెఱయునే పగ’ కని పొగడి
పాండుసూనుల గెల్చు వగపింత యణఁగి । దండాధిపతి చూడఁ దడయక వచ్చి
యాతని కిట్లను: “ నకట! నాకేటి । భూతల రాజ్యంబు! పోయెద నణఁగి;
ఒఱగె భీష్ముఁడు శయ్య నొకటికిఁ గాక; । నుఱిమె నేడక్షోహిణులు నేఁడు క్రీడి;
నమ్మిన సైంధవు నరున కీవలసెఁ; । దమ్ములు చచ్చిరి తగఁబోరి చాల.
పాండవకులమెల్లఁ బడ నీక వగపు । ఖండింప నేర్తునే కార్ముకాచార్య!
కయ్యంబు తలమోచి కర్ణుండు చేసె; । దయ్య మాతనికి సైంధవు నీక పోయె.”
అనినఁ గోపమువచ్చి యాచార్యుఁడనియె: । “ వినవె! మున్నను బార్థువిఱువరాదంటె;

పాంచాలురఁ జంపక కవచంబు విడువనని ద్రోణుఁడు ప్రతిజ్ఞసేయుట

శకుని వైచినయట్టి సారెలు నేఁటి । కకట! పార్థుశరంబులయ్యెఁ దప్పేమి?
పడఁతి ద్రౌపది నట్లు పఱచిన పాటు । కుడుపక విడుచునే కురురాజ! మిమ్ము.
అడవులఁ దిరిగి వారరుదేర ననికిఁ । దొడఁగితిఁ గాని యందున శాంతిలేదు.
విదురవాక్యములేల వృథపోవు రాజ! । మది నింత తలఁకకు మాటిమాటికిని.
కలన సైంధవు నేల గాచికోవైతి? । వలదంటిమే? పగవాఁడవె నీవు!
పక్కలు పాంచాల పాండవుల్ గాల్వ । నొక్కఁడ నీవును నుడికింపఁ దగునె!
మీరు పోరాడుఁడు మీ నేర్చినట్లు; । వీర, నా ప్రతినయు విను మీక్షణంబ.
ఏను బాంచాలుర నెల్ల వధించి । గాని కత్తళ మూడ్వఁ గలవాఁడఁ గాను.
అరుణాస్తమయమయ్యెనని జాఱకుండ । మరలింపు మనసేన మఱియుఁ బోటునకు.
నమయక తప్పు పాంచాల [1]సేనలను । సమయింపఁ జెప్పు మశ్వత్థామ.” కనుచు

---

1. సేమంబు,

నాజిసంభ్రమమున నానసం బలర । నాజాడ సకలసైన్యముఁ గూడఁ దిగిచి
[1]యసమున రణయత్న మతఁ డాచరింప । వెసఁ గర్ణు డగ్గఱి విభుఁ డంతఁ బలికె:
" ముదుకఁ డాశ్చర్యపు మొన పన్నెఁ గాని । తుదిఁ జూఱవిడిచెఁ బార్థునిఁ జూచిచూచి.
ఇట్టైన సైంధవు నింటనే పెట్టి । కట్టడతో రామె కలహింపఁ గర్ణ!
సేనలు నీరీతిఁ జెడవు; చేసైన । నా నరుండును బోవు నది తప్పెఁ గాని.
ఇట్టి నమ్మనిపోటు నీద్రోణుఁ గొనుచు । నెట్టాజి దొడఁగుద మెఱిఁగింపు." మనినఁ
గొంకక వాఁడాడె: " గురుఁ డేమిసేయు! । నింకిపో దేమిట నీ పాండవాబ్ధి.
ఇచ్చోట వాటమై యితఁడుండకున్నఁ । జొచ్చు పాండవసేనఁ [2]జుఱువుచ్చు నపుడు.
కావున గురు నాడఁ గడవకునొవ్వ । దైవమే చంపె సైంధవు నేమరించి."
అనునంత వారిసైన్యములన్ని గవియు । మనసైన్యములు ద్రోణుమాటునఁగవియ
ఘోర రణంబయ్యె ఘోటక సుభట । వారణ రథ ధూళి పర్వె నవ్వేళ.
ఆధూళి ఖడ్గధారాహత భగ్న । యోధాంగ రక్త పయోధార నణఁగె.
అస్త్రపంజరముల నంధకారంబు । నిస్త్రాణమై తోఁచె నిజమైన యిరులు.
అందు దుర్యోధనుం డాదికొన్నట్లు । డెందంబునందుఁ గడిందియౌ కాంక్షఁ
బాకశాసను బోలె బలమర్దనంబు । చేకొని సేయుచు జిష్ణునిఁ బదిట
ననిలజుఁ బండ్రెంట నధిపు నేనింట । శినివరు వింశతి సేనాని నపతిఁ
గవల నాఱింట శిఖండిఁ దొమ్మిదిటఁ । దోవకి సాత్యకి మూఁట ద్రుపదు నేడింట
ద్రౌపదేయుల ఘటోత్కచ కేకయులను । రూపింప మఱియు వీరుల నట్ల నాటి
మెలఁగఁ జొచ్చిన, నుక్కుమిగిలి ధర్మజుఁడు । తలపడి వాని ప్రతాపంబు మాపి
ముదురు వాలమ్మున మూర్ఛిల్ల నేయ । సదలించి ద్రోణుఁ డయ్యమసూతిఁ దాఁకి
తేరేయునంతలోఁ దెలిసి రారాజు । దారుణగతి ధర్మతనయు నేయఁగను
అక్కడి శైనేయుఁ డతనికై యెక్క । నిక్కడి సేనలు నితనికై యెక్క
సంకులరణమయ్యెఁ జాపశింజినుల । టంకృతిఁ గమలజాండము తీండ్రవెట్ట.
కలశజుఁ డపుడు కేకయ పంచకంబు । నలుకమైఁ జెండాడి యంతటఁ బోక
ద్రుపదజు కొడుకులఁ ద్రుంచి తూటాడె. । నవుడు ద్రోణుని శిబియనురాజు తాఁకి
చాప సారథి రథ్యాశములతోఁ గూడ । నాపద్ధనంబయ్యె నతని వింటికిని.

1. ఆసయ్య. 2. సురపుచ్చు. (మూ)

ఒక్కచోఁ గర్ణవాయుజులకు రణము । నెక్కొన్నఁ గర్ణుఁ డానృపుని కోల్తలను
... ... । ... ...
పడిరి దుష్కర్ణదుష్ప్రవహులను వారు । ... ...
ఉన్నవారిద్దఱు నొకతెర్వు గాక । క్రన్నన పాఱిరి కన్నతావులకు.
కరము భీకరముగాఁ గరువలి సుతుఁడు । తెఱఁగొప్పఁ దనసేన దిక్కుచూచపుడు
రక్తాబ్జములరీతి రౌద్రవిస్ఫూర్తి । యుక్తక్రమంబునై యొనరఁ గన్నులకుఁ
దరమిడి ధర్మనందను దిక్కు చూచి । కరములు ఫాలభాగమునఁ జేర్చుటయుఁ
బ్రళయ కాలమునాఁటి భర్గుండు వోలె । నెలకొన్న భీముని నిజమూర్తి చూచి
ధర్మసుతుండును దనరంగ ద్రుపదుఁ । డర్మిలిఁ గవలు విరాటుఁ డాదిగను
సొరిది నాతని దిక్కు చూడ శంకించి । తిగుగు మోముల వినుతించి రందఱును.
సొలవక శైనేయ సోమదత్తులకుఁ । దలపాటు గలుగ సాత్యకిఁ జూచి యతఁడు :
" [1]బోయ చాయ విశంక భూరిశ్రవసుని । దాయ, యేసితి వెందుఁ దాఁగెదు పోయి ?
బలియిత్తుని" న్నని పలికియు నతని । బలుతూపులకుఁ గాక పాఱెఁ; బాఱినను
సాత్యకి కలిగి యశ్వత్థామ వచ్చి । మృత్యుజిహ్వలఁ బోలు [2]మెఱుఁగుటమ్ములను
దడవిల్లు గొని యేయఁ [3]దత్కాల లబ్ధ । బలములతో హిడింబాసూతి చొచ్చి
ఘోరశక్తుల నాఱు గురియ నాద్రౌణి । నారసంబున నవి నఱకుచు నిగిడి
యంజనగిరి రూపు నతని నందనుని । నంజనపర్వుని నసువులఁ బాపఁ
'గొడుకు గ్రక్కుంతుఁ బోకుమి ద్రౌణి', యనుచు । నుడుకున హైడింబుఁ డుగ్రబాణముల
వర్షించి యొకశక్తి నైవ సహస్ర । శీర్షియై యాశక్తి చేర నాద్రౌణి
పట్టి హైడింబునిపై నది వైవఁ । బట్టీక భయమునఁ బాఱె నయ్యసుర.
వాని ధృష్టద్యుమ్న వాయుసంభవులు । పోనీక ద్రౌణిపైఁ బురికొల్పు కొనుచు
నెక్కి తారును నేయ నితఁడును నెక్కు । స్రుక్కక యొక్క యక్షౌహిణి నఱకె.
ధరణీశ, యావేళ ద్రౌణి యుద్ధంబు । కరము భీకరలీలఁ గానంగ నయ్యె.
చలమెత్తి యంతఁ బాంచాల నందనులు । తలపడి సురథ శ్రుతంజయులనఁగ
... ... । ... ...
మొగమైన యేద్వుర ముదలించి చంపి । తగు కుంతిభోజనందనులఁ జెండాడి

1. బోయశాయని శాంభ ... కోశసేసితి జెందుబోయెదుదాయ. 2. యేరు. 3. బాల్కాలలబ్ధ, (మూ)

భీమజు మూర్ఛా సమేతుఁగాఁ జేయ (?) । నా మహాత్ముని కిన్క కప్పఁడు వెఱచి
సోమకుం డా భీమసుతు నెత్తి కొనుచు । నీ మొన భటు లార్వ నిల్వక పఱచె.
అప్పుడు భీముండు యమసూతి కనలుఁ । దెప్పిరి నిలిచిన దితివంశపతియు
సేనానియును సర్వసేనలు ద్రౌణి । పై నాని నడువ నీప్రజ వారిఁ బొదివె.
అప్పటి నిష్ఠురాహవ విభవంబు । చెప్ప నెయ్యది జిహ్వా శేషాహికైన.
శరదీప్తి నృపుల భీషణాదీప్తి తమముఁ । జొరనీక తిమిరంబు నుమ్మగాపించె.

భీముఁడు బాహ్లికుని మడియించుట

వినుమంత రణములో వెడకి శైనేయుఁ । దన కోపమున సోమదత్తుండు తాఁకి
యని సేయ భీముఁడు నాఘటోత్కచుఁడు । శిస ప్రౌత్రుఁడును దొమ్మసేయవచ్చినను
గొడుకుఁ కుసు బాహ్లికుఁడు తోడువచ్చి । నడముడిచేఁ జచ్చె వజ్రాస్త్ర నిహతి.
ఆతఁడీల్గిన మఱి యధిప, నీసుతులు । వాతూలసుతు తూలవైచు యత్నమున
ఘనశక్తి యుక్తులై గలిసిన, నాత్మఁ । గనలి యందొక పంచకము భీముఁ డడఁచి
వృషరథుం డనువాని వెసఁ గర్ణుతమ్మ్ము । [1]నషుధారలకు బలి యిచ్చి వెండియును,
ఘనులఁబన్నిరువుర గాంధార విభుని । యనుజులఁ దెగటార్చి యార్చెసఁ గవిసి,
లలి సూరసేన మాళవ బాహ్లికాది । బలములు భీముపైఁ బర్వెఁ బర్వనను,
అట యుధిష్ఠురు నాజ్ఞ నచటి దేశీయ । భటులు నెక్కొన నాజి బరవసం బయ్యె.
అప్పుడు రాజు ద్రోణాచార్యుఁ గదిసి: । "యెప్పుడు నీ బాస? యిదె ధర్మసుతుఁడు
అలసినాఁ డర్జునుం డటమున్నె యలసె; । తలఁగొని వారలఁ దలపడ." వనినఁ
బులి గోలవేసినపోల్కి నుగ్రమునఁ । దలపడి ద్రోణుండు ధర్మజుమీఁద
దివ్యాస్త్రములు పెక్కు [2]తెఱఁగుల నేయ । సవ్యాప్తిఁ బ్రతిసాయకావలి నతఁడు
నడఁచిన, నంత బ్రహ్మాస్త్రంబు గురుఁడు । దొడిగి యజాతశత్రునిమీఁద నేయ
శతమఖసుతుఁ డార్వ సైన్యంబు వొగడ । నతఁడది నిలిపె బ్రహ్మాస్త్రంబు నేసి.
వడినంత నెడ సొచ్చి వారిసేనాని । కడు నొత్తివచ్చినఁ గలశజుఁ డొత్తి
పాంచాల యోధులపై నంత నలిగి । ద్రెంచెఁ దచ్చిరములు త్రిశతికిఁ గలుగ.
అంత భీమార్జును లట విరాటాదు । లంతంత నెక్కొయేయఁగ ద్రోణుకొఱకుఁ
గాలాగ్ని నెదిరించు కౌరవభటులు । వ్రాలిరి పెక్కండ్రు వారి శస్త్రముల.

1. నిషుధారణకిచ్చె ములిచి వెండియును. 2. తెరగొని. (మూ)

అత్తఱి నృపుచిత్త మలరింపు దలఁపు । హత్తి గర్ణుఁడు చేరి యంజలి చేసి,
" రారాజ, నీకు భారంబైన పార్థు । మారుతి ధర్మజు మడియింతుఁ జూడు.
నా విశ్వరూప మెన్నఁడుఁ జూడవీవు; । నీవల్ల భోగినై యెట్టియుపేక్ష (?) "

కృపాచార్యుఁడు కర్ణుఁ బరిహాసించుట

అని నేర్పుమై నాడ నావలఁ గృపుఁడు । చని, " పతి నమ్మెంబో సత్యమాడితివి!
నీకుఁ జిక్కెరె పాండు నృపసూనులప్డు! । నూకుఁ గ్రొత్తయె కర్ణ, మహి నీదుకడిమి!
నరులు గోగ్రహణమునాఁటి పౌరుషము । నరులు గంధర్వాజినాఁటి పౌరుషము!
పరిగణింతురు; నీవు పలికినఁ గలదె? " । ... ...
అనుచు నవ్వినఁ గర్ణుఁడతని వీక్షించి, । " విను నీకుఁ దక్కవా వేయింట నేను?
కోయుదు నాలుక గురువైన నైతి; । వేయునూ నాతోడ నెవ్వరు బిరుసా!
క్షితిపతి కెచ్చోట గెలిచి పెట్టితివి? । పతి కార్యహాని నిర్భయులార!" యనిన
వాలెత్తుకొని ద్రౌణి వానికి నలిగి । నేలకై దాఁటిన నృపుఁ డెడసొచ్చి
వారింపఁ గర్ణుండు : " వారింపనేల? । చేరి నారణము వీక్షింపనీ యతనిఁ;
గుత్తుక దునిమెదఁ గొనగోర. " ననినఁ । జిత్తశాంతిఁ గృపుండు క్షితిపతిఁ బలికె :
" నీకు మాన్యుఁడు గాన నృప, మన్నుఁ గర్ణుఁ । డేకీడు వలికిన నే మొల్లములుగ;
నలుకకు వేళయేయకటనేఁ " డనినఁ । జలువగా నృపుఁడాడి జగడంబు మాన్పె.
అంతఁ గర్ణుఁడు పాండవావలి మీఁదఁ । బంతంబుతోఁ దగఁ బైపాటుచేసి
నానూంక శరములు నాలుగు నైదు । నామొన వీరసైన్యము దూఱనేసి
రాజుల శిరములు రణవీధి గెడపి । వాజుల రథముల వడి నుగ్గుచేసి
సామజంబుల భటసమితిఁ జెండాడ । నీ చూడ్కిగాదని యింద్రజుఁ డడరి
వాని బాణములోలి వ్రయ్య బాణములు । వాని బాణములోలి వ్రాల విల్వీతిచి (?)
యొండువింటికిఁ బాఱి యొగ్గకునెడను । గుండియ యొక కోలగునికిలనాటి
తేరుఖండింప రాధేయుండు కృపుని । తేరెక్కి పాఱె బుద్ధికి సిగ్గు లేక.
అప్పు డర్జునుమీఁద నధిపతి యనికి । గుప్పింపఁ జూచిన గురుతనూభవుఁడు
మాటలు పెక్కాడి మరలంగఁ ద్రోచి । గాటంబు మెఱయ నక్కడఁ బార్థుఁ దాఁకె
కపికేతు రథ వృషాకపి కేతనములు । నపకారమతిఁ గప్ప నాయుగ్రతకును
బాండు బలంబులు పాఱె; నుద్దండ । చండిమఁ గదిసి ధృష్టద్యుమ్నుఁ డపుడు

ద్రౌణితోఁ బెక్కుచందములఁ బోరాడి । బాణధారలఁ దేరుపడిన భీతిల్లి
పాఱె ; నప్పుడు భీమ పాండవాగ్రజులు । చీరిన రావయ్యె సేనలయ్యనికి.
ఇట్లు ద్రౌణి చెలంగి యేయఁ గిరీటి । గుట్టుతోఁ బిల్చి యా క్రోధువిల్దునిమి
సూతహీనుని రథ్యశూన్యునిఁ జేయ । నాతని కెడసొచ్చి రఖిల కౌరవులు.
అంతఁ గాల్కాని యెక్కి యా సేనమీఁదఁ । గౌంతేయు సేన సంగరము సేయంగ,
మలసి వంగాంబష్ఠ మద్రమరాట । బలముల [1]నఱకె నేర్పడ భీముఁడంత.
తక్కటి బలమును ద్రౌణి గాల్కాలుప । నెక్కుచు నరుఁడేయ నెడయుచుఁ బాఱె.

సోమదత్తుఁడు సాత్యకితో యుద్ధ మొనర్చి మడియుట

సుతునిఁ దండ్రినిఁ బాసి సోమదత్తుండు । మతిమండ శైనేయు మఱియును దాఁకి,
సూతునిఁ దునిమిన శోకించి యతఁడు । సూతుఁడు తానైయె సోమదత్తుని
శరవిద్యఁ దలపడి శక్యంబు గాక । పరిఘశక్త్యాదులఁ బఱపి భేదిలక
గిరులెత్తి వైచి యాక్రియకులోపడక । కరముష్టిఁ బొడిచి యాగతి గెల్పులేక
సోమరియగుచున్నచో, ఘటోత్కచుఁడు । భీముఁడు నెడసొచ్చి పెద్దతోడ్పడిన
నాపస రథికుఁడై హారితమ్ముఁ డతని । నేపెసలార బిట్టేసి వధించె.
తమసేన కిట్టు లాధారమగా జోదు । సమసిన దొరలెల్ల సాత్యకి మీఁద
నేకయత్నంబున నేఁగినఁ దిగిచి । పోక యందఱ ధర్మపుత్త్రుండు విప్పి
ద్రోణునిఁ దనమీఁదఁ దోలిన రథికు । బాణభీకరుఁ దాఁకి భయమింత లేక
చేరువఁ [x]కృష్ణుండు జిష్ణుండు నున్న । సారయుక్తి ననేక శరములు పఱపి
ద్రోయు చాపముఁ ద్రుంచి మూర్ఛితుఁ జేయ । నాయెడ శౌరి యిట్లను నరపతికి :
“ కొఱవిచేఁ దలగోకుకొన్నట్లు ద్రోణు । నెఱిఁగి యెఱింగి నీ వేలడగ్గఱుదు ?
భీముఁ డెంతకు లేఁడు పెనఁగెడుఁ గాక ; । శ్రీముఖ, నీవిట్లు చెయిచేసికొనకు. ”
అనిన భీమునిపజ్జ నారాజుపోవఁ । దనమూర్ఛ దేఱి యంతట ద్రోణుఁ డలిగి
యమసూతిగతి చూచి ‘ యటు పోకుపోకు । సమర ధర్మమును విచారింపు ’ మనుచు
నటపోవ, భీమసాత్యకి ఘటోత్కచులు । భటులు వెండియు ద్రోణు బ్రదికి పోనీక
యడ్డగించిన, నీభటావలి వారి । నడ్డగించిన ఘోరమయ్యె రణంబు.

---

1. నఱకి రేర్పడ భీమనకులు. (మూ)

ఇందు ద్రోణుఁడు కర్ణుఁ డిట ద్రౌణిశల్యు । లందు సోమకుఁడు సాత్యకి భీమనరులు
నేలిక తానన నెల్లగాఁ బొడిచి । రా లోకసంహార మాశ్చర్యముగను.
అంతఁ గౌరవసేన లాసేనలకును । ఎంతయు వీఁగిన, నెఱిఁగి కాల్కాలిపి
సేనాని యొకయొడ్డనేసి యొడ్డునకుఁ । దా నగ్రభాగమై తన పార్శ్వములకు
శకుని నశ్వత్థామఁ జాలించి నృపుని । [1]సుకుమారముగ వెన్క శల్యుతో నిలిపె.
అనిన సంజయుఁ బల్కె నాంబికేయునకు: । "ఘన తిమిరంబులోఁ గలవె కయ్యములు!
ఉపచారములు లేక [2]యొడుడు నెట్లోపె? । విపరీత!" యనుడు నవ్విభుఁ బల్కెనతఁడు:
"చీఁకటిలో నాజి సేయరు గాన; । భూకాంత, వినుము నీపుత్త్రుఁ డావేళ
నవరణ లటువెట్టి నరసఁ గాల్బంట్లు । దివియకోలలు పట్టు తెఱఁగు గావించి
యరదంబునకుఁ బది హస్తికి నేదు । హరికిని రెండుగా నాయత్తపఱచి
పట్టించి పొడవుగాఁ బడగలు దెలియఁ । బట్టించు గతియు సంపద పేర్మిఁ జేయ
నితనిఁ గన్గొని వారు నిట్టి యత్నంబు । ధృతిఁ జేయ నది దీపదివసమై తోఁచె.
క్షోణీశుఁ డప్పుడు సుభటులఁ బలికె: । "ద్రోణునిఁ గావుఁడి ద్రుపదజు బారి;
నతఁడింక మనల నియ్యాజిలోఁ గాచు; । హతుఁ జేయుఁ బిదప నయ్యగ్నికుండజుని.
నరుఁడు కర్ణుని పాలు నాపాలు భీముఁ । డరయఁ జిక్కినవారి యలవెంత?" యనిన

పాండవ కౌరవవీరుల ద్వంద్వ యుద్ధము

[3]నెక్కడి వక్కడ నెక్కి సైన్యములు । క్రిక్కిఱిసిన ధూళిఁ గేళిఁగైకొనక
యన్యోన్య జయకాంక్ష నాభీల లీల । జన్యము సేయుచో, శమన నందనుఁడు
కృతవర్మ దక్షిణగురు భుజాపీఠి । నతని నా యమ్ముల హయముల నఱికి
తరువాత వాసి చిత్రపువాయి నాఁడి । తఱచుటమ్ములఁ బాఱ ధరసంచలింప.
భూరిశ్రవుని సూను భూరి యున్నాని । శౌరి తమ్ముఁడు ద్రుంచె శరములు పఱపి.
కలశసంభవ ఘటోత్కచులు పోరాడి । యిలఁ వ్రాలి రొక్కట నిరువురు మూర్ఛ.
మారుతితో నీ కుమారుండు రణము । వారక సేయుచు వాని నోనేసి
ధనువు ఖండించి యాతనిశక్తివాత । మున వ్రగ్గి మూర్ఛిల్లె మొనలెల్ల నేడ్వ.
ఎవ్వఁడు మూర్ఛిల్లు నిలఁ వ్రాలుఁ దెలియు । నెవ్వరి మఱిగానఁ డితఁడు సందడిని.

---

1. సుకుమారగతి. 2. యొళ్ళెట్లుయోపె. 3. నెక్కడ నెక్కడ. (మూ)

కర్ణుఁడు సహదేవుఁ గలహించి [1]నొంచి । కర్ణశూలములాడి కాచిపో విడిచె.
నృప, మత్స్యపతి శతానీకుండు శల్యు । రిపు శౌర్యుఁ దాఁకి పోరికిఁగాక యీల్గె.
అనుజుఁ డీల్గ విరాటుఁ డా శల్యుఁ దాఁకి । మనసు నిల్పక పాఱె మనసేఁ దెగడ.
ద్రౌపదేయులకు నీ తనయులతోడ । నోపినంత రణంబు నొక్కటఁ గలిగె.
ద్రుపదుండు వృషసేనుతో ఘోరయుద్ధ । మపుడు సేసె యుగాంత మయ్యెనో యనఁగ.
నకులుతోఁ బోరాడి నారాచహతుల । శకుని చలించి జర్జరితుఁడై పాఱె.
కృపుఁడు శిఖండియుఁ గినిసి పోరాడి । యపగత చేష్టులై రన్యోన్య హతుల.
తలపాటు ద్రుపదనందన కుంభజులకుఁ । గలిగెఁ; గల్గినయంతఁ గలశజు నతఁడు
తెమలనేసి సిడంబు తేరును విల్లుఁ । దుమురుచేసి జవంబుతో మీఁది కుఱికి
యసి వ్రేయుచోట నయ్యసి కృపాచార్యుఁ । డిసుముగా వెస నేసె నీవలనుండి.
అపుడు ద్రోణుని గావ నానృపుఁ ద్రోవ । నృప, నాల్గు దిక్కుల నీ భటు లెక్కి
యిరువుర నెడసొచ్చి యేయ నచ్ఛాయఁ । బరఁగి వారినెదిర్చెఁ బాండవబలము.
సేనకుఁ బ్రతి సేన చేతకుఁ జేఁత । హానికిఁ బ్రతిహాని యందిందుఁ గలుగ
వీఁగితి మనరాదు విమతసంకులము । నీఁగితి మనరాదు నృప, సైనికులకు.
సకల ఘోషంబులు సంప్రదాయమున । నొకట ఘోషము నొందునో యనరాదు.
ఆ దీర్ఘరణమున నంగాధిరాజు । యాదవసింహు సాత్యకి నంటఁ దఱిమి
చేరువ భీముండు జిష్ణుండు లేమి । సారథి రథమును శరముల నాఁగి

కర్ణ దుర్యోధనులు దురాలోచనచేసి సాత్యకిని దలపడుట

విభున కిట్లను: “ దేవ, వీని నందఱము । నభిమన్యుఁ జంపిన ట్లన్యాయవృత్తి
ఖండింత మనువుగాఁ [2]గడఁగి, యీకరణి । గాండీవి భీములు గావరే. ” రనిన
సమ్మతించి నృపుండు సకలమంత్రులకు । సమ్మంత్ర మొఱఁగించి యార్చి యొక్కటయుఁ
గావలేక కలంగి కౌంతేయు సేన । యా వేళ సాత్యకి హతునిగా నెన్ని
హాహామహాధ్వను లాకసంబద్రువ । వాహాదు లనిని నిల్వక పాఱఁ బౌఱ,
నేయుదు గాండీవి నీఁక నని శకుని । [3]యయుత ఘోటికల సహస్రదంతులను
వేయిరథంబుల విభునాజ్ఞఁ గొనుచు । నామొడ నిగుడుచో, నది చూచి క్రీడి

1. నొచ్చె. 2. గళడి యీగళది. 3యయుత ఘోటుల. (మూ)

తొలుతఁ ద్రిగర్తులతోఁ జేయుచున్న । కలహంబు చాలించి ఘను భీముఁ గొనుచు
నిలు మని నిజసేన నిలుపుచుఁ గదిసి । కలన సౌబలు గర్వగతి చూచి యలిగి
వానిఁ దీవ్రపుఁ దూపువాన ముంచినను । సేనల మిగుల నొంచియుఁ దొంటిభంగి
విచ్చిపోని విధంబు వింతగాఁ జూచి । " యెచ్చట గెల్చిరో యిట్లు వా రకట!
కానము చేరువఁ గర్ణాదిభటుల; । శైనేయుఁ గానము శంకయయ్యెడిని;
ఉల్లమో ఘోరాగ్ను లుప్పొంగు రణము । చెల్లెను నటునేను జేరెద. " ననుచు
నోడ ముంచిన రీతి నొకని నాసేన । నూడ నీక వధింప,[ ]నులికి సౌబలుఁడు
దెసచెడి పాఱినఁ దేరు శైనేయు । దెస వెస నడపింప ధృతి నటమున్న
సౌభద్రుఁ జంపిన సరణిఁ గౌరవులు । శోభితయశు శినిపూనుఁ జంపంగఁ
దలఁచి యాతని కేతు దండ రథాశ్వ । ములఁ ద్రుంచి సూతుని మూర్ఛితుఁ జేసి
మిగుల నొనేయుచో, మేటి బీభత్సుఁ । డగలించి యటకుఁ జయ్యన నెడసొచ్చి
మునుప సాత్యకి రథంబునకు రాఁదిగిచి । ఘనులపై నలిగి యమ్ముల జడివట్టి
కర్ణు సౌబలుఁ గృపుఁ గౌరవ్యు ద్రోణు । దుర్నిరీక్ష్యములైన తూపుల ముంపఁ
బాఱిరి వారు భూ[1]భాగంబు వణఁక; । నాయూథి నర్జును నసురారి వొగడె.

అలంబుసుఁడు హైడింబుఁ దాఁకి మడియుట

అప్పు డలంబుసు హైడింబదైత్యు । లొప్పుగాఁ దాఁకుచో, నుగ్రహుంకృతుల
శర ముసల ప్రాస శక్తి ఖడ్గములఁ । గరికళేబరముల ఘనరథాంగములఁ
దరుశిలాతతుల నిద్దఱుసైన్యములును । ధరచలింపఁగఁ గొంతతడవు పోరాడి
ప్రోగులు ప్రోగులై పొర్లాడి పడిన । బాగునఁ బడి ఘోరభంగిఁ జచ్చుటయు,
వలమున నీఁటెలవంటి బాణములఁ । దలపడి యప్పుడు దైత్యు లిద్దఱును
రథఘోషముల నంబరంబు చలింప । వృథగాని పూఁపులు [2]విడువని చలము
నుడివోని కినుకలు నుడుగని పసలు । నెడగాని [3]యుజ్జలు నెసఁగ నంతంతఁ
బోరాడి ధనువులు పోయి రథ్యములు । సారథులును ద్రెవ్వి, చలముల నెసఁగి
గరుడసర్పంబులగతి సింహకరుల । కరణి నింద్రాసురుల్ కైవడిఁ దోఁప
నచ్చట విపుల బాహాశక్తిఁ బెనఁగి । రచ్చెరు వని తమ్ము నమరులు వొగడ.

---

1. భాగంబు. 2. విడుగని చరులు. 3. యుజ్వల నెసగు యందంద. (మూ)

సరిపోటు నొందుచో నప్పుడు యపుడు । ధర నలంబునుఁ ద్రొక్కి త్రెన్నె భీముఁడు.
త్రొక్కి నరంబులతో వానిశిరము । చిక్కని నెత్తురు చిప్పిల్లఁ బెఱికె.
తెంచి దుర్యోధను తేరి ముచ్చుట్టు । నంచితగతిఁ ద్రిప్పి యం దది వైచి
యా రాజు విన నట్టహాసంబు చేసి । ... ...
"కర్ణ నమ్మితి వీవు కర్ణ ని ట్లనివి । పిర్ణ చుంబునఁ గూల్తు నెడచూడు" మనుచు
మాయారథంబెక్కి మారుతికోడుకు । సాయకాసనము హస్తమునఁ గీలించి
రాధేయు వెసఁదాఁకి రౌద్రనారాచ । వేధపుట్టఁగఁ జేసి విలుమన్న, వాఁడు
పెఱవిల్లుగొని దైత్య భీకరధనువు । నఱకి గ్రద్ద పతాక నడిమికిఁ దునుమ,
నందంద హెచ్చిన యా దైత్య మాయ । నెందఱో యోధు లయ్యెడఁ గానవచ్చి
యమ్ములవానలు నటఁ గర్ణుమీఁద । నమ్ములవానలు నడరించి మఱియుఁ
గురుసేనపై నద్రికోటులు గురియఁ । దిరమేది ఘనభీతిఁ దెరలె నబ్బలము.
అపుడు కర్ణుఁడు నిల్చి యామ్నాయములెల్ల । విపులాస్త్రములఁ ద్రుంచె విభుఁడాత్మమెచ్చ.
నరుఁడయ్యె దానవునకు నట్టువడక । శరపరంపరల నా సమరోర్వి నింప,
మఱియు నక్కసుఁ డల్గి మాయపుట్టించి । నెఱి వానితూపులన్నియుఁ [1]ద్రావఁజేసి
యసి గదా శక్తి శూలాదులఁ గురియ, । మసలఁ కాతఁడు నవి మాయతోఁ దునిమి
విరథుఁ జేసిన, వాఁడు వినువీధి కెగసి । గరుడుఁడై నఖములఁ గాడఁ బట్టుటయు
నారూపు దున్మ, మహాహియై గవియ । నారూపు దునిమె ధైర్యమునఁ గర్ణుండు.
అసుర వెండియు సింహమై తాఁకఁ దునిమి, । అసుర వెండియు హస్తియై పట్టఁ దునిమి,
కడతేర్పలేక అక్కసుచేతఁ దనకుఁ । జెడు ప్రాప్తి గలదని చెదరెఁ గర్ణుండు.

ఘటోత్కచుఁడు అలాయుధుని మడియించుట

అంత నలాయుధుఁ డను బకానుజుఁడు । పంతంబుతో వచ్చి పతిఁగాంచి మ్రొక్కి
తన్నెఱిఁగించుక దర్పించి పలికె : । "నిన్నింక గర్వంబు నృప, సోఁకనీను ;
కలశజుఁ గాచెదఁ గర్ణుఁ గాచెదను । గలసేనఁ గాచెద ఘనతనై వినుము.
వీరుల ద్రింగుదు కిరి తోయములు ; । మారుతి నెఱుఁగనే మా పగవాఁడు !"
అని యనుమతి గాంచి యట్టహాసముల । వినువీధి చించుక వెస నలాయుధుఁడు

---

1 ద్రోవ (మూ).

తిరమైనగతిఁ గర్ణుతేరి ముచ్చుట్టు । తిరుగుచునేయు దైతేయుని దాఁకె.
అంగరా జంత సహాయ సత్త్వమునఁ । బొంగి భీమాదులఁ బొదివి నొప్పించి
భీమ సోమక మత్స్య బీభత్స సకుల । [1]భూమీపతుల నంతఁ బోరిగొని యపుడు
దురముసేయ, నలాయుధుండు హైడింబు । సరిశక్తిఁ దాఁకి యస్త్రములేసి నొంచి
మన సైనికులఁ గూడి మఱియు హైడింబుఁ । జెనకి తేరును విల్లుఁ జిద్రుపలు చేసి
శూలంబువాటున శూలించి హృదయ । శూలంబుగా వాయుజున కది చూపి
'పంపుడు కూటికై బకుని మాయన్నఁ । జంపితి విటు నిన్ను సాధింతు' ననుచు
నతనితో నతిరౌద్రమైన రణంబు । దితిజుఁడు చేయుచోఁ, దెలిసి భీమజుఁడు
కవల సోమకుఁ దాఁకి కడఁకతోఁ బెనఁగి । యవలీల రణముసేయఁగ [2]నున్న దైత్యు
నసిగదాముసల చక్రాదులఁ దునిమి । యసహాయు విరథు నిరాయుధుఁ జేసి
మాయచే శిలలును మాంసంబుఁ గురియు । నా యత్న మటుమాన్చి యంతట వాని
నసిగొని మెడ ద్రెవ్వనడఁచి యా శిరము । కసి నెత్తురుట్ట నాకసముపైఁ ద్రిప్పి
మున్నిటిగతిఁ దెచ్చి మొకటి కౌరవుని । యున్నతరథముపై నునిచి బిట్టార్చి,
" వసుధేశ, యింక నెవ్వని ననిచెదవు? । వెన " నంచు ననిన నిర్విణ్ణుఁడై యతఁడు :
" అక్కట వీఁడింత నఖిల కౌరవులఁ । జక్కాడు నీ రాత్రి సందేహమేల!
ధూర్జటి వచ్చెనో తోడు పార్థులకు! । నిర్జరపతి తోడునెగడెనో యిట్లు!
కర్ణుపోటును బెద్ద గాడదు వీని; । దుర్నీతి రణ మేల దొడఁగితి రాత్రి!
కయ్యంపుటలజడిఁ గాసము గురుల । కియ్యాత్మజుల భక్తి యేమని చెప్ప! "
అనునంత రాధేయుఁ డనిఁ బాండవులకుఁ । దన దివ్య కాండ ప్రతాపంబు చూపి
దనుజునిఁ బరిమార్చుతలఁపున మఱియు । నినుమిక్కిలై భీము నేయఁ జూచుటయు,
దివినుండి ధాత్రిపైఁ దేరును దాను । బవనపౌత్రుఁడు తోఁచి భయముగా నపుడు
క్రుంగి యదృశ్యుఁడై కొంతసేపునకు । నింగి [3]నీలాభ్రమై నృప, తోనవచ్చి
మెఱుముచు నుఱుముచు మేదినిఁ బిడుగు । లుఱక రాల్చుచు నుండ నొదిఁగి నీభటులు
' నెప్పు డెవ్వనిమీఁద నేమియై పడునో! । తప్ప దీరిపుఁ' డని తలలు దాఁపఁగను,
కొండరాజు చలంబుగొని జాగఱాలు । కొండఱాలును మొండుకొని చాపఱాలు
కత్తిఱాలును ఘటోత్కచుఁడు వర్షింప । నెత్తులు వగిలియు నేల పాలయ్యు
నడుములు విఱిగియు నఱుకులు వడియుఁ । గడుభీతిమైఁ బాఱెఁ గౌరవబలము.

---

1. భూమీశుఁ బొదివి యా బారిదొని. 2. దైత్యవరుని. 3. నీలాగ్రమై. (మూ)

అట్టిచోఁ బాఱక యంగాధిరాజు । దిట్టతనంబున దివి దృష్టి నిలిపి
భూరి మాయామేఘములు విచ్చనేయ । ధారుణి దైత్యుండు తలచూపి మఱియుఁ
గర్ణురథ్యంబులు గదవేసి చంపెఁ । గర్ణు డగ్గఱి యంతఁ గౌరవభటులు :
" పరిమార్పుమీ వీనిఁ బగవాయఁ గర్ణ ! । కురుసేన నిలిపితి ఘోరాజి నేఁడు.
నిక్క మాపదలకు నిన్నొడ్డు నృపుఁడు । చక్కఁబెట్టుదు వీవ శౌర్యాభిరామ !
ఇంద్రుఁ డిచ్చినశక్తి యెన్నాళ్ళకింక ! । నింద్రసూతికిఁగదా యీవు దాఁచితివి !
అతని నెవ్వండెఱుఁగు ! నంతకు నేఁటి । మృతిదప్పు వీనిపై మీఁటవే శక్తి. "
అనుచుఁ బ్రార్థింప వాఁ డది వినలేక । దనుజుపై వాసవాస్త్రము ప్రయోగింప
నీవల నరుఁ డది యేసెఁ ద్రెవ్వంగ. । భూవర, విను మంతఁబోక కర్ణుండు

ఇంద్రుఁడిచ్చిన శక్తిచేఁ గర్ణుఁడు ఘటోత్కచునిఁ జంపుట

వేఱొక్క తేరెక్కి వెడ వాతి కోల । లాతేసి గద ద్రుంప నసుర వెండియును
గదగొని యాతేరు గాలిఁ బోనైచి । యదలించి మఱియు మహాగద వైవ
నొకభంగిఁ ద్రెవ్వనేయుచుఁ గర్ణుఁడాత్మ । " నకట ! వీని వధింప నాశక్తివలెనె !
యింక నింద్రజుగెల్వ నేదిసాధనము ! । శంక లిట్లణఁగునే శత్రుచిత్తముల !
వీఁ డర్జునునికంటె వేఁడి నేఁ " డనుచు । వాఁడిమి తూపు జిహ్వాలు గ్రోయుదాని
ఘుమ ఘుమధ్వని మింట ఘోషించుదాని । విమతుల దృష్టికి వ్రేఁగైనదానిఁ
దిగిచివైచిన మింట దేదీప్యమాన । మగుచు నాశక్తి లోకాభీలమగుచు
నొక్కట రవికోటి యుదయించె ననఁగ । నక్కజ మగుచు రా నసుర తలంకి
తప్పిపోఁ దలఁచునంతనె పోయి వాని । విప్పైనయురము ప్రవేశించి శక్తి
వీఁపున వెడలిన వికృతాస్యుఁ డగుచు । నాపజ్జ నొఱలుచు నట్టిట్టు వడుచు
నుచ్చిళ్ళు నోరనీనుచు నాల్కగఱచి । చచ్చె శక్తియుఁ బోయె శక్రు [1]సన్నిధికి.
అంత నీ సేనలో నార్పులు చెలఁగె ; । కౌంతేయుసేన నాక్రందనంబెసఁగె ;
తగువేడ్కఁ గర్ణునిఁ దనరథంబునకుఁ । దిగిచి కౌఁగిటఁ జేర్చె దేవ, నీ సుతుఁడు. "
అని సంజయుఁడు నల్క నాంబికేయుండు । " దనుజుపాలయ్యెఁ గదా యంతశక్తి !
కర్ణుఁడేమిటఁ గెల్వఁ గలవాఁడు పార్థు । వర్ణింప నిది నీలవర్ణుయత్నంబు.

1. దీధితికి. (మూ)

బీభత్సు చావు దప్పించు నుపాయ । మీభంగి నొనరించె నేమనవచ్చు?
మును మున్న యే మొదలంచిన కర్ణుఁ(?) । డనిమొన నరువైవఁ డయ్యె నీశక్తి.
నిది రాజు మఱచిన నేమి నీవైనఁ । గదిసి చెప్పవు దీనిఁ గర్ణునితోడ.
చెప్పినఁ గొంత యీ చేటుపాటునకుఁ । దప్పరే ప్రజలు రాధాసూను వలస!"
అన విని సంజయుఁ డారాజుఁ బలికె: । మనుజేంద్ర, యిచ్చట మాపటిపూట
నిందఱుఁ [1]జెప్పెదు 'రీశక్తి నింద్ర । నందనుఁ గూల్చు కర్ణా', యని చాటి.
అతఁడును "తెపుగదా! చూచుకొంచ । [2]మతఁ డెంత!" యనుఁ గాని యాజిలో మఱచు.
"హరిఁ [3]జంపు మతఁడున్న నర్జునుమృతియు । ధరవృథా" యందురాతఁడు[4]విని మఱచు.
ఏ వింటి సాత్యకి యీ వడ్డినట్లు । గోవిందు నడుగ నగ్గోవిందుఁ డనియె:
"కౌరవార్థముగ నక్కర్ణుఁ డీ శక్తిఁ । బోరనర్జునుమీఁదఁ బూన్పఁగ వచ్చు;
ఏమఱపింతు; మీరెల్ల శైనేయ! । యామహేంద్రకుమారుఁ డగుడురా నాకు!"
అనియెఁ గావున మూకు నాజిలో మఱపు । లొనరించెఁ గథచంద మూర్వీశ, వినుము.
ఆరీతి దైత్యుండు హతుఁడైన నలరి । శౌరి యర్జునుఁ బీఁపు చఱచి నవ్వఁగను
ఆకులమతి నున్న యతఁ డాడె నతని: । "నీకు శోకపువేళ నీతియే యలర!
లోకనాటకము నాలోకింతు." వనిన । నాకేశసుతుఁ జూచి నారాయణుండు:
"చక్రగాండీవముల్ సాధింపలేని । యీ క్రూరసాధనం బిలఁ గర్ణుచేత
నుండ నే నిను నమ్మకుండితి; నదియుఁ । జండదైత్యార్థమై సమయఁ బొంగితిని.
ఏ నీకుఁ గలిగియు నీశుచే నస్త్ర । దాన మందియుఁ గడుఁ దగుజోదవయ్యు
వృథ యిది కర్ణుచే వెలుఁగొందునేని; । రథిచంద్ర, మిమ్ము ధర్మమె తలగాచె.
దివిజేంద్రుఁ డర్థించి దినకరాత్మజుని । కవచకుండలములు [5]గమిచిపోవుటను
అనఘ, కర్ణుని మర్త్యుఁడనవచ్చుఁ గాక । యనిమిషుండును గాఁడో యది విచారింపు.
ఆ కడ శిశుపాలు నా జరాసంధు । నేకలవ్యుని నేల యేన చంపితిని?
నేఁటిచో వారు దీనికి వత్తురేని । గాటమౌ నని సుమీ కవ్వడీ, యెఱుఁగు."
అనునంత ధర్మజుఁ డశ్రులు రాలఁ । దనయు శోకంబున ధనువటువ్రెట్టి
పరవశుఁడై వ్రాలఁ బాఱి కృష్ణుండు । తిరముగ్గై కొనఁ బట్టి దీనత దెలిపి
"యేమీ మహారాజ! యీధైర్యహాని! । నీమోపు దలఁపవు నీకిట్లు దగునె!

---

1. జంపుదు. 2. మతఁడంత. 3. జప్పునత. 4. వీని. 5. కపురు. (మూ)

తేరు మడంపుము దీనభావంబు । మాఱుతి పగవాఁడు మనికిత తగునె!"
అనిన నాతనితోడ నధిపతి కొంత । దనుజుని భక్తిచందము గొనియాడి
"వీనిఁజంపినకర్ణు వేపోయి త్రుంతుఁ । బోనిమ్ము నన్ను నాపోటెన్నఁటికిని?
నిన్నను నేఁడు వీనికిఁ బూనివచ్చి । యన్నిట మనకు ద్రోహమయ్యె ద్రోణుండు;
ఇతని నేఁడు వధింప నే భీముఁ బనుతు; । శ్రుతిచోరహర, మమ్ముఁ జూడు మీవేళ."
అని సంకు మ్రోయించి యతనికై కదలి । వనమాలి తేరెక్కి వచ్చి యత్తెఱఁగు
హరిసూనునకుఁ జెప్పినంతలో వ్యాసుఁ । డత్త్రోవ నడ్డమై యమసూతిఁ బలికె:
"ఓకుమారక, నీకునొంటిఁ బోదగదు; । జోకఁగూడుము గల్గు సులభమై జయము.
వగవకు మీక్రీడి వాసవుశక్తిఁ । దెగెనన నోర్తువా! ధృతిచెడ, మఱియు
నేఁటికే నవనాఁడు నిఖిలరాజ్యంబు । వాటమై మిముఁ జేరు వాలాయ మెఱుఁగు."
అని యుపదేశించి యతఁడు వోవుటయుఁ । దనమది శాంతుఁడై ధర్మరా జపుడు
కాలాఁగి యోధవర్గము నెల్లఁ జూచి । చాలఁ బ్రేమమున ధృష్టద్యుమ్నుఁ బలికె:
"ఆచార్యవధకునై యగ్నికుండమునఁ । దోఁచిన యోధవు ద్రుపదకుమార!
ఈవు శిఖండియు నేము చూడంగ । నావీరుఁ దునుమాడుఁ డది నాకు హితవు."
అనిపల్కి మఱి భీముసర్జునుఁ గవల । శినిపౌత్రు వెండియు సేనాధిపతుల
గురువధార్థము వేఁడుకొనిన నందఱును । గురునకుఁ గడఁగ, నగ్గురుని సేనలును
గన్నెఱింగి రణోర్విఁ గలయఁ బర్వుటయు । నెన్న నక్కజమయ్యె నిరువాఁగురణము.
అల్లి కాయలను వ్రేట్లాడిన యట్లు । జల్లుగా వెస నస్త్రచయములఁ బోరి
తెగుగతి చూచి చింతించెఁ బద్మజుఁడు । మగపోడి మానెడమ్మక పోవదనుచు.
అట్లు పోరాడి బాహాశక్తు లెడలి । పట్టిన తూఁగున భటులిందు నందు
వ్రాలుచుఁ బోట్లాడు నరుస తప్పుచును । దూలుచుఁ దేలుచుఁ దూపు మార్చుచును
ఆఁకలి నీరునట్టస్త్రవేదనలుఁ । జీకాకు పఱుప వీక్షించి యర్జునుఁడు
ఉభయసేనలు విన నొకనీతిచెప్పె । "సుభటులార, వినుండు [1]చొక్కుమద్వదము
చంద్రోదయము దాఁక శ్రమమూర్చికొంద; । మింద్రియపాటవం బిటుగాని లేదు."
అనిన నర్జునుమాట కందఱు నలరి । మనసుల దీవించి మంత్రిసమ్మతుల
నట్టిట్టు మెఱయ నయ్యాజికిఁ దప్పి । గుట్టు విప్పక నిల్చి కూర్కఁ జొచ్చినను,
తలలింత వ్రాల్చి కందములు విదల్చి । చెలఁగి హేషాధ్వని చేసె నశ్వములు;

---

1. చొప్ప (మూ).

కటములు కదలించి కరశాఖ లెత్తి । చటుల నిశ్శ్వాస ఘోషముచేసెఁ గరులు;
సతుల చన్నులరతిశ్రాంతాత్ము లొఱగు । గతి వీరులొఱగిరి కరికుంభములను
అప్పు డొప్పినదయ్యె నయ్యంధకార । మప్పౌఁజులకు నిల్వ ననువిచ్చెఁ గాన.
కొనియాడఁ బట్టైన కొంతసేపునకు । మనుమల [1]మేను నిమ్రఁగ వచ్చెననఁగ
నని డస్సిపడిన దేవాంశులకెల్ల । నెనయ సుధాధార లీవచ్చె ననఁగఁ
గువలయంబుల మందు ఘుటికయుఁ బోలె । నివురు వెట్టిన [2]పాంథ హృదయాగ్నివోలె
బహుచకోరక తపఃఫలమును బోలె । మహిఁ బూర్వగిరి విద్రుమపులతవోలె
(గొనకొని సకల దిక్కులవెలిఁగింపఁ । గనుపట్టె నంతఁ జుక్కలఱేఁడు మింట.
కురుకులేశ్వరుఁ డంత గురుఁ జేరవచ్చి) । "గురుఁడ, నీశరశక్తి గొనియాడునరుఁడు;
వలెనన్న గెలుతువు వాసవాదులను; । దలపోయఁ బాండునందనులు నీకెంత!
తగుశిష్యుఁడని నీవు ధవళాశ్యు మీఁదఁ । దెగువకుఁజొర[3] వింకఁ దెగుట వారెట్లు?
నడుమ వారికిఁగాక నాకును గాక । నుడివడు గతినుంటఁ జూడఁ బాతకము.
చెప్పెదు జరపనచాలవుగాక. । ఇప్పుడే తగుసేన లిచ్చెదఁ గొంచు
నేవైరితతినైన నేర్పడఁ దాఁకి । నీవు వధింపుము నిల్తు నే నిచట.
కలరు దుశ్శాసన కర్ణ సౌబలులు । తలఁప నా." కనిన నాతఁడు నవ్వి పలికె:
"ఇట్టైన గెలుచుట కేమి సందియము! । నెట్టన నేఁబోదు నీ చెప్పినట్లు.
కుడిచితి కట్టితి కుతలమేలితివి । నడవవే నిర్భీతి; నాకింత లేదు.
పోరితి నేను నాభుజశక్తి కొలఁది । వారి ధర్మబలంబు వధియింపనీదు.
తలఁప మీరందఱు దైవోపహతులు । పలుకుల వేఁడికిఁ బనియేమి వెట్టి!"
అనుచుఁ బాంచాలుర కాది కొనంగ, । విను కౌరవుఁడు పాండవేయుల కుతికె
వేగంబు మదిఁబొడమిన వేళగాన । లాగైనయుభయ బలంబులు దెలిసి
ప్రాణవంచనలేక పైకొన్న రణము । రేణువ నిగిడి దర్శింప [4]నీదయ్యె.
కలహంబులోపలఁ గౌరవేశ్వరుఁడు । లలిఁ బాండవాస్త్రములకు నోర్చియేసె.
గురునిచేఁ బాంచాలకులుల సేగియును । నరునిచే గురునిసైన్యముల సేగియును
జూడ నక్కజమును జోద్యంబు నయ్యె" । వీడాడె గురునర విలువిద్య లనఁగ.

---

1. మేలు. 2. పాద. 3. వీవు దిరుగుట యెట్లు. 4. నిండయ్యె. (మూ)

ద్రోణుఁడు విరాటద్రుపదుల సంహరించుట

అత్తఱిఁ దూర్పెల్లనగుచు వచ్చుటయు । నుత్తరంబుగ ద్రోణుఁ డొక్కింత దోలి
'యింతటినుండి నన్నెదిరించు బంటు । కౌంతేయసేనలోఁ గలఁడొకో యిపుడు?
కలిగిన నేతెంచుఁగా' కని పిలువఁ । బలుకకా సేనయు భయమందు చోట
ద్రుపద విరాటులతోన కేకయులు । ద్రుపదపుత్త్రులు యుధామన్యుఁడును సాహసమున
సేనలఁ గూడి యా సేనాధినాథు । నా నెలవున కేఁగి యాక్రమించుటయు,
వాఁడి యంతంతకు వర్ధిల్ల నతఁడు । వాఁడు వీఁడనరాని వ్రయ్యలు గాఁగ
బలములఁ జెండియుఁ బాంచాలసుతుల । నలమి యింద్రునిపగి కినిసి వేగమున
నుగ్రాస్త్రములఁ గేకయులఁ బోరి[1]కెడపి । యుగ్రత ద్రుపదుపై [2]నొత్తుక నడవ,
నతఁడు కొండలఁ ద్రెంచునంత బాణముల । శత సహస్రాధిక సంఖ్యల నేయ,
నర్ధచంద్రాకృతి నలరు బాణంబు । వర్ధమాన క్రోధి వానిపై నేసి
పాండవయోధులు భయమంది చూడఁ । గుండలంబులతోడఁ గూల్చెఁ దచ్ఛిరము.
కిరటుండు నప్పు డవ్వీరునిఁ దాఁకి । శరచయంబులఁ గొంతచలమురాఁ బెనఁగ
వననిధిఁ గలయు ప్రవాహంబె పోలెఁ । దనులీల నడఁగె నాతఁడు రణాంబుధిని.
ఆ తేరు దండి యోధావళిఁ జంప । శ్వేతుండు ద్రోణునిఁ జిచ్చుగాఁ జూచి
"వీని నిప్పుడ ద్రుంతు విడిచితినేని । యేను గులంబున కెడమైనవాఁడ
నడ్డంబు రాకుఁ డీరందఱు." ననుచు । [3]నుడ్డీనగతిఁ బక్షియును బోలెఁ గడఁగి
భటులతో ద్రోణునిపైఁ బడునంత । నటఁ బోయి దుర్యోధనాదియోధులును
నడుమఁ జొచ్చిరి; మఱి నరుఁడు వారలను । దొడఁగి సైన్యంబుతోఁ దుమురులంబుచేసె.
అంత సూర్యోదయంబయ్యె నయ్యెనను । అంత నా నృపులు కాల్యక్రియల్ దీర్చి
యాఁకలి [4]రేయింటయలజడి నిద్ర । తాఁకిన బాణవేదనలు నీర్వట్టు
ముడిపడ బలము పెన్మొనగట్టఁ ద్రోలి । నడపింప మఱియు రణంబుప్పతిల్లె.
అందు రారాజుతో నన్నకులునకు । నందంద కర్ణుతో ననిలసూనునకు
నల దుస్ససేనుతో నకులానుజునకుఁ । గలశసంభవుతోడఁ గపికేతనునకు
ననియయ్యె; నపుడు ద్రోణార్జునరణము । వినఁ జూడఁ గ్రొత్తయై వివిధమార్గముల
వెనుక కయ్యములెల్ల వెలరానిపాటి । ... ...

---

1. గడఁగి. 2. నొత్తిక. 3. నొడ్డీనగతి. 4. యేయింటి. (మూ)

రామభీష్ముల సంగరము మఱపించె. । (భూమీశ, యేమిచెప్పుదు నట్టివేళ)
నిడివికిఁ జొచ్చి సైనికులంత నొదిఁగి । మొదలు చొచ్చి పెనఁగ నెఱ త్రెవ్వఁగాని(?)
అట్టిసందడిఁ గర్ణుఁ డనిలజసూతు । ముట్టుపాటగు మూర్ఛ మునుఁగ నేయుటయు
గదగొని భీముండు కర్ణుని నేయ । నది లీలఁ గాలదండాకారమగుచు
వే వచ్చుచోఁ, జూచి వెఱచి కర్ణుండు । పోవఁ దత్సేనలఁ బొడిచేసె గదయు.
శ్వేతుండు గవలు నీ సేనాధినాథు । బ్రాఁతిఁ దాఁకిరి వారిఁ బఱపె ద్రోణుఁడును.
సాత్యకిఁ దలపడి సర్వకేతనుఁడు । నత్యంతమును నొచ్చె నతఁడును నొచ్చె.
అంతఁ బాండవసేన హానిఁ బడక । కౌంతేయముఖ్యుని కడఁకఁ నెక్కొనను
గరళాగ్ని కెదిరిన కఱకంఠుఁ బోలెఁ । గురురాజు తనసేనఁ గొలిపి యెదిర్చె.
ఎక్కడ నెదిరె వాఁడెందుండె నధిప! । యెక్కడ నంతకయ్యము వానికొదవు.
అట్టిచో మధ్యాహ్నమగుటయు గురుఁడు । పట్టిపల్లార్చక పాంచాలపతుల
యెత్తుగుత్తకొనంగ నీక్షించి యతని । యత్తుకోలు నుతించి యట ధర్మరాజు
తమకును నిదియపో తరువాయనంగ । యమసూతి భయమంద హరి యాత్మనెఱిఁగి
యరదంబుఁ గదియించి యారాజుఁ బలికెః । "గురుపయోనిధి వెల్లిగొన నోర్వరాదు;
మాపటి కెందఱ మడపునో తెలియ; । దోపినఁ దెగటార్పఁ దొకయుక్తి గలదు
'కూలె నశ్వత్థామ ఘోరాజి' ననుచు । మీలోన నొక్కఁ డమ్మేటికిఁ జెప్పఁ
గడునమ్మి పుత్త్రశోకమున విల్లతఁడు । విడుచు నప్పుడు చంప వెరవగు." ననినఁ
[1]గవ్వడి కొడఁబాటు గాకుండెఁ బలుకు; । నివ్వెఱపడి రాజు నిట్టూర్పు పుచ్చె.
అంత నశ్వత్థామ యనఁగ నేపాళ । దంతి నొక్కెడ వాయు[2]తనయుండు గూల్చి
యొయ్యన గురుఁజేర యుద్దండవృత్తి । 'నయ్య, యశ్వత్థామ హతుఁడయ్యె' ననఁగ
నాతఁడు బిట్టులుక్కి 'హాసుత!' యనుచుఁ । జేతిచాపము కొంత శిథిలత నొంద
మారుతిమాట నమ్మక విచారించి । "ఏరీతి నితఁడీల్గు నీశ్వరాంశజుఁడు!
నేచినాఁడే నేర్పు నిఖిలాస్త్రవిద్య! । చూచినాఁ డాహవక్షోణులు చొచ్చి;
యిందెవ్వఁ డతనికి నెదురైనజోదు! । పొందుమాలినయట్టి బొంకులే!" లనుచుఁ
దెలిసి ధృష్టద్యుమ్ను తేరికి నడచి । బలము లాతని కడ్డపడుచోటఁ గదిసి
పాంచాలరథికు లిర్వదివేలు చనియ । నంచితగతిఁ గరులన్నియు మడియ
నంత మత్స్యబలంబు నైదువేలడఁగ । నంతకంటెను బెక్కు హయదంతు లీల్గ

1. నప్పటి. 2. జుండును. (మూ)

నారాచవర్షంబు సలుపంగఁ గాంచి । ఘోరాక్షుఁడై రాచగుంపుల కలుక
నతనికి సప్తసంయము లడ్డమాగి । "క్షితిదేవుఁడవు ద్రోణ! చింతించుకొనుము;
వేద వేదాంగాది విద్యల నెఱిఁగి । కోదండవిద్య కెక్కుట నీకుఁ దగునె!
వృద్ధుండ వెనుబడి వర్షముల్ నీకు(?) । సద్ధర్మ మిటమాని యేతెమ్ము దివికి."
అని కానరాక తారంగిన గురుఁడు । మనమున భీముని మాట దలంచి
భీతియుఁ బ్రీతియు బెరయఁ గుందారు । నాతఁడు భూముల సరసి కానకయు
'బొంకనొల్లని ధర్మపుత్త్రుచేఁ గాని । యింకఁ బుత్త్రునివార్త యెఱుఁగ రా' దనుచు
నరదంబు దోలించి యాతనిఁ గదిసి । గురుఁ డాత్మనందనుకుశల మడ్గుటయుఁ
బలుక నేరకయున్న పాండవాగ్రజుని । జలజాక్షభీములు చయ్యన గదిసి

అశ్వత్థామహతుఁడైనట్లు కృష్ణాదులు ధర్మజుచేఁ బొంకాడించుట

చింతింపనేల యీ సేనాధినాథుఁ । డింతటఁ బడకున్న నేది నీ బ్రదుకు?
కాదని గురునకుఁ గా రాజ్యకాంక్ష । గాదని విడువు సుఖంబబ్బు." ననిన
కల్లకు మాటయొక్కటె మాటతోడ । నుల్లాడ నృపుఁ బల్కె మఱియు మాధవుఁడు:
"ఏలధర్మజ, మమ్ము నితని కొప్పింప? । వాలాయమున బొంకవలె నేఁడు నీవు;
భయవేళ బొంకినఁ బాపంబు లేదు; । జయసిద్ధి యటు గానఁ జాలదు నీకుఁ
జేయఁగడఁగి వృథ సేయు నేఁ." డనిన । వాయుసూతియుఁ బల్కె వసుధేశుతోడ:
"వారణం బొకటి యశ్వత్థామ యనఁగ । ఘోరాజి నాచేతఁ గూలిన నేను
నాచార్యునకు దఱియనని యీ వార్త । సూచింప నతఁడు నా సుద్ది నమ్మకయు,
నిను నడ్గుచున్నాఁడు నీవును దంతి । మనమున నిడుకొని మాట యిట్లాడు.
హరిగల్ల మనకు దోషాదోషచింత । గురువంశ్య, లే." దన్నఁ గొంకుచు నతఁడు
సరి నసత్య భయంబు సమరభయంబు । నిరువంక దివియంగ నిటు తొట్రువడుచు
ద్రోణునితోఁ బల్కె 'దురములోపలను । ... ...
హతుఁడయ్యె మఱియు నశ్వత్థామ' యనుచు । నాతతధ్వని నాడి యట్లని వెనుక
'ననుపమగజ' మని నప్పిన్నమాట । వినక ద్రోణుఁడు భీతి విల్లమ్ము విడిచి
భూమికి మిన్నెత్తుపాడవున నచ్చు । నేను పురథమందు నిశ్శంకఁ గ్రుంగి
పుత్త్రశోకాంధుఁడై బుద్ధిలోఁ బొందు । పుత్త్రవిరోధ సుస్పృహ చక్కవిడిచి,

శత్రుని నెదుట ధృష్టద్యుమ్నుఁ గనియు । నా త్రాణ మా గర్వ మా కళ దొఱఁగి
సంకోచితాంగుఁడై చాల నిశ్చేష్ట । సుంకణంగిన కాంతి సూర్యుండు వోలె
హాని కంతంబంగ నణఁగుచునుండి । ఖరమరీచులఁ బొల్చు గరళాగ్ని వోలె,
నడఁగె నశ్వత్థామ యన్నమాత్రమున । జడమైన విషనీలసర్పంబె పోలెఁ
జేతికి లోనైనఁ జేర శ్వేతుండు । తాత, రా యని పోయి ధట్టించి తాఁకి
ద్రోణవధార్థమై యొనరించినతలఁపు । [1]క్షోణీశునెదుటగా సుచిరయత్నమున
నమ్మైత్రేయాగ్నిఁ బుట్టి యతఁడు కోపాగ్ని । నిమ్ములఁ జెరిమి యయ్యెదురైన రిపుల
దివ్యాస్త్రములఁ ద్రుంపఁ దివిరెఁ ; దివురుటయు । దివ్యాస్త్రములు తమ తెగకు రాకున్నఁ
బగతుర కోర్వక ప్రకృతి బాణముల । జగముల కతిభీతి జనియింప నేయ
నతనితూపుల ద్రెవ్వె హతమయ్యె విల్లు ; । నతని సూతుఁడుగూలె ; హయములుహతమయ్యె ;
నరదము హతమయ్యె ; [2]నడిమేసాల మడఁగె ; । నురుకిరీటము రాలె ; నొడలిజో డూడె ;
నుదరు నారసముల నొగిదూఱి పాఱ । గద వాఁడు వైచె నక్కలశసంభవుని.
వైచిన గద ద్రుంచి వాఁడంత మఱియు । వైచిన శక్తియు వడిఁ ద్రుంచె గురుఁడు.
చలమున నంతలో జడియక వాఁడు । పలకయు వాలును బట్టుక కవిసి
యాచార్యుసూతు గాత్రములఁ జెండాడ । నాచార్యుఁడును వాని యసి ద్రెవ్వనేయ
నంతట వాయుజుఁ డేతెంచి శ్వేతు । నెంతయు దవ్వుగా నీడ్చుక తొలఁగఁ,
[3]దొలఁగఁగా బొమ్మని ద్రుపదజుఁ డరుగఁ, । గలఁగిన మనముతోఁ గ్రమ్మఱ గురుఁడు
నాల్గునాళ్ళును నొకనాఁటి రాత్రియును । నాల్గైదు లేవనాఁడు నాడికలు
చేసితి [4]నెఱసితి సేనాధిపత్య । మీసంగ్రామమందు నే నెసఁగి యల్లరుల
వెసనిరువదియొక్క వేయుట్టలాడఁ । గసిమసఁగితిఁ గింకఁ గయ్యంబుచాలు."
అని శాంతివాటించి యస్త్రంబు విడిచి । మునివృత్తిమై వీరముఖ్యులఁ జూచి,
"ఓకృప! యోకర్ణ! యోకృతవర్మ! । యోకౌరవేంద్ర! నా యొప్పినట్లేను
బోరితి నింకఁ బాలుఁ బుణ్యలోకములు । గోరితిఁ బోయెదఁ గుశలత నేను."
అని పల్కి రథముపై నతఁడు గూర్చుండి । కనుదోయి మోడ్చి యోగప్రభావమున
నీరు నీరును గలసిన మాఱుటయు । బాగుగ తమ్ముడు మహిమహిఁ గూడినట్లు
నరకృప హరి ధర్మనందనులెల్లఁ । బరికింపఁగా ముక్తి పదమునఁ జెందె.

---

1. [illegible]ణికి. 2. నడిమికుడంగా. 3. తొలఁగఁ బొమ్మనియను. 4. పెఱికితి. (మూ)

ధృష్టద్యుమ్నుఁడు మృతుఁడైన ద్రోణుకంఠము నుత్తరించుట

శ్వేతుఁడప్పుడు వాలు చేత ధరించి । యాతని రథమున కలవొప్ప దాఁటి
హాహారవంబు సైన్యములెల్లఁ జేయ । నా హంత గురునుత్తమాంగంబు పట్టి
మును నెనుబదియేండ్లముసలి గురుండు । చనవని యాధర్మశక్రజులాఁగ
వంచిన కంఠంబు వాలునఁ దఱిగి । యించుక దయలేక యిలఁ బడవైచి
యట్ట యావల ద్రోచి యార్చినఁ బగిలి । కుట్టుగుండెల సంతఁ గురుసేన పఱచె.
వారిపైఁ బాండవవాహిని తఱుమఁ । దేరికి నగుడ నేతెంచె శ్వేతుండు.
అంత దుర్యోధనుఁ డాచార్యువధకు । నెంతయు భీతుఁడై : " యిఁక నేదిదిక్కు!
పోయె నాధారమై పోయెకువాఁడు ; । నాయుత్న మేటికి నయములే దెందు!
పోదము పోయిన పోకన! " యనుచు । నాదెస మంత్రిసహాయుఁడై కదలి
గొడుగులుఁ బడగలుఁ గుంభినిఁ బడఁగ । దడగొని వచ్చుచో ద్రౌణి వీక్షించి
యావల నొకచోట నని సేయుచుండి । వేవేగ నేతెంచి విభుఁ గాంచి పలికె:
" కోదండపాణియై గురుఁడు ప్రాణమున । నాదెస నరినేన లణఁగింపుచుండ
నేటికిఁ బాఱెద? నేమయ్యెఁ జెప్పుఁడ? । మీ పెద నిలువుఁడు మీభయంబెల్ల;
అతనికి నేమయా! యనఁచెప్పఁ." డనినఁ । బతి చెప్పలేనిచోఁ బలికెఁ గర్ణుండు:
" గురునిచందము వినఁగోరెదు వినుము ; । గురుఁడు పాంచాలురఁ గూల్చుకోపమున
జనుదెంచె; భీముఁ ' డశ్వత్థామ చచ్చె ' । నని యొక దంతిచావ నతనికిఁ జెప్ప
నమ్మక మది ధర్మనందను ద్రోణుఁ । డమ్మాట యడిగిన, నతఁడు నేరుపున
' నణఁగె నశ్వత్థామ ' యని వినవాడి । కడుఁబిన్న యెలుఁగున ' గరిసుమీ ' యనెను.
అది వినకతఁడు ' హాహా పుత్ర! ' యనుచు । మొదలిటి మాటకు మ్రొగ్గి విల్విడిచి
నవయోగమహిమఁ బ్రాణంబులు విడువ । శవమునకడరి ధృష్టద్యుమ్నుఁ డతని
తలపట్టి తివిచి కంధర మసిధార । నలిఁ గోసె ధర్మజనరులు వారింప.
వినుమిది కతముగా నీఁగితి మేము । జనకుని వెదక నెచ్చటికేఁగెదీవు? "
అనిన మూర్ఛమునింగి యాతండు వ్రాలి । తను రాజు తెలుప నెంతయుఁ దడవునకుఁ
దెలిసి కన్నులఁ గోపదీప్తాగ్ని లోలుకి । జలజాక్షు యత్న మీసకలంబు ననుచు
నధిపతి నీక్షించి " యక్కటా! గురుఁడు । విధివశంబున మేను విడుచుఁగాకేమి
తలయెట్లు ద్రుపదనందనుఁడు తాఁ గోసె; । తలపోయఁడయ్యెఁగదా యని నన్ను!

నాకుఁగా నతఁడు ప్రాణము లిచ్చియుండ । నాకృతి నేనేల యతనికై చావ.
గురువధార్థంబుగాఁ గొడుకనై యేను । ధరఁబుట్ట నేటికిఁ దప్పెఁ గార్యంబు.
పార్థివ, వినుము నాపట్టిన ప్రతిన ; । పార్థుల నిదె పోయి భజింతువాఁడ.
నరనాథ, నేఁ బదినాళ్ళలోపలను । అరులఁ జంపెదనని యాడనే నాఁడు!
అదియెల్ల నిజముగా సనృతంబు పలికి । బ్రదుకఁ జూచినరాజుఁ బట్టి నిర్జింతు.

అశ్వత్థామ పూనికవలనఁ గౌరవయోధులు మరల ననికిఁ గడంగుట

మున్ను మాద్రోణుండు మురవైరిఁగూర్చి । పన్నుగా ఘోరతపం బాచరించి
యతనిచే నారాయణాస్త్రంబు గాంచె ; । ధృతి నాకు నతఁడుపదేశించినాఁడు
అట్టి నారాయణాస్త్రాగ్నిచే నిపుడు । నెట్టన రిపుకోటి నీఱు గావింతు
ర." మ్మని రథమెక్కి రారాజుఁ గొనుచు । వాఁడుమ్మని కర్ణాది యోధులేతేర
భయద భేరీ శంఖ పటహాదితూర్య । హయ హేషితధ్వని సంబరంబద్రువఁ
దను జూచి గురుఁడీల్గు దగయెల్ల నణఁగి । ఘనసేనలార్చుచుఁ గదిసి యేతేరఁ
దిరిగి యెక్కె, నటన్న ధృతరాష్ట్రుఁడనియె : । "అరయ సంజయ, యిది యాశ్చర్యకరము
ఆరీతిఁ దిరిగిన నచటి కౌంతేయు । లేరీతి వర్తించి రెఱిఁగింపు." మనిన
నతని కిట్లని చెప్పె నవనీశ, యిట్లు । ధృతమతి ద్రౌణి వే తిరిగి యెక్కుటయు,
నచటఁ బాండుకుమారు లందఱుఁ గూడి । ప్రచుర సన్నాహ మేర్పడి యుండునంత,
నంతలో ధర్మజుఁ డర్జునుఁ బలికె : । "ఎంతయుఁ గడుఁ జిత్రమిదె చూడు క్రీడి!
యింతకుమును గురుఁ డీల్గిన భీతి । నంతఁ బాఱినయట్టి యఖిలకౌరవులు
నిలయును నింగియు నేకమై యద్రువఁ । జెలఁగి యార్చుచు వారిసేన లుప్పొంగ
వేవచ్చుచున్నారు ; వెండియు వీర । లే విచారము చేసి యిటకు వచ్చెదరొ!
కాదేని గురునసంగతిఁ జంపిరనుచు । నాదివస్పతి వీరినటఁ గూడినాఁడొ!
ఏమి కారణము నాకెఱిఁగింపు." మనిన । నామహీపతితోడ నర్జునుఁ డనియె :
"సన్న్యస్తశరుఁడైన చాపజ్ఞు మరణ । మన్యాయ మని విని యతని నందనుఁడు
త్రుంతు వధింతుఁ దుత్తుమురుగా ననుచుఁ । గౌంతేయ విభులపైఁ గడునల్గినాఁడు.
జనియించు వేళ నుచ్చైశ్శ్రవలీల । ఘనుఁడు ఘోషింపఁ దత్కారణమ్మునను
అతని నశ్వత్థామయనిరి గీర్వాణు । లతఁడుసుమీ యిప్పుడరుదెంచువాఁడు."
అని వెండియును బల్కె : "నకట నీ మాటఁ । దనయుని చావు తథ్యంబుగా నమ్మె.

అనృత దోషము వచ్చె నపకీర్తి వచ్చెఁ । జనదని కొంత విచారింపవైతి.
అదియును గాక నిరాయుధు విప్రు । నధముని వృద్ధు నాచార్యు యోగాఢ్యు
వలదు హా వలదను శిరంబు ద్రుంపఁగ । వలదని యేనెంత వారింప వినక
యతని ముందల వట్టి యసిఁ ద్రెవ్వనేసె । నతిపాపకర్ముఁ డీ యగ్నికుండజుఁడు."
అని పల్కుచుండఁగ నంతఁ బాంచాల । తనయుఁడు ధవళాశ్వుఁ దప్పక చూచి,
"యనఘ, ద్రోణుని విప్రుఁడని పల్కితీవు । నిను విప్రుఁడే! రాజవిధ్వంసకుఁడు?
మా తండ్రిమీఁద నుమ్మలికమ్ముఁ జేసి । బ్రాంతిఁ జంపెడువాఁడు పగవాఁడు గాఁడె!
అతనిఁ జంపఁగఁ గాదె యగ్ని వెల్వడితి; । నితరునిభంగి నీ విట్లాడఁ దగునె!
మతమొప్ప నీ పితామహుఁడైన భీష్ము । హతుఁ జేయవే! నిన్ను నాడను గాక."
అనిన నర్జునుఁడు బాష్పాకులుఁ డగుచు । ననఘుఁ డన్నేమియు ననరాదు గాన
నూరకయుండె నిట్టూర్పులు నిగుడ । నీ రూపమున నంతయేటికి ననుచు.

ద్రోణుపరిభవంబునకు సాత్యకి ధృష్టద్యుమ్ను నధిక్షేపించుట

అపుడు సాత్యకి ద్రుపదాత్మజుఁ బలికె: । "ఇపుడు నీవిట్లాడితేమిరా యోరి?
నీజిహ్వ గోయుదు నిక్కంబు ధర్మ । రాజు సన్నిధి గాన బ్రదికిపోయితివి.
గాంగేయు నట్లు శిఖండియే తునిమె; । సంగతియే క్రీడి చంపినాఁడనుట?
నోడివెదవే నిన్ను నోరు వ్రేయింతుఁ । దొడిఁబడ." ననుటయు ద్రుపదనందనుఁడు:
"ఎల్లప్రేలెదురా! సహించిన నెఱుఁగ । వేల త్రుళ్ళెదు నిన్ను నెఱుఁగనా యోరి?
నీ ఱొమ్ము ద్రొక్కిన నిజయోగరతుని । భూరిశ్రవుని నీవు పొరిగొనవైతె?
అలిగి నన్నంక నేమాడిన నిన్ను । దల ద్రెవ్వ నేయుదుఁ దథ్య మీపలుకు.
అదె వచ్చెఁ గురుబలం బాహుతి గొనఁగ । నదయాత్మ, కూడి రమ్మా పోదమందు."
అనిన శైనేయుఁ డుగ్రాకారుఁ డగుచు । ఘనరథంబపుడు దిగ్గన డిగ్గనుఱికి
కాలాగ్నికరణి నాల్కలు గ్రోయుచున్న । వాలు చే నమరించి వసుధ గ్రక్కదల
శ్వేతునకై పోవ, వీక్షించి వాయు । సూతుఁ డంతట నెడసొచ్చి పోనీక
తనలావుకలిమి నాతని నిల్వఁబట్టె । పెనుపుగా రోఁజుచుఁ బెనఁగు శైనేయు
శాంతునిఁ జేయ ధృష్టద్యుమ్నుఁ డనియె: । "కౌంతేయ, విడువిడు కడఁగి రానిమ్ము;
నీచేత నిలువంగ నేరఁ డీ వేళ; । నాచేతఁ గాని మానఁడు గర్వమహిమ."

[illegible] ధర్మాత్మజార్జునులు । చనుదెంచి వారల శాంతులఁ జేయ
[illegible] నియతులై సేన । నజిత మహావ్యూహమై యుండఁ బన్ని
[illegible] ఘనాంధకార ధ్వాన । మాకాశ పథమెల్ల నాక్రమింపఁగను.
[illegible] గుణారావ మంతఁ గల్పాంత । కుపిత ధనుర్ధర కృష్ణునిఁ బోలె (?)
[illegible] భార్గవుఁ బోలెఁ । బార్థులకెల్లఁ గుంభజతనూభవుఁడు
[illegible] సేనాసమూహమున నిరువేయి । తేరుల వీసులఁ ద్రెళ్ళంగనేసి
[illegible] నుదేభతతి రూపుమాపి, । యశనికల్పుఁడు లక్షహరులఁ జెండాడి
[illegible] యోధ యూథము నుక్కణంచి । దిశ లద్రువఁగ నార్చి తేజంబుమీఱి,

అశ్వత్థామ పాండవసేనపై నారాయణాస్త్రము ప్రయోగించుట

" మేదినీశ్వర, చూడుమీ నన్ను నీవు । మోదింప రిపులఁ జంపుదుఁ బ్రాంతు" ననుచు
[illegible] నారాయణాస్త్రంబు దొడిగి । త్రిదశులు భీతిల్లి దివినుండి చూడ
[illegible] మహాహిత గర్వతిమిర । శాసన రవిసహస్రప్రభఁ బొదలి
శరభ సింహ మదేభ శార్దూల మహిష । ఖర ఖడ్గ భల్లూక ఘన కాలభూత
[illegible] కిన్నర యక్ష గంధర్వ సిద్ధ । సురవర పన్నగాసురుల నీనుచును,
[illegible] గాల్చుచును । అరుదేర వీక్షించి యబ్జనాభుండు
[illegible] కేలెత్తి పలికె: । " సేనాధిపతులార! చెప్పెద వినుఁడు ;
[illegible] చయముల డిగ్గి । భూమిపై నాయుధంబులువెట్టి నిలుఁడు.
[illegible] వ్యసాధనము । హతులఁజేయను సేయుఁడాక్రమం." బనిన
[illegible] భీముండు: । " దిగకుఁడు రథములు దిగనేల మీకు!
[illegible] ." ననుచు । దాయ తూర్పునకు రథంబుఁ దోలింప,
[illegible] రౌద్రాకారమగుచు । భీముపైఁ గవిసి సంభృతవహ్నిముంప
[illegible] భీము । నురువహ్నిఁ గాలకయుండ రక్షించె.
[illegible] భీముఁ గదిసి । " యింతటఁ బోవునే యిమ్మహాశరము!
[illegible] " మని వాయునందనుని । నలవోక డించి నిరాయుధుఁ జేసి
[illegible] నట్లుకావింప, । నమిత సైన్యంబులు నట్ల సేయుటయు
[illegible] నయ్యుస్త్రమెల్లఁ బయ్యెసమాని శాంత । మయ్యె నద్దివ్య మహాసాధనంబు.
[illegible] హరియాజ్ఞఁ దురగ । దంతి రథంబులు దగ నెక్కి కదియఁ

గురురాజు ద్రోణిఁ గన్గొని "యా శరంబె । ఖరతేజ, వేసఁ దిగుగఁగ నేయు" మనిన
నెలమి నాతఁడు వల్కె: "నిఁక నేయరాదు । వలసి యేసినఁ దన్నుఁ బ్రాల్చు నెట్లైన;
కృతమతి నదియును గృష్ణుని వలన । హతమయ్యె నేమి సేయఁగవచ్చు?" ననుచు
నిట్టూర్పు నిగిడించి నృపునితో మఱియు । "నట్టయ్యెఁ జూడుమీ యధినాథ, నన్ను
హరునైన నరునైన నగ్నిజునైనఁ । బొరిగొందుఁగాని నేఁ బోనీ" నటంచు
గురువధ రోషసంకుల చిత్తుఁ డగుచుఁ । బరువడి ద్రుపదజుపై నచ్చి తాఁకి
నన్నాఱు తూపు లున్నత వక్షమందుఁ । జెన్నార నేసి మూర్ఛితుఁ జేయుటయును
అందు సుదర్శనుండను మాళవుండు । నందు దీర్ఘప్రభుండను గౌళవిభుఁడు
నందు సుకేతనుం డను చోళపతియు । నందంద ద్రోణిపై నార్చి యెక్కుటయు
వారి మువ్వురఁ ద్రుంచివైచి ఘోరాస్త్ర । ధారల మేఘుచందమునఁ జూపట్టి
హరిమీఁద నరుమీఁద ననిలజుమీఁదఁ । గరి రథ సుభట వర్గంబుల మీఁద
ద్రౌపదేయ శిఖండి ధర్మజ ముఖ్య । భూపాలకుల మీఁదఁ బొరి పోరి నేయఁ
దెరువులు గానక తిరితీపులాడ । దొరలెల్లఁ బాఱఁ బార్థుఁడు నిల్వరించి
'గురుపుత్త్ర, పోకుమీ కొంతసే' పనుచు । శరముల జడిపట్టి చాపంబు దునిమి
ఘన సూత రథ రథ్య కవచకిరీట । తను లసద్బాణ కేతనముల నఱికి
పోయె నశ్వత్థామ భూమిపై నణఁగి । పోయెఁ గౌరవపతి పోయెఁ బొమ్మనఁగ
హరి సంతసింప సైన్యములు కీర్తింప । గురుసుతుఁ గ్రొవ్వాఁడి కోలల గ్రుచ్చి
సకల[1]సైన్యమును జర్జరితంబు సేయ, । 'నిఁకఁ జాలు రా కయ్య మింతట' ననుచుఁ
జేతులు విద్రుచుచుఁ జేతికి మించి । [2]కాతర భావంబు గానరాఁ బాఱె.
పాఱుచోఁ గర్ణాది భటులు నవ్వేళ । తాఱినధృతి ద్రోణిఁ దగఁ గూడుకొనుచు
వివశాత్ములై మిన్ను విఱిగినట్లగుచుఁ । (బవిలి కౌరవ యోధవరులు శోకింపఁ)
గఱకుటెలుంగునఁ గౌంతేయులార్వఁ । బఱచిరి యేమి చెప్పఁగవచ్చు నధిప!
అప్పుడు సూర్యుండు నాహవదశకు । ముప్పిరి శోకాబ్ధి మునిఁగినరీతి
యసదృశకాంతి దైవాఱుచు నుండ । వెసఁ బశ్చిమాంబుధి వీచుల మునిఁగె.
అటఁ బాండుసుతులు సైన్యముఁ దారుఁ గూడి । తటుకునఁ బోయిరి తమపాళెములకు.

---

1. దేహములు జర్ఝరిసేయ నాత. 2. కాతుర పాకంబు. (మూ)

అంతట సుయోధనుఁ డారీతి విఱిఁగి । సంతాపమున నివాసమునకుఁ బోయి
పంతంబుతో వారల వీడ్కొలుపను మఱచి । పరవశుండగుచు బాష్పము లుప్పతిల్లఁ
తనుఁ జూచి లజ్జించి తలవాంచియున్న । ఘన వీరయోధ వర్గముల కిట్లనియె :
“ అకటా ! యాచార్యుఁ డాజిలోఁ గూలె; । దిక్కెవ్వరున్నారు! తీఱెఁ గార్యంబు;
ఇంక నెక్కడిరాజ్య? మెక్కడి రణము? । శంక యేటికిఁ బొందు జగతీశులార!
పాండవులతోడ సంధి గైకొనితప్పు । తమకించి గురునాజ్ఞ దాఁటినతప్పు
నాపైని పిదుకుపలొక్కల్లని తప్పు । తప్పునే నాకు నృథా గర్వి ” కనుచు
నేసితివి, కోడేప్పి మొలమిఁ బాంచాలి । నీడ్చిన రాజుతో నిట్లనెఁ గృపుఁడు :
“ ఓ కౌరవేశ, నీ వురక చింతిలకు; । నీకు మే మిటఁ గల్గ నీతియే వగవ !
కటకటా! నీవాఁడు కర్ణుఁడున్నాఁడు; । భటులు పెక్కండ్రు దోర్బలు లున్నవారు.
అవనీశ, నీవు సేనాధ్యక్షుఁ గాఁగఁ । బ్రవిమలగతిఁ గర్ణుఁ బట్టంబు గట్టు.
అతఁడు సేనాపతియైనఁ బాండవుల । హతులఁ జేయఁగనోపు నటు సేయు. ” మనినఁ
గొంత శోకము మాని కువలయేశ్వరుఁడు । సంతోషమున భానుసంభవుఁ బిలిచి :
“ నను గెల్చునంటి కర్ణా! నీవు నాకు । నరసి సేనాధిపత్యము సేయవలయు.
పావని తమ్మునిఁ జట్టి నిర్జింప । నేవేళ నీవుగా కెవ్వ రున్నారు?
చేయక చేసిన సేనాధిపతివి । ధీయుక్తి రిపుల సాధించి రక్షింపు ”
అనినఁ గర్ణుఁడును “ మహాప్రసాదంబు; । అనఘ, నన్ బూన్చు సేనాధిపత్యమున.
కృపశల్యవర గురుపుత్త్ర కుంభజముఖ్యు । లతిరథోత్తము లెందరైన నున్నారు;
విక్రమాప్తుల పాండవేయుల నెల్ల । ఘోరాజిలోపలఁ గూలనేసెదను.
నే నన్యులను నల్గఁ జూతునె వారి । భూనాథ!” యనవు డుప్పొంగి రారాజు
కనక కుంభములను గంగాజలముల । ననువారఁ దెప్పించి యతిసంభ్రమమునఁ
కోటిసంఖ్య సుమంగళతూర్య ఘోషములు । భూరి మాగధ బుధాద్భుత నుతిధ్వనులు
భేరీ మృదంగ శంఖముల వాద్యములుఁ । జారుసైనిక ఘన జయజయధ్వనులు
నెక్కొని జయము మహీనాథ చంద్ర! । యాకర్ణు నభిషేక మపుడు గావించి
తివుటల పటహాది ధ్వను లుల్లసిల్ల । న మ్మహీశుఁడు కర్ణు నభిషిక్తుఁ జేసి
సామంతపతిగను పట్టంబు గట్టి । యానందమునఁ బొందె నఖిలసైన్యంబు.

ఏ నిట్టి తెఱఁగు నీ కింతయుఁ దెలియ । భూనాథ, యెఱిఁగింపఁ బూని వచ్చితిని."
అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయక్షితిపతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యామీఁద । నెప్పాటఁ గథ చెల్లె నెఱిఁగింపు మనిన
భానుకులాంభోధి పావన చంద్ర ! । భానుకోటి సహస్ర భాభాసమాన !
కరుణాకటాక్షవీక్షణా ! దయాలోల ! । సురరాజనుత ! మహాసురరాజహరణ !
ఇది సదాశివభక్త హితగుణాసక్త । సదయస్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
స్తుతిపాత్ర వల్లభసూరి సత్పుత్త్ర । మతిమద్విధేయ తిమ్మయ నామధేయ
విరచిత ద్రోణాఖ్య విపుల పర్వమున । నరుదు మీఱఁగఁ బంచమాశ్వాసము.

కర్ణపర్వము

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీ వేంకటాధీశ, సృష్టిప్రకాశ, । భావజాతీతవైభవ, భోగనిలయ,
అక్కథకుఁడు శౌనకాది సన్మునుల । కక్కథాసూత్ర మిట్లని చెప్పఁదొడఁగె:

ధృతరాష్ట్రునకు సంజయుఁడు కర్ణుని తెఱఁగెఱిఁగించుట

ఆరీతి సంజయుఁ డాలంబుచూచి । వారణపురికిని వలనొప్ప వచ్చి
తనరార నంబికాతనయు సుందిరము । ఘనతఁ బ్రవేశించి కరమర్థిఁ గాంచి
యా రాజునకు మ్రొక్కి యాతఁడు తన్ను । గారవించిన నొక్క కనకపీఠమునఁ
దిరముగాఁ గూర్చుండి ధృతరాష్ట్రుఁ జూచి । పరువడి నొకమాట పలికె [1]నిట్లనుచు:
"మనవారి మొనలును మఱి పాండురాజ । తనయుల బలములుఁ దలపడి రెండు
దినములు పోరిన తెఱఁగెల్ల నేను । దిననాథ సమతేజ, తెలిసి వచ్చితిని."
అని పల్కి రాధేయు నతుల విక్రమము । గొనియాడి మఱియు డగ్గుత్తిక వెట్టి
పలికెఁ "గుంతీసుత బలసముద్రంబు । గలయ మందరగిరిగతిఁ జొచ్చి కలఁచి,
మొన లేపుచూపిన మొనసి యువ్వెత్తు । గొనియు సామంతుల క్రొవ్వడంచియును
బొలమెల్లఁ బీనుఁగుప్రోగులుగాఁగ । నలిమీఱ యోధుల నఱికివేసియును
అడరెడు కడిమిమై నసిలోన జముఁని । కొడుకు నువ్వెత్తుగాఁ గొని చెలరేఁగి,
క్రీడి నెదుర్పడి క్రీడియుఁ బోలెఁ । జూడ నక్కజముగా శూరత మెఱసి,
పులికగ్గమైన యాఁబోతును బోలెఁ । బొలిసెఁ గర్ణుం డింద్రపుత్త్రునిచేత.
మనుజేశ, యదిగాక మన దుస్ససేను । ననిలసూనుఁడు పట్టి యందఱుఁ జూడ
ఘన ఖడ్గధార నాతని ఱొమ్ముచించి । తనియక యుగ్రుఁడై త్రావె రక్తమును.
అయ్యో, యింతలు పను లవునని మున్నె । నెయ్యు లాడినమాట నిజమయ్యె నేఁడు.
కొడుకు లాతనిసిరి గొన శక్తులనుచు । నడియాన [2]వారల యన్యాయములను
నీ వుపేక్షించిన నేఁ డాఫలంబు । భూవర, కుడువక పోనేలవచ్చు?"
అన విని ధృతరాష్ట్రుఁ డా సుయోధనుఁడు । ననిలోనఁ దెగటారినట్లకా వగచి

---

1. సంజయుఁడు. 2. దారల. 3. పోవనే విచ్చు. (మూ.)

నిట్టూర్పు లెసఁగఁగ నెలకొన్న వగల । బెట్టున మూర్ఛిల్లి పృథివిపైఁ ద్రెళ్లె.
అప్పుడు విదురుండు నా సంజయుండుఁ । జెప్ప నచ్చెరువుగా శీతలక్రియలు
తెలఁగొప్పఁగాఁ జేయఁ దెలిసి కూర్చుండి । ధరణీశుఁ డొక కొంత ధైర్యంబుపట్టి
మొగమున వేఁడియూర్పులు గ్రమ్ముదేరఁ । బొగులుచు సర్వంబుపోలె [1]రోఁజుచును
దనమదిలోఁ దాఁకి, దైవంబు దూఱి, । దనదైన దుర్బుద్ధి తలపోసి రోసి,
చెచ్చెఱ సౌబలు సేఁతలు దెగడి, । విచ్చలవిడిఁ బాండవేయులఁ బొగడి
"సంజయా, నీమాట చక్కఁగా వినను; । అంజక చెప్పవే యాలంబులోనఁ
దొడిఁబడ నెగరించి దుర్యోధనుండు । పడఁడుగదా! నేఁడు పగవారిచేత."
అనవుడు "రాధేయుఁ డాతనితోడఁ । దనయులు కొందఱు తమ్ములుఁ దెగిరి.
చెచ్చెఱ మన దుస్ససేనుని ద్రొమ్ము । వ్రచ్చి నెత్తురు ద్రావె వాయునందనుఁడు."
నావు దూఱకయుండి నరనాథుఁ డపుడు । భావించి సంజయుఁ బలికెఁ గ్రమ్మఱను:
"మునుమిడి విభ్రాంతి మునిఁగిన చింత । యెనయ నా వాక్యంబు లేమియు వినఁడు;
దుర్మదాంధుండైన దుర్యోధనుండు । ధర్మజునకుఁ గీడు దలఁపుచు నుండు.
కోరి వారింపని కొఱగామిఁ గాదె । భూరి శోకంబునఁ బొగులుచున్నాఁడ.
పెల్లు శోకాంబుధిఁ బెనగొన్ననాఁడు । నుల్లంబు కొందుక యూఱడు నెట్లు?
కలిమియు లావు నగ్గలికయు వెరవుఁ । గడఁకయు మగఁటిమిగల మహారథులు
తలపోయ నింక నెందఱు మనవీట । నెలమి నున్నారు? నా కెఱిఁగింపు." మనిన,
నంబికాసుతుఁ జూచి యా సంజయుండు । పంబి యిట్లనిపల్కె: "పార్థివ, వినుము
వరబాహు శౌర్య దుర్వారాతి శైల(?) । సురనాయకుఁడు ద్రోణసూనుఁ డున్నాఁడు
వినుత పరాక్రమ విద్వేష తిమిర । వనజమిత్త్రుఁడు కృతవర్మ యున్నాఁడు;
పీత [2]భయోత్సాత పినతోగ్ర గహన । జాతవేదుఁడు కృపాచార్యుఁ డున్నాఁడు;
అవినయవైరి మహావారి వాహ । పవమానుఁడగు మద్రపతి యున్నవాఁడు;
కపటశత్రువ్రాత గర్వసంహార । నిపుణుఁడు గాంధారనృపతి యున్నాఁడు;
అక్షీణ విక్రమాహవ నిత్యకేళి । దక్షులు భవదీయతనయు లున్నారు;
క్రూర వీరావేశ ఘూర్ణాయమాన । ఘోరచిత్తులు కర్ణకొడుకు లున్నారు;
మఱియు నానా[3]దేశ మండలేశ్వరులు । వఱలియున్నారు దుర్వారవిక్రములు.

1. ప్రోఁగుచును. 2. భయోత్సాహ విమలాగ్ర. 3. ఘోర. (మూ).

వీరలఁగాని పోర విజయంబు వడయఁ । గోరియున్నాఁడు నీకొడుకు.'' నావుడును
సూనునికడఁకకుఁ జోద్యంబు నొంది । భూనాథుఁ డొకకొంతప్రొ ద్దూఱకుండి
కడు నసహ్యంబైన కర్ణుని మరణ । మెడఁదలోఁ దలపోసి యెలుఁగెత్తి పలికె:

కర్ణుని మృతికి ధృతరాష్ట్రుఁడు దురపిల్లుట

" హా విష్ణుసమధుర్య ! హా మేరుధైర్య ! । హా వార్ధిగంభీర ! హా గుణాధార !
పోయితే రాధేయ ! పుణ్యానిధేయ ! । పోయితే రవిపుత్ర ! భుజబలపాత్ర ! ''
అని యిట్లు పలుమాఱు సందంద వసవి । యనియె సంజయుతోడ నాంబికేయుండు :
"నమ్మినయట్టి బాంధవకోటిపాటు, । చుమ్మలుగొనియెడు సూనులచేటు,
కూరిమిగల తండ్రి కూలినలాగు, । ఘోరవిక్రముఁడైన గురునిపోకయును,
దుర్నివారాహవ తోయధి గడపఁ । గర్ణధారుండైన కర్ణుని మృతియు
మనువాక్యమును బోలె మహిఁ గథవోలె । [1]మనికితపడక నెమ్మదినుండి వినుచు
నొక్కఁడ బ్రమందకయున్నాఁడ నిపుడు । తక్కఁబ్రాణంబులు తక్కినవాఁడ.
విషముమ్రింగైనను విడుతుఁ బ్రాణములు ; । విషధిలోఁ బడియైన విడుతుఁ బ్రాణములు ;
ప్రాయోపవేశంబు పాటించియైన । వేయి చెప్పఁగనేల విడుతుఁ బ్రాణములు.''
అని తెంపుమై నాడ నతనివాక్యములు । విని సంజయుం డంత విమలుఁడై పలికె :
" కృతమందు విశద విశ్రుతకీర్తియందు । మతియందు నధికసన్నాహంబునందు
యోగంబునందు నుద్యోగంబునందు । భోగంబునందును బురుషార్థమందుఁ
బ్రణుతింపఁ దొంటి భూపాలపుంగవుల । గణుతివెట్టఁగ నీవుగారు నీతోడ.
అంతటివాఁడవై [2]యక్కటా యిప్పు । డింతకు వచ్చితే యిందుకులేశ !
వీరిడిభంగి వివేకంబు మాలి । యోరాజ, యిట్లాడ యోగ్యమే నీకు?
తాలిమిదూలిన ధారుణిలోన । నాలివాఁడని నిన్ను నవ్వరె జనులు !
బవరంబులో గతపడ్డవారికిని । దివిజి శోకింపకు ధృతి నూలుకొలుపు.''
అనవుడు వగపేది యా ధృతరాష్ట్ర । జననాథుఁ డా సూతసంభవుఁ బల్కె :
" యువరాజు మరణంబు నొప్పుగా వినియుఁ, । జెవులారఁ గర్ణునిచేటును వినియుఁ
దునియదు బ్రుంగదు తుమురునుగాదు । చెనఁటిచిత్తము వజ్రశిల గాఁగఁబోలు.

1. మనకత. 2. యంతక. (మూ).

వందుఱి సందురి వనరి నా మనసు । డిందెఁ జక్రాతఁ గొట్టినఁ జావులేదు.
పరశురామాస్త్రప్రభావ కోవిదుఁడు । నిరుపమ వితరణ నియత మానసుఁడు
అతిసత్త్వధనుఁడు లోకైకవీరుండు । చతుర విక్రముఁడైన సవితృనందనుఁడు
ఆరయ దైవోపహతుఁడయ్యెఁ గాక । పౌరుషబలమునఁ బడియెడివాఁడె!
పాండుపుత్రులతోడి పగకోర్చి వెఱవ । కుండె నెవ్వని నమ్మి యొగి సుయోధనుఁడు;
వైదేహ పౌండ్రాది వసుధాధినాథు । లాదట నెవ్వని కరిగాపులైరి;
పెనుపొంద నెవ్వని పెనుప్రాపు గలిగి । మనసేన లెప్పుడు మదవృత్తి మెఱయు.
నట్టి మహాబలుఁడేఁట నీరజాప్తు । పట్టి సంగరభూమిఁ బడిన పిమ్మటను
శతవృద్ధునకు రూపవతి సంగమంబు । కుతలంబుపైఁ బిచ్చు[1]కుంటుకుఁ బరువు
నెలకొని గ్రుడ్డివానికి లెస్సచూడ్కి । వెలయఁ గోరిన సంభవింపని మాడ్కి
నయదూరుఁడైన యా నాగకేతునకు । జయము సిద్ధింపదు సర్వయత్నముల.
'మన కేల కయ్యంబు మదిమది నుండి' । యనుచు ధర్మజుఁ డాడె; నతని వాక్యములు
బాగొప్ప మీపతి పాటింపఁడయ్యె । రోగి తాఁ బథ్యంబు రోసినభంగి.
శరతల్పముననుండి శంతనుసుతుఁడు । సరవిఁ బార్థుని దివ్యశరవైభవంబు
దెలుప జలంబులు తేరంగఁ బసిచి । "సొలసి పాండవులతోఁ జుట్టఱికంబు
నడపు, రాజ్యంబును నలువొప్పఁ బంచి । యిడుము యుద్ధముమాను మింతటినుండి
మనుము నీ." వనిన దుర్మదుఁడు కౌరవుఁడు । వినఁడింక శోకాబ్ధి వెసఁ గూలకున్నె!
బలిమి తెక్కలుత్రుంచి పసుచులాడించు । పులుఁగుచందంబయ్యె భూమి నా విధము.
ఎక్కడఁ [2]జొచ్చెద! నీ వగలుడుప । దిక్కెవ్వ! రిటమీఁదఁ దెఱఁగేది నాకు!"
అని పెక్కుభంగుల సడరి నెవ్వగల । మునిఁగి క్రమ్మఱ మొగంబునఁ దెలివొంది
దినకరపుత్రుండు తెగినవిధంబు । వినఁగోరి వైచిత్రవీర్యుఁ డిట్లనియె:
"తలఁకొన్న కడఁకతో ధవళవాహనుఁడు । చలమున నేసిన చండకాండముల
తాఁకున కోర్చెనే? దర్పమువ్వారఁ । [illegible] బేర్చెనె భుజవీర్యంబు మెఱయ?
తన యుగ్రకోపంబుఁ దనప్రతాపంబు । దన ధైర్యమహిమయుఁ దన శౌర్యగరిమ
వెలుఁగంది యిరువాగు వీక్షింపుచుండ । నఱిమెనే యోధుల నధికధైర్యమున?
తనుకుచుఁ గయ్యంబు దయ్యామె యెఱుఁగు । నని [3]పఱవఁడు గదా యర్కనందనుఁడు?

1. గుంటకు. 2. చొరువాఁడ. 3. పరువఁడు. (మూ)

తెగువ శిఖండిని దీమంబుచేసి । మగఁటిమితో వాని మాటున నిలిచి
గరిగంటిగానీక కపటమార్గమునఁ । బొరిగొనె భీష్మునిఁ బురుహూతసుతుఁడు.
సామజంబొక్కటి సమసినఁ జూచి । భూమి నశ్వత్థామ పొలిసెఁ బొమ్మనుచుఁ
దప్పక యమసూతి తాఁ గల్లలాడి । చప్పుడు గాకుండఁ జంపించె గురుని.
కొంచక యీరీతిఁ గుటిలశాత్రవులు । వంచనఁ జంపిరో వనజాప్తసుతుని ?
భర్గు శిష్యునిదయఁ బడసినవాఁడు । భార్గవాస్త్రంబును బ్రహ్మశరంబు
వడముడితమ్మునిని వధియింపఁబూని । యొడికమై యున్నది యుగసాయకము.
తక్కక మంటలతఱచునఁ బొలుచు । పెక్కు దివ్యాస్త్రముల్ పెంపారఁగలవు.
సుభటకోటులు చూడ శూరుఁడై నిలిచి । యభిమన్యు విలు దునుమాడఁడె మున్న!
సహదేవు గిట్టి దుస్సహలీలఁ బట్టి । మహిమీఁద మర్దించి మందల విడిచె.
పవమానతనయుని బతిమాలుపించి । తవిలిపాఱఁగ [1]బాఁడుదలవట్టి విడిచె.
గ్రక్కున మాయతోఁ గడఁగినవాని । నుక్కఱ హైడింబు నుర్వరఁ గూల్చె.
ఇట్టి రాధేయున కిబ్భంగి చావు । కట్టడచేసెనే కటికిదైవంబు !
ఎన్నికకెక్కిన యయ్యాయుధంబు । లన్నియుఁ బదటిపాలై పోయెనొక్కొ !
అరదంబు క్రుంగెనో ! యరయ సారథికి । వెరవులేదయ్యెనో ! విలువిద్య పేర్మి
పనికి రాదయ్యెనో ! బాణజాలములు । మనసులోఁ దోఁచక మాయమై చనెనొ !
లేకున్న సంజయా, లేశమాత్రంబు । నీకీడు వచ్చునే యితనికిఁ దలఁప?
ఆతతగతిఁ దన యరదంబు గడప । సూతు నెవ్వనిఁజేసె సూతనందనుఁడు ?
కృతవర్మ గురుపుత్త్ర కృప శల్య శకును । లతనికి నేభంగి నయిరి తోడ్పాటు ?
అందఱుఁ దలమీఱి యాజి నారాజు । బృందారకులు తన పేర్మి వీక్షింపఁ
గయ్యంబు సేయుచోఁ గౌరవేశ్వరుఁడు । నెయ్యంబు చూపెనో నిలిచి యత్తఱిని ?
కెలఁకులవారలు గీల్కొని నడవ । వెలయఁగ రారాజు వెన్నాడి నడప
నా రవిపుత్త్రున కనిలోనఁ గూలఁ । గారణంబేమియుఁ గానఁ జొప్పడదు.
పాండవకోటి నిర్భరవృత్తిఁ గడఁగి । భండనంబునఁ గర్ణుపై నచ్చుటెట్లు ?
చావక నొవ్వక సర్పబాణమున । కేవిధంబునఁ దప్పె నింద్రనందనుఁడు ?
ఏచి దినద్వయం బిరువాగు గడిసి । యేచందమునఁ బోరి రెఱిఁగింపు నాకు.”

1. దాని. (మూ).

[illegible] ప్రస్తుతముఁ దాంబికేయునకు । ఘనతరప్రౌఢి నక్కథ చెప్పఁదొడఁగె:
"[illegible] నుండి కర్యాంబు మొదలసుండియును । విను మొఱఁగించెద విశదంబుగాను.
[illegible] కొనుటం గని కోపించి ద్రౌణి । యరుదారఁ దన యోపినంతయుఁ బసఁగె.
[illegible] శస్త్రశిఖికి నేఁగఁ జిరవ । ననిపని చాలించి యంతట మగిడి
[illegible] గూడి శిబిరంబుకడకు । దీనాస్యులై చనుదెంచి రందఱును.
[illegible] కొలువుండి యా రాజరాజు । తప్పక ద్రోణనందనుఁ జూచి పలికె:
"[illegible] డిఁగిన కర్యాంబు తుదిముట్టదనుచు । విడిచి యూరక యుండ వీరధర్మంబె?
[illegible] కని కార్యంబు లేదు । మానుగా నెఱిఁగింపుమా యొక్కనలను."
[illegible] శ్వత్థామ నాగాంకుతోడ । నావిరిఁ [illegible] టుతర వాక్యుఁడై పలికె:
"[illegible] సంగరకళా పారీణులగుచు । రహిఁ గౌర్కు నుత్తమరథికులు తెగిరి.
[illegible] యిరటంచు [illegible] మనకు । నూఱక యుండుట యుచితంబుగాదు.
[illegible] నాలముఁ [illegible] నేభంగుల గెల్వ । నగునొకో యని పెద్ద యాత్మఁ జింతిలకు.
[illegible] దప్పి [illegible] యున్న రథికు । లిప్పాట నల్పులే యిద్ధవిక్రములు;
[illegible] నుద్యోగవంతుఁడ వగుము । దైవసహాయంబు తానె గల్గెడిని;
[illegible] మాతంగ బంధుర కుంభ । సతత [2]భిదాకేళి చతురసింహుండు
[illegible] దేవుఁ గడయునై యుండ । మనుజేశ, విజయంబు మన కేమి బ్రాంతి!
[illegible] దడయంగఁ దగదు । ధీయుక్తిఁ గట్టు రాధేయుఁ బట్టంబు.
[illegible] నోపు; నితని ప్రాపునను । క్షితినాథ, కురుసేన చెడక వర్ధిలును."
[illegible] జూచి నాను మోదమున । నను రాగమునఁ బొంది యతని కిట్లనియె:
[illegible] నందన, నా విూఁద [illegible] । గలదు తాత్పర్య మగ్గల మేమిచెప్ప.
[illegible] శక్తియు [illegible] సాహసంబు । నీ బాణసంపత్తి నిఖిలంబు నెఱుఁగు.
[illegible] సన్నుతుఁడగు [illegible] । నారూఢ బలశాలియగు [3]నస్త్రగురుఁడు
[illegible] యుచేసి । వ్రాలసిచ్చిరి వైరివర్గంబు నిట్లు.
[illegible] నా! [illegible] । తగనార్చి వేళులు తలఁబెట్టి చనిరి.
[illegible] బు । నిలుపనిత్తువె పాండునృపకుమారకుల?
[illegible] చు [illegible] । మరములో నింతక ద్రుంపవా కడఁగి?

1. [illegible] 2. భిదా. 3. [illegible] (వ్యా)

ఇంక నెవ్వరి దూఱ నేమి కారణము? । పంకజహితపుత్త్ర, భారంబు నీది.
పట్టంబుగట్టుకో పౌరుషం బొప్ప । నెట్టన నీకార్య మీడేర్పు నీవు.
వహిని బృందారకవాహిని నడపు । గుహుని చందంబునఁ గురుసేన నడపు."
అనవుడు రాగిల్లి యా సూతసుతుఁడు । తన నెమ్మి విలసిల్లఁ దా నిట్టులనియె:

దుర్యోధనుఁడు కర్ణునకు సర్వసేనాధిపత్యంబు గట్టుట

"నన్ను సేనలకెల్ల నాథునిఁ గాఁగ । బన్ని నా దళవాయి పట్టంబుగట్టు;
నిన్ను సంగ్రామంబు నెఱిఁ బోఁకనీను; । కన్నార వేడుకఁ గనుఁగొనుచుండు.
అదియునుగాక నీ కాదికాలమున । బదరక యిచ్చిన బాస యేమఱవ.
కాలకంఠుని పినాకము వోలె నొప్పు । కాలపృష్ఠంబను కార్ముకం బంది
పరశురాముని కృపఁ బడసినయట్టి । పగదివ్య సాయకవ్రాతంబు వఱపి
వ్రక్కలు వాపెద వసుధాతలంబు । చక్కాడి విడిచెదఁ జదలెల్ల బెదర.
పిండలివండు గావించెద నద్రి; । కొండలు [1]పిండిమై క్రుంగఁ గూల్చెదను;
ఓర్చెద నింద్రుండు నురవడించినను; । దేర్చెద నమరు లేతెంచిననైన.
నా బాహుశక్తియు నా దివ్యబాణ । ప్రాబల్యగతియు నా పౌరుషక్రమము
నీ సర్వరాజన్యులెల్ల వీక్షింపఁ । బూసగ్రుచ్చినయట్లు పొగడంగఁ జేర్చి
[2]మిడుమిడు కనఁగ నెమ్మోయిఁ బాండురాజు । కొడుకుల నేపుఁ గూల్తుఁ గాకేమి.
పరిజన హిత సుహృద్బంధుయుక్తముగఁ । బురుహూతనందను పోడిమిఁ బాపి
లలినొప్పు సామ్రాజ్యలక్ష్మి యంతయును । ఎలమి సొంపారంగ నే నీకునిత్తు.
వివిధయాగంబులు వివిధదానములు । తివిరి కావింపుచు దిశల నీయాజ్ఞ
[3]చెల్లఁగా రాజ్యంబు సేయుచుఁ గడపు । చల్ల దొలంకక చల్లఁగా నుండు."
అనిపల్క విని యుబ్బి యా కురురాజు । తన హితులును దానుఁ [4]దగు ప్రయత్నమున
ఫలపుష్పములుఁ బంచపల్లవంబులును । బొలుపార నవరత్నములును దెప్పించి
పుణ్యనదీతోయ[5]ముల నొప్పుచున్న । గణ్య కాంచనమయ కలశంబు లునిచి
బహు వేదపారగ బ్రాహ్మణోత్తములు । విహితమంత్రంబు గావింపుచు నుండఁ,
బేర్మి నౌదుంబర పీఠంబునందుఁ । గూర్మి రాధేయునిఁ గూర్చుండఁ బెట్టి

1. పిండలై. 2. మిడమిడ మిడుక. 3. చెల్లుగా. 4. దగ బ్రహ్మయత్నమున. 5. ములనొప్పు. (మూ).

పటహ డిండిమ భేరి పణవ మృదంగ । పటువాద్యరవము లంబరవీథిఁ జెలఁగ,
నభిరామయుతుఁడైన యా సూతసూను । నభిషేక మొనరించి యనురాగ మొప్పఁ
'ప్రతిలేని కౌరవకులమున కీవు । పతివి గ' మ్మని వేడ్కఁ బట్టంబుగట్టె
అంత రాధాపుత్త్రుఁ డంతరంగమున । సంతోషముప్పొంగఁ జయ్యన నపుడు
హాటక మౌక్తికహార మాణిక్య । ఘోటక రథ ధేను కుంజరంబులును
దాస దాసీజన ధనధాన్యములును । భూసురసమితికి భూరిగా నిచ్చి
సురుచిరాంబర రత్న శుద్ధ సువర్ణ । నిరుపమ గంధాది నిఖిలవస్తువులు
గాయక పాఠకగణముల కర్థి । నాయతమతిఁ దొరహత్తుగా నొసఁగె.
రారాజు మదిలోన రాగిల్లి యపుడు । చారుకిరీటంబు చామరద్వయము
నంగద కంకణ హార భూషణము । లంగాధిపతికిఁ బ్రియంబున నిచ్చి,
గొడుగులుఁ బడగలుఁ గొమరు దీపించు । నడియాలములు పెక్కు లలవడ నిచ్చి,
శుభతూర్యములతోడ సూతనందనుని । విభవంబు మెఱయించి విడిదికి ననిచె.
ఈరీతి నీపుత్త్రుఁ డెల్లసేనలకుఁ । గారవంబునఁ గర్ణుఁ గర్తఁగాఁ జేసి
దొరల సామంతుల దుర్గాధిపతుల । వర మండలేశుల వరుసఁ జుట్టముల
మాననివేడ్కతో మన్నించి యనిచి । తానును జనియె నంతఃపురంబునకు.
జగదీశ, యారాత్రి చనుదెంచి యేను । దగ నీకు ద్రోణయుద్ధము వివరించి
క్రమ్మఱఁ బొమ్మన్నఁ గరమర్థి నిన్ను । నిమ్ముల వీడ్కొని యేనటఁ గదలి
వారక తెలతెలవారునప్పటికిఁ । జేరితి నొయ్యన శిబిరస్థలంబు.
సురరాజుమేడపైఁ జూపట్టునట్టి । కరమొప్పు మాణిక్య కలశమో యనఁగఁ,
'గవగూడి మెలఁగు జక్కవలపాలింటఁ । దివిఁ గల్గినయట్టి దేవుఁడో యనఁగఁ,
దనయుకయ్యముఁ జూడఁ దా వచ్చెననఁగ । దినమండలం బుదయించెఁ దూర్పునను.

కర్ణుని తొలినాఁటి యుద్ధము

అప్పుడు రాధేయుఁ డాహవోత్సాహ । మొప్పారఁ గైసేసి యుజ్జ్వలుఁడగుచుఁ
గనకరసస్ఫీత ఘన కార్ముకంబు । తనరార నిజహస్తతలమునఁ దాల్చి,
లలితాహ[1]వోత్సాహలక్ష్మిచే మొగము । చెలువంబుపస వింత చెన్నుదీపింప,

1. వోత్సవలక్ష్మికి.

నారూఢ భటకోటి కానందమొదవ । భూరిశంఖము తనముందట మ్రోయ,
నక్షయంబుగను ధ్వజాశ్రితహస్తి । [1]కక్ష్యతోఁ గాంచన ఘంటికాబద్ధ
హంస వర్ణ తురంగమాంచితోదగ్ర । హంసాగ్ని సంకాశమగు రథంబెక్కి,
వీరభద్రోదార విక్రమసార । మారసమాన కుమారవర్గంబు,
విక్రమ క్రమశక్తి వినుతులు గన్న । చక్రరక్షకులును సామంతచయము
మెండైన తొడవుల మెఱుఁగుల [2]తోను । మండలోజ్జ్వలులైన మండలేశ్వరులు
నిరుఁగెలంకులను గ్రిక్కిరియంగఁ జేర్చి । పరువడి బవరంపుఁ బలుకులు చెలఁగఁ
బుడమిపైఁ బెండ్లికిఁ బోవు చందమున । నడవ, సొంపున మీఱి నడచెఁ గర్ణుండు.
తరమిడి లక్షబద్ధలవారిఁ బనిచి । నెరవొప్పఁగా సేన వెడలింప నపుడు
సవరణతో యుద్ధసన్నద్ధమగుచు । వివిధముఖంబుల వెడలంగఁ దొడఁగె.
భూరి దంతశృంగములఁ జెన్నుమిగిలి । చారుమదాపూర ఝరముల నొప్పి
[3]రుంద్ర కుంభస్థల రూపితసాంద్ర । చంద్రగైరికముల సంపద మెఱసి
యాననబిలముల నలరారి పార్శ్వ । సానుజాలంబులఁ జాలంగ నమరి,
[4]గురు నిషాదివ్రజకుంజముల్ దనరి । కరులు భూధరములకైవడి నడచె.
నరమత, ధర్మగుణంబు దాల్చియును । కరమర్థి వాయువేగము వహించియును
హరినామ సామ్య విఖ్యాతినొందియును । బొరిపొరి శ్రీదేవి పుత్త్రులమయ్యుఁ
దివిరి పల్లాణలు కౌంతేయుల జయము । వివరింప కేమేల విడుతుమన్నట్టు
లెడపక దిక్కుల కెఱఁగించునట్టి । వడువున హేషారవంబు సేయుచును,
బోఁడిఁ గల్యాణుఁ డీభూమిపై నిలువ । లేఁడని చూపుపోలిక గానుపింప,
ఖురపుటాహతి నుర్వి గుఱుతులుగాఁగఁ । దురగంబు లరిగె బంధురవృత్తి నధిప!
రథికహాసములు సారథిభాషణములు । పృథివిపై [5]ఘోటకహేషలు నెసఁగ
[6]నేమిఘాతంబుల నేలబిట్టవియ । వేనూఱు విషధరవిభుఁ [7]డోసరింపఁ
[illegible]కలు గొడుగు లంబరవీథి నొరయఁ । గడుఁ బెక్కు తేరుల
దుందుభి పటహాది తూర్యబృందముల । క్రందైన మ్రోఁతలు కప్పుకపోవఁ
జెలరేఁగి దిక్కులు చెవుడుపడంగఁ । దలకొని సింహనాదములు సేయుచును,
నిగిడి కన్నులతుద నిప్పులు రాలఁ । దెగువతో [8]మిన్ను భేదిల్ల నార్చుచును

1. కక్షే కాంచనమయ ఘంటికాబద్ధ. 2. లోను. 3. రుద్ర. 4. నురువిషాది........కుంజ ములం దనరి. 5. భీషణఘోషలు. 6. నేమీవిఘాతల...బిట్టవిసె. 7. డొసరింప. 8. మన్ను. (మూ.)

గాలునిపట్టితోఁ గయ్యంబుసేయఁ । గాలుద్రవ్వుచు నేఁగెఁ గాలుబలంబు.
హయఖురోద్ధూత మహాపాంసుపటలి । భయదంబుగా దిశాభాగంబు గప్పె;
మానిత గజదళ మదధార లనెడి । వానల పెక్కువ వాసి నడంచె.
పటుతర వాదిత్ర భైరవారవము । తటుకున నంబరతలమెల్లఁ గప్పె;
చెలఁగిన గుణనాద సింహనాదములు । బలిమి సర్వోత్రము బారణచేసె.
ఏచిన భటకోటి హేతి మాణిక్య । రోచుల భూషణ రుచిర రశ్మిలను
చారు కేతుచ్ఛత్ర చామర సక్త । భూరి రత్నంబులఁ బొలుచు దీధితులఁ
బగలింటి దీపంబు భంగిఁ జూపట్టె । జగదీశ, యప్పుడు జలజబాంధవుఁడు.
ఇవ్విధంబున సేన లేపారి నడవ । నివ్వటిల్లెడు వేడ్క నీదళవాయి
జనములు తనుజేరి సన్నుతి సేయ । ఘనతరాటోపుఁడై కలనికి వచ్చి
యూహించి మకరికా వ్యూహాభిధాన । మాహవోచితముగా నప్పుడొనర్చె.
మండలేశ్వర, విను మార్తాండసుతుఁడు । తుండదేశమున బంధురవృత్తి నుండె;
చలపాది శకునియు సరి నులూకుండు । సొలయక కన్నులచోటు గైకొనిరి;
తలపట్టు ద్రోణునితనయుండు తనకు । వలెనని మదిలోన వాంఛించి నిలిచె.
తడయక రారాజు తమ్ములందఱును । మెడవద్ద నొప్పిరి మేదినీనాథ!
దురితవర్తనుఁడగు దుర్యోధనుండు । నరుదార మధ్యంబునందుఁ జూపట్టె.
గోపాలసహితుఁడై గుణి భోజవిభుఁడు । నేపార ముందట నెడమకాలయ్యె.
ఘన [1]దాక్షిణాత్య త్రిగర్తులతోడ । ననయంబు కుడికాల నమరె నాకృపుఁడు.
వెనుక డాకాలను వివిధదేశముల । జననాయకులఁ గూడి శల్యుండు మెఱసె.
మఱి సుషేణుండను మనుజనాయకుఁడు । వఱలిన బలముతో వలకాలఁ బొలిచె.
ఆ విచిత్రుండును అతసితప్పుండుఁ । జేవగల్గినయట్టి చిత్రసేనుండు
వాలస్థలంబున వారలిందఱును । వాలిరి చతురంగవాహినితోడ.
తక్కటియోధు లుద్దండవిక్రములు । తక్కక నిలిచిరి తగినతావులను.
అటమున్నె ధర్మజుఁ డాహవస్థలికిఁ । బటుతర చతురంగబలముతో వచ్చి
మనమున నమ్మహామహుఁడు వీక్షించి । యనుఁగుఁ దమ్మునితోడ నప్పు డిట్లనియె:
“[2]కంటె ధనంజయ, కౌరవసేన! । కంటికిఁ గొంచెమై కాన్పించె నిపుడు.

1. దక్షిణాద్య త్రికర్త. 2. కంటివె సంజయ. (మూ.)

కలయఁ గూరిన వానకాలంబు వోవ । నిల నింకఁ బాఱిన యేటిచందమున,
అవగుణంబులకెల్ల నాటపట్టయిన । రవితనూభవుని సంభ్రమము చూచితివె!
పనుపడి యొకయొద్దు పన్నుగాఁ బన్ని । మొదలఁ దా నందుకు [1]ముఖమయి నిలిచె.
పాటించి యొక పోటుబంటును బోలె । మేటికయ్యము తనమీఁద వహించి
బీరంబు లావును బేర్మియు నేర్పు । శూరత పెంపును సొంపారఁ జూపి
యెపుడు కయ్యము తుదికెక్కెంతు ననుచు । విపరీతగతి విఱ్ఱవీఁగుచున్నాఁడు.
కాలకేయ నివాతకవచాది దైత్య । జాలంబుఁ ద్రుంచిన చండకాండముల
నీ నీచుఁ దెగటార్చు; మిటమీఁద మనకు । మానుగా శత్రునామము లేకపోవు.
మగఁటిమి మిగిలిన మగలెల్లఁ దెగిన । వగపున మనతోడి వైరంబుకొఱకుఁ
గురురాజు తన్ను నెక్కుడు గమనించి । సొరిదిఁ బువ్వులు తలఁజుట్టెఁ గావునను
బోర నాతఁడుచూడఁ బోరి ఘనమీఁదఁ । జేరి యగ్గలికఁ జేసేయకపోఁడు.
వాసవనందన, వసుధ చిల్లంగి । వేసిన విధమున వీఁ డొక్కరుండు
ద్రెళ్లినఁ గౌరవుల్ ద్రెళ్లినవారు । తెల్లమిసుమ్ము సందేహంబు లేదు.
అడవిలోఁ గందమూలాహారవృత్తి । నెడపక పదియురెండేఁడులు మనము
ఇడుమలఁబడుట యూహించి చూడంగఁ । గడపటఁ గర్ణునికతమునఁ గాదె!
క్షితిలోన వీఁడు చేసిన చేఁతలకును । బ్రతిసేఁత సేయక పాయదు వగపు.
అటుగాన నీవిప్పు డనువైన [2]యొద్దు । నిటఁ జేయుమనుచును యింద్రనందనుఁడు
రమణతో నర్ధచంద్రవ్యూహ మపుడు । నమకట్టి మధ్యదేశమునఁ దానిలిచె.
భీమునిఁ బాంచాల పృథివీశ సుతుని । వామేతర శృంగవాసులఁ జేసె.
శ్రీరమ్యులగు యుధిష్ఠిర మాద్రిసుతుల । ధీరుఁడై [3]పింగలిదెస నుండఁ బనిచె.
ఒగి యుధామన్యుండు నుత్తమౌజుండు । మిగులంగ బవరంబుమీఁది మోదంబు
జిగిమించి మొగములఁ జెలువంబు మీఱఁ । దగనిల్చి; రా ధర్మతనయునియందుఁ
గడఁక దీపింపఁ దక్కటి యోధవరులు । నెడనెడ నిల్చి రహీనసాహసులు.
సదమల జయలక్ష్మి సయిదోడుగాఁగ । నది చూడనొప్పె జనానందమగుచు.
ఈభంగి దర్పించి యిరువాగుఁ బన్ని । యాభీలగతినున్న యాసమయమునఁ
దనమదిలోపల ధర్మనందనుఁడు । నెనసిన ప్రీతితో నిట్లని తలఁచె

1. ముఖరియై. 2. యందు. 3. బంగలి. (మూ).

“మకరంబుఁ జంపి తమస్వినీచరుని । ప్రకటదర్పమడంచి బలువడిఁ
సంజీవి యా రామచంద్రుని కొసఁగె । సంజనాసూనుఁ డీ యులఘువి
నాతమ్మునొద్ద నున్నతి నున్న వాఁడు । ఈ తెఱంగునకు నా కేల చిం
ఓలి నక్రవ్యూహ మిర్వుఁ జింపించి । కాలనేమిని బోలెఁ గర్ణునిఁ జంపి
జయలక్ష్మి యనియెడు సంజీవి నేఁడు । రయమునఁ బడయుదు
అని యంతరంగంబునందుఁ గామించి । యనయంబు నెదిరించె నా
అప్పుడు రెండుసైన్యములు నుబ్బుచును । ముప్పిరిగొని రణంబునకు
నిందును నందును నేచిన బిరుదు । చిందంబు లందంద చెలరేఁగి
గెరలుచుఁ దమకించి కెలఁకుల భటులు । నురుతరాటోపులై యుర
వర రథనేమి నిస్స్వనపరంపరలు । నిరుపమ బహు కింకిణీ నినాదము
జటుల తురంగ హేషానాదములును । బటు [1]ఖురవ్రాత విస్ఫార రావ
గరిఘటాకోటి ఘీంకార శబ్దములు । భరిత భేరీ శంఖ భాంకారములు
[2]వీర హుంకారముల్ విపులాట్టహాస । భూరి [3]సంరావముల్ బొబ్బల
బరిహాసజన వంది పాఠకశ్రుతులుఁ । [4]బరగి దిక్కులనెల్లఁ [5]బగిలించె
గరుడ కిన్నర యక్ష గంధర్వ సిద్ధ । వగులు ఖేచరులును వచ్చి మో
ఘనవిమానస్థులై కయ్యంబు సొంపు । గనుఁగొనుచుండిరి గగనమా
చెలరేఁగి పూర్వపశ్చిమ సముద్రములు । తలపడి యొండొంటిఁ దాఁకి
దితిజసైన్యంబును దేవసైన్యంబుఁ । దతిగొని యొక్కటఁ దార్కొ
కౌరవబలమును గౌంతేయబలము । దారుణగతిఁ దాఁకి ధరణీశ, య
మండలాగ్రంబులు మహితకుంతములు । భిండివాలంబులు పృథుముద్గ
పరశుతోమరములుఁ బట్టిసంబులును । సురియలత్త్రలములు శూలము
మొదలైన యాయుధంబులు మెఱయంగఁ । గదనంబు సేయఁగఁ గడు
బలువడిఁ బొడుతురు పంతంబుతోడఁ; । బెలుకుర నడఁతురు పేరు
త్రుంతురు హేతులఁ దొరుగంగఁ దలలు; । చింతురు పొట్టలఁ [6]జెండి
మొత్తుదు రంగముల్ మోఁదలుకట్టఁ; । గత్తుల నెమ్ములు గాఁడ నేయ
పులులు కురంగాళిఁ బొలియించునట్టి । పొలుపునఁ బగతురఁ బుడమిఁ

---

1. తరవ్రాత నిస్స్వర. 2. విరహ. 3. సంవారముల్. 4. పరఁగ. 5. పరగించె. 6.

అంచలు బిసముల నవని ఖండించు । సంచునఁ బ్రేవులు చక్కఁ ద్రెంపుదురు.
పరశుఘాతంబులఁ బట్టిసహతుల । నురుశూలముల నెత్తురోలుకఁ జంపుదురు.
చెక్కులు ముక్కులుఁ జెవులు బాహువులు । నక్కులుఁ బిక్కలు నంసదేశములుఁ
[1]గరములు శిరములుఁ గాళ్లుఁ జేతులును । జఠరంబు లూరులు జానుదేశములు
బరులు పేరురములు ఫాలస్థలములుఁ । గరముగ్రముగ రణాంగణమున నిండఁ
గుంచియు నీడ్చియుఁ గూలఁ గ్రుమ్మియును । ద్రుంచియు వ్రాల్చియు వసుధపై చియును
ముసలమ్ములెత్తి యెమ్ములు నలియంగ । నెన్నవేసి నడుములు విఱుగ వ్రేసియును
[2]జేసేత విజయంబు సేకొనునట్టి । [3]యూనఁ గయ్యము సేసి రమరులు పొగడ.
వెనుక దీసినవాఁడు వెదకిన లేఁడు ; । మొనయకుండినవాఁడు మొదటికి లేఁడు ;
పాఱిపోయినవాఁడు పరికింప లేఁడు ; । ఊఱకుండినవాఁడు నొకఁడును లేఁడు ;
పందయు మఱిలేఁడు భావించిచూడ । నిందును నందును ఇభపురాధీశ !
" ఈ కురుక్షేత్రంబు ; ఇది పుణ్యభూమి ; । చేకొని యేలిన క్షితిపుని[4]మొద్ద
జచ్చిన సురలోక సౌఖ్యంబుగలుగు ; । మెచ్చుగా జయమైన మేలె " యటంచు
మిగిలినచేవలు మితిమీరలేని । తెగువలు నొండొండఁ దీయనియట్టి
దర్పంబులును ఘనశరసాహసములు । నేర్పులుఁ గడఁకలు నెఱయంగ, నంత
దారుణ సింహనాదస్ఫురణముల । భూరి మహాహాసములను బొబ్బలను
హాటకగర్భాండ మవియఁ జేయుచును । వాటమై నిబ్బంగి వడి నిరువాఁగు
చండ దండాదండి సరి కచాకచిని । దండి ముష్టాముష్టి ధరఁ బోరుచోట
నందడికయ్యంబు సాగిన నపుడు । మెంధూళి గగనంబు పెల్లుగాఁ గప్పె.
ఆవేళఁ దమవారి నట లాఁతివారి । భావింపనేరక [4]బ్రమసెఁ జిత్తములు.
అఱిమఱి భటులదేహంబులఁ [5]దొరఁగు । నఱచైన శోణితధారలవలన
వారణ దానప్రవాహంబువలన । నారేణుపటలి తాసంతయు నణఁగె.
అప్పుడు సాత్యకి యాద్రుపదజుఁడు । చెప్పఁ జిత్రముగాఁగఁ జేకితానుండు
ధన్యవిక్రములైన ద్రౌపదేయులును । సైన్యసమేతులై చాలఁ గోపించి
కుకుర ఘూర్జరలాట కోసల వంగ । శక కళింగావంతి సాల్వ సౌవీర
మళయాళ కర్ణాట మగధాది దేశ । బలములతోఁ [6]బోరి పాఱఁద్రోలుటయు,

---

1. కరమాల. 2. చెంజేత. 3. యాజి. 4. బ్రమసి చిత్తముల. 5. మెఱుఁగు. 6. బోట. (మూ).

నేనుఁగు [1]తండంబు లిరుగెలంకులను । మానుగా నేతేర మగఁటిమి మెఱసి
యైరావతారూఢుఁడగు వజ్రిపోలె । మారుతి యొక మహామదకరి నెక్కి
" వేఁడి యశ్వత్థామ ? వేఁడికృపుండు ? । వేఁడి కౌరవరాజు వేఁడి ? " యటంచు
వేఁడి వాలమ్ములు వెదచల్లుకొనుచు । వాడిమి పసమించి వచ్చుట చూచి
మార్తుర కరుదైన మగఁటిమివాఁడు । ధూర్తశీలుఁడు క్షేమధూర్తియన్వాఁడు

క్షేమధూర్తి యనురాజు భీమునితోఁ బోరి మడియుట

" అందెందుఁబోయెద ననిలజ, నీవు ? । ఇందు ర " మ్మనుచు బిట్టేచి [2]పిల్చుచును
దనదంతి భీమునిదంతిపైఁ గొలిపె । ననయంబు చిత్ర మేమని చెప్పవచ్చు ?
అది గిరి గిరిఁ దాఁకునట్టుల భీము । మదసామజంబుతో మార్కొనె నపుడు.
వడముడి తోమరవ్రాతంబు వఱపి । తొడిఁబడ నాక్షేమధూర్తిని నొంచె.
కనక కాండాభీల ఘనతోమరమున । ననిలసూనుని నొంచె నతఁడు కోపమున.
అంత బాణాసనహస్తులై వార । లంతకాకారులై యని సేయుచుండ
నిరువుర చాపంబు లిషుపరంపరల । మురిసినఁ గోపంబు ముప్పిరిగొనఁగ
మఱియుఁ దోమరముల నందుశక్తులను । అఱుక్రమ్మి మిగులఁ గయ్యము సేయునపుడు
ఏడుతోమరముల నేపున నాతఁ । డోడక భీము పేరురము నాటించె.
నాటిన మదిలోన నాటఁ గోపించి । ' నేఁటితోఁ గూల్తు నీ నీచు నే ' ననుచుఁ
బవమానసూనుఁ డప్రతిమసాహసుఁడు । రవికరనిభతోమరము వీఁక నెత్తి
యతనిపై వైచిన, నంతఁ గరూశ । పతి నడుమనె దాని భగ్నంబు సేసి
యూఁకబాణంబుల ననిలజు మేనఁ । దూఱిపోవఁగ నేసి తొలఁగక యార్చె.
వేఱొక్కఁ డొల్లంది విషమబాణముల । మారుతి యాతని మదకరిఁ గప్పి
యూఁ కరూశాధీశు నరవాయిగొనక । దీకొని యాతని దెసకును జనక
పటుగుణధ్వని దిశాభాగంబు వగులఁ । జటులసాయకములు చాల సంధించి
తొలఁగక యాక్షేమధూర్తి సామజముఁ । దలకొని జర్జరితంబు చేసినను
దటుకునఁ గను[3]మూసి దారుణగతిని । అటు[4]నిల్వనోపక యది[5] మొగదిరిగి
[6]ఘొలుచు గంటల వెడ్రమ్రోఁతలు నిగుడ । నొలసి దిక్కులనున్న బలములు బెగడ

---

1. తుండంబు. 2. పిల్చుటయు. 3. ఫ్రూచి. 4. గెల్వ. 5. మేన. 6. మొలచు. (మూ).

సంకులంబున నొత్త నదియుఁ గ్రక్కొనక । ఘీంకృతధ్వనులతోఁ గెరలి వేపఱచె.
పఱచిన నార్చుచుఁ బాండునందనుఁడు । తఱిమె [1]దానిని వెనుదగిలి యుద్ధతిని.
ఆసమయంబున నధికయత్నమునఁ । జేసి యాకరిఁ ద్రిప్పి క్షేమధూర్తియును
వెడమంట లుమిసెడు వెడఁదయమ్ములను । వడముడి వేనొంప, నడముడి గినిసి
యుఱక యాతనిచాప మొక్కటఁ ద్రుంచి । కఱకుటేనుఁగునొంచెఁ గడురభసమున.
చాపంబు వేఱంది శరముల నతఁడు । చూపోవ కా వాయుసూను నొప్పించి
దంతి నొక్కమ్మున ధర ద్రెుగ్గనేయ । సంత నీఁలమెల్ల నార్చె; నార్చుటయు
గిరినుండి లంఘించు కేసరిపోల్కి । గరి డిగ్గనుఱికి యస్ఖలితసాహసుఁడు
గద చేతఁగొని లయకాలునిపగిదిఁ । ద్రిదశులు వొగడ నుద్వృత్తుఁడై పోయి
కుంభస్థలము బిట్టుగొట్టిన నతని । కుంభి రూపఱి కూలెఁ గుంభినిమీఁద.
అసముఁడింపక యతఁ డసిపాణి యగుచు । వెసవచ్చి యమ్మహావీరునిఁ గదియ
నిట్టిగదాహతి నింక సొంపెక్క । నట్టకుఁ బెడఁబాపె నతనిమస్తకము.
అతని మొండెంబు నూఱడుగులు వాఱి । పదపడి ధారుణిఁబడియె ఘోరముగ.
కులిశాహతంబైన కొండచందమున । నిలమీఁదనున్న యాయిభము చేసినను
బిడుగు తాఁకునఁ బడ్డ పృథులసింహంబు । నడువునఁ గెడసిన ... సి ... చి
కాకుత్స్థుచేఁ గుంభకర్ణుండు తెగిన । దాకొని పాఱిన దైత్యుల ... గిరి
ననయంబు ధృతిగుంది యతిభీతిఁజెంది । మొనచూపలేక నీ మొన వాఱుటయును
బసగల పాండవభటు లుగ్రవృత్తి । వెసనార్చి తఱిమిరి వెనువెం ... గిలి.
అంతఁ గర్ణుండు కాలాంతంబునాఁటి । యంతకుండునుబోలె నంతరంగ ... నఁ
గప్పినకోపాగ్ని కన్నులయందు । నుప్పతిల్లెడుమాడ్కి నొగి మంటలెసఁగఁ,
బొరిపొరి దానిపైఁ బొడము ధూమంబు । పరుసునఁ బొమముడిపాటు వర్తింప,
ధవళహయంబులఁ దార్కొన్నరథము । అవ ... విస్మయగతి నతిశయిల్లంగ,
నాతత శత్రుసైన్య[2]క్షయోత్పాత । కేతువునా దివిఁ గేతువు మెఱయ,
దుందుభిపటహాది తూర్యరవంబు । వందిమాగధకోటి వర్ణితారవముఁ
గోదండరవమును ఘోటకరవము । రోదోంతరంబుల రొదవెట్టుచుండఁ
దిరమైనవీకఁ గౌంతేయులమూఁక । శరజాలముల మఱి చతురుఁడై తాఁక,
[3]నాన యుల్లములోన [4]నాన నీసేన । పూని సేనానిప్రాపున నగ్గలించె.

---

1. నాతని. 2. క్షయాద్వాత. 3. వాని. 4. నానని. (మూ).

పాండవవీరులు పరమసాహసులు । పాండురయశులు దోర్బలధురంధరులు
దర్పంబుసొంపును ధైర్యంబుపెంపు । నేర్పు సురంబున నెఱపఁ జొచ్చుటయు
ననిమిషాసురులకు ననియైనయట్టి । యనువునఁ బేర్చె ఘోరాహవం; బందు
సూతపుత్రుని శరన్యాతంబులగుచు । భూతలంబునఁ బడి పొరలు నేనుఁగులు,
రంచలు వీడ సంరంభంబుతోడఁ(?) । గంచు[1]మించైపాఱు గంధనాగములు,
కుంభస్థలంబు నుగ్గులుగాఁగఁ బగిలి । కుంభినిపైఁ జచ్చి కూలు నేనుఁగులు
బ్రుగ్గునేనుఁగులును మడియు నేనుఁగులు । ప్రగ్గునేనుఁగులును సమయు నేనుఁగులు
విచ్చునేనుఁగులును వెచ్చు నేనుఁగులుఁ । జచ్చునేనుఁగులును జదియు నేనుఁగులు
నై యున్న సమరోర్విఁ నాసకులుండ । నాయెడఁ గర్ణుఁ డా నరికట్టుకొనియె.
పెలుకుబ నార్చుచు భీమసేనుండు । తొలఁగక ద్రోణపుత్త్రుని నడ్డగించె.
వినుము కేకయులగు విందానువిందు । లనువారి సాత్యకి యాఁనె నుద్ధతిని.
చిత్రసేనునితోడఁ జిత్రంబుగాఁగ । ధాత్రీశ, శ్రుతకర్మ తలపడి పోరె.
జితశాత్రవుండైన చిత్రునిమీఁదఁ । బ్రతివింధ్యుఁ డేపార బవరంబుచేసె.
తగ సుయోధనుఁడును ధర్మపుత్త్రుండుఁ । దెగిపోరఁగడఁగిరి ధీరాత్ములగుచు.
సమసియు సమయని సంశప్తకులకు । సమరేంద్రసుతునకు నయ్యె యుద్ధంబు.
ఆ కృపాచార్యుపై నగ్నికుండజుఁడు । భీకరాస్త్రములతో బిట్టేచి నడచె.
ఖండితవైరి శిఖండి కోపించి । దండి భోజేంద్రునిఁ దాఁకె నుగ్రతను.
క్రీడిపుత్త్రుఁడు శ్రుతకీర్తి రథంబు । రూఢి మద్రాధీశ్వరుని తేరుఁ దాఁకె.
సహజవిక్రమశాలి సహదేవుఁ డలిగి । బహుభంగి యువరాజుపై వెసనేసె.
అడరి వైశ్యాపుత్త్రుఁడగు యుయుత్సుండు । తొడరె నులూకునితోడఁ బోరాడ.
ధర ధీరుఁడైన శతానీకుఁడార్చి । వరగర్వమునఁ గృతవర్మ మార్కొనియె.
సుబలతనూజాత శ్రుతసోములకును । బ్రబలమై సిద్ధించె బవరమంతటను.

సాత్యకిచే విందానువిందులు మడియుట

సారశౌర్యుండైన సాత్యకితోడ । వీరులు విందానువిందులు కడఁగి
దుర్మదంబునఁ బోర దురములో వారి । కార్ముకద్వితయంబు ఖండించి యతఁడు

---
1. బెంచై. (మూ)

సునిశితాస్త్రంబులు చొనిపె నంతంతఁ । దనువుల శోణితధారలు దొరఁగ.
ఆ మహావీరులు నధికవేగమున । భీమచాపములెత్తి పెల్లుగోపించి
యేయుచో మూవురయిష్వాసనములు । పోయెఁ దుత్తుమురులై భూరిబాణముల.
వేవేగమున వాని విస్మయంబందఁ । జేవగల్గిన విల్లు చేత నమర్చి
మింట మంటలు గ్రమ్మ మీటి బాణంబు । మింట సంధించి యా విష్ణుసోదరుఁడు
'అనిలోన[1]నిలుచఁగ ననువెంతఁగలుగు? । అనువింద, ద్రుంగిపొ' మ్మని యేయుటయును
అసదృశ మకుట రత్నాంచలితోడ । వసుమతిపైఁ గూలె వాని మస్తకము.
అది చూచి కేకయు లతిభీతి గదిరి । మది మీద నిర్విణ్ణ మానసులైరి.
అనఁగఁ దమ్మునిమృతి యాత్మలోఁ గోప । మినుమడింపఁగఁ జేయ నేచి విందుండు
రుంద్ర బాహాబలరూఢి నిరస్త । తంద్రుఁడై యొండుకోదండంబు దాల్చి
మండుచు శినిరాజుమనుమనిమీఁదఁ । జండసాయకముల జడి వంచుటయును,
బదియుఁ దొమ్మిదియును పటు భల్లములను । ఉదరి సాత్యకి వాని యుబ్బెల్ల నణఁచె.
ఒండొరు సూతుల నొక్కటఁ దునిమి । యొండొరు హయముల నుర్విపైఁ గెడపి
యొండొరు చాపంబు లుగ్రవేగమున । ఖండితంబులు చేసి కడు రోషమునను
అసి చర్మ శోభిత హస్తులై వారు । వసుధకు లంఘించి వరగర్వరేఖ
నిప్పులు రాలెడు నేత్రంబు లొప్పఁ, । జొప్పడి యొండొరుఁ జుట్టివచ్చుచును
గరవాల విద్యుదుత్కట చర్మ వారి । ధర [2]మధ్య సందీప్త తనువులై వారు
అంత శిక్షంబున నతి లాఘవమున । నెంతయుఁ జరియించి యిలమీఁద వ్రాలి
వ్రేయుచుఁ దప్పుచు వ్రేటుపూఁ బెఱిఁగి । పాయుచు డాయుచు బలిమి చూపుచును
గడిమి దీపక చిత్రగతిఁ బోరుచోటఁ, । బుడమి నొడ్డనమునఁ బోలసె ఖేటములు (?)
మేవెరవునఁ జొచ్చి మిగులంగ హెచ్చి । గోవిందు తమ్ముఁ డా కుటిలాత్ము విందు
కదలికా వృక్షంబు ఖండించు నట్లు । లదనున నడుము చయ్యన దెగవ్రేసె.
విందానువిందుల విషమసాహసుల । నిందిరావిభుతమ్ముఁ డీ భంగిఁ గూల్చి
వేవేగ విజయుఁడై విబుధులు వొగడఁ । దా వచ్చి యెక్కె యుధామన్యు తేరు.
ఎక్కి యంతటఁబోక యేపు దీపించి । గ్రక్కున పేటొక్క రథముఁ దెప్పించి
తలకొని శీఘ్రంబె తానందు నెక్కె । బలువిడిఁ గేకయబలముపై నెక్కె."

1. నిలువని యనువెందుఁ గలుగ. 2. సద్యదీపిత తరుణులైవారు. (మా)

అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయ క్షితిపతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యామీఁద । నెప్పాటఁ గథ చెల్లె నెఱిఁగింపు మనిన
వైకుంఠనాయక, ద్వారకావాస, । కాకోదరాధిప గ్రైవేయ వినుత,
సగుణనిర్గుణ, దేవ, సహజప్రభావ, । నిగమగోచర, కృష్ణ, నీరజనాభ,
ఘనమాని హృద్గేహ కలిత సందోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీ వెఁకటాధీశ,
భక్తవత్సల, జగత్పావన, భుక్తి । ముక్తి ప్రదాయక, మ్రొక్కెద నీకు.
ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరందపాన ద్విరేఫ
మగు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన సుకవీంద్రవర్య
రచితమా కర్ణపర్వమున నాశ్వాస । ముదితార్థ యుతముగా నొక్కటి యయ్యెఁ.

ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీ భూసమేత, యాశ్రితపారిజాత, । శోభిత వైభవా, సురముని వినుత,
జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు । ఘనతతో భారతకథ చెప్పఁ దొడఁగె:
ఆరీతి సాత్యకి యతుల విస్ఫూర్తిఁ । దేరెక్కి మిగుల నుద్దీప్తుఁడై మెఱసి
క్షురికాసి తోమర కుంత కుఠార । శరచక్ర కాంతులు సాగలఁ గ్రిక్కిఱియఁ
గేకయ బలము తాఁ గిట్టి సర్వమును । బ్రాకటంబుగఁ గొట్టి పాఱవైచుచును
లక్షలు కోట్లు పోలంగ నద్భుతము । లక్షయ సంఖ్యమై యలరు బాణముల
విశ్వరూపము చూపి విజయు విఖ్యాతి । శాశ్వతుఁడన మించె జగదేకనాథ!
అత్తఱి శ్రుతకర్ణుఁ డాచిత్రసేనుఁ । డుత్తుంగ బాహాబలోద్ధతి మెఱయ
గండ భేరుండయుగ్మముభంగిఁ గదిసి । దండిఁ బెంగుచో దంతిపురీశ,
నీ మనుమని నైదు నిష్ఠురాస్త్రములఁ । నామేటి చిత్రసేనాఖ్యుఁ డేయుటయు,
నాతఁడు నవబాణహతి వానినొంచి । సూతుని నైదింట నుడివడ నేసి,
దేవ, నీసుతఫాలదేశంబు వగుల । వేవేగ నేసిన వివశుఁడై వ్రాలె.
అతఁడట్లు మూర్ఛిల్ల నంతటఁబోక । యితఁడు పైపై నేయ నెంతయుఁ దెలిసి
శిశువుకోదండంబు చిత్రంబుగాఁగ । నసదృశగతిఁ ద్రుంచె నక్కౌరవుండు.
బాలుండు మించైన బంగారు కట్ల । మేలు విల్లొక్కటి మీఁదుగా నెత్తి
బెట్టుతూపుల నేడు [1]పెరిగిన యట్లు । నెట్టన గావించె నీకుమారకుని.
శ్రుతకర్మ వక్షంబు చూడ్కిలక్షించి । శితసాయకంబేసెఁ జిత్రసేనుండు.
అది యర్ధచంద్ర బాణాహతిచేతఁ । బది తునుకలు చేసి బాలుండు నార్చె.
ఆర్చియుఁ గోపించి యాశ్రుత[3]కర్ణ । కార్చిచ్చుఁ బోలెడు కాండంబు దొడిగి
'బకవైరి కని యేచుపఱచినవాని । నొకభంగిఁ జంపక యుండితిఁ గాక
వీఁ డింత పోరునే! [4]వీనికిఁ గలుగు । పోఁడిమి మాంపకపోననీ.' యనుచు
రోషతామ్రాక్షుఁడై రుద్రుఁడుపోలె । శేషజిహ్వాగ్ర విశేషబాణమున
మిత్రేంద్రముఖ్యులు మింట వీక్షింపఁ । జిత్రసేనుని శిరశ్ఛేదంబు చేసె.

---

1. కేగిన. 2. వర్మ. 3. వర్మ. 4. విండింత. (మూ)

[illegible] యాచిత్రసేనుని జూచి । శ్రుత[1]కర్ముం డత్త్యేన చుట్టుముట్టుటయు,
[illegible] గురథంబుఁగప్పఁ । జెచ్చినయుద్ధతిఁ బెంపారి యాతఁడు
[illegible] చేఁ ఘటలంబుఁ దోలె । వివిధరీతులఁ దోలె వినుము భూనాథ!

ప్రతివింధ్యుఁడు చిత్రుఁ డను రాజుఁ జంపుట

[illegible] ద్వైమబాణములఁ । నొప్పించెఁ జిత్రుని నుత్శక్తి నెఱసి.
[illegible] గేతుదండంబు; । ముడివడ సారథి మూట నొప్పించె;
[illegible] నోనేసె. । జయమొప్ప నీరీతి సవడి నేయుటయుఁ
[illegible] చిత్రుఁడు మండి । చిత్రరథస్ఫూర్తి క్షితిమెల్ల సద్రువఁ
దూ[illegible] శంఖ దుందుభి పటహ । తూర్యరావములు సద్రులు వగాలుద్రమోయ,
[illegible] సూత సరథసూర సుభట । సందోహ జయజయ శబ్దముల్ నిగుడఁ,
[illegible] తూపులు దొడిగి కౌరవుఁడు । బమ్మెరపోవ ద్రౌపదిపట్టి నేసె.
[illegible] తేయువిభుకుమారకుఁడు । తాఁకి యాతనివిల్లు దళనంబుచేసి
[illegible] పాణిముఁబోలె సత్వరంబునను । శక్తి బాహాశక్తి చతురతఁ బఱపె.
[illegible] నాల్గుగనెలుగా నతఁడు । విదళించి సూతాశ్వవితతిఁ జంపినను
[illegible] చిత్రంబైన । యాతె యావిభునిపై నితఁ డడరింప
[illegible] తోకచుక్కయుఁబోలె । గాటమై వచ్చుటగని కౌరవుండు
[illegible] వైచె [illegible] । జేయుచ్చిపోవ నచ్చిత్రాహ్వయుండు.
[illegible] ధ్యుఁ [6]డలిగి । వ్యూహంబు చలియింప నుగ్రతోమరము
[illegible] యత్నమై [illegible] కటంబు । నొడలు నుగ్రంబుగా నుచ్చిపోవుటయు,
[illegible] చందమునఁ । జిత్రుఁ డురవఁ ద్రెళ్ళెఁ జిత్రంబుగాఁగ.
[illegible] యెల్లఁ । జూచి క్రోధంగుల్లుల నుప్పతిల్ల
[illegible] సుప్రకంబై నింగి [illegible]
[illegible] శక్తి [illegible]
[illegible] । (మిహిరసేజుని సొబ్బుమెయి నగ్రకమింపఁ,
[illegible] సైన్యంబు లంతఁ) । ప్రతివింధ్యుఁ దోడుపడుటయు, నప్పుడు

1. [illegible]. 2. మండి. 3. కార్య. 4. తుమ్మెద. 5. నొచ్చిన. 6. డరిగి. (మూ).

మనవారు వెన్నిచ్చి మరలిరంతయును । మనుజేశ, పాఱరి మఱియేమి చెప్ప.
బలువిడి గురుపుత్త్రు డొకయర్ధమునను । గలనెల్లంబు లోకభీకరముగాఁ జెల్లె.
పంబి యశ్వత్థామ పావనరథము । తోంబటతూపులఁ దూలనియుటయుఁ
దఱిమి యాద్రౌణిపై ధర్మజానుజుఁడు । ఒఱపు సాయకపరంపరలు పెట్టినను.
చటులాస్త్రమయమగు కీనకనై యనుచుటఁ । బటుభంగిఁ గీలించె బ్రాహ్మణోత్తముఁడు.
కరువలిపట్టియుఁ గాండివధారియును । నెఱయ నశ్వత్థామ నటలంబు నంటె.
జననాథ, భీముండు చాపనిష్ఠురుని । ఘనరథుండు నిభంగి దర్పితుండగుచు
జన్యంబు తోడిటిసామర్థ్యంబు మిగిలి । యన్యోన్యజయకాంక్షులై [1]నేయుచుండ
మిహిరాంశువను తేజ, మోగిని వారి । మహితాస్త్రపటల మంబరమునఁ గప్పుటయుఁ
బగలు చీఁకటియయ్యెఁ; భానుండు మాసె; । జగతీతలంబెల్లఁ జంచల[2]మయ్యె;
దారుణసింహనాదములు దిగంత । పూరణకర్ణముల్ పడిఁ జెవుడ్వడియె;
కులగిరు లగలె; నా కూర్మంబుఁ బెగలె; । తలఁకు జనించెఁ బాతాళవాసులకు;
క్రాఁగిన మొనయలగతి సముద్రములు । ప్రేఁగె; బీటలు వాఱె మొగి నాల్గుదిశలు.
వారలఁ జూచి గీర్వాణు లిట్లనిరి : । "ఔరౌర! మోఘులు సూర్యసన్నిభులు;
పోరెంతయుఁ జూడ [illegible] । [illegible]
ఎక్కటి కెంతయో ద్ధంబు [illegible] । [illegible] నేల!
జమదగ్నిరామ నిర్జరనదీసుతుల । సమరంబు దీనితో సరిసేయరాదు.
కడఁకతో నొండొరులను గడవంగలేరు; । కడిమి నొండొరులను గదలింపలేరు;
చలమున నొండొరు సమయింపలేరు; । (మలసి యొండొరులను మసలింపలేరు)
ప్రళయకాలోదగ్రరవియుగంబట్లు । [3]తిలకాస్త్రద్యుతిఁ దేజరిల్లెదరు.
కలిగిన బల మిట్లు కలుగంగవలదె! । బలిమిఁ జూపుమిట్లు బలుపంగవలదె!
దొఱకిన యలవిట్లు దొఱకంగవలదె! । నెఱవైన వెరవిట్లు నెఱపంగవలదె!"
అని వినుతించుచు సంతోషితమున । ననయంబు వేడ్కఁ గన్గొనుచుండ [4]మాఱుచుండ
నొండొరు హయములఁ జుల్బులణంచి, । యొండొరుసూతుల నుక్కడఁ ద్రుంచి,
యొండొరు కాండంబు లొండొకులఁ బాల । నిండఁ [illegible] నగుచుండఁగాఁ జేసి
ఘటజన్మపట్టియుఁ గరువలిపట్టి । యటు మార్చు రథములపై [illegible].
ఆకృతి నొరఁగిన యాపీరివరుల । సారథు లత్యంత సాహసులగుచు

1. పోరు. 2. బంటె. 3. తిలకాస్త్రద్యుతిదీప్త. 4. నేయుచుండ (మూ).

వలనుదీపింపఁ గేవలముగా ననికిఁ । దొలఁగ రథంబులు దోలి రెంతయును.
నరతనూభవ మద్రనాథు లుప్పొంగి । పొరి దిక్కు లల్లాడఁ బోరుచున్నెడన
తప్పక శ్రుతకీర్తి తనతాతయొడలు । ముప్పదియమ్ముల ముసుపుగా నేసి
సత్వరంబున మూఁడుశరముల సూతు । సత్వంబు స్రుక్కించి శౌర్యమెక్కింప
వాలంబుమెట్టిన వడి రోఁజునట్టి । కాలాహివిధమునఁ గనలి శల్యుండు
శ్రుతకీర్తి లోక విశ్రుతకీర్తిఁ గిట్టి । వితత శౌర్యప్రభా విఖ్యాతి మెఱయ
[1]స్యూత సాయకముల సోనలు గురిసి । సూతుని నొప్పించె సురలెల్లఁ జూడ.
అంత రౌద్రాకారుఁడై క్రీడి కొడుకు । దొంతి వాలమ్ములు తొమ్మిది తొడిగి
తనువుచ్చిపోవ నద్ధరణీశు నేసి । పొనరఁ గాండత్రయంబున సూతు నొంచి
పంచాస్త్రుఁడును బోలెఁ బంచబాణముల । ముంచి మద్రేశ్వరు మొగతిరిగింప,
భ్రూకుటితాస్యుఁడై బోరన విలయ । కాకోలకంఠుపగతి శల్యుఁడేచి
చాపంబు ఖండించి సప్తబాణముల । నేపెల్ల నడఁచిన, నింద్రపౌత్రుండు
కోదండ వక్త్రుఁడై కోదండదండ । మాదండ గైకొని యధిక వేగమున
వారిదం బద్రిపై వర్షించుభంగి । ఘోరాస్త్రకోటులు గురిసె నందంద.
మనుమనిచాప మమ్మద్రనాయకుఁడు । దునిమి తొమ్మిది వాఁడితూపుల నేయ
దాతయమ్ములు నొచ్చి తాతను మెచ్చి । చాతుర్యగతి మించి నాలఁ గోపించి
దండహస్తుని గదాదండంబు వోని । దండ మాయత భుజాదండుఁడై యెత్తి
'యూడనిఁ బొడకు మో తాత!' యనుచు । నోడక యప్పుడత్యుగ్రత నైవ
నొగిఁ గృతఘ్నునకైన యుపకృతి వోలె । మొగి సాఁడేచి ముమ్మురియలు చే
శక్తియొక్కటి భుజశక్తి సంధించి । యుక్తిచాలఁగఁ బెంచి యొగి నిగిడింప
నది మంట లుమియుచు ననిలవేగమునఁ । బది దిక్కులును జెవుడ్వడఁగ బ్రమో
మిడుఁగుఱు లెగయంగ మిన్నేరు వేఁడి । నుసుకంగ సైన్యంబు లొక్కటఁ గ్రుం
శూలిశూలము భంగి సూర్యునిభంగిఁ । గాలకూటము భంగిఁ గడఁగుట చూచి
కలఁగి కొందఱు భీతిఁ గసవులు గఱవఁ, । దొలఁగి కొందఱు యుద్ధదూరులై పఱ
మరలి కొందఱు శల్యమూటున కొదుఁగ, । దురములోఁ గొందఱు త్రొక్కిళ్ల వె
శల్యుండు రిపుమనశ్శల్యుండు రుద్ర । తుల్యుఁడుగ్రంబైన తూపు సంధించి
యాశాంతములు నిండి యరుదెంచుచున్న । యాశక్తిఁ దునుమాడె నటఁ బేరు

---

1. సూత.

పిన్నవాఁడయ్యును బెన్నెత్తురుట్టఁ । దన్నేయుచున్న యాతని లావుచూచి
'మనుమఁడు తాతకు మాటాడ నేర్పె' । ననుమాట నిజమయ్యెననుచు శల్యుండు
జవనారి కప్పుడు జవమునఁ దొడిగి । తివిరి సారథిశల తెగవ్రేయుటయును,
అనిల వేగములైన యశ్వరత్నములు । అని వెడలఁగ నీడ్చె నాతని రథము.
అంతట శల్యుండు నధిక రౌద్రమున । నెంతయుఁ బెంపొంది యెగ్గించి
జ్యారవంబున దిశాచక్ర మంతయును । బూరించుకొనుచు నప్పుడు వెసనార్చి
పఱవఁ జొచ్చిన సేనఁబడి నూఁకివెంట । సారది సూతంబును జొచ్చినయట్లు
తెఱపి గనుంగొని తెగువతో నంత । నఱిముఱిఁ జొచ్చి సాయకముల నుట్టి
కాఱడవులఁ గాల్చు కార్చిచ్చు రీతి, । మీఱి దంతులఁగూల్చు మృగరాజుభంగి,
మూఁడూళ్లు గాల్చిన ముక్కంటి పగిది । వాఁడిమిఁ గౌంతేయ వరబలంబులను
నమరోర్విఁ బెక్కండ్ర సమయించి మించి । సమవర్తిపురికి విచ్చలవిడి ననిచె.

దుశ్శాసనుఁడు సహదేవునితోఁ బోరి మూర్ఛిల్లుట

సహదేవుఁడేచి దుశ్శాసనుమీఁద । బహుతరాస్త్రంబులు పరఁగించుటయును
బోఁడిమి యువరాజు ఘోర శరత్రయమున । వాఁడిమి సహదేవు వక్షంబు నొంపఁ,
జాపంబు మ్రోయించి శౌర్యంబు వెంచి । కోపంబు బల్మి భ్రూకుటికల్మి దోఁపఁ
గరువలి నెలవున ఘన పతాకంబు । మెఱయ శరద్యుతి మిహిరుతో నొరయ
రథగతి నిజమనోరథగతి మిగులఁ । ప్రథితాశ్వ[1]ఖురహతిఁ బాతాళ మగల
నవ్య విక్రముఁడైన నకులానుజుండు । దివ్యులచ్చెరువంది దృష్టించి చూడ,
డెందంబు పెన్నుబ్బ డెబ్బదితూపు । లందించి యాతని యదటణఁగించి
కాండత్రయోదగ్ర ఘనతరాహతుల । గంటు మీఱిన సూటు గబ్బు మాన్పుటయు,
నతిరోష రక్తాక్షుఁడై కౌరవుండు । చతురత మాద్రేయు చాపంబు దునిమె.
అతఁడొండు కార్ముక మఱిముఱిఁ గొనుచు । వితత రణప్రౌఢి విలసిల్ల నపుడు
కపటాత్ముఁడై యొక్కకాండ మేయుటయు । నపరిమితజ్వాల లడరి యేతేరఁ
గడు వెసనెత్తిన కరవాలమునను । దడయక యువరాజు దానిఖండించె.
ఇంద్రచాపప్రభ నెసఁగు చాపంబు । సాంద్రవైఖరిఁగొని చండ కౌరవుఁడు

1. నిజ (మూ).

కంకపత్రంబులు ఘనచతుష్షష్టి । పంకింప సమ్యా్మద్రి పట్టిపైఁ బఱప,
వఱల మున్నూటిరువది వాఁడికోలల । నతిమాత్రఁ గురియించి యశ్రమ లీల
నీలకంఠము సర్పనిచయంబుఁ ద్రుంచు । పోలిక నబ్బాణములు పొలియించి,
హస్తలాఘవమును నస్త్రలాఘవము । శస్త్రమై పెనుపొంద సహదేవుఁ జూచి
శాతధారాభీల చటుల బాణంబు । లాతనిపైఁ బెక్కు లడరించుటయును,
అవి యంతవట్టును నవలీలగాఁగ । వివిధ ఖండములు గావించి కౌరవుఁడు
శరనవకంబున సారథియురము । నరుదార నాటించి యార్చె; నార్చుటయు
నాలోన సహదేవుఁ డలుకమైఁ గాల । కాలుఁడై భీముఁ డీ కడుపడి నిగుడ
"రమణి పాంచాలి చీరలు సభలోనఁ । గ్రమమేది యొలిచిన కష్టాత్ముఁ దెచ్చి
పరమేష్ఠి నా దృష్టిపథమున నిలిపెఁ । బరఁగ నా చేసిన భాగ్యంబు గాదె!
భీముప్రతిజ్ఞ తప్పినఁ దప్పెఁగాక । యీ మదాంధునిఁ బట్టియేఁ గూల్తు." ననుచుఁ
(బటు బాణ మొకటి యంబరమున దీప్తి । పటలంబుపర్వ నుద్భట వేగవృత్తి)
నేసిన, నది సేనలెల్ల భీతిల్ల । నోసరపడక జో డుచ్చిపోవుటయు,
ఆమ్మ్ర వ్రక్కలువాఱి రుధిరంబు గాఱి । [1]దిమ్మరి మూర్ఛిల్లి తేరుపై వ్రాల
సూతుండు నురుభయ శోకాత్ముఁడగుచు । నా తేరు గొనిపోయె ననికి దూరముగ.
అతిరౌద్ర రుద్రవిహారుఁడై నాఁడ్రి । సుతుఁడు తద్బలవార్ధి నొలవరి చొచ్చి
మందరాద్రియుఁ బోలె మహితధైర్యమున । నందంద కలఁచి కొట్టుటలు గావించె.

కర్ణ నకులుల ద్వంద్వయుద్ధము

కర్ణుండు నకులుండుఁ గడు మచ్చరించి । దుర్నివారములంబులతోఁ బోరుచుండ
ఆ సూతనందను నలుకతోఁ జూచి । యీసున మాద్రేయుఁ డిట్లని పలికె:
"ఎన్నఁడు కర్ణుతో నెక్కటియుద్ధ । [2]మన్నది కల్గునో యనుచుండ నేఁడు
తలఁచి నిన్నిటఁ దెచ్చి ధరణి నాయెదుట । నిలిపిన బ్రహ్మను నెఱయ మెచ్చితిని.
కడు సుయోధనునింటఁ గడిమాడ నేయఁ । గుడిచి దేహమున నెక్కుడు కండ పెంచి
క్రొవ్వు వా తెరఁ బట్టి కఱుబొజ్జ వెట్టి । క్రొవ్వాఁడి మించులగోల్లు మీఱుచును
గలహంబు పాండవ కౌరవులకును । దలఁకొని పన్నిన తంత్రివి గావె!

---

1. దెమ్మరి. 2. మున్నది కల్గునొక్కో యనుచుండ. (మూ)

అదిగాక ద్రౌపది నతిపుణ్యసాధ్విఁ । బదరి దుర్భాషలు పలికిన ద్రోహి !
నాశరంబుల నిన్ను నాశంబుచేసి । యాశతీఱఁగఁ జూడ కాఱునే కినుక !”
అనవుడు మిహాసంబులదర సూర్యతనూజుఁ । గనఁగొని యుగ్రుఁడై కర్ణుఁ డిట్లనియె :
“ సత్క్షత్రియుండవు శౌర్యధుర్యుఁడవు । వీక్షింప దివ్యాస్త్రవేదివి గానఁ
బలుకులఁ బనియేమి భండనభూముఁ । జులుకన నీలావు చూపుదుగాక.”
యనుచు రాధాపుత్రుఁ డాతనిమీఁదఁ । జొనిపె దెబ్బదిమూఁడు సునిశితాస్త్రములు.
ధనువు ఖండించియుఁ దనువున నాటెఁ । దనకంగ ముప్పది దారుణాస్త్రములు.
కాండాసనంబొండు కడఁకతోఁ గొనుచు । గాండీవితమ్ముఁ డఖండ తేజుండు
ఈరేడు బాణంబు లినజునిమీఁదఁ । గూరించి ముప్పదికోలల నొంచి
పాఱవాతమ్ములు బఱవిడి మూఁడు । సారథి మేనఁ [1]బింజలబంటి దించి
విల్లొక్కశరమున విదళించి యతని । త్రుళ్లడంచెను నాల్గుతూపులచేత.
సరవి నీరీతిని జాపంబు దునుము । సరసిజాప్తసుతుండు సరవిమై నంత
వొంకపండునుబోలె నొప్పులచేత । వింక విల్లొక్కటి వీకఁ గైకొనుచుఁ(?)
జుఱచుఱ నిప్పులు చూపులఁ దొఁగఁ । దఱిమి యా నకులు నుద్ధతిని దాఁకుటయుఁ,
బేర్చి యయ్యిరువురు భీకరాస్త్రముల । కోర్చి మహోగ్రులై యుద్ధంబు సేయఁ
గర్ణుండు నిగిడించు కాండజాలములు । తూర్ణవైఖరితోడఁ ద్రుంచుఁ బాండవుఁడు.
నకులుండు పఱపెడు నారాచపంక్తి । ప్రకటించి ఖండించుఁ బద్మాప్తసుతుఁడు.
తూపులొండొరులను దూలనేయుదురు ; । తూపులొండొరుల నెత్తురులముంపుదురు ;
ధృతిఁ బరస్పర ఘోర దివ్యాస్త్రములకుఁ । బ్రతిసాయకములేసి బయలుసేయుదురు.
సారథి రథరథ్యచయముల ప్రోఁత । లా రథికుల యార్పు లా గుణధ్వనులు
వినవచ్చెఁగాని, యా వీరపుంగవులఁ । గన రాదు పెంధూళి గ్రమ్మిన కతన.
ఆ సమయంబున నప్పాండవునకు । బాసటగా వచ్చి పాంచాలబలము
ఖరకరసూతి భీకరసాయకములఁ । గరములు మసిసియుఁ గంఠముల్ దెగియుఁ
బసదక్కి యొక్కట బన్నురించియును । దెసచెడి భయముచే దిక్కు [2]మొక్కయ్యు
నమ్మనమ్మయ్యనుచు వంజువాఱియును । ఎమ్మెదూలియుఁ బలాయితమయ్యె నపుడు.
అదిచూచి నీయోధు లదయులై యతనిఁ । [3]బొదివి రక్కనిఁ గప్పు మొగిళులుఁ బోలె ;

1. పిజ్జల. 2. ముక్కయ్యు. 3. పొదివిరి కప్పు మొగిళులుబోలె. (మూ).

పాండవు నత్యుగ్రబాణపాతమున । గండెల్లఁజెడి దూరగతులైరి పఱచి.
ఎడగలుగంగ నిట్టిరువాఁగు నిలిచి । కడఁగి వారల యుద్ధగతిఁ జూచుచుండ
సూతజుఁ డాపాండుసూనుని గెలువ । సూతాశ్వ కోదండ శౌర్యనిఁ దెలిపి
విక్రమలీలఁ ద్రివిక్రముండగుచుఁ । జక్రరక్షకులను న్తము లుగ్రోదరోలిపి
పలకయు వాలు నబ్బలియుండు గొనినఁ । జెలరేఁగి నడిమికిఁ జెక్కులుచేసె;
తునుకలు తేరిపైఁ దొరఁగకమున్న । యను వార గదయెత్తి నని గూపునాపి;
విరథుఁడై నకులుఁ డుర్వికి డిగ్గదాఁటి । పరిఘాభిరాముఁడై పాండ్రతేర నతని
పరిఘంబు పొలియించి భర్మపుంఖముల । శరములు గురిసిన, జడిసి పాండవుఁడు

కర్ణుఁడు నకులు నొవ్వనాడుట

ఎల్లవారును జూడ నేపెల్లఁ బొలిసి । పొల్లయై సంగ్రామభువి నోడిపాఱ,
వెనుకొని కర్ణుఁ డవ్వీరుకంఠంబు । తనచాపయష్టిచేఁ దగిలించి పలికె:
"పొల్ల, నీవెక్కడ పోడిచివచ్చితివి ? । ప్రల్లదంబున నొవ్వఁబలికితి నన్ను ;
అప్పటిబీరంబు లప్పటికాఱు । లిప్పుడెక్కడవోయె ? నేల పాఱెదవు ?
నా లావుకోలఁడియు నాసాహసంబుఁ । జాలు నీ వెఱిఁగితి జననాథతనయ !
ఓపఁజాలక నన్ను నోవెట్టికాన ! । నీ వెన్ని పలికిన నీమీఁదఁ దెగను.
ఓపిన మార్గాను మోపకయున్న । వే పొమ్ము పాండవవిభుసియొద్దికిని.
కాకున్న నర్జునుకడకైనఁ బొమ్ము ; । రాకు మెన్నఁడు నిట్లు రణరంగమునకు."
అని కుంతివాక్యంబు లాత్మఁజింతించి । జననాథ, నకులుని జంపక విడిచె.
నినుపారుసిగ్గుతో నిట్టూర్పుతోడఁ । జని పాండవాగ్రజు స్యందనంబెక్కె
కుంభ వినిక్షిప్త కుండలివోలెఁ । గుంభిపురీశ, నకులుఁ డుండె నంత.
తనయు విజృంభణత్వంబు వీక్షింప । నెనయంగఁ బొడవున కెక్కెనో యనఁగఁ
దరణియు మధ్యాహ్నధారఁ జెన్నొందె ; । ధరణిఁ గర్ణుఁడు ప్రతితరణియై వెలిఁగె.
ఈరీతి నప్పాండునృపసూతిఁ గలహ । ధారుణిలోపలఁ దలపట్టి విడిచి
కలధౌత[1]కాశసంకాశ తురంగ । కలితకంబు ప్రభాకమనీయ కేతు
సురుచిర మాణిక్య శోభి సమీర । నిరుపమగతియుక్త నిజమహారథము

1. కాం. (మూ).

పరఁగంగఁ గర్ణుఁ డుద్భటవృత్తితోడఁ । బఱపించి సోమకబలములఁ దరిసి
కాలాగ్నికీలలకరణి మెఱుంగు । లోలి మిన్నులఁ బర్వ నుగ్రబాణములు
చిత్తవానయుఁబోలె క్షితిఁ గదియించి । క్రొత్తగా సూతులఁ గొట్టినెఱచియును,
మూఁకలు మూఁకలై మొగిఁ బన్ని వచ్చి । తాఁకిన రథికుల తలలు ద్రుంచియును,
బడగలు గొడుగులు బహు చామరములు । పొడిపొడి గావించి పుడమి రాల్చియును,
అంకుశంబులతోడ హస్త్యాళితోడఁ । గొంకక గజములఁ గొట్టి త్రోచియును,
వేదండములఁ జంపి విపులకుంభములు । భేదించి ముత్యముల్ పృథివిఁ జల్లియును
ముందఱ రౌతుల మోఁది గుఱ్ఱముల । కందముల్ చెండాడి కాళ్లు ద్రుంచియును,
మొదలఁ గళ్లెంబులు మోరలఁగూడి । చిదురుపలై పోఁగ జెలఁగి చెక్కియును,
శాతాసి తోమర చాప శరాది । రీతి సాధనములు రిత్తవుచ్చియును
చేతుల కసిమోవఁ జెండి కాల్వురను । భూతకోటికి బలి పుడమిఁ బెట్టియును,
బుట్ట లెక్కినవారిఁ బొరిఁ బ్రాణభీతిఁ । జెట్టు లెక్కినవారిఁ జేరాచి విడిచె.
అవనీశ, నీపుత్రుఁడగు యుయుత్సుండు । గవిసి యులూకునిఁ గడిఁది బాణముల
నొంచినఁ గోపించి నుతశక్తి [1]నతఁడు । త్రుంచె నాతనివిల్లు తునుకలుగాఁగ.
అక్కుమారకుఁ డంత నన్యచాపంబు । గ్రక్కునఁ గైకొని కడిమి చూపించు
తూపు లర్వదినాల్గు తొడిగి నీమఱఁది । యేపున గ్రుచ్చియు గోపంబుతోడ
మొక్కలుండై సూతు మూఁడు బాణముల । గ్రుక్కనేయుటయును సుబలనందనుఁడు
మిక్కిలి నొచ్చియు మితిలేని యలుక । నక్కజంబైన రౌద్రావేశమునను
సాయకం బొక్కట సారథిఁ దునిమి । యాయెడ నాల్గింట హయములఁ జంప
మర్మవిభేదన మార్గణహతుల । నిర్మథితాంగుఁడై నీకుమారుండు
అందఱుఁ దనుజూచి హాస్యంబుసేయఁ । జిందఱవందఱై చెడి పాఱిపోయి
యొండు రథంబెక్కి యుడుకున స్రుక్కి । యుండెఁ గౌరవసైన్య ముప్పొంగి యార్వ.
అంతటఁ బోవక యాయులూకుండు । సంతసాకారుఁడై శరదంబు పఱపి
బలువడిఁ బాంచాల బలముల కుఱికి । కొలఁది మీఱిన వాఁడికోల లేయుచును,
దవవహ్ని వనముల దహియించునట్టి । తిప్పుటఁ జరించె నుద్వేగంబుతోడ.
శ్రుతకర్మ నకులునిసుతు శతానీకు । ధృతిఁదాఁకి యార్చుచుఁ దెగి పోరు నెడను
సారథిహానియుఁ జచ్చిన హరులు । నా రథులకు సమమయ్యె; నాటయును

1. వరుఁడు. (మూ)

విరథులై యుద్ధంబు విడిచి వేచనిరి । తిరముగా వేఱొండు తేరుల కంత.
సుతశక్తి భీమసేనుని పుత్త్రుఁడైన । సుతసోముఁ దలపడి శూరుఁడై శకుని
యేఁడేయు శరములు నతనిరథ్యములు । నతని పతాకయు నతని రథంబు
మత్తుమురుసు గాఁగఁ దునుమాడుటయును, । అత్తఱి సుతసోముఁ డవనికి దాఁటి
విలు గేలఁ బూని దోర్వీర్యంబు మెఱసి । బలు నారసముల సౌబలుఁ జాలనొంప
నాలోనఁ గోపించి యట సౌబలుండు । బాలునివిల్లు దోర్బలశక్తిఁ దునుమ,
విను మేమి చెప్ప నవ్వీరుండు చేతి । తునుక నాతనివిల్లు తునుకలు చేసి
శ్రుతకీర్తి రథము విశ్రుతకీర్తి నెక్క । సుతసోముఁడుండె నక్షుల నిప్పులుఱల.
అత్తఱి వేఱె విల్లందె యా శకుని । యత్తెఱఁగిన చొచ్చి యార్పులు చెలఁగఁ
పాండవ రథికుల భట సమూహముల । గండు మీఱఁగఁ జొచ్చి కలఁచుచునుండె.
అంత మంథరధైర్యుఁ డా కృపాచార్యుఁ । డెంతయుఁ గోపించి యేపు దీపించి
పసిఁడి యాఁబోతునఁ బడగ యొప్పార । నసమాన తేజుఁడై హరుని చందమున
జ్యానాద హరినాద శంఖనాదముల । భూనభోంతరములు బోరుకలంగఁ
గమరయంబునఁ దేరు కదియఁ దోలించి । వడినార్చి పాంచాల వరునిపైఁ గదిసి
వధియింపఁజాలు దుర్వార బాణంబు । లధికుఁడై చాపంబునం దొప్పఁ దొడిగి
వాసు హాటకశైల[1]సంకాశ రథము । సారథి హయములఁ జదియ నేయుటయు,
నాతమామకోపంబు కౌంతేయసేన । లాతతగతిఁ జూచి యప్పు డిట్లనిరి:
"ద్రోణుఁ జంపినవాఁటి కోప మీ ద్విజుఁడు । క్షోణి నీతని మీఁదఁ జూపుచున్నాఁడు.
చలము సాధింప ధృష్టద్యుమ్నుఁ బట్టి । చెలఁగి గతప్రాణుఁ జేయు కే లుడుగు!
అతి బాహుబలుఁడు దివ్యాస్త్రకోవిదుఁడు । క్షితిలోన వైరులఁ జీరికిఁ గొనఁడు.
ఇతఁడు విల్లందిన నెల్లదేవతల । హతము గావించెడినఁట లోకులెంత!
చేవ నీతం గేము చెఱువుల నీళ్లు । ద్రావించు మనల నందఱ నేఁడు కడఁగి."

ధృష్టద్యుమ్నుఁడు కృపాచార్యులతోఁ బోరి యోడిపోవుట

అనుచోట సారథి యధిపతిఁ జూచి । తన నీతి వెలయంగఁ దా నిట్టులనియె:
"వినుము కుమార, యీ విప్రపుంగవుని । ఘన బాహువీర్య మగ్గల [2]మవార్యంబు.
భూమిపై నీవేయు భూరిబాణంబు । లేమి చిత్రము గాని యితనిపైఁ జనవు.

1. సంకార శరధ్య. 2. మదార్యంబు. (మూ)

మగఁటిమిగల నీదు మహిత విక్రమము । జగతిఁ [1]దిట్టినయట్లు నసుఁయుచున్నదియు ;
ఏ నిశ్చయించితి నితఁడవధ్యుండు ; । మానవనాథ, నామాట గైకొనుము ;
మన తేరు సంగ్రామమహిఁ గెడలంగఁ । గొనిపోవుటయె మేలు గురుకార్యసరణి."
ననిన ధృష్టద్యుమ్నుఁ డనియె సారథికిః । "ఎనయు సీతలఁపొప్ప నెంచి మాటాడితివి ;
మనసు విహ్వలమందె మానంబు కుందెఁ । గనుఁగవఁ జీకటి గ్రమ్ముచున్నదియు.
వడఁకెడిఁ బదములు ; వదలె ధైర్యంబు ; । నొడలు తిమ్మిరి పట్టుచున్నది నాకు.
[2]అడిబీర మేటికి? నరదంబు భీము । కడకైనఁ బార్థుని కడకైనఁ గడప
రయ మొప్ప." ననుడు సారథి నిజరథము । భయమేది తోలె నా బకవైరి కడకు.
దారుణ శంఖనాదము నెఱపుచును । ఘోరచాపధ్వనిఁ గుంభిని యద్రువ
వెన్నాడెఁ గృపుఁడంత వెసఁ బర్వతంబు । వెన్నడించినయట్టి విబుధేంద్రుకరణి.
కెరలి శిఖండియుఁ గృతవర్మయురము । కర ముగ్రశరపంచకంబున నొంచ,
ధీరుఁడై భోజుండు తెగి ద్రుపదజుని । నాఱింట నొంచి విల్లత్తిమూఁకఁ ద్రుంచె.
తోరంపువిల్లున ద్రుపదనందనుఁడు । భూరిబాణంబులు భోజునిపైఁ బఱప,
దోడనె యవి ద్రుంప, ద్రుపదజుఁ డలిగి । బీసుకుబీసుగా నిలువనఱుకుటయు,
యాదవోత్తముఁ డన్యచాపంబు । నాటఁగొని కోప మహోత్కటుఁ గదుర
ఫాలంబునందు దోర్బలశక్తి మెఱయ । నాలికతూపులు పది మునాఁటె.
కలలాపుఁపొలిసి శిఖండి మూర్ఛిల్లి । బలువిడిఁ దేరుపైఁ బడిన, సారథియుఁ
దోలె నచ్చోటు బంధురగతిఁ దొలఁగఁ ; । దూలి యాసేనయుఁ దోర్దర్పము పఱచె.
అటఁ ద్రిగర్తాధిపుఁ డర్జునుతోడఁ । దటుకునఁ జేరి యుద్ధము సేయుచుండ
సత్యసేనుండను జననాయకుండు । సత్యసంధుండగు సత్యకీర్తియును
మిత్రవర్మండును మిత్రదేవుండు । క్షాత్త్రంబు గలయట్టి చంద్రదేవుండు
... ... । ... ...
వీరాదిగాఁగల వీరపుంగవులు । ఆరయ [4]నారలయనుజులు సుతులుఁ
గ్రూర నారాయణ గోపాలకులును । సార శైబ్యత్రిగర్త సాల్వసైన్యములుఁ
గర ముగ్రగతిఁ దోడుగావచ్చి నరుని । యరద మత్యుగ్రులై యాటు ముట్టుముట్టి
సరిగొని మూఁటను సత్యసేనుండు, । మెఱసి నాల్గింటను మిత్రదేవుండు,
మిహిర తేజుండైన మిత్రవర్మండు । సిహసంఖ్య(?) నిష్ఠుర నిశితాస్త్రములను,

1. బట్టిన. 2. అడిదమేటికి. 3. సప్త. 4. నాతని. (మూ).

చంద్రదేవుం డేకసాయకంబులను । ఇంద్రతనూభవు నేసి యార్చుటయు,
నప్పుడు మేఘంబు లంబుధారలను । గప్పిన గిరిపోలెఁ గదలక నరుఁడు
మర్కటధ్వజభూత మహితాట్టహాస । కర్కశధ్వనుల నాకము పెల్లగిల్ల
గాండీవ పటుతర క్వణనంబు రిపుల । గుండియ లవియ నెక్కుడుగాఁగ నెఱపి,
సరసమై సవ్యాపసవ్యమార్గములఁ । గరలాఘవము చిత్రగతి నుల్లసిల్ల,
నిజనామ విలసిత నిష్ఠురాస్త్రముల । విజయుండు హరిమెచ్చ వేవేగఁదొడిగి,
మిత్రదేవుని నూఱు మెఱుఁగారుదూపులను, । మిత్రవర్మని నాల్గు మేటియమ్ములను,
మొగి సత్యసేనుని మూఁట, సుశర్మఁ । దెగి నాలుగింటను ధీరుఁడై నొంచె.
ఆ *శృతింజయునిఁ బెక్కుమ్ములఁ ద్రుంచి । సౌశ్రుతిఁ జంపె వింశతికాండములను.
విశిఖాష్టకంబున వెసఁ జంద్రదేవు । ఘన రూపు నరివీరభద్రుఁడై మాపె.
అంతఁ గోపంబున నా సత్యసేనుఁ । డంతకాకారుఁడై యార్చుచు వచ్చి
కర ముగ్ర కాంచన కాండతోమరము । నురగతల్పునిభుజ మచ్చిపో వైవ
నీలాద్రిగైరికనిర్ఝరంబనఁగ । నోలి శోణితపూర మొండొండ దొరఁగె.
అది గనుఁగొని క్రీడి యధికరోషమున । వదల కెంతయు వాని వధియించి మించె.
ఆ సత్యసేను నిట్లనిమిషులఁ గలిపి । వాసవి మఱి మిత్రవర్మను కుఱికి
ఘన[1]వత్సదంత తీక్ష్ణశరకాండములఁ । జూనిపి మర్దించెను సూతయుక్తముగ
వెచ్చుచు వెండియు వెసఁ ద్రిగర్తేశు । తమ్ములు పెనఁగ నుద్ధతిఁ గడంగినను
జిత్రవైఖరి నొక్క శితసాయకమున । మిత్రదేవు శిరంబు మృత్యువు గొనఁగె.
పరఁగఁ ద్రిగర్తాధిపతి శాపానుసుధ్య । యిఱుగవడి నాటించె నుగ్రబాణమున.
అట్టిచో నశస్త్రకాఖస్త్రగణంబు । బెట్టిదంబుగ మిన్ను పెకల నార్చుచును
మందేహనికరంబు మార్తాండుఁ బొదువు । చందంబు దోఁప వాసవసూనుఁ బొదివి
నారాచ శూలాది నానాస్త్రసమితి । శూరపుంగవుమీఁద సోనలు గురియ
జంపులు వెట్టక సంశప్తకులను । జంపుట కార్యంబు చర్చింప ననుచు
భీమానుజుండు సంభృతకోపుఁడగుచు । నామూఁకమీఁద నైంద్రాస్త్ర మేయుటయు,
నది వియచ్చర హృదయానందమగుచు । నది పాండవేయు సైన్యాహ్లాదమగుచు
నది ధార్తరాష్ట్ర భయంకరమగుచు । నది భూమి దిగ్గగ నావృతంబగుచుఁ
బరశు కౌక్షేయక పట్టిస శూల । పరిఘ ముద్గర భిండివాల నిస్త్రింశ

---

* శత్రుంజయుఁడని కవిత్రయ. భా. 1. సత్త్వదంతి. (మూ.)

ప్రాసాసి కణయకక బాణ చక్రాది । భాసుర తోమరప్రతతిఁ బర్వుటయుఁ,
జదియు రథంబులు నమియు సారథులు । మెదుగు హయంబులు మృతిఁబొందు రథులు
నా రథికులకంటె నధిక వేగమున । నారయ రాలు శ్వేతాతపత్రములు,
గొడుగులకంటె నెక్కుడుగ మున్నాడి । కడురయంబునఁ గూలు ఘనపతాకములఁ,
గరిసమూహముక్రిందఁ గడఁగి "జీవిడిచి" । పరువడిఁ [1]గెడసెడి భటసమూహములు
నగణిత భటసమూహంబులమీఁద । నిగిడి పాఱుచునున్న నెత్తురుటేర్లు,
నా రక్తనదులలో నఘాను దేల్లుచును । బాఱుచునున్నట్టి యనేకకబంధములు,
నా శవంబులఁ దిను నాశతోఁ గూడి । కాసెకట్టుక యాఁడు ఘనపిశాచములఁ
గలిగిన జన్యరంగంబు చూపఱకు । విలయకాలమునాఁటి విధమున నుండె.
హత శేష సంశప్తకావళి విఱిగి । ధృతిచెడి నాలుగు దిక్కులయందు
విచ్చినఁ, బొగలెల్ల విరిసిన వెలుఁగు । నచ్చుగా శిఖిఁబోలె నమరేంద్రసుతుఁడు.

దుర్యోధనుఁడు ధర్మజునితోఁ బోరి విరథుఁడగుట

కౌరవేశ్వరుఁడును ఘనుఁడు ధర్మజుఁడుఁ । బోరుచునుండ నప్పుడు సుయోధనుఁడు
ఆతని నవబాణహతి నుబ్బుచెఱిచి । సూతుమేనొక్కటి చొఱనేయుటయును
బగతుఁడవ్వూఁపులు భగ్నంబుగాఁగ । మగఁటిమి నార్చుచు మఱి ధర్మరాజు
నిప్పులత్తులవెంట నిగుడఁ గోపంబు । ముప్పిరిగొన బొమముడి వెట్టుకొనుచు
భీమాట్ట[2]హాసంబుఁ బృథు రథధ్వనియు । భూమాయతోగ్ర కార్ముక నిక్వణనము
బృథురథ్య హేషిత భీషణ ధ్వనియుఁ । బృథివిని గగనంబుఁ బెల్లగలింపఁ
జతురుఁడై పదుమూఁడు శరములు దొడిగి । యతని యురస్థలి నదరంట నేసి
నాలుగు శరముల నఱకె నశ్వముల; । తోలి నైదింటను గ్రుంచె సారథిని;
ఆఱింటఁ బడగలావంతయుఁ దీర్చె; । ఈరసంబునఁ జాప మేడింటఁ దునిమె.
అంతలోఁ గైకొన్న యష్టిఖండంబు । వింతగా ఖండించె విశిఖాష్టకమున.
లలిఁ బంచశరహతి లావుదూలింప । నులికి భూమికి డిగ్గనుఱికె నీకొడుకు.
వికల [3]శిఖాంగు నుర్వీపతిఁజూచి । సకల సైనికులును సకల యోధులును
అరయ రాధాపుత్త్రుఁ డాదిగాఁ గలుగు । దొరలును మఱియు నాప్తులు సహోదరులుఁ

1. గదిసెడు. 2. సంభృతగథంబునను. 3, శాంగు. (మూ).

ఒక్క సందుఁ నొక్క జాడగావచ్చి । తక్కక పన్నగధ్వజుఁ గూడుకొనిరి.
భీముండు ననుజులు పృథుబాహుసత్త్వ । లామాడ్కి నేతెంచి రన్న పొంతకును.
వారల ముత్తెంబిట్లు దురముపై వేడ్క । పోరిరి నేపున నొక్కచోటఁ దాఁకనిరి.
ఉభయ సైన్యములకు నొక్కటఁ జెల్లె । బుభువు లచ్చెరువంది యీక్షింప రణము.
క్రందు కయ్యంబులో గరిపురాధీశ, । యంపద వెస నట్టలాడు క్రొంతలును,
ఆతత పరిఘ సాయక ముద్గరాది । హేతిఘట్టనముల నెసఁగు క్రొంతలును,
నరుసతోఁ గట్టికవారి క్రొంతయును । బరఁగి దిగ్వలయంబుఁ గగిలించెనధిప!
నెలి కుఱికిన కన్నులు విఱిగిన రొండ్లు । కలయ విఱిగిన విండ్లు గఱచిన పండ్లు
నుఱుమైన మెడలును నుగ్గైన తొడలు । నుఱుచైన తొడవులు నులిసిన గదలు
మురిసిన కాళ్లును ముడిఁగిన వ్రేళ్లు । విరియఁ బాఱిన జోళ్లు విచ్చిన నోళ్లు
నెఱయ క్రొమ్మెగ్గిన తేర్లు నెత్తురు టేర్లు । పఱదఁ బాఱినవార్లు వమ్మైననాస్లు
నెమ్ముల తిప్పలు నెఱచి కుప్పలును । వమ్మైన వాజులు వసరు రాజులును
గెడసిన యేనుఁగుల్ కీలూడి పడిన । పడగలు జగరెజంపుఁ బలుగొడుగులును
గరవాఁడి యమ్ములుఁ గలయంగ నాటి । కొఱప్రాణములతోడఁ గూర్కు యోధులును
జిక్కని గుదియలచేతి గుంపులును । మొక్కరాహుత్తులు మూల్గు మావుతులుఁ
గలిగి సంగరభూమి గజపురాధీశ! । ప్రళయకాలముభంగి రౌద్రమై యుండె."
అనవిని కంపించి యాధృతరాష్ట్ర । జననాథుఁ డా సూతసంభవుఁ బలికె:
"సంజయ, చెప్పుమ సమరంబు సొంపు; । రంజిల్లఁ జెప్పుము రాగాజి విధము.
చలమును మానముఁ జాలించి యసికిఁ । దొలఁగెనో విఘ్నుఁడై దుర్యోధనుండు ?
నెఱయ సంజయ, నాకు నిక్కంబె చెపుమ । మఱి ధర్మజునితోడ మార్కొంట లేదె!
వెఱచి బిత్తసినొప్పి విన్నదిమొదలు । ఎఱియుచున్నది హృదయంబు లోన."
అనవుడు సంజయుఁ డతని కిట్లనియె: । "అనఘాత్మ, వినుము నీయాత్మసంభవుఁడు
విరథుఁ డౌటయెగాని విముఖుఁడు రణము. । అరదంబు వేఱొక్క టనవొప్ప నెక్కి-
కనలుచు నిప్పులు కన్నుల రాలఁ । దన రథచోదకుఁ దప్పక పలికె:
"తెల్లని గొడుగుతోఁ దేలివినున్నాఁడు । అల్లవాఁడే పాండవాగ్రసుతుండు.
పరఁగ నచ్చోటికిఁ బఱపు రథంబు । తురగవేగంబు బంధురలీల మెఱయ."
అనుటయు నట్లాతఁ డాచరించుటయుఁ । దనసూతునకుఁ జెప్పె ధర్మనందనుఁడు

1. మింపు. (మా)

‘వాఁడె కౌరవపతి వచ్చుచున్నాఁడు । పోఁడిమి నెదురుగాఁ బోనిమ్ము రథము.’
అని పల్క సూతుండు నట్లకాకనుచు । చపల వేగంబున హయములఁ బఱపఁ
జతురులై సురలెల్లఁ జయ్యనఁ జూడ । నతి ఘోర రణమయ్యె నయ్యిరువురకు.
రారాజువడి ధర్మరాజుచాపంబు । నారసంబునఁ ద్రుంచి నలిమీఱె యార్చె.
ధనువు వేఱొక్కటి దాల్చి యారాజు । కనలుచుఁ దునుమాడెఁ గౌరవ్యువిల్లు.
మెఱుఁగులు గ్రమ్మెడి మేటివిల్లెత్తి । మెఱసి యాతఁడు లెక్కమీఱఁగ నేయఁ
బొంగి పాండునృపాలపుత్త్రుండు పేర్చి । నింగియు నేలయు నిండ నేయుటయు,
నా వారిజాసనుఁ డస్త్రమయంబు । గావించెనో యనఁ గాన్పించె జగము.
గురుసింహనాదముల్ గుణనినాదములు । హరుల నినాదంబు లట వినవచ్చు;
మంటలుఁ బొగలును మార్గణావళుల । వెంటలుఁ గనవచ్చెఁ బెల్లుగాఁ బుడమి.
పోయె ధర్మజుపని పోయెఁ గౌరవుఁడుఁ । బోయె నన్నట్టు మాబుద్ధికిఁ దోఁచె.
అమ్ముపుచ్చుటయును నరిఁ బోయుటయును । అమ్మేయుటయుఁ దోఁప దప్పుడెవ్వరికి.
అత్తఱి రక్తధారావృతులగుచుఁ । గ్రొత్తపూచిన మోదుగులఁబోలిరెలిమి.

దుర్యోధనుఁడు ధర్మజుతోఁ బోరి మూర్ఛిల్లుట

శక్తి యొక్కటివైవ సర్పకేతనుఁడు । యుక్తిమైఁ ద్రుంచిన [1]నుదరి ధర్మజుఁడు
పిడుగుకైవడి నొక్క బెడిదంపుఁ దూపు । తొడిఁబడ నీపుత్త్రుఁ దూఱనేయుటయుఁ,
గయ్యంబు తుదిసేయఁ గలవాఁడె పోలె । నయ్యెడఁ గోపించి యరదంబు డిగ్గి
గదగొని కౌంతేయుఁ గదిసిన, నతఁడు । గదలక శక్తి వక్షముఁ గాఁడ వైవ,
మగఁటిమి చెడక యా మానధనుండు । మగిడి తేరికి వింట మార్కొనఁదలఁచి
బురబుర నెత్తురుప్పొంగ నీకొడుకు । అరదంబుపైఁ బడె నప్పుడు మూర్ఛిల్లి.
హార్దిక్యుఁ డెడసొచ్చి యమసూతిమీఁద । దుర్దాంతశరములఁ దొడిగి యేయుటయు
వాయుసూనుఁడు కృతవర్మపైఁ గవిసి । సాయకజాలంబు సంధించి యేయ,
వాయువేగోద్ధూత వార్ధియుఁ బోలె । నాయెడ బలముతోఁడయ్యె భోజునకు.
అప్పుడు బీభత్సుఁ డమరులుప్పొంగ । నుప్పతిల్లిన [2]ధూళి యుడివీధి గ్రమ్మఁగ
జ్యానాద హరినాద శంఖనాదముల । భూనభోంతరము లద్భుతముగా మ్రోయఁ
బటురయంబున వచ్చి బహుళరథాశ్వ । భట వారణంబులఁ బరిమార్చె; నంతఁ

1. నువరి. 2. భూమి. (మూ)

గురుపతి తెప్పిఱి ఘోరబాణముల । నరుమీఁదఁ బఱప నన్నరుఁడు కోపించి
¹సప్తి సారధి కేతు చాగుచాపములు । సప్తబాణంబుల సమయించి మించి
నిల్లల్లె నఱికి యావిభుని ప్రాణములు । కొల్లలాడఁగఁ జాలు కోలలేయుటయు
మీఱి యశ్వత్థామ మేదినీనాథ! । యాఱింట నవి ద్రుంచె నర్ధమార్గమున.
అతిరోష రక్తాక్షుఁడై సవ్యసాచి । యతని కోదండరథ్యములఁ జెండాడి
యనిఁ దన్ను నెనకిన యాకృపాచార్యు । ఘను శరాసనశూన్యుఁ గావించె ననఘ!
ఫిడమును ²మావులఁ జేతిచాపంబు । గెడపె నెదిర్చిన కృతవర్మఁ గిట్టి.
నిస్సీమ విక్రమనిధి విజయుండు । దుశ్శాసనుని విల్లు తునుకలు చేసి
కపికేతనాగ్రస్థ ఘన భూతవర్గ । విపులాట్టహాసంబు వినువీధిఁ గప్ప,
హరిరావ దేవదత్తాఖిలరావ । గురుగుణధ్వనులు దిక్కులఁ బిక్కటిల్లఁ
గర్ణుపైఁ గడఁగినఁ గర్ణుండు నపుడు । దుర్నివార క్రోధ ధూమ్రాక్షుఁ డగుచు
విష్ణుఁడనై గ్రుచ్చి విశిఖాష్టకమున । జిష్ణుని తనువు చెచ్చెర మూఁట నాటె.
ఈరీతి భానుజుఁ డేపుదీపించి । వారక దివ్యాస్త్ర వర్షముల్ గురియ
హరితమ్ముఁ డెడసొచ్చి యస్త్రపుంజములు । ఖరకరసూనుపైఁ గడఁగించుటయును,
అప్పుడు మాద్రేయు లాశిఖండియును । ఒప్పార ద్రౌపదేయులు యుయుత్సుఁడును
దండనాథుఁడుఁ జేకితానుండు మఱియుఁ । జండతేజులు పార్థ చక్రరక్షకులు
ఘనమాత్స్య చేది కేకయ శూరవరులు । ననిలోఁ బ్రభద్రకు ³లా కరూశులును
గాంతేయ హాసముగాఁ గర్ణుపై నొక్కి । కుంతాది బహు శస్త్రకోటులు పఱప
ననమాన వేగుఁడై యవిమొల్ల నతఁడు । నిశితాస్త్రచయముల నీఱు గావించి
దంతి శతాంగ పదాతి తురంగ । సంతతి సంగరస్థలి రూపుమాపె.
దివిజేంద్రసుతుఁడు దత దివ్యాస్త్రవహ్ని । వివిధరూపులఁ గప్పె విశ్వంభరయును.
అనయంబు గాగ్రుచ్చు లడరనఁ బొఱు । ఘనమృగ నివహంబుకై వడిఁ ద్రోపఁ
గురురాజబలము నుగ్గులుగాఁగ విఱిగి । నరభసగతిఁ బాఱె జగతీశ, యంతఁ
బంకజాప్తుఁ డపర పశ్చిమవార్ధిఁ । గ్రుంకె రక్తచ్ఛాయ గుఱుతు గాన్పింప.
ఆ సమయంబున నటు నిరువాఁగు । వేసరి శిబిరప్రవేశంబు చేసి
కృతమతి సంధ్యాది కృత్యముల్ దీర్చి । క్షితిమించి సుఖనిద్ర చెంది రారాత్రి."
అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయక్షితిపతికిఁ

1. సప్త. 2. మావుల. 3. లా బలంబులును. (మూ)

జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యమ్మీఁద । నెప్పాటఁ గథచెల్లె నెఱిఁగింపు మనిన
ద్వారకావాస, శ్రీవైకుంఠనాథ, । గౌరీశవినుత, లోకఖ్యాత చరిత,
నిత్య సత్యోన్నత, నీరజనాభ, । అత్యంతదృఢ, చిన్మయాకార, దేవ,
ఘనమౌని హృద్గేహ కలిత సందోహ । వినుత ప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాధీశ,
భక్తవత్సల, జగత్పావన, భుక్తి । ముక్తిప్రదాయక ! మ్రొక్కెద నీకు.
ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
మగు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన సుకవీంద్ర పర్య
రచితమౌ కర్ణపర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థ యుతముగా నొప్పె రెండవది.

తృతీయాశ్వాసము

శ్రీవిష్ణు నిజనామ, శ్రీరంగధామ, । గోవింద, మాధవ, గోపికారమణ,
జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు । ఘనతతో భారతకథ చెప్పఁదొడఁగె:

కర్ణుని రెండవనాఁటి యుద్ధము

ఆరాత్రి వేగంగ నమ్మఱునాఁడు । చారుతరంబుగా సకల జనంబు
మునుకొని సంగ్రామమునకును నడచి; । రనయంబు నంతలో నక్కడఁ జేరి
యమతనూభవుఁడు బృహస్పతి మతము । నమరి మించిన దుర్జయవ్యూహ మెలమిఁ
బన్నింప, మనవారు ప్రతి మోహరంబు । పన్నుటకై పద్మబాంధవ సూతి
కెదురుచూచుచు నుండి రెలమితో ననిన । నదను మీఱంగ నా యాంబికేయుండు:
"అకట సంజయ, వినుమటఁ జలిచేతఁ । బ్రకటితంబుగ బాధపడు మహీజనులు
అరయంగ సూర్యోదయము గోరుచున్న । కరణిని దనరాక గరిమతోఁ గోరు
జనుల కాతఁడు నిజస్వచ్ఛ తేజమున । ఘనమైన ప్రియ[1]మొసఁగఁగఁ దోఁచెనొక్కొ!
అమ్మెయిఁ దొలునాఁడు యమసూతిచేతఁ । గ్రమ్మనఁ బడ్డట్టి కష్టము చూచి
సకల బలంబులు సన్నాహలీల । నకలంకగతి [2]వచ్చి యాహవవీధి
... ... । ... ...
కర్ణుఁ డా కలనిలోఁ గౌంతేయవరుల । వర్ణింప గెల్చెడినాఁడు! చాల్చాలు!
ఏమిచెప్పఁగవచ్చు నితని మూఢత్వ । మామెయిఁ [3]జెఱుపక యది యేలమాను?
నెలకొని పాబలు నీతియుఁ గర్ణు । బలిమియుఁ గడఁకచొప్పడఁగూడి తనకు
నెలమితో సామ్రాజ్య మీయఁగా బలిసి । వెలయు[4]వాఁడై యుండు వెడఁగురారాజు.
మొనసి జూదమునాఁడు మొనసిన కీడు । ఘనముగాఁ బెరిగి దుఃఖము సేయకున్నె!
పూనినగతిఁ బాండవులలోన నొక్కఁ- । డేనియు నొవ్వఁడు ఎలమి దీపింప.
సతులలో మెలఁగిన చాడ్పున మనదు । చతురంగ బలములో సంచరించెదరు.
ముమున ధీరులు వారు; । కావున జయమెద్ది కౌరవ్యునకును."

ఁగ. 2. వచ్చురాహువువిదియ. 3. జరుపక. 4. నోడై యుండు గారాజు. (మూ)

అనిన సూతతనూజుఁ డాంబికేయునకు । వినుమని యెంతయు వినిపింపఁ దొడఁగె:
"పార్థివ, విను కృతపడిన కార్యంబు । అర్థిఁ గ్రమ్మఱఁ గానఁగునె! డెందంబు
గుందు నింతయుకాక; గొనకొని నీవు । పొందుగాఁ జేసి యిప్పుడు వగచెదవు;
అదియును ఫలియించె; సకల యుద్ధంబు । పదపడి వలదన్నఁ బాండవులకును
గీడు దలంపుచుఁ గిల్బిషంబునకు । నోడక యొడిగట్టి యుంటివిగాదె!
కడచినపనికి వగవఁ బనిలేదు । కడఁకతోడుతను సంగ్రామంబు తెఱఁగు
విను" మనుటయు మహీవిభుఁ డిట్లనియె: । 'ఒనరఁ గర్ణుండు మాఱకుండిన యట్టి
కారణంబేమి? చక్కఁగఁ జెప్పు' మనిన । నాగూఢి సంజయుఁ డనియె భూపతికి:
"కరమొప్పఁగా రేపకడ సర్వబలము । దూరము సేయఁగఁ బోనఁ దొడరి యవ్వేళ
పరికించి సీతనూభవుఁడు తమ్ములును । ధరణిపసూనుండును దను గొల్చిరాఁగ
నాజికి వెడలె; నయ్యవసరంబునను । రాజుడగ్గఱి దినరాజపుత్రుండు
మెల్లన నిట్లను: "మేదినీనాథ! । యెల్లగాఁ గృపవిను మిపుడొక్కమాట,
నాకు సురాధీశనందనునకును । బ్రాకటంబుగఁ గల్గు బవరంబు నేఁడు.
అలవును జలమును నధికంబుగాఁగఁ । దలపడుదుము ఘోరతర సత్వలీల.
ఎలమితో దేవేంద్రుఁ డిచ్చిన శక్తి । పోలియుట నాతోడఁ బోరాడు నతఁడు.
దొరకొని కరము నెత్తురుగాక యుండ । విరివి నర్జునుఁ జంపువిధముఁ జింతింపు.
సలలితంబగు దివ్యశరసత్త్వమునను । దలకొని సరి నాకుఁ దలపోసిచూడ;
ఘనదృఢత్వమున లాఘవ గుణంబునను । మును దూరపాతంబునను వజ్రపటిమను;
పటు శౌర్యధైర్య సంపద హీనుఁడతఁడు; । చటుల సౌష్ఠవ రేఖఁ జాలఁ డెంతయును.
మనుజేశ, వినుమొక్కమాట చెప్పెదను । మును విశ్వకర్మ ఋభుక్షున కెలమి
విజయ నామంబున వెలయు చాపంబు । విజయుఁడై నిర్మించి వెసనీయ, నతఁడు
నావింట నిఖిలదైత్య శ్రేణిఁ ద్రుంచి । భావించి యంతలో భార్గవరాము
నకు నీయ, నాతఁడు నవ్యశౌర్యమునఁ । బ్రకటించి మించి యిర్వది యొక్కమాటు
భూవల్లభులఁ ద్రుంచి పొంపుగా నాకు । నావిరిఁ గృపచేసె వసుధాధినాథ!
నెలకొని యిమ్మహనీయ చాపమున । నలసి దేవేంద్రజుమద మణంచెదను.
అనఘ, నావిజయంబు నాగాండివంబు । విను నీకుఁ జెప్పెద వెసనొక్కసమము.
తొలఁగక యక్షయ తూణీరములును । అలరనవధ్యరథ్యంబులు రథముఁ
గల వవి యెక్కుడు గడఁగి వానికిని. । కలవు శస్త్రాదులు ఘనముగా బండ్లఁ

గొని తెత్తుఁ; దేరుల ఘోటకంబులను । వెనుకను బెక్కులు వివిధమార్గముల
నమరులకైనను నలవి గాకుండ । నమరించి తెచ్చెద హస్తిపురీశ!
మఱి విను మొక్కటి మధుసూదనుండు । వఱలు సారథియయ్యె వానికి నట్లు
గాన నసాధ్యుఁడై కదనోర్వియందుఁ । బూని వర్తించు; నేర్పునఁ గృష్ణుపాటి
యనఁగ నన్నుతికెక్కు న మ్మద్రనాథు । ఘనత నాసారథిగా నొనరింపు.
మట్లైన గెలిచెద నమరేంద్ర సుతునిఁ । బోట్లాట ఖచరులద్భుతమంది చూడ.
హరికెక్కుడూహింప నమ్మద్రవిభుఁడు । హరుల చిత్త మెఱుంగు; నదిగాక యేను
మేదిని నరుకన్న మిక్కిలి బలిమి । పాదుకొల్పినవాఁడఁ బౌరవాధీశ!
ఈ చనవిమ్ము నాకింతియ చాలు । ఖేచర పతినైన గెలుతు నిక్కముగ.
మనుజులయ్యున పాండుమహీపతిసుతులు । పనుగొనఁగాఁ దృణప్రాయంబు నాకు".
అనవిని యుప్పొంగి "యంగాధిరాజ! । విను మిట్లైన నీ వెనుకఁ దేరులును
అమ్ముల బండ్లును హయములఁ దెత్తుఁ । దమ్ములఁగూడి మొత్తమ్ముగా." ననుచు

దుర్యోధనుఁడు కర్ణునకు సారథ్యంబు సేయుమని శల్యుని వేడుట

బహుతర సంతోష పారవశ్యమున । మహనీయుఁడై పోయి మద్రేశుఁ గాంచి
ప్రణతుఁడై వినయ సంభ్రమములు చెలఁగ । గణుతించి యిట్లనుఁ గౌరవేశ్వరుఁడు:
"సత్యవ్రతంబును [2]శత్రుశిక్షయును । నిత్యంబు నీకును నిత్యప్రతాప!
అదిగాక నామీఁద నధిక తాత్పర్య । మదనుగాఁ గలిగుందు; వదిగాన నిన్ను
వినతిమైఁ బ్రార్థించి వేఁడెద నొకటి । మనుపుము నన్ను నామాట గాదనక.
అర్జును ననిఁదెగటార్పంగవలయు । కర్జమూహించి యాకర్ణుని రథము
గడపు; మట్లైన విక్రమలీల నతఁడు । అదరి నీకృపఁ జంపు నఖిలపాండవుల.
గురుఁడును భీష్ముండుఁ గూలినవెనుక । గురుతరంబైన యీ కొంచెపు మూఁక
తోడ జయముగోరి తొడరుచున్నాఁడ; । రూఢి నమ్మితి నిన్ను; రూపింప వరము
నీవేళ నాకిమ్ము; ఈవెహో దిక్కు; । సావధానతఁ గర్ణుసారథి గమ్ము.
వినతాతనూజుని విమలసహాయ । మున విభావసుగతి మునుకొని విమత
నిబిడాంధకారంబు నిక్కంబణంచు । ప్రబలుఁడౌ." ననిన రారాజు నీక్షించి
కనుఁగవయందు నుగ్రంబుగా నగ్ని । మునుకొనఁగా బొమముడిపాటు గదురఁ

---
1. పొట్లమె. 2. సత్య. (మూ)

గటములువొప్పంగ నుత్కటకోపుఁ డగుచుఁ । ... ...
బ్రలయకాలమునాఁటి ఫాలాక్షురీతి । వలనుమీఱంగ గర్వస్ఫూర్తిఁ బలికె :
"నృప, విను నన్నింత నీచపుఁబనికి । విపరీతగతి నంప వెస నీకుఁ దగునె?
ధర్మవిధంబును దప్పెద వేల? । ధర్మమె కటకటా! ధరణివల్లభులు
శూద్రుల కేనాఁటఁ జొప్పడ సేవ । [1]యుద్రిక్తులై చేసి రూహించిచూడ?
సూతజు రాధేయు క్షోణిలోపలను । ఈతఁడె దొరఁజేసి యిట్లు పల్కెదవు.
కలయ నాకింతటికన్న [2]బన్నంబు । కలదె? యుద్ధమున నొక్కనిఁ బొలువెట్టు
మలవడ నెట్టివాఁడైనఁ గానిమ్ము । కలహరంగంబున ఖండింతు వాని.
అట్టిభంగియుఁ జాలదంటేని వినుము । గుట్టు[3]తోఁ దరవాయిగొని సంహరింతు
విమతుల ; వినుమేను విక్రమింపంగఁ । గ్రమ మొప్పఁగా మాన్పఁగలఁడె యొక్కరుఁడు?
కులశైలములఁ గూల్తుఁ ; గుంభిని ద్రవ్వు ; । జలనిధుల్ గలఁతు ; నక్షత్రముల్ రాల్తు
నదిగాక మిన్నును నవనీతలంబు । వదలక ధరణిపై వాయింతుఁ దాళ
గతిమీఱ ; నాదువిక్రమ మెఱుంగకయె । యతులితంబుగఁ బల్కి తందు కేమాయె!
పొగడొంద రథికవిస్ఫురణంబు దక్కి । మొగిని సహస్రాంశుసుతుని సాటి
గాని సూతతనూజుఁ గష్టు దురాత్ముఁ । బూని సారథినైన భూజనుల్ నగరె?
నరకసంహారుని నరునిఁ గైకొనను ; । ధరఁ గర్ణపక్షపాతంబున నన్ను
బెనుపొంద నవమాన పెట్టెదవేని । పొనర మాభూమికిఁ బోయివచ్చెదను."
అనిపల్కి రాజమధ్యంబు తావెడలి । పనుపొంద శీఘ్రుఁడై పోవఁ జూచినను
భూపతి బహుమానపూర్వంబుగాఁగ । నాపజ్జఁ బ్రణమిల్లి యతివినయమున
నిలువరించి ప్రియంబు నిగుడ నిట్లనియె : । "కలయంగ నీ మహాకలహరంగమున
రమణ నీకధికులౌ రథికులు గలరె? । క్రమ మొప్ప భూమిభాగమున నెందైన.
తాల్యత [4]శత్రుజాలములకు హృదయ । శల్యంబ వగుటగా శల్యుఁడన్ పేరు
గలిగె నీకును విను కారుణ్యనిలయ! । బలభేది[5]సూతి కుర్వర రథికత్వ
గుణముల[6]యందు నెక్కుడు భానుజుండు. । గణనకెక్కినయట్టి కలితాశ్వహృదయ
సుజ్ఞానమున మధుసూదనుకంటెఁ । బ్రజ్ఞ మిక్కిలి నీకు భాసురతేజ!
పరికింప నింతటిపని నీకుఁదక్క । నొరుల కశక్య మత్యున్నతస్ఫూర్తి.

1. యుద్వృత్తులై. 2. జన్నంబు. 3. తొందరవాయ. 4. శ్వేత. 5. సూనుని యుర్వర.
6. కంటె. (మూ).

పనివడి నావిన్నపంబు చేకొనుము । ఘనముగా నిలుపుము కౌరవకులము."
అనిన సంతసమంది యమ్మద్రవిభుఁడు : । "నను మురివైరికన్నను నెక్కుడనుచుఁ
గొనకొని రాజన్యకోటి వినంగఁ । గొనియాడితివి గాన గురుమహీనాథ !
కడఁకతో ఘనుఁడైన కర్ణుని రథము । నడపెద నొకమాట నాకీయవలయు.
ఉత్పత్తోడ నాయిచ్చ నేమేని । ఘాతమాటలు దోఁపఁగా నాడుచుండు.
పనిపడి యెగ్గులు పట్టకుండినను । మునుకొని యెంతయుఁ బొం దొనఁగూడు."
అనుటయు రాధేయు నాతండు చూచి । యనయంబు నియ్యకొమ్మన సీయకొనియె.
అభినందించి యా కురురాజు । నెట్టన శల్యుని నిజచిత్తవృత్తి
యెక్కడ దిరుగునో యనుచు శంకించి(?) । మక్కువదీపింప మఱియు నిట్లనియె :
"అనఘాత్మ, యీవిధం బాచరించుటకుఁ । జెనసి సుంతేనియుఁ జింతింపవలదు.
పెనుపొందఁ దొల్లింటి పెద్దలచరిత । మనయంబు వినిపింతు నది నీకుఁ దెలియ.
మలసి మార్కండేయ మౌనిశేఖరుఁడు । చెలఁగి మాతండ్రికిఁ జెప్పంగ వింటి.

త్రిపురాసుర వృత్తాంతము

తారకుఁ డనియెడు దైత్యుండు సురల । తో రణంబొనరించి తుదిఁ జన్నపిదపఁ
దనరంగ నాసినందనులు ప్రతాప । ధనులు విద్యున్మాలి తారకాక్షుండు
కమలాక్షుఁడు ననంగఁ గలుగు రాక్షసులు । కమలాసనునిఁగూర్చి ఘనతపోనిష్ఠఁ
బరఁగిరి, పద్మసంభవుఁడు వారలకు । వరుసఁ బ్రసన్నుఁడై వలనొప్పఁ బలికె :
"మీ తపఃప్రౌఢికి మెచ్చితి నిపుడు । ఖ్యాతిగా వరముల నసుగుఁ డిచ్చెదను."
అనిపల్క నపుడు వారందఱు నొక్క । మనసునఁ బలికిరి మహిఁ జాఁగి మ్రొక్కి,
"భారతీనాయక, బ్రహ్మణ్యాగణ్య, । నీరజోద్భవ, నిత్య, నిగమాంతవేద్య,
సలలితవిస్ఫూర్తి సకలభూతముల । వలన నేకాల మవధ్యత్వ మిమ్ము."
అని యడుగుటయు భాషాధీశుఁ డనియె : । "ఎనయంగ నీచంద మెందును గలదె !
గొనకొని యిచ్చుటకును గొనుటకును । అనిశంబు దగినది యడుగుఁ డిచ్చెదను."
అనవుడు వారిట్టులనిరి ధాతకును : । "బొనరంగ మాకు ముప్పురకును మూఁడు
పురము లెల్లసుఖంబు పొందుగాఁ గలిగి । సురగరుడోరగాసుర సిద్ధతతికి
జెంపరాక నిశ్చలత దీపించి । యీ ధరణీస్థలి నెన్నికకెక్క

[1]గలుగునట్లును గామగమనంబులగుచు । విలసిల్లునట్లుఁ గావించి యి." మ్మనినఁ
బద్మజుఁ డిట్లని పలికె వారలకు : । " ధర్మంబులేక నిచ్చలు నుండవలయు;
నెడపక మూఁడు నొక్కెడఁ గూడెనేని । చెడు బలియునిచేతఁ; జేరకయున్న
వెస నసాధ్యంబులై వెలయు నెంతయును । వసుమతిలో." నని వరమిచ్చి పోయె.
అంతట రాక్షసు లత్యంత మహిమ । సంతోష మున నిజస్థానంబు కరిగి
మయు వేడుకొనుటయు, మయుఁ డా పురములు । రయమున నిర్మించె రమణ దీపింప.
వినుమవి కనకంబు వెండియు నినుము । ననయంబునై నాలుగంచులు నూఱు
యోజనంబులు గల్గి యుండు నెంతయును. । రాజిల్లఁ గార్తస్వరమునఁ జేసినది
యెంతయు దివమున, నిట వెండిపురము । నంతరిక్షంబున, నవనిపై నినుము
దై సంచరించుచు నత్యంత మహిమ । తో సాహసస్ఫూర్తితో విలసిల్లె.
తారకాక్షున కొక్క తనయుండు పుట్టి । ధీరత హరినామ ధేయుఁడై మించి
యపురూపముగ వారిజాసనుఁ గూర్చి । తపము నేయంగఁ బ్రత్యక్షమై ధాత
'వలనొప్ప నీకును వరమిత్తు నడుగు । మలవడ' ననిన హస్తాబ్జముల్ మొగిచి,
వరుసతోఁ ద్రిపురంబువార లాయుధము । లరుదారఁగాఁదాఁకి హతులైన, [2]వారి
పీనుఁగుల్ నీటిలోఁ బెట్టంగఁ [3]దడిసి । మానుగా [4]నొకఁడు క్రమ్మఱఁ బదుంగ్రగుచు
శౌర్యంబుగలుగఁ బ్రసాదించు [5]బావి । వార్యమోఘంబునై వర్తింప నిమ్ము."
అనిన నిచ్చితినని యబ్జజుఁ డరుగ । ననఘాత్మ, రాక్షసు లట శంకలేక
యేపుమై లోకంబులెల్ల బాధింప । నా పురందరుఁడు దేవావలిఁ గూడి
పనివడి పురములపై నెత్తిపోయి । పెనుపొంద నంతయు భేదింపలేక
యెంతయుఁ జింతించి హితులును సురలు । నంతంతరాఁ బోయి యబ్జజుఁ గాంచి
దండప్రణామ మత్తఱిఁ జేసి నిలిచి । దండిగా నా పురదైత్యుల తెఱఁగు
విన్నవించిన ధాత విబుధేంద్రు కనియె : । " క్రన్నన నా పుర[6]త్రయ మేకబాణ
మునఁగాని యణఁగదు; భూతేశు నీశు । మనసిజసంహారు మధువైరివినుతు
గిరికన్యకానాథుఁ గిల్బిషదమనుఁ । బరమేశు శంకరుఁ బ్రార్థింపుఁ." డనిన
నమర సంఘములెల్ల నట్ల కాకనుచు । నమరంగ దివ్యసహస్రవర్షములు
తలకొన్న నిష్ఠతోఁ దపమాచరించి । యలవడ శుద్ధాత్ములై యాశుకడుకు
నరుగఁదలంచి పద్మాసనుఁ దలఁచి । సరవినాతనిఁ బురస్సరుఁజేసి పోయి

1. గలవియే. 2. యట్టి–పీనుఁగ. 3. దడవ. 4. నొకటి. 5. మట్టి. 6. క్రమ. (మూ)

పరమ శరణ్యుని భక్తమందారుఁ । బరమాత్ముఁ బరమేశు ఫాలాక్షుఁ గాంచి
తలఁకొని సాష్టాంగ దండ పాతముగ । నలవడ మ్రొక్కిన, నాశంకరుండు
కరుణామృతము చల్లు కడగంటిచూపు । పరఁగించి "లేలెండు బ్రహ్మాదులార!
... ... । ... ...
అనవుడు లేచి హస్తాబ్జముల్ మొగిచి, । గొనకొని యాతనిఁ గొనియాడిరిట్లు:
"ఘన నీలకంఠాయ గంగాధరాయ । వనజాప్త శశధర వహ్ని నేత్రాయ
భూతాధినాథాయ భూతాత్మకాయ । చేతోజమథనాయ శేషహారాయ
దక్షయాగహరాయ ధనదమిత్రాయ । రక్షితభక్తాయ రాజజూటాయ
తుభ్యం నమో నమో ఘోరార్తులఁ జంపి । సభ్యుల రక్షింపు సర్వేశ, యీశ!
త్రిపురవాసులు మదోద్రేకులై జగము । తపియింపఁ జేసిరి దర్పవిస్ఫూర్తి.
శరణు శరణ్య, మా శాంభవీరమణ! । పరఁగ వారలఁ జంపి బ్రదికింపుమమ్మ."
అని పద్మభవముఖ్యులాడు వాక్యములు । విని నవ్వు దళుకొత్త విశ్వేశుఁ డనియె:
"పనివడి వినరయ్య బ్రహ్మాదులార! । యెనయంగ నీపని కియ్యకోఁ జాల.
ధృతి మదీయములైన తేజోబలముల । నతులితంబుగ మీకు నర్థ మిచ్చెదను.
అది పుచ్చుకొనుచు మీరందఱుఁ గూడి । వదలక చంపుఁడు వైరి వర్గముల."
అనుడు: "మా తేజంబులందులో సగము । వినుతింపఁగా నీవె వేడ్కతోఁ బుచ్చి
కొని వారి శిక్షింపు కుంభినిలోన । నొనరంగ రక్షణీయులము రక్షింపు."
అనుడు సర్వేశ్వరుం: "డసురులు సురలు । ననిచిన ప్రీతితో నాకొక్క సమము.
తగ శివం బఖిల భూతంబులయందు । నగణితంబుగఁ జేయ ననిమిషులార!
శివనామ విఖ్యాతి చెల్లె; నట్లయ్యు, । భువిఁ బాపకర్ముల మూఢుల శఠులఁ
జంపంగవలెఁ గాని చనదూఱకుండ. । పెంపువహించి [1]చెప్పెద వినుఁ డొకటి
ఎనయు లోకంబుల కెల్లఁ బశుత్వ । మును నాకుఁ బశుపతి ముఖ్యత్వ మహిమ
వలయు; నట్లైన భావలయంబు నందు । సలలిత విస్ఫూర్తిఁ జర్చించి చూడఁ
బశుమాననమునఁ బాపంబు [2]లేకుండు. । వశము సేయుఁడు నాకు వరదివ్యరథము
సూతుఁ డశ్వంబులు సునిశితాస్త్రములు । ప్రీతితో." ననవుడుఁ బృథివిఁ బశుత్వ
మునకు శంకించి యిమ్ముల విచారింపఁ । దనరంగ నద్దేవతల చంద మెఱిఁగి

1. చంపెద. 2. లేకుండ. (మూ).

భయపడ నేటికి? పశుభావ[1]ముక్తి । రయమున విడిపింతు రమణఁ బాశుపత
వ్రతనిష్ఠ నెంతయు వర్తింపవలయుఁ । బ్రతి మీఱ ద్వాదశాబ్దము; లటుగాక
పరఁగ నిష్ఠానురూపమున వత్సరము । సరవితో నాఱుమాసములు రెణ్ణెల్లు
పొసఁగ ద్వాదశదినంబుల మాత్రమైన । నసుమతి ఫలియించు వలనొప్ప." ననిన
వారట్ల కాకని వైభవ లీల । నారూఢి 'పశుపతి' యనిపల్క యంత
రమణఁ దేజోబలార్థంబు[2]లర్పించి । క్రమమొప్పఁగా విశ్వకర్మ కిట్లనిరి:
"ఇమ్మహాదేవున కెలమి రథంబు । నెమ్మి సాధనములు నిర్మింపవలయు."
అనిన నాత్వష్టయు నంగీకరించి । తనరంగ ధరణి రథంబు గావించి,
రవిసుధాకరులఁ జక్రములుగాఁ బెట్టి, । యవిరళంబుగ వార్ధి నడుము మొనర్చి,
విస్తర [3]హైమాద్రి వింధ్యనగంబు । నస్తాచలంబును నా యుదయాద్రి
నవయవంబులు చేసి, యగ్నులు మూఁట । [4]రవణఁ ద్రివేణుక రచన గావించి,
హరులు [5]వేదంబులు, నాతపత్రంబు । గరిమతో మేరు[6]నగము, శరాసనము
వత్సరంబును, నమ్ము వారిజాక్షుఁడుగ, । నుత్సరద్గ్రహాలసద్వ్యోమమండలము
జోడుగా విరచింపఁ, జూచి శంకరుఁడు । వేడుకగ్గొని విభవంబు మెఱసి
'సారథి నిట నాకు సమకూర్పుఁ డతుల । ధీరుండు సుజనవిధేయుండు నగుచు
నాకంటె నధికుఁడై నయమొప్పువానిఁ । బ్రాకటలీలమైఁ బ్రార్థించి తెండు.'
అనిన దేవతలెల్ల నంబుజాసనునిఁ । గని మ్రొక్కి "యో దేవ, కరుణావిధేయ,
సారథివై మమ్ము సర్వలోకముల । నారూఢి రక్షింపు." మనినఁ బద్మజుఁడు
నలిమీఱఁ బ్రణవంబున నొనర్చినట్టి । ములుకోలగొని నొగల్ ముదముతో నెక్కి
యశ్వరత్నంబుల నటు పఱపంగ । విశ్వేశ్వరుఁడు కడు వేడ్క దీపించి
పురములకడ కేఁగి [7]బోరన విల్లు । కర మొప్ప సజ్యంబు గావించి మించి
పాశుపతాస్త్ర సంబంధంబు గాఁగఁ । జేసి పురంబులు [8]స్థిగంబడి నిలువ,
నవి యొక్కచోటికి నప్పుడు గూడి, । శివుఁడేయఁ గాలి పుచ్చిన నార్థిఁ దోఁగె.
కడఁగినయగ్ని లోకములు దహింప । నడు రాజశేఖరుఁ డొప్పెగా నాన్నె.
సకలమునీంద్రులు సకలదేవతలు । సకలేశు నీశ్వరు సన్నుతి జేసి
సరవి దీపింప నిజస్థానములకు । నరిగి; రివ్విధమున నప్పురమేష్ఠి

---

1. యుక్తి. 2. లర్థించి. 3. హేమాద్రి. 4. రవిరింద్రి. 5. వేదములుగా నట శరాసనము.
6. నగంబుగాఁ జేసి. 7. భోరున. 8. స్థిత. (మూ).

మనసిజారాతి కిమ్మహిని సారథ్య । మొనరించెఁ గావున నీవును నట్ల
రమణమైఁ గౌరవరక్షణార్థముగఁ । గసులాప్తజునకును గడపుము రథము.
నమ్మితి నిన్ను నెంతయు, రాజ్యపదవి । సమ్మతిగా నాకు సాధించి యిమ్ము.
అదియునుగాక పాయక విను మనఘ! । యిది యొక్క యితిహాస మేనొద్దనుండ
ధర్మవర్తనుఁ డొక్క ధరణిదేవుండు । పేర్మి భూపతికిఁ జెప్పినయది వినుము.
మొగిని భార్గవవంశమునను బ్రసిద్ధుఁ । డగు జమదగ్నికి నత్యంతమహిమ
రాముఁడు పుట్టి సంరంభంబుతోడ । నా మెయిఁ దపము సేయఁగ శంకరుండు
ప్రత్యక్షమై వచ్చి రక్తి నిట్లనియె: । 'అత్యంతమతి నరంబడుగుము నీవు
అనఘాత్మ, యిచ్చెద' ననవు డుప్పొంగి । చనవొప్ప దివ్యశస్త్రములడుగుటయు,
నమ్మహాత్ముఁ 'డశుచియైనవారలను । నెమ్మితో దహియించు; నీ వదిగాన
శుచివి గ' మ్మనుటయుఁ జూచి భార్గవుఁడు: । "ఖచరేంద్రవంద్య, శ్రీకంఠ, భూతేశ,
బలిమి నాకెప్పుడు పాత్రత్వమహిమ । దలకూడు నివి నాకు దయసేయు మభవ.
నీకు శుశ్రూష మన్నించి సేయంగ । నాకుఁ బ్రసాదించునది యింతె చాలు."
ననిన వరంబీయ నా భార్గవుండు । జననుతస్ఫూర్తి నిష్ఠాపరుఁ డగుచు
నొనర నాశివు షోడశోపచారములఁ । [1]దనుపారు ప్రీతి నెంతయు సేవసేయ,
నరవి ననేకవర్షంబులు చనిన । ... ...
సంతోషచిత్తుఁడై సర్వేశ్వరుండు । వింతగా గౌరిదేవికి రాముఁ జూపి
"రాముఁ డత్యంత సువ్రతచర్యమీఱె; । భామరో, నిశ్చలభక్తుఁ డితండు."
అని ముద్దుసేయంగ, నాసమయమున । దనుజులచేత బాధలఁబొంది సురలు
విశ్వేశుఁ బొడగాంచి విన్నవించినను । శాశ్వతబుద్ధి నా జమదగ్నితనయుఁ
గనుఁగొని, "దుష్టరాక్షసుల మర్దించి । యనిమిషావళికిఁ బ్రియంబాచరింపు."
మనిన ముదంబంది యంజలిచేసి, । "మునుకొని దివ్యాస్త్రములు లేవు నాకు;
సకలాస్త్రవిదుల రాక్షసుల నేరీతిఁ । బ్రకటించి గెలిచెదఁ బార్వతీరమణ!"
అనిన సర్వేశ్వరుం డానతి యిచ్చె: । "తనరంగ వినుము నాతలఁపు నీదెసకు
నిలిపెద, నిలిపిన నిర్జింపు మరుల. । నెలకొని యంతట నీమనోరథము
తలకొని సిద్ధించుఁ దడయక పొమ్ము । వలదు తామస." మన్న వడిఁబోయి దనుజ
వీరుల వధియించి వెస వారిపోట్ల । ధీరత నొచ్చిన దేహంబుతోడ

1. తను ప్రీతితోడుతదును చేయుచుండ. (మూ)

వచ్చిన, నంత సుశ్రూషఁజేసి శివుఁడు । క్రచ్చరఁ [1]ప్రీతిమైఁ గరములఁ దుడిచి
'పొలుపొంద నాయుధంబులు దాఁకెనేని । వెలయంగ నొవ్వవు; విమతుల గెలువు;
తెలివితోఁ గొను' మని దివ్యశస్త్రములు । నలవడ నిచ్చిన నరిగె భార్గవుఁడు.
అట్టి దివ్యాస్త్రంబు లక్కజునకును । నెట్టన గృపచేసె; నెఱి నట్టిఘనులు
మఱి హీనజాతుల మన్నింప రెపుడు । నెఱిమీఱు; నదిగాన సిరజమిత్రే
తనయు నత్కులజుఁగాఁ దలఁచెద నేను. । పనివడి వదనంబు బాహువుల్ మెడయు
వక్షస్స్థలంబును వట్రువతనువు । వీక్షింపఁగా సర్వవిమలాంగములును
మహిమగా దేవకుమారుల కెట్లు । సహజ మావిధములు చర్చించిచూడ.
కవచకుండలములు గలవాని బ్రకృతి । ధవళాక్షి గాంచునే తనయునిఁ గాఁగ!
లీల మృగేంద్రంబు లేటి కెట్లొట్టు? । తూలక సూతపుత్త్రుఁడను కీడు
వీలీలఁ బుట్టునో యింతియగాక. । చాల భూతేశ [2]శిష్యత్వము దయయుఁ
గల భార్గవునకును గాదిలిశిష్యుఁ । డలవడ రాధేయుఁ; డదిగాన శివున
కా పద్మసంభవునటుల సారథ్య । మోపిక నొనరింపు మొప్పుగా." ననుచు

శల్యుఁడు కర్ణునకు సారథ్యము సేయ నియ్యకొనుట

నరవిఁ బ్రార్థించిన సారథ్యమునకుఁ । బరఁగంగ నమ్మద్రపతి సమ్మతించి
యతనిఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి, "యధినాథ, వినుము । వితతకర్ణములకు వినఁగఁ జేఁదైన
పలుకులు పలుకుదుఁ బరిమహితములు । వలనొప్ప నోర్వంగవలయును నీకు."
అనిన రాధేయుఁ డిట్లను మద్రపతికి : । "మనసిజారికిని బద్మజుఁడు పార్థునకు
హరియునుబోలెఁ బాయక సారథిత్వ । మరయఁగఁ జేసెద నదిగాన గెలుతు."
నని తనసారథి నరదంబు వేగఁ । గొని తెమ్ము నీవన్నఁ గోరి వాఁడేఁగి
యొగి మనోరథముగా నొక్కరథంబు । తగ నాయితము చేసి తదవసరమున
దీవించి; యిచ్చిన, దినకరసుతుఁడు । వేవేగ రథము భావించి పూజింప
నెలమితోఁ దత్పురోహితు నియోగించి । తలకొన్న కడఁకతోఁ దదనంతరమునఁ
దాను బూజించి ప్రదక్షిణం బర్థి । మానుగాఁ జేసి నమస్కరింపుమును
బనివడి భాస్కరోపస్థాన మెలమి । నొనరించి శల్యుని నొగి నెక్కుమనినఁ
గృతమతి నాతండు గిరితటంబునకు । నతులితగతి దాఁటు హరియును బోలెఁ

1. భక్తి. 2. శిష్యత్వనిదయును. (మూ).

దేశ లంఘించి ధృతి నొగలెక్కి । నాయూధి భానుజుం డరదంబు నెక్కి
వందిమాగధులు కైవారంబు సేయఁ । గ్రందుగా బహు యోధగణములు గొలువ
భేరీమృదంగ గంభీర నాదముల । భూరి ఝాంకృతుల నంభోనిధుల్ గలఁగఁ,
బరిదని కర్ణుండు శల్యు కిట్లనియె: । "నొనర భల్లాది మహోగ్ర బాణములఁ
బాంచు తనూజుల భగ్నంబు సేతు । నిండి ఖేచరులెల్ల నెమ్మిఁ గీర్తింప."

శల్యుఁడు కర్ణునిమనసు నొవ్వనాడుట

అని విని మద్రరా జతని కిట్లనియె: । "ఘను లఖిలాస్త్ర విక్రమ ధురంధరులు
రయమొప్ప నమరాధి [1]నాథునికైన । భయము పుట్టింప నోపఁగఁ గలవారు.
[2]పాండునివిక్రముల నీలీలఁ జెలఁగి । తూల నోనాడెదు? దురము లోపలను
నరుని శరంబులు నాటంగ నిలిచి । సరవితోఁ బెనఁగినఁ జాలు వెయ్యేల!"
అనిపల్క వినియును అర్కనందనుఁడు । వినని వాఁడును బోలె వెస నూఱకుండె.
సరవితో నీరీతి సంగరంబునకు । నరుదెంచు కర్ణుని నప్పుడు చూచి
వెఱఁగంది రప్పాండవేయు లందఱును. । కురుబలం బార్చెను; ఘోటకహేషి
తములును గరిబృంహితములును మించె; । రమణమై నావేళ రక్తవర్షంబు
[3]గురిసె; సూర్యుఁడు మాసెఁ; దిగ్గాసె పఱల్లు; । వరుసతోఁ బిడుగులు వడె; భూమిగదలె;
పెలుచంగ సుడిగాలి వడి ఘూర్ణిల్లె. । నతిముటి మఱియుఁ బెక్కైన యుత్పాత
చయములు తోఁచిన సరకుగాఁ గొనక । రయమున నమ్మద్రరాజు కిట్లనియె:
"అరదంబు నెక్కి శరాసనం బర్థి । ధరియించి మద్భుజాదర్పంబు పేర్మి
జేవ తొలఁగాన్నైనఁ దృణముగాఁ జూతు । వారిరిఁ బాండుభూవరసుతు లెంత?
ఎరఁగి గాంగేయ కుంభజు లంతవారు । పరికింప దురములోపల రిత్తచావు
చత్తురె కటకటా! చంపిన నరుని । సత్తుగా నిదె నేఁడు చంపుదుఁ జూడు.
పాండవాగ్రజుఁడును బావని గవలు । నొండొరు ముదలించి యొక్కటఁ దీవ్ర
శరములఁ దాఁకినఁ బండకాండములఁ । జిరతరంబుగ నేసి చెండివేసెదను."

శల్యుఁ డర్జును పరాక్రమంబుగ్గడించి కర్ణుని జిన్నఁబుచ్చుట

అనవిని శల్యుఁడిట్లనియెఁ గర్ణునికి: । "వినిన వారెల్లరు నీఁ డవివేకి

1. నాథునకైన. 2. పల మాటాడితి వీలీలఁ జెలఁగి - తూలిపోనాడెదు. 3. గురిసెవఱుల్లు. (మూ)

యన రజ్జులాడెద ; వందున నీకు । గొనకొని యేమైనఁ గూడునె చెపుము !
రాసికెక్కఁగఁ బోరి రమణ శౌర్యమునఁ । బాసిన యంగారపర్ణునికంటెఁ,
గురురాజుఁ జెఱవట్టి కొనిపోయినట్టి । వరమూర్తి గంధర్వవల్లభుకంటె,
వడి ఖాండవంబు గావఁగలేక సిగ్గు । వడి చన్న నిర్జరవల్లభుకంటెఁ,
గొలఁది కిరాతుఁడై క్రోధంబునకును । నలిఁ బెనంగిన భూతనాథునికంటె
నెక్కుడో రథికుండు నీ[2]క్రీడితోడఁ । జక్కఁ బోరెదనన్నఁ జనుఁ గాక ; వినుము
ఆరూఢి మనబోఁటు లమ్మహామహునిఁ । జేరంగఁ గలరె ! యిస్సీయన్న [3]విడవు.
నృపుఁడును భీష్ముండు నీవు గురుండుఁ । గృపుఁడు సౌబలుఁడును గురుతనూభవుఁడు
సకల బలంబులుఁ జనుదేరఁ బోయి । ప్రకటించి విరటుని పశులను బట్టి
దొరలతోఁ బాఱితి ; దొరకొని యిపుడు । బిరుదులు పలికెదు పెంపగ్గలించి.
నెఱి నాఁటివలెఁగాదు నేఁటి యుద్ధంబు । నెఱవాదివై పోరు నిక్కంబు కర్ణ !"
అనవుడుఁ గోపంబునణఁచి కర్ణుండు । పనివడి యమ్మద్రపతి కిట్టులనియె :
"నరుని సత్త్వంబును నా భుజాబలము । దురమునఁ గనుఁగొని తుదిఁ బ్రశంసింపు ;
మందాఁక మాను మీ." వనిన శల్యుండు । నందంద యట్లకా కని తేరుగడప
మన మొనలోఁ జొచ్చి మహిమ దీపించి । యినజుఁ డిట్లని పల్కె నెల్లరు వినఁగ :
"వినుఁ డెవ్వరైనను వీఁడె కిరీటి । యని చూపినను నిత్తు నఖిలవస్తువులు ;
కృతమతి నిద్దఱు గృష్ణులఁ జంపి । తతభంగిమై వారిధనము లశ్వములు
గ్రామంబు లిత్తును ; గజముల నిత్తుఁ ; । దామరసాక్షులఁ దగనిత్తు నిజము."
అనిన మద్రేశ్వరుఁ "డట్ల సేసెదను । సునిశిత విస్ఫూర్తిఁ జూపెదఁ గ్రీడి ;
నెవ్వరు చూపంగనేల యర్జునుని । నెవ్విధినైనను నీవె చూచెదవు.
రిత్తవారికి మదోద్రేకంబు తోడ । నుత్తమార్థంబుల నూఱ కిచ్చినను
నవ్వరె జనులు ! ధనంబు గల్గినను । గ్రొవ్వునఁ బాఱ గ్రక్కున నైవఁ దగునె !
తలకొని సత్పాత్రదాన మీరాదె ! । గెలిచెద నిద్దఱఁ గృష్ణుల ననుచుఁ
బలికితి ; విల మృగపతి నెందునైనఁ । జలమున గెలువంగఁ జాలునె నక్క ?
దంతావళంబుతోఁ దలపడి శశము । మంతనంబునఁ బోర మార్కొనఁ గలదె ?"
యనవుడుఁ గెంపారు నక్షుల మద్ర । మనుజేశుఁ జూచి క్రమ్మఱ నిట్టులనియె :
"వలను మీఱఁగ గుణవంతుల గుణము । కొలఁది లేనట్టి దుర్గుణుఁ డేమి యెఱుఁగు ?

1. యని రజ్జులాడఁగ నందున. 2. ప్రీతి. 3. విడువు. (మూ)

గుణమిందుఁ గలదు దుర్గుణమందుఁ గలదు । గణుతింప నని నీవు కానంగ వలదె!
యమరేంద్ర [1]జునకు నా కగు నంతరంబు । గ్రమమును నీ వెఱుంగవు విను తెలిపెద.
కడుఁ బెద్దకాలంబు గంధపుష్పములఁ । గడఁకతోఁ బూజింపఁగా సహస్రశరము
నిప్పులఁ గ్రక్కెడు, నెఱి దీన నొకనిఁ, । దప్పక భార్గవాస్త్రంబున నొకనిఁ
బరిమార్చివుచ్చెద బాహువిస్ఫూర్తి. । గరుడ ధ్వజంబును గపికేతనంబు
గాండీవధనువు చక్రము [2]నిరీక్షింప । రెండు మానుసులకు భీషణంబగును;
పరికింపఁగా నాకుఁ బరితోషణంబు. । హరిసహస్రంబు నా యర్జునకోటి
మఱి పన్నివచ్చిన మర్దింతు వారి. । వెఱవకు వెఱవకు వెఱపేల నీకు?
వినుతింప యుద్ధకోవిదుఁడవు గామి । నెనసి భయంబున నిట్లు ప్రేలెదవు.

కర్ణుఁడు శల్యునిపైఁ గోపించి యతని దురాచారము లుగ్గడించుట

వనివడి యెంతయుఁ బాపదేశమున । జనితుండవగు నీకు సద్బుద్ధి గలదె!
క్షత్రియాధమ, నీచ, [3]కలదొకమాట । ధాత్రిలోఁ గుటిలుండు ధర్మహీనుండు
దుష్ట[4]చిత్తుఁ డసంగతుండు నిష్ఠురుఁడు, । కష్టుండు దుర్మతి కార్యహీనుండు
నతిలోభి మద్రకుండన నింతవట్టు । ధృతిమీఱఁ జూడంగ దృష్టాంతమయ్యె.
భువి వారిలోనెల్ల పురుషులు సతులుఁ । గవియుట వెగ్గలుగాక వర్తింత్రు.
కల్లు మున్నును వెనుకను జన్నుఁబాలు । నెల్లగానై కాదె యొనఁగుచుందురు.
పలువురకును బుట్టి బహుభాషణములఁ । గలుద్రావి పెరిగిన గర్వాలు గారె!
గదచేత శిరము వ్రక్కలుగాక యుఱక । పద." మన్న సముద్రపతి యిట్టులనియె:
"కౌరవనాథుని కార్యార్థి నగుచు । వీరత్వసంపద వెలసిన నాకు
హితబుద్ధి చెప్పక యెట్లుండవచ్చు? । తత భంగి సారధి దక్షుఁడై రథక
సాధ్యము సూతుని సారథ్యమహిమ । విధ్యుక్తమార్గంబు నెస శుభాశుభము
గని చెప్పక మానంగఁదగునె! । పదపడి యేను జెప్పక మాన వినుము.
› చేసినా నిటు తలవగులఁ । బూని మొత్తెదనంటి పుణ్యవిహార!
›ంటివి గదా యనుచు । నేవిధంబున మాన హితవు చెప్పెదను.
... ...ఱము నిష్ఠూరంబుఁ' గాదె! । మక్కువ దీపింప మహిజనులకును.

---

1. నూనుని యంత రాంతరము. 2. ను రక్షింప. 3. కలుగునె చూడ. 4. చిత్తుల. 5. దేవ. (మూ)

హంస కాకోపాఖ్యానము

ఉరవడి జగతిలో నొకదీవియందు । వరబుద్ధితో ధర్మ[1]వర్తినాఁ బరఁగు
వసుధేనుపురమున వైశ్యవర్ణుండు । రసికుండు నయశాలి రాజపూజితుఁడు
కలితాధ్వరాది సత్కర్మ [2]పరుండు । కులపావనుఁడు సద్గుణగరిష్ఠుండు
ధన ధాన్య పుత్ర పౌత్రక వర్ధనుండు । ధనదాన ధనదుండు తపనతేజుండు
సప్తసంతాన ప్రశస్తుండు నగుచు । దీప్తవైఖరిఁ బ్రవర్తింపుచు నుండు.
వరమతి నొకకాకి వానిల్లుచేరి । [3]కెరలి వానింట నెంగిలిదిని పెరిగి
[4]పులికండ వెట్టి యుబ్బుఁ బెంపుమీఱి । కొలఁదిగా నెల్లపక్షులను గైకొనక
యది హింసజంతువె యగుటను జేసి । మదమున నుప్పొంగి మార్మలయుచును
దను విచారింపక తను జూచుకొనక । యనిశంబు వర్తింప నట నొక్కనాఁడు
సమున్నత తార్క్ష్యుని సరియనఁ బరఁగు । కొన్ని హంసంబులు గొనకొని జలధి
చేరువఁ జనఁ గని చెలఁగి యావైశ్య । ధీరునితనయు లంతేఁ గాకిఁ జూచి,
"లోలతఁ బక్షులలోన నీవెక్క । డోలి నీయంచల నుడువీధి గతుల
గెలువంగఁ గలవె మిక్కిలి ప్రతాపించి । వెలయ మేమెంతయు వీక్షింపుచుండ."
నని పల్క దర్పించి యవ్వాయసంబు । ఘనముగా నంచలకడకుఁ దానరిగి
యెనయంగ నిందు మేలెద్దియో యనుచుఁ । దనదు చూపులకు [5]నెంతయును మేలైన
కలహంసఁ గనుఁగొని, "గ్రక్కన మనము । వెలయంగఁ బఱతము వినువీధి రమ్ము."
అని పల్క, నయ్యంచలన్నియు నవ్వి । చనవొప్ప నవ్వాయసంబు కిట్లనియె :
"మానససరసిఁ బ్రేమంబున మేము । పూని వసింతుము భువనంబు [6]లెఱుఁగ
హీన జనము పక్షులెల్లఁ గీర్తింపఁ । గా నెంతదవ్వైనఁ గడఁగి పాఱుదుము.
అలయి కేమియు లేదు హంసలమగుట ; । పిలిచితి విందులో [7]బిరుదైన దాని.
తుది రాజహంసంబుతోఁ బురుడించి । కదలక వర్తించు కాకులు గలవె!"
అనుటయుఁ గాక మిట్లనియె నెండియును : । "ఒనరంగ గతులు నూటొక్కటి గలవు ;
ఒకట నొక్కట శతయోజనవ్యాప్తిఁ । బ్రకటించి పొడవుగాఁ బరవంగ నేర్తు.
చనగ నచ్చటినుండి చక్క నేలకును । ఘనత మీఱఁగ డిగ్గఁగా నేర్తు; మఱియు
వరుస దూరాపాత వక్రయానములు । పరువడి సంగతి భ్రమణ మాదిగను

---

1. వర్తన. 2. కర్మండు. 3. కదలి దా. 4. పులిగండ. 5. నెంతే మేలిమైన. 6. ఎఱుఁగు + అహీన.
7. బిరుదేవియనుచు. (మూ)

చెక్కులెఱుంగుము; బిరుదైన యంచ । మక్కువఁ గల్గెనే మఱిగెల్తుదాని.”
ననిపల్క నాయంచ యరనవ్వు నవ్వి । ఘనుఁడు గావున దాని కడిఁదికి రోసి
మనికితపడక క్రమ్మఱ దానిఁజూచి । గొనకొని పలికెః “నీ క్షోణిలో నీవు
కరమొప్పఁగా నూఱుగతులఁ బాఱెదవు; । అగ దెంతుఁగాని నే నారీతు లెఱుఁగ;
ప్రతి మీఱఁగా నెల్ల పక్షులుఁ బాఱు । గతులఁ బాఱుదును జక్కఁగ నిడుపుగను.”
అని పల్క నదియును సంగీకరించి । చనఁగ నచ్చటివాయసంబు లీక్షించి
‘నూఱు విధంబుల నుతగతి మెఱసి । పాఱెను దీనితోఁ బ్రతియె యీయంచ’
యని హాసింపఁగఁ, గాకి హంసయు నెగసి । వినువీథిఁ బోవంగ, వేడ్కతో నంతఁ
బక్షులలోపలఁ బరఁగఁ జండాల । పక్షి కాకియెగానఁ బగువు వెట్టుచును
బాఱుచు మీఱుచు బలిమి చూపుచును । దాఱుచు ‘నిదియేమి తగిలి రా’ వనుచుఁ
గొంతదవ్వేగ్లేఁగి గుదిగొని కాళ్లు । వింతగాఁ దొట్రిలి వెలవెలఁ బాఱి
తటతట ఱెక్కలు దాటించుకొనుచు । నటు నిటు చూచుచు నంగలార్చుచును
ఆకాక మటుగావు మటఁగావు మనుచు । జోకతోఁ గనుదృష్టు సుడివడఁ జెదరి
తెకతెక తననోరు తెఱచి యుండఁగను । నకనకమని చాలనలఁగి డస్సినను,
గలహంస క్షిప్రంబుగాఁ బాఱుటయును । దలఁపులోఁ గాక మత్తఱి వితర్కించె:
“నేరక తొడరితి నే దీనితోడ; । భూరుహము[1]లు లతల్ పొద లెవ్వి లేవు
వారిధిలోఁ జావవలసె దైవంబ! । వారక కావ నెవ్వరు దిక్కుగలరు?”
అని యని దిగుచున్న యవ్వాయసంబుఁ । గనుఁగొని యప్పు డక్కలహంస యనియె:
“ఘనమైన నీ వనేక గతుల నేర్తు । వెనయ నేగతి యిది? యిట చెప్పు.” మనిన
వగడొంది ఱెక్కలు విటతాటమగుచు । నెగయంగ లేకది యిట్లని పలికె:
“కోమటియెంగిల్లు గుడిచి గర్వమున । నీ మహిలో నాకు నెదురులే దనుచుఁ
దలఁతు; నాకోలఁది యెంతయు నెఱిఁగితిని. । తలకొన్న కరుణ నార్తశరణ్యా, [2]నాకు
గరుణామృతము చల్లు కడకంటిచూపు । పరఁగించి కృపసేయు ప్రాణదానంబు.”
అని నీటమునిఁగెడు నా కాకిఁ జూచి । తఃచరణంబులఁ [3]దగ నిఱికించి
చావు తప్పించి యచ్చటి పక్షులెల్ల । వేవేగ వినుతింప విడిచె భూస్థలిని.
అటుగానఁ బలుగాకి యాకాకి యంచ । నెటువలెఁ జెనకిన నీడౌనె చెపుమ?
మాతనంభవుఁడవు చూడంగ మొదలఁ; । బాతకి, నీతోడ భాషింపరాదు.

1. లల్లితల. 2. నన్ను. 3. దప్పకయిరికి. (మూ)

కౌరవపోషణఁ గాయంబు పెంచి । కేరె దంచకును గాకికి నెంతకెంత!
ఈవెంత పెనఁగిన నింద్రసూనునకుఁ । గావరంబున నీడుగాఁవు తొలంగు."
మనిన రాధేయుఁ డుగ్రాకారుఁ డగుచుఁ । గనుఁగవఁ గెంపారఁగా శల్యుఁబలికె:
"ఇది యేమిమాటగా నీవు పల్కితివి? । పిదప నన్ గాకిగాఁ జేసి యర్జునుని
హంసగాఁ బోలిచి యాడెద విపుడు; । హింసగోరెదవు నాకీవు చాల్చాలు.
కమలనాభునియేపు గాండీవిబలిమి । క్రమ మొప్ప నేనెఱుంగనె! వాదిఁబట్టి
సంగరస్థలములోఁ జంపినై చెదను । అంగద; వెడమాట లాడకు నీవు.

తనకుఁ గలిగిన శాపంబులు కర్ణుఁడు శల్యున కెఱిఁగించుట

తలఁచిన మనసు సంతాపంబు సేయుఁ । గలిగిన భృగురాము గలుషంబు, విప్ర
శాపంబుఁ గాక యే సరకు సేయుదునె । యేపుమీఱఁగ మఱి యెవ్వరినైన!
చెప్పెద నది బాణశిక్షార్థినగుచుఁ । దప్పక యా[1]మహేంద్రనగంబు గదిసి
రాముఁ బొడఁగని రమణ సేవింప । నామహాత్ముఁడు కులమడుగంగ నేను
బొలుపొంద బ్రహ్మాస్త్రమునకుఁగా బొంకి । యలవడ బ్రాహ్మణుండని వినిపింప
సంతోషచిత్తుఁడై సకలశస్త్రములు । నెంతయుఁ గృపచేసి యేపుదీపించి
బ్రాహ్మఁడె యౌనని భార్గవాస్త్రంబు । బ్రహ్మాస్త్రమును నిచ్చి భక్తి రెట్టింప
'బవరంబులోన నాపత్సమయమున । నవిరళంబుగ నేయు' మని నియోగించె.
ఒకనాఁడు ప్రీతి నా యూరువుమీఁదఁ । బ్రకటించి నిద్రవోవఁగ నొక్కపురుగు
తొడక్రింద శీఘ్రతఁ దొలువఁగ నేను । అదరి నిద్రాభంగ మయ్యెడు ననుచుఁ
గదలకుండితి ధైర్యగరిమ వాటించి. । తదనంతరంబ యత్తపసి మేల్కాంచి
నెత్తురు పొడగని నెనరు దట్టించి । చిత్తంబునందు వీక్షించి 'నీవెవరు?
ధరణిదేవున కింత ధైర్యంబు గలదె! । పరికింప నాకుఁ దప్పక చెప్పు.' మనిన
భయపడి 'సూతసంభవుఁడ నే' ననుచు । నయమునఁ జెప్పిన, రాముండు నలిగి:
"యురయంగ విప్రుండనని కపటమునఁ । బరఁగ బ్రహ్మాస్త్రంబు పడసితి గాన
వలనొప్పఁగా నీకు వలయుకాలమున । నొలయక యుండు; మృత్యువు చేరువైన
నలవడఁదోఁచుఁ బొ." మ్మని శపియించె. । వెలయ బ్రాహ్మణశాపవిధమును వినుము.
శ్రవమునకై యేను సరవి నొక్కెడను । వివిధాంబకమ్ములు వెసనేయుచోట

1. మహేంద్రనగరిని. (మా).

నొకబ్రాహ్మణు వత్స మొగి నేగుదెంచి । తకక్కక నయ్యంపతాకునఁ గూలె.
నాతఁడు విప్రుండు కోపించి చూచి । "ఈ[1]లాగు వత్సంబు నెట్లు బాణమునఁ
జంపితి [2]వాలాగు సమరంబులోనఁ । జెంపేది చావుము; పృథివి నీరథము
కదనంబులోఁ గ్రుంగఁగలదు నిక్కువము. । అదియునుగాక యీయవనిఁగోపంబును
గోరి మెచ్చరు మార్గోని గెల్వఁదలఁచి । సారెకు నీరీతి శ్రమము చేసెదవు
తనర నవ్వీరుచేతనె చత్తుగాక." । యనుటయు భీతిచే నతనికి మ్రొక్కి,
'పదివేలు గోవుల భద్రేభతతుల । విదితంబుగాఁగ వేవేలురత్నముల
నిచ్చెదఁ గైకొని యీవేళ నన్ను । మచ్చిక రక్షింపుము.' యని పలుకఁ
'బాలుపొందద నాపలుకు బొంకాట గలదె! । మెలఁగి దీపింపంగ నీకిప్పుడంబు
పరలోకమున నిన్ను బాధింపకుండ । సరయఁ బ్రాయశ్చిత్తమయ్యెఁ బో.' య్యనిన
వచ్చితి నదిగాన వారిశాపముల । కచ్చుగా వెఱతు సత్యంబు వల్కితిని.
తుదిని బ్రహ్మాస్త్రంబు తోఁచుచున్నదియు; । వదలక గెలిచెద వాసవునైన;
అరదంబు వోనిమ్ము; హరిహయ తనయు । దురములోపలఁ గడుద్రుంతు నిక్కువము
శరతరంగంబుల శత్రుల ముంచు । హరిపుత్త్ర జలధికి నట వేల నగుదు;
మస్త్రయ రిపుల హస్తులఁ బొదవు । నర్జునాదిత్యున కభ్రంబ నగుదు;
ఘనశాణశిఖ నరిగిణమేర్చు విజయు । వనధనంజయునకు వర్షంబు నగుదు;
బంధుర విమతులఁ బగఁ గూల్చు పార్థ । గంధవాహమునకు గ్రావంబ నగుదు."
అని పౌరుషములాడ నమ్మద్రవిభుఁడు । విని మొగంబునఁ జాల వేడుక పొంది
మహి జామదగ్న్య బ్రాహ్మణుల శాపంబు । బహువిధంబులఁ జెప్పెఁ బార్థివుల్ వినఁగ
నాడఁ గాంగేయాగ్రజునకు నాయిచ్చు । వరము ఫలించెఁ బానసవృత్తి ననుచు
మనమున హర్షించి మఱియు నిట్లనియె: । "విను కర్ణ, కర్ణులు వేవురయ్యెనను
గృతమతి నర్జును గెలువఁ జాలుదురె! । క్షితిలోన." ననుటయుఁ జెలఁగి కర్ణుండు
అతనిఁ గినుకొని యర్థి నిట్లనియె: । "ధృతరాష్ట్ర సన్నిధి ద్విజుల సద్గోష్ఠి
నరయఁగ సకల దేశాచార విదుఁడు । ధరణిదేవుఁడు చెప్పఁ దద్దయు వింటి
ధీనులై బాహ్లీక దేశంబు వార । లాహాఢి గోమాంసమది నంజు కొనుచుఁ
ద[3]మత్తులై కడఁగి వర్తింతు । రలవడ ననిచెప్పె నట్టి బాహ్లీకుల
దీపింప । నోలి నెంతయు వార లొనరించు నట్టి

(మూ).

పాపపుణ్యముల లోపలను షడ్భాగ । మోపికమైఁ జెందు నొగి నిన్ను నిజము.
ఇదిగాక మఱియు బాహ్లీకులకంటెఁ । దుది మద్రదేశజాతులు పాపకర్ము
లని చెప్పుదురు పెద్దలవి యేమిచెప్ప! । ఎనయంగ నివియెల్ల నెఱిఁగి కోపంబు
మానియుండుము." నన మద్రదేశ్వరుఁడును । మానక నవ్వుచు మరల నిట్లనియె :
"పాలుపొంద విడుతు రాప్తుల బంధువరులఁ । దోలఁగంగ వెలకమ్ముదురు తమ సతులఁ
దెగడంగ నయ్యంగదేశ సంజనితు । లగువారి విభుఁడ వీవటువలెఁ గాదె!
పరదోషములు చెప్పఁ బరువు వెట్టుదురు; । తొరఁగిన యాత్మీయ దోషంబుమదిని
బరికింప రథములు ప్రజ్ఞ చూపుదురు. । సరవిమై సకల దేశంబుల యందు
సన్మార్గవర్తులు జనులును గలరు. । సన్మతి వారలు సలిపెడు విధము
దైవమెఱుంగును; దగ నెవ్వరికిని । భావించి యెఱుఁగఁ జొప్పడదు నిక్కువము."
అని వివదింపంగ నా కురురాజు । విని వచ్చి యిద్దఱ వేగ వారించె.
అంత రథముఁ దోలుమనిన శల్యుండు । నెంతయు నవ్వుచు నిట్లని పలికె:

అపుడు తోఁచిన యుత్పాతములను శల్యుఁడు కర్ణునకుఁ జూపి చెప్పుట

"కృష్ణసారథియైన కృష్ణునితోడ । నుష్ణించి పెనఁగంగ నోపితివేని
నీవు మాకెల్లను నృపుఁడవు నిజము; । ఆవల దుర్నిమిత్తము లవి చూడు.
గ్రద్దలు పైనాడెఁ గాకులు కూసె; । గద్దరియై సుడిగాలి యేతెంచె;
కొలఁదిగాక పఱల్లు కూయంగఁ దొడఁగెఁ; । దలకొని ఘోరయుద్ధంబు గాఁగలదు.
అల్లదె చూచితే యగ్నిసుపడగ! । కల్లగా దెంతయుఁ గాన నయ్యేడిని.
దురము త్రిగర్తులతోఁ జేసి వారి । శరములఁ దూలించెఁ జక్కఁగాఁ జూడు."
అనినఁ గర్ణుండిట్టులనియె నాతనికి: । "ఘనమైన సంశప్తక బలంబు చేతఁ
బరఁగంగఁ బొమువంగఁ బడిన ఫల్గునుఁడు । గరిమ బలాహకాక్రాంతమైనట్టి
వసజాప్తు కైవడి వాఁడిమి [1]లేక । కసరంగ నున్నాఁడు తప్పక చూడు."
అనుటయు శల్యుఁడిట్లనియె నెండియును: । "నిను మెంత చెప్పిన విననేరవు;
నెలకొని వరుణుండు నీళ్లచేఁ జెడునె! । జ్వాలనుఁ డింధనముల నైఖరిఁ జెడునె!
దేవతలకునైన దేవేంద్రసుతుని । వావిరి గెలువంగ వశమె చర్చింప?
యమసూతి కడిమియు ననిలజు పేర్మి । సరవిమై విజయానుజన్ముల సొంపు

1. గలక. (మూ)

నురవడి ద్రౌపదేయుల భుజాబలము । కనుఁగొన వార లఖండవిక్రములు ;
చనవొప్ప ధర్మ మెచ్చుట నుండె నచట । జయమాట తప్పదు సంగరయమేల ?
రయమొప్ప." ననిన రారాజు తాననియె : । "పాండుసూనులఁ బట్టి బవరంబులోన
ఖండింప రాజ్యభోగంబులు గలవు ; । వలనొప్ప నదిగాక వారలచేతఁ
బొలిసిన నాకంబు పొగడొందఁ గలదు." । ... ...
అని పల్క విని వారలందఱు నుబ్బి । పనివడి శౌర్యప్రభాస్ఫూర్తి మెఱయఁ
దలకొని సింహనాదములు సేయఁగను । జెలఁగి యశ్వత్థామ చేరియిట్లనియె :
"ఆయుధరహితుని నతుల పుణ్యాత్ము । సాయకాచార్యుని జంపిన దుష్ట
జీవి ధృష్టద్యుమ్నుఁ జెండాడి కాని । మేలిమి గలుగు నా మొఱుపదు వ్రాడ్వ.
వాయుసంభవుఁడు కవ్వడియును నతనిఁ । బాయక కావంగఁ బనిపూని రేని
బాణాగ్నిశిఖలచే భస్మీకరింతుఁ । ద్రాణమై నిలువంగఁ దరమె వారలకు !"
అనవిని సంతోషమంది నీ బలము । ఘనముగా మార్కొన్నఁ గదనంబు చెల్లె.
జన సంక్షయముపెల్లు చర్చింప నరుదు । అనిమిషులకునైన నక్కదనమున.
వలనొప్ప వీరుల [2]వరియించుటకును । అలవడఁ జనుదెంచు నప్సరోగణము
గంధపుష్పాదుల ఘన సౌరభంబు । బంధురంబుగఁ జేసెఁ బవనుఁడెల్లెడల.
ఆసమయంబున ననిలజుతోడఁ । జేసె యుద్ధము కురుక్షితిపతి కడఁగి.
రాధాతనూజు[3]తో రపుణ పార్థుండు । యోధులు మెచ్చంగ యుద్ధంబు చేసె.
మన సైనికులు చూచి "మఱి ధర్మజునకు । ననికి సహాయుఁడై యగుదెంచుఁ గ్రీడి ;
యరుగుదెంచినఁ గర్ణుఁ డవలీలఁ ద్రుంచు ; । కురురాజు వేడ్కతో క్షోణి పాలించు ;
ఈతఱి మనమెల్ల నీయస్త్రమహిమ । చూతమేర్పడ." నని చూడంగ నంత
రవిజుండు పాండవాగ్రజు భుజాబలము । తొనకి భంజింపుచుఁ దూలపోఁ బలికె
యాతని కడ్డమై యరుదెంచి భటులఁ । జేతుల తీఁటవోఁ జెండాడిరై చె."
ననవిని ధృతరాష్ట్రుఁ డా సూతపుత్రుఁ । గనుఁగొని పలికె నుత్కంఠ దీపింప :
"కడఁకతోఁ గర్ణుఁడేగతి మొననిలిపె ? । పుడమిపైఁ గౌంతేయపుత్త్రు లేరీతి
నిలిచిరి సన్నాహ నికరంబుతోడ ? । బలభేది సూనుఁ డెప్పాట వర్తించె ?
తలకొని యాతఁడు తను యున్నకడనె । నిలిచినఁ గర్ణుండు నెఱిఁ జేరఁగలఁడె ?
అమరాధిపతియగు నంతటివాఁడు । అమరులు గొలువంగ నటఁ బన్నినచ్చి

1. పరువడి. 2. వధియించు. 3. తోడ గుణి. (మూ)

ఖాండవోద్యానంబు గాల్పకుండఁగఁ | జెడాడఁ గలిగెనే శ్వేతవాహనుని !
ప్రతుకునకై చూపఁబడెడు వారలకు | నతని మార్కొని పోర నిలువనే ! ఘనుఁడు
కర్ణుండు నాకఁ దక్కఁ బరీక్షించు | నర్జు ... నిన భూవరున కిట్లనియె :
"కృపుఁడు సాత్యకి ధృష్టద్యుమ్నుఁడు గృతవర్మ యాయుధములు | విపులసైన్య [1]వలయంబు వెన మాటియుండ,
శకుని యులూకుండు సంశప్తగణముఁ | బ్రకటించి యుదగ్రత గాపుల గనిపింప,
నగయోధకోటుల ఘనుఁడు గౌండఱును | నరపతులైన కాంభోజ శక యవనులును
భండనగాఢులై పరఁగ దుశ్శాసు | నుండును వెనుకగా, నూర్కొని పిఱుఁదఁ
గురువల్లభుండును, గొనకొని ద్రోణి | పరఁగ నాగజ్జను బగగొని నడవ,
సేనాముఖమున నకుఁ జెలువైన తిలక | మై సవ్యసాచియు సజ్జా ప్తసుతుండు
మోహరించినఁ గని మొగి ధర్మసూతి | యిట్లు పాండుపుత్త్రుఁ గర్ణి నిట్లనియె :
"సూతజు మొనభంగి చూచితె రజను ! | [2]యీతతి నేరీతి నెదిరింపవలయు ?
నాకుఁ దోఁచిన జాడ నయము దీపించి | నీకుఁ జెప్పెద విను నిక్కంబు గాఁగ.
నీవు రాధేయుని నెదిరిఁ గూల్పఁజాలు ; | దావల రారాజు ననిలజుఁ డోర్చు ;
నకులుండు వృషసేను నడకంగఁగలఁడు ; | శకుని యులూకుల సహదేవుఁ డణఁచు ;
రీతిగా సాత్యకి కృతవర్మఁ దొడరు ; | నాతని సుతుల నగ్నికుండజుఁడు,
నొనరంగ ద్రౌపదేయులు శిఖండియును | దనరంగఁ దక్కటి ధార్తరాష్ట్రులను
దలపడువా ; రేను దఱిమెదఁ గృపుని ; | గలహరంగఁబిట్లు కడు లెస్స." యనిన
నమరేంద్రసూనుండు నట్లకా కనుచుఁ | దమితోడఁ జెలఁగి యుద్ధము సేయఁదొడఁగె."
అని యిట్లు చెప్పంగ నాంబికేయుండు : | "వినుము సంజయ, క్రీడి పని వచ్చె నంటి
పరఁగ సంశప్తకబలములై నతఁడు | మునుమొనయంపుట తొల్త చెప్పితివి.
[3]కలగొని ధర్మజుఁ గన్గొను దాఁకి | గెలిచె నంటివి రణక్రియ యేర్పరింపు."
అనవుడు సంజయుఁ డాంబికేయునకు | వినుమని చెప్పె నా వృత్తాంతమెల్ల :
"చేరి ధర్మజుఁ డట్లు చెప్పుటే గాని | వారక యా యుద్ధమును గదిసి
నప్పుడు నియమంబు నిటఁ జెప్పి చూపను | చెప్పఁ జిత్రంబయ్యె క్షితినాథ, వినుము.
మొన లిప్పించుటంబున మోహరింపంగ | గనుఁగొని క్రీడి యా కర్ణు [4]చక్కటికిఁ
బోవ సంశప్తకముఖు లడ్డగించి | యా పాపచారులు నదరంటఁ దాఁకి
పోరుచునుండ నప్పుడు గాంచి శల్యుఁ | డారయు 'వాఁడుగో యర్జునుం' డనియె."

---

1. దలపడ. 2. ఈరీతి. 3. కలిగొన. 4. నెక్కటికి. (మూ)

అని చెప్పి చూపి సాయక యుద్ధవిధము । వినుమని యెంతయు వివరింపఁ దొడఁగెఁ.
భానునందనుఁ డట్లు పౌరుషస్ఫూర్తి । పూని యుద్ధంబునఁ బుడమిఁ బెక్కండ్రఁ
జంపి ధర్మతనూజుఁ జక్కఁగాఁ జూచి । సొంపార నడచిన, సొరిది శ్వేతులును
అడ్డపడంగఁ, బాయక ప్రభద్రకులు । దొడ్డనారాచముల్ దొడిగి యేసినను
అవి యెల్ల ఖండించి యర్కనందనుఁడు । తివిరి [1]యందఱఁ గూల్చె దివిజులు పొగడ.

కర్ణుఁడు పాంచాలకుమారులఁ జంపుట

అది గని పాంచాలు రథికకోపమున । మదమెత్తి యేతేర మఱియును గర్ణుఁ
డేనయ నయ్యిరువది యేడ్వురఁ బట్టి । దునిమెఁ గ్రోధంబునఁ దూపులఁ బెలుచఁ.
బాఱక వెండియు భానుదేవుండుఁ । జేరి సేనాబిందు చిత్రసేనులును
నుతగతి శూరసేనుఁడు తపనుండు । ప్రతిగాఁగ నేసినఁ బట్టి వేచంపె.
అంతఁ గర్ణుని సుతుఁడగు వృషసేనుఁ । డెంతయు సాత్యకి నెదిరినఁ జూచి
వాఁడిమార్గణములు వడినేయుటయును । బోఁడిమి నవి యెల్ల [2]బోరనఁ దునిమి
సారథి మూఁట నశ్వంబుల రెంట । వారక ధనువును వరుసమై నొకట
వక్షంబు మూఁటను ధ్వజము నాల్గింట । నాక్షణంబున నేయ, నటుఁ ద్రావాలి, తెలిసి
పలకయుఁ గరవాలుఁ బట్టి యేతేర । నలనడ సాత్యకి యవియు ఖండింపఁ,
దొలఁగక కనుఁగొని దుశ్శాసనుండు । మెలుపుమైఁ దన తేరిమీఁదికి నతనిఁ
[3]దిగిచి తొలంగిన ధీరుఁడై వాఁడు । [4]నవియక వేఱొక్క యరదంబు నెక్కి
తమతండ్రి వెనుక నెంతయును వర్తింపఁ, । గమలమిత్రజుఁడును గడఁగి కైనేయు
సూతాశ్వచాపముల్ చూర్ణంబు చేసి । ఘాతని నుమరొక్క యమ్ము నాటింప
సత్యకసుతుఁ డొక్క స్యందనం బెక్కి । యత్యంతగతి వచ్చె నాలంబు సేయ.
అంత రాధేయుండు యమసూతిమీఁద । నెంతయుఁ బోవంగ, నెడసొచ్చి [5]చేది
బలములు పోరాడ, భానునందనుఁడు । కలఁగక మున్నూఱు ఘనయోధవరులఁ
దనచేతి తీఁటవో ధరణిపైఁ గూల్చి, । యనిలవేగంబున నరుదేరఁ జూచి
యొనరంగ సాత్యకియును శిఖండియును । గొనకొని యేతేరఁ, గురురాజుబలము
పోనీక యడ్డమై భూరిబాణముల । వాన ముంచినఁ బోరు వడి ఘోరమయ్యె.

---

1. యద్దొర. 2 భోరున. 3. తిగిచి. 4. నలగక. 5. చేరి. (మూ)

కర్ణుఁడు ధర్మజుతోఁ బోరి నొవ్వఁజేయుట

అపుడు ధర్మజుమీఁద నర్కనందనుఁడు । విపులాస్త్రతతులేయ, వేగ ఖండింప,
[1]నవ్వుఁచు విల్లును నడిమికిఁ ద్రుంచి । యవ్విధి మైమరువట్లు ఛేదింప,
[2]ఛన్నమై రత్నప్రభా దీప్తమగుచు । నవ్యమై మిగుల నున్నతమైన జోడు
సౌదామినీచారు జలదంబు సూర్యు । కాదట నడ్డమై యనిలాహతమునఁ
బాయునట్టుల వోలెఁ బడుటయు, మణిమ । యాయతాభరణ మోహనమైన యతని
తనువప్పు డాసూతతనయునిచేత । ఘనరక్తమయమునై గాన్పింప నంత,
రాజధర్మ మూని రమణమై ధర్మ । రాజు చలింపఁగ ప్రాభవస్ఫూర్తి
నొకశక్తి వైచిన, నురక కర్ణుండు । ప్రకటించి సప్తశరంబులఁ దునిమె.
అంతటఁ బోవక యామతనూభవుఁడు । పంతంబుతోఁ గర్ణు ఫాలభాగంబు
మొగి నాల్గుతోమరంబుల నెత్తురురలఁ । దగనేసి యార్చినఁ, దరణిసూనుండు
సూతునిఁ గేతువుఁ జూర్ణంబుచేసి । శాతసాయకములఁ జలియింప నేయ
నెడసొచ్చి సాత్యకి యట శిఖండియును (?) । గడు వాఁడి బాణముల్ గాడ నేసినను,
వెఱవక వారల విరథులఁ జేసి । పఱియలుగా విండ్లు భగ్నముల్ చేసి
వెగడు పుట్టించి యాపృథివీశు మేన । నగి యొక్కపెట్టు బాణంబు లేసినను,
నిలువంగ లేక యానృపచక్రవర్తి । తలఁకొని తన తేరు తాఁ దోలుకొనుచుఁ
బాఱినఁ, బోనీక భానునందనుఁడు । ఆరయ నిలునిలు మనుచు నిట్లనియె :
“ క్షత్రియకులమున జనియించి నీవు । ధాత్రిలోపలఁ బెద్ద ధర్మంబు నెఱిఁగి;
తట్టి నీకిట్టి మహాహవంబునను । దట్టించి ప్రాణముల్ దాఁచుకోఁ దగునె!
నీకేటి శౌర్యంబు! నీకేటి బ్రతుకు! । నీకేటి రాజ్యంబు! నీకేటి కీర్తి!
విను బ్రాహ్మణాచార వేదివి నీవు । ననిచి యోగాధ్యయనముల వర్తింపు;
వలనొప్పఁ గయ్యంబు వలవదు మాను; । తొలఁగక ననుబోఁటిఁ దొడఁగినఁ జాల
నెడగు వాటిల్లుఁ బొమ్మింటికి వేగ; । కడఁకమై బీభత్సు కడకైనఁ బొమ్ము;
వెఱవకు వెఱవకు వెఱ పేల నీకు! । పఱియలై యని కోడిపాఱినవారిఁ
గర్ణుండు చంపునే! కారుణ్యజలధి । స్వర్ణదాన వినోది సత్యసంధుండు.”
అనిపల్కి జనని వాక్యంబులు దలఁచి । జననాథ, ధర్మజుఁ జంపక విడిచె.

---

1. నవ్వుడు. 2. ఛేద్యమై. 3. రత్న. (మూ).

అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయ క్షితిపతికిఁ
జెప్పినగతి జెప్పఁ, జెంగి యామీఁద । నెప్పటఁ గథ దెల్ప నెంచెఁగింపు మనుచుఁ
పంకజాక్ష, రమేశ, బ్రహ్మణ్యదేవ, । శంకరాది సురేంద్ర సన్నుత నామ,
మానితఘనహార, మకుటాటోప, । సూనసాయకజనక, సౌందర్య నిత్య,
ఘనమాని హృద్గేహ కలిత సందోహ । వినతప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాద్రీశ,
భక్తవత్సల, జగత్పావనమూర్తి, । ముక్తిదాయక, దేవ! ముకుందా నమో.
ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
మగు నాతుకూరి తిమ్మామాత్యతనూజ । సుకవిజనాఢ్య సోమన సుకవీంద్ర వర్య
రచితమై కర్ణపర్వమున నాశ్వాస । మంచితార్థ యుతముగా నొప్పె మూఁడవది.

చతుర్థాశ్వాసము

శ్రీకరుణాపాంగ, శ్రితభక్తసంగ, । నాకేశ సన్నుత, నారాయణాఖ్య,
జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు । ఘనతతో భారతకథ చెప్పఁదొడఁగె :
ఆరీతి ధర్మజుఁ డాలంబులోన । ధారుణి సూతనందనునకు నోడి
మొగము వెల్వెలఁబాఱి మోహరించుటకుఁ । దగవొప్పఁ దమయోధతతి నియమింప
వారు భీమునిఁగూడి వరభుజాబలము । తో రణ మొనరింపఁ దొడఁగ, కర్ణుండు
సింహనాదముచేసి చెలఁగి యా వీర । సింహునిఁ దఱిమినఁ, జెలఁగి వాయుజుఁడు
సొరిది నంతకు మున్నె శ్రుతకీర్తి రథము । పఱఁగ నెక్కినయట్టి పాండవాగ్రజుని
నరవి ధృష్టద్యుమ్న సాత్యకులకును । అరుదారఁగాఁ జూపి యప్పుడిట్లనియె :
"కర్ణుండు చెలరేఁగి కౌరవేశ్వరుఁడు । వర్ణింపవలెనని వసుధేశునొంచె.
ఈతని దుర్దశ యేఁ గనుఁగొంటి । నీతఱి మీకు నేనేమి చెప్పుదును ?
ఏనొండె నతఁడొండె నిలమీఁద నొకఁడు । పూని పోయిఁ గాక పోదునెంజిలియు.
అదిగానఁ బోరెద నర్కజుతోడఁ । గదనంబులో రాజుఁ గావుఁడి మీర."
లనిపల్కి తనరథంబతనిపైఁ ద్రోలఁ । గనుఁగొని శల్యుండు కర్ణుతో ననియె :
"మనమీఁద వచ్చెడి మారుతాత్మజునిఁ । గనుఁగొంటివే! వీఁ డఖండవిక్రముఁడు.
వడిఁ గోపమెసఁగంగ వచ్చుభావంబు । తొడిఁబడ నాకును దోఁచుచున్నదియు.
కనలిన మూఁడు లోకంబులనైనఁ । గొనఁడు చీరికిఁ, గ్రీడికొడుకును దనదు
తనయుఁ డయ్యున ఘటోత్కచుఁడుఁజచ్చుటయు । మనమున జాజ్వల్య[1]మానుండు నగుచు
నెంతకోపించెనో! యీతని చేత । నెంత కానున్నదో! యీకురుబలము.
నీభుజాసారంబు నేఁడు చూచెదను । ఏభంగిఁ బోరెదో యెఱుఁగను నిన్ను."
అనిన సూతతనూజుఁ డమ్మద్రవిభుని । కనియె : "నీచెప్పినయట్టులు నిజము ;
అనిలజుఁ డల్పుఁడే! యైనఁ గానిమ్ము ; । పొనరఁ గీచకశతంబును వధియించె
ననికదా తలఁకెన ; వందుకేమాయె? । పనివడి మద్భుజాబలమునుఁ జూడు."
మనుచు వాయుజుమీఁద సమ్ములవాన । ఘనముగాఁ గురిసి వెక్కసపునారసము

1. మానాంగుఁడగుచు. (మూ)

నురముఁ జొప్పించిన, నుగ్రుఁడై యతఁడు । తరణిపుత్రునిమీఁద దశసాయకములు
పరఁగింప, నంతలోపల నవి దునిమి । కరువలిపట్టి విల్ ఖండించి యార్చి
సలి నిరువదియైదు నారాచములను । దొలఁగి కత్తళమును దూఱంగ నేసె.
ఏసిన భీముఁ డయ్యినజునిమీఁద । నా శతకోటియోయన భల్ల మొకటి
యదరక గ్రేసిన, నది ఱొమ్ముగాడఁ । బడెఁ దేరిమీఁద నప్పద్మాప్తసుతుఁడు.

భీముఁడు కర్ణుని మూర్ఛితుఁజేసి నాలుక గోయఁబూనుట

పడి మూర్ఛపోయినఁ బావని చేరి । 'యెడపక వేగంబ యీనీచుఁబట్టి
నాలుక గోసెద నయవృత్తి' ననుచు । నాలోన రథముపై కగుగ నంకింప,
వారించి య మ్మద్రవసుధీశుఁ డనియె: । "మారుతి, వినవయ్య మరణంబు గాదు;
ఒనరిన మూర్ఛచే నున్నాఁడితండు. । గొనకొని నాలుక గోసితివేని
చచ్చునిక్కము; వీనిఁ జంపెద ననుచుఁ । [1]గచ్చుఱఁ బార్థుండు ప్రతిన తాఁ జేసె.
నీవుచంపినఁ గ్రీడి నెవ్వగఁబొందుఁ । గావున మానుము కారుణ్యమూర్తి!"
అనుడుఁ బావనియు: "న య్యర్జునుప్రతిన । యెనయంగ నెంతయు నెఱుఁగుదు నేను.
పెనుకొని ధర్మజు వీఁడు గారింపఁ । గనుఁగొని కోపంబుకతన నేమఱచి
తనరంగ వచ్చితిఁ దలపించి తీవు. । మనసు సంతసమయ్యె మామరో!" యనిన
వెలయంగ శల్యుండు వేగంబె తేరు । తొలఁగించె ననుటయు దుఃఖంబు నొంది
సంజయు కిట్లను జనపాలవరుఁడు: । "అంజక యాజిలో నర్కనందనుఁడు
పాండుసూనులఁ జంపుఁ బ్రథనోర్వి ననుచు । నుండితి; నుక్కటా! యుదుమెల్ల నణఁగె.
భీమునిచే నిట్లు బీరంబు వోయి । యేమయ్యెఁ గర్ణుండు? ఎఱిఁగింపు." మనిన
నాంబికేయునకు నిట్లనియె సంజయుఁడు: । "పంబి భీమునిచేత బాధితుఁడైన

భీముఁడు శ్రుతవర్మాది కుమారులఁ జంపుట

రాధేయుఁ గనుఁగొని రారాజు నిఖిల । యోధులఁ దమ్ముల నొప్పుగాఁ బలికె:
"అదె వాయుపుత్రుచే నబ్జాప్తసుతుఁడు । వదలక కడునొచ్చె; వన్నెగా మీరు
గవియుఁ డాతని." నని కడఁకతో ననుపఁ । దివిరి నారును మదోద్రేకంబు మీఱఁ

1. ప్రచ్చర. (మూ)

జటులత సాయకాసారంబు గురియఁ । దటుకునఁ గోపించి దర్పంబు మించి
పరఁగ నేనూటయేఁబది రథికులను । ధరణిపైఁ గూల్చి యంతట వాయుసుతుఁడు
విను శ్రుతవర్మను వికటుని సమాని । నొనరంగఁ గ్రాథు నందోపనందులను
బెక్కుమ్ముల్లను నొక్కపెట్టున నణఁచి । తక్కిన వారల తలలు ఖండించె.
అంతలోఁ దెప్పిఱి యర్కనందనుఁడు । పంతంబుతోడుతఁ బావనిఁ దాఁకి
యేఁపు నారసముల సేసిన నతఁడు । పోడిమిఁ బదిబాణములు నిగుడించె.
నిగుడించుటయుఁ దూలి నెఱి విల్లునునిమి । పగగొని గదవైవ, భంజించి నిలువ
వేగంబె వేఱొక్క విల్లు సంధించి । బాగొప్పనేసె నా భానునందనుని.
ఆవిల్లు నుసుమాడి యనిలజుమీఁద । వేవిధంబుల శరవృష్టి నించుటయు,
గద చేతఁబూని చక్కఁగఁ దేగుడిగ్గి । వదలక యాతేర వడి సుయోధనుఁడు
పదియేను గజములఁ బరఁగ డీకొలుప । సదనున రవిఁ గప్పు నభ్రంబులనఁగఁ
గప్పిన, వానిని ఖండించుటయును, । తప్పక గుఱ్ఱముల్ తగ మూఁడువేలు
వరుసతో నెదిరింప, వానిఁ బ్రాపునను । అరదముల్ కాల్బంటు లధికులై యెక్కు
శరవృష్టి కురిసినఁ జలియింపకతఁడు । (కరభాసితోదగ్ర గద నుగ్రుఁడగుచుఁ)
బూని యొక్క సనైనఁ బోరిలోఁ బ్రదికి । పోనీక నిశ్శేషముగఁ జంపివైచె.
సమధికంబుగ నంత శకునిబలంబు । రమణతో నేనూఱు రథములవారు
తాఁకినఁ, జెలరేఁగి దర్పంబు పేర్మి । నైకొని యందఱి ఖండించివైచె.
అంత నా వృత్తాంత మంతయు నెఱిఁగి । వింతగా గాంధారపతిభుఁడు దాసనుప
యవన దేశీయులు నాశ్వికుల్ గడఁగి । వివిధరీతుల మూఁడువేలు పోరాడ,
వేణు కాంతారంబు వెసఁ జేర్చి పేర్చి । త్రాణతోఁ గాల్చిన దావాగ్ని పగిదిఁ
బట పట ధ్వని దిశాపటలంబు నిండఁ । బటుతర గదకును బండువు చేసె.
అంతట ధర్మజుఁ డట నొక్కరథము । పంతంబుతో నెక్కి భండనభూమి
కరుదేరఁగాఁ జూచి యర్కనందనుఁడు । ... ...
నలి[1] రేఁగి తీవ్రబాణంబులఁ గప్పి । తలకొని సారథితల [2]ద్రెవ్వనేయఁ
దనరంగ హయములు తలఁగంగ నీడ్చు । కొని పాఱఁగా వెనుకొను కర్ణుఁ జూచి
భీముఁడదల్చుచుఁ జేర్చి కాలాంత । భీముఁడై యేసెను భీషణాస్త్రముల.

1. నేఁగి. 2 ద్రువ్వ. (మూ)

ఆతనిఁ గడచి సాత్యకి వానిఁదాఁకి । శాతసాయకములఁ జతురత నేసె.
అప్పుడు కృతవర్మ యా సౌబలుండుఁ । దప్పక కృపుఁడును ద్రౌణియుఁ జెలఁగి
బవరంబు సేయంగఁ బాండవబలము । తివిరి పోరాడె నోధృతరాష్ట్ర, వినుము.
ఏమిచెప్పఁగవచ్చు నిలయెల్లఁ జూడ । నామెయి రక్తమై యఖిలంబు నిండె;
అట్టలాకసమాన నాడంగఁ దొడఁగె; । తెట్టలై పీనుఁగుల్ తేలాడఁ దొడఁగె;
తతభంగి భూతభేతాళ పిశాచ । తతులు మదించి నృత్యము సేయఁజొచ్చె.

సంశప్తకు లొక్కుమొగి నర్జునురథము నాఁగుట

అపుడు సంశప్తకు లాక్రీడిఁ దాఁకి । విపరీతగతి నంపవెల్లి ముంచుటయుఁ
బన్నగాస్త్రంబున బంధించె వారి. । నెన్నఁగ నివ్విధంబెఱిఁగి సుశర్మ
గారుడాస్త్రం బేయఁగా బంధనములు । దూరమై పోయినఁ, దొడరి యర్జునుఁడు
వెసఁ ద్రిగర్తాధీశు వివిధబాణముల । పసఁజూపఁ, గోపించి భవ్యాస్త్ర మొకటి
యురమునాటఁగ నేయ, నుబ్బెల్లనణఁగి । నరసరఁ దేరిపైఁ జదికిలఁబడిన
'నదెచచ్చె నదెచచ్చె నర్జునుం' డనుచు । మదవృత్తి [1]మనసేన మసలక యార్చె.
అంతఁ దెప్పిఱి విలయాంతకుపగిది । నెంతయుఁ గోపించి యింద్రనందనుఁడు
శరవృష్టిచేత సుశర్మఁ గప్పుటయు, । నరయ నర్జునుమీఁద నతఁ డస్త్రమేసె.
ఏసిన నవ్వుచు నింద్రాస్త్రమతఁడు । భాసురంబుగ నేయ బాణాగ్ని [2]నపుడు
పదివేవు రుద్దండబలు లోలిఁదెగిరి । కదలక సంశప్తగణములు భూప.
హతశేష సంశప్తకానీకవరులు । తతశౌర్యమునఁ జతుర్దశసహస్రములు
విజయునిఁ బొదివిన, విజయనామంబు । నిజముగాఁ జేసి యన్నిచుల గెలిచె.
యమసూతి ద్రోణితో నసిసేయుచుండఁ । బ్రమదంబు దీపింప బాసటగాఁగ
సాత్యకి యేతెంచి చండకాండంబు । లత్యంతగతి నేసె నా ద్రోణిమీఁద.
ఏసి యంతటఁ బోక యెసఁగి తద్ధనువు । వాసిగా ఖండింప, వాఁ డోర్వలేక
వెలయంగ శక్తిచే విలు దునుమాడి । కలితాస్త్రశిఖలచేఁ గప్పిన, నతఁడు
సారథి దెగుటయు సమరంబుమాని । తేరీడ్చుకొనిపాఱెఁ దీవ్రంబుగాఁగ.
ఈరీతి సాత్యకి యేపెల్ల విడిచి । పాఱంగఁ గనుఁగొని పాండవాగ్రజుఁడు
ద్రోణిని శరములఁ దఱిమి నొప్పించి । త్రాణతో మఱియు నాతనిఁజూచి యనియె:

1. గునిసిన. 2. నతఁడు. (మూ).

"తపమును జపమను నధ్యయనంబుగాక । విపులయుద్ధంబేల విప్రవర్యులకు ?
ఎడపనికడఁకతో నీవెంత యడిఁచి । పడినం బకీతిగాని పౌరుషస్ఫూర్తి
నడ్డపడంగలే రఖిల కౌరవులు ; । దొడ్డనారసములఁ ద్రుంతుము మేము
సునిశితగతి నీవు చూచుచునుండ." । ననుటయు నేమియు ననక యాద్రోణి
నగుచు నమ్మింనాన నరనాథుమీఁద । బొడ్డొదఁ గురిసినఁ బేర్మిపో విడిచి
తొలఁగెఁ ; దొలంగిన ద్రోణాత్మజుండు । నలసడఁ గ్రూరవిహారుఁడై పరఁగె.
కవలతోఁ బెనఁగుచుఁ గౌరవేశ్వరుఁడు । నవవిశిఖంబుల నకులునొనేసి
సహదేవు సిడ ముక్కఁశరమున నొంప । మిహిరప్రతాపులై మెఱసి యాకవలు
పదితూపులను నొంపఁ, బడి సుయోధనుఁడు । నదల కెంతేఁయు వారిచాపములు
ఖండించుటయు, నన్యకలితచాపములు । మెండు చూపలఁ గసలి మేదినీశ్వరుఁడు
ఇరువదేను శరంబు లేసి నొప్పించి । పరువడిఁ జాపముల్ భగ్నంబునేయ,
బలువిల్లు మోపెట్టి పాంచాలసుతుఁడు । వెలయంగ నానాస్త్రవితతు లేసినను,
గలయఁ బూచిన కింశుకములచందమున । నెలకొన్న తనువున నెత్తురుగాఱ
కోపించి కురురాజు క్రూరాస్త్రములను । దీపించి యేసినఁ, దెమలక యతఁడు
సారథి హయములఁ జాపంబు గొడుగుఁ । దేరును దునుమాడఁ, దివిరి రారాజు
కుందక శక్తి నిగుడ్చినఁ ద్రుంచె ; । నందంద గదయెత్త నదియును ద్రుంచె ;
వెనఁ గృపాణముగొని పఱుగంగనేసి । యసదృశఫణికేతు వది నుగ్గుచేసె.
ఇమ్మెయి విరథుఁడయ్యెనఁ జూచి యతని । తమ్ముఁడై పరఁగిన దండధారుండు
తన తేరిమీఁద నాతనిఁ దెచ్చిపెట్టి । కొని పోయె వేగంబ ఘోరాజి వెడల.
అదిచూచి రాధేయుఁ డాహవాజేయుఁ । డుదగి సాత్యకితోడి యుద్ధంబు విడిచి
ద్రుపదాత్మజునిమీఁదఁ దొడరిన, వారి । కపుడు యుద్ధంబయ్యె నమరులు వొగడ.
అట్టిచోఁ బాంచాలు రసహాసబలులు । గట్టిగా దేవాపి క్రతు రోచమాన
చిత్రాయుధులు మఱి సింహసేనుండు । చిత్రంబుగా వ్యాఘ్రసేన సుశర్మ
దుర్జయుల్గదిసినఁ దొడ్డోన వారి । నిర్జరుల్ వొగడఁగా నినజుండు చంపె.
పనివడి యారీతిఁ బాంచాలసుతుల । నెనమండ్రఁ జెండాడి యిట వారిమీఁక
రథికులవేవుర రమణదీపించి । ప్రథనధరిత్రికి బలిసేసి, మఱియు
గజిబిజిగా నంత గజములపోల్కి । నిజముగాఁ బాంచాలనృపులు నా చేది
సైనికుల్ తనుదాఁకి సమసిన నంత । భానుసూనుఁడు జముపట్టి చక్కటికి

నడవ, ధృష్టద్యుమ్నుఁ డాశిఖండియును । దడయక ద్రౌపదీతనయులుఁ గనలు
శైనేయుఁడును మఱి సకలభూవిభులు । జానొప్పఁ బొదివిన, సవితృనందనుఁడు
పూని సర్పంబులు పొదివినఁ బెనఁగు । వైనతేయునిరీతి వర్ణింపనొప్పె.
అటమున్న సంశప్తకాఖ్యసైనికులఁ । బటుగతిఁ జెండాడి పార్థుఁ డుప్పొంగి
వాసుదేవునిఁ జూచి వలనొప్పఁ బలికె: । "ఈసునఁ దలపడి యిందఱుఁ దెగిరి
భీముచేఁ గౌరవుల్ ప్రిదులంగ [1]లేదు; । కామించి కర్ణుఁ డొక్కఁడె కలఁచెడిని.
అరదంబు గడపవే యాతనిమీఁద । సరభసంబున." నన్న శౌరి నవ్వుచును
'వాయునందనుచేత వడిఁబోదు నీవు । నేయుము రణవాంఛ [2]యిఁక వారికణఁగ'.
అనవుడు నట్లకాకన, మురాంతకుఁడు । ఘనముగా నరదంబు గడప, నీక్షించి
విచ్చె నబ్బలములు వెసఁ బులిఁగనినఁ । [3]గ్రచ్చఱఁ జను లేటిగమియునుబోలె.
అపుడు నీసుతులుఁ బాయక త్రిగర్తులును । విపరీతముగ రెండువేల తేరులను
గరమొప్ప మున్నూరుగజముల మఱియు । విరివిగాఁ బదునాల్గువేల గుఱ్ఱములఁ
గలయంగ రెండులక్షల పదాతులను । దలకొని పురికొల్పఁ దత్క్షణంబునను
ధరణిపైఁ గూల్చి యంతటఁ బోక నరుఁడు । గరిమ సంశప్తకగణములఁ దునిమి
బాణాగ్ని విశ్వరూపము చూపె; సభ్ర । వాణి యందఱు విన వాసవిఁ బొగడె.

అశ్వత్థామ యర్జునుతోఁ దలపడి పోరుట

చెనకి యీరీతి విచిత్రముల్ గసియు । వినియును మాత్సర్యవృత్తి నాద్రౌణి
తన కుడిచేత సుత్రామజుఁ బిలిచి । మనమునఁ గోపించి మసలక పలికె:
'అతిథిగా భావించి యర్జున, నాకు । నతిశయ సంగ్రామ మాతిథ్యమొసఁగు.'
మని షష్టిబాణముల్ వారినేసి మఱియు । సునిశితాస్త్రంబు లర్జునుఁ దాఁకనేయ,
విల్లు ఖండించిన, వేగ వేఱొక్క । విల్లెత్తి శరములు వెయ్యేయుటయును
అవియును బటుమార్గణావళిచేత । వివిధ ఖండములు గావించె నర్జునుఁడు.
అంతటఁ బోక కాలాంతకు పగిది । నెంతయు గురుసుతుఁ డేచి పెల్లార్చి
యనయంబు గాలుచెయ్యార్పరాకుండ । ఘనబాణతతు లేయఁగా, సురవరులు
నతని సైన్యములు హాహాకార మొనఁగ । నతుల నిశ్చేష్టితులై చూచుచుండఁ
గమలదళాక్షుఁ డాఖండలాత్మజునిఁ । గొమరప్పఁ గనుఁగొని కోపించి పలికె:

1. లేరు. 2. నిట వారి నణఁగ. 3. క్రచ్చరంబుగ. (మూ).

" నుతగతి గురునందనుఁడు నిన్నుమించె । నతుల సాహసుఁ డిది యద్భుతకరము !
గాండీవమెంతయుఁ గరమున నీకు । నుండదో పదిలమై యుడుకేల యణఁగె ?
అదిగాక గురుపుత్త్రుఁడని తలంచెదవో ? । వదలకు." మనిపల్క వాసవి యనియె :
"పెనఁగొని మనమీఁదఁ బెక్కు బాణములు । ఘనముగా నేసినఁ గని ముదంబొదవి
యుండితిఁగాని యత్యుగ్రత నన్ను । గాండీవమును జూడు కమలదళాక్ష !"
అని బాణజాలంబు లందంద యేసి । ధనువును నాతపత్త్రమును గేతువును
దునుమాడ, గదవైవఁ, దోడ్తోనఁ ద్రుంచి । చెనసి ప్రాలేయంబుఁ జెఱచు భాస్కరుని
తెఱఁగున మెఱయంగఁ, దివిరిద్రౌణికిని । మఱియు సాహాయ్యమై మహితశౌర్యమునఁ
గణఁగి సంశప్తక గణము లేతెంచి । పెనఁగొని పొదివిన, భీషణాస్త్రముల
వారలఁ గూల్చిన, వడినంతఁ బోక । ధీరుఁడై కౌరవాధిపుఁ డేఁగుదేర
గనుఁగొని భీముఁ డఖండవిక్రముఁడు । తన తేరు గడపి యుద్ధము సేయుటయును,
అక్షౌహిణులు మూఁడు ననిలజుచేత । శిక్షింపఁబడి పాఱె క్షితిపుతోఁ గూడ.
అదిచూచి నవ్వుచు నంబుజోదరుఁడు । త్రిదశేంద్రసూనుకుఁ దేటగాఁ జూపె."
అనవిని ధృతరాష్ట్రుఁ డా సూతసుతున । కనియె : "నోసంజయ, యాజిరంగమునఁ
బరఁగ నీచెప్పిన భావంబు చూడఁ । దిరముగా మనవారు తెగిరి నిక్కువము ;
ఏచేటు వాటిల్లె నెఱిఁగింపు ?" మనిన । నేచి సూతతనూజుఁ డిట్లని పలికె :
" అదిగని గురుసుతుఁ డనిలజుఁ దాఁక । నదనేది యర్జునుఁ డంతయుఁ జూచి
ద్రోణాత్మజునిమీఁదఁ దోడ్తోన పెక్కు । బాణజాలములేయ భంజించె నతఁడు.
తెగి మైంద్రమాదిగా దివ్యాస్త్రతతులు । మొగి నేయ నవియును మునుకొని త్రుంచె.
మఱియును నేయంగ మది నల్కవొడమి । యుఱక యశ్వత్థామ యుగ్రబాణములు
వానరధ్వజునిపై వనజదళాక్షు । పైని రథ్యచయంబుపైని బిట్టేసి
భుజము నొప్పించినఁ బోవక యంత । విజయుండు నేసెను వివిధబాణములు.
అంత భానుజుఁడును యమసూతిమీఁదఁ । బంతంబుతోఁ బెక్కు బాణంబులేసి
వలుద నారాచంబు వక్షంబు దూఱ । బలువుగా నేయ నప్పాండవాగ్రజుఁడు
నెత్తురు గాఱంగ నిలువంగలేక । చిత్తంబు దూలంగఁ జేష్టలు దక్కి
తేరిపైఁబడి సూతు దృష్టించి పలికె : । " వారక యోసూత, వరగుణోపేత
తోలఁగింపుమీ తేరు దూరములో వెడల ; । నిలువవు ప్రాణముల్ నెఱయఁజిక్కితిని."
అనిపల్క సారథి యరదంబు దోలి । కొనిచనఁ గనుఁగొని కురురాజు వేడ్క

సకల యోధులుఁ దాను సాహసస్ఫూర్తి । ప్రకటించి ధర్మజుపై నెత్తిపోవఁ,
గని వాయుసూనుఁడు గనలి పోనీక । యనయంబు విలు నిలుమని యడ్డగించి
నానాస్త్రముల నేయ నలినబాంధవుని । సూనుండు పాంచాల సుతులను ద్రోచి,
యంతట శిబిరంబుకై పోవుచున్న । యంతకసుతుఁ గూడ నరిగి : "యిదేమి !
పాఱకు పాఱకు బంటవై నిలుము ; । ఈకీర్తిఁ బాఱంగ నిందఱు నగరె ?"
అని మూఁడు బాణంబు లతనిపై నేసి । గొనకొని మగిడించి కోగ్కదీపింప
సాయకత్రయమున సారథిఁ గూల్చి । సాయక హయముల భగ్నంబు సేయఁ
గడునొచ్చి దిక్కులు గనుఁగొనుచుండఁ । దడయక యమ్మాద్రితనయుఁ డీక్షించి,
"యక్కటా ! చిక్కె నయ్యమతనూభవుఁడు । తెక్కక కర్ణుచే దైవమా !" యనుచు
నరుదార నేతెంచి యమ్ములవాన । గురిసిన నవ్వుచుఁ గుంతి వాక్యములు
తలపోసియును భుజాదర్పంబు పేర్మి । వెలయంగ నకులుని విరథుఁ గావింప,
భయముతోడుత జముపట్టియు నతఁడు । రయమున సహదేవు రథమెక్కుటయును,
మునుకొని కర్ణుఁ డమ్మువ్వ్రాగిమీఁద । ఘనబాణ తతులేయఁగా శల్యుఁడనియె :
"ఏల ధర్మజుమీఁద నిట్లాగ్రహింప ? । వాలాయ మిం దొక్కవాక్యంబు గలదు.
ఈతఁడు దెగటార నేమిఫలంబు ? । భూతలంబునఁ గ్రీడిఁ బొలియించితేని
రారాజునకుఁ గల్గు రాజ్యభోగములు ; । ఆహూఢిఁ గనుఁగొను మఱియును గాక
వాఁడె కౌరవభర్త వాయుజుచేతఁ । బోఁడిమిచెడి యుద్ధభూమి నున్నాఁడు.
అనిలనందనుచేత నతఁ డీల్గెనేని । ఘనముగా ధర్మజుఁ గవలఁ జంపుటయు
వృథయునై పోవును ; విడువుము వీరి । నధికత." ననిపల్కె నత్తెత్తిచూచి
రారాజుఁ గావ నా రథికవర్యుండు । వీరల విడిచి యుద్వృత్తిమైఁ జనియె.
అటఁ చినతమ్ముని యదరంబు నెక్కి । తటుకునఁ దనతల తడవి చూచుచును
గన్నుల నొగి నీళ్లుగాఱ ధర్మజుఁడు । చిన్నవోవుచుఁ దన శిబిరంబు చొచ్చె."
అనుటయు ధృతరాష్ట్రుఁ డా సూతసుతున । కనియె : "నో సంజయ, యనిలసూనునకు
నాఁడుకున్నాఁడు నలిఁజాలఁ డోటు ? । ప్రాకటలీల ధర్మజుఁ డబ్బియుండఁ
బోనిచ్చనే సూతపుత్రకుం డకట ! । తా నెఱిచెడి బుద్ధి తప్పెఁ గార్యంబు ;
ఇటమీఁది వృత్తాంత మెఱిఁగింపు." మనినఁ । బటుతరంబైన వాక్ప్రౌఢి నిట్లనియె :
"అట ధర్మనందనుఁ డరదంబు డిగ్గి । యటు నిటు చనక చయ్యన సెజ్జచేరి

తనువునాటిన బాణతతిఁ దవిపించి । కొని విషాదంబునఁ గుందు[1]చునంతఁ
గవలఁ గనుంగొని కడఁకఁ గిట్లనియె : । "కవలార, మీర లా గంధవాహజుని
కడకేఁగుఁ." డనినఁ దక్కక నకులుండు । తడయక యొక్కరథంబెక్కి వేగ
సహదేవుతోఁగూడఁ జని యుద్ధభూమి । మహితుఁడై చొచ్చి త్రిమ్మరుచుండె. నంత
వెసఁ బాండవాగ్రజు విధ మెఱుంగకయు । వసుమతి ద్రోణితో వాసవి పోరి
మెఱుఁగునారసములు మిక్కిలి యేయ । నుఱక ద్రోణియు నేసె నుగ్రంపుగదను.
అదియును దునుమాడి యమ్ములవాన । త్రిదశేంద్రజుఁడు గప్పెఁ దీవ్రంబుగాఁగ.
కప్పినఁ గోపించి ఘననారసంబు । లప్పార్థుమీఁదఁ బెల్లార్చి యేయుటయుఁ
గనుఁగొని హరులపగ్గములు ద్రుంచినను । గొనకొని తేరిఁద్రిప్పికొనిపోయె ద్రోణి.
పోయినఁ గని మొనల్ పొలుపెల్లఁ దక్కి । యాయెడఁ బాఱంగ నహికేతుఁ డపుడు
తరణిసూనునిఁ జూచి తప్పక పలికె : । "కరమొప్పఁగా నీవు గనుఁగొనుచుండ
మనమొనల్ పాఱెను మరలింపు." మనిన । వినజుఁ డాలోన మద్రేశు కిట్లనియె :

కర్ణుఁడు పాండవసేనలపై భార్గవాస్త్రము ప్రయోగించుట

"నరుని భీమునిఁ బద్మనయనునిబట్టి । దురములోఁ జంపుదు దోర్గర్వమొసఁగ ;
రథరథ్యగతులు మీఱఁగవలె." ననిన । నధికుఁడై యతఁడును నట్ల కావింపఁ,
బరువడిఁ బైపైని బాంచాలసేన । యురవడించినఁ జూచి యుగ్రుఁడై కర్ణుఁ
డతిరయంబున భార్గవాస్త్రమేయుటయు । క్షితిఁగూలు రథములుఁ జెడు వారణములు
నుగ్గైన రథికులు నొగులు సారథులు । [2]వ్రుగ్గిన రవుతులు వాడియు నశ్వములు
నై తలచెడి [3]పిల్చి రా గసంజయుని. । ఆతతిఁ బిలువంగ హరిఁజూచి క్రీడి :
"యదె చూడు రాధేయు నతులవిక్రమము ; । వదలక మనసేన వడిఁబాఱఁదొడఁగె.
ధరఁ బట్టపగలిఁ గీతరణిచందమున । విరివిగా నుగ్రుఁడై వెలుఁగుచున్నాఁడు.
వదలక మనతేరు వడిగా మరల్పు । [4]బ్రదికిన శుభములఁ బడయంగవచ్చు.
ఇంతటివాఁడౌట యెఱిఁగియు నతని । పొంతకు నత్తునే పుండరీకాక్ష !"
అన విని శ్రీకృష్ణుఁ డనిలనందనునిఁ । గనుఁగొన నాతండు గర్ణు మార్కొనుచుఁ
బాండవసేనల బలుదాడి నిలిపి । ఖండింపఁ దొడఁగె నక్కర్ణాదిరథుల.

---

1. చున్నంత. 2. ద్రుగ్గైన. 3. వారి. 4. బ్రతికిన. (మూ).

అట మురహరుఁడు నయ్యర్జును కనియె : । "ఎటఁబోయెనో లేఁడు ఇందు ధర్మజుఁడు !
మనము ద్రోణజుతోడ మార్కొని పోర । ననఘాత్మ, కర్ణున కగ్గమై యుండి.
యాతఁ డాతని నిశితాస్త్రసంతతుల । చేత నొచ్చెనో యేమొ చింత యయ్యెడిని."
అని యన్న నొచ్చిన యామాట చెవుల । విని కలఁగుచు నాజి వీక్షించి వెదకి
యమసూతిఁ గానక యనిలజు కడకుఁ । గ్రమమునఁ బోయి యా గాండీవి పలికె :
"చూచితే యా ధర్మసుతుని నెందైన ? । నేచాయ నున్నవాఁ డెఱిఁగింపు." మనిన
హరిసూనుఁ జూచి యయ్యనిలనందనుఁడు । ఇరవొప్పఁగా నంత నిట్లని పలికె:
"కౌరవకోటితోఁ గదనంబు నేను । వారక సేయ భూవరుఁ డాఁకి కర్ణుఁ
డఱిముఱి నొప్పింప నాహవభూమి । తెఱఁగొప్ప వెడలెను ధీరాత్మ, యతఁడు ;
ఇంతకు నెట్లానో యెఱుఁగంగరాదు ; । అంతేల శ్రీకృష్ణుఁ డరసి రక్షించు."
అన విని విష్వచ్ఛుఁ డా వృకోదరునిఁ । గనుఁగొని పలికె నుత్కంఠ దీపింప :
"కర్ణు నారాచముల్ గాడఁగ నోడి । యర్ణవగంభీరుఁ డరిగెనో యేమొ !
ఒనర ద్రోణాచార్యు నుగ్రబాణముల । కనయంబు నిల్చి యా యర్కజుచేత
నొచ్చెఁగదే భీమ, నుతగతి నీవు । విచ్చలవిడిఁ బోయి విభు తెఱఁ గరయు ;
మేను నీ మొగ మొన నిలిచెద." ననిన । మానుగా నిట్లను మారుతాత్మజుఁడు :
"నరవితో నీరీతి చనఁగాక నీకు ; । నిరవొప్ప నాకును నిట్టిది తగదు.
అని కోహటించినాఁ డందురు జనులు ; । పొనరంగ వేవేగఁ బొమ్ము నీ." వనిన
"సంశప్తకులు వీరె సమరంబు సేయ । వింశతి సాహస్రవీరులు తొడరు
చున్నవా." రనిన వాయుజుఁ డను: "నేను । గ్రన్నన పోరెదఁ గాని నీవరుగు."
మనిన నట్టులకాక యని యర్జునుండు । వనమాలిఁ గనుఁగొని వలనొప్పఁ బలికె :
"అనఘాత్మ, నృపుఁ గనుసంతకు నాకు । మనము గలంగెడు ; మఱి వేగరథము

ధర్మజుని సేమంబరయఁ గృష్ణార్జును లాతని శిబిరమునకుఁ బోవుట

పోవని." న్మనుటయుఁ బురుషోత్తముండు । పావనిఁ గనుఁగొని, "భవ్యాత్మ, వినుము
మీయన్న సేమంబు మేమిట్టె యరయఁ । బోయెద ; మీవు నద్భుతవిక్రమమునఁ
గౌరవబలములఁ గదనోర్వియందు । నారూఢితో గెల్వు." మనుచు నగ్గించు
తెఱఁగున వరమిచ్చి దేవదేవుండు । వఱలు నశ్వము లతి త్వరితంబుగాఁగఁ
జెనసి తోలుచు వచ్చి శిబిరంబుఁ జొచ్చి । పొనర శయ్యాతలంబున నున్న జముని

కొడుకుఁ గనుంగొని కుశలియై చెలఁగి । యమగులఁ బడుటయు, యమతనూభవుఁడు
వారలు గాఢేషు వధియించి వచ్చి । నారని తలఁచి డెందము సంతసిల్ల
మందస్మితంబుతో మోము దీపించి । పొంపుగా సంతోషమున నిట్టులనియె:
"సురలైనఁ జలమున సూర్యనందనుని । నిరతులై గెలువంగ నేర్తురె! [1]వాఁడు
రామశిష్యుఁడు దినరాజతేజుండు । భీమాస్త్రవేది గాంభీర్యశౌర్యుండు.
అటువంటి బల్లిదు ననిలోనఁ జంపి । తటుకునవచ్చిన ధన్యులు మీరు.
ఇదిగదా సంతోష! మిదిగదా కీర్తి! । యిదిగదా రణధర్మ! మిదిగదా నేర్పు!
అతనికి నాకును నాహవంబయ్యె । బ్రతుకెల్ల నట బట్టబయలునై పోయె.
సూతహయంబులఁ జూర్ణంబు చేసి, । యాతతస్ఫూర్తిఁ గ్రూరాస్త్రంబు లేసి,
యప్పుడు సుయోధనాది వీరులకుఁ । దప్పక పవమానతనయున కధిక
సమరంబు గాఁబట్టి చాలించిపోయె ; । తెమలకయున్నను దిగ్రమింగువాఁడు.
పదమూఁడు వర్షముల్ పగలును రేలుఁ । గదనంబులోఁ గర్ణుఁ గడతుమె యనుచు
నిరతిమై నాహార నిద్రలు లేక । పరితాప మందితిఁ ; బసవుఁ జేయంగ
భూసురుల్ పట్టెఁ దాఁ బోలుపెల్లఁ దక్కి । యోసరింపుచుఁ గడు నొదుఁగుచునున్న
గవయుంబు తెఱఁగునఁ గర్ణునిభీతి । దవిలి యుండును మఱఁ దథ్యంబుగాఁగ.
తనరంగ సురనదీతనయుచేఁ గుంభ । జునిచేతఁ బడని నిష్ఠురపరాభవము
పఱచె నెంతేనియుఁ ; బగనీఁగఁగంటెఁ । దఱినేచి నీయట్టి తమ్ముండు గలుగ.
వెరవును లావును వీర్యశౌర్యములుఁ । దిరముగా మించిన దృఢముష్టి గలిగి
యమరేంద్రసూనుని నఱఁచెద ననుచుఁ । బ్రమదంబుతోడుతఁ బ్రతినగావించి
మెఱసినకర్ణుని మిహిరప్రతాపి । నఱిముఱిఁ జంపితి వనఘ, నీసాటి
ధరణిలోఁ గలరె! యుద్దండ ప్రచండ । నిరుపమ గాండీవ నిత్యహాస్తుఁడవు."
అని కొనియాడంగ నా ధర్మరాజుఁ । గనుఁగొని పలికె నాఖండలాత్మజుఁడు:
"అనఘాత్మ, సంశప్తకాఖ్యులతోడ । ఘన రణంబయ్యె ; నక్కడ గురుసుతుఁడు
అరయ స్వాతిగతుండు నగు శుక్రుఁడట్టి । వరుసంబు గురియించు వలనుగా నట్టి
బాణవర్షము మీఁదఁ బరఁగించు నంతఁ । బ్రాణలేశములేక ధర్మజ, నిన్ను
జూచెద నని యేను సొరిది నీదిక్కు । చూచిన నమ్ముల చొప్పె నిండియుండె.

---

1. వాని. (మూ)

ఉదటునఁ బదపడి యొకభంగి నతని । మద మెల్ల నణఁచి నేఁడు నిన్ను వెదకి
చెలరేఁగి కర్ణునిచేఁ దూలిపోయి । తలఁగి వచ్చినమాంట నగ భీమసేనుఁ
డెక్కఁగింప మీ సేన మెఱఁగెకుకొఱకు । వెఱవుగో వచ్చితి విధునంశతిలక !
కర మొప్పు సేమంబుగల నిన్నుఁ గంటిఁ । బరువడి సంతోషభరితుండ నైతి.
ఇఁకఁ బోయి రాధేయు నిలమీఁదఁ గూల్తుఁ । బ్రకటించి చనుదెమ్ము బవరమ్ముచూడ.
[1]తెఱలి యాఱఁగల దీపంబు మండు । తెఱఁగున నున్నాఁడు దినకరాత్మజుఁడు.
ఉండుఁగా కేమి యే నుర్వి నార్చెదను । భండనంబున కంపు సరువడి నన్ను.
ఎలమితోఁ దుత నాతఁ డెవిరించె నేని । తలఁ ద్రుంచివైచెద తథ్యంబు నేఁడు.
అంత సేయకయున్న నవనిదేవునకు । నంతంత యిచ్చి లే దను వానిగతికిఁ
బోదు నిక్కము నమ్ము భూపాలతిలక ! । ఓ దయాజలధి, వాయుజుఁ డొంటిఁజిక్కె."
అనుడు కర్ణుండుంతు టది తెల్లమైన । విని వానిశరముల వెస నొచ్చెఁగానఁ
గోపంబు మదిఁ [2]బెనఁగొన ధర్మతనయుఁ । డాపార్థుఁ జూచి యిట్లనియె నుద్ధతిని :

కర్ణుఁడు బ్రతికియుండుట విని ధర్మజుఁ డర్జునుఁ గినియుట

"అనిలోన వెడలుట యధికకష్టంబు ; । సునిశితగతి వచ్చి చులుకనయ్యితిని.
ఎనయంగఁ గర్ణున కేనె యోడితిని । అననేల ! నీవును హరియును నోడి
చనుదెంచితిరి ; వాయుసంభవసుతులు । నెనయంగ నోడిరి యిఁకఁ బోగుచాలు.
విపినభూమికిఁ బోయి వెఱపెల్లఁ దక్కి । తపసులమై చరింతము పెక్కులేల !
కాదేని బిరుదులు గ్రక్కునఁగట్టి । సాదరంబునఁ గురుక్ష్మానాథుఁ గొలిచి
యతఁ డేమి పనిచిన నదిచేసి మిగుల । జతనమై యుండుట సరిపిన్నెఁ దగును."
అనుచు నిప్పులఁబోలు నశ్రుల నింద్ర । తనయు నిరీక్షించి తప్పక పలికె :
" తెలివిమీఱంగ నీతెఱఁ గిట్టిదేని । కలహంబునకు రాక [3]కడిమి వాటించి
తపము సేయుచు నుండు ద్వైతవనమున. । విపరీతముగ నాఁడె 'వినుము రాధేయుఁ
జంప శక్యము గాదు సాహసోన్నతుఁడు । ఇంపార' ననిపల్కి నిక్కెల పత్తు ?
ఎఱిఁగియు ధారుణియేల దుర్బలులు । మాఱి వాంఛ సేతురే! మాటలేమిటికి !
వ్రతముతోఁ గర్ణుని వధియింతు ననుచుఁ । బ్రతినపల్కితి వృథాపలుకు నీపలుకు.
[4]పలుచగాఁ బాడవెత్తి పగవారి నడుమ । నిల నను వైవంగ నెట్టు నేర్చితివి ?

---

1. తెరవు. 2. గను. 3. గదిమె. 4. పలుచుగా. (మూ).

దేవత లిచ్చిన తేరు నశ్వములు । నావల నిఖిల దివ్యాస్త్రసంతతులు
హరి సారథిత్వంబు హరికేతనంబు । హరిహయుఁ డిచ్చినయట్టి బాణములుఁ
దాటంత ధనువుకు ధరియించి కర్ణు । పోటున కోడితి; భువియెల్ల నవ్వఁ
బాఱుతెంచితివీవు; ‘భానుజుఁ గనినఁ । బాఱుదు’ వని చెప్పఁ బతిసుయోధనుఁడు.
నెలకొని యామాట నిజముగాఁ గొనక । పలనేది బాంధవవర్గంబుఁ జంపి
యప్రయోజనముగా నట జేలనయితి. । ఈప్రయోజనముగా నీ పంకజాక్షు
రథికునిఁ జేసి సారథివు నీవగుచుఁ । బ్రథనంబుసేయంగఁ బ్రార్థించి మఱియు
నెరవుగా గాండీవమిచ్చిన సతఁడు । దగఁగొల్పఁడే వైరితతి నిమిషమున.
కడఁకతోడుతఁ గుంతి!! డుపున నీవు । అడరంగఁ గొడుకుచూలై తోఁపవేని,
తోఁచినఁ బిండంబు తుది దిగఁబడిన । నీచోట మాకు ని ట్లీదెస రాదు.”

అర్జునుఁడు ధర్మజు తలఁదఱుగ నుంకించుట

అన విని కోపించి యా సవ్యసాచి । గొనకొని ఖడ్గంబు గొని ధర్మసూతి
తలద్రెవ్వవ్రేయ నుద్ధతిఁ గడంగినను । జలజాక్షుఁ డెఱిఁగి యచ్చటఁ గ్రీడి నిలిపి:
“వాలుగేల సమర్ప వలసినదేమి? । ఈలోనఁ గౌరవు లిట ముట్టిరారు;
యమసూతి నేను మిట్లరయ వచ్చితిమి; । ప్రమదంబుతోడ నేర్పడఁగ నీఘనునిఁ
గంటిమి; సంతోషకాలంబుగాని । కంటుగల్గిన [1]రోషకాలంబుగాదు.
ఏల కోపించె దిట్లేటికి?” ననినఁ । జాల క్రోధమున నజ్జనపాలవరునిఁ
జూచుచుఁ గ్రీడి యచ్యుతున కిట్లనియె: । “ఓ చక్రహస్త, పుణ్యోజ్జ్వలమూర్తి,
క్రమ్మఱ యెంతేనియు గాండీవ మొరుల । కిమ్మన్నవాని నే నిలఁ గూల్తుననుచుఁ
బ్రతిన పట్టినవాఁడఁ బలుకులింకేల! । క్షితిమీఁద నామాట చెల్లింతుఁ గృష్ణ!
అది[2]గాక నాకసత్యంబు రాకుండఁ । బదపడి పరిహరింపఁగ నోపితేని
పరిహరింపుము నీవు ప్రజ్ఞతో.” ననిన । సరసిజాక్షుఁడు సవ్యసాచి నీక్షించి
‘వదరక [3]పో యేటివాఁడ వీ!’ వనుచు । నదలించి వెండియు ననియెఁ గృష్ణుండు:
నీకు వృద్ధులసేవ నెఱయలేకునికి । ప్రాకటంబుగఁ గానఁబడియె భూస్థలిని.
ఉడుగ కెంతేనియు నూరక యడిచి । పడుదు; ధర్మవిధి విభాగజ్ఞులెల్ల

1. దోష. 2. దాక నాకసమబ్బు. 3. పోయెడి. (మూ)

నేటికి నొసరింతు రిటువంటి చేఁత ? । మాటలు పెక్కేల [1]మన కదిగాక
సత్యంబు దమ మహింసయు శమగుణము । నత్యుత్త[2]మములగు, నందు నహింస
సత్యంబుఁ గాచుట సని ; హింస మఱియు । సత్యంబుఁ గావంగఁ జనుఁ దంచ్రు బుధులు
ప్రాణహానియొనర్చు పట్టున, ధనము । ప్రాణతోఁ హరియించుతఱి ధాత్రి నెపుడు
సత్యమసత్యమై సరవి దీపించు । నిత్యమసత్యంబు నిజమని పరఁగు.
ఎనయ నిందుకు నొక్క యితిహాస మేను । వినిపింతు నిశ్చలవృత్తితో వినుము.
అవనిలోఁ గౌశికుఁడను విప్రుఁడొకఁడు । ... ...
సరవితో నొక విశిష్టగ్రామమునకు । జేరువ నొక సరసీతీరభూమి
వారక వసియించి వన్నెదీపించి । ... ...
ప్రతినతో సత్యంబు పలికెద ననుచు । వ్రతమువట్టి తపంబు వడిఁ జేయుచుండ,
నొకనాఁడు ముచ్చుల నొగిఁ గాంచి వెఱచి । ప్రకటించి కొందఱు వఱ తెంచి యచట[3]
పొదలలో దాఁగిన, ముచ్చులే తెంచి । వదలక యిప్పుడు వచ్చిన జనులు
ఎటుపోయిరనుచు మునీశ్వరు నడుగఁ । బటుతర సత్యవిభాగజ్ఞమూర్తి
గామిఁ జేసి తనకుఁ గడఁగి యసత్య । మేమొయిఁ దొడరునో యిపు డను శంక
'నచ్చుగా గుల్మలతాగహనంబు । చొచ్చియున్నా' రని చూపి చెప్పినను
వారిఁ జంపిరి ; మఱి వచనదోషమున । నారకంబునఁ బడె ; నలి నదిగాన
నవని హింసాకరంబైన సత్యంబు । తవిలి ధర్మముగాదు తగవిను మనఘ !
తలకొని మును విన్న[4]దానినపట్టి । ఖలుఁడు పెద్దల నడుగకయ దుర్గతికిఁ
బోవు ; నింతయు నీవు పొందుగా నెఱిఁగి । వావిరి జముపట్టి [5]వధ్యుండొ గాఁడొ
మునుకొని నిశ్చయింపుము మదిలోన." । అనుటయు హరికి నయ్యర్జునుఁ డనియె :
"తల్లిదండ్రులమాడ్కిఁ దగుబుద్ధి చెప్పి । యెల్లగా రక్షించి తిందిరారమణ !
పొలసి వృథాప్రతిజ్ఞుండు వీఁడనుచు । నెలకొని జనులెల్ల నిందింపకుండ
నలరి మాయన్న సౌఖ్యంబున నునికి । గలిగెడునట్లుగాఁ గరుణింపు దేవ !"

ప్రతిజ్ఞాభంగము గాకుండ ధర్మజు దూఱుమని కృష్ణుఁ డర్జునునితోఁ జెప్పుట

అన విని శ్రీకృష్ణుఁ డమరనాయకుని । తనయున కిట్లనెఁ: 'దప్పక వినుము.
నలినాప్తసుతుని బాణంబులు దాఁకి । పొలుపేది దేహంబు పులకరింపంగ

1. మాకని. 2. మోత్తములందు. 3. పరు తెంచి యచటి. 4. దానవ. 5. వధ్యుండుగామి. (మూ).

నొచ్చి కోపంబున నొవ్వఁబల్కినను । అచ్చుగా నీకిటు లలుగంగఁ దగునె!
పతియేమి పలికినఁ బ్రాభవంబడియు. । చతురత భీముఁ డచ్చట నీవుఁ గవలు
సరవిమై నితనివశంబునఁ గాదె । చరియింతు రెప్పుడు సంతసంబునను.
కావునఁ బ్రభువై సకతన నీరాజు । ఏవిధంబుననైన నేమిపల్కినను
హృదయంబులోపల నెగ్గుగాఁ గొనక । చదురొప్ప మదిని సంశయ మేమిలేక
చనవున వర్తింప సంపదల్ గలుగు । విను నీప్రతిజ్ఞకు వెరవు చెప్పెదను.
వసుధలోపల నిట్టివాఁడ వీవనుచు । వసుధీశు పిసరాని వచనముల్ పలుకు.
అదియొప్ప చంపుట యా తరువాత । పదములపైఁ బడి ప్రణతుఁడ వగుము.
సరవి నిట్లైన నసత్యదోషంబు । గురువధ పాపంబుఁ గొనదుపో నిన్ను.
తదనంతరంబునఁ దరణితనూజు । వదలక చంపంగ వసుమతీవిభుని
యనుమతి వడయుద." మనవు డర్జునుఁడు । మనమున నలరి ధర్మజుమోము చూచి,
"వినుము ధర్మతనూజ, విక్రమాటోప, । ఘనశౌర్యవిఖ్యాతి గలిగినయట్టి
వాయుతనూజుండు వడి నన్ను దూఱి । యీయెడ నాడిన నిది తగుఁగాక,
పనివడి భుజబలప్రౌఢి దీపింప । నని సిల్వలేని నీవాడ నర్హుఁడవె!
నా భుజాబలమును నాసాహసంబు । నాభాగ్యరేఖయు నాసరసతయు
నెఱిఁగి యెఱింగియు నిట్లాడఁ జనునె! । ఎఱుఁగరే నీసత్త్వ మెల్లభూప్రజలు!
కవలు చూడంగ విక్రమధురంధరులు । వివిధ శస్త్రాస్త్రప్రవీణు లుత్తములు;
గుఱుతుగా నేలకుఁ గోలకుఁ దెత్తు । రరిబలంబుల వారలాడిరే యిట్లు!
తలఁకొని నీవు జూదంబాడఁబట్టి । కలిగె శత్రుత్వంబు కౌరవులకును
మనకును; అదిగాక మానభంగంబు । ఘనమయ్యె; మఱియును గాంతద్రౌపదిని
ముందలవట్టి [1]యమ్మొగి నీడ్చి యీడ్చి । యందంద వస్త్రముల్ హరియించుటెల్ల
నీకతంబునఁగాదె! నీకేటిసిగ్గు! । దాకొన్న కౌరవదాసుఁడ వీవు.
నేరమెంచఁగనేల నేఁడని వెడలి । పాఱిపోయితిగాదె భానుసూనునకు!
జానొప్ప ననిసేయఁ జాలకయున్న । వానికిఁ దాల్మి యవశ్యంబు వలయు.
కానిమాటలు నన్నుఁ గడవ నాడితివి; । నీనాల్క తునకలై నెఱఁ బోక [2]యున్నె!"
అని యగ్రజుని నప్రియంబులు పలికి । యొనరఁ జింతించి నిట్టూర్పులు నిగుడ
నొఱఁబాయఁ బెఱికి మహోగ్రఖడ్గంబు । నఱిమిఱి ధరియింప నబ్జాక్షుఁ డనియె:

1. నిమ్మొవి. 2. యున్న. (మూ).

'క్రమ్మఱ నిదియేమి కడఁగితి!' వనిన । నెమ్మి నిట్లనివల్కె "పరజనాథ,
భక్తవత్సల, శార్ఙ్గి, పాపసంహార, । నక్తంచరాంతక, నగధర, కృష్ణ,
యమతనూజాతు నోనాడినందులకు । సమరంగ నిఘాడు ప్రాయశ్చిత్త మేను
దలఁద్రుంచుకొనుటయె తలపోసినాఁడ । నలవడ." ననిన మురాంతకుఁ డనియె :
"సరవి నాత్మ[1]ప్రశంసయె మరణంబు । ధరణిలో ననుమాట తత్త్వార్థ మనఘ!
అదిగాన విల్లును నమ్ములుఁ బూని । కొదలేక నిను నీవె కొనియాడుకొనుము."
అనుడు 'నీ చెప్పినయట్ల చేసెదను । ఘనదేహ, నీవెఱుంగని ధర్మమెద్ది?'
అని ధనంజయుఁ డంత నమ్ములు విల్లుఁ । దనకేలఁ బూని యాధర్మజు కనియె :
"హరుఁ డొక్కరుఁడు దక్క నవనిలోఁ జాప । ధరు లెవ్వరేఁడు మొత్తంబుగా నాకు;
రాజసూయమునాఁడు రాజుల గెలిచి । తేజంబుతో నేను దెచ్చిన ధనము
కమలగర్భుండైన గణుతింపఁ గలఁడె! । ప్రమథాధినాథునిఁ బార్వతీరమణుఁ
గొమరొప్ప గెలిచితిఁ గుంభిని వొగడ; । ... ...
కాలకేయ నివాతకవచముఖారి । జాలంబునెల్లను జంపివైచితిని;
ఖాండవం బాహుతిగా ననలునకు । దండిమై నిచ్చి సుత్రాము గెల్చితిని;
అంగారపర్ణుని యంతిటివాని । భంగపెట్టితిఁ గాదె బాహుసత్త్వమున?
గంధర్వపతి తొల్లి గాంధారికొడుకు । బంధించి కొనిపోవ బలుపిడిఁ దాఁకి
విడిపించితిని ధర విఖ్యాతిగాఁగ; । ఎడపక నాసత్త్వ మెన్నంగ వశమె!"
అనిపల్కి యన్నకు నపుడు సాష్టాంగ । మొనరించి హస్తంబు లొప్పార మొగిచి
ధర్మతనూభవ, ధైర్యస్వభావ, । ధర్మస్వరూప, భూధవవర్య, యేను
అరతిమైఁ బ్రల్లద పలుకు లాడితిని । అగలేని కడఁకతో నవి వినవలదు.
పనివడి సత్యంబు పలికెద వినుము । తనువును బ్రాణంబు ధరణి నీసొమ్ము;
ఒనర వాయుజుఁ డొంటి నున్నవాఁ డచట; । ననుఁబంపు భూనాథ, నలినాప్తసుతునిఁ
దునిమివైచెద నేఁడు దోర్బలప్రౌఢి." । నన విని ధర్మజుఁ డమరేంద్రసూనుఁ
గనుఁగొని యనియె 'నాకతమున మీకు । ... ...
బహుదుఃఖములు గల్గె బడలితి రపుడు; । విహితమా తలద్రెవ్వ వ్రేయు మీవేళ.
కలగాని యదిగాక కాచెద వేని । యెలమితోఁ బోయెద నేను కానలకు.

1. ప్రశంసా,

బలహీను రణరంగ భయయుక్తు నన్ను । నింతటఁ జేయుంగ నిది యుక్తిగాదు.
కట్టుము పట్టంబు గంధవాహజుని । నెట్టన నదిగాక నీవైన నేలు.”
మని పల్కి ధర్మజుఁ డాసెజ్జ డిగ్గి । వనవాసమునకునై వడిఁ బోవుచుండఁ
గమలనాభుండు భూకాంతుని పాద । కమలంబులకు మ్రొక్కి కడఁక నిట్లనియె:
“నరుని ప్రతిజ్ఞ భూనాథ, యీ వెఱఁగి । పరగంగ నీరీతిఁ బలుకుట దగునె!
రమణమై నిన్ను నేరము లెంచరాదు । క్రమమున నామాట గైకొను దేవ!
కలయఁ బ్రతిజ్ఞ భంగము గాకయుండఁ । బలుకు మీవని యేనె పంచితి నతని.
వరుసఁ గీడాడిన వధియించినట్లు । ధరణిలో ననుచు శాస్త్రములు చెప్పెడిని.
అదిగాక తద్దోషహరణార్థ మిపుడు । కొదలేక తనుదానె కొనియాడుకొనియె;
నరవి నంతటికంటెఁ జచ్చుట గలదె! । శరణంబు వేఁడెదఁ జయ్యనఁ గావు.”
అని యర్జునుఁడుఁ దాను నతనిపాదములు । ఘనముగాఁ బట్టి “యోకారుణ్యమూర్తి!
మమ్ముఁగరుణఁ బ్రోచి మాతప్పులెల్లఁ । గ్రమ్మఱ సైరింపు గతినీవె మాకు.
పార్థునిచే నెల్లభంగులఁ గర్ణుఁ । డర్థి నేఁడే చచ్చునది నిక్కమనఘ!
వానికై చింత యావంతయు వలదు; । మానక నీ వనుమానంబు నుడుగు.”

కృష్ణుని మాటలచే ధర్మరాజు కలఁకదేఱి ప్రసన్నుఁడగుట

అనుటయు ధర్మజుఁ డాహరినెత్తి । యనయంబు ప్రాంజలియై యతఁడుండ
నతని కిట్లనియె: “నోయనఘాత్మ, నాకు । మదిదప్పెనింతాఁక మఱినీవు కృపయు
నిండి యాపత్పయోనిధిలోన మునుఁగ । కుండఁగఁ గాచితి వుగ్రాక్షవినుత!”
అనునంతలోన నయ్యమరేంద్రసుతుఁడు । తనగంగ ఖిన్నుఁడై తలవాంచియున్న
నతనిఁ గనుంగొని యంబుజోదరుఁడు । వినుత వాగ్వైఖరి వెలయ నిట్లనియె:
“దేవేంద్రసుత, నీకుఁ దక్క వట్టినదా! । యీ విచారంబేల! యీ వేళనృపతి
సుముఖప్రసాదంబు చూచి మోదింపు; । విముఖత తగునె! వివేకివి నీవు;
పరఁగ నీతని నొవ్వఁ బలికినయపుడె । మరగున నీకు నీ మరణావస్థవచ్చె.
జగతి ఖడ్గంబునఁ జంపిన నట్టు । లగుగదా! యెఱుఁగ మే మక్కటా! నేఁడు.
అలవడెఁబో దైవతానుగ్రహంబు; । కలహరంగమునకుఁ గడఁగంగ వలదె!”
యనినఁ గన్నీరొల్క యమసూతి పాద । వనజంబులకు మ్రొక్కి వదలకయతఁడు
పొలుపేది బాష్పజల పూరితుఁడగుచు । బలభేదిసుతుమీఁదఁ బడియె; నీరీతి

నిరువురు దుఃఖింప నిందిరావిభుఁడు । సరవిఁ 'జాలింపుఁడు చాలింపుఁ' డనుచు
వారింపఁగా, మాని వసుధీశుఁడంత । గారవంబునఁ బార్థుఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి
నలి ముఖప్రక్షాళనంబు గావించి । తలకొన్న చిఱునవ్వు దళుకొత్త నపుడు
"మహినింత పఱచునే! మనలఁ గర్ణుండు ; । విహితంబుగా జనుల్వీక్షింపుచుండ
వరుసతో విల్లు నశ్వమ్ములు సూతు । ధరణిపైఁ బడనేసి తగ నన్ను గెలిచె.
సమరంబులో నేఁడు చంపకయున్నఁ । బ్రమదంబుతో నాకు బ్రతికుండరాదు."
అనవుడు వేడ్కతో యమతనూజాతుఁ । గనుఁగొని పల్కె నాఖండలాత్మజుఁడు :
"నుతగతి నేఁడు కర్ణుని బడవైతుఁ । బ్రతిమీఱఁ దప్ప నీపాదంబులాన."
అనుచుఁ గృష్ణునిఁజూచి "యనఘాత్మ, నీదు । మనసునఁ గర్ణుండు మహిఁ గూలవలయు
నని తేరుగదలింపు మాలోన వానిఁ । గినిసి చంపెద నీదు కృపపేర్మి." ననుచు,
నరదంబునందున్న హరులకు నంత । గరిమతో జలపాన ఖాద్యఖాణాములఁ
బరితృప్తి గావించి పాండవాగ్రజునిఁ । గరమొప్ప వీడ్కొని కదలి రవ్వేళ.
అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయక్షితిపతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యమ్మీఁద । నెప్పాటఁ గథచెల్లె నెఱిఁగింపు మనిన
పద్మపత్రాక్ష, శ్రీపతి, వాసుదేవ, । పద్మసంభవ ముని ప్రస్తూయమాన,
నాదామృతాస్వాదన ప్రభాకార, । వేద వేదాంతప్రవేద్య స్వరూప,
ఘనమాని హృద్గేహ కలితసందోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాధీశ,
భక్తవత్సల, జగత్పావన, భుక్తి । ముక్తిప్రదాయక, మ్రొక్కెద నీకు.
ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పాన ద్విరేఫ
మగు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన సుకవీంద్రవర్య
రచితమై కర్ణపర్వమున నాశ్వాస । మచితార్థ యుతముగా నొప్పె నాలవది.

పంచమాశ్వాసము

శ్రీ గరుడాద్రీశ, సృష్టిప్రకాశ, । ఆగమవినుత, శ్రీ హరి, జగన్నాథ,
జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు । ఘనతతో భారతకథ చెప్పఁదొడఁగె :
ఆరీతి నృపునిచే ననుమతి వడసి । [1] భోరన రథమెక్కి పురుహూతసుతుఁడు
భేరీ మృదంగ గంభీర నాదములు । [2] భోరుగొనంగ నార్పులు మిన్నుముట్టఁ
దురగ మదేభ సందోహంబు నడవఁ । బోరిపోరి రణరంగ భూమి కేతెంచి
యుభయ బలంబుల నుగ్గించెఁ బేర్చి । త్రిభువనంబులు భీతిఁ దెమలంగ; నంత
ధీరులై వీరులై ధీవరస్తుత్య । సారులై భీమసంచారులై పోరి
కరికరిఁ గదియించి ఘనత దీపించి, । హరి హరిఁ దాఁకించి యసిఁ వేసి వేసి,
తేరు తేరొత్తించి దృఢలీలఁ బెనఁగి, । వీర భటాళితో వీరభటాళి
తలపడి దేవతాతతి బెగ్గడిల్ల । బలువిడి శస్త్రాస్త్ర పంక్తులచేతఁ
బొడుఁడను మాటయుఁ బోకుఁడన్ మాట । విడుఁడను మాటయు వేయుఁడన్ మాట
చంపుఁడన్ మాటయుఁ జదుముఁడన్ మాట । నొంపుఁడన్ మాటయు నుతశక్తి గలిగి
యుందిందు నన్యోన్యహతులఁ జెన్నొందె । నందడి కయ్యమో జననాథచంద్ర !
అంత రాధేయుండు సాహసోత్సాహ । మొంతయుఁ దనయుందు నేపుచూపంగఁ
బ్రలయ కాలోత్తాల భైరవాకార । విలసిత నిర్ఘోష విపులాట్టహాస
విక్రమక్రమ[illegible] । [illegible] క్రమ[illegible] పొల్చఁ బలికె :
"శల్య, [illegible] । [illegible] నే నేఁడు
కౌంతేయు [illegible] । [illegible] భీమ[illegible] నడఁచి [illegible]
నగ[illegible] । [illegible] జిల్లఁజేసెదను.
సాధ్యముగ [illegible] । [illegible] పొంపారఁ జూడుము."
అనవుడు శల్యుఁ డిట్లనియె: "రాధేయ, । వినుము నీమాటలు విడువలేవైతి.
అర్జునాదుల గెల్వఁ జాలుట! నీకుఁ దగునె? । నిర్జరాధిపునైన నిర్జించు రాజి;
నెప్పటిమాటలే యిది నీ స్వభావ । మొప్పారఁగాఁ గ్రొత్తయొకటియు లేదు.

1. భోరన. 2. భోరుకొనఁగ (మా)

నతి నరనారాయణులు గెలుచుంగ । క్షితిలోన నశమె! యిస్సీ మూసనైతి;
నీవు గానఁగలేవు నీతిమార్గంబు ; । కావరంబున వారి గడువనాడకుము."
అన విని కర్ణుఁ డుగ్రాకారుఁ డగుచు : । "నను జెప్ప శల్య, నిన్నెఁడవో లేదో!
నా బాణమహిమ తెన్నెఁడుఁ జూడంగాని. । ఆ బాణవైగము సర్జునుఁ డెంత !
సప్తాంబురాశులు సప్తశైలములు । సప్తలోకంబులు సంచలింపంగఁ
ద్రుంతు నొంతు వధింతు ధూర్జటి వచ్చి । వింతగాఁ గాచిన విడువ నీయాన."
నావుడు శల్యుఁ "డన్న రుసకోడంగి । భావించి యేసె చూపఁగఁ జూతుఁగాక ;
ఎందుఁబోయెగ ? విష్ణుఁడేల త్రుళ్లెదవు ? । ఇంద, నీకేటికి బహుభాషణములు ? "
అనుచు నవ్వుచు నప్పుడిగడంబు గడప । ననఘుఁడౌ రాధేయుఁ డతిశౌర్యమహిమ
సేనలఁ బురికొల్ప సేన లప్పుడు । సేనలతోఁ దాఁకి సేనగాఁబోరి
జర్జరితాంగులై చలము దీపింప । సర్జించి గర్జించి నిబిడహుంకృతుల
నతిరథ సమరథులట మహారథులు । ధృతి సర్ధగథలు నుద్రేకించి తాఁకి
బవరంబు సేయ నప్పుటఁ గౌరవుఁడు । వివిధభంగులఁ బోరె వినుము భూనాథ!

దుశ్శాసనుఁడు భీమునితోఁ బోరి మడియుట

అంత దుశ్శాసనుఁ డాత్మలోపలను । జింతించి "యిట్లుండఁ జెల్లునె నాకు !
నాహవక్షేత్రంబునందుఁ బాండవుల । నాహేమగిరిచాపుఁ డర్థి మెచ్చంగఁ
ద్రుంతుఁ గలంతుఁ దుత్తుమురు గావింతుఁ । బంతంబుతో" నని పావనిఁ దాఁకె,
కరికరి గిరిగిరి గ్రహము గ్రహంబు । నరయ సింహంబు సింహముఁ దాఁకినట్లు.
భీముండు ప్రళయాంత భీమునిభంగి । భీమాహవక్షోణిఁ బేర్చి యుప్పొంగ.
ఉదయాపరాద్రుల నొక్కట సూర్య । లుదయించునట్లు వారొక్కటఁ బేర్చి
రథములు గదియించి రణభీకరముగఁ । బృథుశరాస్త్రముల నిర్భేదించి చొచ్చి
బవరంబు చేసిరి ప్రావీణ్యమొసఁగ । దివి నొడ్డగిలి సురల్ దృష్టించి చూడ,
దుశ్శాసనునితోడఁ దొడరి భీముండు । నిశ్శంకఁ బలికెను నిఖిలంబు నెఱుఁగ :
"ఓరి దుశ్శాసన, యుద్ధసాధ్యమునఁ । బాఱక జారక బంటవై నిలుము.
ప్రాణంబు తీపుగాఁ బాఱితివేని । క్షోణి నేలోకము చొచ్చెద విపుడు ?
ఉత్తమసాధ్వి మాయువిద ద్రౌపదిని । నెత్తమాడినవేళ నీ చేసినట్టి
నేతకు నే నాఁడు సేయు ప్రతిజ్ఞ । యూతగా నినుబట్టి యుసురు తోడుతను

కిన్నర గంధర్వ ఖేచరుల్ చూడ । మన్నన మీవారు మావారుఁ జూడ
నుదరంబు చించి నీయుదుటురక్తంబు । నెదతృప్తి తీఱఁగ నేఁ ద్రాఁగువాఁడ.
ఆసతి నీడ్చిన యాఫలం బిప్పుడు । చేసేతఁ గుడిపెదఁ జెలువారఁ జూడు.
అప్పుడు బ్రహ్మాదు లా యమసూతి । యొప్పఁ బ్రార్థించిన నొగి నిన్ను విడుప.
చుట్టాలఁ బక్కాలఁ జూచిరా పోయి । ధట్టించి నీయాత్మ దైవంబుఁ దలఁపు.
మీయన్న మోమును మీవారి మోము । నోయన్న, కనుఁగొమా ; కౌఁగి నిఁకమీఁద
నీవున్న చోటికి నీవారి నెల్ల । వేవేగ నంపెద నీ వేడ్కఁ జెల్లింతు."
అనిన దుశ్శాసనుఁ డతని కిట్లనియె : । "వినుభీమ, యిటు గాను విఱ్ఱవీఁగెదవు ?
ఎడమచేయి కుడిచేయి నెఱుఁగనియట్టి । బడుగుల సేనంతి యొడఁగాఁబట్టి
చంపితినని మహా చటులగర్వమున । నింపారెదవు ; నిన్న యంబుజాని చేత
నేపాటు పడితివో యెఱుఁగవా మదిని ! । ఏపార సిగ్గులే కేల త్రుళ్లెదవు ?
అదిగాక నీపుత్రుఁడగు ఘటోత్కచుని । బొదివి చంపఁగ నెందుఁ బోయితి చెపుమ ?
వట్టిబీరంబులు వలదు నాయెదుట ; । పొట్ట క్రొవ్వులు మానివో నిన్ను జంప.
వెలయంగ వెనుకను విరటునియింటఁ । బులిగండ నెట్టుగబ్బున నుబ్బఁ జెలుతు.
విడక మాసభలోన నన భంగపెట్టఁ । బడి మఱచితె మిమ్ముఁ బఱచినపాటు ?
కడఁకతో సంధులు గట్టించి గంగఁ । గా నీళ్ళఁ ద్రోయించి పటుభీతినించి
విషధరంబుల నోలి వేఁడిమిచూపి । విషభోజనంబులు వేడ్కఁ బెట్టించి
చెనసి లక్కింటను జిచ్చువెట్టించి । పినమిగా శకునిచే నెడఁద జూదమున
సిరియెల్లఁ జేకొని సృష్టికిఁ బాపి । వెరవున నడవికి వెళ్ళఁ గొట్టితిమి.
అందుఁ బెక్కాపద లనుభవించితిరి ; । [1]అందఱునటపిసి యజ్ఞాతచరిత
విరటుప్రోలికిఁ జని వేఱుమార్గమున । నగుదారఁ జరియింప నడ్డపెట్టితిమి.
ఎనయ మీయిడుమల నెఱుఁగరా మీరు ! । అనికి వచ్చినచోట నననేల మిమ్ము !
మానహీనంబైన మనికి యేమనికి ! । మానవోత్తములకు మహి విచారింప.
ఎఱిఁగినవారికి నదియపో కొఱఁత ; । ఎఱుఁగని వారి మిమ్మేమందు నిపుడు !
మాటిమాటికిఁ బెక్కుమాట లేమిటికి ! । పాటిగా మగఁటిమి పాటింతుగాక."
అని తనకన్నుల నపుడు కెంపెసఁగఁ । గని కరువలిసూతి గడఁకతో డాసి
భల్లంబు వఱపి యప్పాపని చేతి । విల్లు రెండుగఁ జేసి వెసఁ బాఱ్చె నధిప !

1. అందులో నటుఁజని యాఘాతచరితు (మూ).

ఆర్చిన భీముఁ డయ్యెడ (?) నొక్కవిల్లు । పేర్చి మహోగ్రతఁ బెంపారఁ బట్టి
యాతని కోదండ మవలీల విఱిచి । యాతతాస్త్రంబుల నదరంట నేసె.
ఏసినఁ గోపించి యెలమి నీసుతుఁడు । దాసి తానొక్క కోదండంబు దాల్చి
భీము వక్షస్స్థలి బీటలు వాఱ । [1]నామెయి నొక భీషణాస్త్రంబు నేసి
రథచిత్రగతుల ధరాధూళిచేతఁ । బృథివి నాకాశంబుఁ బెంపారఁ గప్పె.
మఱియును బఁద్రెండు మార్గణంబులను । దరలకసారథి దర్పమణంచి
యడియాలవుఁను భీకరాస్త్రచయంబు । తొడిఁబడఁగా నాఱుతూపుల నాటి
ముప్పది కోలలు మునుకొని మేనఁ । గప్పినఁ, గోపించి కరువలిసుతుఁడు
అడవి లోకంబెల్ల హాతముగా మండి । పడి యాడుగఱచుచుఁ బావకాకృతిని
గడఁగి యేఁబదియాఱు కాండసంతతులు । తొడిగి యా యువరాజుఁ దొడరి నొప్పించె.
నొప్పించుటయు భీము నులివేఁడికోల । [2]లుప్పన బట్టలై యుండునట్లేసె.
ఏసిన నాభీముఁ డేపుదీపించి । గాసిల్లి వీనితోఁ గలహమేలనుచు
రథము దిగ్గనడిగ్గి రాజేంద్ర, యపుడు । ప్రథనోగ్రమగు గదపట్టి వేవచ్చి
యతనిసారథిఁ జంపి యశ్వరత్నముల । వితత చూర్ణములఁ గావించి రథంబు
పెడచేతఁగొని కొట్టి పెకలించి పాఱ । విడిచినఁ, దదివోయి వెస ధూళి గ్రుంగె
అవుడేమిచెప్ప నీ యాత్మసంభవుఁడు । అపరిమిత ప్రౌఢి నర్థి నుప్పొంగి
మొగి మూఁడు తోమరంబులు త్రిప్పుకొనుచు । మగఁటిమి భీముపై మార్కొని పొడిచె.
పొడిచినఁ గోపించి "[3]పోట్ల నీపోటు । పొడిచి నీకెక్కుడఁ బోవచ్చు !" ననుచుఁ
గొట్టిన దాఁకకొట్టు, కొట్టుతో మూఁడు । గట్టి తోమరములు గనియుక్తై రాలె
రాలిన నాయువరాజు కోపించి । ప్రాలుమాలక మేలు [4][illegible]వునను
వలగయు వాలునుబట్టి రణోర్విఁ । [5]దలఁగి [illegible] తాత్త్వి[illegible]
నుప్పరంబెగసి [6]తా నుమకురక్తంబు । [illegible] ప్రేసె
ప్రేసిన నదితప్పి నేఁటని యెగసి । [illegible]
చూర్ణంబులుగఁ జేయ [illegible] । ఘూర్ణా[illegible]డై కోపించి పొడిచె.
పొడిచిన నదియు నుప్పొంగి నాఁవగిచి । [illegible] గద [illegible]
యతని శిరోమధ్య[illegible] । చితతాంకుఁడై [illegible]

1. రామణీయక. 2. ఉప్పెనపిట్టలై 3. పొట్లనిపోటు. 4. పట్టి 5 తలఁకి. 6. రానొలుకు రథంబు. (మూ).

ధరమీఁదఁ [1]బడిరె నీతనయుఁ ; డామీఁద । బిరబిరఁ బడవచ్చు పిడుగుచందమునఁ
బొసరంగఁ బులి లేటిఁ బొదివినరీతిఁ । గినిసి యేనుఁగుఁ బట్టు కేసరిపగిదిఁ
బరఁగ దుశ్శాసనుఁబట్టి వేఁ్రోక్కి । విరవిరమని గ్రుడ్లు వెలికుఱుకంగ
నుఱిమి చూచుచు వాని యురముపై నెక్కి । యుఱుముఱిమినభంగి నురుతరధ్వనుల
నక్కుమారుని జూచి యనిలనందనుఁడు । ఎక్కుడు మదమున నెలుఁగు రాల్పడఁగ :
“ మును సభలోపల ముదితఁ బాంచాలిఁ । గనుఁగొన్న పాపపుఁ గన్నులే? ” వనుచుఁ
“ కులకాంత ద్రౌపదిఁ గోరి దూషించు । నులివెచ్చమాటల నోరెద్ది ?” యనుచు
“ సరవి నందఱుఁ జూడ సకియనీడ్వంగఁ । గరమర్థిఁ బోయిన కాళ్ళేవి ? ” యనుచుఁ
“ జేచాఁచి యాయింతి చీరలు దోఁచు । నాచేతులేయవియేఁట ? యిస్సి ” యనుచుఁ
“ గలకాలమెల్లను గానివర్తనల । మెలఁగివర్తించు నీ మేనెద్ది ? ” యనుచు
“ మీయన్న రారాజు మీ కర్ణశకుని । లోయన్న, యెక్కడ నున్నవా ? ” రనుచు
లీలఁ గేలునఁ గేలు లేనెత్తి త్రోచు; । నేలపైఁ బడవైచు; నిక్కుకుప్పించు ;
ముఖవీధి వడిమీఱ మోఁకాల నూఁదు ; । నఖిలదిక్కులఁ జూచు నగ్నియైమండు;
ఉఱుము, మోఁచేతుల నోడుగాఁ [2]బొడుచుఁ; । బిఱిపీకు గావించుఁ బెడపెడ నార్చు ;
మనబలంబులఁజూచి మఱి తనవారిఁ । గనుఁగొని “ యిందందుఁ గలఁడొకో బంటు !
విడిపింపఁ గల రేని విడిపింపుఁ డితని; । విడువక ప్రాణముల్ విడిపింతు ” ననుచుఁ,
గనకకశిపుఁ బట్టి కదనోర్వియందుఁ । జెనసి ఖండించు నృసింహుని పగిది,
నంతకాసురుఁ బట్టి యదటణఁగించు । బంధురాకృతి గల పరమేశు కరణిఁ
బాయుచు డాయుచు బాహార్గళముల । వ్రేయుచు రాయుచు వెస నహో యనుచు,
అప్పుడు మావీటి యతిరథులెల్లఁ । దప్పక కనుఁగొని తడయక యతని
తేజోవిశేషంబు దృష్టింపరాక । రాజును రథికులు రాజనందనులు
గరుడకిన్నర యక్ష గంధర్వవరులు । సరసిద్ధసాధ్యులు నాకనాయకులు
మిక్కుటముగఁ గనుల్ మిఱుమిట్లు గొనఁగ । వెక్కసమై యంత వెఱచి చూడంగ,
ననిలజుఁడట్లు విహారంబు సలిపి । యనియె నాయువరాజు కల్లన నగుచు :

---

1. బడిన నీ తనయునిమీఁద. 2. పొడుచు. (మూ).

భీముఁడు దుశ్శాసను వక్షముచీల్చి రక్తపానము సేయుట

“ అన్న, దుశ్శాసన, యకట దుర్మదంబు । నిన్నింతచేసె దుర్నీతి పెంపునను,
నీపుర (?) మిటువచ్చి నెత్తురు నేను । ద్రావెదఁ దేనియ త్రావు చందమున.
ఆశచీవల్లభుఁ డమృతపానంబు । చేసిన విధమునఁ జేతునా యేను ?
కాటున నీరక్తపానంబు చేసి । [1]పగటుచర్మంబు కుచ్చులి గంతచేసి
పొసఁగు నెముల్లు సంకుపూసలు చేసి । యొసఁగు నాగద లాత నొప్పుగాఁ జేసి(?)
మహిమ నీ గుల్లు కావరాత్ములుచేసి । సహితభూతప్రేత శాకినీ గణము
లరయంగఁ గన్తాళమనువుగాఁ జేయ, । గరిమఁ గిన్నరకాయగాఁగ మాన్యదము,
నోలహపుగా వెన్నెముక్క నోళవుగాఁజేసి । తతిమి నీనరములఁ దంత్రులుగూర్చి
యానంద మెసఁగ నూయన్న ధర్మజుఁడు । మానక చూడంగ మహిమ సోలుచును
వీనుచుఁ బాడుచు వెసఁ దాళగతుల । కాడుచుఁ జొక్కుచు నాజిఁ [2]ద్రొక్కుచును
దాండవాడంబ గోర్దండ ప్రచండ । పాండిత్య మెసఁగ విస్ఫారసంకల్ప
సిద్ధ ప్రసిద్ధ నంసిద్ధుండు భీమ । సిద్ధాహ్వయుండని సిద్ధగుహ్యకులు
కలగొని కొనియాడఁగా నీకు దిక్కు । గలిగిన విడిపింపఁగలబంటుఁ గనెద.
కలసేవి యీ కురుగణములోపలను । ఎలమి మీవారికి నెఱిఁగింపు మీవు.”
అనికల్కి పెలుచఁ దా నడిదంబు పెఱికి । యనయంబు దిక్కుల నదగులు చెదర
భూ నభోభాగ దిగ్భువనంబులెల్లఁ । బూని కంపింప నంభోధులు కలఁగ
భారతవీరులు భయమంది చూడ, । నారాయణుఁడు మహానటనఁ గీర్తింప,
నట వాని మోమును నదరంటఁద్రొక్కి । కటకటఁబడి వాని కాళ్లనుద్రొక్కి
గుండెపట్టటు గాఁడఁ గుదికిలఁబొడిచి । దండిమీఱఁగఁ జించి తగడొక్కలోని
ముకురైన రక్త మిన్ముల దోయిలించి । కదసి తృప్తిగఁద్రావి కడఁకఁ ద్రేన్చుచును
మెచ్చుచుఁ దలయూఁచి మేలుమేలనుచు । గ్రుచ్చుచు వ్రచ్చుచు గుఱి నహా యనుచు
సిఖలేశ, యుప్పు వస్నీచుగ క్తంబు । మొఖమునఁ జమురుక మొనలుచూడ
గరిమ భయంకరాకారుఁడై పేర్చి । యిరవొప్పఁగా భీముఁ డిట్లని పలికె :
“ తల్లిచన్నులపాలు ద్రావనె మున్ను ! । కొల్లగాఁ బలు తేనె గ్రోలనె మున్ను !
కండచక్కెర పాలఁ గలపము చేసి । చెండి త్రావనె యింత చవిగాదు గాక(?) ”

---

1. పగరు. 2. నొక్కుచును. (మూ).

అనిపల్కి క్రమ్మఱ ననిలనందనుఁడు । మనమొనమీఁదను మదమునఁ గవిసి
గద చేతఁగొని లయకాలుండు కడిమిఁ । గదిసెనో యన్నట్లు ఘనకళేబరము
నిమ్మలఁ గాల్పట్టి యీడిచివైచి । కిమ్ములనిట్లనుఁ గిమ్మీరవైరి :
“ ఓ వీరవరులార ! యువరాజు మమ్ముఁ । జేనమైఁ జేసిన చేఁతకు నిట్లు
చేసితి ; దీని కేస్పృష్టిశుఁడైన । వాసిగల్గిన వచ్చి వడిఁదాఁకుఁ డిపుడు.
మోసపోయితినని మొఱుఁగంగ వలదు ; । భాసిల్లు మీఁదయందుఁ బరఁగ మాయందు
వీరుఁడు గలఁడేని వెస నన్నునోర్చి । వీఁడి నీతని విడిపింపఁ గలఁడె ?
నెట్టన మును వీఁడు నీళ్లుద్రావించి । పెట్టనిపాటులఁ బెట్టి వెండియును
బలు మహాశమృగముల పాలుగాఁ జేసి । సొలవక చెలులును జుట్టాలుఁజూడఁ
దిట్టుపాటునకోర్చి తివిరి పాంచాలి । కట్టిన చీరలు కడఁకతో నొలిచె.
గెలువరే జూదంపుఁగ్రీడ నందఱును ! । గెలిచిన నిటువలె గెలువరు గాక.
ఏమియు నననేల యిటు నాప్రతిజ్ఞ । వామిగాఁ దీర్చితి వచ్చెనాపగయు. ”
అనియని భీముఁ డిట్లాడువాక్యములు । విని సహింపక క్రీడి విష్ణునిఁజూచి :
“ దేవదేవ, చూచితే ! యుగ్రుఁడై భీముఁ । డాదెస నుభయ సైన్యంబులలోన
వెస బంటు గలిగిన విడిపింపుఁడనుచు । నెసఁగ నే విననాడె నీకనాకుఁ బోదు.
ఎక్కడ శౌర్యరత్నా మిటుఁజాలుఁ జాలు । నిక్కడ [1] నేనుంట యెఱుఁగఁడో మొదల !
కాలకేయ నివాత కవచులఁ బట్టి । కోలనా ! సైంధవుఁద్రుంపనా ! హరుని
వెసఁబట్టి నేలతో వ్రేయనా ! యగ్ని । కసలార ఖాండవంబాహుతి యీనె !
అఱిముఱిఁ గురుబలం బాహుతి గొననె ! । ఎఱిఁగెఱిఁ గాడిన నేమందు నతని !
ఇప్పుడేమిటఁ దప్పె ; నీమాత్రమునకు । నొప్పన చెప్పకోనోపనా యేను !
కదనోర్వ నీరీతి గర్వించినతని । యుదుటణంచెద నన్నునొగిఁజూడు. ” మనుచుఁ
గన్నుల నిప్పులుగ్రమ్మంగ భీమ । ణోన్నత గాండీవ మొప్ప సారించి
కదియుచోఁ, గృష్ణుండు గాండీవిఁజూచి, । “ ఇది వేళగాదు నీకీయాజియందు
నిప్పుడేమనవచ్చు నీ భీమసేను ; । అప్పురాంతకుఁబోలె నర్థినున్నాఁడు ;
బ్రహ్మాదులకునైనఁ బరికింపరాదు ; । బ్రహ్మాండభాండముల్ పడఁద్రోచు నిపుడు.
నీవనఁగా నెంత ! నేనన నెంత ! । యోవిమలాత్మక, యుడుగు సాహసము. ”
అనిన నర్జునుఁడు మహాప్రసాదంబు ; । అనఘాత్మ, నీమాట లడ్డంగ వెఱతు ;

---

1. నన్నాట. (మూ)

కాక తానీమాట కడునాడఁ దగదు; । పోక వేఱొకండైనఁ బోనేలఁగూఁతు?
ఈతనిపైఁ గోపమింతఁ జూపుచున్న । నీతఁడే కర్ణుని నిటఁ జంపువాఁడు.”

కర్ణార్జును లొండొరులపై దివ్యబాణములఁ బ్రయోగించుట

అనుచుఁ గోపాటోప మగ్గలింపంగఁ । బనుగొనఁ గౌరవబలములమీఁదఁ
[1] బదపడి యాగ్నేయ బాణమేయుటయు, । నది మహా [2] ధ్వనులచే నాకసంబందునఁ
బదిదిక్కులను మంట ప్రజ్వరిల్లఁగను । బెదరి సేనలు కకావికలుగాఁ బాఱ
నంతకు కోపాగ్ని యడరినక్రియను । బొంత బలంబుఁ గాల్చుచు రాఁగఁ జూచి(?)
యారసంబున కర్ణుఁడింత వైకొనక । వారుణాస్త్రంబేసి వారించె దాని.
ఫల్గునుండును దమోబాణమేయుటయుఁ । గల్గునంతయు నంధకారంబు గప్పె.
కప్పినఁ జూచి యా కర్ణుఁడుప్పొంగి । ‘యిప్పుడు నేరనా యిటఁ దీని!’ యనుచు
సౌరాస్త్ర మస్త్రోళి సంధించి యేయ । భూరితమంబు గొబ్బున విచ్చిపోయె.
అర్జునుండంత మహాప్రతాపమున । నిర్జరులటఁ దన్ను నిండఁగీర్తింప
నైంద్రాస్త్ర మెంతయు నార్చుచుఁ దొడిగి । సాంద్రదీధితుల నుజ్జ్వలత నగ్గ జూని
నేసిన, దైత్యాస్త్రమేసి యుక్కణంచి । భాసుర శైలాస్త్రపటలి యేయుటయు,
నదిగని గాండీవి యపుడు వజ్రాస్త్ర । మొదవంగ నేసి యా యుద్ధమణఁగించె.
ఈ రీతి నిద్దఱు నిల భువనైక । వీరులై ధీరులై వెసఁ బోరుచోటఁ
బవనతనూజుఁ డప్పార్థునిఁ జూచి, । “దివిజేంద్రతనయ, రాధేయుండు నిన్ను
నుక్కెక యెదిరించి చోద్యంబు గాఁగఁ । జిక్కనై యనిమొనఁ జెలఁగుచున్నాఁడు.
వానిని బటుశరవ్రాతంబుచేతఁ । బూని ఖండవిఖండములుగాఁగఁ జేసి
కౌరవులాత్మలఁ గనలి శోకింప । ఘోరాజిఁ బడనైచి గూల్తువుగాక.”
అని భీముఁడాడిన యమ్మాటలెల్ల । విని వనజాక్షుఁడా విజయున కనియె:
“నీ దివ్యబాణంబు లిట నిదియేమి । యేదియుఁ గాకుండ నిటు గతిదప్పె?
ఒకటియుఁ గాఁడక యున్నది లేదు । ఎకసక్కెముగ నిది యేమి చోద్యంబొ!
వానిబాణములెల్ల నడి నిన్ను నన్ను । [3] బూని పట్టుక దూఱి [4] పోవుచున్నవియు.
ఎనయఁ గర్ణునిఁ జూచి యిలయెల్లఁ బొగడఁ । గని కౌరవులు మించఁ గారణంబేమి?

---

1. పనివడి. 2. జ్వాలల. 3. పాని. 4. పాఱు. (మూ)

కదిసి యిన్నాళ్లును ఘనయోధనములు । ఎదురెదుర తొలంగుచు నెఱుంగవో ! యెఱిఁగి
యెఱిఁగియు నెఱుంగవో! యిదియునుగాక । వెరవుదప్పెనో ! లేక వెఱ్ఱివైయుంటివో !
తగు బాణములశక్తి దాఁగెనో నీకు ! । నగఁటిమి తొలఁగెనో ! మఱచితో నిన్ను !
ఎనయఁ దామసమేల యినజునిఁ జంపు." । అనవుడు క్రీడి బ్రహ్మాస్త్రంబు దొడిగి
తెగఁగొని యేసిన, దిశలు కంపింప । జగములు వణఁకంగ [1] జనులెల్ల బెగడఁ
బఱతేరఁ గని దాని భానునందనుఁడు । వెఱవక కద్దాననే వికలంబు చేసె.
చేసి యంతటఁబోక శితనారసముల । నేసి కృష్ణుని నరు నేటు నొప్పించె.
నరుఁడును శల్యుని నలినాప్తసుతుని । సరసతఁ దొమ్మిదిశరముల నొంచె.
ఆరూఢిఁ గర్ణుఁడయ్యర్జును వింటి । నారి ఖండించెఁ గిన్నరులు కీర్తింప.
క్రూరుఁడై నరుఁ డొండు గొనయ మెక్కించి । దారుణాస్త్రము లనత్రపున జూచేతి
విలు గాఁడ నేసిన వీఁగక యతఁడు । బలు నారసముల సప్తార్థి నొప్పించె.
నరుఁడును బలిమి నన్నలినాప్తసుతుని । కరమునను న్న విల్ ఖండించి సూర్య
మేలుమేలని మెచ్చి మిహిరతనూజుఁ । డాలోన నొక్కవిల్లంది తోడ్తోన
శ్రీకృష్ణుఁడున్న యంచితరథంబపుడు । దాఁకొని క్రోశమాత్రము వెనుకనేయ
'బాపురే రాధేయ! బాపురే!' యనుచు । శ్రీపతి పలికిన, జిష్ణుండు కనలి
కర్ణుని రథ మంతఁ గడు యోజనంబు । తూర్ణవైఖరిఁ బోవఁ దూఱనేయుటయుఁ,
గర్ణుఁడు ముందటిగతిఁ బాఱనేయ । వర్ణించి కృష్ణుఁడు వడి మెచ్చి పొగడఁ
గన్నులఁ గెంపార గాండీవియపుడు । వెన్నునిఁ గనుఁగొని వెఱచకిట్లనియె:
"తప్పక యిదియేమి దైత్యారి, నీవు । నెప్పుడు మానవైతివి పెద్దతనము.
ఏను యోజనమేయు నట వాఁడు క్రోశ । మాన మాత్రంబెయు నహహాయ మెచ్చెదవు.
మెచ్చిన నన్నెపో మెచ్చంగవలయు; । మచ్చికగలవని మది నమ్మియుంటి;
మంచి చుట్టమవౌదు మము భంగపెట్టి । మించి మాపగవాని మెఱయఁగాఁ జేసెదవు.
డాఁకొన్న కపటనాటక సూత్రధారి । వేగడఁ బక్షమో యెఱుఁగము నిన్ను.
ధారుణి ప్రముచ్చుచేఁ దాఁడిచ్చి యుంటి । వారిని లేపు నా స్వామి! కావె!"
అని దూఱిపలికిన నాత్మలో నవ్వి: । "విను నీకు నాకును వేఱులే దెందు;
కర్ణుని శరలాఘవ(?) కరలాఘవములు । నిర్ణయించితిఁ గాని నిన్నేల మఱతు!
ఘనరంగ ఘనుఁడుగావున వానినేను । గొనకొని పొగడితిఁ గోపగింపకుము.

---

1. దిక్పక్రగంబు, (మా)

పరఁగ నామేనిలోపల జంతుతతులు । ధరణియు నదులును దరణి చంద్రుండు
పూని చరాచరంబులు సముద్రములు । దానవాదులు దేవతా సమూహములుఁ
జుక్క లంబరమును క్షోణీధరములు । నక్కజమైన బ్రహ్మాండభాండములు
నుండుట నన్నునేయుట దొడ్డుగాక । యొండొండ నొకని నేయుట యేమిదొడ్డు!
అటుగాన నీవింక నాలస్యముడిగి । చటుల బాణముల జర్జరితునిఁజేయు."

కర్ణుఁ డర్జునుపై సర్పశరముఖంబేయుట

మని చెప్పినంతలో నశ్వసేనాఖ్యుఁ । డనుపాము క్రీడితో నలిగి యాకర్ణు
దొన నుండుదాని సంస్తుతి ధూపదీప । వినుత నైవేద్య సవిస్తరంబుగను
మనసునఁ బూజించి మార్తాండసుతుఁడు । కనుఁగవ కెంపారఁగాఁదీసి యప్పుడు
గరిమ నర్జునుకుత్తుకకు దానిమొనకు । నరుదుమీఱంగ లక్ష్యముఁచేసి నిలిచి
యార్చుచుఁ దొడిగి పెల్లార్చి పెంపేర్చి । కార్చిచ్చుకైవడిఁ గడుమంట లొలుకఁ
దెగనిండఁ దిగిచి యాదివిజులు మునులు । బెగడ లోకములతోఁ బృథివియల్లాడ
నేసిన, నదియును నిట్టట్టుపోక । గాసిల్ల విషము లొక్కటఁ బర్వుచుండఁ
గన్నుల భీషణోల్కలు మింటనంటఁ । [1] గ్రన్నన మణిమయ కాంతులతోడ
భుగభుగ నార్పులుఁ బొగలు వెళ్ళెడల । మగఁటిమి నాటించి మహియునాకసముఁ
గాల్చుచు బలముల గరళ [2] జాలమునఁ । బీల్చుచు నేతేరఁ బీతాంబరుండు
వినఁగ శల్యుఁడు పల్కె వెసఁగర్ణుతోడ : । ... ...
"ఇదియేమి బెగడితివర్కజ, నీవు! । కదనంబులోపలఁ గంపమేమిటికి!
ఉటతప్పనో? కన్ను [3] తిరిగెనో? యిట్టి । యటమటంబేటికి? నస్త్రమీ వేళ
మెడకుఁ దొడుగఁగఁబోయి మెయిమెయినదగొత్రోడకునుదొడిగితి తుది నెగఁదొడుగు."
అనినఁ గోపించి యా యర్కనందనుఁడు । కనుఁగవ నయ్యగ్నికణములు రాలఁ :
"దప్పకచూడు మెంతయుఁ గ్రీడిశిరము । నిప్పుడేఁ [4] గూల్చెద నేలపల్కెదవు?"
అని చెప్పినంతలో నమ్మహాస్త్రంబు । చనుదేర శౌరియుఁ జయ్యననపుడు
చెలఁగి దీనికిఁ బ్రతినేయుక యున్న । నలుక నర్జునుఁ జంపునని నిశ్చయించి
మెడగుఱిగా వచ్చు మేరదప్పంగఁ । బుడమి నయ్యరదంబు పాలిఁగ్రుంగఁ ద్రొక్కె.

1. గ్రక్కున. 2. ఖీలమున. 3. విరిగెనో. 4. గొల్చెద. (మూ)

ద్రోక్కినంతనె మెడద్రుంపంగవచ్చు । నక్కట నా పాపయమ్ము వేవేగ
నెట్టన దంభోళి నెఱి గిరిఁ దాఁకి । బెట్టుగా శిఖరంబు భేదించు భంగి
బహురత్న దీప్తుల భాసిల్లుచున్న । మహిత కిరీటంబు మహి మీఁద రాల్చె.
శౌరి యీరీతి నాశక్రజురథము । నాహాథగతిఁ గ్రుంగ నదిమినయపుడు
సురలు ఖేచరులును జూచి యత్తఱిని । మురహరుఁ బొగడిరి మోదంబుతోడ.
దేవదుందుభులెల్ల దివినుండి మ్రోయ । భూవర, కురిసెను బువ్వులవాన.
ఆరీతి నత్తెఱంగపుడేమి చెప్ప । సారసయోత్సాహ సంపదలీల
[1] తేజంబెడలి వింత తేజంబు నొంది । [2] రాజిల్ల నా పాండురాజనందనుఁడు
చని సత్కళాహీన శశియును బోలె । (వనమాలిఁ గని యంత వసరుచుఁ బలికె):
"మున్నగ్నిసాక్షిగా మొక్కంటి మెచ్చ । నెన్న ఖాండవము దహించెడునాఁడు
నా విక్రమక్రమోన్నతులకు మెచ్చి । చేవ దేవేంద్రుఁడిచ్చిన కిరీటంబు
పుడమిడొల్లఁగనేసెఁ బొల్లగా ఁదియు. । కడపారివచ్చి యీ కర్ణునిఁజూడఁ
గాలానలోగ్ర సంకలిత ప్రతాప । కాలరుద్రుని గతిఁ గాంచియున్నాఁడు.
నేఁటికి మన తేరు నీరజనాభ, । పాటించి త్రిప్పు మీపాటి చాల్చాలు!
నీయుపేక్షను గాదె నే భంగపడితి! । కాయజజనక, నాకడీఁది రథంబు
కర్ణుని యెదుటఁ గ్రుంగఁగఁ ద్రొక్కఁదగునె! । వర్ణింప నాతలవ్రాఁత యిట్లుండె.
దీనికిఁ బ్రతిసేఁత తెగి సేయలేనె! । మానుగా నాబాణమహిమ లెన్నఁటికి?
దేవ, నాచేతి గాండీవ మెన్నఁటికి? । రావయ్య నీదు సారథ్య మెన్నఁటికి?
అక్షయతూణీర మదియు నెన్నఁటికి? । అక్షుర ధర్మసహాయ మెన్నఁటికి?
కాలకేయాది రాక్షసులను గెలిచి । యీలీల నీశ్వరు నెక్కటి గెలిచి.
యంగారపర్ణుని నటమున్నె గెలిచి । ... ...
చిత్రసేనుని బట్టి శిథిలునిఁ జేసి । నేత్రోత్సవమ్ముగా నిఖిల కౌరవుల
సరవి భీష్మద్రోణ సైంధవప్రముఖ । చిరసోమదత్తులఁ జెనకి సాధించి,
కర్ణునిఁ బదిమార్లు కడుఁ బాఱఁగొట్టి । తూర్ణవైఖరి నాజిఁ దొడరునాబలిమి
యొనర బూడిదలోని హోమంబుచేసి । ఘనుఁడ, నారథముఁగ్రుంగఁగఁ ద్రొక్కఁదగునె!
ఈ యవమాన మిట్లేల చేసితివి? । పాయక నాప్రతాపం బెన్నఁడింక?

1. తేజంబులెడ. 2. రాజమినా. (మూ)

నలినాక్ష, నీవని నమ్మినచోటఁ । గొలఁదిగాఁ బగవానిఁ గూడితి." యనిన
శ్రీకృష్ణుఁ డప్పుడా జిష్ణునిఁజూచి: । "యోక్రీడి, యిట్లాడ నుచితమె నీకు?
నన్నేలదూఱెదు? నాఁడు ఖాండవము । నున్నతి నీవగ్ని కొప్పించు చోటఁ
బాముకట్టుండుండి పాఱిపోఁజూచి । కామించి తల్లిఁ దోఁకను గఱపించి
వినువీధికెగసిన, వెస నీవు దాని । తనరు పుచ్ఛముఁద్రుంపఁ దల్లితోనరిగియు
విను మగ్నిఁబడి కాల, వెసనదివోయి । మొనసి రాధేయుసమ్ముఖమున నిలిచి,
"జూడ నీకెన్నఁడు సంగరమబ్బు । నాఁడు నన్ దొడుగును నాడెంబుగాఁగ.
అర్జును బట్టి నే నాహవక్షోణి । నిర్జించి భర్జించి నీపగదీర్తు.
నాపగ యెట్లన్న నాతల్లి నగ్ని । లోపలఁ జంపె ముల్లోకంబు తెలియఁగ."
అని చెప్పఁ బూజించి యహ్యాఁపరమ్ముఁ । దనర నిగ్గళ్లను దాచుక యుండె.
నీమీఁది కినుకనై నేఁ డమ్మహాస్త్రు । మీమీఁద నెంతయు నిటఁ బ్రయోగించె.
చెలఁగి యవ్విధముఁ జేయఁగాఁ గాక । పొలియింప నూరకే పోవునెయదియు!
ఇనుమాఱు లీబాణమేయంగరాదు । ఎనయంగ నే నిశ్చయించితిఁ జుమ్ము.
అటుగాన మనమున నాందోళ ముడిగి । యటమీఁది రాచకార్యము చూచుకొనుము."
అని చెప్పుచున్నంత [1] నమ్మేయిఁబాము । తనపూఁవు దప్పిన [2] దర్పించి యంత
గ్రక్కున మంటలు గ్రక్కుచు వచ్చి । యక్కడ నక్కర్ణు నప్పుడిట్లనియె :
"కొసర కివ్విధ మెఱుంగుదో లేదొ నీవు । బిసరుహాక్షుండింత నెఱి పెట్టెవాఁడు.
కొండమోపరి గొల్ల [3] కొమ్మల వలువ । దండి ముచ్చిలు నట్టి తడఁబాటుకాఁడు;
బూమెలబయకాఁడు పూతనాదులను । దామెన కట్లుగా దండించు నతఁడు;
నాకులస్వామియె నలిఁదనన్ను । లోకడనైనట్టి యమ్మహాత్ములను
ఇట్టియెల్లారులు నెఱుఁగ [4] నేఁటేఁటఁ । బట్టిడి [5] దెఱఁగంగఁ బడును గావునను
ఆపగఁజేసి తానటు చేసెఁగాక; । యీ పాటి చేసెడి దెఱుఁగ లేనైతి.
ఎఱిఁగితే పాతాళ మిట మాదిగాదె! । ఎఱిఁగింప నంతఁ బోనిత్తురె వారు!
చలపాది యితఁ డెడసంగరమయ్యెఁ । దలకొని తనవిధిఁ దానె పోయెడిని.
కావున నిపుడేమిగాదు రాధేయ! । అవిరించియు హరిహరులడ్డపడినఁ
దతభంగి నారసాతలము శీఘ్రమున । బ్రతిమాలి చొచ్చినఁ బాఱిపోయినను

1. నమ్మహాపాము. 2. తప్పించెతప్పి. 3. కొమ్మలిలువలు. 4. నేఁడింట. 5. దగగ గడుచు గావున. (మూ)

జిష్ణుని బట్టి నేఁ జెనకి రౌద్రమునఁ । ద్రుష్ణవాయుఁగ నానిఁ దివిఁజి ఖండింతు.
నీకు నొసఁగెదను నీయిచ్చ నుహ్నొంగి । తుకతుక యుడికి సత్తుగ నీదువింటఁ
దొడుగుము రాధేయ ! తొడుగువేవేగఁ ; । దొడిగినఁ బ్రదంతు నెందులకుఁ బోనీను. ”
అనవుడు రాధేయుఁడనిని కిట్లనియె, । చనవుఁ దా సత్యసంధుండుఁ గాఁగ :
“ దల్లితో నాడిన తగవు ప్రతిజ్ఞ । చెల్లింతుఁగాక యేఁజెనఁటి మూర్ఖుఁడనె !
కయ్యంబులో భీముఁ గావనా నిన్న ? । గయ్యాళి నకులునిఁ గావనా పట్టి ?
వారిఁ గాచినరీతి వరుసనాక్రీడి । నారయఁ గాతుగా కటుగాక నేఁడు
మఱి దివ్య శస్త్రముల్ మహినెన్ని లేవు ! । అఱిముఱి సాక్షినీవై చూచుచుండు.
కర్ణుఁడయ్యెడిఁ గాని కవ్వడయ్యెడిని । నిర్ణయంబిది గాని నే నేమి యెఱుఁగ. ”
అనుచోట శల్యుఁ డుగ్రాకారుఁ డగుచుఁ । గనలి రౌద్రంబునఁ గర్ణుకిట్లనియె :
“ పనిలేని వట్టి దబ్బరలు మీవారు । పెనకున వెన్నతోఁ బెట్టిరి నీకు.
సకల లోకారాధ్య చరణుఁడీశ్వరుఁడు । తకబిక పందికై తరమిడి తాఁకి
విలువిద్యఁ బోరాడ, వీఁకజోడాడి । శిలలు పల్మఱు ఱువ్వి చెలరేఁగి క్రొవ్వి
విల్లుత్రిప్పుచుఁ బోయి వెసఁగొట్టి యతని । గుల్లలు తిత్తిగాఁ గూలంగఁ ద్రోచి
మెట్టిపట్టుక శివు మెప్పించి యపుడు । దట్టించి పాశుపతం బొప్పఁబడసి
యింద్రలోకమునకు నేఁగి పెక్కు-మ్ము । లింద్రునిచేఁ గాంచి యిల మించినట్టి
జిష్ణుని నీవె గెల్చెడివాఁడ వగట ! । యుష్ణము లీమాటలుడుగ వెన్నఁటికి ;
చేతగాఁబోదు ; ఈ చెనఁటిమాటలకుఁ । గాతరంబున నోడిగట్టితి. ” వనుచుఁ
గర్ణకఠోర వాక్యంబుల నపుడు । గర్ణచిత్తము నీఱుగాఁ జేయుటయును
ఆ సూతసంభవుఁడలిగి యెంతయును । ఈసున శల్యుతో నిట్లని పలికె :
“ ఏమిటికిక శల్య, యింతేసిమాట ? । లామేటి కాసూటి నా కిరీటికిని
ఉడురాజధరుఁడోడె నోడె నటంచుఁ । గడిఁది సారెకుఁ జెప్పి కాఱులాడెదవు.
అతఁడోడినట్టు లేనఁటె యోడు వాఁడ ! । జతనమై నాసాహసం బిదె చూడు. ”
మని పది యమ్ముల నచ్యుతు నేసి । యనిమిషేశ్వరపుత్త్రు నాఱింట నొంచి
మఱియును బెక్కైన మార్గణంబులను । అఱిముఱి నేసి కోయుచు యార్చుటయును,
అమరేంద్రసూనుండు నలిగి పెక్కైన । సమధిక శస్త్రముల్ చాలంగ నేసె.
ఏసినఁ గోపించి యినజుఁడవ్వేళ । భాసురంబై నట్టి బహుశరంబులను
నరునిపైఁ గురిసిన నరుఁడవి ద్రుంచి । దారుణోని పదియేడు తూపుల నేసి

నెత్తురు పైనొల్క నిగిడి యార్చుటయు । నుత్తుంగ తేజోమయుండు కర్ణుండు
వనచరధ్వజు మిరువది బాణములను । వెనుకొని కృష్ణుని విశిఖ వింశతిని
ఘనతర బాణాష్టకమున నర్జునుని । ననయంబు రెండు వేలమ్ముల రథము
ధవళవాహములపై దశవిశిఖములఁ । దివిరి లోకంబులు దిగులొంద నేసె.
ఏసిన నవి ద్రుంచి యింద్రనందనుఁడు । భాసురకలిత వాక్ప్రౌఢి నిట్లనియె :
"వినుము రాధేయ, నీ విక్రమస్ఫురణ । గొనకొని కౌరవకులమెల్ల నెఱుఁగు.
రారాజు ఘోషయాత్రకు వచ్చి మున్ను । ఏరీతి విడివడె నెఱుఁగవా నీవు?
వరుస ద్రౌపది స్వయంవరమున నీవు । నెఱయ నిన్నేలిన యేలికతోడ (?)
నేపాటు వడితివో యెఱుఁగవే యకట! । పాపాత్మ, నీ కేటి బంటుపంతంబు!
విరటుని ప్రోలున వెస నాలఁ బట్టి । చిరమతి [1]నీ వేమిచేసితి నాఁడు?
నీయేలికయు నీవు నెఱయ దుర్బుద్ధి । నాయెఁ బొమ్మన్నట్టులగునె రణంబు!
రట్టడి మమ్ము ఘోరపు రణభూమి । నట్టె ద్రోచినయట్టులగునె రణంబు!
కపటజూదంబునఁ గలరాజ్యమెల్ల । నపహరించినయట్టులగునె రణంబు!
ఇంతి ద్రౌపదిఁ బట్టి యీడ్పించినట్టి । యంతరంగంబులట్లగునె రణంబు!
ఏపాటి రణమంచు నిట వచ్చినాఁడ । వేపోటుబంటవై యిపుడు రాధేయ!
నీవోడిపాఱిన నెలవు లెన్నెన్ని । వావిరి నెన్న నోపవలదె సూతజుఁడ!
ఉత్తమక్షత్రియ కులోదితు నాకు । నెత్తెఱంగున నైన నీవీడు గావు.
అయ్యైనఁ గాని ఘోరాజిమధ్యమునఁ । జెయ్యార నీవు చేసిన చేఁతలకును
జంపకమాన నా శరపరంపరల ; । తెంపునఁ [2]బాఱక ధీరత నిలుము."
అనవుడుఁ గర్ణుఁ "డహా! మేలు మేలు! । వెనుకొని నిన్ను నీవే పొగడితివి.
ఇతరులు గొనియాడ నెసఁగుట గాక । హితబుద్ధి నీకిది యిస్సిరో తగునె!
భువనైకధీరతఁ బొగడొంది నట్టి । రవిజుండ నన్ను నెఱుఁగరా జనులు!
నీ వేమి చెప్పెదు నిలునిలు." మనుచు । నావేళ భానుజుఁ డస్త్రాద్రిమీఁద
విలసిల్లు సూర్యుఁడు వెలుఁగుచందమున । నెలమితోడుతఁ గర్ణుఁ డెంతయు మించి
జలజల క్రీడిపై శరవృష్టిగురిసి । పొలివోని కడిమిమైఁ బోరుచునుండి
పార్థుఁ డెక్కిన తేరి బండి కండ్లనుఁ । పార్థివ, నేలలోపలఁ గ్రుంగ నేసె.
ఏసిన మునికోల నిలఁబాఱవైచి । యాసరోజాక్షుఁ డొయ్యన దిగ్గనఱికి

1. నీవావు. 2. నాచార్య కథితనిలువు (మూ)

యమృతంబు గొనఁగఁ నై యఖిలదేవతలు । రమణ మందరము వారాశి వైవంగ
నాధారహీనమై యయ్యది గ్రుంగ । బోధించి యెత్తిన పుణ్యుఁడు గాన
సత్తేరు నేలలో నటు క్రుంగిపోవ । నెత్తె గోవర్ధన మెత్తిన ఘనుఁడు.
ఆసమయంబున నర్కనందనుఁడు । మోసపోయితి విధి మొగి నింతచేసె ;
ధర్మంబులేని యధర్మ చిత్తులకు । ధర్మంబు ... ...
(పావనమూర్తి యా) పద్మనాభుండు । సావధానత వీరి సరస నుండంగఁ
గౌరవులకు నెద్ది ఘనరాజ్యలక్ష్మి ! । ఊరక మానదు ఉడివోనియాస ;
భార్గవాస్త్రంబులపస తప్పఁ దొడఁగె ; । దోర్గర్వ మెంతయుఁ దూలుచున్నదియు ;
మహి నాజి యర్జునమయమైన దిపుడు;।అహహా యెక్కడఁ జొత్తునక్కటా !" యనుచు
నున్నచో, రవిమండలోపరివీధి । నున్నతి యొకవాక్య మొగి వినఁబడియె :
"రాజకులాచార రక్షకుఁడైన । రాజన్యుఁడగు పాండురాజాగ్రమహిషి
కుంతికి నాయంశకును నీవు వాడమి । పంతపు సూతసంభవుఁడన మించి
యుత్తమ క్షత్త్రికులోచితమైన । యుత్తమవంశంబు నొగిఁ జారఁబుచ్చి
కౌరవేశునకు నెక్కటి బంటువోలె । వారి సేవలు చేసి వడిఁ దిట్టు రట్టు
[1] గుడిచి యపఖ్యాతిఁ గుక్షి నేపెంచి । కొడిమె సత్కీర్తులకును బాసితీవు.
పగయును మైత్రియు బంధుకార్యంబుఁ । దగువారితోడఁ గదా చేయుటొప్పు.
ధర్మంబుతోడుగాఁ దనరినయట్టి । ధర్మజాతుని సహోదరులతోడుతను
బోరితి విన్నాళ్లుఁ బోరి నింకఁ జాలు । వారక నాలోన వసియింప రమ్ము."
అని పద్మబాంధవుఁ డానతిచ్చినను । విని కర్ణుఁ డెంతయు విస్మయంబంది
యర్జును గెల్వ నయ్యెడఁ దనచావు(?) । నూర్జితంబుగఁ గని యుల్లంబులోన
'నట్టుదాఁ జెలసినట్లయ్యెడిఁ గాని । గట్టిగా నర్జును ఖండింతు' ననుచు
బ్రహ్మాస్త్రమప్పుడు పటువహ్నియందు । బ్రహ్మాదులదరఁ దప్పక కూర్చువేళ
శల్యుఁ "డహో యేల సంభ్రమించెద ! వ । తుల్యతేజుఁడు క్రీడి తొడర నీవశమె !
ఏయకు మేయకు మేసితివేని । పాయక సూతసంభవ, సిగ్గుగాదె !"
అనుచుఁ గర్ణకఠోరమగు మాటలాడ । ఘనత బ్రహ్మాస్త్ర మక్కర్ణుఁ డేసినను
అతఁడును బ్రహ్మాస్త్ర మర్లేయుటయును । జతురత నవి రెండు శాంతంబులయ్యె.
అపుడు వాసవి ప్రళయాంతకు పగిది । నిపుణుఁ డాతని తేరు నెఱిఁ గ్రుంగనేసె;

1. గుడిచియుఁ బ్ర. (మా)

ఏసినఁ గర్ణుండు నిలకున దాఁటి । వేసరినరుఁ జూచి వివశతఁ బలికె:
"ఇత్తెరి రథచక్రమిలఁ గ్రుంగఁబడియె ; । నెత్తెద నందాఁక నేయకయుండు.
పోరి రథస్థుండవై పోరెద వీవు ; । ఇరవేది భూమిపై నేనున్నవాఁడ.
ఈయెడఁ దగవుగాదిట్లేయుటయును ; । పోయిన నిన్నేల పోనిత్తు నేను!
చేకావు మించుకనేవు నిక్కముగ ; । నీకడ రథచక్రమెత్తంగ వలయు.
చెనకువ రణపాడి చెప్పితిఁ గాని । విను నీకు హారికిని వెఱచుటఁగాదు."
అనవిని యచ్యుతుఁడతని కిట్లనియె : । "ఎనయంగ నీధర్మ మేమిచెప్పెదవు?
నీవు మున్నుగఁ గాదె నెఱినభిమన్యు । భావించి చంపి పాపము గట్టుకొంటి.
పోరి రథస్థుండవై పోరుచు నీవు । ... ...
ఆజినొచ్చిన భీము నట్లుండ నీక । యేజాతి నేయు నీవిటు నేయునేఁత?
నీవేటి రణధర్మ నీతు లెంచెదవు? । నీవు మీఁదటిపాటు నెఱిఁ జూచుకొనుము.
విడిచిరి మగలింక వేఱొక్క మగనిఁ । దడవి పొమ్మనవె మది దయయింత లేక?
కౌరవదాసు లీ కౌంతేయు లనుచు । ... ...
ఊఱక రారాజు నుండంగ నీక । యూరయ వెట్టాట లాడింపవైతె!
అడవికేఁగిన వారి ననదలఁ జేసి । కడపటఁ గురుసేనఁ గదలింపవైతె!
అదిగాకయును దేవుఁడనక నన్నెన్ని । యదటున వక్రోక్తులాడవా కర్ణ!
అలనాఁడు సంధికి నట వచ్చుచోటఁ । దలఁచి నన్ బట్టంగఁ దార్కొంటి గాదె!
వినుము నీకపటంబు వెస నెంచ కేను । జనవుతో నొకరహస్యంబు చెప్పినను
ఆక్రీడఁ జంపెదననుచు నాతోడ । వాక్రుచ్చి యాడినవాఁడవు గావె!
నీ వాడుమాటలు నీదుర్గుణములు । నీవికృతంబులు నీవట్టిపోటు
నీ కండగర్వంబు నీగబ్బు నుబ్బు । నీ కీడునేఁతయు నేనె తీర్చెదను;
ఎక్కడఁ బోయెద వెందుఁ జొచ్చెదవు! । దిక్కెవ్వరిట నీకుఁ దివిరి లోకముల!
అలనాఁడు ధర్మజుఁ డానతి మాకు । నొలసి యీకున్న నిట్లుంటిమి గాని
నీవనఁగా నెంత! నిన్నేలురాజు । భావింపఁగా నెంత! పాండవేయులకు.
ఇల నధర్మముకులిక్కి యీ ధర్మరాజు । బలువిడి నింతేసి పనులు గావించె.
చలమేది నీవెంత సన్నాహపడినఁ । బొలియింప కిట రిత్తపోవునె నరుఁడు!
ఇలఁ బాపములకెల్ల నెడము రారాజు । కలనేఁతలకునెల్లఁ గర్తవు నీవు.
మలసి నీవిట నాఁటిమాటలు మఱచి । యెలమి నీ రణపాడి యేలచెప్పెదవు?"

అని యిట్లు శ్రీకృష్ణుఁ డాడువాక్యములు । విని నరుండును గోపవివశాత్ముఁ డగుచు
రథమెత్త నెడమీక రాధేయుమీఁదఁ । బృథుతరాస్త్రంబులు పెల్లుగాఁ గురిసి
సారథి రథరథ్య చయములన్నిటిని । వేలు వేలన ద్రుంచి భీమాస్త్రమొకట
విలు ద్రుంచివైచిన వేగనర్కజుఁడు । వలనొప్పఁ బలకయు వాలును గొనుచుఁ
గదియుచో నదియును ఖండించివైవ । గదయూఁచివైచె నగ్గదయును ద్రుంచె.
త్రుంచిన నొకశక్తి తోడ్తోన వైవఁ । ద్రుంచె నాశక్తి, నింద్రుఁడు మెచ్చిపొగడ.
తోరంపు రెండుచేతులను రెండీటె । లారయఁ గైకొని యదె చూడుమనుచు
వేసిన, నవి నాల్గు వ్రేటులఁ దునిమి । వాసి వజ్రాంగి నుర్వరఁ బడనేసె.
ఏసినఁ గోపించి యిట్టట్ట నొకి । యా సవ్యసాచిపై నర్కజుఁ డపుడు
శూలంబు ద్రిప్పుచు శూలి చందమున । నాలమ్ములోపల హరిజొమ్ము వొడిచె.
పొడిచిన నెత్తురుప్పొంగి దైవాఱ । సుడి వడుచున్న నర్జునుఁడు రోషించి,
"ఓరి రాధేయ, లోకోన్నతుఁ బొడిచి । క్రూరదోషంబు గైకొన్న నీవెంత ?
చూడుమా దోషంబు చుట్టుముట్టఁగను । వేడుక నినుబట్టి విదళింతు." ననుచు

అర్జునుఁడు ఘోరశర ప్రయోగమొనర్చి కర్ణుని మడియించుట

భూనభోభాగ దిగ్భువనంబు లెల్లఁ । బూని కంపింప నంబుధులు ఘూర్ణిల్ల
రౌద్రాస్త్ర మరిఁబోసి రమణమైఁ గాల । రుద్రుని కైవడి రోషంబు నొంది :
"మాయన్న ధర్మజ మండలేశ్వరుఁడు । ఆయతంబైన ధర్మాత్ముఁడౌనేని,
అలలేని హరికృప యటఁ గల్గనేని, । తెలివ పాంచాలి పతివ్రతయేని,
వెస నేను భువనైక వీరుఁడనేని । మసలక కర్ణుని మస్తకంబిపుడు
త్రెంతుగా." కని తన దృష్టి గీల్కొలిపి । పంతంబు మీఱంగఁ బైకొని యేసె.
ఏసిన బ్రహ్మాండ మిలయును మిన్ను । మోసిన మంటలు మొగి మండుకొనుచు
ధారుణి వణఁక దిక్తటము లల్లాడ । ఘోరాస్త్ర వితతుల కోటు లీనుచును,
ప్రళయ కాలమునాఁటి భానుబింబముల । వెలసిన వేఁడిమి వెదఁజల్లుకొనుచు,
దిగిభంబు లూటాడ దిక్కులల్లాడ । నిగిడి కౌరవసేన నీఱు సేయుచును
వచ్చుచో శల్యుండు వడి నదిచూచి, । "మెచ్చుటఁ గర్ణ, నీకేది ది" కనఁగఁ,
బదివేల పిడుగుల పగిది మ్రోయుచును । అదనుగా బ్రహ్మాండమంటయుఁ బగుల

నెలకొని చనుదెంచి నిర్ఘోష ఘోష । ములు పర్వ రాజముఖ్యులు బెదరంగ
వచ్చి కర్ణునితల వడిఁ ద్రుంచివైచె । నిచ్చ నాదివ్యాస్త్ర మెలమి దీపింప.
అన్నఁ జంపిన దోష మది వాయుటకును । వెన్నుని మఱుఁగు తానెసఁ జొచ్చెననఁగ
మగిడి యేతెంచి యమ్మహిత తూణీర । యుగళంబు చొచ్చి తానున్నచో, నంత
శతయోజ నాయత సప్తార్చిరాశి । యతులితమై పేర్చునట్టుగా రవిజు
తేజంబు సూర్యుని తేజంబు నందు । రాజులెల్లను జూడ రమణమైఁ గలిసె;
పవిపాణిచేఁ బడ్డ పర్వతాకృతిని । రవిజుఁడు గూలె సర్వంసహాస్థలిని.
అవుడేమి చెప్ప నీయాత్మసంభవుఁడు । విపులమీఁదను బడి వెస మూర్ఛనొందె.
అప్పుడు దేవదత్తా భీలరవము । లొప్పార మ్రోయించె నొగి నింద్రసుతుఁడు.
సుతుని చావునకును సూర్యుఁడవ్వేళ । వితతమై రేవాడ విచ్చేసె ననఁగఁ
బశ్చిమవార్ధిలోపలఁ గ్రుంకె నంత. । దుశ్చరితులు కురుద్రోహులు ... ...
... ... । ... ...
దేవదుందుభులును దివ్యగానములు । పూవులవానలు పొందుగాఁగురిసె.
ఆవేళ శల్యుఁ డత్యాదరంబునను । వావిరిఁ గౌరవ వల్లభు కనియె:
"కర్ణార్జునుల రణక్రమ ... ... । ... ...
... ... । ఆరయ దైవసహాయంబు లేక
వగపకు నోగులకు వారినిబట్టి । తెగ వ్రేయువాఁడను దీవ్రబాణముల,
అనఘ, సంధ్యాకాల మగుచున్నదియుఁ । బనివడి మనసేన పాఱంగఁదొడఁగె.
... ... । ... ... మైనయదియు.
ఈపాటి శిబిరంబు కేఁగుట మేలు । రేపాడి వత్తము [1]రిపుల మోదంగ."
అని నిశాసమయంబునందు వేతిరిగి । చనిరి పాళెములకు జ(ననాథతిలక !)
... ... । ... ... తాత్మఁ దానయ్యె.
కౌంతేయు లప్పుడు గగనంబు చిరుఁగ । నంత నార్పుల వచ్చునపుడు కృష్ణుండు:
"అర్జున, నిను బోలునట్టి వీరుండు । పర్జన్య సభయం ... ...
... ... । ... . ముకే నృపులీడువారు.

1. రిపుమీఁదంగ (మూ)

ధర్మసహాయకత్వంబున మెలఁగు । ధర్మజుఁ బోలరే ధరణినాయకులు.
చెలఁగి మీరిఁక శత్రుశేషంబు చంపి । చలపాది రారాజు ... .
... ... । ... ..., ... ంచుఁ."
అని కొనియాడుచు నల్లన వచ్చి । తనరంగ ధర్మనందనుఁ బొడగాంచి
మఱఁదులుఁ దానును మహి జాఁగి మ్రొక్కి । నెఱయ నిట్లనిపల్కె నీరజాక్షుండు :
"రా ... ... । ... ...
... ... చ్చిన నఖిలకౌరవులు । నీతలఁ దెగిరని నీమది నిలుపు."
అన వినిధర్మజుఁ డంభోరుహాక్షుఁ । గనుఁగొని పల్కె వేడ్కలు ముమ్మడింప :
... ... । ... ...
... ... అరుదె యోభువనైకవంద్య! । ఏచాయ భానుజుఁ డిలనీల్గెఁ గాక.
వలనొప్ప నామది వగపెల్లఁబాసె । నెలకొని కంటికి నిద్దురవచ్చు.
ఈయుద్ధభూమిఁ దానీక్షిం ... । ... ...
... ... । ... తర కరదీపికాసహస్రములు
వెలుఁగంగ లీలతో వేవేగవచ్చి । కలిత సంతోష మగ్గలికమై చెలఁగఁ
గర్ణుని శిరమును గాత్రంబుఁ జూచి । వర్ణించి మిక్కిలి వా ... ...
... ... । ... ...
కర్ణసాగరమును గడచితి మనుచు । నర్ణవగంభీరుఁ డటఁ బాళెమునకుఁ
జనుదెంచె నవ్వేళ సకలయోధులను । గొనకొని యొప్పె నోకురువం ... ...
... ... । ... ... విఖలేక
వెల వెలనై చాల ... ... భావమున । నలవడ ననియెఁ గృపాచార్యుతోడ :
"ఆచార్యవర్య, నా యనుజుండు కూలె; । భూచక్రమునఁ గర్ణు పోఁడి ... ...
... ... । ... ... కదనంబునకును
నల నిందు సేనాధినాథునిఁ గాఁగ । నెలమిఁ జేయఁగ నర్హుఁ డిందెవ్వఁడనిన
"శల్యుఁడు నీకుండఁ జంచలంబేల? । తుల్యతేజోనిధితో నెదురి ... ...
... ... । ... ... రెడు."
అనినఁ గౌరవనాథుఁ డానిశివేళఁ । జెనసి శల్యుని నభిషేకంబు చేసి
ప్రబలంబులగు సార్వభౌమ చిహ్నచయులు । నిబిడంబుగా నిచ్చి నృపులు మోదింప
... ... । ... ...

అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయక్షితిపతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యమ్మీఁద । నెప్పాటఁ గథచెల్లె నెఱిఁగింపు మనిన
నరహ ... ... । ... ...
... ... రూప, ఆద్యంతరహిత, । మణిపక్ష, కేశవ, మాధవ, శార్ఙ్గి,
ఘనమాని హృద్గేహకలితసందోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాధీశ,
భక్తవత్సల, జగత్పావన, భుక్తి । ముక్తిప్రదాయక, మ్రొక్కెద నీకు.
ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పద పద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
మగు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన సుకవీంద్ర పర్య
రచితమై కర్ణపర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థ యుతముగా నొప్పె నేనవది.

శల్యపర్వము

(సోమన)

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీ రమణీశ, పూరితకృపావేశ, । భూరి పరంధామ, పూజితనామ,
జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు । ఘనతతో భారతకథ చెప్పఁదొడఁగె :
విను జనమేజయ, విఖ్యాతుఁడైన । ఘనుని కర్ణునిపాటుఁ గని కౌరవుండు
చిడిముడిపాటున శిబిరంబు కడకుఁ । దొడరి కొంచెపు మూఁకతోడ నేతెంచి
యారాత్రి శల్యుని నధిపతిఁ జేసి । భారతంబైనట్టి బవరంబునకును
బన్ని యేతెంచినఁ, బాండవ నృపులు । మిన్నంది యుబ్బున మెఱసి పోరాడ
సరవి దేవతలోకసమునఁ గీర్తింపఁ । గర మొప్ప మధ్యాహ్నకాలంబునందు
సమవర్తిసుతుచేత శల్యుఁడాదిగను । సమరోర్వి బాంధవ సత్పుత్రమిత్ర
బలములు హతమైనఁ, బరఁగ రారాజు । మలసిన భీతితో మానంబు విడిచి
మండుచు నొక మహామడుఁగులోఁ జొచ్చి । యుండినఁ బాండవులొగి నది యెఱిఁగి
చుఱుకుమాటలు యమసూనుఁ డాడుటయుఁ । గఱకఱి నమ్మహాగదఁగొని వెడలి
గాలికొడుకుతోడఁ గయ్యంబు చేసి । కూలెఁ బద్మాప్తుండు గ్రుంకు నత్తఱిని.
రజనీముఖంబున రారాజునాజ్ఞ । నిజమతిఁ గైకొని నెఱి ద్రోణసుతుఁడు
చని ద్రౌపదేయ ధృష్టద్యుమ్న ముఖ్య । జనవల్లభుల నెల్లఁ జంపిన యంత
సంజయుఁ డది యాత్మఁ జయ్యన నెఱిఁగి । సంజాతమూర్ఛుఁడై చాల దుఃఖించి
పఱతెంచి ధృతరాష్ట్రుపదముల కెఱఁగి । నెఱయఁ గన్నీరొల్క నిట్లని పలికె:
"జననాథ, శల్యుండు నసు సె; సౌబలుఁడు । ననిఁ ద్రుంగె; మృతుఁడయ్యె నయ్యులూకుండు;
తలఁకి కాంభోజ శతానీకు లవనిఁ । బొలిసిరి; రాధేయుపుత్త్రులు పడిరి.
ఘోప్పిరి(?) వడముడి పూర్వప్రతిజ్ఞ । తప్పకుండఁగ గదాదండంబు నంది
వెస రెండుతొడలును విఱుగఁ గొట్టుటయు । వసుధపైఁ గురురాజు వ్రాలె సూపణఁగి.
పాండవు లేవురుఁ బద్మనాభుండుఁ । జండపరాక్రమ సాత్యకి మొదలు
వారందు నేడ్వురు, వసుధేశ, నీదు । కూరిమితనయుండు గుణి యుయుత్సుండు
కృపుఁడు నశ్వత్థామ కృతవర్మ మొదలు । విపరీతగతి నిట్టి వీరలు దక్క—
సారిది నష్టాదశాక్షౌహిణీ బలము । వెరవారఁ గూలిరి వీరు వారనక.

నీకతంబునఁ జేసి నెఱి నింతలేపి । భీకరకృతులయ్యెఁ బేర్చి భూపాల!"
అని విన్నవించిన నాంబికేయుండు । తనదేవియును దాను దగవిదురుండుఁ
గోడండ్రు నాదిగాఁ గుంభినిఁ ద్రెళ్లి । చూడ నొక్కట మూర్ఛఁ [1] జొచ్చి వేతెలిసి
పొదలుశోకాగ్నులఁ [2] బొగుల నయ్యెడను । విదురు నుద్దేశించి విభుఁడొయ్యఁ బలికె:
"తమ్ముఁడ, నాకు నే దరి గలదింక! । నిమ్ములఁ బుత్త్ర విహీనుండనైతి.
కడపట నీక నేడుగడయును నాకు । నెడపక నీవెకా కెవ్వరున్నారు?
విదుర, నీబుద్ధులు విననేరనైతి; । విదితమై నావిధి విననేలయిచ్చు?"
అనుచు మూర్ఛితుఁడైన నవనీశునకును । జనవొప్ప శైత్యోపచారముల్ సేయ
సేదదేరించుక క్షితిపాలకుండు । నాదటఁ గూర్చుండి యసురుసు రనుచుఁ
గడవలోపలనున్న కాలోరగంబు । వడువున నిశ్శ్వాస వదనంబుతోడఁ
బలుకు డగ్గుత్తికపడి యూఱకున్నఁ, । గలఁగి గాంధారియుఁ గలబంధుజనులు
నొక్కట శోకింప నొగి నాంబికేయుఁ । డొక్కింత విదురున కొప్ప నిట్లనియె:
"విదుర, నీ వదినెను వెలయంగ మఱియుఁ । బిదపఁ దక్కిన బంధుబృందంబు సతుల
నూరార్చి లోనికి నొగినంపు." మనిన । నారీతి బుద్ధిగా నతఁడు చెప్పుటయు,
విని వారు శోకాబ్ధి వీచులమునిఁగి । వనరుచుఁ జనిరి నివాసంబులకును.
చనినపిమ్మట నంత జననాథవరుఁడు । తనపుత్త్రురారాజుఁ దలఁచి యిట్లనియె:
"అనఘ! దుర్యోధన! యాహవశూర! । ననుగన్నతండ్రి! యున్నతభుజాటోప!
నావంశవర్ధన! నాపట్టుఁగొమ్మ! । హా! వనజారి కులాన్వయ తిలక!
మీతల్లి గాంధారి మేదినిఁ బొరల । నేతెంచి యూరార్ప వేటికిఁ బుత్త్ర!
సుతవియోగంబునఁ జూర్ణమానన్ను । చితమతిఁ గౌఁగిటఁ జేర్పంగఁ దగదె!
ఎల్లరు చెప్పిన హితవులు వినక । త్రుళ్లుచుఁ బాండవాదులనెల్ల గెలిచి
యెలమి భూచక్రంబు నేలుదు ననుచుఁ । బలుమాఱునాడిన పంతమెందణఁగె!
'గురుఁడు గాంగేయుండు గురుతనూభవుఁడు । గిరిధైర్యుఁడైనట్టి కృపుఁడుఁ గర్ణుండుఁ
గలుగ నాకెనుప లోకంబుల నెవ్వ । రలవొప్ప' ననుమాట లవియెందుఁబోయె!
అల నర నారాయణాఖ్యులతోడఁ । గలహించి బ్రతుకంగఁ గలరె దేవతలు!
దుర్గుణంబున గురుద్రోహంబు చేసి । దోర్గర్వమున నాజిఁద్రుంగఁ బాలైతి.
కలిమి శ్రీహరికృప గలుగు పాండవులఁ । బొలియింతునని పోయి పొలిసితే తండ్రి!

1. జొనిపి. 2. బొదలుచు. (మూ)

తిరముగా దేవనదీ తనూభవుని । వర శరగురు బాంధవాదుల నెల్ల
వెరవార నొక్కొకవిధమునఁ బట్టి । దురమునఁ జంపిరి దోర్గర్వమెసఁగ.
కర్ణుఁడంతటియోధు కడఁగి యేమయ్యె ! । నిర్ణయమతి మద్రనృపతి యెట్లయ్యె !
అన్నియు శకునిమాయలు చుట్టుముట్టి । కొన్నను గడపటఁ గురువంశమణఁగె.
ఆ సమీరాత్మజు నాగ్రహంబునను । నీ సహోదరులెల్ల నేఁడెందుఁ జనిరి ?
తొడలు తుత్తునుకలై దురములోఁ ద్రాలు । నెడ నివ్వసుంధర నెవ్వఁడున్నాఁడు !"
అని సంజయునిఁ జూచి, "యకట ! నేమున్న । నను వారఁ జేసిన దనుభవించితిని !
ఎవ్వరు నామాటలింకఁ బాలింతు ! । రెవ్వరు నిందింప కేలమానుదురు !
ముదిసి ముప్పున నాకు మున్నుదైవంబు । వదలక యీగతి వ్రాసె ఫాలమున.
సమ్మతింపని నాకు సకలంబుఁ జెప్పు । తమ్ముని మాటలు తలకూడె నేఁడు.
ఇన్నియు నేటికి సదియాశ్వరాజ్ఞ । క్రన్నన నాకింకఁ గడవంగ వశమె !
సూతసంభవ, రణక్షోణిలోపలను । ఆతతంబుగ శల్యునణఁచె నేయోధు ?
కురువీరు లేరీతిఁ గుంభినిఁ బడిరి? । ధరణి రారా జెట్లు తఱలక గూలె ?
శకుని మాయలపోతు చచ్చుటేలాగు ? । వికలులై రాజు లేవిధిఁ బడిరందు ?
ఇల మనవారెవ్వ రీల్గక నిలిచి ? । రలవి వారెంద ఱీయువని నున్నారు ?
కనుఁగొంటివా రణక్రమమెల్లఁ దెలియ ? । వినిపింపు సంజయా, వివరంబుగాఁగ."
అనవుడు సంజయుఁ డారాజుఁ జూచి: । "యనఘాత్మ, రాధేయుఁ డణఁగినపిదప
రారాజు మిగులఁ బరాజితుఁ డగుచుఁ । గ్రూరుఁడై వగఁబొంది కోపంబుతోడ
రయమునఁ దనమందిరము చొరవెఱచి । భయమున నొకపెద్ద బయటను నిలిచి
హతశేషులగువారి నటఁ గూడుకొనుచు । క్షితినాథుఁ డెంతయుఁ జింతించునపుడు,
మనసున దయపుట్టి మహిమ దీపింప । జననాథునకుఁ గృపాచార్యుఁ డిట్లనియె:

కృపాచార్యుఁడు దుర్యోధనునకు హితోపదేశము సేయుట

"ఓటమి గెలుపును నుర్వీశ్వరులకు । నేటికిఁ జింతింప నెప్పుడుఁ గలుగు.
తొల్లింటిరాజులు దోర్బలక్రీడ । యెల్లగాఁ బోరిరి యిహపరంబులకుఁ
గీర్తియుఁ బుణ్యంబుఁ గ్రియతోడఁ గోరి ; । కర్తవ్య మిట్టిది క్షత్రియులకును ;
ఓ యవనీశ్వర, యొకటి చెప్పెదను । జేయుము; కూడదేఁ జేయకమాను.
గాంగేయ కలశజ కర్ణాదిరథులు । సంగరోద్దండులు చతురసాహసులు

పొలిసి పోయిరి పాండుపుత్త్రులచేత. । బలపరాక్రమ దైవబల శక్తి వారి
పాలఁ గల్గుట గానఁబడుచున్న దధిప! । ఏల పాండవులకు నిందిరావిభుఁడు
రేఖమై కంటికి ఱెప్పయుఁ బోలె । శేఖరంబుగఁ గాచి చేరియుండఁగను
ఈలోకమున గెల్వ నెవ్వరివశము? । బాలార్కతేజులఁ బాండునందనుల.
నాలుగు కొమ్ముల నాగంబురీతిఁ । జాలఁగఁ గురుసైన్య సరసిలోఁ జొచ్చి
క్రీడసల్పుచునుండుఁ గ్రీడియెంతయును; । వేడుక నదిగాక విను గజంబులను
జెండాడు హరిపోలెఁ జెండుచున్నాఁడు; । పాండుసూనుండను పావకునకును
గమలనాభుండను గాడ్పు తాఁ గూడె; । విమతుల నీఱు గావించుచున్నారు.
గురుఁడు నశ్వత్థామ కృతవర్మ శకుని । ధరణిఁ దక్కినయట్టి దండనాయకులు
నీవు నీతమ్ములు నీతనూభవులుఁ । గావఁగూడియు మూఁకగాఁగూడి పాఱఁ
జాటించి విజయుండు సైంధవుఁ దునిమె. । మాటేల కేవలమనుజుఁడే యతఁడు!
కన్నులారఁగ నీవు గనుఁగొనుచుండఁ । దిన్నగాఁ బదియేడుదివసంబు లయ్యె
చెక్కుచెమర్పక చేతిఁటపోవ । [1] నిక్కవైరులగెల్చు టెఱుఁగవా? నీవు.
వరికింప రవిలేని పగలింటిపగిది । నురువడి మనసైన్యమున్నది భూప!
ఈసేనఁ బరిమార్చ నింద్రసూనునకు । బాస సేసెదఁ దృణప్రాయంబు సుమ్ము.
[2] హారితమ్ముఁడును భీముఁ డటఁ గెలంకులను । అరయంగఁ దనకు సహాయుమై నడవఁ
గఱకుటర్జునుఁడను కాలోరగంబు । పఱతెంచి యిట మనప్రాణానిలంబు
దప్పిద్రావఁగ నీవె తవిలిచూచెదవు. । కప్పిన [3] కోపాగ్నిఁ గరువలిసుతుఁడు
తనదు భుజాబలదర్పంబుతోడఁ । జనఁ దీర్చుఁ గౌరవేశ్వర, నిన్నుబట్టి.
ఇటుగాకమున్న వివేకచిత్తమున । ఘటనతోడుత సంధి గావించుకొనుము.
శరణన్నఁ జేకొను శమననందనుఁడు; । శరణన్న నీకునొచ్చెముగాదు వినుము. (?)
కౌరవాధీశ, యకారణంబైన । వైరంబుచేతను వడినొచ్చెఁ గులము.
కురుకులోత్తమ, దీర్ఘకోపి కవశ్య । మరణంబుగల్గు నంబంధియుక్తముగ.
తనయందు బలసత్త్వ [4] ధైర్యముల్ గలుగఁ । జను నాగ్రహింపంగ జనవర్యులకును.
పరులందుఁ దేజంబుపస గల్గనేని । కరమర్థిమై సంధిగావించుటొప్పు.
తానుంట లోకత్రితయమును నుంకు; । తా నాశమునుబొందఁ దప్పు సర్వమును.
వలవదు వైరంబువర్జింపు మధిప! । పొలిసిమీఁదటఁగనఁబుణ్యంబు గలదె!

---

1. నింక. 2. మఱి. 3. శోకాగ్ని. 4. ధర్మంబు. (మూ)

శారీరమెత్తుట శాంతంబు వలయు; । పాఱుకోపం బిహపర హాని గాదె!
సమవర్తిసూనుండు సత్కృపామూర్తి । రమణమై మీతండ్రిరాజ్యభాగంబు
నీకు నిక్కమ్ముగా నెమ్మితో నొసఁగు; । చేకొనిదీనికై చింతింపవలదు.
గురులకుఁ బరిచర్య గోరికావింతు; । పరసుఁ డాపుణ్యుఁ డజాతశత్రుండు;
చాల నాతనితోడ సంధి గావింపు. । గాలిఁ బోవక బ్రదుకుఁ గౌరవకులము.
సిరివరునకు లెన్స చిత్తంబువచ్చు; । కరువలిసుతుఁడును గాండీవి కవలు
శివమతిఁ గులహానిసేయంగ వెఱచి । యవనీశ, ధర్మజునాజ్ఞ సేయుదురు.
నెలకొని కురురాజ, నీకునై కాని । యలసి మాప్రాణరక్షార్థమై కాదు.
విదితమై నాబుద్ధి వేదోక్తయుక్తి, । ముదమొప్ప విన్న నిమ్ముల సౌఖ్యమొదవు."
అనిగౌతసుఁడు కౌరవాధీశ్వరునకు । మనుబుద్ధిచెప్పిన మదిఁ బట్ట కతఁడు
ఒకకొంత తడవూఱకుండియు మఱియు । వికలచిత్తాంగుఁడై విప్రున కనియె:
"మా మేలుగీడును మఱి నీవెగాన । నేమంబుగా బుద్ధిచెప్పితి వనఘ!
నీకుమిక్కిలి మాకు నెవ్వరుగలరు? । ఈకార్య మొనరించు టిది యట్టిదగును;
వినఁగానిమ్ము నాయంతరంగమున । నీ నిర్ణయము చొర దేమిసేయుదును!
సంధికి నామది చనదెంతయైన । బంధువర్గంబులు పగ వలదనఁగ.
కైతవద్యూతంబు ఘటియించి గెలిచి, । భూతిమై ధర్మజుఁ బోగులంగఁజేసి,
యురుపుణ్యవారాశి నుత్తను సాధ్వి । ధరణి నయోనిజ ద్రౌపదీదేవి
నరయ రజస్వల నట నేకవస్త్ర । నిరుఁగేలఁ దలపట్టి యీడ్చి తెప్పించి,
సరసిజాక్షుఁడు వచ్చి సంధి గమ్మన్న । గరిమ నాదేవునిఁ గడు నిషేధించి,
బాలుని నభిమన్యుఁ [1] బాపంబు నాక । యాలంబులోపల నలమి చంపించి,
యువరాజుఁ బడఁగొట్టి యుబ్బి యాభీముఁ । డనలీల రక్తంబు లటుద్రావఁ జూచి,
నెలకొని యేను జన్మించిన మొదలు (?) । కలబంధువులనెల్లఁ గలనఁ జంపించి,
పాండవేయులఁ గష్టపఱచి యఁదంద । దండిగా వాఁడిమి దఱుఁగక తిరిగి,
సార్వభౌమత్వంబు సలిపి యిందాఁక । గర్వాభిమానంబు గడుఁబేర్చి, ధాత్రి
నరులచే నొరులచే నవమానపడక । బిరుదుగల్గిన పెద్దపేరు వహించి,
కడసారమున సంధి కడ కియ్యకొనుట । కడు కష్ట నరకంబు గైకొంటగాదె!
ఇంక నెక్కడిసంధి! యెక్కడిబ్రదుకు! । పంకజాక్షునితోడఁ బాండవేయులను

---

1. భావఁబు. (మూ)

గలహించి చంపుదుఁ; గాదేని భీష్మ । కలశజ సైంధవ కర్ణాదిబంధు
హితులేఁగు లోకంబు కేఁగుదుఁగాక. । మతిఁదలఁపఁగ సంధి మగపాఁడి యగునె!
మీామాట వినవైతి మిన్నక యనక । యోమహాత్మక, యిదియొప్పన గొనుఁడు.
తచ్చనమాటల దైన్యవృత్తికిని । జొచ్చునాతఁడు భూమి [1] శూరుఁడే తలఁప!
అంతకంటెను జచ్చుటది మేలుగాదె! । పంతంబుతోడుతఁ బార్థివులకును.
కాదువో మీామాట కడువింటినేని । మోదించి ననుజూచి మొలక నవ్వులను
దెప్పదె ద్రౌపది దినచావు గాఁగ! । కప్పూర నవ్వఁడె కరువలిసుతుఁడు!
ఆచంద్రతారార్క మగు మానముడిగి । నీచవృత్తికి నింక నేనేల చొత్తు!
అనవుడు నవుడు నయ్యవనిపాలకులు । వినుతించి మెచ్చి రవ్విభుని వాక్యములు.

దుర్యోధనుఁడు శిబిరంబు విడిచి సరస్వతీ తీరంబు చేరుట

కృప ద్రౌణి సౌబల కృతవర్మ శల్యు । లపుడు రారాజున కనిరి కంపించి:
"కౌరవనాథ, యిక్కడ నుంటిమేని । వారు కర్ణునిఁజంపి వత్తురోయేమొ!
ఈ రాత్రి మన మొక్కయెడకుఁ బోవలయు । గారవంబున." నన్నఁగడు సంతసిల్లి
పడి నంత యోజనద్వయము తొలంగి । నడచి సరస్వతీ నదిపొంత విడిసి
యిష్టాన్న తృప్తులై యేపు వహింప । సృష్టీశ్వరునిఁజూచి సేన లిట్లనిరి:
"నేర్పున నోర్పున నిఖిల సైన్యములఁ । గూర్పనోపియు శక్తి ఘోరాజిఁబోర
నోపిన వీరుని నొకని సేనలకుఁ । బ్రాపుగా దళవాయి పట్టంబు గట్టు."
అనుడు దుర్యోధనుఁ డాహ్లాదమంది । యిన నన్ని భాకారు నేకాంగవీరు
గౌరీశవరలబ్ధ కారణజన్ము । శూరు ద్రోణాచార్యసుతుఁజూచి పలికె:
"అనఘాత్మ, విను ధనురాచార్యునట్లు । పనివడి సేనానిపట్టంబు పూని
యీ పాండవేయుల నాజిలో గెలిచి । భూపాలకత్వంబు పొందింపు నన్ను."
అనిన నశ్వత్థామ యారాజుఁజూచి, । "యనఘ, యీా మద్రదేశాధీశ్వరుండు
తారకజితుఁడు బృందారకావలికి । నారఁ జమూపతి యైనట్టిపగిది
సేనాధిపత్యంబు చేసినఁజాలు । మానుగా విజయంబు మన కేమిబ్రాఁతి?
కావున నీతని ఘనత పట్టంబు । వేవేగఁ గావింపు వేడ్కతో." ననిన
శల్యుని నప్పుడు నరవి రారాజు । తాల్యవర్తనలఁ జెలంగి ప్రార్థించి,

---

1. శూన్యుఁడే. (మూ)

“యఱలేనిపుణ్యుల కాప్తుల కిప్పుడు । నెఱమేలు పొందింప నిది సమయంబు.
శరవృష్టి గురియించి శత్రులనెల్లఁ । బరఁగ జయించి చేపట్టి నన్నిపుడు
జగతి యేలింపు మాచంద్రార్కముగను । ... ...
సేనాధిపత్యంబు చేసెడి వరము । పూనికనాకిచ్చి బుద్ధిమన్నింపు.”
అనవుడు మద్రేశుఁ డా రాజుకనియె : । “అనఘ, నాకింతేల ! యాదికాలమున
గొనకొని నిన్ను నేఁగూడిన నాఁడె । మొనసి యర్థప్రాణముల నిచ్చినాఁడ.
ఇఁక నోపలేనన్న నెలమి నీకిచ్చు । ప్రకట మయ్యిన మాటపట్టెందుఁ బోవు ?
నాకోపవహ్నిచే నరకృష్ణు లనెడి । [1] భీకరాటవులను బేర్చి కాల్చెదను.
కలశజ గాంగేయ కర్ణులపాటు । పొలుపారఁగా నేఁడు పొల్లచేసెదను.
ఘనుఁడు శల్యునితోడి కయ్యంబు చాలు । నని పాండవేయుల నాడుకోఁజేతు.”

దుర్యోధనుఁడు శల్యుని సేనాధిపతిగాఁ జేయుట

అనినఁ భూపతి మెచ్చి యమలోదకములు । కనక కుంభంబులఁ గడఁకఁ దెప్పించి
యభిషేక మొనరించి యఖిలసేనలకుఁ । బ్రభుఁడవు గమ్మని పట్టంబుగట్టె.
అట ధర్మనందనుఁ డత్తెఱఁ గెఱిఁగి । పటుగతి నిందిరాపతికి నిట్లనియె :
“సుద్దులేమెఱుఁగవు ; చూడంగ వింత । సుద్దులువో మధుసూదన, వింటె !
కౌరవేశ్వరుఁడఁట కణఁగి మద్రేశు । నారఁబట్టముగట్టె నదిక్రొత్తగాదె !
కావున నీ రాచకార్య భారంబు । లీవెఱుఁగుదుగాక యేమెఱుంగుదుమె !
అవనిఁ బాండవ రక్షణార్థంబు గాఁగ । నవతరించిన దేవుఁడవు గావె కృష్ణ !
శల్యుఁడు మిక్కిలి సాహసోత్తముఁ డ । తుల్య తేజోనిధి తొడరంగరాదు ;
మీమదిఁ దలపోసి మెలఁగుఁ డెంతయును ; । ఈ మద్రపతిచేత నేమిగాఁగలదో !”
అనవుడు శ్రీకృష్ణుఁ డది యట్టిదగును ; । ఘనుఁడ, నీకీడు గాఁగలఁడె శల్యుండు !
కలశజ గాంగేయ కర్ణాదిరథుల । బలిమికంటెను వాఁడు బలియుండుగాఁడె !
బెడిదుండు ; ఈతనిబీరంబు కలిమి । కడు నమ్మియున్నాఁడు కౌరవేశ్వరుఁడు.
భీమార్జునులు వాని భేదింపలేరు ; । ధీమతి సాత్యకి దృష్టింపలేఁడు ;
ద్రుపదాత్మజుఁడు వానిఁ దొడరంగలేఁడు ; । నిపుణతఁ [2] గవలువానిని నొంపలేరు ;
చతురుఁ డాపీరుఁ డసాధ్యుఁ డెవ్వరికి ; । క్షితినాథ, నీచేతఁ జెచ్చెరఁ గూలు.

1. భీకరారాటవి. 2. వలువాని నొప్పింప. (మూ)

మేనమామనుమాట మీఱమదిమఱచి । పూనిఖండింపు మచ్యుతశౌర్యమహిమ.
గురు భీష్మరాధేయ ఘోరవారిధులు । వరుసదాఁటినయట్టివారికింకొక్క-
కాలువ దాఁటుట కడిఁదియే [1] చెప్పు? । ఈలీల రారాజు నీల్గిననాఁడె
సకల సౌఖ్యంబులు సమకూరెమనకు; । సకలేశ, శల్యునిఁ జంపితిననుము."
అనవుడు సమవర్తియాత్మజుఁ డనియె: । "అనఘచారిత్ర, నీయాజ్ఞ చేసెదను;
ఈశల్యుఁ దెగటార్ప నేమున్నప్రతిన । సేసినవాఁడను సృష్టీశు లెఱుఁగ.
నీచు శల్యునిఁ జంపి నీదయకలిమి । భూచక్రమెల్లను బొసఁగ నేలెదను."
అని పద్మనాభుని ననుజన్మ ద్రుపద । తనయుల దొరలను దగుపడ వాల్గఁ
బనిచి నిద్రింపంగఁ బార్థివేశ్వరుఁడు । సునిశితగతి శయ్య సుఖియించె నంత.
ఆరాత్రియేనిట నరుదెంచి మీకు । వీరు రాధేయుని వృత్తాంతమెల్ల
వినిపించి, మఱియును వెసఁబోయి యేను । గనునంత, [2] నటరేపకడ మేలుకాంచి
వీరును వారును వినుతవాద్యములు । బోరుకలంగ నార్పులు మిన్నుముట్ట
వచ్చుచోఁ, గృపకృతవర్మసౌబలులు । నచ్చుగా రారాజు నని రొక్కమాట:
"పోరి నొక్కఁడొక్కండె పోయి పాండవుల । నొరయక యిందఱు నొక్కయుద్ధతిని
పైపడ పోరినఁ బరఁగ జయంబు । నేపొందు నిందఱ కిదియు మతంబు.
ఒకనికి నొక్కరు నొనరఁ బ్రాపగుచు । నకలంక నృత్తిమై నని సేయవలయు.
ఇటుగాక [3] వేఱిమి నెవ్వఁడు చనిన, । నట నొంటిఁ బోరెడు నవ్వానిఁ జూచి
కొసరి తా వానిని గూడుకొకున్నఁ । బసనైన యుమశాస్త్రి పడువాఁడుమీఁద."
అని ఘోరసత్యంబు లాడుచునుండ । మొనలకు శల్యుండు ముందట నడవఁ
గలహాబ్ధిఁ బుష్కరాగ్రమునఁ బూనింపఁ । గలిగిన మదగంధ గజములు నడవ,
జగములు కంపింప సప్తగాడ్పులను । దెగడెడు సామ్రాణి తేజులు నడవ,
రమణమై వెలుఁగు తారావిలాసముల । క్రమమునఁ దేరులు క్రందుగా నడవ,
ధృతిఁ బెంపుతో మృత్యుదేవతనైనఁ । బ్రతిననోర్చెడు వీరభటకోట్లు నడవఁ,
గురువీరు లీభంగిఁ గోరిరాఁ జూచి । పరువడి నేతెంచెఁ బాడవసేన."
అనవిని ధృతరాష్ట్రుఁ డాత్మలోఁ గలఁగి । ఘనుఁకొని ధైర్యంబు మొగినూఁతచేసి:
"సంజయ, గాంగేయుచావుతోఁ దొలుతఁ । గంజాప్తసుతుచావుఁ గలశజుచావు
విన్ననాచెవులకు వేసటగాఁగఁ । బన్నగధ్వజ మద్రపతులు చచ్చుటయు

1. చంపు. 2. నొక్కడ రేపకడయు. 3. వేడిమి. (మూ)

నిక్కంబు చెప్పుమా నెఱిభయంబుడిగి । మిక్కిలి దుఃఖ మిమ్మెయి ఘనంబుగను.
యమసూతి శల్యుని నసి నెట్లుచంపె? । రమణ భీముండు రారాజు నెట్లణఁచె?
మలసి పాండవులకు మనవారికపుడు । కలసేన నాకెఱుఁగఁగఁ జెప్పు." మనిన
'ఎలమి భూవర, మనకిటఁ బదునొకడు । వేల తేరులు పదివేలు నేనూరు
గజములు, రెండులక్షల ఘోటకములు, । కుజనవీరులు(?) మూడుకోట్ల కాల్బలము,
వారికి నార్వేలు పరరథంబులును, । వీరంబుగల మూఁడువేల గజములు,
గుఱ్ఱంబు లొకలక్ష కోటికాల్బలము, । జిఱ్ఱను కాలాగ్నిశిఖల చందమున
నిరువాఁగు వేర్వేఱనిట నెదిరించి । బరవసంబునఁ దలపడు చోట శల్యుఁ
డల సర్వతోభద్ర మను మహావ్యూహ । మిల సంఘటించి తా రేచి పోరాడ
నెక్కినచోటఁ బెంపెక్క యాలోన । నక్కజంబుగఁ బాండవారవిందములు
వెలిఁగించి కౌరవ [1]పీరోత్పలములు । చెలువంబు మగిడింపఁజేయు చందమున

కురుపాండవుల పదునెనిమిదవనాఁటి యుద్ధ ప్రారంభము

నొనర దివాకరుండు యాద్రి యెక్క. । అనఘ, సేనలు రెండు నార్చి నార్చుటయుఁ
జలియించె నభము; దిక్చక్రమల్లాడె; । జలధులు ఘూర్ణిల్లె; జగము భీతిల్లె;
కరులతో నురువడిఁ గరులుమార్కొనియె; । తురగతండములతోఁ దురగంబులొరసె;
తేరులు తేరులఁ దెగువమార్కొనియె; । వీరభటాళితో వీరులుతొడరి
సురలు నచ్చెరువుగాఁ జూడఁ బోరఁగను । గురుపాండవులకు సంకులయుద్ధమయ్యె.
శింజినీరవము హేషిత ఖురధ్వనులు । కుంజర ఘీంకార ఘోరనాదములుఁ
గరవాలముల ప్రోఁత ఘనరథ నినద । మరయంగ వీరకాహళ నిస్వనములుఁ
గప్పి నాకీర్ణమై గగనభాగంబు । ముప్పిరిగాఁగ; సముజ్జ్వల కీర్తి
పోవక పోరాట భూరిసైన్యములు । గావింప, మాధవకాలంబు నాఁటి
నడమోదుఁగులరీతి నవ్యరక్తముల । నొడికమై యొప్పుల నొప్పుచునుండె.
మృదువైన భగ్నపు [2]మెదడదిఱొంపి, । యొదవిన యెముకలనుగ్గు సైకతము,
అరయవింజామర లంచలగములు, । ధరణిపైఁ గూలిన తలలు తామరలు,
నెలకొనిపాఱిన నెత్తురు నీరు । జలధియో యననొప్పె సమరాంగణంబు.

1. నీలో. 2. మేదళ్ల. (మూ)

అప్పుడు భీమసేనార్జును లార్చి । యుప్పొంగి శంఖంబులొప్ప మ్రోయించి
కదిసినఁ, బెనుభీతి గజగజవణంకి । యదనేద మా సేన లప్పుడు పాఱె.
పాఱిన సేనాధిపతిచూచి తనదు । సారథిఁ బలికె నచ్చలు మగ్గలింప :
"(అలరి యుధిష్ఠిరుఁ డదె కయ్యమునకుఁ) । గలనోని యటఁ గాలుద్రొక్కుచు గ్రాఁడు.
తడయక తాఁగాదు తగ నన్ను గెలువఁ । దొడరి దేవాసురాదులకైన వశమె !
తలుగుచున్న మా సేన ధర్మజానికిఁ గదఁ । దఱిమెను మొఱమొదఁ దనసేన నెల్ల.
నిన్ను మెచ్చించెద నేఁడు నాకిలిమిఁ । బన్నగా నా బాహుబలమును జూపం.
అనవుడు సూతుఁ డయ్యనుసూతిమీఱఁదఁ । గని విచక్షత రెట్టిగాఁ దేరు వఱప
నామద్రపతి మెచ్చి యుపగ్రహింప । యీమేటిఁ బాఁకుచో నట మనసేన
పాఱక యమ్మద్రపతిఁ గూడుకొనుచు । వారిఁ దాఁకనఁ బోరు వడి ఘోరమయ్యె.

నకులుఁడు కర్ణపుత్రులఁ జిత్రసేనాదుల మడియించుట

వావిరి ఘోరాహవంబులో నపుడు । భావించి నకులుండు భానుజుకొడుకు
చిత్రసేనునిమీఁద శితసాయకములు । చిత్రంబుగా నేయఁ జిడిముడివడక
రణగరిష్ఠుండగు రవిమనుమండు । తృణలీలఁ దునిమె మాద్రేయుని విల్లు.
తునిమి యంతట మూఁడుతూపుల నతని । ఘన నిటలస్థలిఁ గాఁడిపో నేసి
తురగధ్వజంబుఁ ద్రుంచి సారథిని । శిరనుటు గూల్చిన క్షితికి లంఘించి
పవిపాణియునుబోలె బాహార్గళమునఁ । దివిరి ఖడ్గము కేలఁ ద్రిప్పుచుఁ గదిసి
ధీరుఁడై యాతని తేరిపై కుఱికి । దారుణంబుగ వాని తలద్రెవ్వనేసె.
రణభూమి పాతుఁడైన రవిపౌత్రుఁజూచి । ప్రణుతింపుచును నార్చెఁ బాండవసేన.
బలి చిత్రసేనుని పడఁజూచి, వాని । కలగిన యనుజన్ము లధికరోషమున
సత్యసేనుండు సుశర్ముండుఁ గడఁగి । యత్యుగ్రు నకులుపై నార్చుచుఁ గదియ
నవిరళమతి నక్షీ యర్జునానుజుఁడు । రవళితో వేఱొక్క రథ మప్పుడెక్కి
ధనువు మోపెట్టి యత్తఱి సత్యసేను । ధనువుఖండించి రథ్యములఁ గూల్చుటయు,
వాఁడొక్కరథమెక్కి వరచాపమంది । వాఁడికోలల రెంట వక్షంబు నేయ,
నరుతమ్ముఁ డపుడొక్కనారసంబునను । అరుదార నేసిన, నా సత్యసేను
తలఁకక నకులుని ధనువు ఖండించె. । వెలయంగ వేఱొక్క విలుదాల్చి తీవ్ర
శరములేయుచు వానిచాపంబు దునిమి । తరమిడి మాద్రినందనుఁడు రౌద్రమునఁ,

గాలోరగము రీతి గరళంబు గ్రక్క । వాలికరాచస శక్తి వానిపైఁ బఱప
మండుచు నదివచ్చి మంటలతోడ । దండిగా నాతని తలఁ ద్రుంచివైచె.
ఆ సుశర్ముఁడు తనయన్నపాటునకు । గాసిల్లి రోషాగ్నికణములు దొరఁగ
నరయఁ గాలానలంబగునట్టి తీవ్ర । శరవృష్టిఁ గప్పిన, సహదేవునన్న
తానును దోర్దండ దారుణాస్త్రములు । పూనిక నేయ, నప్పుడు వాఁడు గనలి
తేరు భగ్నము సేయ, ధృతిభీముఁ డొడసి । తేరెక్కి విజయప్రదీప్తులు నిగుడ
నా శ్రుతసోముండు నట సహాయముగ । గాసిల్ల నేసినఁ, గడునల్గి వాఁడు
ఇద్దఱపైని బెక్కేషు పరంపరలు । తద్దయు నేసినఁ, దగ మాద్రిసుతుఁడు
చండిమ నొకయర్ధచంద్ర బాణమున । ఖండించె నాతని ఘనశిరంబప్పుడు.
రాధేయసుతులిట్లు రణములోఁ బడినఁ । గ్రోధభైరవుని యాకృతి శల్యుఁడలిగి
వీరరసస్ఫూర్తి విక్రమంబెసఁగ । [1] దారుణ సింహనాదము నేసి పేర్చి,
తనసేనలును బాండుతనయుని సేన । ననయంబుఁ బోరుచో నప్పుడేమి చెప్పఁ!
బెల్లైన మదకరి బృంహితధ్వనులు । హల్లకల్లోల ఘంటారావములును
బడగల రవళియుఁ బటురథధ్వనులు । నడుగక పైకొను హుంకారములును
భేరీమృదంగ గంభీరనాదములు । భూరి ఝాంకృతులు నభోవీథి నిండ
దొరలు శిఖండియు ద్రుపద నందనులు । నురవడి నేసిన, వడి నొగి మనవారి
దొరకొని పోరుచోఁ, దుహినాంశువంశ! । శరవృష్టి సంవడి కయ్యంబులోన
నందఱఁ గడచి తా నధికరోషమున । క్రందుగా శల్యుఁ డుగ్రస్ఫూర్తి మెఱయఁ
బవమానతనయుని బలభేదిసుతుని । గవల శైనేయు శిఖండి వర్గములఁ
బటు శిలీముఖముల పాలుసేయుచును । జటుల సైన్యావళిఁ జక్కుసేయుచును
గరుల నశ్వంబుల ఘనరథావళులఁ । దఱిమి ఖండించి విదారించుటయును,
గనుఁగొని సేన కకావికలుగను । వెనుకొని ధర్మజు వెనుకకుఁ బాఱె.
అప్పుడు ధర్మజుఁ డధికరోషమునఁ । దప్పక మద్రేశుఁ దఱిమి వారించి
శిత శిలీముఖములఁ జిక్కువఱ్చుటయు, । నతుల రౌద్రాకారుఁడై మద్రవిభుఁడు
యమసూతి చనుమర నేడుబాణములఁ । గ్రమమున నాటింపఁ గడుఁగోపమెసఁగి
యదలించి సహదేవుఁ డైదు బాణములు । తుదిముట్ట నతనియుం దొమ్మిదస్త్రములఁ
బాంచాల తనయులు బహుమార్గణములు । మించి ద్రౌపదిసుతుల్ మెఱుఁగుటమ్ములును

1. దారుణి. (మూ)

ధర్మతనూజుండు దశ విశిఖములుఁ । బేర్మితో నేయుచు భీకరస్ఫూర్తి
దురము శల్యునితోడఁ దొడఁగి సేయంగ, । బరువడి నతనికి బాసటగాఁగఁ
గృతవర్మ శకుని యులూకుండు మఱియు (?) । నతిమీఱి నీదుతనూజులుఁ గవిసి
యరుదార వారినేయఁగ, ద్రౌణిచూచి । యరిసేనఁ దాఁకి భయంకరంబుగను
బది పది శరములఁ బాండవేయులను । అదలించి యేయుచో, నంతటిలోన
మాగతిహయముల మద్రేశ్వరుండు । ఘోరాహవంబునఁ గూల్ప, భీముండు
పాదచారంబునఁ బస మాద్రిసుతులు । ఆదటఁ దనకు సహాయులై మెలఁగ
గదఁద్రిప్పుచును సేనఁ గదనోర్విఁ గూల్చె. । అదిచూచి మద్రేశుఁ డాత్మఁగోపించి
సహదేవు తేరి యశ్వములఁ గూల్చుటయు, । మహిత విక్రమ కేళి మద్రేశుకొడుకు
పులిమీఁదఁబోవు జంబుకము చందమునఁ । దలఁకక యమ్మాద్రితనయునిఁదాఁక
వాలును బలకయు వడిఁగొని యతఁడు । నేలకు లంఘించి నెఱి మామచూడ
దండించి మఱఁదిని దల దెగఁగొట్టి । యొండురథంబున కొడక చనియె.
తనయుండు తెగిన మద్రక్షమావిభుఁడు । చెనకునఁ బాండవసేనలఁ గలఁచి
కమలాకరంబున గంధసింధుర మ । నమశక్తితోఁ గ్రీడ సలుపు చందమున
బలశాలి ధర్మజుపైఁ దేరు పఱపి । [1] జిలుగుటమ్ముల భీతిచిలుకంగనేసె.

శల్య భీమసేనుల గదాయుద్ధము

అది భీముఁడీక్షించి హా పోకు మనుచు । గదయూఁచి మద్రేశుఁ గడఁకనదల్చి
ప్రళయకాలమునాఁటి భైరవుపగిది । నలిగి కల్పాంతలుంఠై మంటలెసఁగఁ
గదిసిన, శల్యుండు కడునల్గి యపుడు । మదమున నుప్పొంగి మారుతిఁ జూచి,
"యేఁరా మారుతి, యేను ధర్మజుఁడు । నాలంబు సేయ మీయన్నను గడచి
వచ్చితి ! నాయీడువాఁడవా నీవు ? । ఒచ్చె మొండవె కర్ణు నోళ్ళమైఁ జెనకి ?
ఇదె వజ్రనిభమైన యీతోమరమున । హృదయంబుఁ బొడిచెదనిటఁ దప్పకొనుము.
దీనఁ బిల్చితి దిక్పాలవారిఁ; । బూని చూచెదఁ దప్పిపోయెదు వాని."
అని భీకరాకారమగు నగ్నికణము । లిననుండలము గప్ప నెసఁగ నంకించి
తోమరంబున భీముఁ దొడిఁబడఁ బొడిచె. । ఆ మెయిఁబొడిచిన నతఁడది చేతఁ

1. చిలుకు. (మూ)

గొని బిట్టువాఁడిచిన, గొనకొనినొచ్చి । కినిసి శల్యుఁడు బోరక్రింపఁగాఁ బడియె.
వడి యంతలోన గొబ్బునలేచి పేర్చి । యడరి వజ్రముదాల్చు నమరేంద్రురీతి
శూలంబు ధరియించు శూలిచందమునఁ । గాలదండముఁపూను కాలుని భంగిఁ
గరమున నొక్క ముద్గర మర్థిఁ బూన, । నసుదార వాయుజుఁ డట్టహాసమున
(గద కేలఁగొని నమ్ముఖంబుగానడరఁ) । గదలక శల్యుండు కడిమిమై నిలిచె.
నూరుతి తానొండె మద్రేశుఁడొండె । నీరణంబున (?) నని యిరువురుఁ బొగడ
నార్పుల నూర్పుల నడరుహుంకృతుల । నేర్పుల నోర్పుల నిగిడి యిద్దఱును
అంకెలువైచు గోరాజుల భంగి । నంకించి గదలెత్తి యడరిహుమ్మనుచు
నురములు శిరములు నూరులు బరులు । కరములు నరములు కంఠనాళములు
ముక్కులు చెక్కులు మోములుక్కులును । నొక్కసమంబుగా నొనరఁ గొట్టుచును
ననిచిన పంచాననంబులఁ బోలి । ఘనముగా రక్త మంగంబుల దొరుఁగ
నొక్కట మూర్ఛిల్లియుర్విపైఁ బడినఁ, । జక్కటి నాకృపాచార్యుఁ డేతెంచి
తానొక్కరథముపైఁ దగ శల్యునునిచి । మానుగాఁ బోవ, సమ్మోహతి తెలిసి
కనుఁగొని 'పోకు పో' కని కూడఁబాఱె. । మునుకొని రారాజు మొగినది చూచి
'యందెందుఁ బోయెదవనిలజ, తిరుగు । మిందుర'మ్మని వచ్చి యిల భీముఁదాఁకె.
అదిగని ధర్మజుఁ 'డట పోకుపోకు । మిదె యున్నవాఁడ నన్నిదెచూడు' మనుచు
ననిసేయఁ గడఁగిన, నా చేకితానుఁ । డనయంబు గోపించి యధిపు కట్టెదుర
'ననుజూడు ధర్మజ, ననుజూడు' మనుచు । నెనయంగ రారాజు నీక్షించి పలికె:
"ఎలమి దుర్యోధన, యేలత్రుళ్లెదవు? । తాలిమి నాస్వామి తమ్ముఁడవనుచుఁ
జేకాచినాఁడ నేఁజెనక నీవెంత! । ఏకీడు వచ్చునో యిటఁ జూచుకొనుము."
అని పెక్కు బాణంబు లతనిపైఁ గురియ । ననఁయుంబు గోపించి యాకురురాజు
నవి శీఘ్రగతిఁ ద్రుంచి యార్చిమిన్నద్రువఁ । బవినిభంబైనట్టి ప్రాసంబుపూని
యురుతర ప్రభలతోనంకించివైచి । ధరఁ జేకితానుని తల ద్రుంచివైచె.
అటు చేకితానుండు హతుఁడైనఁ జూచి । పటు పరాక్రములైన పాండునందనులు
కురుబలంబుల మీఁదఁ గోపించి నడన । గరిమ ధర్మజుఁడును గౌరవేశ్వరుఁడు
వావిరిఁ బోరిరి; వడి సంతలోనఁ । బావనియును మద్రపతియు మార్కొనిరి.
ఆ కృపాచార్యుండు నసురేంద్రసుతుఁడు । డీకొని రణమునఁ దెగి పోరి రథిప!
పరువడి నకులుండు పౌరుషస్ఫూర్తి । సొందిమై ద్రోణాత్మజుఁడుఁ దలపడిరి.

ఆ సహదేవుండు నయ్యులూకుండు । నాసమరంబున ననికెదుర్పడిరి.
క్షోణిపై ద్రుపదాత్మజుఁడుఁ గృతవర్మ । జాణలై తొడరిరి సమరంబు సేయ.
సౌబలసుతులుఁ బాంచాలిసూనులును । ధీబల్మి నమ్ములఁ దెగి పోరిరపుడు.
కాలసన్నిభులు త్రిగర్తులు మూఁక । వేలరథంబుల వీరాధివరులు
కౌంతేయ సేనతోఁ గలిసి పోరంగ । నంత నేమనవచ్చు నధినాథ, వినుము
బంధురంబైన యాడంబరంబులోనఁ, । బెంధూళి మిన్నును బృథివియుఁ గప్పెఁ.
చీఁకటి మించిన సేనలిర్వాగు । నాకడ నొక్కరొక్కరిఁ గానరాక
తమచేతి దివ్యశస్త్రముల నస్త్రములు । గమకమడంగినఁ, గడఁగి బిట్టేచె.

ధర్మజాదులు శల్యునిపైఁ దలపడుట

మద్రేశుఁ డప్పుడు మహితాస్త్రతతులు । మద్రగా ధర్మజు మొగిఁ గాడనేసె.
ఏసినఁ గోపించి యిషుపంచకమున । మోసనాతని జొక్కమునుఁగ నొప్పించి
మందహాసముచేసి “మామ, యిదేమి । మందె మేలంబున మానకేసెదవు ?
కర్ణకఠోరవాక్యంబుల మున్న । కర్ణుచిత్తము నీరుగాఁ జేసినట్టి
చుట్టపువాఁడని చూచితిఁ గాక । యిట్టిచోఁ బగవాఁడ [1] విట్లగు టెఱుఁగ.
అనఘ దుర్యోధను ననఁ బనియేమి ! । వినఁజంపినపుడుగా నెగులెల్లఁ దీఱు.
భూర్భువ స్స్వర్లోకములు చొచ్చెనేని । యార్భటి రారాజు నాజిఁ జంపెదము.
ఎటఁ బోవవచ్చు నాయెదుట గర్వించి ! । కటకటా ! నీవెఱుంగవె వానిచేఁత !
తగభీముగదకు నాతని ప్రాణములకుఁ । దగులైనచందంబు తప్పిపోయెడినె !
తద్దయు నీమదిఁ దగ మేనమామ । ముద్దులు [2] గుడిచెను మొగి వీఁడునాఁక
యిఁకనైన భూభాగ మిప్పించు చాలు; । నీకు నేఁడ యీయుద్ధ మీనోపరేని
యైదూళ్లు కడసారికైన నిప్పింపు; । ఈదెస నిటఁ దామ నేముఁ గూడెదము.
చూపిచెప్పితిఁ గాని చూడుమీవాఁడు । ఏపార నిచ్చునో యీపల్లెలైన ?
ఇనుముగూడినయగ్ని యిల వ్రేటువడిన । యనువున నీమీఁద నట భారమొందె.
చూచిపోరాడుము సురుగకు.” మనిన । నాచతురాత్మతో ననియె శల్యుండు :
“ఏల ధర్మజ, నీవు నిప్పుడు నొవ్వ । నీలీలఁ బలికెద వది నీకుఁదగునె !
ఎనయంగ హిత పురోహిత మంత్రివరులు । వినుమన్న బుద్ధులు వినక రారాజు

1. విట్లాడు. 2. గురిసిన. (మూ)

పుత్ర మిత్రుల బంధు భూప యోధ్యక్షులగఁ । జిత్రమై ఖగి గణక్షితిఁ గూలనేసి
సిన్నేఁ గూడెదు ; నృపుఁడు రారాజు । సన్నుత మానస భూషణమైనవాఁడు
సూది మోపెడునంత చోటు తానీక । వాదించువాఁడు నా వాక్యముల్ వినుము!
అది [1] గాక సేనల కధిపుఁగా నన్ను । నాదరింపఁ బట్టము గట్టి మిగుల నమ్మినాఁడు.
ఇంతకంటెను మేలు సెప్పఁడు సేయు ? । సంతసంబుతో వానిపగ నీఁగువాఁడ.
చూడుము నాచేతి చలము" కని యొక్క । వేఁడి నారసమేర్చి పేక నాటించె.
నాటింప సమవర్తి సందనుఁ డపుడు । చాటించి యాతని చక్రరక్షకునిఁ
ఇంద్రసేనుని నర్ధచంద్రబాణమున । సాంద్రగీర్ధితులతోఁ జట్టులు వాపె.
అప్పుడు శైనేయుఁ డనిల నందనుఁడుఁ । జెప్పఁ జిత్రము గాఁగఁ జేదిబలంబు
పాంచాలముఖ్యులు ప్రతివింధ్యుఁడాది । మించి మహారథుల్ మిక్కుటంబుగను
బొదివిన, శల్యుఁడుప్పొంగి యదల్చి । యుదరి ధర్మజుఁ బదియుగ్రబాణముల
శైనేయు నెనిమిది శరముల భీము । నేనింట నబ్బుపోనేసియుఁ జేది
బలముల నుగ్గాడి ప్రతివింధ్యుఁడాది । బలియుర నెల్లను బలువిడి నొంచి
గర్వించుటయుఁ, జూచి కడఁగి ధర్మజుఁడు । సర్వోటంకృతి చేసి మద్రేశుమీఁదఁ
దఱచుగా నప్పుడు దారుణాస్త్రములఁ । బఱియలుగా వాని వడఁగేయుటయును,
గాలనందను భీముఁ గవల సాత్యకిని । నాలోనఁ బదిటఁ బదాఱు బాణముల
నొప్పింప, భీమసేనుండాది వీరు । చప్పుడమ్ముల చాన యతనిపైఁ గురియ
వారిపై నలిగి తీవ్రప్రదరముల । ఘోరాజి నేఁకుఁ గోలకుఁ దెచ్చె.
ఎ..మి వీరధ్వజం బెత్తించి మించి । బలు నారసం బేసెఁ బవమానసుతుఁడు.
శైనేయుఁడట సప్తశరములు వఱపె. । పూని యిర్వది మాద్రిపుత్రులేయుటయుఁ
దృణముగా వారి మద్రేశుండు నెంచి । గణన మారుతి యాదిగా నలువురను
ఇరువదింటను ముప్పదింట నేనింటఁ । బరువడి మూఁటను బరఁగ నొప్పించి
నకులానుజుని విల్లు నడిమికి నఱక, । నొకవిల్లు దాల్చి యయ్యోధు కోపించి
తూమెండమ్ములు మేనఁ దూఱంగ నేసి : । "ఓమామ, యిఁక నేడనొదిఁగెదు చెపుమ ?
యొదిఁగి నీ వేలోక మొగిఁ జొచ్చెదింక ? । విదళింతుఁ గాకేల విడుతును నన్ను ?
నూఁపగ వాని నిమ్మహిఁ గూడినట్టి । పాపకర్ముఁడ, నిన్నుఁబట్టి మర్దింతు.
తల్లితోఁ బుట్టిన ధర్మంబు దలఁచి । ప్రల్లదు నిన్ను గాపాడితిఁగాక.

1. గానసేనల. (మూ)

నీకు మాయన్నకు నెంతయంతరము ? । ఆకాశ మాపిక మది యెడ కేడ ?
మహనీయుఁడైన ధర్మజునకు నీకు । మహి నెన్నఁగా హస్తిమశకాంతరంబు.
సూత సంభవు తేఁ బొసిపిన నీకు । జాతియు నీతియున్ జాడలు గలవె !
ఏమని వచ్చితి వీ రణంబునకు ? । నోమామ, సిగ్గులేదో కాక నీకు !
నీసరివారిలో నీవుండఁదగదు ; । ఆ సూతసంభవు నటఁ గూడుకొనుము ;
నీ మన్నిగొనియెద నిలువు మించుకయు ; । నీ మేనయల్లుని నిజశక్తిఁ జూడు.''
మన తీవ్రశస్త్రంబు లందంద పఱప । మనుకొని కోపించి మువ్వుర నట్లు
మార్గణావళి బిట్టు మలగొననేయ । భగ్నుడై వడి యముపట్టి యాలోన
సురుతర రక్తంబుతో లిప్తమైఁ గ్రమ్మ । శరముల గ్రుచ్చె నాశల్యుని ఱొమ్మ.
గ్రుచ్చి సమవర్తి కొడుకు చాపంబు । నచ్చుగా ఖండింప, నంతటిలోన
నొండుకోదండంబు నుగ్రుఁడై కొనుచు । మండుచుఁ 'బగదీఱ మామను ద్రుంతు'
నని రోషమొదవ దవ్యాస్త్రసంతతులఁ । బనివడి భీముండు పటు ఖడ్గధార,
నురువడి నకులుండు నొకమహాశక్తిఁ, । దిరముగా నాసహదేవుండు గదను
వైచిన, నవి మద్రవసుధేశ్వరుండు । చూచెఁ దుత్తుమురుగా సురపతి వొగడ.
అప్పుడు కపికేతుఁ డావలనుండి । యొప్పు నాకలకలంబొగి నాలకించి
యద్రుకై వడి మండి రూక్షేక్షణమున । భద్రంబుగా మద్రపతిమీఁది కుఱికె.
అదిగని ద్రోణజుం 'డటఁ బోకుపోకు । మిదె యున్న వాఁడ నన్నెదిరి పోరాడు ;
పోయిన నిన్నింకఁ బోవనీ.' ననుచు । నాయవనీసురుం డమరేంద్రసుతుని
హరిఁ గపిధ్వజమును నాతపత్రమును । హరుల సారథి మహాహవమున నొంచె.
అట్టిప్రాపున మన యఖిల సైన్యములు । ముట్టడ సేసిన మొగి నింద్రసుతుఁడు
గాండీవ నిర్ముక్త కలితాస్త్రవర్ష । చండిమ ధ్వనులతో సైన్యంబుఁ బొదివి
తేరులఁ జక్కాడి తేజులఁ గూల్చి । సారథులను ద్రుంచి చాపముల్ విఱిచి
గుండెల వగిలించి కొలెమ్ము లేర్చి । కండలు భాగించి కాళ్లు ఖండించి
ముక్కులు నక్కులు మోములుఁ జెక్కి, । పిక్కలు డొక్కలుఁ బిఱుఁదులు గోసి,
బొమిడికంబులు రాల్చి, పొట్టలు చీల్చి, । కుమతి నెత్తురులు (?) వాఁగులు వాఱఁజేసి,
యప్పుడు రెండువే లతిరథ రథుల । నొప్పు వెల్మిడిగాఁగ నుర్విపైఁ గూల్చి,
నీరసారణ్యంబు నెలకొని కాల్చు । ఘోరపావకుఁడనఁ గురుబలంబణఁచె.
కవ్వడిఁ గనుఁగొని కలశజుకొడుకు । నవ్వుచు నప్పుడున్నతలీలఁ దాఁకి

శిత శిలీముఖముల జిష్ణుఁబడింట । శతమార్గణములఁ గంసధ్వంసి నొంచె.
అందుకుఁ బాండుమధ్యముఁడు కోపించి । కుందుచు ఘన దివ్య ఘోరాస్త్రములను
సూతుని వాజులఁ జూర్ణంబు చేసి । యాతని తనువున నైదమ్ములేసె.
ఏసిన గురుసూనుఁ డేడుబాణముల । గాసిల్ల నేసినఁ గడుఁద్రుంచె నతఁడు.
ఈరీతిఁ బోరాడ నెలమి సంశప్తు । లారూఢిగా వచ్చి యార్చి మార్కొనిరి.
ఆయెడ వారల నమరేంద్రపుత్రుఁ । డా యముపాలికి ననిచిన వెనుకఁ
బటురయంబునఁ గురుప్రభుఁడు తానరద । మటు గదియించి యయ్యర్జునుఁబలికె:
"ఇదియేల చంపెద వీసేనఁ దొడరి? । కదిసి నన్నెఱుఁగవా కౌరవేశ్వరుని?
మీయన్న యెఱుఁగుఁబో మొఱసి నాలావు. । ఆయెడ నెఱిఁగియు నటవచ్చెఁ గాక.
... ... । కపట జూదంబునఁ గడుమోసపుచ్చి
కుతలంబుఁ బాపి యేగురి వెళ్లఁదోలి । గతిమాలఁజేసి యా గహనాంతరముల
నాకులు నలములు నటఁ దినఁజేసి । చీకాకు పఱచి యొచ్చెముల నొందింప
మఱి మత్స్యపురిని వేమఱు పడ్డపాట్లు । మఱచితిరే నేఁడు మానాథ్యులార!
ఏనోరు వెట్టుక యేయ వచ్చితిరి? । పూని పట్టుక చాలఁ [1] బొంకంబు మొఱసి.
మిమ్ము నేవురఁ జంపి మేల్మినాహితుల । వమ్మైన పగదీర్చి వడి మింతు." ననుచు
జలజల క్రీడిపై శరవృష్టి గురియ । నలుక మోమున మందహాసంబు నిగుడఁ
"గప్ప పైఁబడి యట్టిగఱచిన భంగి । యొప్పారె; నాసాటి యోధవా నీవు!
ఇప్పుడీవాడిన యీమాట లెల్ల । నొప్పార మఱపకుమోరి దురాత్మ!
ఈవు చేసినచేఁత హృదయంబులోన । నీవు చెప్పకయున్న నేము మఱచితిమె!
అందుకు నేమాయె నవియెల్లఁగాడి । పొందుగా మానసిపుండులైనవియు.
భీము గదాద్భుత పృథులౌషధమున । మామనోవ్యాధులు మఱి నివర్తించు.
నీవేల పదరెదు నీతలంపట్లు । కావింప కూఱకే గడచి పోయెడినె!"
అని పెక్కుశరముల నార్చుచుఁ దొడిఁగి । పనుపడ నేసినఁ బన్నగధ్వజుఁడు
[2] ననదయై యున్నంత నతని సోదరులు । ఘనత నాతని వెనుకకుఁ ద్రోచికొనుచు
నార్చుచుఁ దాఁకిరి; యంతలోపలను । బేర్చి భీముఁడు వారిపీచంబు లణఁచె.
అగ్నికుండజుఁడంత నా కురుబలము । నాగ్నేయ శరముల నడఁపుచో, వచ్చి
ఖండితారాతి శిఖండి కౌరవుల । ఖండించి నిండించె గౌరవజలధి.

---

1. పంతంబు. 2. నవశుఁడై. (మూ)

అప్పుడు మద్రేశుఁ డలుక దీపించి । యప్పాండవేయ సైన్యావలికపుడు
మించిన తనమూర్తి మిఱుమిట్లు గొలుప । ముంచి చేతులుఁ గాళ్లు మొగినాడకుండ
నేయెడఁజూడ నయ్యెడఁదానె యగుచుఁ । బాయక పోరాడి పటురభసమున
నురగసంహతిఁ ద్రుంచు నురగారిభంగి । గిరులను ధునుమాడు గిరిభేది కరణిఁ
జెనసి లేళ్లను ద్రుంచు సివ్వంగి పగిది । వనములు గాల్చు దావాగ్నిచందమునఁ
జించియు నొంచియు జీవనాశములఁ । ద్రుంచియుఁ ద్రెంచియుఁ దూల నేసినను
బంచత్వమునకోడి పాండవసేన । పంచబంగాళమై పాఱె భూపాల !
అదిచూచి యమసూతి హస్తంబు వీచి । ముదమున సేనల మొగి నిల్వరించి,
తనసహోదరులను దనయాత్మహితులఁ । గనుఁగొని వారితోఁ గరమర్థి ననియె :
" ఆవగా తనయుని నర్కనందనుని । జాపశిక్షకులను సైంధవాదులను
గడతేర్చితిరి నేర్పుకలిమిమై మీరు । పుడమిపై నాకాది భువనంబు లెఱుఁగ.
నాపూన్కి నీ మద్రనరపాల వరుని । నేపునఁ జంపెద నెట్లంటిరేని,
గొనకొని నా తేరు కుడిదిక్కునందుఁ । దనరంగ నకులసాత్యకులు రావలయు ;
నిట సహదేవుండు నీద్రుపదజుఁడు । ఘటన నా వామభాగమున రావలయు ;
అనమునఁ గపికేతుఁ డతిశౌర్యమహిమ । యనలార నావెన్క నలమి రావలయు ;
భీముండు సంవర్తభీముని రీతిఁ । బ్రేమ నాముందటఁ బేర్చి రావలయు.
వచ్చిన, రుద్రుండు వడిఁగాచెనేని । యచ్చుగాఁ జంపెద నాశల్యుఁడెంత ?
కృప కృతవర్మాహికేతను లాది । చపలు లీతనిఁ గావఁ జాలియున్నారు.
అటుగాన మీరును నాయోధవరులు । ఘటనతో రాకుండఁ గాపాడరండు. "

శల్య ధర్మనందనుల ద్వంద్వయుద్ధము

అన నట్లవారు నయ్యమసూతిఁ గూడి । చనుదెంచు నప్పుడు నంరంభవృత్తిఁ
గరి ఘీంకృతులు తురంగముల హేషములు । వరరథధ్వనులు నుర్వరఁ బిక్కటిల్ల
మృగరాజ యుగ్మంబు మెఱసిపోరాడు । తెగువ ధర్మజుఁడు మద్రేశుండుఁ బోర
వారి యుగ్రత చూచి వారువీరనక । పోరాడి రమరు లద్భుతమంది చూడ.
పనివడి యంతలోపలఁ గురురాజు । అనిలజు [1] సింహాంకమగు పతాకమును
వర శరాసనమును వాఁడితూపులను । బరువడిఁ జెండాడెఁ బరసేనలదర,

---

1. సింహాకమటు. (మూ)

అంతఁ గాలోదగ్రుఁడగు రుద్రుచూడ్కిఁ । గుంతి రెండవపట్టి క్రూరుఁడై మండి
విలు గుణధ్వనిచేసి వికటాస్త్రమొకటి । చెలఁగి రారాజు మూర్ఛిల్లఁగా నేసి
సారథిశిర మొక్క శరమునఁ దునుమ । నారథికుని రథహరులు వేవేగఁ
దొలఁగ నీడ్చుకపోయెఁ దొడరి యారథము; । కలఁగె మూఁకలు మహాకలకలంబయ్యె.
అదిగని గురుసుతుఁ డాదిగాఁ గలుగు । విదితప్రతాప దోర్విక్రమోన్నతులు
అనిలనందనుఁ దాఁకి యంతటఁబోక । యనయంబు మద్రదేశాధీశుఁ గడచి
సమవర్తిసుతు నేయ, సరకుగాఁ గొనక । యముపట్టి జగజెట్టి యందఱ గిట్టి
యల మహారథికుల నశ్వసంహతుల । బలములఁ గరులను బహురథంబులను
విలయ శరాగ్నుల వెల్మిడి నేసి, । కలయ నెత్తురువాన కాల్వల ముంచి
యత్యంతకాఠిన్యుఁడయి మృదువుడిగి । సత్యవ్రతాపుఁడై సమరంబు సలిపె.
'ఇతని నొంపంగరా దింద్రాదులకును' । 'ఇతనికి గురుశిక్ష యెట్టిదో!' యనఁగ
గమకంబు రెట్టింపఁ గలితోత్సవమున । దమ శంఖములు పూరితంబులు చేసి
యాగ్రహావ్యగ్రులై యకలంకవృత్తి । నిగ్రహాగతి మద్రనృపుఁడు ధర్మజుఁడు
పోరాడుచో, సైన్యములు తమలోన । "నీరీతి వీరల నిద్దఱఁజూడ
నేర్పున బలమున నిఖిలహుంకృతులఁ । గూర్చి తూఁచిన నొక్కకొలఁది యూహింప.
ఐనను శల్యుని నణఁచి ధర్మజుఁడు । ఈనేలయంతయు నేలకపోఁడు.
కాక యీశల్యుఁ డీఘనుఁ జంపి లోక । మేకమై కౌరవు కియ్యకపోఁడు."
అని పల్కుచోట మద్రాధీశ్వరుండు । తనర ధర్మజుని కోదండంబు ద్రుంచి
శరముల నొప్పింప, సమవర్తిసుతుఁడు । వెఱపున మఱియొక్క [1] విలుపూని శల్యు
మున్నూఱు తూపుల మూర్ఛితుఁ జేసి । క్రన్నన [2] వాజుల ఖండించి మించి
సూతుని దేహంబు చూర్ణంబు చేసి । యాతపత్రము టెక్కెముపలీలఁ ద్రుంచె.
కరమాడకున్నట్టి [3] కల్యునిశల్యు । నరవడి నేకీడు నొందునో యనుచు
ద్రోణి యప్పుడువచ్చి తన తేరిమీఁదఁ । ద్రాణమై నిడి యేఁగెఁ; దదనంతరంబ
భూనాథ, శల్యుండు పోరిలో వికల । మానసుండైన ధర్మజుఁడు పెల్లార్చెఁ;
సేనలు పరసేనఁ జెలరేఁగి తఱిమె. । మానక శల్యుండు మఱియంతఁబోక
తెలిసి వేఱొక తేరు తెప్పించి యెక్కి । విలుగొని పటురోష విస్ఫురితాస్యుఁడగుచు
గ్రహరాజుపై వచ్చు రాహుచందమునఁ । దహతిహా గోపాగ్నిఁ దఱిమి యేతెంచి

1. వెఱవూని. 2. రాజుల. 3. ఖల్యు. (మూ)

ధర్మజుఁ దాఁకి మద్రక్షమావిభుఁడు । చర్మభేదనసారసం బేయుటయును,
అది ద్రుంచి ధర్మజుఁ డంబకం బొకటి । యుదరమేయుటయును శల్యుఁడు మూర్ఛనొంది
తరమిడి మఱికొంత తడవుకుఁ దెలిసి । వరమార్గణోదగ్ర వర్షంబు గురిసి
యలుకమై ధర్మజు నైదుతూపులను । గలఁచినఁ, గలఁగక కాలునిపట్టి
పఱియలుగా నంతఁ బసిఁడి కత్తళము । నఱికె జయోన్నతి నవశరంబులను.
నఱికిన శల్యుఁ డున్నతవిక్రమమునఁ । దఱలక కఠినకత్తళ మొప్పఁ దొడిగి
మారుతిజోడు ధర్మజుని కత్తళము । ఘోరంబుగాఁ ద్రుంచి కోయనియార్చె.
ఆర్చి వారలవిండ్లు నరదముల్ హయులుఁ । బేర్చి బాణము లేసి పృథివిఁ గూల్చినను,
విరథుఁడై కౌంతేయవీరుఁడు వగలఁ । బరితాపమునఁ బొంది బహుచింతనొంది:
"యింకనాకీయాజి నెక్కడిజయము ! । పంకజాక్షుండన్న పలుకేలతప్పు !
ఈతని యెటుల కిట నేమిచెప్ప । నాతత బ్రహ్మాండ మవియకయున్నె !
గెలిచెదననుటెల్లఁ గేలిమైఁ గల్ల; । గెలువలేఁ డీశల్యుఁ గృత్తివాసుఁడు.
మానమే తోడవుగా [1] మనుచున్నయట్టి । యేనేల పూనితి నీ రణంబునకు !
సత్యభామాప్రాణసచివుని మాట । సత్యంబుగాక యసత్యమేలగును !
వినఁ గానిమ్ము నాయాత్మరోషంబు । ధీనుతగతితోడఁ దివురుచున్నదియు;
ధార్తరాష్ట్రుల యిష్టదైవమైనట్టి । ధూర్తు శల్యునిఁ ద్రుంతు దురములో నిపుడు."
అనియాత్మలోపల నఖిలాండ నిలయు । వనమాలి సద్భక్తవత్సలు శార్ఙ్గి
వేదాంతవేద్యుని [2] విశ్వైకజనకు । నాదినారాయణు నంబుజోదరునిఁ
దారకబ్రహ్మ విస్తారక మూర్తిఁ । గారుణ్యగుణాలోలుఁ గల్యాణశీలు
దేవకీనందను దివ్యప్రకాశు । శ్రీవిష్ణుఁ గృష్ణు సుస్థిరముగా నిలిపి
'నరుఁడాజిసేయుచో నరుని యగ్రమున । వరశూల హస్తుఁడై వైరిసంఘములఁ
బరిమార్పఁ గంటి నేఁ బార్వతీనాథు । నరుదార నతనికి నంజలి సేతు'
నని యిష్ట దేవతా ప్రార్థన చేసి । యెనయ నమ్మద్రేశు నేసి నొప్పించి
చాపంబు నుగ్గాడి సారథిఁ దునిమి । తూపులఁ దేరుతుత్తునుకలు చేసి
కవచంబు ఖండించి కాండత్రయమున । వివశుఁగా నేసిన, విరథుఁడై నిలిచి
వాలును బలకయు వడిఁ బూనివచ్చి । వాలిక యమునికై వడి నరుదేరఁ,
గరువలిసుతుఁడు నగ్గలిక బెగ్గిలక । కరవాలుఁ బలకయు ఖండించివైచె.

---

1. మనినట్టియేను. 2. విశ్వేశ. (మూ)

వైచినఁ జలనంబు వడినాత్మలేక । చూచి వేఱొకగద సారిదిఁ గ్రిప్పచును
వచ్చినఁ, గవ్వడి వరబాణ మొకట । గ్రుచ్చి ఖండించి మిక్కుటముగా నార్చెఁ.
అంతఁ గంకటధారియై బీరువోక । వంతంబుతోడ నప్పార్థునిఁ గదియ
నావేళ శైనేయుఁ డది ద్రుంచివైవ । నావలనొకశూల మంకించివాడిచె.

ధర్మజుఁడు శక్తిప్రయోగించి శల్యునిఁ జంపుట.

పొడిచిన నదివెలిపుచ్చి ధర్మజుఁడు । కడుఁ బెక్కుతునియలుగ ద్రుంచివైచి
విడువని చలమున వెనుకకుఁ బోక । తడయక వీనితోఁ దడవేల యనుచుఁ
బరమేశ్వరుఁడు మున్ను పాలించినట్టి । సురుచిరంబగుశక్తి సారిది నర్చించి
వేదమంత్రంబుల వినుతు లొనర్చి । యోదటఁ గలితాట్టహాసమాదాని
శత్రుసూదన జయస్థానమాదాని । వృత్రారి పరిభూతి వెలసినదానిఁ
గాలదండాకృతిఁ గైకొన్నదాని । వ్రేలుత్రేతాగ్నుల విధమైనదాని
ఘుర్ఘుర ఘనఘోష గాఢమా దాని । నిర్ఘాత నిబిడ సన్నిహితమాదాని
ఘుమ ఘుమాకారమై ఘోషించుదాని । సమవర్తిసూతి హాస్తమునఁ గీలించి
రాజులలో ధర్మరాజ నాదేని । యోజ నాతమ్ము లత్యుత్తములేని
దేవిపాంచాలి పతివ్రతయేని । దేవకీసుతుఁడు నాదిక్కగునేని
కురుబలం బాహుతిగొనఁ గల్గుదేని । సిరుల సామ్రాజ్యంబు చేకొందునేని
యీదుర్మదాంధుని నీశల్యుఁ బట్టి । యీదివ్యశక్తిచే నిటఁ ద్రుంచువాఁడ."
అనివైచెఁ గాలోరగాకార శక్తిఁ । బనుపడి మనసేన పరసేన లదర.
అది మింట మంటలు నదరంట నంటఁ । ద్రిదశులు భీతిల్ల దిక్కులుద్రెళ్ల
వారిధుల్ కలఁగంగ వసుధ కంపింపఁ । దారలు డుల్ల భూధరములు డొల్ల
[1] శతశత శతకోటి సన్నిభంబగుచు, । నతి కాలకూట కూటాధికంబగుచుఁ
జండ మార్తాండ ప్రచండ దోర్దండ । చండిమ సత్ప్రభా సంభ్రమంబగుచుఁ,
గిన్నర గంధర్వ ఖేచర యక్ష । పన్నగ గుహ్యక భయదంబు నగుచు,
నివుడుచు నమ్మద్రనృపవరు భద్ర । కవచంబుఁ ద్రుంచి యొక్కట నురస్థలము
వ్రక్కలుగాఁజేసి వడిఁదూటి పాటి । తక్కకాశక్తి పాతాళంబు గాఁడె.

---

1. శతశతాయుత. (మూ)

ఆ శక్తిపాతంబునందు శల్యుండు । ఆశయ్యా పవిఁగ్రుంగు నద్రీంద్రుభంగి
వెడవెడ మూర్ఛన్న వెట్టి త్రిమ్మరుచుఁ । బుడమిపై నప్పుడు బొరగిలఁ బడియె.
నదయుఁ డజాతశాత్రవునితోఁ బోరి । కుదిసి పాపము గట్టుకొన్నట్టి తప్పు
ఏవిధంబునఁ బాయదీఁకనని తలఁచి । భావజ్ఞుఁడగుఁగాన భక్తియుక్తులను
శిరము ధర్మజుదిక్కు చేతులుచాచి । యురవొప్ప సాష్టాంగ మెఱఁగెనో యనఁగ
రతులచేఁ జొక్కిన ప్రాణేశ్వరుండు । సతికుచ యుగళిపై జాఁగెనో యనఁగఁ,
గేలీ వినోదమై క్షితికాంతఁజేరి । యాలింగనము చేసె నర్థితో ననఁగఁ,
గురుకుమారకులెల్లఁ గోరి [1] తోడ్తెచ్చి । పరఁగ శల్యుని యాగపశువు గావించి
కొదలేని ధర్మజు కోపాగ్నిచేతఁ । గదనరంగంబను ఘనకుండమందుఁ
బూర్ణాహుతుల వ్రేల్చిపోయిరో యనఁగ । నర్ణవధ్వని శల్యుఁడణఁగుట చూచి
ధర్మజుఁ డఱనవ్వు దళుకొత్తుచుండ । నర్మిలిఁ దనవారి కప్పుడిట్లనియె :
“ జగతి భీష్మద్రోణ సైంధవాదులకు । మగఁటిమి నెక్కుడై మలసిన ఘనుఁడు ;
వీఁడాజిలోపల వెసఁగ్రుంగెఁ గాన । నేఁడువో కురురాజు నిజముగాఁ జచ్చె.
మానహాయంబున మెఱసె నాకీర్తి ; । వాసవాదులు నన్ను వడిఁ బోలలేరు.
భీమునిచేఁ గురుపృథ్వీశ్వరునిని । భీమాహవమునఁ జంపించెద నిపుడు.
కురుశేష మాహుతిగొని నన్నుభూమి । పరిపాలనప్రౌఢిఁ బాలింపుఁ ” డనిన
విని యెల్లవారును వెస నుత్సహించి । యనిసేయఁ దొడఁగుచో నపు డేమిచెప్ప
శల్యుఁడీల్గుట మనశ్శల్యమై వగలఁ । గల్యంశభవుఁడు తక్కక మూర్ఛనొందె ;
కృపుఁడు వాపోయె ; నాకృతవర్మ శకును । లపుడు దుఃఖించిరి యాసమయమునఁ
జననాథ, శల్యుని సహజన్ముఁ డొకఁడు । ఘనుఁడు ధర్మజుఁ దాఁకి కడుసంభ్రమమునఁ
దుములంబుగా వచ్చి తూపులు వఱప । సమవర్తిసుతుఁడు విచ్చలవిడితోడ
వానిసారథిఁజంపి వాజులఁదునిమి । మానైన యొక దివ్య మార్గణంబునను
మరకతమాణిక్య [2] మకుటాఢ్యమైన । శిరమటు ఖడించి చెలరేఁగి యార్చె. ”
అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయ క్షితిపతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యమ్మీఁద । నెప్పాటఁ గథచెల్లె నెఱిఁగింపు మనిన
రాజశేఖరనుత, రాజీవనయన, । తేజోదివాకర దేదీప్యమాన,

1. తోడ్తెంచి. 2. మకుటోక్త. (మూ)

నరకాసురాంతక, నగధర, కృష్ణ, । మురహర, సర్వేశ, పురుషోత్తమాఖ్య,
ఘనమౌని హృద్గేహ కలిత సందోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీవేంకటాధీశ,
భక్తవత్సల, జగత్పావనమూర్తి, । ముక్తిప్రదాయక, మ్రొక్కెదనీకు.
ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
మగు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన సుకవీంద్ర వర్య
రచితమై శల్యపర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థయుతముగా నొక్కటియయ్యె.

ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీ కలితాకార, చిత్తజ జనక, । కాకోదరాధీశ ఘనభోగ శయన!
జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు । ఘనతతో భారతకథ చెప్పఁదొడఁగె:
ఆరీతి మద్ర దేశాధీశ్వరుండు । ధారుణీ నాతనితమ్ముండుఁ దెగినఁ
గుపితుఁడై కృతవర్మ గోవిందునసుజుఁ । జపలత నొప్పించి చాపంబు ద్రుంచె.
త్రుంచిన మఱియొక్క దొడ్డచాపంబు । మించిన శౌర్యంబు మెఱయంగఁదాల్చి
పోకు పోకిఁక నెందుఁబోయెద వనుచు । వీఁకమై నాతని విల్లు రథంబు
నూతాశ్వ పటలంబుఁ జూర్ణంబుచేయ । నాతఁడుఁ గృపుఁడంత నడ్డంబు వచ్చి
తన తేరిపై నిడి దవ్వులఁ దొలఁగ । మనసేనలటు వాఱె మండలాధీశ!
అంత నా పార్థివుఁడట వేఱె తేరు । సంతోషమున నెక్కి సాత్యకిఁదాఁక,
నెడచొచ్చి ధర్మజుఁడేపున నతని । కడిఁది రథాశ్వ సంఘముల ఖండించె.
హరులు నాశంబైన యాదవోత్తముని । గురునందనుఁడు వచ్చి కొనిపోయెఁ దొలఁగ.

శల్యుచుట్టము లొక్కమొగి ధర్మజుఁ బొదువుట

అపుడు కృపాచార్యుఁ డాద్రోణసుతుఁడు । నృపులును రాజులు నెమ్మితోఁ గొలువఁ
జారుప్రతాపులు శల్యుచుట్టములు । కోరికఁ గోటానకోటులు గొలువ,
సకలకుంజరములు సకలాశ్వములును । బ్రకట కాల్బలములుఁ బ్రముఖులై నడవ,
దానధారల మదదంతిపై నెక్కి । భానుదీప్తులఁ జాలఁ బరిహసింపుచును
గురుతింప నీపెద్దకొడుకు కౌరవుఁడు । తిరమొప్ప రెండవ దేవేంద్రుఁడనఁగఁ
బఱతెంచి చతురంగ బలములుఁ దాను । నఱిముఁడిఁ బరసేన నంటఁగఁ దాఁకె.
తాఁకినచోట నాధర్మనూనుండు । నాక్రీడియును భీముఁ డాసాత్యకియును
ద్రుపదసంభవులు బంధురసైన్యములును । నిపుణతఁ దాఁకిరి నీ కేమిచెప్ప.
తాఁకినఁ గురురాజు తనయాత్మలోన । "వీఁకమై నీక్రీడి వ్రేల్మిడిలోన
సకలసైన్యంబుల సమయింపఁ గలఁడు. । ... ...
ఇప్పోరుఁ దాఁకఁగ నెవ్వఁడు గలఁడో! । దవ్వులమనసేన దగిలి పాఱెడిని;

నేనంటినా పగనెఱినింత దెగఁడు ; । మానుగాఁ గృపుఁడంటిమా చోరఁడతఁడు ;
కృతవర్మనంటిమా గీడ్పడినాఁడు; । కృతము సౌబలుఁ డిందుఁ గినియంగ వెఱచు;
తక్కినవార లుద్ధతి మోహరింపఁ । దక్కుదురిట, నాకుఁ బ్రాణమైనట్టి
ద్రోణసూతియె కాని తోడరంగ లేఁడు, । నాణెంబుగా" నని నయమొప్పఁ బలికె:
"గురుపుత్ర, మనసేనకును నాకు దిక్కు । అరసి చూచిన నీవె యన్యులులేరు.
నమ్మితి నే నిన్ను నాసేనఁ గాచి । నెమ్మి రక్షింపు మన్నించియీవేళ.
శల్యుఁ డీల్గినచోట సమరభారంబు । లౌల్యత నీవెకా లలి నాత్మఁ దలఁపు.
కౌంతేయవరులను ఖండించి మించి । వింతగా సామ్రాజ్యవృత్తి నాకిమ్ము."
అనవు డశ్వత్థామ యధిపతిఁ జూచి । ఘనతరశౌర్యంబు గానరాఁ బలికె :
"ఇంతచెప్పఁగ నేల యిభపురాధీశ! । రంతుగా నిట్టిభారము నాదిగాదె!
ఈసేనఁ గావక యేనూఱకున్న । హాసంబుసేయరే! యఖిలమానవులు.
దేవర యొక్కింత ధృతి చిక్కఁబట్టి । భావించి చూడుఁడేర్పడ" నంచుఁదోడరె.
అంత నర్జున కీచకాంతకులొక్క । సంతత సంధాన శరవృష్టిచేత
మద్రాధిపతిసేన మాటమాత్రమున । క్షుద్రమై యమపురిఁ జొరఁ జేసిరపుడు.
పగవారి నణఁచిన పాండవసేన । యగణితధ్వనుల మిన్నగల నార్చుటయుఁ
బరవశమై ప్రాణభయమునఁ బొంది । నరనాథ, మనసేన నాల్గుదిక్కులకుఁ
బఱవ విషణ్ణుఁడై పౌరవేశ్వరుఁడు । అఱిముఱిఁ బెద్ద శోకాతురుండగుచుఁ
"గొనరక దైవానుకూల్య మెవ్వరికిఁ । బసగలుగును వాఁడెపార్థివేశ్వరుఁడు.
ధరణి నిర్భాగ్యుండు తత్పదబుద్ధి । పరుఁడు కానేర్చునే పరికింపనెందు?
డాఁకొన్న కపటనాటకసూత్రధారి । కైకొని యట వారికర్తయైయుండ
మహియంతటికిని ధర్మజుఁడె రాజగును; । సహజమై తనకపజయమె గాఁబోలు."
ననుచుఁ జింతాక్రాంతుఁడై యుండె ననిన । విని యాంబికేయుండు వేదనఁబొంది,
"గాంగేయుఁ డాచార్యకర్ణాదిరథులు । సంగరంబున నేఁడు చచ్చినట్లయ్యె;
కడు యోధులఁట మఱి కవ్వడి భీము । లడరంగ జయమేమియరుదు చర్చింప!
హరి భక్తులకు నేలయాపదగలుగు ? । హరి పరాయణులకు నఖిలభూపత్వ
... ... । సిరులు ముప్పిరిగొని చేకూరకున్నె !
అటుగాన హరినొల్లనటువంటిమనకు । నిటువంటి కీడొంద కేటికిమాను !
అరిభంజకంబును నరివినాశకము । హరిభక్తియేగాన హరిభక్తులకును

నరిసమానులులేరు సంజయ, భువిని. । వెరవొప్ప మేల్గీడు వినకపోరాదు
ఘనత నాతగువాతికథచెప్పు" మనిన । నెనయంగ సంజయుఁ డిట్లనిపలికె :
" తన సేనపఱచినఁ దలఁకిరారాజు । కనలి యేనుఁగుడిగ్గి ఘనరథంబెక్కి
యలఘుఁడై సేనల కడ్డంబు వచ్చి । యెలుఁగెత్తి "ననుఁజూడుఁ డేలపాఱెదరు?
అడవులు కొండలునట గుహాగుహాలు । నడరి శాత్రవకోటి కడ్డంబులగునె!
ధీరత ననిలోనఁ దెగి పాఱువాఁడు । ఆరయ యమపురి నరిగఁపు గాఁడె!
అటుగాకనిల్చిన నాజిఁ జచ్చినను । దటుకున నింద్రపదంబు సిద్ధించు;
గెలిచిన సత్కీర్తి గీల్కొను నిందు! । నెలకొన్న ప్రాణంబు నిత్యంబుగాదు.
కొంచెపు సేనతో గోవింద జిష్ణు । లంచితంబుగ డస్సి యున్నవారు.
మీకేల మగఁటిమి మేలు వోకార్చి । కాకులగతి ధాత్రిఁ గడవఁ బాఱఁగను!
గెలుతు నవశ్యంబు కితవశాత్రవుల । నిలువుండు నడువుండు నెఱిఁ జంపుఁ డరుల."
అని సేనఁ బురికొల్పి యబ్ధీంద్రునకును । ఘనతఁ జెల్లెలికట్ట కరణియై తాఁకె.
తాఁకిన నప్పుడు ధరకు లంఘించి । కాఁకమై భీముండు గదత్రిప్పి పేర్చి,
"కౌరవాధములార! కఠినాత్ములార! । యీరీతి మృతిగోరి యేలవచ్చెదరు?
నాగద మాడుఁడు నరుఁ జూడుఁడిపుడు । ఏగతిఁ బోదురో యెఱుఁగరు మీరు.
చలవదు నాదృష్టిపలలకుఁ బాసి । తొలఁగుఁడు తొలఁగుఁడు దూరంబుగాను."
అనుచు రోషాభీలుఁడై బాడబంబు । వనరాసు లింకించువడువునఁ దొడఁగి
విసువ కిర్వదిరెండు వేల సద్భటులఁ । బొసఁగఁ గురుక్షేత్రమునకు బలిచ్చె.
ఆయెడఁ గరిరథ హయసమూహములు । సాయక తమసేనపైఁ గదియుటయు
గాండీవి లయకాలకాలుఁడై పేర్చి । ఖండించె వేల్మిడి గజసహస్రముల.
నకులానుజన్ముఁడు నకులుండుఁ గూడి । యొకటియై చంపుచో నొగినేమిచెప్ప

ధృష్టద్యుమ్న సాత్యకులచే సాల్వుఁడేనుఁగుతోఁగూడ మడియుట

నంత సాల్వుఁడు మదహస్తిపై నెక్కి । మంతనంబున మాఱుమలయుచు వచ్చి
కరుల ఘోటకములఁ గాల్బలంబులను । శరవహ్నిఁ గాల్చుచు శమనజుఁ దాఁకి
కౌంతేయ విభులపైఁ గడిమిచూపుటయు । వింతగా నది చూచి వెసద్రుపదజుఁడు
నవలీల మార్కొన్న, నతనిపై హస్తిఁ । [1] గవియించి డీకొల్పి కడఁగితొక్కింప,

1. గవయించి. (మూ)

నతఁ డర్ధమార్గంబునందు వేతగిలి । వితత గుణధ్వని పీఁక మ్రోయించి
హస్తి కుంభస్థలి యటుచూచి పేర్చి । ప్రస్తుతమతి నొక్క నారాచమ్ము
దొడిగి యేసిన, దాని తుండంబు దూఱె । తడయక కుంభమధ్యము ప్రక్కలింప
ఛిద్ర ఘీంకారంబు సేయుచు మగిడి । భద్రగజేంద్రంబు పాఱెఁ; బాఱుటయు,
నంతఁ బ్రకోపుఁడై యాసాల్వనృపతి । దంతావళంబు నుద్ధతి మఱిడించి
ద్రుపద సంభవుఁ దొడుసోఁక గదియించి । నిపుణుఁ డాతని తేరు నెఱి నెత్తఁబూప
నట్టి యావారణ మది కబళించి । పట్టిన, భీతుఁడై పాంచాలసుతుఁడు
మెట్టిన లగువున మేదిని దాఁటి । కట్టెఁడిజయమేరి గదగొని పాఱె.
అంత నాతని తేరు హయసారథులను । ఎంతయు సాల్వుండు నిభముచే నపుడు
దివికి నెత్తించి వేత్రిప్పించి భూమిఁ । దొవకి వేయించి తాఁ ద్రొక్కింపఁ జూచి
కరుపలి సుతుఁడు శిఖండి సాత్యకియు । శరవృష్టి గురియుచు సాల్వుఁ దాఁకుటయు,
నా సాల్వుఁ డందఱ నంబకంబులను । ఓసరింపఁగఁ జేసి యుగ్రుఁడై పేర్చి
నరసతఁ దను వినుచ్చరులు మెచ్చఁగను । ఉరుతర జ్యాఘోష మొనరించుటయును
పాంచాల సుతుఁడంతఁ బాటించి సిగ్గు । మించిన కడిమిమై మెఱయ నేతెంచి
గాంభీర్యమూర్తియై గదవుచ్చి యపుడు । కుంభి కుంభస్థల కూటంబు వ్రేయ,
నదియు ఘీంకార శబ్దావలితోడ । మదమేది గిరిగూలుమాడ్కిఁ గూలుటయు,
నాసమయంబున నచ్యుతానుజుఁడు । నా సాల్వభూపతి నట్టిట్టునాక
శితశిలీముఖమున శిరముఖండింపఁ । బ్రతిలేక మనసేన పాఱెఁ; బాఱుటయుఁ
దదనంతరంబ [illegible]దవపుంగవుఁడు । చెదరకుండఁగ సేనఁ జయ్యననిలిపె (?)
కృతవర్మ సాత్యకిఁ గేలిమైఁ దాఁకి । చతురత నాతని చాపంబుద్రుంచె.
ద్రుంచిన వేఱొక్క దొడ్డచాపంబు । సంచితగతిఁ దాల్చి యా రథాశ్వములఁ
జాపంబు నూతునఁ జక్కాడి సైవ । నాపజ్జ విరథుఁడై యాకృతవర్మ
శూల మొక్కటి గొని చూచి సాత్యకిని । నోలిమై వైచిన నొగిఁ ద్రుంచెనతఁడు.
ద్రుంచి యంతటఁ బోక తోడ్తైన నతని । గంచు[1] మించుగ నేయఁ గనలి కౌరవుఁడు
పాండుసూనులమీఁదఁ బైఁబడి దోష । చండమదోద్వృత్తి శర[illegible]రంపరలఁ
బొదివి వారలపైపైన[2] భూరి వారాశి । నుదమెల్ల నాభీల మథనంబు చేసె.
అంతఁ బాండవులును నఖిలసేనలును । బంతంబు తీయక పైఁబడి పోర

1. టెంచుగ. 2. బోరి. (మూ)

నా వీరవరుఁడంత నాగ్రహవృత్తి । భూవినుతంబుగఁ బోక తానిల్చి
నుతశక్తి ధర్మజు నూఱంబకములఁ । బ్రతిన మారుతిని డెబ్బది సాయకముల
సహదేవు నెనిమిది శరముల నకులుఁ । దహితహ నాలుగస్త్రములను మఱియుఁ
బాంచాలసుతుని [1] సప్తాంబకంబులను । బాంచాలిసూనులఁ బంచశరముల
సాత్యకి నన్నూఱు శరములనేసి । యత్యుగ్ర మూర్తియై యార్చి సైన్యములఁ
బగిలఁ బ్రడెంటను బదుమూఁట మూఁట । విదితంబుగా నేసి వెస నంతఁ బోక
నకులానుజుని విల్లు నడిమికిఁ ద్రుంప । వికలుఁడై యతఁ డొక్కవిల్లు సంధించి
పదపడి [2] పోరుచోఁ బాండవసేన । లదయులై శరవృష్టి నాఁగిన, నతఁడు
దృష్టిచలింపక తిరుగుడు వడక । దృష్టినిఁ గరములఁదీవ్రత చూపి,
తనువుల నెత్తురు దట్టమై భువిని । ఘనతఁ బ్రవాహంబుగాఁ బ్రయోగించె.
మన సేన లారీతి మఱి పాండురాజు । తనయుల సేనలఁ దగనొంచుచోట,
ననఘు ధర్మజుమీఁద నప్పుడా శకుని । తనపాటు చూడక తావచ్చి తాఁకి
శరములు వర్షించి శమనజు తేరి । వరహయంబులఁ బట్టి వారకకూల్చి
యవశుఁగా నేయుచో నంతటిలోన । నవనీశ, సహదేవుఁ డడ్డంబు వచ్చి
తన తేరిపై ధర్మతనయుని నునిచి । కొనిపోయె నప్పుడా ఘోరాజి వెడల.
మఱివేఱు తేరు ధర్మజుఁడపుడెక్కి । యఱిముఱిఁదాఁకి ఘోరాస్త్రంబులేయ
శరముల నవి ద్రుంచి సౌబలుఁడేచి । యరయంగ ముంచెఁ దోయధిముంచినట్లు.
నకులుని తోడుత నవ్య విక్రముఁడు । శకునిసూనుఁడు పోరె జయకాంక్షమహిమ.
వడి సాత్యకియుఁ గృతవర్మయుఁ దొడరి । విడువక పోరిరి విశ్వంబు దలఁక.
ధాగణిఁ గృపుఁడును ద్రౌపదిసుతులుఁ । బోరిరప్పుడు మహాద్భుత శక్తి మెఱసి.
మఱివారిభటులును మనవారిభటులు । నఱక పోరాడిరి యుర్వీతలేశ !
అమరేంద్రసూనుఁ డట్లాతుములమున । సమరసైన్యము [4] బారిసమరుచు వచ్చి
కృపురథాశ్వముల నిషకృతి నేలఁగూల్ప । నపుడు ద్రోణతనూజుఁ డడ్డంబు వచ్చి
తన తేరిపై నిడి దవ్వుగాఁ బోవఁ ! । గనుఁగొని కౌరవాగ్రజుఁడు రోషించి
రయమున నేనూఱు రథములవారి । భయమేది యయ్యముఃట్టిపైఁ బనుపఁ,
గనుఁగొని యంత శిఖండి కోపించి । కనుఁగవ నపు డగ్నికణములు దొరుఁగఁ
బూని యొక్కనినైనఁ బోరిలో బ్రదికి । పోనీక నిశ్శేషముగా జంపివైవఁ,

---

1. సప్తమార్గణంబుల. 2. పొరుచో. 3. ద్రుంచె. 4. బారజమరుచు. (మూ)

దఱచైన యుత్పాతతతులు చూచుచును । బఱచెను గురుసేన బహుముఖంబులను.
ఆ దుర్నిమిత్తంబు లవి లెక్కగొనక । యాదట సౌబలుం డహి కేతుకనియె :
" ఓసుయోధన, నీకు నొకటిచెప్పెదను । నాసాహసంబును నను జూడు మిపుడు.
మోహరింపుఁడు సేన ముఖమున మీరు. । ఆహవంబున నేను నా పాండుసుతుల
ఖండించి సామ్రాజ్యకలితుఁగా నిన్ను । దండిగా నేలింతు ధరణి యంతయును;
పాలించి యనుపు నీపాదంబులాన; । గాలిమాటలు గావు కనుఁగొను." మనఁగఁ
బొల్పడినట్టి యాబలు మొగ్గరంబు । వేల్పువట్టినవాని విధమునఁ జూచి,
కడు సంతసిల్లి యగ్గాంధారిసుతుఁడు । తడయక శకునితోఁ దా నిట్టులనియె :
" మున్ను ద్యూతనిమిత్తమున రాజ్యమెల్ల । నెన్నంగ గెలిచి నాకిచ్చితిగాదె!
మొనసి యాహవరంగమునఁ బాండుసుతులఁ । బెనఁచి యిప్పుడు నీదు భీకరాస్త్రముల
పాలుగావించి నిర్భయవృత్తి రాజ్య । మేలింపు మామ, నీకిది వేళ." యనిన
సౌబలుఁ డాహవోత్సాహంబు మీఱఁ । గా బలంబులతోడఁ గడఁగిన, నపుడు
అంతకసుతుఁడు తనంతరంగమున । సంతసంబంది యా సహదేవుఁ జూచి :
"భీతిల్లి పోరాని పెడమొగ్గరంబు । నాతత కాంభోజయవనాశ్వములను
గూడి పెల్లార్చుచు గుణనిస్వనముఁ । నోడక [1]గావించి యొనరఖడింపు."

శకుని సహదేవు లాశ్వికసహాయులై ఘోరంబుగాఁ బోరుట

మనవుడు నట్లకాకని మాద్రిసుతుఁడు । మనమున రాగిల్లి మఱి విజృంభించి
తొడరి పోరాడుచోఁ, దుములంబునందుఁ । బడ వచ్చువారును బడియెడువారు,
మల్లయుద్ధంబున మ్రగ్గెడువారు, । భల్లాయుధంబులఁ బడ వ్రేయువారుఁ
గరవాలములఁ దలల్ ఖండించువారు । సురియలఁ జెండాడి స్రుక్కించువారు
గదల నెత్తులు వివ్వఁగాఁ గొట్టువారు । పదముల నొండొరుఁ బడఁ దన్నువారు
నొకని గుఱ్ఱంబుపై నొకఁ డెక్కువారు । సకలంబుగా నస్థిచయ మేర్చువారు
పొడిచి గంట్లను దూరిపోమోపువారు । తొడిఁబడ గుండెలు దొరిఁగించువారు
ముక్కులుఁ జెవులును మొగిఁ ద్రెంచువారు । చక్కగా హయములఁ జంపెడివారు
నీరీతిఁ బోరాడ నిరువాగురాయు । ఘోరమై యుండె నెక్కుడు పేర్మితోడ.
అంత సౌబలుతోడ నాసహదేవుఁ । డెంతయుఁ బోరుచో నిట ద్రుపదజుఁడు

---

1 రానిచ్చి. (మూ)

తెఱలక కలఁగక తెగువవిడ్వడక । యఱలేని కడఁకతో నప్పుడుప్పొంగి
యతుల రౌద్రాకారుఁడై చెలరేఁగి । ప్రతివీరసేనల బహురక్త శల్య
భూరిమేదోమాంసములుఁ బునుకలును । ధారుణి రాల్చుచు ధరఁ గూల్చుచుండె.
ఆరీతి నుభయ సైన్యంబులవారు । వీరులై ధీరులై వెస ససహాయ
శూరులై క్రూరులై సొరిదిఁ [1]పోరఁగను । ... ...
పాంచాల సుతునొంచి బలియుఁ డాశకుని । యంచిత ద్యుతులతో నట వేగ మరలి
"వేఁడి కౌరవరాజు వేఁడి నాస్వామి । వేఁడి వేఁడీ" యని వెదకుచు రాఁగఁ
జతురత శకునితో సైన్యమిట్లనియె : । "హితమతిఁ గౌరవు నిక్కల వెదక ?
అదెచూడు సేనల [2]నాఁచుచున్నాఁడు; । పొదలి పాండవులతోఁ బోరుచున్నాఁడు;
పోవలసిన నందుఁ బో" మ్మన్న నతఁడు । నావేళ నావిభు నత్రాత్తి చూచి
చేరంగఁజనుదెంచి చెలఁగి యట్లనియె : । "పౌరవేశ్వర, మెండుబలములనెల్లఁ
గరితురంగాదులఁ గడ తేర్చినాఁడ. । ధరణి నీవేళల దాఁగక మనము
ప్రాణవంచన లేక [3]పైకొన్నఁగాక । త్రాణఁ బాండవులను ధర గెల్వరాదు."
అనిన సంతోషించి యాకౌరవుండు । తను గూడుకొని మదోద్దండుఁడై నడవఁ
గేశవుఁ గనుఁగొని క్రీడి యిట్లనియె : । "ఆశమానఁడుగదా యహితకేతనుండు !

దుర్యోధనుని మౌర్ఖ్యంబుద్దేశించి కృష్ణార్జునులు సంభాషించుట

వెనుఁబాటు మది నరవీసంబు లేక । యనిసేయఁ దివురుచున్నట్లున్న వాఁడు.
వీఁడుగో మనసైన్య వితతి మధ్యమున । వాఁడిమి వాటించి వచ్చుచున్నాఁడు.
వచ్చుఁగాకేమి నా వాఁడిబాణముల । గ్రుచ్చెదఁ గురుసేన కుంభినిఁ గూల.
ఉడుగక తీవ్రత కోపలేననక । తోడరి రథంబీవు తోలుమీ కృష్ణ !
తివిరి పద్నెనిమిది దివసంబులయ్యె । వివరించి యరిసేన విసిగితి నఱకి.
పూర్తిమైఁ బోలని పోల్కినున్నదియు (?) । ధార్తరాష్ట్రులసేన తఱుగదేమి యును.
నిచ్చలుఁ బరికింప నిన్ననేఁటికిని । మచ్చిక మనసేన మహినెంత యణఁగె.
ఆపగానందనుఁ డనిఁ జన్నపిదప । నీపౌరవుఁడు సంధికిట వచ్చుననుచు
నామదిలోఁ దోఁచె నవి నొల్లఁడయ్యె । నేమనఁ గలదింక నిందిరారమణ !

1. పోరుచును. 2. నేఁచు. 3. పోరిన. (మూ)

మున్నాజిలోన భీష్ముని చావుచూచి । యెన్నఁగా భగదత్తుఁడీల్గుట చూచి
యనిలోన సైంధవుఁ డణఁగుటచూచి । గొనకొనియాచాపగురు చావుచూచి
దుశ్శాసనుని చావుతొలఁగకచూచి । దుశ్శీలి కర్ణుండు ద్రుంగుటచూచి
గుడ్డిపాపాత్ముండు గుదియింపఁ డయ్యె, । దొడ్డమూఢుఁడుగదా ! దుర్యోధనుండు.
పోరికిప్పుడు మదిపూనుట[1]యెన్న । వీరుఁడింతటివాఁడు వెదకినఁ గలఁడె !
తుది నేఁడు శల్యుండుద్రుంగుట చూచి । యిదె వచ్చినాఁడు తానెంతటివాఁడో !
కోరి భీమునిచేతఁ గూలినఁగాక । యూరక తానేల యుర్విపాలిచ్చు !
సారసనేత్ర, నాచండకాండముల । ఘోరాజిసేనలఁ గూల్చెద." ననిన
యాదవతిలకంబు నప్పార్థుఁ జూచి । "యీదెస నీమాట లివి నిజంబగును ;
రాయబారము మున్ను రయమున నేను । ... ...
విదురుఁడెఱుంగఁగా వేవురెఱుంగ । జెదరి నన్ బట్టఁజూచినవాఁడు గాఁడె !
అదిగాక ద్రౌపది నట భంగపఱచి । వదరిలక్ష్మికిఁ బెడఁ బాయంగఁ జేసి
యాకలంబులు దిని యలమటఁబొందఁ । బ్రాకటారణ్యంబుపాలు గావించి
విరటుపాళెంబున వీడ్వడి నవఁతఁ । బొరసియుండఁగఁ జేసి పోరి దండుగూర్చి
యిందువంశేంద్రుల నిట మనవారిఁ । గందఁ జేసినయట్టి కష్టుండు గాఁడె !
వీఁడు భీమునకెంత వీనిసైన్యముల । పోఁడిమి మాయించి పుడమిపైఁ గూల్చు."
అనిన ధనంజయుఁ డచ్యుతుకనియె : । "విను దేవకీపుత్ర, వీనిమార్గంబు ;
మతిచెడి నిన్నవమానించి పట్టఁ । జతురతఁ దలఁచిన శఠుఁడు దుర్జనుఁడు.
పాపికిఁ బాపంబె పథ్యంబుగాక । యేపార నీబుద్ధి హితవుగాఁగొనునె !
కుతలంబునను వీని కొఱకునై వచ్చి । ప్రతిన రాజులు వృథా పాతమై తెగిరి.
జగతి భీష్మద్రోణ సైంధవప్రము । లగణిత పుత్రమిత్రామాత్య సుభట
కరిరథ తురగ సంకలిత యోధులును । సరవిమై ననిలోనఁ జావంగఁ జూచి
మది నొకించుక యనుమానంబు లేక । పదిలుఁడై మఱియును బఱతెంచివాఁడు.
చన మిగిలినవారిఁ జంపించి కాని । తనువు దొఱంగఁడు ధార్తరాష్ట్రుండు.
కురునాశనుండైన కురుకులేశ్వరుని । బలములఁ గడతేర్తుఁ బఱపుము రథము."
అనవుడు నౌఁగాకయని యచ్యుతుండు । ననిల సంకాశంబు నగు తేరు వఱపఁ
బావక నిభమైన బాణంబు లేసె. । పావని గదపూని పటుతేరు డిగ్గి

1. యొల్ల. 2. పాళెమె. (మూ)

కరటి కుంభంబు లొక్కట విదారించి । వరఁగంగ ఘోటకపటలిఁ జెండాడి
రథములుర్వరఁ గూల్చి రథ్యాళి నొంచి । పృథివిపై భటకోటిపీఁచమణంచి
మఱి వేలసంఖ్యలు మాతంగసమితి । నుఱుక చెండాడి మహోగ్రత మెఱసి
కోపించి వాయువుకొడుకు నీసుతుని । దీపిత రథమంతఁ దెగువతోఁ బట్టి
యీడ్చి త్రిప్పుచు దివికెగురవైచినను । ఊచ్చినగతి నతఁడుర్విపైఁ బడియెం.
పడిన నంతటిలోనఁ బవనతనూజు । కడరుచు నొక కొందఱాభీముఁ దాఁకి
పోరుచో నలవారిఁ బోనీక యతఁడు । కేరుచు జముప్రోలికిని బోవవైచె.
అదిచూచి హతశేషమైన బలంబు । కదుపులు కదుపులై గదియవచ్చుటయు
నేనూఱు రథికుల నేన్నూఱుకరుల । మానితకాంభోజ మత్తవాజులను
ఎనిమిది వేవుర నిటఁ బదాతులను । బనుగొన నొక్కటఁ బ్రాణముల్ గొనియె.
ఆవేళ నందఱ కనిలాత్మజుండు । కావింప లయకాల కాలుఁడై తోఁచె.
దట్టంపు గుఱ్ఱపు దళముతో నంత । నెట్టన కురురాజు నెఱి సుదర్శనుఁడుఁ
గూడియుండుట చూచి గోపాలుఁడపుడు । క్రీడితోఁ బలికె సత్కీర్తితోఁ బొంగ:
"కవ్వడి, చూచితే కదనరంగమునఁ । గ్రొవ్వి చచ్చిరి వైరికురుకుమారకులు.
ఘోరతమంబుగా గుఱ్ఱపు గములుఁ । దేరులుఁ గరులును దెగటాఱిపోయె.
భీము నెంచెదరన్నఁ బృథుతరాటోప । కామారియే గాని గాఁడు మర్త్యుండు.
వేయేల నిను జెప్ప వెస నీకు నాకు । నోయున్నతాత్మక, యొగి వేఱులేదు.
ఖాండవంబేర్చి యాఖండలు గెలిచి । గాండీవమగ్నిచేఁ గైకొని మున్న
పరమేశుతోఁ బోరి పాశుపతాస్త్ర । మరుదారఁ గైకొన్న యాహవశూర!
అల్లదె కంటివే! యహికేతనుండు । తెల్లనిగొడుగున దీపించువాఁడు.
మనమీఁది కినుకతో మార్మలయుచును । ఒనవెట్టుకొని కాచుకున్నాఁడు చూడు.
ఒఱనున్న యసివోలె నొప్పుచున్నాఁడు । వెఱవఁడు; ఎట్టిదో వీని సాహసము!
తెగిరి వాయుజుచేత ధృతరాష్ట్రసుతులు, । తగవొప్ప సింకనిద్దఱుగాక ధాత్రి.
వీరనఁగా నెంత వీరలఁ జంపి । భూరి సత్కీర్తులు పొందుఁడుమీరు."
అనిన ధనంజయుఁ డచ్యుతు కనియె: । "వినుము భీష్మద్రోణ వీరుల నాజిఁ
జంపితి మీయల్పసైన్య మదెంత? । సొంపార నాపేర్మి చూడుము దేవ!
ఏనూఱు తేరులు నేనూఱు కరులు । నేనూఱు గుఱ్ఱంబు లిట రెండువేలు
కాలుబలంబులు గానరా వచ్చి । శూలమై యున్నాఁడు చూచితే! శకుని.

కృతవర్మ గురుసుత కృపులు తారేల । జితులు గాలేరు; ఆజిని బోరలేరు;
ఇంతమాత్రపుసేన నేనాజిఁ జంపి । పంతంబు మింతు నీ పాదంబులాన.
తలకొని వీరిని దండించు నపుడు । తెలియరా రాజు సంధికి వచ్చునొక్కొ!
ఏకార్యగతియును నిటఁ జూచుకొనెద. । ... ...
దేవకీనందన, తీవ్రవేగమున । నీవేళ నారథ మిటఁ దోలు. "మనుచుఁ
గరువలిసుతుఁడును గవలును నడవఁ । గురురాజుఁ దాఁకి మిక్కుటముగా నేయ,
నెడసొచ్చి శకునియు నిట సుశర్ముండు । నడరి సుదర్శనుఁ [1]డాయనిలజునిఁ,
ద్రైగర్తవీరులుఁ దక్కటివారు । ధీగతిఁ బార్థుని దేవకీసుతుని
జలజల మన నంపచయమున ముంప । [2]నొలసి మండెడు వీతిహోత్రుఁడై నరుఁడు
వచ్చినవారల వమ్ముపోసిక । యచ్చుగా యమపురి కనిపి, వేవేగ
వారిబలంబుల వారిసూనులను । వారివారినె కూడ వరుసతో ననిచె.
అంత సౌబలుఁడు మహాప్రతాపమున । నెంతయు సహదేవు నేపుమైఁ దాఁకె.

ఉలూకుఁడు సహదేవునితోఁ బోరి మడియుట

తాఁకినచోటఁ దత్తనయుఁడులూకుఁ । డాఁకొన్న పులివోలె నాక్రమించుటయుఁ,
గొడుకును దానును ఘోరాస్త్రములను । విడువక సహదేవు వెసనొవ్వనేయఁ,
బదియింట నాతని భంజించి విల్లు । వదలక తెగనేయ, వాడిమిచూచి
శకుని తనూజుఁ డచ్చలము రెట్టింప । వికవిక నవ్వి యవ్వీరునిఁబలికె:
"సహదేవ, మాతండ్రి చండకార్ముకము । నహహ త్రుంచినయట్టి హస్తముల్ ద్రుంతు;
చూచి తప్పించుకో శూరుఁడవైన; । నేచియుఁ గాదేని యిటఁ బాఱిపొమ్ము."
అని పావకజ్వాలలైన బాణముల । మునుకొని యేయ నిమ్ముల మాద్రిసుతుఁడు
అవి తెగవిడివడి యట రాకమున్న । యవనీశ, యాతని హస్తముల్ ద్రుంచె.
త్రుంచి యంతట సహదేవుండు కినుక(?) । మించి "యులూక, మేల్మేలురా! నీవు
నొకటి నీమదిలోన నొగి నెంచియుండ । వెకలి నిన్ బాలించు విధి యొక్కటెంచె.
నిగిడి నన్నేయఁ బూనినయట్టి చేతు । లొగి నేఁడు తెకతేర వోనాడుకొంటి (?)
అట నులూకంబన నాగూబపేర । ఘటనమై నర్తించి కడపట నీవు
గూబజంకెలతోడఁ గుందుచు వచ్చి । గూబవై పోతివి కురురాజునెదుట.

---

1. విజయుండు. 2. కెలసి. (మూ)

ఏయుమా యేచేత నేసెద?" యనుచు । దాయ మస్తకమటు ధరణిపైఁ గూల్చె.
తనయుండు దెగుటయుఁ దగసౌబలుండు । మునుకొన్న కోపాగ్ని మునిఁగి లోఁగుంది
కన్నీరు దొరుఁగ నంగంబు వణఁక । విన్ననై తనయాత్మ వెచ్చుచు నపుడు
"పాండుతనూజులు భవ్యదోర్దండ । చండప్రతాపులు సహజ విక్రములు
గతమత్సరులు శుభకరులు సత్యాత్ము । లతులితాచారు లాయత కీర్తిధనులు
నైన వీరల జూదమను నెపంబునను । బూని రాజ్యముమోసపుచ్చిన దోష
మదియేలతప్పుఁ ? బాయక పుణ్యుఁడైన । విదురుని బుద్ధులు విననైతి మొదల ;
అడరి నిందలకెల్ల నాధారమైతి ; । కడపటఁ దనకు నిక్కడ చావవలసె."
అనియని శోకించి యా సహదేవుఁ । గనుఁగొని పలికె నాగ్రహము రెట్టింప :
"మాద్రీ తనూభవ, మహి నాకుమారు । భద్రమూర్తిని వీరభద్రావతారు
రణమునఁజంపిన రణశూర, నీవు । జుణిఁగిపోవక నిల్చిచూచి పోరాడు ;
పోయెదవో నిన్ను బోనీనుగాని । పాయక ననుదాఁకి బంటవై నిలుము."
అని గుణధ్వని చేసి యార్చుచుఁ బేర్చి । మునుకొని నారసంబుల మూఁటనేసె.
ఏసిన సౌబలు నిష్ఫ్వానసంబు । చేసెఁ దుత్తుమురుగాఁ జిత్రవైఖరిని.
అట వాఁడుఁ గదిసి మహారుద్రుగతిని । బటు ఖడ్గ తోమరప్రాసశూలములఁ
బైకొని పైవ నప్పాండవానుజుఁడు । చీకాకుపడ వానిఁ జెక్కువై చుటయుఁ,
గనుఁగొని శకునియుఁ గాలు సేయాడ । కనయంబు నతని బాణాలిచేనొచ్చి
పెదవులు దడుపుచు భీతివాటిల్లి । కుదిసి నెవ్వగల దిక్కులు సూచుచుండె.
ఆ సహదేవుండు నాసమయమున । భాసుర బ్రహ్మాండభాండముల్ వగులఁ
గోపించి తనవింటిగుణము మ్రోయించి । చూపట్టు శరములు సోనగాఁ గురిసి
మర్మ మర్మంబులు మఱి యుచ్చిపాఱ । దుర్మదాంధుని నేసె దొడ్డతూపొకటి.
కాయంబులో గుండెకాయ నాటంగ । నేయుచోఁ బడి లేచి యిఁకఁ జాలుననుచుఁ
దనుగూడి వచ్చిన తనవారిఁ దాను । గునిసి 'తంగెళ్లు రేఁగులుగాఁగఁ' బాఱె.
పాఱిన నదిచూచి పాండునందనులు । పాఱకుండఁగ వారిఁ బసనడ్డగించి
చంపుచో, గొందులు సందులు దూఱి । తెంపేది 'యిఁక దిక్కు దెసయేది' యనుచుఁ
బాఱెడు సౌబలుఁ బాండవానుజుఁడు । "తీఱదు పాఱినఁ దిరుగు సౌబలుఁడ !
రారాజుమామవై రమణిగాంధారి । కారయఁ దోఁబుట్టువై ధృతరాష్ట్ర
మండలేశ్వరునకు మఱఁదివై యిట్టి । బండంగివై యిట్లు పాఱంగఁ దగునె!

పఱఁగంగ నేటికి బలువిడిఁ దొడరు ; । నెఱి [1] మాన్పవచ్చునే నీపాలిచావు !
చావక యెక్కడ జరిగెదు చెపుమ ! । వాపిరి నిష్టదైవంబును దలఁపు.
మాయజూదంబున మారాజ్యలక్ష్మి । మాయించినట్టి దుర్మదుఁడవు గావె !
ఉత్తమసాధ్వి యాయువిదఁ బాంచాలి । మొత్తి యీడ్పించిన మూర్ఖవుగావె!
రారాజుచే వినరాని వాక్యముల । నోరి, యాడించిన యొజ్జవు గావె!
నాఁడు, ఓడినయమ్ము నవ్వి బంట్లన్న । వాఁడవు నాపగవాఁడవు గావె!
ధర్మజుఁ గొలువులోఁ దప్పంగనాడు । కర్మంబు లన్నియుఁ గడ తేర్తునేఁడు ;
చూచి పోరాడు నిష్ఠురుఁడ, నీ." అనుచు । నేచి వాలమ్ము లనేకముల్ గురిసె.
కురిసినఁ గోపించి గుణము మ్రోయించి । తిరుగక యా సహదేవునొప్పించె.
నొప్పించుటయుఁ జూచి నూఱుబాణములు । తప్పక తొడిగి యాతనిఁ జిక్కువఱచి
యొకట హయంబుల నొకట సారథిని । నొకట శస్త్రాస్త్రంబు లొకటఁ జాపంబు
నొకట రథంబును నొకటఁ గేతువును । నొకట వజ్రాంగియు నుర్విపైఁ గూల్చి
పదిటఁ బండ్రెంటను బగమూఁటమూఁటఁ । బదుల ముప్పదులఁ దప్పని సాయకముల
మర్మ మర్మంబులు మఱి యుచ్చిపాఱ । ధర్మజుతమ్ముఁ డుద్ధతి మీఱ నేసె.

సహదేవుఁడు శకుని కంఠ ముత్తరించుట

ఏసిన సహదేవు డీక్షించి శకుని । "నాసగి గావచ్చు నని యుంటేఁగాక
చూడుము నీ" వని సునిశితశక్తి । వాఁడకాతని మీఁద నుగ్రుఁడై వైచె.
వైచిన నదియును వడి సభోవీధి । నేచి మంటలతోడ నేతేరఁ జూచి
'తేరును విల్లును దెగిన నీపాటి । శూరుండవైతివి చూడు మేల్మేలు'
అని యర్ధచంద్రబాణాలిచే దాని । గనెలుగా నేసి యాకఠినదుష్టాత్ము
"సారెలనాడు హస్తము లేవి ?" యనుచు । నారూఢి శరముల నవి ద్రుంచివైచి,
చటులత నొకదివ్య సాయకంబునను । నిటలాక్షు కైవడి నిండ గోపించి
వెలయఁ గౌరవుఁడు నిర్విణ్ణుఁడై చూడఁ । గలుషాత్ము సౌబలు కంఠంబు ద్రుంచె.
కృపుఁడు ద్రోణాత్మజ కృతవర్మలప్పుడు । విపరీతగతి వీపు విఱిగి నట్లుండఁ
గలసైన్యమెల్లను గలఁగి పాఱఁగను । జలజనాభుఁడు పాంచజన్య మొత్తుటయు
నానినాదముఁగూడ నమరేంద్రసుతుఁడు । తానును దేవదత్తం బొత్తె నపుడు.

---

1. మొకచచ్చునే. (మూ)

ఇట్టి శంఖరవంబు లీక్షించి బలము । కట్టులు వదలఁ, గన్గొని చాలనవ్వి
కౌంతేయురథము డగ్గఱఁ బోయి నిలిచి । మంతనంబున వాని మాధవుండనియె :
"నేఁటి యుద్ధంబిట్లు నెఱయఁ జూచితివె! । వాటమై నీమనసు వచ్చెనో లేదో!
దేవ, నేఁడిదె సహదేవునిఁ జూడు । దేవతామూర్తియై దీపించినాఁడు.
ధర్మజ, నీపిన్నతమ్ముని నెన్న । నర్మిలి మర్త్యమాత్రావతారుండె!
కోపగించఁడు గాక కోపించునంత । నేపున నింద్రాదులెనగారు సుమ్ము;
ఈ సౌబలుండన నెంతటివాఁడు! । వాసిగా సౌబలు వాఁడితూపులకు
నితనిఁ జెప్పినచోట నితరులఁ జెప్పఁ । బ్రతి పోల్పరాదు భూపాలాగ్రగణ్య!
శకుని యీతనిచేతఁ జచ్చుటఁ జేసి । సకలేశ, నేఁడువో సామ్రాజ్య మబ్బె.
కావున నోవీర, కడకఁతో ధర్మ । దేవతా మూర్తివి దేవ, నీవర్థి.
ఈ భీముఁ డీనరుఁ డీనకులుండు । శోభనాకార సంస్తుత పరాక్రములు.
వీరు నీవును గూడి వేడ్కతో భూమి । భారంబు డించి నాప్రతిన చెల్లింప
నాచంద్ర తారార్కమై నీదుకీర్తి । యేచి లోకంబుల నిట నొప్పుఁగాత."
అని యిట్లు శ్రీకృష్ణుఁడభినుతి సేయఁ । దనకేలు మొగిచి యాధర్మజుండనియె :
"ఘనుఁడు తృణంబైనఁ గడఁగి పట్టినను । అనఘాత్మ, మేరుమహాశైలమగును.
అట్టిహేమాద్రి తృణాంతరంబైనఁ(?) । గట్టడ మీయనుగ్రహమునఁ గాదె!
సకల జీవులకును జైతన్యమగుచు । సకల జీవాళి రక్షకమూర్తివగుచుఁ
గలగొని ప్రహ్లాదుఁగాచి, యీ మొన్న । మఱుసి మాద్రౌపది మానంబుగాచి
తెలివి భూభారంబు దించంగఁ బుట్టి । ... ...
నట్టి సర్వాంతరాత్మకుఁడ వీ వుమ్ము । నెట్టన గాచుట నీకెంత పెద్ద!
తోలుబొమ్మలయందుఁ దొడరి సూత్రములు । కీలించి ధైర్యంబు గీల్కొల్పి మమ్ము
జోక నాడించెడి [1] సూత్రధారుఁడవు; । మాకు దిక్కెవ్వరు మఱినీవె కాక;
కురుశేష మాహుతిగొనఁ జేసి భూమి । పరిపాలనప్రౌఢిఁ బాటించు నాకు."
అనియిట్లు పలుకుచో నంతఁ గౌరవుఁడు । మనమారఁ 'దనమేనమామ పాటునకు
నేమాయె!' ననిపల్కి 'యెల్ల పాండవుల । నే మాయచేసెద నిఁక' నంచుఁ గదలి
జనపతి వైరాగ్యసంపన్నుఁడగుచుఁ । దన నిజమూల బాంధవసేనఁగూర్చి
పురికొల్పు, వారును బోరఁ బ్రాణములు । సరకుసేయక క్రీడి సద్వృత్తిఁ దొడరి

1. సూత్రావధాని. (మూ)

యువని నాతని సాయకావలిచేతఁ । గవగూడి పోయిరి కాలునిపురికి.
పోయినఁ దానొల్లఁబోయి కౌరవుఁడు । పాయక [1] వెలవెలపాటును బొంది
హీనుఁడై విహ్వల హృదయ వికల్ప । దీనుఁడై దెసచెడి దిగ్భ్రమ మీఱఁ
బెదవులు దడుపుచు బిమ్మిటిగొనుచుఁ । బ్రిదపఁ దాఁ దనపేరుఁ బెంపును విడిచి
మానమే తోడవుగా మహిమించినట్టి । సూనృతమటు డించి శూరత విడిచి
సురిఁగిపోయెదనని చులుకనిబుద్ధి । వెరవేరి మార్గంబు వెదకుచు నుండె."
అనుటయు ధృతరాష్ట్రుఁడనియె సంజయుకు : । "మన సేనలందఱు మ్రందిపోవంగఁ
బాండవులకు నెంత బలముండె నపుడు ? । ఒండొండ వివరించి యొగిఁజెప్పు." మనిన
"నిరువేలురథములు, నిభములేడ్నూఱు, । వెరవాఱఁగా నైదువేల గుఱ్ఱములు,
పదివేలు నిజయోధ భటవీరవరులు । ముదమునఁ గౌంతేయ మొననుంట చూచి
కొంచెపుఁ దనమూఁక గుమురునుజూచి । వంచన నృపతి యుర్వరనుండ వెఱచి
వలనొప్ప నప్పుడెవ్వరుఁ గానకుండ । నలయుచు నటు గదాహస్తుఁడై తొలఁగె.
ఏమనిచెప్పుదు నిభపురాధీశ ! । యీమహాదైన్యంబు నట దైవమెఱుఁగు.
[2] కొలువనేకాదశాక్షోహిణీబలము । గలుగు మహారాజు కౌరవేశ్వరుఁడు
ఎల్లవి గోల్పోయి యేకాంగియగుచు । నెల్లగాఁ దనవెంట నెవ్వరులేక
యా యున్నచోటికి ననతిదూరముగఁ । బోయి యుత్తరమైన పూర్వభాగమున
నున్న హ్రదంబున నొగి దాఁగియుండ । విన్ననై చనుచును, "విదురువాక్యములు
వినని పాపంబున వెస నిట్టికీడు । గనుఁగొంటిఁ గంటనక్కట ! మోసమయ్యె.
మునుకొని యంతయు మొదలఁగృష్ణుండు । పొనరంగ బోధించి బుద్ధిగాఁజెప్పి
'యైదూళ్లుచాలు వారన్నదమ్ములకు । నీదెస నాకుఁగా ని' మ్మన్న శౌరిఁ
గృష్ణు జనార్దనుఁ గేశవు శార్ఙ్గి । జిష్ణు నారాయణుఁ జేపట్టు వట్టి
చెఱఁ బెట్టఁదలఁచితి; క్షితిపులభంగ । పఱచితి నా పాపఫలమెల్లఁగంటి.
దేవతాత్మలు గుంతిదేవి గర్భమున । నావిర్భవించిన యమ్మహాత్ములను
ఇడుమలఁ బెట్టిన యీ జన్మమునకుఁ । గడమలేకివియెల్లఁ గనుఁగొనవలసె.
మాయజూదంబున మహియెల్ల గెలిచి । 'ఛీ' యని నా సరిక్షితిపులు నవ్వ
నువిదఁ బతివ్రత నుత్తమసాధ్వి । నవమానపఱచిన, నది పుత్రమిత్ర

---

1. వెలువెల్ల 2. సులభుఁడే. (మూ)

సహితంబు రణభూమిఁ జావ నా పాలి । విహిత విధాత యివ్విధిఁ [1] దెచ్చిపెట్టె. ”
నని తలపోయుచు నధికశీఘ్రమునఁ । జనునెడ, నట బారి సమ[2]రుచు వేగ
రారాజుచొప్పున రథిమహారథులు । భేరీ మృదంగాది భీకరధ్వనుల
భీమతూర్యాదేయులు పృథివి గంపింప । నామేటిసైన్యంబు లతులమై నడవ
హరికేతనంబును హరిసారథియును । హరిదశ్వమణులును నగ్నిరథంబు
హరిమయాలంకార మది తేజరిల్ల । హరికుమారుఁడు పురహరుని చందమున
నొప్పారి రణభూమి నగ్రుఁడై నడవ, । నప్పుడు హతశేషు లవనిపై నడఁగఁ,
గృతవర్మ గురుపుత్రకృపులు మువ్వురును । హతులుగా కేఁగిరి; యాసమయమున
ననుజూచి పాంచాల నందనుఁ డవుడు । “ [3]చననేల సాత్యకి, సంజయుఁబట్టు?
వీఁడేమిసేయును? వీఁడవధ్యుండు; । వీఁడు పాపంబుగావింపఁ డెన్నఁడును;
వితత గుణోన్నత విమలమానసుఁడు । బ్రతికి యెక్కడనున్న భయమేమిమనకు?
వినుతవిక్రమశాలి, వీనిఁబోనిమ్ము. ” । అనవుడు శైనేయుఁ డమ్మాట వినక
“ విధితెచ్చి నాచేత వీనినర్పించె; । వధియింతు నిప్పుడవశ్యంబు. ” ననుచు
వేసరి వాలెత్తి వ్రేయఁజూచుటయు, । నాసమయంబున ననఘుండు ఘనుఁడు
సాత్యవతేయుండు సన్నిధి యగుచు । “ సాత్యకి, యాతనిఁ జంపంగవలదు;
విద్వేషియగు నైన వీని నీక్షణమె । మద్వచనార్థమై మన్నింపు. ” మనిన
నమ్మునీశ్వరునకు నంజలి చేసి । నమ్మోదంబున నన్ను జయ్యన విడిచి,
“ పొమ్ము సంజయ, కాచిపుచ్చితి నిన్ను । నిమ్మైనచోటికి నేఁగి వర్తింపు. ”
మనుటయు మునినాథునకప్పుడు మ్రొక్కి । యనుమతి వడసితి నరిగె నమ్మౌని.
అంతనేఁ గురువిభుఁ డరిగినజాడ । పొంత నట్టుకపోయి భూపాలవరుని
మడుఁగు చక్కటిఁగాంచి మఱి దుఃఖమందఁ, । బుడమిఁ జేఁడును బాష్పపూరంబు నించి
నను జక్కఁజూడక నలిఁదూల, విభుసఁ । గని యేను నేడ్చుచుఁ గడుశోకవృత్తి
నల్లనఁ బలితోడ నంటి నప్పాట: । “ మెల్లనఁ బోరానిమృత్యువు దప్పి
వచ్చితి నమ్మహావ్యాసుల కృపను; । ఇచ్చట నుండరా దిఁక నేటిగ్రతుకు! ”
అని యేనుజెప్పిన నహికేతనుండు । [4] పనవుచు ననుజూచి పలికె నిట్లనుచు:
“ మనయందు సంజయ, మఱి యెవ్వరైన । వినిపింపు చావని వీరులు గలరె! ”
అనినఁ గౌరవునకు ననఘ! యిట్లంటి: । “ మనికితమది యేల మనవారిలోన

1. బెట్టఁదెచ్చి-తని. 2. రచి. 3. చనఁడేల. 4. పనుపుచు. (మూ)

బ్రదికె నశ్వత్థామ బ్రదికెఁ గృపుండు । బ్రదికెను గృతవర్మ పతి, వీరుదక్కఁ
బనుగొన నెవ్వరు బ్రతుకుటలేదు." । అని విన్నవించిన నడలుచు విభుఁడు
నాకంధరంబున నలి హస్తమూఁది । యాకులత్వంబున నడలుచుఁ జూచి

దుర్యోధనుఁడు ద్వైపాయనంబను మడువున డాఁగుట

నీకడ కనుపుచు నృపుఁ డిట్టులనియె: । "ఏకాంగినైతి నింకేమి సేయుదును!
మందుకైనను మాఱు మానిసి లేక । గ్రుంగె నాసైన్యంబు మాటమాత్రమున.
పాండుసూనులు ధర్మపరులు గావునను । బాండిత్య మేర్పడ బంధులుఁ దారు
బ్రదికిరి; యిట వారివారికిఁ దప్పి । బ్రది[1]కితి నాపాలిభాగ్యంబు గాదె!
ఇదె నాకు రాజ్యంబు; నింతియె చాలు; । [2]బ్రదుకు కన్నను బుణ్యఫలములు గలవె!
పుడమియెల్లను ధర్మభూవరుఁ జెందె । వడిఁ బెద్ద మీఁద నవ్వారలు నాకుఁ
బోలుపుగా నొకకొంత భూమిచ్చిరేని । కలసియుండుట నాకుఁ గడుహీనవృత్తి.
చిక్కి యెంతయుఁ గ్రుగ్గి సిగ్గువోవిడిచి । కుక్కైనఁ గుడుచునే కొఱగాని కూడు!
కొడుకులు తమ్ములుఁ గురుకులంబెల్ల । నడఁగిరి నాకొఱకై రణంబునను.
అట్టివారల చావులన్నియుఁ జూచి । కట్టిఁడినస్థిరకాయంబు నమ్మి
వారిచ్చు సామ్రాజ్య వైభవం బొల్ల; । వారిమధ్యంబున వసతిసేసెదను.
ఈ మడుఁగందు నే నిటు డాఁగియుండి । యామీఁద నొండెడకరిగి నానొప్పి
తీర్చెద నాపగదీర్చెద." ననుచుఁ । జేర్చి యమ్మడుఁగు తాఁ బెంపేది చొచ్చె.
అది యెట్టిదంటివా యాదికాలమున । ముదమున నతఁడొక్క ముని వనంబునను
బరమేశ్వరుని గూర్చి బహుతర తపము । చిరనిష్ఠతోఁ జేయ శివుఁడంత మెచ్చి
ప్రత్యక్షమై నిల్చి పలికెఁ గారవుని: । "అత్యుత్తమోత్తమ, యరుదీతపంబు;
ఏలచేసెదవు? నీ వేమి కోరెదవు? । వాలాయ మిచ్చెద వలసినదడుగు."
అనవుడు ముకుళిత హస్తుఁడై శివుని । గనుఁగొని పలికె నక్కౌరవేశ్వరుఁడు:
"ఈశ్వర, దేవ, సర్వేశ్వర, యభవ, । శాశ్వత, భవహర, సచ్చిదానంద,
మోక్షప్రదాయక, మూర్తిత్రయైక, । సాక్షాత్పరంజ్యోతి, సత్య, సత్యాత్మ,
నీలకంధర, కృపానిధి, దేవదేవ, । యాలకింపవె! యొక్కటడిగెద మిమ్ము.
పరికింప నాకరస్పర్శ మాత్రమునఁ । బరుసవేదియుఁ గల్గఁ బాలింపు మొకటి.

---

1. కిన. 2. బ్రదుకకున్నను. (మూ)

ఒకటి నే నిఁకను పాటొందిన వేళఁ । బ్రకటించి జలములోపలఁ జొచ్చుమాత్ర
నదిగట్టిదై బలమై యభేద్యమగు । సదనమై, నీటిలో జపియించునంతఁ
గదనరంగంబునఁ గడచన్నయట్టి । విదిత ప్రతాపులు వెస మహాయోధ
చతురంగ బలము లచ్చటఁ దొంటియట్ల । చతురత బ్రదికెడు సామర్థ్య మిమ్ము.
జపము సమాప్తమై సరిఁ జెల్లదేని । యపజయం బి." మ్మనన్న, నభవుఁ డీశ్వరుఁడ
నన్నిఁ: "యీ యపజయోన్నతి వేడితేల? । చివ్వన నీతలఁచిన దిది గాదు,
డాఁకొన్న కపట నాటక సూత్రధారి । యాకృష్ణు మాయ నీపాడితి గాక ;
నీ వశమాయిది! నీకోరినట్లు । గావింతు" ననిపల్కి గౌరీశుఁడరిగె.

కాన నవ్వర మట్లు గన్నవాఁడగుట । నో నరనాథ, యా యుదకమధ్యమునఁ
దన మంత్ర సామర్థ్యతతిఁజేసి రాజు । వనములుస్తంభింప వారక చేసి
యుదకంబులోఁజొచ్చి యుండెఁబెల్లుగను. । తదనంతరంబ రథ్యంబులు [1] నడవఁ
బరితాప మొనరింప బహుశస్త్రఘాత । లరుదుగాఁ దమమేనులందు దీపింపఁ
బుడమిఁ జూరుగానక బుద్ధిలో వేగ । నడలుచుఁ గృతవర్మ యా చార్యు మఱిఁది
యాచార్య పుత్రుండు నట వచ్చుచుండి । చూచి నాదగ్గఱ సొరిది నేతెంచి
నను గౌఁగిలింపుచు నాతోడ ననిరి: । "జనపతి యెటఁబోయె సంగరస్థలిని?
ఎవ్విధి బ్రతికితి వీశ్వరుకృపను? । మవ్వమై చెప్పవే! మహిపతివార్త."
అనవుడు వారలకంటినే వేగ: । "వినరయ్య విధిదప్పి వివశుఁడై వచ్చి
కురుపతి యీనీటఁ గ్రుంకి యున్నాఁడు; । కొఱగానివిధి యింత కుందించె." ననఁ
విని వారు శోకాబ్ధివీచుల మునిఁగి । మనమున రణభీతి మల్లడి గొనఁగ:
"వనజనేత్రాప్త దేవాంశులచేత । వనజారికులునకు వచ్చె నీపాటు.
అనినేము బ్రతికిన యవ్విధంబెల్ల । నెనయ రాజెఱుఁగునో యెఱుఁగఁడో కాక.
సమరంబులోన నిస్త్రాణుఁడై విభుఁడు । మముఁబాసి యొంటిమై మడుఁగు కేతెంచె.
కాక మా పాదినున్నఁ గౌరవేశునకు । నీ కష్టవర్తన మేలావహించు?"
అని యని తలపోయ, నంతఁ బాండవులు । వెనుకొని రారాజు వెదకుచు వచ్చి
యచ్చేరువను దోచునంత, భీతిల్లి । యిచ్చట మనయునికి హితముగాదనుచు
నను గృపాచార్యుఁ డున్నత రథంబునను । నునిచి శీఘ్రత నట నుండక తలఁగి

1. నుదక - పరిణామ మొనరించి (మూ)

పొది గొన్న వేఱొక్క పొదవెరువునను । జెదరక తిరుగుచో, శిబిరంబునందు
నంతఃపురాంగన లందఱుఁ గూడి । వంతఁ గుందంగ, నడియాయుయుత్సుండు
శోకానలంబున సారిది వ్రేఁగుచును । "భీకరబలులగు భీష్మాది యోధ
కురువీరు లందఱు ఘోరాజిఁ బడిరి । తొరలి దుర్యోధను దుర్నీతి కతన.
ఆ మేటియగు పాండవావలి మహిమ । నేమని వాక్రుచ్చి యిటఁ జెప్పవచ్చు!
ఈవనితలఁ గొని యిభపురంబునకుఁ । బోవుట నాకిది బుద్ధియుఁ దగవు.
కోరి యేకాదశాక్షౌహిణీ [1] భర్త । కూరిమి మన్నించు కోమలిజనము
కిప్పాటు వాటిల్లెనే!" యంచుఁ దలఁకి । యప్పుడు తనరథం బల్లన డిగ్గి
దామోదరునకును ధర్మరాజునకు । సామించి యవ్వార్త సూచించుటయును
ధర్మజుఁడప్పుడు దాఁ గృష్ణమోము । నర్మిలిఁ జూచిన ననుమతించుటయు
నా వైశ్యసుతుఁ బాండవాగ్రణి యపుడు । భావింప నిది లెస్సనియని మెచ్చి
యాలింగనము చేసి యట "నోయియుయుత్సు! । యేల నీకుపమానమెవ్వరు లేరు;
అదియె కావింపు మీ" వని వీడుకొలుప । మదిలోనఁ బొంగి నెమ్మది రథంబెక్కి
యా పుణ్యకాంతల నాపరిజనుల । నాప్రొద్దె యెంతయు నాయుయుత్సుండు
కొని కరిపురికేఁగి కురురాజు నగరి । కనిపి యవ్విదురుతో నప్పుడిట్లనియె :
"ఆ మద్రపతియును నా సౌబలుండుఁ । బ్రామిడి రణమునఁ బడినఁ, గౌరవుఁడు
తనమాన మటుడించి తనపేరు డించి । తనకార్య మటుడించి దారలడించి
తా నొక్కరుఁడు గదాధారియై పాఱె. । ఏను ధర్మజకృష్ణు లీభంగిఁ బనుప
వచ్చితి నీ భూపవనితలఁ గొంచు । నచ్చుగా." నని చెప్ప నవ్విదురుండు
మతి ననాగత వర్తమానంబు దెలిసి । "హితకార్య మొనరించుటిది లెస్సయయ్యె;
ఈ నిర్ణయము పతి కెఱిఁగింప వలదు ; । తానె సంజయుచేతఁ దగ వినుఁగాని;
మనము చెప్పఁగనేల మఱి శోకమేల । వనట నీవార్త లెవ్వరుఁ జెప్పవలదు"
అని సమయము చేసి యా నగరికిని । నెనయంగఁ బలుగావులిడి యుండె. నంత
నక్కడ శిబిరంబునందు సైనికుల । నిక్కుమదంబును నింగితోరాయు
నార్పులుఁ గరితురగావళి రవళి । దర్పంబులును బోయి దైన్యంబు పఱవ
సవడియే లేక నిశ్శబ్దమైయుండె । నవనీశ, యిట్టిదేమని చెప్పవచ్చు!"
అనవిని ధృతరాష్ట్రుఁడప్పుడిట్లనియె : । "విను మనసేన లివిధ్వమైన వెనుక

---

1. బలము. (మూ)

నిలవతి మీర లింకేమి చేసితిరి ? । తలఁకెద సంజయ, తగఁ జెప్పు." మనిన
మనుజేశుఁ జూచి యేమలు[1] కంతలోనఁ । బనివడి సూతసంభవుఁ డిట్టులనియె:
" జననాథ, పాండవ జగదీశులపుడు । వెనుకొని రారాజు వెదకుచు రాఁగ,
ఘనమైన సేనల కలక లార్భటులు । విని కృపాచార్యాది వీరులు వెఱచి
నను గొంచు వేగ మున్నతి నొక్కయెడకుఁ । జని యున్నయంత, నజాతశత్రుండు
సారిదిమై సేనల సోమవంశజుని । నరసి కానక మనహతశేషవరుల
ననుకంపఁ గనుఁగొని, యపుడాదరించి । చెనకువతోఁదన శిబిరంబుకరిగె.
ఆసమయంబున నవనీశ, యేము । నాసుయోధనుఁడున్నయటకు నేఁగితిమి.

కృపకృతవర్మాశ్వత్థామలు దుర్యోధనునిగని సంభాషించుట

గొనకొని రథులు ముగ్గురు నొక్కపెట్టు । తనరంగఁ దమరాకతగ నెఱిఁగించి
" మముఁ జూడు విచ్చేయు మండలాధీశ ! । సమరంబు సేయంగ శంకయేమిటికి ?
అడరంగఁ గృష్ణుని నాపాండుసుతుల । నెడపక గెలిచి నీకిత్తుము జయము.
కాదేని వారిచేఁ గఱఁగి చచ్చినను । ఆదట నాక సౌఖ్యములు సిద్ధించు.
అటుగాక యీరీతి నణఁగినఁ గీర్తి । విటతాట మగుఁగాక విజయంబుగలదె !
వెడలుము రాజేంద్ర ! విమలభోగేంద్ర ! । వెడలుము శూరత విడువకు." మనిన
వలదని రారాజు వారికిట్లనియె : । "బలము చాలదు నీటఁ బడియున్నవాఁడ ;
వీరతవిఫలమై విను నేఁడిదేమొ । శూరత ననిసేయఁ జొరదు నామనసు ;
అటు మీరు నిస్త్రాణులై యున్నవారు ; । పటుతరంబుగ నెల్లి బవరంబు సేసి
[2] తూఁటరి వైరులఁ ద్రుంతము గాని । నేఁట మాత్రము మాని నిలుఁడు పొం" డనిన
ఆ వాక్యములు విని యాచార్యసుతుఁడు । " భూవర, యీ పేదబుద్ధి యేమిటికి ?
విను నాప్రతిజ్ఞ యవ్వీరకౌంతేయు । జనపతులాది పాంచాలుర నెల్ల
[3] ఖండనోద్దండతఁ గడికండలుగను । జెండాడి బహుభూతసిద్ధులఁ దనిపి,
యస్త్ర దేవతలకు నాదిశక్తికిని । బ్రస్తుత గతి నేఁడ బలియిచ్చువాఁడ ;
ఎలమి మీజనకున కిటమీఁదఁ బ్రియము । లలరించి కాని నాయసి యొఱఁబెట్ట."
అని ద్రౌణి భాషించు నా సమయమున । విని భీమసేనుని వేఁటకాండ్రపుడు
అరయ నరణ్యంబునందు వేఁటాడి । యురు మాంసభారంబు లూని వ్రేఁగునను

1. నంత. 2. తూటారి. 3. ఖండనోద్దండ విఖండఖండలుగ. (మూ)

నీరువట్టున డస్సి నిలిచి యమ్మడుఁగు । చేరి యూనీళ్లు దోసిట నిడి త్రావి,
యే తెరఁగా మున్న యిట ధర్మసుతుఁడు । [1] నాతీరు నొకబోయ కానతియిచ్చె :
“ నోరి కిరాతుఁడ, యురగకేతనుఁడు । ఏరీతి నెక్కడికేఁగెనో యరసి
చెప్పుము నాఁడున్న సీము మా” కనిన । నప్పుడ యాబోయ యనిలనందనునిఁ
[2]గాంచి కొల్చు నాలుబ్ధకులలోనివాఁడు । అనయంబు గావున నావేటకాండ్ర
కెదురుగాఁ జని వారి కెఱిఁగించుటయును । మదిలోన వారల మ్మదువుతీరమునఁ
‘ కృపుఁడు ద్రోణజుఁడును కృతవర్మ యుండి ; । రపుడు దుర్యోధనుఁ డందుండఁ బోలు;
సదియె తప్పదు మనయధిపుకీవార్త । పదఁడు చెప్పుదము సంపదలిచ్చు. ’ ననుచు
మాంసభారంబు లిమ్ములఁ బాఱవైచి । హంసధ్వజుని భీము నంతటఁ గాంచి
కురుపతియున్నట్టి గుట్టెల్లఁ జెప్పఁ, । [3] బరికించి వారికిఁ బసదనం బిచ్చి
వారిఁ దోడ్కొనివచ్చి వడి ధర్మసుతుని । వారక కనిపింప వారలిట్లనిరి :
“ అవధారు దేవ, మేమధిక దాహమునఁ । గవియుచు నొకతటాకమునీరు ద్రావ
నా చుట్టునను కృపుఁ డాచార్యసుతుఁడు । వాచకాకృతి (?) కృతవర్మ నంజయులు
నున్నారు ; వినుము సుయోధనుఁ డందు । నున్నాఁడు తప్ప దో యుర్వీశ తిలక !
సరవితో నొకవిశేషంబు చెప్పెదము । వెరవుతో నరనాథ, వినఁ జిత్తగింపు.
కులిశ తోమర హాల కుంభాంబుజాత । జలచరోత్పల ఛత్ర శంఖ చక్రములు
గలపాదములచొప్పు గంటిమి దేవ ! । కొలఁదికిమీఱ నక్కొలని దగ్గఱను.
అంతె వైశంపాయ నాఖ్యహ్రదమునఁ । గ్రుంకియున్నాఁ డింపుకుల సార్వభౌమ !
నీచిత్త. ” మనుటయు నృపుఁడు వారలకు । రాచయోగ్యంబులు రవణంబులిచ్చి
యా వార్త హరికిని ననుజన్ములకును । మోవంగ నేకాంతమున నెఱిఁగించి,
భీకర ప్రస్థానభేరి వేయించి । యేకమై కాహళు లిరువంక మ్రోయ
వారణంబులతోడ వాజులతోడఁ । దేరులతోడను దీవ్రత మీఱఁ
గదలిరా, నప్పుడా కలకల ధ్వనుల । నదటుమై విని ద్రౌణియాదిగా రథులు
కౌరవేశ్వరునకుఁ గణఁక నిట్లనిరి : । “ వీరె వచ్చిరి పాండవేయులు దేవ !
అలఘు విక్రమకేళి ననికిఁ బోవలయు, । జలములు వెలువడి చనుదెమ్ము వెలికి.
వెఱవకు పోరుట వీరధర్మంబు । వెఱచిన మమ్మింపు వేగ నొండెడకు.
వఱలి మీ చిత్తము వచ్చిన వేళ । మఱి వచ్చెదముగాని మాకానతిమ్ము ;

1. రీతి. 2. గొవకొని 3. భీముఁడు కర్త అధ్యాహార్యము. (మూ)

అచ్చలంబున వారలటు వచ్చిం" రనిన । మచ్చికతోడ నమ్మానాథుఁ డనియె:
"ఈవేళ వలవదు; ఎలమి నిచ్చటికి । భూవరు లాధర్మపుత్త్రులు వచ్చి
పోయెద; రా పాండుపుత్రులు దిరిగి । పోయినఁ జనుదెందు ప్రొద్దువో నిచ్చిం.
వారు వోయెదరింక వారణపురికి । వారక; కాదేని వచ్చిరేనియును
నను నిప్పు డాయింద్రునకుఁ జేరరాదు, । చనుఁడు మీ." రనిన నచ్చటు వారువాసి
యరిగి దూరము వోయి యం కౌరవునకు । నరుదార నెట్లొకో యని వగఁ బొంది
తల వోయుచుండ, [1] నత్తతి నేను వారి । యలరిన రథముపై నట వేగ డిగ్గి
పొంచి యమ్మేడుఁ గున్నపొంతకు వచ్చి । యంచితగతి డాఁగి యట్లున్న వేళ,
పాండవు లత్యంత బలములుఁ దారు । భండనోదగ్రులై బంధులు హితులు
ననుజులుఁ దనయులు నాప్తులు సఖులు । గొనకొని యిరుఁ గెలంకులఁ గొల్చిరాఁగ
నోలి సుయోధనుఁ గేలి సేయుచును, । ఆలోన ధర్మజుఁ డటఁ జేరవచ్చి
భీమార్జునులఁ జూచి పృథుతరాటోప । భీమసాహస యోధ బృందంబుఁ జూచి,
యతి రథులను జూచి హస్త్యశ్వసుభట । వితత వర్గముఁ జూచి వెసద్రౌపదేయ
పాంచాలురను జూచి పలికె: "నితండు । పంచాస్య సన్నిభ పటు పరాక్రముఁడు;
వాఁడిమి నూఱక వచ్చినవాఁడు । గాఁడు; ఏమెంచి యిక్కడ వచ్చినాఁడొ
ఈ మహావీరుఁ డిట్లేల యీ యునికి? । ఏమియు నెఱుఁగరా దీతని మతము.
ఎఱిఁగియు నెఱుఁగని యితరులమాడ్కి । నెఱుఁగమితోఁ గూడి యేమరఁ గాదు.
పదిలమైయుండుఁ డీపట్టున మీరు । మొదలఁ జక్రాకారముగఁ గాలుబలము,
నావెన్క నశ్వంబు లావెన్కఁ గరులు । నావెన్క నతిరథు లట మహారథులు
నందుకుఁ దిరిగిరా నట మీఁద వీర । బృందంబు నెంతయుఁ బ్రిదులంగ నీక
యీ రీతి నుండఁగా నెంతకుఁ దెగునొ । యారయ మనభాగ్య మది యెవ్వఁడెఱుఁగు?
వాఁడు మాయోపాయ వరమంత్రములను । వాఁడిమి మెఱసినవాఁ డౌనొ కాఁడొ!
కోరిక మానమె కూడైన వాని । బారి కెచ్చరికతోఁ బదిలమై నిలుఁడు."
అని చెప్పి వారల నట్లుండఁ జేసి । యనఘుఁ డాధర్మజుఁ డాసమయమున
నీరసంబెసఁగ నాయిభపురాధిపుని! । చారుమాయాస్పద స్తంభితంబైన
భూరి జలాశయంబును నిరూపించి, । కారణమంతయుఁ గని యుధిష్ఠిరుఁడు
ఆచక్రధరునకు నప్పుడిట్లనియె: । "ఓ చక్రధర, చూడు మొగి మాయకాని

1. నత్తతియును వారు. (మూ)

పుక్కిటఁ బదునాల్గు భువనంబులునిచి । చిక్కినయట సర్వ జీవరాసులకుఁ
జైతన్యరూపమై సచరాచరములఁ । బ్రీతితో మాయలఁ బెట్టెదు నీదు
భృత్యులముందటఁ బెను తనమాయ । సత్యమేలగును! అసత్యమె కాక.
సురల కసాధ్యమై చొరరాదు జలము; । గరిమతోడుత శిలాగారంబుచేసి
సరసిలో నిర్భయశక్తి నున్నాఁడు. । విరివి మీకొక్కటి విన్నవించెదను.
నాకంబు చొచ్చిన నలి నగ్నిఁ బడిన । నాకీర్ణమగు మాయ లర్థిఁ గప్పినను
హరుఁడు బాసటయైననక్కటా తన్ను । బొరిగొన కట బ్రదికి పోనేలయిత్తు!
ఓ రమాధీశ్వర, యొనర మాయెదుట । నీరీతి మడుఁగెఁత! యిపుడు తానెంత!"
అని విన్నవించిన నయ్యాదిదేవుఁ: । "డనఘాత్మ! ధర్మజ, యదిగాదు వినుము;
మాయకానికి భూమి [1] మాయలెకగును; । మాయకానికి శౌర్య [2] మహిమలుతగవు.
మాయదానవులు ఇమ్మహిమీఁదఁ దొల్లి । దాయలై చరియింపఁ దా నాదివిష్ణుఁ
డా యింద్రుఁ గూడుక యణఁచుట వినవె!' । ... ...
రావణాసురుఁడను రాక్షసాధీశుఁ । డోవీర, తా మాయహోమంబు సేయ
రాముఁడాతనిఁ జంపి రాక్షసలక్ష్మిఁ । బ్రేమతోడుతను విభీషణు కిఁడె!
ఆరీతి మాయచే నలరినయట్టి । కౌరవుఁ జంపి భూకాంతఁ గైకొనుము."
అని యిట్లు శ్రీకృష్ణుఁ డాడు వాక్యములఁ । దనమది నుప్పొంగి ధరణీశ, నీదు
తనయు నుద్దేశించి ధర్మరాజపుడు । గొనకొని పేరెలుంగునఁ బిల్చి పలికె:

ధర్మరాజు మడుఁగున డాఁగియున్న దుర్యోధనుని దూఱనాడుట

"ఓకౌరవేశ్వర, యుడురాజవంశ! । నాకాధిపతి భోగ, నయగుణోద్యోగ!
బలువిడి పుత్త్రుల బంధుమిత్త్రాది । బలములఁ గలన నేర్పడఁగఁ జంపించి
కుల నాశనము చేసి కొలనిలోఁ జొచ్చి । జలములఁ గ్రుంకినఁ జావేల తప్పు!
నీకేల పనిలేక నీళ్లను గ్రుంక? । చేకొని నీవు చచ్చినమీఁద మాకు
నీళ్లను గ్రుంకంగ నిక్కంబు [3] వలయు. । వెళ్లిరా యింతేల వేగంబుగాఁగ
నీకతంబున వచ్చి నిఖిలభూపతులు । చేకొని త్రుంగ వీక్షించి నీప్రాణ
మెంత మాధుర్యమో యీ నీటఁగ్రుంక! । చింతించవైతివి చేటేల తప్పు?
ఒనరంగ మాన మేయూరికిఁ బోయె? । ఘనమైన కౌరవ కర్తవై యుండి

1. మట్టెలపడును. 2. మహిమ యెక్కుడిది. 3. వలసె. (మూ)

క్షత్రియ ధర్మంబు జాఱంగ విడిచి । ధాత్రిలో లెస్సగా దాఁగితి విచట?
వీరంబు వోకార్చి విధిదెచ్చి నీట । బోరనఁ జొర 1 ముంచిపోయెనే నిన్ను!
ఇస్సిరో నిందకు నిట రోయవైతి? । దస్సినవారికిఁ దప్పు సర్వంబు.
తూర్ణవాక్యంబులఁ ద్రుళ్లుచునుండు । కర్ణుఁడెక్కడఁ బోయెఁ గావకనిన్ను?
దుశ్శాసనుండేడ దూఱినవాఁడు? । దుశ్శీలి శకుని యెందుల నున్నవాఁడు?
వీరి సత్త్వము నమ్మి వెసనీవు మమ్ము । నారయ గెలిచెద నని వెఱ్ఱివైతి.
నీ మగఁటిమియెల్ల నేఁడు నేఁగంటి; । బూమెకాఁడవు, ఎందుఁ బో నీకు వచ్చు?
భయనివారణకేళిఁ బఱతెంచి నన్ను । రయమునఁ గదియంగరా నీకుఁబాడి."
అని యిట్లు పలుకంగ నహికేతుఁ డనియె: । "తనరంగ నన్నేల తప్పు నాడెదవు!

మడుఁగుననుండి దుర్యోధనుఁడు ధర్మజున కుత్తరమొసఁగుట

దొరలను నిష్టబంధులఁ 2 బాయుటొకటి, । వర శస్త్రసంపద వమ్మైన దొకటి,
కరి తురంగాదులు కడతేరుటొకటి, । యరయంగ బలమెల్ల హతమైనదొకటి,
సర్వంబు చెడిపోయి సమసిన దొకటి, । యుర్విలోపల భంగ మొదవిన దొకటి,
యిట్టి దుష్కీర్తుల నేఁ గన్న దొకటి, । గట్టిగా సమర గంగాప్రవాహమునఁ
బడఁ దీఱెఁగాక, యిప్పటి నీళ్లలోనఁ । బడినఁ దీఱునె! యేల పలికెదు పదరి?
కౌంతేయ, నన్నెఱుంగని వాని వలెనె । వింతమాటల నింత వీడనాడకుము.
పోటు మాటలుగాని పొసఁగ నీవంటి । పాటి మాలినమాట పలుక నే నేర.
సాంద్రవైఖరి హరిశ్చంద్రుండు రామ । చంద్రుండు నలుఁడిట్లు సంకట పడరె!
ఈ వన్నె మాటల కెల్ల మార్మాట । నీవలె నేనాడ నేరనుగాని
చండప్రతాప భుజాదండ కాల । దండంబు నా గదాదండంబుచేత
గనెలుగాఁ దునెలుగాఁ గదిసి మీతోడ । ననికివచ్చెదువాఁడనై యున్నవాఁడ.
చనిరండు మీఁద విశ్రాంతి వేతీర్చి । చెనకి మీమనను రాఁజేసెద." ననినఁ
బాండవాగ్రణి నవ్వి పలికె: "రారాజ, । నిండిన మాదప్పి నినుఁ జూడఁ దీఱె;
నీట నున్నాఁడవు నీ దప్పి దీఱె; । పాటించి యేటెమ్మ బవరమ్ము సేయ"
అనిన ధర్మజున కిట్లనియె నీసుతుఁడు: । "3 జనియించె నాకు విచార మీవేళ;
రణము నాకేటికి రాజ్యమేమిటికి? । తృణలీల నందఱుఁ దెగిన పిమ్మటను

1. ముత్తి. 2. జంపు. 3. జని యిల. (మా)

మిమ్ము గెల్చిన వృథామేదిని బడవి. । పొమ్ము; ఎవ్వరితోడ భోగించువాఁడ?
తాతయు గురుఁడు రాధానందనుండు । జ్ఞాతులుఁ జావ [1] రాజ్యంబు నాకేల?
తమ్ములు ప్రజలు నందఱుఁ గల్గ నీకు । నెమ్మినిచ్చితి భూమి నీవేలుకొనుము.
రవణ వాతాంబు పర్ణములు భక్షించి । తపమాచరించెద దారుణాటవుల.
బలహీనమగు నీవు బయలావటించి । తొలఁగక న్మృత్తికాదుల భుక్తిగొనుము."
అనవుడు విని పాండవాగ్రణి యనియె : । "[2] అనఘ! మేల్మేలు మహాయిచ్చెదీవు!
శల్యుండు వడిన నీచావు దానెఱిఁగి । కల్యంశభవ, పాఱఁగాఁజెల్లు నీరు
ద్రావఁబోసినరీతి ధరణి యిచ్చితివి । వావిరి నీవంటివాఁడెందు లేఁడు.
ధీర రాజులకుఁ బ్రతిగ్రహవృత్తి । నీరాదు గొనరాదు ఎఱుఁగవా నీవు?
మానవేశ్వర, నిన్ను మడియించి కాని । యేనేల యేలుదు నీ నేల యెల్ల?
కాదుపో మముగెల్చి కణఁగి యీ భూమి । మేదినీశ్వర, యేల మేకొమ్ము రమ్ము.
ఏగతి వాఁడవై యిచ్చెదు భూమి? । బాగు దప్పిన నీచ పద్ధతి తగునె!
అవనీశ, యీమాట యాదికాలమున । శివమతి నాఁడక చెఱిచితి కులము.
రయమొప్పఁ గృష్ణుండు రాయబారంబు । దయతోడ రాఁగ నాతనిఁ బట్టఁదలఁచి
వైదూళ్లైకాదు మా యవని లోపలను । ఆదట సూచ్యగ్రమంత యీ ననుచుఁ
బొమ్మని యాడవే భూప, దూషించి; । అమ్మాటలెల్ల నిన్నారడిఁ బెట్టె.
" అస్త్ర సన్యాసంబు " లవధరించెదవు । గోత్రసంహారంబు క్రూర, చేసితివి.
ఒప్ప నేరీతి మాకొసఁగెదు భూమి! । చొప్పడ నింకెందు నురిగి పోయెదవు?
పోలియ లాక్షాగృహంబునఁ జిచ్చువెట్టి, । సలిలంబులను ద్రోచి, సర్పాళిచేతఁ
గఱపించి, విషమును గబళింపఁబెట్టి, । తఱలక కల్లజూదమున నోడించి,
ద్రౌపది నీడ్పించి, తమరాజ్యమెల్ల । నేపునఁ గైకొని యిట వెళ్ళఁ ద్రోలి,
ఇడుమలఁ బదుమూఁడుఏఁడు లయ్యడవిఁ । బడరాని [3] వగలతోఁబడి యుండఁజేసి,
యొనయ నీనేలకై యేఁచిన యట్టి । చెనఁటి, మీమాయలఁ జిక్కకుండితిమి.
ఏఁటికి నీమాయ లిభపురాధీశ! । నాఁటిమాయలు నేఁడు నయమఁటె చూడ!
కోటి విద్యలు ధాత్రిఁ గూటికి రావు । కాటికిఁ గూర్చుండి గర్వమేమిటికి?
బంటవై యేతెమ్ము బవరమ్ముసేయఁ । గుంటిన విధియేల కుంటంగ నిచ్చు?"
అని ధర్మజుండాడ నందఱునిట్లు । వినరాని పల్కులు వెసఁ బల్క." రనిన

1. నాజ్ఞాని. 2. అన మేలు మేలు. 3. పగలలో. (మూ)

అనఘు సంజయుఁ జూచి యాంబికేయుండు : । "తనయున కిప్పాటు దైవంబె తెచ్చె ;
కానిమాటల నెంత కందెనో సుతుఁడు ! । దీనత వోకార్చి ధీరత గనెనొ !
చెప్పవే సంజయ, చీకాకుపడితి । దప్పి విదాహించెఁ [1]దనువు." నావుడును
సూత తనూజుఁ డా క్షోణీశు కనియె : । "ఈతెఱి వినవయ్య యిభపురీనాథ !
అట్టిమాటలకు నీ యాత్మసంభవుఁడు । చిట్టాడు మనసుతోఁ [2]జెయిగదల్చుచును
దైవంబు దూఱుచుఁ దగవిచారించి । భూవర, యనిసేయ బుద్ధి సమర్చి
కౌంతేయులతోఁ బల్కెఁ గౌరవేశ్వరుఁడు : । "కుంతీకుమార, యేగురు మీరు పుత్ర
మిత్ర భటానీక మిళిత సద్బంధు । పాత్ర సామంత దీప్త ప్రచండోగ్ర
కరి రథ ఘోటక ఖడ్గశస్త్రాది । భరితులై యున్నారు పరఁగ నేనొకఁడ.
ఏరీతిఁ బోరుదు నిట నొచ్చినాఁడ. । ఆరయ నల్లైన నయ్యెఁ గాకేమి ?
[3]ఏపారఁ నొక్కొక్కఁడె పోరెదరొటు ? । మునుమిడి దొమ్మిమైఁ బోరనున్నారొ ?
ఏదికారణమొ నా కెఱిఁగింపు." మనిన । మోదంబుతో ధర్మపుత్రుఁ డిట్లనియె :
"నిను దొమ్మి చంపము నృపకులోత్తంస ! । పనివడి నామీఁదఁబడి పోరు చాలు :
చూచెద నీలావు శూరత్రమంబు ; । ఏచిమాటలు వేయునేల వేరమ్ము."

దుర్యోధనుఁడు మడుఁగు వెడలి వచ్చుట

అనవుడు నీసుతుం డరిభీకరముగ । ఘనకరాళాకార కలితమై రోఁజు
పుట్టఁబోపలి కాల భుజగేంద్రు పగిది । బిట్టు గోపించి యభేద్యోదకములు
వెడలి, యన్నిటిలో వీరరసంబు । కడురూపమైనట్టి కడిమి దీపింప
దారుణతర గండధర మహోద్దండ । చారుసన్నిభ మహాచండిమతోడఁ
బ్రలయకాలోత్తాల భైరవాకార । కలితప్రతాప విక్రాంతంబుతోడ,
సంహార భర్గోగ్ర చటులాగ్నిహోత్ర । సంహతి భీకరోజ్జ్వల మూర్తితోడ,
రమణీయ తారహారంబులతోడ । సమరు సుగంధ గంధాదులతోడ
గద కంధరంబునఁ గడువడిఁ దాల్చి । విదితప్రతాపియై వెస వచ్చి నిలిచె.
నిలిచినఁ గనుఁగొని నృప, పాండుసుతులు । కలగొని సంతోష కలితాత్ములగుచు
బలములుఁ దారును బదిలమై నిలువఁ । దలఁకి నీసూనుఁడు ధర్మజుకనియె :
" ఒక్కఁడొక్కఁడె పోరుటొప్పుఁగాకధిప ! । పెక్కండ్రు మీరు నేఁ బేర్మినొక్కరుఁడ.

1. తనుడు. 2. జెవి. 3. ఏపారంగ నొక్కఁడ (మూ)

నిన్ను నమ్మితి నిదె నీళ్ళలో నుండి । [1]యున్న, నీకిట్టు లన్యాయంబు దగునె!"
అనుటయు ధర్మజుం డతని కిట్లనియె: । "ఎనయంగ వినుము నీ కేటి ధర్మంబు ?
బాలుని నభిమన్యుఁ బదిరొట్లుగూడి । మూల [2]ధర్మము మీఱి ముట్టి చంపితిరి.
ఇప్పుడు రణపాడి యెన్నెడి నోరు । అప్పుడు నీ ధర్మ మూడంగ వలదె!
అక్కటా యేమన్న యభిమన్యుసరియె ? । కుక్కవై యూఱక కూపెట్టనేల!"
అనిన నిరుత్తరుండై యున్న విభునిఁ । గనుఁగొని మఱియు నక్కొంతేయుఁ డనియె:
"అరిచూచి యొకమాట యాడితిఁ గాని । యిది ధర్మహానియా యెఱుఁగనా యేను!
రయమున నా సేన రాదు నీ మీఁద ; । భయమేల నీకింత ! పైఁబడ నీకు ;
ధరణీశ, తలఁకకు తలపడుచుకొమ్ము ; । కరము దృఢంబుగాఁ గాసె బిగించు ;
బీరువోవక లెస్స బిరుదు వహించి । యేగురలో నొకని మా యేగురిలోన ;
వానితోఁ బోరాడి వడి సాహసమున । వానిఁ జంపితివేని వసుధ నీసొమ్ము;
అదిగాక వాఁడు నిన్నాజిలోపలను । మదటున నీ పెంపు మడియించెనేని
సురలోక మేలుకోఁ జొప్పడు నీకు ; । ధరణి నేఁ గైకొందుఁ దగవు శోభిల్ల."
అనిచెప్పి సకల శస్త్రాస్త్రములు నతని । కెనసిన ప్రీతిమై నిచ్చిన నతఁడు
క్రమ మొప్ప నపుదాల్చి గద కేలఁ బూని । యమతనూభవుఁ జూచి యర్థి నిట్లనియె:
"గాలిసందనుఁ డొండెఁ గవలు దారొండె । శూలితోఁ బోరిన శూరుండు నొండె
నీవొండె గదగొని యేతెందు చాలు । శ్రీవిభవము మీఱఁ జెండివైచెదను."
అని పల్కునంత నా కాలంబునందు । మనుజేశుఁ జూచి యా మాధవుఁ డనియె:
"ఘనుఁడైన రారాజు గద కేలఁ బూని । యెనసి యుద్ధమునకు నేతెంచెనేని
కవలేమియగుదురు ! కవ్వడే మగును ! । కువలయేశ్వర, నీవుగొన్న నేమగుదు ?
బాలవె మతిచెడి పలికితి వేల ? । చాలు నీతోడ విచారింపవైతి
తగవైతి మే కాక ధాత్రీశ, నీకు ; । నగతిన మోయిది మఱచి యాడితివో ?
మాలోన నొక్కని మడియించితేని । యేలుకో సామ్రాజ్య మెల్లని యంటి.
అదిగాక శకునితో నాడి జూదమున । మది సర్వసామ్రాజ్యమానంబు లోడి
నుతికెక్కు తమ్ముల నోగత్తనీక । చతురతఁ బదుమూఁడు సంవత్సరములు
ఆకలంబులు దిని యడవులలోనఁ । బ్రాకటంబుగ దుఃఖపడితివిగాదె !
అట్టిపన్నిదము నేఁడాడంగఁ దగునె ! । ఎట్టివెఱ్ఱివి ! శత్రుకెక్కుడి పాడి !

---

1. యన్ని. 2. కర్మజాలార. 3. యెఱుఁగరు (మూ)

కడి నేల విధకులఁ బడద్రుంగఁజాలు । టవియుపో రాజుల కాగూవపాడి
భీమునితోడనే వైరయింత గనిన । సామాన్యమే యని [1]చాళ్లు పెట్టు?
పవమాననందన కంఠమ బలశాలి కాఁ । నవిశేషముగ గదాంగదాఘుగుఁడా రాజు ;
తరమిడి మిగుల గదాయుద్ధమున నను । సరకు నిలిపింగ జూగమేల నిజము."
అనవుడు నా గరిమ యచ్యుతుఁ జూచి । "పావనయ్య శ్రీకృష్ణ, విశ్వైకనాయక !
యిపుడ మీరానతి యిచ్చినయట్టి । 2 నిరీశ... కేల నేమాన ముగాగ,
కాలదండమునకు నలునిభంగి । పోలిక మాదుర్బుద్ధి పోరాడి-చందమున
నే గద దాల్చిన నీచరాచరము । లేగతిఁ బొందునో యెఱుఁగనా నీవు?
హాహాకార ప్రవర్తము లచ్చోట నందఁ । దిర కొంప్పమిరాయానతి కమును మాయాన్య
ధర్మజు ననుమతి దగవలెఁగాక । ధర్మ దుర్యోధను దండించుటెంత!
అనుటయు మాధవుఁ డాతనిఁ జూచి । యనురాగ మొసఁగ నిట్లని యానతిచ్చె :
"ఓ భీమ, నీకోప ముపసంహరింపు ; । నే భయమందెద నీ కోపమునకు,
బక హిడింబాసుర ప్రముఖ దానవులఁ । బ్రకటించి చంపిన బాహాబలస్ఫూర్తిచేవు
నాఁడు ద్రౌపది నీవున్నాఁడు గోపించి । రీతిగాఁ బ్రతినలు రెండు చేసితివి ;
ఆ రెంటిలోపల నాయువరాజు । ధీరాత్మ, చంపితి విప్పు డానఁగ.
ఇఁక నొక్క ప్రతినకు నీకౌరవుండు । గురి యయ్యె నీ ముఖాముఖిఁ బడినాఁడు.
తగిలి నీగద నీతని ప్రాణములకుఁ । దగుతైన దింపుడు ధరఁగూల్పవలయు."
అనునంత సాత్యకి యాదిగాఁ గలుగు । ఘనయోధవరులెల్ల గాలికిమాఁగుఁ
బలికిరిట్లనుచు : "నో బలశాలి, భీమ ! । తలఁకుచు నీసుయోధనుఁ డున్నవాఁడు.
వసవోయె నిట వీనిఁ బనిలేదు చూడ; । మసలక కూల్చి ధర్మజుకిమ్ము ధాత్రి."
అనుచోట నా భీముఁ డన్న కిట్లనియె : । "ననుజూడు ధర్మజ, నా యానతిమ్ము
కులనాశనుండైన కురురాజుఁ బట్టి । కలనిలోపల నా గదపాలుచేసి
మించెద ధాత్రి యిమ్మెయిని గైకొమ్ము । ఎంచంగ సత్కీర్తి యేపుదీపించి."
అనిపల్కి విలయకాలాభ్ర నిర్ఘోష । జనితాట్టహాసుఁడై చతురత నార్చి
రాజును కెదిరిన రఘురాముపగిదిఁ । బోనకఘాతిచూపుచు డప్పపాటు (?)
అన్నదమ్ములు మిత్రులనురాగమంద । నెన్నిక రారాజు కిట్లనిపలికె :
"ఓరి పాపాత్మక, యోరి దురాత్మ, । యోరి యనాచారి, యోరి నిలుపు.

1. చాళ్లల. 2. నిపరిమాటల కేమి వెలితుము. (మూ)

పాఱినఁ బోనీను బదిలంబుగాఁగ । ... రక్త ... దెబ్బబును దలఁపు.
తాతయు గురుఁడు రాధానందనుండు । నీశంబున ... గూడి నీకుఁగాఁబోరి
హతులైరి; పుత్రమిత్రాదులు దెగిరి; । గతినీకు నెద్ది యెక్కడికిఁ బోవచ్చు ?"
అనుటయు నీపుత్రుఁ డలుకరెట్టింప । నపుల ... నర్థి నిట్లనియె:
"ఏలనూఱుతి, నీకు నింతగర్వంబు ? । తూలపోనాడుట దొడ్డతనంబె !
ఎండలువచ్చిన నేనుగు; మిమ్ము । నింకలఁ జంపంగ నేనెచాలుదును.
తగని మాటలను వృథాగర్వమేల ? । మగతనంబెటు చూపుమిం నేఁడునీవు.
కోపంబుతో ... గుణిఁ గిన్క ... । ... పాటు ... యెఱుగవా భీమ !
వంటలవాఁడవై వంగుచు విరటు । నింట ... మిగిలిన వెల్లను గుడిచి,
బకుఁడనువానికి బలినురాల్లించి । యకట పాఱఁగనై ... గుడిచి,
నాతోడి యుద్ధంబు ... నీకుఁగావు । ... నిల్పు పట్టి చంపెదను."
అనిన భీముఁడు నవ్వి "యట్టి కానిమ్ము । ... బూనినతప్పు గలిగె ;
కడఁకతో నన్నియుఁ ... । కుడువఁబోవుము నేల కూరాకులఁడుగ?"
అని పల్కుచున్నంత ... భూభుజుఁడు । ... వాసవి కవలు
మొదలైన రథిక లిమ్ముల నెడగాంచుగ । సదనుగాఁ గూర్చుండి యంట జూచుచుండ,
భీమ సుయోధనుల్ భీమప్రతాప । ... గవసెనల్ దిగిచి
కాలదండంబుల కైవడిఁ ద్రిప్పి । ... దుస్సహాలఁ
గరికరి గిరిగిరి గ్రహము గ్రహంబు । ... గపిసినయట్ల యిద్దఱుచు

భీమదుర్యోధనుల గదాయుద్ధమరయుటకై బలరాముఁడేతెంచుట

ఆసూఢిఁ బోరాడ ... బైన । ... యెఱింగి
కౌరవనాథుఁడు ... । ... శిష్యు ... సర్వభువి
కదనంబు ... గాంచుకంబైనఁ । ... తీర్థ ... వేగ,
ననతి దూరంబున నచ్యుతాగ్రజునిఁ । ... వేశ్చేయుఁడు
నరవింద ... । ... భక్తితో నెదురుగాఁ బోయి
దండప్రణామముల్ దగఁ జేసి, ... । ... కౌఁగిట సిలాంబరుండు
నాపజ్ఞ నందఱ నక్కునఁజేర్చి । శ్రీ ... దీవించి జిష్ణు దీవించి
కౌంతేయు దీవించి ... । ... దీవించి
వారి సేమంబులు ... బేరిసి । వారికిఁ దన ... చెప్పుచును
"భువిఁ దీర్థయాత్రకై ... । ... డుష్టింప ...

ధరణీశ, మిమ్ము నిందఱఁ జూచుకొఱకుఁ । జిరకీర్తియుతులు నాశిష్యులు వీరి
దారుణంబైన గదాయుద్ధకేళి । కోరికఁ జూచెడి కొఱకునై వేగ
వచ్చితి.'' ననవుడు వాయునందనుఁడు । నచ్చిన భక్తితో నాగకేతనుఁడు
గదల హస్తములెత్తి కరమర్థిమ్రొక్కఁ । బొదివి యిద్దఱఁ గృప పొసఁగ దీవించె.
అప్పుడు ధర్మజుఁ డారాముకనియె : । "తప్పక వీరి గదాయుద్ధ మిపుడు
చూడుఁ డించుకసేపు సొరిదిమై'' ననినఁ । బోఁడిమిమీఱ నిమ్ముల సమ్మతించి
యచ్చోటఁ గూర్చుండె నవనీశతిలక ! । చెచ్చెఱ నేమని చెప్పుదు !'' ననిన
నాంబికేయుఁడు మది ననురాగమంది । "కుంబుజాక్షుని మాయలుగాఁగబో నేఁడు;
బలభద్రుఁడిదె మనపాలి భాగ్యమునఁ । దలరి వచ్చెను, సుయోధనునకు నేఁడు
తెక్కులు వచ్చె; సుగ్రీవతలం బేల । నెక్కడి పాండవులింక ! గానుండు
ఆరూఢి నిరువాగు నాది కాలమునఁ । దోరమై యాజి కుద్యోగంబు సేయఁ
దానెన్నివిధములఁ దవిలి కృష్ణునకు । నూనిచెప్పిన వినకున్నఁ దాఁ జూచి,
"బలి[1] భేది పాండవ పక్షపాతుండు । తెలివితో బ్రచ్చుచేతికిఁ గోల యిచ్చు;
పాయదు పోరాని పాండవహాని; । నేయేల కన్నుల వీక్షింప నొల్ల;
ఆపాపమున శౌరి యుటఁ బోవుఁగాని । యీపాప మేనొల్ల నిఁక. నని వారి
యనుమతితో నాతఁడరిగెఁ దీర్థముల । కని పంటి నాతఁ డత్యంతమోదమున
నేమి తీర్థములాడె? నెచ్చోటఁ దిరిగె? । నీమొఱ నా కెఱుంగఁజెప్పు.'' మనుచు
సూతజు నడిగె నాక్షోణీశుఁ డనిన । నాతఁ డుబ్బుచుఁ బ్రియమందె యమ్మునులు
అనఘాత్మ, తరువాతనైన వృత్తాంత । మనువొప్ప జెప్పనే యనియడుగుటయు
సర్వజ్ఞ, సర్వేశ, సర్వభూతాత్మ, । గీర్వాణపతివంద్య, కేశవ, యజర,
కలిత పారావార ఘనతరశయన, । నలినదళాక్ష, పినాకిసంస్తుత్య,
ఘనమాని హృద్దేహ కలితసందోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీవేంకటాధీశ !
భక్తవత్సల, జగత్పావనమూర్తి, । ముక్తిప్రదాయక, మ్రొక్కెద నీకు
ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
మగు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన సుకవీంద్రవర్య
రచితమై శల్యపర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థ యుతముగా నొప్పె రెండవది.

---

1. బట్టి (మూ)

తృతీయాశ్వాసము

శ్రీగరుడాద్రీశ, సృష్టిప్రకాశ, । ఆగమ వినుత, శ్రీహరి, వాసుదేవ!
జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు । ఘనతతో భారతకథ చెప్పఁదొడఁగె:
ఆరీతి రాముఁ డత్యాదరం బొప్పఁ । ఘోరమై నిఖిల వస్తువులెల్లఁ గొనుచుఁ
బ్రబిమలబుద్ధిఁ బ్రభాసతీర్థమున । నవగాహ మొనరించి యచట దేవర్షి
పితృతర్పణములు సంప్రీతిఁ గావించి । యతుల తేజోధనులగు విప్రవరులు
తనతోడ రాఁ బ్రముదంబునఁ గదలి । మొనయ నేనదులందు నేమిగావలెనొ
యట్టి సత్కర్మంబు లాచరించుచును, । నెట్టన సకల ముని ప్రకరముల
కాలయం బైనట్టి యాకురుక్షేత్ర । మోలిమై దర్శించె నొప్పుగా ననిన
జనమేజయుఁడు తీర్థసవిశేష ఫలము । వినఁ గోరుటయు మునివిభుఁడిట్టులనియె:

ప్రభాసతీర్థాభివర్ణనము

బలదేవుఁ డేఁగు ప్రభాస తీర్థంబు । అఘపుణ్యంబు మహాతీర్థమనియు;
శశి తన క్షయమందు సమయించి బ్రదికె । విశదమై యక్కథ వివరింతు వినుము.
దక్షునశ్విన్యాది తనయుల సరసి । జేక్షణాలను జంద్రుఁ డిరువదేడ్గురను
బరిణయంబై మహాపరమ సంతోష । భరితుఁడై యందు లోపల నగ్రమహిషి
రోహిణి యనుదాని రూపరేఖలకు । మోహించి యప్పుడిమ్ములఁ జిక్కి-చొక్కి-
వలపించి యెంతయు వలరాజుకేళిఁ । దెలివొంది తెప్పలఁ దేలుచు నుండె.
తక్కినయింతులఁ దానొల్లనికిని । గ్రక్కునఁ దమతండ్రి కడకేఁగి వారు
కన్నుల బాష్పాంబుకణములు దొరుగఁ । జన్నుగుబ్బలమీఁద జాఱుపయ్యంట
కొంగుల మోములకును మాటుచేసి । యంగన లేడ్చుచు నప్పు డిట్లనిరి :
"అక్కటా! తండ్రి, మహాప్రతాపమున । నొక్కట మముఁ జంద్రుఁ డొల్లమిచేసి
సాహసంబునఁ బుష్పసాయకు కేళి । రోహిణితోఁ గూడి రూఢి నున్నాఁడు.
మాకేటి జన్మంబు ? మాకేటి బ్రదుకు ? । ప్రాకటంబుగ" నని పలికిన దక్షుఁ
డాక్షణంబునఁ జంద్రు నటకు రప్పించి । వీక్షించి యిట్లనె వివరంబుగాఁగ :

"ఇది యేమి చంద్ర! నీకిట్టి దుర్బుద్ధి । మదిని వాటిలె? నిట్టి మాటలు గలవె?
సకల [illegible] రోహిణిమీఁదఁ బట్టినకూర్మి । సరిగాను బాటింపు సతుల నందఱను
[illegible] తప్పితి వేని । నెగడంగ మఱి నీకు [1]నీవెఱుంగుదువు.
బుద్ధిహీనాత్మ [illegible] పో కాచినాఁడ ; । బుద్ధితో బ్రదుకుము పొమ్ము పో." మ్మనిన
[illegible] ప్రజాపతి మాట [2]లాలింపు చేసి । యప్రబుద్ధిని దొంటి యట్ల వర్తింప
[illegible] దక్షుఁడు [illegible] గోపించి । యఱుదెవుల్ [3]గొమ్మని యంతను శపించె.
[illegible] మెంతయు నాఁడు [illegible] టికిని । జెఱువెల్ల నుడివోయి, చంద్రుఁ [illegible] (?)
[illegible] చెడ నఖిలౌషధులును । హతము గాఁ జొచ్చెను ; అఖిల [illegible] లు
[illegible] దప్పి యుండ లోకంబు లన్నియును । అడలెఁగాంతులు దక్క [illegible]
[illegible] దేవతలు । కదలి యా చంద్రుని కడ కేఁగుదెంచి :
"[illegible] యేమి [illegible] విపుడు ? । తెమలక ధర్మంబు తెరువు దప్పితివో ?
[illegible] బంపితివో ? । వాఁడి నీ తేజంబు వడిఁ గ్రుంగు టేమి ?"
యనిన చంద్రుఁ డమ్యమగులఁ జూచి । గొనకొని తన్ను దక్షుండు శపించుటయు
విన్నవించిన వారు వెఱవకు మనుచుఁ । గ్రన్నన చంద్రుఁ దక్కఁ గొనిపోయి
[illegible] మూర్తి దక్షునికి మ్రొక్కించి । యరయంగ నపరాధి యైనను వీనిఁ
కరుణావైఁ [illegible] రక్షింపు । నింతిమై [illegible]" ప్రార్థనను
[illegible] చంద్రునిఁ జూచి । యింతుల యెడల నీ విఁక నైన సమతఁ
[illegible] ప్రవిమలాంబువుల । నరుదుగా [4]నవమస నమసయుంగా
[5][illegible] నీవు । పూర్వ తేజోవృద్ధి పొందంగఁ గలవు."
అని చెప్పి యనిచిన నంబుజారాతి । యనిమిషవర్యుల యానతిఁ జేసి
[illegible] దీర్థమాడి యెంతయును । భాసుర తేజః ప్రభావుఁడై యొప్పె.
[illegible] కారణంబుగా నా తీర్థమిపుడు । సదమలంబుగఁ బ్రభాసంబనఁ బరగె.
[illegible] నవ్విన నదుల । కానిన పాతకహరము భూనాథ !
కావున రామునకు ఘనకృతస్నాన । మావిమలానది నట్లాచరించి
[illegible] వేగిన [illegible] నాఁడు । [6]సుందరంబగు చమసోద్భేద మనెడి

1. నీ [illegible] దవు. 2. లాలిమి. 3. గమ్మని. 4. నవమస నవమస. 5. స్నానమై పక్షపక్షంబుల
6. సుందరంబుగ దిమసోద్భవంబనెడి. (మూ)

చమసోద్భేద తీర్థ ప్రభావము

వరతీర్థమున కేఁగి వగచ నారాత్రి । సరవిమైఁ గడపి [1]సుస్నానంబు కలిగె.
ఆతీర్థమాహాత్మ్య మటవిను మనఘ ! । యేతీర్థములకంటె నెక్కుడై పరఁగు
నాతీర్థ; మందలి కనతిదూరమున । నాతతి నొక యగ్రహారంబు గలదు.
అందు బ్రహ్మసమాను లగ్రజోత్తములు । పొందుగా ముగ్వు రాత్రేయుల వర్తింత్రు.
[2]త్రితుఁడును ద్వితుఁడు నేకతుఁడను వార । లతులులై యొకరాజు కట దీక్షయిచ్చి
యతనిచే గోగణములవి గాకుండఁ । బ్రతిగఁ గైకొని రాఁగఁ, బరిపాటిఁ [3]ద్రితుఁడు :
“కోసి ముప్పందుల గొని కట్టునట్టి । యాస బ్రాహ్మణుని” కన్న నధికమై పరఁగి
తక్కినతమ్ము లిద్దఱికిని గోవు । [4]నొక్కటైన నొసంగ కుసికొల్పుకొనుచుఁ
బోయెఁ; బోయిన వాను బుద్ధిలో నగచి । పాయక వెనువెంటఁ బఱవ, నాద్విజుఁడు
వికలతఁ [5]జనుచును విధివశంబునను । ఒకవృకంబును జూచి యురుభీతిఁ బొంది
పాఱిపోవఁగలేక పడె నొక నూఁతి । నారూఢి నంతలో నాయిరువురును
ఆగోగణంబుల నటఁగొని వేగ । రాగిలి యేఁగి రారటమొల్ల మాని.
తానొండు దలఁపంగ దైవ మొండొకటి । పూని తలంచిన పోల్కినై నప్పుడు
నట్టి నూతను బడి వడి నాద్విజుండు : । “ఇట్టి పాపంబింక నేమిటఁ గడతు ?
మతినిఁ దమ్ముల నవమానించు నాకుఁ । గృతకమై యివ్విధిఁ గీడొందకున్నె ?
ఈవట్టికూపంబు నింపు సొంపారఁ । బావనోదకపూర్తిఁ బఱపి యిన్నీరు
సోమపానముచేసి శుభము వాటించి । యీమహాపాతకం బేఁ బాతు.” ననుచు
యజ్ఞసాధనము లట్లమరఁ గల్పించి । విజ్ఞానధన్యుఁడా విప్రుండు కడఁగి
యమర తర్పణ మూగ మటుసేయ వారు । కమనీయ యాగభాగములఁ గైకొనుచు
నాకూపమున దివ్యముగ జలంబొసఁగి । యాఁకొని మఱి వరమడుగు నీవనిన
సురలతో ననియె భూసుర కులోత్తముఁడు : । “ధరణిలో నాసహోదరుల వంచించి
నట్టి పాపము వాయ, నవని నీజలము । నెట్టి వాఁడానిన నేపుదీపించి
సోమపానఫలంబు సొరిది సిద్ధింప । నోమహాత్మకులార, యొసఁగరే” యనినఁ
గానిమ్మనుచు నిచ్చి కడువడి సురలు । పూని పోవంగ, నప్పుణ్యకూపంబు

---

1. ‘ఉదపాన’ మని కవిత్రయ. భా. 2. కృతుఁడును ధ్రువుఁడు సుకేతుండుననఁగ. 3. గృతుఁడు.
4. నొక్కటైనను ఈక యుసి దెగ ననుచు. 5. జనుదేర. (మూ)

నమృతసంభవమైన నప్పు డాది౯జుని । కమరంగఁ బాతకహారమయ్యె; నంత
నందుఁ దీర్థంబాడి యారోహిణేయుఁ । డందంద వినశనం బందును గ్రుంకె.
కపిలి యందులనంగఁ గడు శీఘ్రగతుల । నదయుఁడై [1] శంఖ నై సర్గికంబులను
నాగ[2]ధన్వంబను నామధేయముల । బాగుమించిన మూఁడు వటుదివ్యనదుల
నవగాహ మొనరించి, యంతటఁ బోక । నభంగి జాహ్నవీనదిఁ దీర్థమాడి,
ఘనతరస్ఫూర్తి లోకస్తుత్యమహిమ । ననుపమంబగు నైమిశారణ్యమునకుఁ
జనియె ; నత్తఱి దీర్ఘసత్రము చోట । నొనరించు మునులు ప్రత్యుత్థాన మెలమిఁ
జేసివినమ్రులై సీరాయుధునకు । నాసనంబిడి పూజలర్థిఁ గావించి.
రన్నిలపటుఁడు ప్రీతాత్ముఁడై యచటఁ । దన్నుఁగన్గొని సముత్థానప్రణామ
సన్నుతులుడిగి నిస్సంభ్రమస్ఫూర్తి । నున్న తాసనమున నున్నట్టిసూతు,
నతని సమీపస్థుఁగు భూమిదేవ । తతిని వీక్షించి క్రోధము నెలకొన్న
"హేతు వేటిదియొకో ! యీప్రతిలోమ । జాతుఁడు మునిసభాస్థలమున నిట్లు
తానొకముఖ్యు చందమునను దురభి । మానియై యాశక్తి మనుమనివలన
దండిగాఁ గథలు గాథలు గొన్ని నేర్చి । పండితమ్మన్యుఁడై పరగెడు; నిట్టి
చెనఁటివాఁ డభ్యసించిన విద్యలెల్ల । మనమునఁ జింతింప మదకారణములు
గాని సద్గుణహేతుకంబులు గావు । గాన ధర్మమునిల్పఁగాఁ బుట్టినట్టి
మాకు నీదృశ[3]దుష్ట మర్దనం బెపుడు । గైకొని [4]గావించఁగా నర్హ"మనుచు
భావించి కరధృత పటుకుశాగ్రమున । వానిరి నా సూతు వధియించె; నపుడు
అక్కడిమునులు హాహారవంబెసఁగ । నక్కామపాలున కనిరి : "యో దేవ !
యేము బ్రహ్మాసనంబిడినారమితని ; । కీమేర మున్ను నీవెఱుఁగనియట్లు
తెగువమై వీని వధించితివలిగి । నిగమవాక్యస్థితి [5] నిజముగైకొనక.
పరమపావనుఁడవై పరఁగునీవిపుడు । కర మొప్ప నీపాతకమునకుఁ దగిన
యట్టిప్రాయశ్చిత్త మటు సేయకున్న । నెట్టిధర్మమునిల్చు నింక లోకముల ?"
అనుటయు నారాముఁ 'డట్లకావింతు । మునులార ! దీనికి ముఖ్యపక్షంబు
వినిపింపుఁ; డదిగాక వీనికాయువును । ఘనతరసత్త్వంబు కరుణఁ బాటవము
నొసఁగుట మీకిష్టమే యిటులైన । మసలక నా యోగమాయఁ గావింతు."

1. గంగవిసర్జకంబనగ, 2. ధన్వంతర. 3. దృష్టి. 4. భావించఁగా. 5. నెపము. (మూ)

ననిన నమ్మునులు 'నయ్యస్త్రసామర్థ్య । మునకు మృత్యువున కిమ్ములనట్లమాకు
నేగతి వైకల్యమెసఁగక యుండు । నాగతి యొనరింపు మఖిలేశ, నీవు."
నావుడు "తాన నందనుఁడయి పురుషుఁ । డావిర్భవమునొందు" నని నిగమోక్తి
గలదటుగాన నక్కథకునిపుత్త్రుఁ । డలఘుసత్త్వాయతానామయత్వములు
గలిగి వక్తృత్వ విఖ్యాతినెల్లందు । వెలయు; నోమునులార, వినుఁడిప్పుడేను
జింతింప కాచరించిన యీయాయజ్ఞ । శాంతినొందఁగ నభీష్టముమీకొనర్తు
నడుగుఁ డెయ్యదియైన" ననిన నమ్మునులు । కడుముదంబున సీరకరున కిట్లనిరి:
"ఇల్వలుఁడను దానవేంద్రుని సుతుఁడు । పల్వలుఁడనువాఁడు ప్రతిపర్వమునను
జనుదెంచి మాయాగశాలలలోన । మునుముగా రక్తవిణ్మూత్రపూరములు
[1]తరసఖండములు మద్యంబుల జల్లు । గురిసియేసుఖమును గొనసాఁగనీఁడు.
దురితాత్ముఁడైన యా [2]దుష్టాసురేంద్రుఁ । బరిమార్చుటిదిమాకుఁ బరమశుశ్రూష.
మఱియంతమీఁద నిర్మలమతి నీవు । వరమతి భారతవర్షంబునందుఁ
గల తీర్థవితతి సాంగముగఁ బండ్రెంకు । నెలలొనర్చినఁ బాపనిష్కృతి వగుదు."
వని రంతఁ బర్వసమాగమంబైన । మునులు యాగక్రియోన్ముఖులౌటెఱింగి
పెనుధూళియును ఱాలపెల్లలు నిసుము । మునుముగా సురగాలి ముందట విసరి,
కడురోఁతగాఁ బూతిగంధ మెల్లెడల । నడరఁగా యజ్ఞశాలావలి యందు
మలమూత్రములు కర్దమముగ నందందు । బలువిడిఁ గురియుచుఁ బల్వలాసురుఁడు
కఱుకు జుంజుఱు వెండ్రుకలును, బెన్నలుపు । గిఱికొనుమేను, నగ్నిజ్వాలలెసఁగు
తెఱనోరు, పవిదండతీక్ష్ణదంష్ట్రికలు, । కుఱునివ్వాలురలుచూడ్కులు, మిడిగ్రుడ్లు
ముడివడుబొమలును మొఱకుమీసములు । నిడుఁద జిహ్వయుఁ గ్రొత్తనెత్తురువడియు
నరచర్మ[3]తలమున నాంత్రంబుఁ బెనఁచి । సిరలగ్రుచ్చిన వచ్చిశిరములపేరుఁ
గలిగి క్రొమ్మెఱుఁగులు గగనమార్గమునఁ । దళతళ మెఱయు [4]నుద్ధత త్రిశూలంబు
కరమునఁ ద్రిప్పుచుఁ గర్ణకఠోర । ఘన నిస్వనమున నగ్గలికనార్చుచును
ఘోరతగాఁ బఱతెంచు గతిచూచి బలుఁడు । దైతేయ హృదయభేదనములై మెఱయు
తన హల ముసలముల్ దలఁప నాక్షణమ । చనుదెంచుటయు వానిఁ జయ్యనచూచి
హలమున గగనస్థుఁడైన యాదైత్యు । గళము [5]దగిల్చి భీకరముసలమున
నడునెత్తిమొత్తఁ, గర్ణంబునమెదడు । వెడలి పల్వలు నోరువిచ్చుచు గ్రుడ్లు

1. తనర 2. దుష్టాచ. 3. ఫలమున. 4. నుద్ధతి. 5. గదల్చి. (మూ)

వెలువలికఱుక బవిప్రహారమున । బలుకొండమహిఁగూలు వరుసునఁగూలె.
మునులెల్ల నప్పుడు ముసలాస్త్రుఁ జెలఁగి । వినుతులు సేసి వేవేలు చందముల
దీవించి విబుధులు దేవేంద్రుఁ బోలె । శ్రీవెలయఁగ నభిషిక్తుఁ గావించి
యొప్పుడుఁ గైత్రవాల కెసఁగు వాసనల । నొప్పు నుత్ఫుల్ల సరోజ మాలికయు
నసదృశ దివ్యాంబ రాభరణములు । నొసఁగిన, నాహలాయుధుఁ డాదరమునఁ
జేకొని వారలచే ననుజ్ఞాతుఁ । డై కతిపయ భూసురాన్వితుఁ డగుచుఁ
జని కౌశికిని గృతస్నానుఁడై, సరయు । వను నదిఁగ్రుంకి, ప్రయాగ దర్శించి,
మఱి పులస్త్యుని యాశ్రమము ప్రవేశించి, । కరమర్థి గోమతీ గండకీ నదులఁ
బరత సేవించి, విపాశలో మునిఁగి, । నరనుతంబగు శోణనదిఁ దీర్థమాడి,
గయయు గంగాబ్ధిసంగమము నీక్షించి, । రయమార నమ్మహేంద్రత్మాధరమున
కరిగి యందున్న లోకైకసన్నుతుని । బరశురామునిఁ గాంచి ప్రణమిల్లి కదలి,
ధరనొప్పు సప్తగోదావరి కేఁగి, । వరుసఁ బంపాసరోవరమును భీమ
రథిఁ గనుఁగొని, కుమారస్వామిఁ జూచి, । పృథివి యెల్లందును బేరొందఁ దగిన
శ్రీనగంబెలమి దర్శించి, విఖ్యాతుఁ । డైన వేంకట పర్వతాధీశుఁ గొలిచి,
కామాక్షి దేవిని గని, నిత్యసౌఖ్య । సీమమైనట్టి కాంచీపురినుండి
పావనంబై జగత్ప్రఖ్యాతి నెసఁగు । కావేరియం దవగాహంబు చేసి,
శ్రీరంగశాయి నాశ్రితపారిజాతుఁ । జేరి సేవించి, చెచ్చెఱ వృషభాద్రి
ననురక్తిఁ బొడగని, యాకురుక్షేత్ర । మున నిల్చి దక్షిణంబున మధురాఖ్యఁ
బొలుపారు పురిఁ జొచ్చి, భూరిపాపములఁ । దలఁగించు సేతుబంధము మెట్టి యచటఁ
బదివేల మొదవుల బ్రాహ్మణోత్తముల । కొదవిన భక్తిమై నొసఁగి, రామేశు
భుజగభూషణు భుక్తిముక్తిదాయకుని । భజియించి, యటఁ దామ్రపర్ణికిఁ బోయి,
మలయాచలంబెక్కి మహిమఁ బెంపొందు । నల యగస్త్యునికిఁ బ్రియంబుగ మ్రొక్కి
యతనిచేఁ బూజితుఁడై వార్ధికఱత । సతతంబు నభిమత సంపదలిచ్చు
కన్యాసమాఖ్య దుర్గాదేవి నఖిల । మాన్య నుపాసించి, మహితప్రశస్తి
జరగు [1]పంచాప కేశంబను తీర్థ । వరమునఁ దగనాప్లవం బాచరించి,
శ్రీకరంబై శివక్షేత్రమైనట్టి । గోకర్ణమున నిందుకోటీరుఁ గొలిచి,
మనుతీర్థమాడి, క్రమ్మఱఁ బ్రభాసమున । కనఘుఁడై చని భానురావలివలనఁ

---

1. పంచాప్సరసంబను (మూ)

గౌరవ పాండవ కలహంబునందు । ధారుణీనాథులందఱు మడియుటయు,
ననిల తనూజుండు నానుయోధనుఁడు । ఘన గదాయుద్ధ మొక్కట నొనరింప
సన్నద్ధులై యున్న చందంబుఁ దెలియ । విన్నవాఁడై వచ్చె వేవేగ." ననిన
నాంబికేయుఁడు విని యాత్మలో మెచ్చి । పంబిన విధిఁ జిన్నవోఁబలికె సంజయుని :
"భీమ దుర్యోధనుల్ భీమవిక్రమము । తో మహామహిమ నుద్ధురవృత్తి నెట్లు
పోరి ? రత్తెఱఁగెల్లఁ బొందుగా నాకు । నారూఢిఁ జెప్పవే" యనిన నిట్లనియె :

పాండవ దుర్యోధనులు రణరంగమునకుఁ బోవుట

దేవ, నీసుతుఁడు యుధిష్ఠిరుఁ జూచి । "భావింపఁగ శమంత పంచకంబజుని
యుత్తరవేదియై యొప్పారుఁ గాన । నత్తఱి నెవ్వరైన నచ్చోటఁ బోరి
హతులైన ముక్తి పాయకసమకూరు । నతులితగతిఁ బోద మచ్చోటి." కనినఁ
గృష్ణానుమతితోడఁ గిమ్మీరవైరి । జిష్ణుండుఁ గవలును సేనలు నడవ
బలభద్రుఁడును దాను బౌరవేశ్వరుఁడు । కలితవేగంబునఁ గదలిరాఁ బోయి
సరవి శమంతపంచకమున నిలిచె । విరివి సేనలు పరివేష్టించి [1] కొలువఁ
దానును భీముండుఁ దరలక యెదురు । గా నిల్వ భూప, నీగాదిలిసుతుఁడు
నింగియు నేలయు నెఱి వ్రక్కలుగను । బొంగి యుప్పొంగి యార్పులఁ జెలరేఁగి
గద కేలఁబూనినఁ, గరువలిసుతుఁడు । గద తాను గైకొని ఘనతరస్ఫూర్తి
నార్పులు హృదయంబు నావరింపంగ, । నూర్పులు ఘాతలై యుచ్చిపాఱంగఁ,
జూపులు తూపులై చుఱచుఱ నురుఁగ । భూపాల, పలికె నీపుత్త్రునీక్షించి :
"రారాజ, నీవు పాఱక కొంతసేపు । పోరాడుమీ నీదు భుజశక్తి మెఱసి.
ఎక్కడఁ బోయిన నింకఁ బోనీను । ద్రొక్కివైచెద నిన్ను ధూళీపటలిగ."
అనవుడుఁ గోపించి యధిప, నీసుతుఁడు । అనిలనందనుఁ జూచి యర్థితోఁ బలికె :
"పలికి పల్కుంచుకోఁ బనిలేదు భీమ ! । బలియురతో బంటు నంతంబుగలదె !
వంటలపనిగాదు వాఁడిమిపోరు ; । నంటైన బహ్వాశనముగాదు పోరు ;
గుత్తాల కెఱఁగి నిక్కుటగాదు పోరు ; । నట్టలఁ గాచుటన్నదిగాదు పోరు ;
పాత్రల దిద్దెడి పనిగాదు పోరు ; । ధాత్రిపై భట్టునేతలుగాదు పోరు

1. నిలిచి (మూ)

చపలారి తిమిర ప్రచండ మార్తాండ । నిపుణుండ నాకుఁ దా నీపస నెంత ?
పలుకుల వెఱచునే ఫణికేతనుండు ! । కలదు ఒక్కటి నన్ను గడునెన్నమీకుఁ
గొలను చొచ్చినయది కొఱగాదు గాక । అలసుఁగాఁ జూచెద వట్లు చూడకుము.
కలన నిన్నేటికిఁ గైకొందు భీమ ! । కలితారి విక్రమ గర్వాపహారి
నాగదాదండంబునకు బలిగాఁగ । నీగర్వమణఁచి యెంతేనొంతు నిన్ను.
తగఁజోద్యపఱతు బృందార కావళిని ; । వగపు పుట్టింతు నీవారికి నెల్ల.
నీవనఁగా నెంత నిర్జరేంద్రాది । దేవతలును నన్ను దృష్టింపలేరు.
నీవెట్లు నాతోడ నెగడుదు గదను ? । ఈ వేళ నీ సత్త్వ మిదియెంత గలదు ?
అడరంగ నీమ ఫాలాక్షురశ్రేణి । తుడిచెద నాతోడఁ దొడరు మాజికిని.”

భీమదుర్యోధనులు గదలఁగొని ఘోరముగాఁ బోరుట

అని తనగద త్రిప్పి హాచూడు మనుచుఁ । గనుఁగవ నయ్యగ్నికణములు రాలఁ
గదిసిన, భీముఁడక్కడలు వీక్షించి । కదిసెఁ బోరాడ విక్రమలీల మెఱసి.
ఆతఁడు నీతఁడు నట నేమిసెప్ప । ఘాతమాటలు మీఱఁ గరలాఘవములఁ
బద తాడనంబులఁ బరఁగు హుంకృతుల । విదితాట్టహాస దోర్వీర్యంబు మెఱసి
తాఁకిన, నంతఁ బాతాళలోకంబు । కాఁకచే ఘూర్ణిల్లెఁ గడుబమ్మరించి ;
కాకోదరేంద్రుండు కరులపై నొరగె. । ... ...
అప్పుడు గొట్టుచు నదర మెట్టుచును । ద్రిప్పుచు భ్రమరిగాఁ దిరిగి వైచుచును,
అది మెచ్చుగాదని యంటఁగొట్టుచును, । ‘అదెసుమీ తప్పకొ’ మ్మని పలుకుచును,
‘బాపు! మజ్జా!’ యనిపరఁగ మెచ్చుచును, । కోపించికొట్టి “సాంగుబళా!” యనుచును,
కదలు నెమ్మోములఁ గదియఁ ద్రిప్పుచును । అదటునఁ గైకొన కంటఁ దప్పుచును,
గినియుచు డాయుచుఁ గ్రేళ్లుదాఁటుచును, । జొనిపి హాహా పోకు చూడుమనన్నుచు,,
మండిగాఁ గాలిడి మలసి మార్కొనుచు, । దండెముల్ పెట్టుచుఁ, దప్పఁ గ్రుంకుచును,
గదగద దాటించి గదిసి యిద్దఱును, । మదమునఁ జెలరేఁగి మార్మ్రలయుచును,
బిడుగుల కెనయైన బెడిదంపు గదల । నడఁచియు మెచ్చుచు నఱనవ్వునగుచు
‘నవుర ! నీకొట్టు పొల్లైపోయె’ ననుచు । ‘నవురిది పొల్లుగా’ దని పలుకుచును,
గుప్పునఁ గొట్టుచుఁ గునిసి యాడుచును । గుప్పిగంతులు గొని క్రుంగి తప్పుచును,
గినియుచు నిద్దఱు గెలుపులాసించి । ఘన విక్రమ క్రమ కలితులై మించి,

తఱుముచు మెఱుముచు దారుణక్రియల । నొఱయుచు మెఱయుచు నుబ్బిపాఱుచును,
పాయుచు డాయుచు బలిమిఁజూపుచును, । వేయుచు రాయుచు వెసఁ దిరుగుచును
వాసిగాఁ బదియాఱు వన్నె కుందనము । త్రాసున నొకటిగాఁ దగఁదూఁచినట్లు
ఒరకు వన్నెకునచ్చి యొక్కంతలుగను । ఉరుగతిఁ బోరంగ, నొడలిరక్తములఁ
గంకటంబులు దడిసి కాఱఁ జొచ్చుటయుఁ । బంకిమై జోళ్లును భారమౌటయును
అవియూడ్చి తనులాఘవావళిఁ బొంది । కవియుచు నొకరికొక్కరు వత్రపడక
నడమోదుగులఁ బోలి నలిరక్తధార । లొడలి భూరజమెల్ల నొప్పారఁ గడుగ,
నుదయార్కు లనఁగ సముజ్జ్వలప్రభలఁ । బొదలిరి యప్పుడో భూపాలచంద్ర !
అంతట నీపుత్త్రుఁ డఖిలంబుచూడఁ । బంతంబుతో భీము బరియెమ్ము విఱుగ
నదరంట వ్రేసిన, నా బకవైరి । యది తప్పనొడ్డి తానాతని యురము
జెదరఁగాఁ గొట్టినఁ, జెదరక యతఁడు । గదచాఁచి పోనీక కడిమి వాటించి
గంధవాహజు మస్తకంబంత వ్రేయ, । బంధురంబుగ నది పటపట పగులఁ
జలన మించుకలేక చలమగ్గలించి । విలయకాలుని భంగి విభుని నెన్నదురు
నదురుగాఁ గొట్టిన నసుకు నెత్తురులు । జొరజొర మోమున జొబ్బిల్లఁ గాఱఁ
దుడుచుచు నేతెంచి తుది భీముగదకు । నొడిసిన, నాతఁడాయొడుపు దప్పించి
వీఁగి పాఱఁగ నేయ, వీఁగక యతఁడు । లోఁగక భీముని లోఁబడవ్రేసె.
వ్రేసినఁ గాళ్లును విలవిల మసఁగ । నాసమయంబున ననిలనందనుఁడు
పట్టుగా నాతని బాహుమధ్యంబు । గొట్టిన రారాజు కునికిలఁబడుచు,
నంతలోననె లేచి యతనిఫాలంబు । వింతగా వేసిన, వీఁగక భీముఁ
డతనితోఁ బోరాడు నంతటిలోనఁ । గృతమతితోఁ గ్రీడి కృష్ణునకనియె :
" రారాజు మారుతి రణబలోదగ్ర । భారులైయున్నారు బవరంబులోన.
వారకదోస్సార వహణి యెవ్వరిది । యారూఢి నధిక మీవది చెప్పు" మనిన

భీమదుర్యోధనుల తారతమ్యంబు శ్రీకృష్ణుఁ డర్జునునితోఁ జెప్పుట

నమరేంద్ర సుతుతోడ నంబుజనాభుఁ । డమరంగ నప్పుడిట్లని చెప్పఁదొడఁగె :
"విపుల విద్యాశక్తి వీరికిద్దఱికి । నుపదేశ గమ్యంబు నొక్కసమంబు.
నిరవిగా మిక్కిలి వీరలలోనఁ । గరువలితనయుండు ఘనబలాధికుఁడు ;
నేర్పు మిక్కిలి కురునృపసింహమందు ; । దర్పంబు [1] వాటంబు తగనెంచిచూడ

---

1. నాశంబు. (మూ)

సత్యంబు చేర్పుతో సరిగాదు వినుము. । సత్యంబు గలదని సాహసవృత్తి
ననిలసూనుఁడు సాచ్చియలయుచున్నాఁడు; । మునునొచ్చియున్నాఁడు మొగినసుయోధనుఁడు
తడయక యిటువలె ధర్మయుద్ధంబు । కడఁకతో నెన్నాళ్లు ఘనతఁ జేసినను
సరిపడునేగాని చావఁడు వీఁడు ; । తరమిడి భీముఁడీతని గెల్వలేఁడు.
ఇంకొకసిద్ధాంత మెఱిఁగింతు వినుము । అంకిలేమియు లేక యన్యాయవృత్తిఁ
జంపుతి భీముండు సందేహమేల ! । చంవక ధర్మంబు చదివితిరేని
ధృతి మీకుఁ బాటిల్లు దేశాంతరంబు. । కతలేల యిటువంటి కపటచిత్తులను
అన్యాయమునఁ జంపుటదియె ధర్మంబు. । ధన్యుఁడింద్రుండు వృత్రాసురుఁ దొల్లి
యేగతి నోరసించె నెఱుఁగరా కథలు ? । జాగేల యభిమన్యుఁ జంపరా వారు ?
దుష్టశిక్షణము సంతుష్టిగాఁ జేసి । శిష్టరక్షణమును జేయంగలేని
క్షత్రియులకు నేల సత్కీర్తి గలుగు ? । ధాత్రిపై నీ సుయోధనుఁ డెల్లనాఁడు
కల్లజూదంబునఁ గాదె మోసిరులు । కొల్లలుగాఁగఁ జేకొనియె నాఁగాదొ ?
అట్టి జూదంబున నతివఁ బాంచాలి । నెట్టన నీడ్పింప నీభీముఁ డతని
యూరుభగ్నంబు సేయుదునన్నవాఁడు. । ఆరీతి సేయక యతఁడేల మాను ?
మానెఁబో నేనేల మానంగనిత్తు ? । మాననెట్టులు వచ్చు మాటాడి వెనుక ?
పలుకు ప్రతిజ్ఞ యేర్పడియున్నచోట । వెలయంగ మఱచుట వీరధర్మంబె ?
పగ నూతఁ బడ్డ నేర్పడ రోఁకలెత్తి । తగఁ గ్రుమ్మలేనట్టి ధర్మము దేల ?
అది గాక ధర్మజుఁ డాడరానట్టి । ముదుకమాటలు కొన్ని మున్నాడె వినుము
వృత్ర మిత్రక బంధుబుధులఁబోనాడి । యాత్రోవ నేకాకియై కౌరవుండు
వారిలో డాఁగిన వాని రావించి । యూరక 'మాలోన నొకనితోడ
ననిచేసి గెల్చి నీవఖిల రాజ్యంబు । గొను' మని పలుకుట గుణమె తలంప ?
తలపోయ నిది నెత్తితనము తాఁ గాదె ! । వెలయంగ రారాజు వీరుఁడుగాఁడె ?
దైవయోగంబునఁ దా భీమసేనుఁ । గావించి రమ్మనెఁగాక ; మీలోన
నెవ్వనిఁ బిలిచిన నిట వీనితోడ । రవ్వగాఁ బోరి మీరలు గెల్వఁ గలరె ?
మొదలనుండియుఁ బదుమూఁడు వర్షములు । గదసాము సాధించి కడఁక వహించి
హెచ్చి యుదంబున నిభపురాధిపుఁడు । చెచ్చెర రణకేళి చేయుచున్నాఁడు.
కనుఁగొనఁగాఁ బెక్కుకాలంబునుండి । యనిలసూనునకు నభ్యాసంబు లేదు.
తలకొన నదిగాన ధర్మంబు దక్కి । కలన నీకురురాజుఁ గడతేర్చుకున్న

గాలిసూనుఁడు వృథా కడ తేరిపోవు. । ఓలి మీయన్నయు నుర్వి యేమగును ?
రారాజె యిలకెల్ల రాజు దా నగును ; । తేరకాఁడును బోలెఁ దెగువ నేనుందు ;
ఇలలోన వెనుక మీరేమి సేయంగఁ । గలరు ? నావచ్చు సంకల్పితం బుడుగు.
ధర్మ మధర్మంబు దగ నేనెగాన । నిర్మూలముగ వీని నెఱిఁ ద్రుంపవలయు. ”
నన విని యర్జునుం డాకృష్ణుఁ జూచి । “ విను దేవ, నీవన్నవిధ మట్టి దగును.
ప్రకృతి గుణంబునఁ బరఁగుచున్నట్టి । వికృతంబు లుడిగెను విశ్వేశజనక !
పొరిదిఁ బుట్టఁగ, దాన సుఖము దుఃఖమును । ధరణిఁ బూసలలోని దారంబు పోలె
లలివచ్చు [1] కర్మఫలంబునఁ జేసి । వలసి దేహికి స్వభావములు గావునను
చైతన్యరూపమై సకల జీవులను । బ్రీతి నాడింపుచుఁ బేర్చి లోకములు
పుట్టింప రక్షింపఁ బొసఁగ శిక్షింప । నిట్టి నేర్పరివట యిది నీకు నెంత ? ”
అనవు డయ్యోకాంత మట భీముఁడెఱిఁగి । యని సేయఁ దివురుచో, నమరేంద్రసుతుఁడు
పౌనరంగఁ దనయూరువులు కనుసంజ్ఞఁ । గసిపించి కరములఁ గడునప్పళింప
నాసంజ్ఞ యెఱిఁగి తా నతివీరుఁ డగుచు । భాసుర భుజబలప్రౌఢి దీపించి
తనతండ్రిఁ బవమానుఁ దలఁచి శ్రీకృష్ణు । ననువార ధర్మజు నాత్మలో నిలిపి
దుర్యోధనుని జూచి: “తొడరి యుద్ధంబు । కార్యక్రమము దప్పఁ గడవఁ జేసెదవు.
పదరక పోరాడు బంటవై నిలువు. । పొదలుచుఁ బోయినఁ బోనీను నిన్ను. ”
అనుచు గదాఘాత మడరింప, నతఁడు । కినిసి వాయుజుఁ దాఁకెఁ గృతమతితోడ.
[2] కౌరవనాథుఁ డాగ్రహవృత్తితోడ । సారెసారెకుఁ బోరి [3] చలియింపకపుడు
బలువిడిఁ బోరాడు పవమానతనయు । ‘లలిఁ జావఁగొట్టుదు లావొప్ప’ ననుచు

భీముగదాఘాతముచే దుర్యోధనుఁడు తొడలు విఱిగికూలుట

గదచేతఁ గొట్టి యుగ్గగనంబునకును । నెగసిన వడముడి యేపుదీపించి
యూరుద్వయము చూచి యురుగదాదండ । మారయ జడిపించి యపుడు గొట్టినను
పవిదాఁకి కూలిన పర్వతంబనఁగ । రవళితో భూమిపై రారాజుగూలె.
అపుడు నానందించె నఖిలలోకములు ; । తపనుండు వెలుఁగొందె ; ధర్మజకృష్ణు
లపుడు సంతోషించి ; రనిలజుఁడంతఁ । ... ...
గాలకాలానలాకారుఁడై మండి । తాలిమి కోపమంతట నిల్పలేక

1. నంశ 2. కౌరవ భీములా. 3. చాలింప (మూ)

ధారుణి వణఁక భూధరములు బెణఁక । వారిధుల్ గలఁగ దుర్వారుఁడై వచ్చి
మానమే తోడవుగా మన్నట్టిరాజు । మానంబుగాఁ దొడ యుర్విపై విఱిగి
పఱఁగ ఱెక్కలులేని పర్వతంబనఁగ । నొఱలుచునున్న, దుర్యోధనుఁ జూచి
వ్యాఘ్రము మల్పమృగంబు పడిఁ గన్నయట్లు, । శీఘ్రంబ యాతనిఁ జేరంగ వచ్చి
" రాశికెక్కినయట్టి రమణిఁ బతివ్ర । తాశిరోమణి ద్రుపదజఁ గోమలాంగిఁ
బాంచాలి నెగ్గులు పలికి, వస్త్రంబు । లెంచక దోపించి, యెల్లమాసిరుల
నూఁచముట్టుగఁగొని, యుదుటున మమ్ము । నేఁచిన యాఫలం బిదె యనుభవింపు."
అని బిట్టు వామపాదాహతి నుఱికి । తనరంగ వాని మస్తకమటు దన్నె.
తన్ని యంతటఁ బోక తనకార్ద్ర మెసఁగఁ । గొన్ని మాటలఁ గురుకులున కిట్లనియె
లీల: "దుర్యోధన, లెస్సలా మీకు? । నోలిమైఁ బగదీఱెనో లేదొ చెప్పుము!
ఇఁకనైన మాభాగ మీయంగరాదె! । ఇఁక నేమియిచ్చెద ? వీకున్నమాను."
అనునంత బలభద్రుఁ డాగ్రహవ్యగ్ర । జనితకాలానల జ్వాలుఁడై మండి
యక్కడి వారల నందఱఁ జూచి । యొక్కట నెలుఁగెత్తి యొదరుచుఁ బలికె:
"కంటిరా పెద్ద లీ కష్టవర్తనము! । కంటిమే యెందైనఁ గటకటా యెపుడు!
పిఱుఁదుకు దిగువ నే భీమవిక్రములు । నుఱికి వేయరు గదాయుద్ధంబునందు.
అది యెఱింగియు భీముఁ డాహవక్షోణి । నుదరి యాతని యూరువులు గొట్టఁదగునె!
కొట్టిన మాత్రమే కురుకులశ్రేష్ఠు । నెట్టనఁ దలదన్నె నెఱి నెంతవాఁడు!
రాజన్నమాత్రమే రాజు, రారాజు; । ఆజిలో నీచేత కర్హుఁడా చెపుఁడీ!
ఏ వీరులందును నేరాజులందుఁ । జేపమై నిటువలెఁ జేసినదెఱుఁగ.
అటుగాన రణధర్మహాని గావించెఁ । గటకట! యెవ్వరుఁ గాదనరైరి.
పద్మాయతాక్షుండు పక్షీకరించె; । ఛద్మంబు నే నెట్లు సహియింతునోర్చి?
తన బంటుతనమెంత! తనగదయెంత! । తనవార లన నెంత! దాక్షిణ్యమేల!
ఇప్పుడు భీముని నీరణకేళిఁ । జప్పుడుగాకుండ సమయింతు." ననుచుఁ

శ్రీకృష్ణుఁడు బలరామునకుఁ గోపోపశమనంబు సేయుట

[1]గారవుఁ డలర లాంగలమును గొనుచు । మారుతిపై నేఁగ, మాధవుండపుడు
ఎడచొచ్చి బలభద్రు నెలమి హస్తములు । బెడిదంబుగాఁ బట్టి ప్రీతినిట్లనియె:

1. క్రూరుఁడై యదరి లాంగూలంబు గొనుచు. (మా)

"నిలు నిలు బలభద్ర! నీకేలపదర? । ఎలమి వారును వారు నెటుపోయిరేమి!
యూరక మనమేల యొప్పమి దలఁప । వారిలోపల వారు పగ పొందియుండ.
అన్ని నిందలు నాకు నటసంభవించు । నన్న, నీ వితనిపై నలిగినంతటనె.
అదిగాక భీమార్జునాదుల గెలువఁ । గాదలేని దేవతాకోటుల వశమె!
అది యెటులంటేని యంశయు వినుము, । విదితాత్మ, నీచేత వీరుచచ్చినను
'నలిన లోచనుఁడు పాండవులఁ జేపట్టి । కలకాలమును బ్రోచి కాపాడి తెచ్చి
కౌరవకులమెల్లఁ గడతేర్చి పిదప । దారుణక్రీడను దమ యన్నచేతఁ
బాండునందనులను బ్రథనోర్విలోన । ఖండించి రాజ్యంబు గైకొనె' ననుచు
నిలఁ గలవారెల్ల నిట్లు దూఱంగ । వలవని మనకపవాదంబు వచ్చు.
అటుగాకయుండ నీవది చిత్తమందుఁ । జటులత మాని విచారింపు దేవ!
మనము పెట్టినచెట్టు మనకేలపెఱుక । ననిచి వీరలతప్పు ననుఁజూచి కావు."
అనవుడు రాముఁ డాయచ్యుతుకనియె: । "వినుతిమై నీమాటవింటి శ్రీకృష్ణ!
కపటిమై యూరులు ఖండింపఁ దగునె! । చపలుండు! దుర్గార్గి! శాస్త్రంబు తెఱఁగె!"
అనిపల్కు రామునితో నచ్యుతుఁ డనియె: । "వినవయ్య బలభద్ర, వీరావతార!
తలపోయ నిద్ది యధర్మంబుగాదు. । చలపట్టి పాంచాలి సభలోన నితఁడు
భంగపెట్టిన నాఁడు ప్రతినగావించె; । వెంగలి యామాట విన్నాఁడు మొదల;
అది యెఱిఁగియుఁ దొడలటుగావఁ [1]దగదె! । అదనుగా నాదోష మదియేల తప్పు?
పరికింప భీముని ప్రతినయుఁ గాక । సరిఁ దొల్లి మైత్రేయు శాపంబుఁ గలదు.
[2]గరిమ రాజక దైవికంబులు గూడఁ । గురుపతి ధాత్రిపైఁ గూలె; నిందులకు
నేమనఁ గల? దింక నీకోప ముడిగి । సామంబుతోను బ్రసన్నుండవగుము.
మేనత్తకొడుకుల మృదువచోధనుల । ... ...
నారాధ సోమకులాభి రక్షకుల । వీరి రక్షించుట విహితంబు మనకు."
అనవుడు బలభద్రుఁ డచ్యుతు కనియె: । "కనుఁగొన ధర్మార్థకామంబులందు
నన్నిట సమవర్తియై యుండకున్న । సన్నుతింతురె వాని సర్వజనంబు!
సోమించి ధర్మార్థశుద్ధిగావించి । భీముఁడు కామంబుఁ బేర్చి వర్తించె.
కుపితులై కామంబు గోరు మానవులు । అపవాదములకెల్ల నాథులుగారె!

---

1. దగునె. 2. గరిమెరాజక. (మూ)

ప్రతినయు మానిశావము నున్న నేమి? । కతలేల ధర్మసంకటము గాకుండ
మెలఁగంగవలెఁ గాక మేటి భీముండు । సొలవ కిప్పని కెట్లు సొచ్చె?" నావుడును
గామపాలునితోడఁ గమలాక్షుఁ డనియె: । "వేమాఱు నెటువంటివిధమున నైనఁ
బ్రబలిన తా సాధించె బకవైరి నేఁడు; । ఇతరంబునై దోష హేతువుగాదు.
చరియించునపుడు నిశ్చలతనున్నవుడు । నరవడింపుచు నేయఁ దూఁకు దేశములు.
రారాజు దివికిని రయమున నెగసి । దారుణంబుగ భీము తలపట్టుప్రేయుఁ
దలఁచినఁ, గురురాజు తలఁపెల్ల నెఱిఁగి । బలశాలి భీముఁ డప్రతిమసాహసుఁడు
తనరక్షణమునకై తగ నొడ్డుటకును । జననుతంబుగఁ బ్రతిజ్ఞను దీర్చుకొనుటకుఁ
గౌరవేశ్వరుని జంఘలు నుగ్గుసేసెఁ । దోసంబుగా నిందు దురితంబులేదు.
మన సుభద్రాసూను మహితప్రతాపు । నినకోటిసమ తేజు నేపుదీపించి
చటుల మాయావృత్తిఁ జంపించినట్టి । కుటిలాత్ముఁ డీద్రోహి కూలుఁ గాకేమి!
విడువుఁడు మోహంబు విచ్చేయుఁ"డనిన । నడలుచు బలభద్రుఁ డనియె వెండియును,
"అది యెఱింగియె కాదె! యట్లూఱకుంటి; । నిదియు నేమన రాదు; ఏనిన్నుఁ జూచి
కాచితి; [1]మఱి తానుగాఁ బోయెఁగాక; । చూచినఁ దలఁ దెగఁ జూడనే రియొరుల!
మేనత్తసుతుని నేమియు ననరాదు । గాన "నోళ్ళొప్పుంటి" గతి యనవలసె.
ధరణిపై నిట్టి యధర్మయుద్ధమునఁ । జిరకీర్తి మారుతి చెందుఁ గాకేమి!
సురలుచూడఁగ ధర్మసుస్థితి మించి । దురముగావించిన దుర్యోధనునకు
నాకల్పపర్యంతమైన భోగములు । నాకలోకంబు నున్నతిఁ గల్గు." ననుచు
వరమతి రేవతీవల్లభుం డపుడు । సరసిజాక్షుండు నజాతశత్రుండు
పాంచాలురాదిగా బంధుజనంబు । ముంచిన చింత మోములు విన్నవోవఁ *
దేరెక్కి బలభద్ర దేవుండు గదలి । ద్వారకాపురికి నెంతయు వేగఁ జనియె.
తదనంతరంబున దామోదరుండు । ముదమున ధర్మజు మోముఁ జూచుటయు,
నడరి చింతాక్రాంతుఁడైన, నాజముని । కొడుకుతో నెంతయు గోవిందుఁడనియె:
"ధర నధర్మము సహోదరపాడి దలఁచి । ధరణీశ, నీమదిఁ దల్లడింపకుము.
ఎంతేసిపనులు చేయించినాఁడితఁడు! । వింతగా నెఱుఁగరే! విశ్వంబు జనులు.
కులనాశనుండగు కురురాజునాజి । నలుక భీముఁడుచంప కటనేలమాను?
కంసుఁడాదిగఁ బాపకర్ములఁ బట్టి । హింసించి యేఁ జంపు టెఱుఁగవా మున్న?

[1] మరి. * 'చూచుచుండ' అనుట అధ్యాహార్యము.

దురితాత్ముఁడగు [1] వీనితొడలు గొట్టుటయు । శిరము [2] దన్నుటయు నిషిద్ధంబుగాదు;
సురలు నీగతి రక్కసుల గెల్చినారు ; । ఖరకరుఁ డపరాద్రికడఁజేరె మనకు
విడిదల కరుగంగ వేవేగ వలయు । నడలకు." మని చెప్పి యంబుజాక్షుండు
పూరుపించి పాంచజన్యం బొత్తెనంతఁ, । దరమిడి జయజయధ్వనులు చెలంగఁ
బాండవుల్ తమతమ ప్రథితశంఖంబు । లొండొండ యొత్తిరి యుదు రాజవంశ!
భేరీధణంధణ పృథుల రావములు । బోరుకలంగ నార్పులు నింగిముట్ట
వందిమాగధులు కైవారంబు సేయు । నందంద సకలసైన్యావళి గొలువఁ
గురురాజు శిబిరంబుకును వచ్చిరంత । నరదముల్ దిగుచోట హరి నరుకనియె:

అగ్నిదత్తంబైన యర్జునరథంబు కాలిపోవుట

"శరములు దొనలును జాపంబు మేసి । మరువు వేగైకొని మఱియీరథంబు
దిగిపొమ్ము నీ." వన్న దేవేంద్రసుతుఁడు । అగుణంబుగాఁగొన కదియొప్పదనక
త్రాణ గాండీవము కత్తళ మూదిగాఁగఁ । దూణీరయుగళంబుతోఁ దేరుడిగ్గె.
హరి పగ్గములఁ దేరునందొప్ప ముడిచి । యరుదార దిగునంత హరికేతనంబు
భూతగణాలితోఁ బోయె సద్దిపికి; । ఆతటఁ దే రగ్నికాహుతియయ్యెం.
ధవళాశ్వములతోడఁ దన తేరు మండి । భువిని నీఱైపోవఁ బురుహూతసుతుఁడు
అరుదంది శ్రీకృష్ణునకు నిట్టులనియె: । "సరసిజనాభ, కేశవ, హృషీకేశ,
హరి, జనార్దన, సచ్చిదానందమూర్తి! । అరుదుగా రథము నీఱై కాలిపోయె;
ఇది కడునద్భుతం బిట్టి తెఱంగు । విదితంబుగాఁ జెప్పవే నాకు" ననిన
హరిహయతనయుతో నంబుజాక్షుండు । కరుణారసార్ద్రితా కలితుఁడై పలికె:
"ఘనపరాక్రమకర్ణ గాంగేయగురుల । తనర బాహ్లికసోమదత్త సౌబలుల
శరవహ్ని నీ తేరు సమయుట మున్నె । యరుదార నెఱిఁగి నేనట్లుగాకుండ
నన్నింటి నగ్నికి సాధనంబగుట । నిన్నాళ్లు గాలనీ కేఁ గాచుకొంటిఁ!
దెలివిఁ బద్నెనిమిది దివసంబులందుఁ; । గలహంబు దీఱినఁ గాలనిచ్చితిని."
అని చెప్పి వారల కద్భుతరసము । జనియింపఁగాఁ జేసి సమవర్తిసూనుఁ
గ్రమును దీపింపంగఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి: । "సమవర్తినందన, సమకూరెఁబనులు ;

1. కొడ్డమి చెప్పు. 2. తన్నుటయు. (మూ)

ఇందిరాశూన్యమౌ నీవీడుగాన । నిందున్కి నామది యియ్యకోఁగదు.
అతిపుణ్య కల్యాణమగు నెడ కేఁగి । గతినిష్ఠ సల్లాపగతులచేఁ బ్రొద్దు
సలుపుట కార్యము; మిచ్చట నుండవలదు । తలఁగిర." యన్నని పాండుతనయులఁ దగదు
తమ్ముని దోడ్కొని దామోదరుండు । నిమ్ముల నొకమంచి యిరవున కేఁగెఁ —
దలఁచినఁ, దలఁపెల్ల దారకుఁడెఱిఁగి । తెలివితో సరదంబు దెచ్చిన నెక్కి
యరయఁ బాండవులు వాహనములమీఁద । సరు దేర నెంతయు సటవారిఁ గూడి
పరమతితో నోఘవతియను పేరఁ । బరఁగిన నదిసమీపంబున విడిసె.
అంతనక్కడ కౌరవాధీశు వార్త । నెంతయువిని శోక మెసఁగ నవ్వేళఁ
కృపుఁడును ద్రౌణియుఁ గృతవర్మఁగూడి । యపుడయే తెంచి పాయక పొడగాంచి
దారుణశోకాగ్ని దరికొనిమండ । ఘోరంబుగా మదిఁ గోపించి ద్రౌణి
"యెంతచేసెను భీముఁ డిమ్మహారాజుఁ! । జింతింపకిటు సేయఁ జేతులెట్లాడె!
చెల్లఁబో నన్నైన నఁ జింతింపఁడయ్యె! । కొల్లఁబుచ్చెద నేను గుటిలుల ఖలుల."
అని రాజుపై వ్రాలి యవనిపైఁబొరలి । కనుఁగవ సోనలై కన్నీరు దొరుఁగ :
"హా మహారాజేంద్ర! హాకులోద్ధార! । హా మహిమాటోప! యబ్ధిగంభీర!
తరణిరశ్ములు మేను దాఁకకుండంగఁ । బరఁగిన ముక్తాతపత్త్రంబు లెవ్వి?
ఉభయ పార్శ్వములందు నొప్పు దిగ్దేశ । విభులు సేవించెడి విభవంబులెవ్వి?
సవ్యాపసవ్య విస్తార మాణిక్య । దివ్యహారంబుల తేజంబులెవ్వి?
హెగ్గడికత్తె లనేకమార్గముల । నుగ్గడించుచుఁజేయు హుంకృతులెవ్వి?
ఎక్కడ నడివోయె? నెవ్వరుమాకు । దిక్కు కౌరవరాజ! దినకరతేజ!"
అని వగుచుచున్న యాచార్యసుతునిఁ । గనువిచ్చిచూచి యా కౌరవేశ్వరుఁడు :
"అన్న యశ్వత్థామ, యడలెదవేల? । ఎన్నంగ దైవికం బిదియేలతప్పు!
మీరేమిసేతురు? మీరుప్రాణములు । పోరిలో దాఁచక పోరితిరట్లు.
నాభాగ్యహీనత నన్నిట్లుచేసె; । .. ..
తొడలు గొట్టినయట్టి దోషమే గాదు । తడయక భీముండు తలయునుదన్నె.
అది నామనంబున నాఱని చిచ్చు; । విదితమై ప్రాణముల్ విడువవు మేన.
మతగతిఁ బాండుతనూజుల తలలు । తతభంగి ఖండించి తగవుతో మీరు
వచ్చినఁ బగదీఱు; వరుసఁ బ్రాణములు । చెచ్చెఱవిడిచెద సిద్ధమీపలుకు."

అనవు డశ్వత్థామ యంగీకరించి । గొనకొని యా రథికులతోడఁ జనియె.
అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । ననిముని జనమేజయక్షితిపతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగియమ్మీఁద । నెప్పాటఁ గథ చెల్లెనెఱిఁగింపు." మనిన
వైకుంఠనాయక, వాసుదేవాఖ్య, । నాకాధిపతివంద్య, నలినపత్రాక్ష,
పద్మాలయానాథ, పాపసంహార, । పద్మినీవల్లభ, భర్గసంస్తుత్య,
ఘనమాని హృద్గేహకలితసందోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాధీశ,
భక్తవత్సల, జగత్పావనమూర్తి, । ముక్తిప్రదాయక, మ్రొక్కెదనీకు
ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
మగు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన సుకవీంద్రవర్య
రచితమై శల్యపర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థ యుతముగా నొప్పెమూఁడవది.

సౌప్తికపర్వము

(సోమన)

ప్రథమాశ్వాసము

నిశాధీశ, చిన్మయాకేశ, । భావనాతీత, ప్రభావ విఖ్యాత,
...ర భవహర, కరుణానికేశ, । వి... ...ధాగ శ్రీ వేంకటాధీశ ।
...జయునకు నైశంప... । ...వర్తనో భారతకథ చెప్పఁదొడఁగె
నై ... రీతి సంజయుఁడు ... । ...ముసుతోత్సాహంబు గొనకొని ఎదిన
రాష్ట్రుఁ డిట్లను "ధీరవర ! । క్షితిలోన అతిరథ శ్రేష్ఠుండనంగ
... అశ్వత్థామ ... యాయురథి । ...లోనఁ జేసి యది చెప్పు' మనిన
...తసంభవుఁ డా... కేయు... । భా... మహిత వాక్ప్రౌఢి నిట్లనియె
...వయ్య ధృతరాష్ట్ర, ...ధేంద్రవిభవ, । ...శిబిసముదార, గంభీర్యధుర్య!
...ధనం ...ట్లు ...సుఖియుఁగుచు । శౌర్యం ...గల కురుసంభవు నంత
సీక ... రించి యత్యంత మహిమ । ...భవంబు మెఱయంగ వేవేగ ...
...డును మఱియు న కృతవర్మ తనకు । నప్పుడు సహాయులై యొగుదేరఁ గదలి
... శౌర్యంబు... దర్పిత... । ముట్టిన ఎడమట ... నుకొనియున్న
...ర పాండవ శిబిరంబునకును । అరయంగ నభి... ఖుఁడై పోయి పోయి,
...వడ సమీపటక నతి దూర... । నిలిచి యాలించి చూచు నిపుణతమీరి
...నలివాలు జయముగఁ బొంగి । యుండంద ... ...ర్వంగ దిశలు
...టిల్లఁగ విని బెదరి ...తయును । ...ంబుగఁ దమ్ము ... నెడలు
...గాఁ దలఁచుచుఁ, బోవుట ... । యా ... కృతవర్మలరుదేర ద్రోణి
...గి కర్ణంబులు ... । గొలఁగ ... దూర...నయి యనిగె'
నఁ జింతించు... నటికేయు... । "అంధాత్మ, సంజయ! యనిలజు చేత
శౌర్య ధైర్య... గురురాజు । కల... జయ్యం... యుంటి
యులు ... ధరణిపైఁ ...డుట । విని ... ండిన వాఁడ, వెస నాడుగుండె
...త్య... ు । పాండునందనుల । బల ... యాశ్రయింపఁగఁ జాల, నెచటి

... లు లైబ్రరీవారి ప్రతినుండి గ్రహించిన పాఠాంతరము ... చ గు...
...ము ... క గుర్తుతోను సూచింపఁబడినవి

కిని పోవుదుఁగాక యిటనుండఁ దగునె! । పూనికతో వాయుపుత్త్రువాక్యములు
ననఁగ నోపను 1 దైన్యవృత్తికి నోప । ఘనఘూత్మ, తగుద నే?" యని పల్కి సుతేఁ
నూతతనూభవ, సుకృతస్వరూప, । చాతుర్యవాక్య, విచారణ విగత!
వ్రతవర్మ గుణసుత కృపు లివ్విధమునఁ । బ్రతి... విపత్తిపైఁ బడఁగ నూహించి
యేమికార్యము సేసి రెటులేఁగింపు" మనిన । 2 నామహాత్ముకుఁ దప్పదనియె భూపతి
వినవయ్య ధృతరాష్ట్ర విభవదేవేంద్ర, । ఘనుకొని రథికులు మువ్వురుఁ గడఁగి
ర మొప్పఁగాఁ బూర్వదేశమునై పోయి । ప... నదవి కోపల నొక్క మడుఁగు
రసిజ కల్హార సరస మృణాళ । పరిచిత 3 నీరజపత్త్రశోభితము
లహంస సారసక్రౌంచబలాక । కలిత భృంగాంచిత నలిని రమ్యము
లుగంగఁ గనుఁగొని కడుఁజోద్యమంది । ...లయంగ దాని యగ్గలమైన యంత
రదంబు దిగి యప్పు డంబుపానంబు । సరగఁ జేసి యచ్చట వసియింపఁ
బొద్దును గ్రుంకె, నపుడు 4 సంధ్యావిధులు । తద్దయు నొనరించి తత్తీరభూమి
గొకు జొంపంబుల నంధకారంబు । చేకొని కొమ్మలఁ జెలువొందునట్టి
మొక వటభూజంబు నొప్పారఁ జూచి । ప్రకటితస్ఫూర్తి సారథికులు చనుము
సిమి మీఱఁగఁ దత్సమీపంబునం దు । వసియించి రటవారి వదనముల్ పోలె
గొరిజాళి మొగిడె, వారలదైన । భూరిశోకముతోడఁ బొదలెఁ జీకట్లు,
రాక్షసీ భూత పిశాచసంఘములు । భీకరంబుగ మించెఁ బృథివీతలేశ!
లవాంబు ద్రోణికిఁ గలుగు నిక్కముగ । వలనొప్ప నపుడు నచ్చిన గాఢ
గనస్థలమున నక్షత్రముల్ వొడిచె । నగనొంది యాదవమాధవకు లంతలోనఁ
లఁదిగాఁ గౌరవకుల మకారణమ । పొలియుటఁ దలఁచుచుఁ బొక్కుచు నంత
కృపాచార్యుండు యాదవోత్తముఁడు । చేకొని సుఖనిద్ర చెందియుండంగ
గురు తనూజాతుండు చరుతరశోక । మరయ నగ్గలముగ సంతసంగమున
వాగ్నిగతి మీఱఁ దలకొని యుండ । 6 వోవక యాఁగట్టిఁ బొందుగాఁ జూచి

ఉలూకము కాకములఁ జంపుట యశ్వత్థామ గాంచుట

గానికొమ్మలయందుఁ దగిలి కాకములు । గానుగ నిద్రింప, మసలక యంత
ఘుఘుగుర్లు గ్రమ్మెడి మిన్నిగడ్లతోడ । గణుతింప భీషణాకారంబుకోడ

1 ధైర్యవృత్తికి నోర్వ (చ) 2 అనుహాసమహుడు (చ) 3 నిజతేజ (క) 4 సంధ్య

తిపై దాగిపిన శైలమో యనఁగఁ । బాగఁదొంద నామిషంబుల రావు లరసి
చుచు నున్నత[1]కుయి ఘోరనాదంబు । ఘనముగా నొకయులూకము వచ్చియపుడు
ఆభూజమున నున్న వాయసంబులను । ఒటుకుఁ గనుఁగొని తగ నంచుఁ జొచ్చి,
న్నింటి శిరములు కొన్నింటికాళ్ళు । కొన్నింటి పక్షముల్ గొనకొని చెండి,
న్నింటి మెలు నూండి, కొన్నింటఁ [2]గ్రుంచి । యన్నిట నీరీతి నటు వధియించె
శిక శత్రుల ఘనముగఁ బొదివి । గాసింపఁబెట్టి కేశవుఁడును గొల
గతి నిగ్రహించె నెసఁగు కాకులను । నేఁగంబె యణఁచిన వీక్షించి ద్రోణి
వ్యాధం బొనరింతునని యుత్సహించి । "యివ్విహంగము నాకు నిచ్చె నను జ్ఞ,
దపోవఁగ శత్రుసింహాంబుఁబట్టి । రుద్రు మాడ్కిని మాపడం చెదను
న లెన్నయగు , ము , యిత్తెఱంగెల్ల । గఁని మనోవిధిఁ గనలేనైతి
ండుతనూజుల బంధుయుక్తముగఁ । జెండిపై చిఁ ప్మ త్మరి ధ! యనుచు
చ్చితిఁ బోరిల[6] వారితో గదిరి । తెచ్చునఁ బోరుట తర్కించిచూడ
కత వైశ్వానర జ్వాలలోఁబడిన । మిడుత చందము గాదె మేదినిలోన
రఁగంగ నేఁ [4]దిట్టె పాండునందనులఁ । బరిమార్పఁదున్న భూపాలశేఖరుఁడు
తిజీవుఁడైన నా ఘను శౌర్యమహిమ । నతిరు కెవ్వరి కింతి నెక్కింతు ?
సుధలో వారి గల్గంగరాదనుగఁ । జనిపిన్పియుఁడంగఁ బక్షి చేష్టితము
సరిగ లోచన గోచరంబయ్యె । అసమునఁ బతుల నెఱఁగించుచొప్పు
దలక కలదేని వరభుజాబలము । కదనరంగంబున ఖండింపవలయు
ను [5]నీతివాక్యంబు లంగీకరించి । చెనసి విపక్షులఁ జెండివై చెదను
దిగక పాండవు లాజికోపలను । మదమునఁ గురుపితామహులతోఁ గడఁగి
లకొన ధర్మయుద్ధము చేసినారె! । జలజాప్తసూను నిజగతివల్లభుని
లువిడిఁ జంపిన భంగులు దలఁప । నిలలోఁ గూడునే! యిట్టిపాతకుల
డరి నిద్రాసమయంబునఁ బట్టి । [6]యడలంగఁ జంపుట యదియు ధర్మంబు"
ని నిశ్చయముచేసి యాద్రోణసూతి । కినకతోఁ దమపిఁ మఁ కృతవర్మ మేలు
లిపి వారలతోఁ డ గనకొన్న వేడ్కఁ । బలికె "నక్కట! గణపాడి దప్పితిమి!
రాజు నొకని ణమునఁ బొ ను । వీరులు పెక్కండ్రు వెసఁ జుట్టుముట్టి

---

[1] హైన (చ) [2] జిడి (క) [3] పురిఁ బోలుచును (చ) [4] దట్టి (క) [5] శిబి (క
నగంగ (చ)

కడఁగి యధర్మవిక్రమమునఁ బట్టి । తొడలు నొవ్వంగఁ జరి తుది భీముచేత
పరమతి నంతఁ బోనక సుయోధనుని । శిరము ద్రొక్కఁగనెక్కఁ జెలఁగి భీముండు
గరిమ నెవ్వరికైనఁ గష్టము గదా । పాకింపఁ బోవ దనుభవింపక పోవదనెనె ।
ఇమ్మహావ్యసనంబు కేదికర్తవ్య । మెయ్యది నాకానతి యిను సమతే ।"
అనినఁ గృపాచార్యుఁ డా గురుసుతునఁ । గనుఁగొని పలికె నగ్గలంబు దీపింప

కృపాచార్యుఁ డశ్వత్థామకు నీతివిశేషంబు లెఱిఁగించుట

"[2] ప్రారంభములకెల్ల పౌరుషదైవ । [illegible] కారణంబు లెలగు
లోలత వెను వానిలోన నెంతయును । [illegible] గదా [illegible]
వాన [4] కాలంబున వలనొప్పఁ గురిసిఁ । [illegible] కలిత విస్ఫూర్తి (
పొలుపొందఁ దున్నినపొలము [illegible] । [illegible] ధాన్యంబులగునె ।
పరికింప నదిగానఁ బౌరుషంబునకుఁ । గరుణ [illegible] దైవగతి గల్గవలయు
తుదిఁ దగువనికి నుద్యోగంబుచేసి । యు [illegible] దద్జ్ఞుల యనుమతి [illegible] నడసి
తరమిడి ధర్మంబు దప్పక నీతి । పరవున [illegible] వృద్ధిపొందు
ధర నీతి విడిచి క్రోధంబు నాగ్రహ [illegible] । [illegible] లోభంబును భయము నుకూడి
నట్టి చిత్తముతోడ నడరు [illegible] ర్జనుఁడు । గట్ట [illegible] గడు [illegible] మిందు
అదిగాక విను కౌరవ ధీశ్వరుండు । [illegible] విపేకదూరుండు,
క్రోధలోభములకుఁ గురుదైనవాఁడు । బాధ [illegible] యున్న [illegible] లుకు లేటికిని ।
మనకుఁ గర్తవ్యంబు మ [illegible] । [illegible], యాత్మఁ [illegible] కార్యంబు సేయ
ఘనకీర్తిగలుగు, [6] [illegible] [illegible] । [illegible] విదురుఁ [illegible]
నదియ చేసిన మనకట [illegible], । [illegible] గనుఁగొను, మాత్సర్య మేల ?
చెలిమిపోనాఁడ [illegible] యత్తెఱంగు । [illegible] ధర్మం" బన్న వినియు నా ద్రోణ
[illegible] నెఱిచెడి శోకదందహ్యమాన । మానసుండగుచుఁ గ్రమ్మఱ నిట్టులనియె

అశ్వత్థామ తనపూనిక స్థిరీకరించుట

"[illegible] విను పరమస్థిరంబు । [illegible] నబుద్ధియె మేలు
ఆపదవచ్చినయప్పుడు సద్బుద్ధి । [illegible] నతఁడు [illegible] సిరిఁ బొందు (?)

---

1 పడి 2 ప్రారంభములకెల్లఁ బౌరుషంబొదవ 3 [illegible] (క) 4 పొలం[illegible] 5 వల[illegible]
6 సగ్గాంధారుఁడెటి (క)

వాటించి మరణా కులందును । దెగువ గల్గినవాఁడు దృఢబుద్ధియుతుఁడు
గా గెలుంగ) బుద్ధిలేదు, । మఱియును వినరయ్య మనకందఱికిని
కీ నాశ ముకుగాని । ఎవిగా మీకును విన్నవి చెదను
క్ఖండు ఇనుల ్రజించు । తం మిఁ భూసురతతికి ధర్మ న ను
ముగురాజులగుఁ దేజ కు ము । కూరిమి వైశ్యులకును దక్షితియును
గ్రలకు సన్నా కిూల శియు । పలయు గుణ ములుగా ఎరున విధించె
శాంతుం ఎ గాని ని(ఎ)ంను, । గరిమఁ దేజస్వియుఁగాన భూవిభుఁడు,
క్షుం కుగ ల వైశ్యుం । గొనకొ వర్ణానుకూలత లేని
ఎ సె ూ డీ క్షోణిలోఎలను । భద్రాత్మ, నందింప బహును నిక్కంబు
విప్ర వంశము ం న నఖిల । జన పూజితంబుగ జనియించి తుదిని
కోచిత ధర్మంబు సేసి । ఎరబుద్ధి నావిష్ట ఎదగి యీమాఁద
ర్మంబు గ్రహించెద నె! । అతికుటి వినవయ్య యుదియనుగా క
ల్లు సుస్థిర శరాసనకు । స్వ యంబుగఁ బూని యీజిలోనున్న
ధియించి సాహసవృత్తి । ఘనముగా నక్కట్టి ఖలుఁ జూచి మొట్ల
మెలఁగెదు ? గాగునన్యూ ర్తిఁ । బొలియింతుఁ బగతుర భువనాద్భుతముగ,
రెఁగితి నొ కఁడు ఁ లేక । సకల శాస్త్రవులును సమసిరాలమున
మియుఁ లేక నగవు నిద్రింప । వ యును మనకను వారణాశ్వాగు
బెఱపి ద్రొనక్తులగుచు । నధికతనిద్రింతు రతివై భవగున
ఎంగ నెగఁగి శాత్రవుల, । ముదము ధృష్టద్యుమ్ను ముఖ్య తద్దర్ప
కఁ చెద తుల యుగ ంత । మద వారిచండంబు మహిమదోఁపంగ
న నుపపాండ సేయుదు । జెండాడివైచి నిశ్చింతుండ నగుదు"
ప్రాచార్యు దోసవాక్యములు । విని ప్రీతి నిట్లను "వినవయ్య ద్రోణి!
గంబునఁ దగి యుద్యోగ । మూఁల సేయుంగు నేవు దీపించె
వు న్న సప్పుగి మీవు నేము । ప్ర టంబుగఁ బోయి భంజింత మరుల
ప్పు ంగిరము న డస్సి । యున్న వాఁడవు, నిద్రయును లేదు వినుము
దించు వేగి యుఁ ? । వ ఎఁ బోద ము వైరుల గెలువ
ర్గణ గిరి తె) మహోద్ది క్కిఁ, । స్వయుంరని నన్నం టు నెఱుంగుదువు

చలమేమియును లేక 3 మఱి (చ) 4 మగునేము

టుగాన ముగురు మూఁడగ్నులుపోలెఁ । దటుకునఁ బాండునందనులఁ జంపుదము
తి విచారించు, నెఱయ నీరాత్రి । నీ తెంపుతో నీవు నేర్పుతోఁ జేము
ద్రవోఁడ " మటన్న నెమ్మనిటనిసెను । "భద్రాత్ములార, నా పలుకెల్ల వినుఁడు
లుకవచ్చినవాని కర్థచింతునటు । [1]నలిఁగ మగోచరునకు నాతురునకు
దురవచ్చునె! [2] యిట్లు నీకు నన్నెఁప । నద నేది కృపలేక యకటా తగునె!
గాణాసనాచార్యుఁ బ్రథనరంగముఁ । బాణంబులకు బాపఁ బరఁగఁ జూచితిని
జిల్ల మనల నంగత్త్రించినట్టి । రాజుభంగంబు నుర్వరఁ గనుఁగొంటి
వ్రను జూడవే నృపతి దుఃఖంబు? । కావరంబు నెట్టి కరిగత్తునకైన
తనిదెస చూచి యతుల శోకంబు । ఏ తెఱంగున రాదు? ఈ శోకవహ్నిఁ
[2] కాల నేఁ జాల భద్రాత్ములార! । నడఁ బాండవులఁ బోయి వధియించువాఁడ
కుఁడు నాచెలకాఁడు హర్షంబులేక । క్షితిమీఁద శత్రులచే భంగ మొంది
యున్నాఁడు గనుఁగొంట, నోగిఁ బాండుసుతుల । సన్నుతవిభవంబు చక్కఁ జూచితిని
నొప్ప విమతుల వధియించి కాక । యెలమిఁ గంటకి నిద్ర యేరీతి వచ్చు?
రకొన మీరు [3] నిద్దురఁ జేరు చెప్పి । నురలుట తగునయ్య మాతులరో! "యనినఁ
శ తనూజాతు గారాబుఁ బట్టి । సలరంగఁ గనుఁగొని యర్థి [4] నిట్లనియె
లుక మనంబున నధిపతాపుఁడు । ఏమి కోడుంత నేమి నెఱుఁగఁడు ధాత్రి
లు చెప్పిన వినఁ డుబుద్ధి లేక । పరగుమిత్త్ర ప్రాత బాంధవబుద్ధి,
వానిఁ జేరును విభవసంపదలు । ఘనుఁడ, నా మాట తాలాక ణాగా వినుము
లి నిద్రించిన వాని నాయుధ ము । మఱచిన వానిని మనలక ప్రాఁత
చినవాననిఁ గగుపడితోడఁ । బఱచిన వాని దుర్బలుఁడైనవాని
ముచొచ్చినవానిఁ జంపినవాఁడు । సరవితో భాస్కర చంద్ర తారకము
త కాలంబు డు నిలమీఁద వాఁడు । సంత కాలంబుండు నట నారకమున
ప్రనఁ బాండవుల్ ఘన నిద్రచెంది । వారిరి నున్నారు వలవ దీవేళ
రయుఁ బవును రేపటి నొక్క [5] రాగయు, । అరిగాంగ [6] బీమఁగులై గనియున్న
ని వడిఁ బట్టి వధియించి పోఁగ । [illegible] యకట!
రిమి దివ్యాస్త్రకోవిదులై । వారిలో మిక్కిలి వన్నెదీపించు

---

[1]లయ లజ్జింగిన విద్యాతురునకు (క) [2] యెట్లు నీకు నన్నెపము – కద నేది కృపలేక కటకటా (క)
నాదొర [4] [illegible] గాచార్యుఁడు అదాంగరగం [illegible]

ంతకుముందట నేకిల్బిషంబు । చెంగల జేరని చిరగుణ్యనిధికిఁ
త దుష్కర్మంబు కర్తవ్యమగునె! । మలిన మేమియులేఁ 1 గుడుఁగుఁ జేరకును
ఁ దాఁకినట్లగు పూర్ణాంచ తేజ! । ఎ సి యుంతు ఎ న ఎవి గో జను
వున వేగిన ఘంపరాక్రమము । గావింపు " మనిన నక్క రితాత్ముఁ డనియె
చెప్పినగియెల్ల నిజము, శాసింప । నోచతురాత్మ, యుక్తమిా రేయి,
యెట్టులనిన, ఘోరాజిరంగమునఁ । బొదము గుజ్జనకుని భువనసన్నుతుని
కవోవిరిచి ధృష్టద్యుమ్నుఁ డరరి । కొంకక తేలాట్టుకొ గదియింగ
రతగల నదీసుతుని శిఖండి । పేర బీభత్సుఁడు పృథివిపైఁ గూల్చె
దంబు గ్రుంగిన నతఁ డౌత్తుచుండఁ । దరణిసూనునిఁ జంపు ధర్మంబు దప్పి
ఁడు హాస్త ము గ్రుంప నలినంతలోన । నరగిఁ బ్రాయోగనేశ్రతినున్న
రిశ్రవుని బట్టి పోలియించి మించె । శౌరిసోదరుఁడైన సాత్యకి యలిగి
ంవురు కౌరవపతి జుట్టుముట్టి । తేలకొని వాయునందనుఁ బురికొల్ప
రుభగ్నము సేసియును దండనెన్న । భాటుణి నివియెల్ల ధర్మమార్గములె!
వున వారలఁ గదనరంగమున । వేవేగ ఖండింతు విదితశౌర్యమున
రి యిందులఁ బాపమైనఁ గానిమ్ము । తడయక యదిగాక తఱఁగని నెగులు
ంథనో నన్ను నెవ్వరికి వారింప । వశమె! చెండాడెద వైరిసంఘముల "
నుచు దిగ్గనలేచి యరద మెక్కినను । గనుఁగొని కృతవర్మ గాఁ(ఃసిట్లనియె
రున మేకనిశ్చయు మతిని మిప్పురముఁ । జనుదెంచినారము జగతీశు పనికి
చాయ మము డించి యొక్కటిగ ర్య । మాచరింపఁగ నీకు నక్కటా! తగునె!"
వుడు కృతవర్మ కాతఁ డిట్లనియె । "అనఘాత్మ, కృతనిశ్చయాత్ముండనైతి,
ద్రుపదాత్మజుఁ జంపుదుఁ, బొండు । జననాథ తనయులఁ జక్కాడివైతు
చేరి మీరు వచ్చి "రెండు మేలు" । అలనడ రాకున్న నట "మూఁడు మేలు"
పోవఁ బోవంగ న కృపాచార్యుఁ । డును దియాదవుండు గడుఁ రభసమున
నితోడనె గూడ నరదంబు లెక్కి । యతులిత గతిఁ జను " రని చెప్పుటయును
ధృతరాష్ట్రుండు వేడుకఁ బొంది । "అనఘాత్మ, సంజయ, యా యోధవరుల
మొప్పఁగా ద్రౌణిఁ గలయుట మేలు । దుర మేతెఱంగునఁ దొడరి కావించి?
యెఱింగింపు నాయకనాకు " ననిన, । నదనుగా సంజయుఁ డనియె భూపతికి

ద్విపదభారతము

శివుఁడు భూతాకృతియై యశ్వత్థామకుఁ బొడసూపుట

నాథ విను ద్రోణి సరభసవృత్తిఁ । జన నుత్సహింపఁ దత్సమయంబునందుఁ
తోలు కటిఁ గట్టి భూతి మైఁ బూసి । యెలమి భోగింద్ర యజ్ఞోపవీతము లు
యించి, సునిశిత దంష్ట్రలు మెఱయఁ, । గర ముప్పొంగి చేయిక లు దోఁప,
స్సల వృతంబు లయ్యాల లూఁగ, । దగ్రించి సింహ నాదంబు సేయుచును,
ఁగఁ జుక్కలు మొలపూసలు గాఁగ, । సగ్రశ్రహస్తకాండ మాటు తానాయగుచు,
మొక్కటి భయస్ఫురణ దీపింప । నాతఁడు నిలిచిన, నద్భుతం బెసఁగ
ము ఁ గన్నుల ముఖముల నగ్ని । శిఖలు వెల్వడియె, పక్షి కేశ లతల
దా ఖడ్గశార్ఙ్గముల్ పూని । విక్రమం బెసఁగంగ నకృత పాటింప్రతుల
బ కోట్లు పోలంగ నర్బుదముల । లక్షయసంఖ్య నన్నిటిఁ గడచి
డచూచిన నిలయీనినట్లు । వెక్కసంబై నిండి వెలిగినఁ, జూచి
మేమి లేక కుంభజ తనూభవుఁడు । రయమున వింటశరంబు సంధించి
నేయంగ, బడబానలంబు । శరధి జలము గ్రోలు చాడ్పునఁ గ్రోలె
ఁ గన గాని కోపించి ద్రోణి । యామోన శక్తిఁ బాయక నిగిడింప
భూతంబు నదరంటఁ దాఁకి । యదరుగ నలయకాలార్క మండలము
ంగఁ దాఁకు మహోల్కయుఁ బోలెఁ । దుది నుడి లెయుఁగక తునియలై యణఁగె
నఁ గోపించి యతుఁ [1]ఖడ్గంబు । నుడివడ చేసిఁ జూర్ణమై పోవె
నఁ దోఁకుర సమితి చక్రంబు । నయ్యెడ గదయుఁ బ్రాసాసిజాలము ను
, నదియును వదలక మ్రింగఁ । జూచి నిర్విణ్ణుఁ డై శోకంబు నిగుడఁ
ఁ కృపుఁడు చెప్పినయట్టి విహిత । ధర్మోపదేశ మెంతయు వి నైతి
బాహ్మణు బాలకుల వృద్ధు సంధు । భావింప సహజన్ము బాంధవు మిత్రు
హీన నార్యున [2]గురుని । శాస్త్రోక్తవిధిఁ జూడఁ జంపంగ రాదు
గన నీధర్మమార్గంబు విడిచి । [3]బహు దుర్మతినై దైత్య భావంబుతోడ
ఁ గార్యంబు వరసిద్ధ యగునె! । కీర్తియుఁ జెడు మహాకిల్బిషంబొదవు ”
కుభంగుల నాత్మలో వగచి । పనివడి తనమది పదిలంబుచేసి
దేవునిఁ ద్రిభువనాధీశు । భావజసంహారు భవరోగదూరు

ంబు (క) 2 ౧ ౨

మహాదేవుఁ జిన్మయాకారు । భవుఁ జంద్రశేఖరు భక్తమందారు
నిర్గుణరూపు సత్యవతారు । నగమగోచరు నీశు [1]నిత్యు నిశ్చింతు
వ్యకారాధు గిరిజాప్రాణేశు । గిరివైరివందితుఁ గృతమతిఁ గొలిచి
పుమై నీ భూతకృత సురికంబు । తొలఁగింతు ననుచు బంధురభక్తియుక్తిఁ
"నిత్యోపగత పాపినంతటనె । పొలుపుమాఱఁగ నిఖిల భూతోపహార
ర్చనల నీకు నాఁగంగనుని । భవ్యు బ్రీతుని గాఁగ భక్తిఁ జేయుదును"
వలుపుసంతలో నతని యుండటను । గనకపువేది చక్కఁగఁ దోఁచె, నందు
గోత్రుండును వెలిఁగె, నంతటను । బ్రీతుఁడై ద్రౌణియుఁ బెంపగ్గలించె
నందు ప్రజ్వలితాత్ములు మఱియుఁ । దవ్వక యేకపాదస్థులు తురగ
ముఖాకారాస్యులుగ్ర శరీరధరులు । పరఁగంగ వికృతరూపము గలవారు
మూర్తులును బహు [2]కృశరూపధరులు । శశికళాధరులు నిశ్చలజటాధరులు
భుజంగాస్థి కలిత భూషణము । లనముతై ధరియించినట్టివారలును
సముద్గర కుంత పట్టిసప్రాస । ధరులు, మృదంగ వాద్యధ్వనుల్ మెఱయ
యిరులు పాడుచుఁ గూడి పాడుచును । బ్రమదంబుతోడుతఁ బలుబొబ్బ లిడుచు
గర్జితములు శంఖారావములును । గరిబృంహితంబులు గల యెలుంగులను
యుచు, మఱియు బ్రహ్మద్వేషులగుచు । ఖలులైన వారిరక్తముల మాంసములఁ
పూర్ణమైనట్టి బహు [3]కపాలములు । కరతలంబులఁ గొని కడఁకతో [4]నగుచు,
వ్యాఘ్యులై, శమదమ తపోబ్రహ్మ । చర్యాదులగు విశిష్టపుఁ గర్మములకు
డు విస్మయమందు భవ్యులవ్వేళఁ । దివిరి యశ్వత్థామ తెంపెఱుంగుటకు
చినఁ, గనుఁగొని నిశ్చలత్వమును । బలమును మెఱయంగ భయమేమి లేక
నవ్వు నవ్వుచుఁ జెలువంబుతోడ । [6]నరిగి ధైర్యవిహారుఁడై నిల్చి లేరు
గ్ని చాపంబు ముష్టినమర్చి యప్పు । డగ్గలికంబున నగ్ని దేవునకు
దేహ మాహుతిగా నొనరింతు । ననిచూచి కాష్ఠంబు లందకయున్న
దంబుమీఁది శస్త్రాస్త్రసంఘములు । నరనుతంబుగ నింధనములుగాఁ జేర్చి

శివుఁడు ప్రత్యక్షమై యశ్వత్థామకు ఖడ్గమొసఁగుట

మేశ్వరుఁ గూర్చి "భవ, మహాదేవ, । హర! నీకు నాత్మోపహార మిచ్చెదను
బలఁ జెండాడంగఁ గలిగిన శక్తి । వలనుగా నీవె యీశ్వర! నాకు" ననుచు

---

[1] నిత్య నిశ్చిత్యు (క) [2] రూపధరులు [3] కలాపములు (క) [4] తినుచు (చ) [5] వ్యాప్తము
[7] ... పినపురియపు-డ (క)

న, నంత నయ్యుగ్రుఁడాతనికి । నతిమతిఁ బ్రత్యక్షమై మహామహిమ
ు తేజంబున వారిలోనున్న । తెఱఁగు దీపించు నా ధీరునిఁజూచి
ంరుఁ డెంతయుఁ గరుణార్ద్రవాఁడు ।
నాత్మ మెచ్చితి నడుగు మేమైన ' । గరవుడశ్వత్థామ యధిక సంతోష
ంగుఁడై వేగి చయ్యన వెడలి । మగసిజ హరునకు మహిఁజాఁగి మ్రొక్కి-
ళిత హస్తుఁడై యుండట నిలిచి । "యకలంక, విశ్వేశ, యాద్యంతరహిత,
నా నిటలాక్ష, తేనమోరుద్ర, । తేనమోవృషవాహ, తేనమోశర్వ,
నా యీశాన, తేనమో[1]భర్గ, । తేనమో భూతేశ, తేనమో" యనుచు
ుప నంత నవ్విశ్వేశ్వరుండు । ఘనమైన కృప [2]మీఱఁగా ద్రౌణిఁజూచి,
వయ్య గురుపుత్ర, విదితచారిత్ర, । యనుపమ పరమ రహస్యంబు నీవు
బుతైన తపస్సత్యశౌచ । సవ్యార్చనముల నున్నత చిత్తవృత్తి
న్ను బూజించు, నాతని కేను । వరదుండ మిగుల, నవశ్యంబు [3]గాను
యాతనికి సన్మానంబు సేయు । తలఁపున నీభూతతతితోడఁ గూడి
, వచ్చి [4]నీ వర చిత్తవృత్తి । యచ్చుగాఁ దెలియుటకై మా యెల్లఁ
తిఁ జేయుచుఁ గేలి సల్పితిని । [5]ధృతిచెడకీవు సుస్థిరనిష్ఠ నిలువ
శాసించితిఁ దదనంతరంబ । గొనకొని నీధైర్యగుణమున కేను
నిచ్చెద మేలైనవరము, । నచ్చుగా విను మొక్కటనఘాత్మ । నీవు
స్ఫూర్తి నీరాత్రెల్ల నీకు । భద్రంబుతోను ఏపని తలంచినను
కడఁక నీవసుధ నీశత్రు । వీరసంహారంబు వేడ్కతోఁ జేయు"
క్తి యొసఁగిన నంత వేగమున । మునుపు భూతంబుచే మొగి మ్రింగఁబడిన
ధంబులు వేదియుం దిడినట్టి । యాయస్త్ర శస్త్రంబు లరదంబుమీఁద
బూర్వప్రకారంబున నుండె । ప్రమదంబుతో నంతఁ బ్రమథగణంబు
ృష్టాకార విభవ విస్ఫూర్తిఁ । గొలుచుచు వెంటరాఁ, గుంభిని వణఁక
యుద్ధజు రథికులు దన్ను । బ్రథితంబుగాఁ గొలఁ, బాండవశిబిర
గతిఁ జొచ్చి యాకృపాచార్యుఁ । గృతవర్మఁ గనుఁగొని "కృతకృత్యులార ।

---

5) 2 జూపఁగా (చ) 3 వినుము (చ) 4 నవ్వరు (క) 5 అతులితవిస్ఫూర్తి నదియును చాలురకు జేరువరెయ్యోఁ గాలంబు, మించి నాకృపచేత మెఱయుమునీవు అనిపల్కి ఖడ్గంబు వకనయంబుతోనిచ్చి, యంతలో నతని తనువు ప్రవేశించె తదనంతరంబ మునుపు భూతం (చ) 6 తెలయ దృష్టాకారవిభవవిస్ఫూర్తి (క)

కృపాబలముచే మెఱసి శాత్రవులఁ । బ్రాకటగతిఁ గొట్టి పాఱనైచెదను
మఁ గన్నులుగల వేల్పులైచూఁ । పలవడ" నని పల్కి యతిసాహసమున
ల [1]నంతఁ దా వ కిట నిలిపి । ధీరుఁడై నిజఖడ్గ దీప్తులు మెఱయ
। నిద్రాక్రాంతులై యున్నఁజూచి । యవిరళగతిఁ జొచ్చి యటఁ బోయిపోయి
ు మున్ను గతాగత జనమ్ముచేతఁ । బూని సద్మంబుల పొందులన్నియును
ాని వినిన కతంబునఁజేసి । పొలుపొంద భుజబల స్ఫూర్తి [2]దీపింప
ధృష్టద్యుమ్ను సదనంబుచేరి । వారి విక్రమోన్నతి నరదంబుడిగ్గి
శు నుద్దేశించి "యిభచర్మవసన! । యీశాన, పూనితి నిద్ధప్రతిజ్ఞ
, మహాదేవ, నీహార కర్పూర । హారిప యఘోటక హార్యక్ష జలజ
కా మందార తారాద్రి హార । శారదా డిండీర శరదభ్ర [3]పటల
హ, విశ్వేశ, విమతులనెల్ల । నిగ్రహింపఁగఁ జేయు నీబంటుబంట "
ము నొయ్యనఁ జని యమ్మహారథికుఁ । డనయంబు వెదకుచు హస్తపద్మములఁ

అశ్వత్థామ నిద్రాపరవశుఁడగు ధృష్టద్యుమ్నునిఁ జంపుట

ృచుఁ బోయి యెంతయు మేలుకట్లు । కరఁకతోఁ దెరలును గలిగి దీపములఁ
ంపొందు చప్పరంబునఁ బాన్పుమీఁద । నెలకొన్న యలయిక నిశ్శేషశత్రు
నంబయ్యె నెన్నఁగనని నిదుర । తో శయనించిన [4]తుష్ట శాంతాత్ము
వధకారు నగ్గురుతనూభవుఁడు । సరవితోఁ గాంచి దోషంబు మోదంబు
డింపఁగ వానిఁ జరణఘాతమున । నందంద తెలిపిన, నాద్రుపదజుఁడు
। లేచిన, ధృతిఁ దన విల్లు । నగ్గురుపుత్రుండు నల్లన విడిచి
మపై నాతని ముందల పట్టి । పెడమర్లఁ ద్రిప్పుచుఁ బృథుల సత్త్వమున
లేక యటవాని ఱొమ్ము మోఁకాలఁ । గుదియించి మెడ ద్రొక్కి గొబ్బుననంత
శరాసనమునఁ బాపి గుణంబు । వలను మీఱఁగ నది వాని కంఠమునఁ
ించి పశువు విధంబు దీపింప । యగపడి తెందుఁ బోయెద వని నొంప,
గిల్లియు నెలుంగును వెళ్ళకున్నఁ । దల్లడంబంది యాతనికి [5]నిట్లనియె
రునందన, యుగ్రశస్త్రముల । నీ గళం బిటు త్రుంపు మేఁగెద దివికి "

ంతలో (చ) 2 దీపించ 3 ధవళ (చ) 4 స్వచిత్తాత్ము (క) 5 పాంచాలుఁడు కర్ణ
ంకారగంక

నిన నశ్వత్థామ యతని [1]మొగంబు । గని "గురుద్రోహికిఁ గలుగునే పుణ్య
తి? కుచ్చితంబునఁ గాదె మద్గురుని । నతులితంబుగఁ గూల్చి తారితి నిన్నుఁ
గఁజూతు" ననుచు [2]నుద్రేకంబు తోడ । నొగి [3]నొంప, నచ్చట నున్న వారెల్ల
కలకలమున కట మేలుకాంచి । దిక్కులు చూచుచుఁ దీవ్రభూతంబు
క్కన నిట వచ్చెఁ గాఁబోలు ననుచు । మిక్కిలి భయమంది మేనులు మఱచి
ుదిఁగి యుండఁగ, వానినొగిఁ గేలఁగాలఁ । [4]నగిపియు గంధగజంబుఁ జెండాడు
రివోలె ద్రుపదజు నదటణఁగించి, । నెరవొప్ప నాయిల్లు వెడలి శీఘ్రముగ
రదంబుపై నెక్కి యధికశౌర్యమున । వ ఎనతోఁ బ్రతిపక్షవర్గ ముప్పొక్కె
నంబు లరయుచుఁ జక్కఁ బోయినను, । బదపడి పీఁకగై పగ యున్నయట్టి
పదజఁ గాంచి బంధురగతి వ । చపలలోచనలు [5]రక్షకులు సముగ్ర
కులై యేచ్చిరి క్షోణి చలింప । ఆ కలకలమున నా కెలంకులను
విడిసి యున్న రాజులు మేలుకాంచి । పరువడి దిక్కులు పాఱఁ జూచుచును
యేమికలకలంబని విచారింప । వదలక యచ్చటి వార లిట్లనిరి
నులార, ఎవ్వఁడు అక్కసిరియొ మాఁనసిరియొ । మను జేశతనయుని మడియించి వాఁడె
రద మెక్కెడిఁ, బోయి యద్దురాత్మకుని । నరవుగాఁ జంపుఁడు, ఏయుండు కడఁకి"
విని తలలెత్తి యవ్వీరవరులుఁ । గనఁగొని పోసిక కదిసి వేవేగ
రొప్ప నమ్ములవాన ముంచుటయు । నలుకతో ద్రోణి సాయకపరంపరల
మెల్ల ఖండించి యంతట వారు । వివిధాయుధ వ్రాత వితతి యేయుటయుఁ,
రారి యిచ్చిన తీవ్రఖడ్గముగ । నప్పుడు తుత్తునియలై యవని రాలంగ
, నరల కంఠనాళముల్ ద్రుంచి, । యఱిముఱి మిక్కిలి యధిక శౌర్యమున
మాజుల యింటి నొయ్యన చొచ్చి । యత్తఱి మేల్కన్న యాతనిఁ బట్టి
ధృష్టద్యుమ్ను ధరఁ గూల్చినట్లు । పనవంగఁ బనవంగఁ బఱురీతిఁ ఒంపె
నఁ జేరువ చప్పరంబునను । సొంపుతో శయనించి సుఖనిద్ర నున్న
డు యుధామన్యుఁ డత్తఱిఁ గెల్లఁ । జతురత నెఱిఁగి రా క్షసుఁడని కడఁగి
గొని వైచిన, ఖండించి ద్రోణి । వదల కగ్రజుని భావనఁ దెగటార్చె
గురుపుత్రుఁ డేపుదీపించి । దారుణగతి ద్రుపదజులఁ గీటణఁచి,
ముఁ బాంచాల భూమండలాధిపులు । వఱలు సద్మంబులు వదలక చొచ్చి

---

[1] ఘోరంబు [2] నుద్దీప్తంబుగాఁగ [3] జంప [4] జదిపెను

నిద్రారతిఁ గొంత మేల్కనిన । వారిని నిద్రించు వారినిఁ ద్రుంచి,
ాల లోఁగఁ జొచ్చి గర్వంబు మీఱ । గజముల శిరములు ఖండించివైచి,
ి [1]వాని కుంభస్థలంబులను । దసరిన ముక్తికతతి పాఱఁజల్లి,
మశాలలకుఁ బోయి యతిరభసమున । హయములఁ జెండాడి, యంతటఁబోక
మకాలము నాఁటి ఫాలాక్షుపగిది । వలనుగా మృత్యుదేవతపొక్కఁ గాల
ని తెఱఁగున ఖండించి వైవ । నాలోన బీభత్సమై ధాత్రిలోసఁ
పేన కరములుఁ ద్రుంగినభటులు । గనెలుగాఁ బడియున్న గజసమూహములు
గొన్న [2]ప్రేవులుఁ బెను [3]దిబ్బలుగను । గనుపట్టు [4]నెమ్ములు ఘన రక్తనదులుఁ
న సంగరాంగణము చూపఱకుఁ । బ్రళయకాలమురీతి రౌద్రమై [5]యుండె
టఁ దనివోక హరిపరాక్రముఁడు । సంతత త్సాహ విస్తార విస్ఫూర్తిఁ
ఖడ్గధారచేఁ దళతళమనుచు । ఘనత విద్యుద్భాతిఁ గానుపింపంగ
కుఁ జతురంగసమితి వారిగను । బీరువోయినను బెంపెల్లఁ దక్కినను
లినఁ [6]గదలిన మాటాడలేక । తెఱలిన దొఱలిన ధృతిగల్గి మఱియు
సిన గిట్టిన ముట్టినవారిఁ । బోరిగొని పోరిగొని భువియెల్ల నదురఁ
లాకరము చొచ్చు ఘనలులాయంబు । క్రమమునఁ, గేలిశృంగారవనంబు
న ఘనమద దంతి చందమున । విరివి [7]మీఱిన మహావిపినమధ్యంబు
ని చెలరేఁగు దావాగ్నిరీతి । మెఱయంగ విహరించి మిన్నక ద్రౌణి
దంబు నెక్కుచు నాలోన దిగుచు । సరగున నటఁ బాదచారియై చనుచు
ముగా రక్తసిక్తంబై సయట్టి । తనువు గాన్పింపంగ దారుణలీల
జనంబులు సరవిమైఁ దన్ను । నకట రాక్షసుఁడు వీఁడని [8]తలంపంగ
మందిరము పరాక్రమస్ఫూర్తిఁ । దేజంబుతోఁజొచ్చి ధీరత మెఱయఁ,
రుంగ [9]విను మేల్కని యంతలోన । సాలయక యాద్రౌణిఁ జూచి శంకించి
ం ధృష్టద్యుమ్ను ఎడువక చంపి । పోఁడిమి నతని తమ్ముల సంహరించి
యల విఱిచి వారణముల నణఁచి । రథికులఁ జెండాడి రథ్యాలి నొంచి
యుఁ దక్కిన మహీమండలాధిపుల । ఎఱికి చచ్చెడి, వీనినణుగంగ వలయు ”

గాఁటి (క) 2 ప్రోవులు 3 తెట్టె 4 నమ్ములు (క) 5 మించె 6 గలగిన (ఛ
ాలిక ౫ ంచలింప 9 నిగుర (క)

) ముసలంబులు నస్త్రశస్త్రములు । ఘన భిండివాలముల్ ఖడ్గజాలములుఁ
మరంబులు నేయఁ, దునుకలు చేసి । యా మహావీరుఁ [1] డయ్యరదంబు డిగ్గి

అశ్వత్థామ యుపపాండవుల నుఱుమాడుట

మున నుజ్జ్వలల ఖడ్గంబుపూని । యరులపైఁ గవియంగ, నసుర వీడఁచుచుఁ
నవరి దివ్యాస్త్రపంక్తు లేయంగ, । నరయుచు నట్టి సైన్యాస్త్రంబు లెల్లఁ
మహాది ప్రతివింధ్యుఁడొడరిన, నా జు । ముఖముఁ గోపించి యవానీయశక్తి
రింప ఖండించి నెఱి ద్రోణసుతుఁడు । నగధీరుఁడగు వాని నడుము ఖండింప,
ణిపై [2] ఘనరక్తధారలు దొరుఁగ । వెరవేది మఱి నోరువిచ్చుచుఁ గదియె
నఁ గోపించి యప్పనమానసుతుని । కొడుకు ద్రోణజుమీఁదఁ గ్రూరాస్త్రసమితి
సిన, నవియెల్ల నిసుముగాఁ జేసి । వాసిగా నతఁడొక్క పరుసఁ దోమరము
రింప, నదియును భంజించవైచి । కర [3] ముప్పఁగా ధృతఖడ్గుఁడై వాని
ద్రెవ్వనేసెను, దగ నంతలోన । బలభేది పౌత్రుఁ [4] దప్పాలుని దాఁకి
కొప్ప నమ్ముల వాన ముంచుటయు, । [5] నలవోక గురుసుతుఁ డనియుఁ గైకొనక
నకలుగా నేయఁ, దోడనయతఁడు । ఘూతరలీల ముద్గరము వైచుటయు,
మకి ఖండించినను, గోపమెసఁగ । నది నిప్పులుకల నవ వ్యాసవిసుతుఁడు
చక్రంబేయఁ దెంగ్గలించి । యా మహాచక్ర మయ్యాచార్యసుతుని
ంబు దాఁకిన వరదలై రుధిర । మాక్షణంబునఁ గాఱ, నలుకతో [6] ద్రోణి
ల నాళముఁ ద్రెంచు గజము చందమునఁ । గ్రమమున వానిశిరంబు ఖండించె
శతానీకుఁడదిచూచి యార్చి । యంతకాకారుఁడై యతిరభసమునఁ
నతోమర ఖడ్గ పట్టిసప్రాస । శరముల ముసలాది సమితిచే నేయ
రేఁగి వానిఁ దృణంబుగాఁ జూచి । యలహరుఁ డిచ్చిన యహితఖడ్గమున
ఖడించి, యుర్వర సంచలింపఁ । బూనిక సహదేవుపుత్రుపైఁ గడఁగె
గిన నతఁడును ఖడ్గంబువైప । నదిమికి ఖండించినను సాహసమున
[7] కీర్తి మిగుల విశ్రుతకీర్తియగుచు । నతని వక్షము గాట నైదమ్ములేయఁ

[?] 2 లోపల (గ) 3 మొప్పఁగానయ్యుగ్ర కిఁగైవ ని 4 దప్పా ప్రతుని (క) 5 నలయక
[?] రటింప (చ) 7 శ్రుతిసేనుఁడు అని కొన్ని ప్రతులలో గాలదు

గా మధుమాసమునఁ బూచి ట్టి | మోదుగు తెఱఁగున మొనసి యాద్రౌణి
పీఁడింత మెఱయునే యనుచు | నాదటఁ గోపించి యతులఖడ్గంబు
చి వానిమస్తకము ద్రుంచుటయుఁ | గలఁగెఁ దత్సేనలు కౌరవనాథ!
కిరీటిని ప్రతాపదేయులను | గలహారంగంబున ఖండించి వైవఁ
గోపమునఁ బ్రభద్రకులు శిఖండి | మొగి గురుసుతుఁ జుట్టుముట్టి యెంతయును
లఁ గరవాల చక్రనారాచ | పరిఘ తోమర గదాప్రాసకురార
యుధంబుల వెసఁగప్ప, నతఁడు | ప్రవిమలగతిఁ బ్రభద్రకులఁ జంపుటయుఁ,
శిఖండి నిష్ఠురవృత్తితోడ | నేచి వాలమ్ముల నేకమ్ము లేయ
ల్లఁ జిదురుపలై రాలనేసి | తిఱిగి ఖడ్గము కేలఁ ద్రిప్పుచు వాని
తెగ వ్రేసిన ధరణిపైఁ గూలె, | అలవడ ధృతరాష్ట్ర, యదియేమి చెప్ప!
తు శౌర్యంబు గొనియాడ వశమె! | ధరణి నెచ్చటనైనఁ దానయై మించె
హతశేషు లతిదైన్యవృత్తి | నెంతయుఁ జింతించి యా శిబిరమున
స ధర్మజ భీమ వాసవుల్ కవలు | హరియు సాత్యకియు నెయ్యెడకేఁగినారొ (1)
ండిన నీయవస్థలు గలవె? | సారెకు నీతఁడశ్వత్థామ నిజము
ర్యుఁడవుఁ దప్పదన బుద్ధివాడమె, | నరయంగ " నదియెట్టులనినఁ జెప్పెదను
ండవులు రణక్షోణిలోపలను | దుర మొనరింప, రాత్రులయందు నీల
గాన్పింప రక్తముఖంబు మెఱయ | ఘనరక్త నేత్రముల్ గలిగినయట్టి
క్తి యొక్కతె తమ పీటిపార | లురవడి నిద్రవోవుచు నున్న వేళ
ముందలపట్టి యీడ్చుచును | జెదరంగవడిఁ జెడచేతులు విఱిచి
ట్టంబుల గజసమూహములు | నట్టన బంధించి నెఱిఁ దెచ్చి తెచ్చి
రుసందను శగ్రభాగమున | వేగంబె నిలిపిన, విదితశౌర్యమునఁ
టకలలు గాంతురు 2 దానఁ జేసి | ఘనత నశ్వత్థామగా నిశ్చయించి,
బుసేయు, హస్తములును బాద | కమలముల్ నడుములుఁ గంఠదేశములుఁ
లై రాలి మేదోమాంసరక్త | ఘనశల్యమయములై కాన్పించె, నంత
రంబగునట్టి కోలాహలమునఁ | గరులు హయంబులుఁ గట్లనుదెంచు
లంగఁగఁ బాఱె, గోడిగలకును | దనరు హయంబులుద్ధతిఁ గ్రందుకొనఁగ

(క) 2 గాత (క) 3 'అశ్వత్థామచే గలుగఁబడి' యనుట యథార్థము

ము సహింపక మార్కొనఁ బట్టి । మదగజవ్యాఘ్రాళి [1]సమ్మర్దఁబు వాఱ
ములు పగిలియుఁ జెక్కులు వాసి । శిరములు నలిగియుఁ, గాళ్లు నిసియఁ
ళ్లు నరములు ఎఱిగియు మఱియుఁ । గ్రన్నన పక్కలు కదికంపలయ్యుఁ
యు నిరీతిఁ జపట్టుగను । బ్రిదులక పీఁకుగుపెంట్లై [2] డిన
డు పలికియు నడిదంబుఁ గొనుచుఁ । దప్పక ద్రోణిరథము డిగ్గనుఱికి
జాదులనావావాటోప మొప్ప । గ్రగ్గు మగ్గుడు గాఁగఁ జంపినైచిఁను,
నఱు మేల్కని గురుసాహసమునఁ । జిందఱవందలై చేష్టలుదక్కి
డిఁ బాదముల్ గడగడ వడఁక । వెడలంగ లేక వ్వెఱపాటు నొంది
ంచుచునుండఁ, గడఁకతోఁ గొంద । అలవోక జనకమిత్రాది బాంధవులఁ
మచు మిక్కిలి [3]విమ్మటిఁగొనుచుఁ । దలకొని యంతలో దమవారుగాని
పట్టులు పట్టి వదలక చనఁగ, । వారక కొందఱుర్వర సంచలింపఁ
ల నిద్దుర గప్పుచునుండ । సన్నద్ధుమ్ములు బాంధవాదులునసక
ని తమతమ వారినేచంప, । మలయుచుఁ గొందఱు [4]మగిడిన వారి
'నిదియేమి' యనియడిగినను । "పాలయ కశ్వత్థామ చొచ్చి చంపెడిని
కఁ జొత్తిమింకెవ్వరు దిక్కు? । అక్కట వసుదే[5]వార్జునుల్ లేరు,
యుద!" యన్ననిట మఱికొంద । 'ఱామహేంద్రతనూజుఁ డర్థిఁ దెత్తెంచుఁగు
ాని [6]కావఁడే! కడఁగి యాఘనుఁడు । వనివడ వైరుల భజించు కేళ
వారిని, [7]వెఱపుతోఁ బాఱి । గఱచినవారిని, ఖడ్గాయుధములు
నవారిని, పుఱి వాహనములు । [8]అఱిముఱి వికలంబులగువారి, నిదుర
వారిని [9]మొగి నెప్పుడైనఁ । బాయక చంపఁడు భవ్యుఁడౌతండు ।
మీఱఁగ విప్రకులమునఁ బుట్టి । బలిమితో నిట్టిపాపంబు సేయుదురె !
టా!' యనువారు, నైరంతఁ గొంద । అక్కజంబగు భీతి నటనిల్లు వెడలి
శివర్మలఁ గృతిమతిఁ గాంచి । యపుడు రక్షింపరే యని మ్రొక్కుటయును,
వారలు రాత్రుసావేశ । సమధిక క్రూరులై చర్చింపలేక
ది యాత్మీయ మానుషహాని । యిది యని తలఁపక యేపుతో వారి

ంబు (క) 2 "ఎదుర్కొనినవారు" అనునది అధ్యాహార్యము 3 బిమ్మట 4 మఱగిన
) 5 వానుజాళ్ 6 కోయఁడే 7 ...

రములు జీవకాళములు । కరములు నురగులు ఖండించినై చి
నిన్నై నఁ బొంగఁ బొందఁ బ్రదికి । పోనీక చంపినఁ బొదివె భూతములు

శ్వత్థామ పాండవ శిబిరంబు వెడలి కృప కృతవర్మలఁ గలియుట

న నా ద్రోణసుతుఁ డు । గాసిల్ల రక్తసిక్తంబులై నట్టి
ంబులు భయదముల్ గాఁగ । సాహసంబునను నిశ్చలమై యున్న
లి చెచ్చెరఁ గృపాచార్యుఁ । బ్రబలుని గృతవర్మఁ బరికించి కాంచి
వాలుర సకలసైన్యముల । కల రాజన్యులఁ జంపి వైచితిని
నా పాండుపుత్త్రులేవురను । జలరుహాదళ నేత్ర సాత్యకు లెచటి
రాదా శిబిరమున । హరునివరంబున నటు భవత్కృపను
లను సంహరించితిని । ప్రకటిత శౌర్యసంపదఁ జెన్ను మీఱితి "
రలు హర్షించి యప్పుడు । కొనియాడుచుండ నా క్రూరాత్ముఁ డనియె
చేతఁ బొంగుసందనులు । పరువడి సంహరింపఁగఁ బడిరేని
ఁ గాక వెనకి తత్కాంద్రుఁ । గానకొని చంపుట కొనియాడ నేల?
రుషం!" బప్పుడు వార । లదనుగా ద్రోణితో నర్థి నిట్లనిరి
చాల తనయుల మఱియు । నిలఁ బ్రతివింధ్యాదు లేవురు సుతుల
లఁ జక్కఁ జేసితివి । అలంక విస్ఫూర్తి యామద్వయమున
కు సమానులు గలరె! । బహుతర శౌర్య సంపత్ప్రభావుఁడవు "
గిటనందంద చేర్చి । కొని" రని చెప్పినఁ, గురురాజుతేఁ ద్రి
నిఁ జూచి "యకట! ద్రోణి । మోసపోయెను, విధి సుగినింతచేసె
అు మడిసిన వెనుక । ననమునఁ దనశౌర్య మది యేలచూపె?
ఱు చావక మునుపు । కువలయాధిపుఁడైన కురురాజు మెచ్చఁ
కాపము చూపఁడయ్యె, । తను ననిఁ జేసె నేమి? తప్పె గార్యంబు,
ంత మెఱఁగింపు" మనిన, । జననాథుఁ జూచి సంజయుఁ డిట్టులనియె
ధృతరాష్ట్ర విభవదేవేంద్ర! । పవవడి గురుతనూభవుఁడు పాండవుల
స్ఫూర్తికి నోడి । వారకయుండి, యవ్వల సుయోధనుని
కుచేసి తుది వాయుసుతుఁడు । తడయ కౌంతేయు వానితలదన్నుటయును

చ్చితగతిఁ దన గురునిఁ జంపుటయు । మచ్చికతోఁ గురుసుతు నశ్వత్థామునకు
న యిచ్చుటయును బ్రథనరంగమున । నోసరింపక యిట్టులొనరించె వినుము
కగతిఁ బాంచాలురేనిఁ జేసి । ప్రతిపక్ష వితతుల భంజించెఁ గాక
దుర్గ దేవతాసర్గంబుకైన । నారక యెదిరింప వశమె భూనాథ!
యిట్లు ద్రోణి దోర్వీర్యంబు మెఱసి । ఘన రథారూఢుండై కదలి యుర్వీశ
మతిఁ గృపకృతవర్మలఁ జూచి । "కరుణాత్ములార! యకృపారవేశ్వరుఁడు
దరి ప్రాణములతోడ నుండినను । ఎడపక యిత్తెఱం గెఱిఁగింపవలయు"

అశ్వత్థామాది రథికత్రయము దుర్యోధనుని గనుఁగొనుట

పల్కి వేవేగ నచటికిఁ బోయి, । తనువున మిగుల రక్తంబు గాఱంగఁ
లుచుఁ జేష్టఁ బొందులడంగి । సరవిమై నూర్పులు సందడింపంగ
ణిఁ గింరగతప్రాణుండైన । రారాజుఁ బొడగని రథమునుడిగ్గి
రణి ధనువులు తలఁగిపోవైచి । నీరు కన్నులఁగాఱ నెమ్మివాపోయి
కురువల్లభ, హా మేరుధీర! । హా కరుణాకార! యబ్ధిగంభీర!
వైభవసురేంద్ర! హా కాంతిచంద్ర! । హా విశ్రుతోదార! హా కులోద్ధార!
మునఁ బెంపుతో దోర్విక్రమమునఁ । బరఁగి శమంతక పంచకంబునను
నిగావున భవ్యసద్గతికిఁ । గడువేగఁ బోయెదు, కటకటా నీకు
గఫుట్టదా యవని వల్లభుని । దేవులఁజూచిన ధృతి తూల 1 కున్న !
చెప్పుడుఁదన శిష్యులలోనఁ । గౌరవనాథుఁ డఖండ విక్రముఁడు
యన్నలుసేయుటది కేలిచేసి । తనరంగఁ బవమానతనయున కర్థి
యంబొసఁగెనే మాలవిధాత । కటకటా నీభుజాకలిత విస్ఫూర్తిఁ
నిల్పఁగలేక ధర్మం బదప్పి । పగగొని యూరులు భగ్నంబుచేసి
ఎఁబోవక యనిలనందనుఁడు । పంతంబుతో వామపదమునఁ దన్నె
గు గనుఁగొని యమతనూభవుఁడు । నోదవిన వేడ్కతో నూఱక యుండె
శాస్త్రి యధర్ముండుగాక । వానికిఁ బెట్టంగవలదె! సత్కీర్తి
దే! మిగుల మా మదికిదుఃఖంబు । సేయదే! కౌరవక్షితినాథ, వినుము
గట్టఁగ బంధుకోట్లకు నిడఁగ । నడరిన వేడ్కతో యజ్ఞముల్ సేయ

ఱు (౪)

ముచ్చి, తీవు చావంగ । నక్కటా! యున్నాఁ డ వసులోపలను,
ఁ జేపకుండ నీ!" యనుచు । నర్మిలి దుఃఖించి యవనిపైఁ బరలి
్రను "వినుమహీ నాథ ! । ఖండితారాతి యాఖండలు పురికి
బోయినఁపుడు మద్గురునిఁ । గనుఁగొని నా బాలుగా నెన్నంపు
న పాంచాలుఁబట్టి । భూపాలురెల్ల నద్భుతముగాఁ బొగడ
బదత్తాది బాంధవుల ।
చంపె నెమ్మితోననుచు । ఖ్యాతిగాఁ జెలఁగింపు, కదనరంగమున
వసుధఁ జంపుటలు ।
కుల మహావైభవముల । జెలఁగింపు, చప్పెద నంతోకమాట
ంల సౌప్తిక వేళఁ । జిత్రంబుగాఁ బ్రవేశించి యంతటను
ంబునాఁ బాంచాలసూను । పసువుఁబోలి చయ్యన వాని బంధు
ఁగించి వరుసతోఁ బొండు । ధరణీశు పౌత్రుల ధరఁగూలనేసి
ాఁ జేర్చియుండఁగను । మానక చంపితి, మధుసూదనుండు
్రము వాసవుల్ కవలు । నరనాథ, సాత్యకి నాబారిఁబడరు
ని యొక్కఁడు శౌరి । ప్రేముతో దాఁచెనో పెంపగ్గలించి!
మునో యెఱుఁగలేనైతి । అందఱ నీకీతి నందంద చంపి
పర్మయుఁ గృపుఁడు । నచ్చుగాఁ దోడురా" నను వాక్యములు
కు లావచ్చిన నంత । మనమున వార్షించి మహిజేంద్రుఁడనియె
వును యోధవరులుఁ । గలహరంగంబునఁ గడఁగి శౌర్యవృత్తిఁ
వినపాట్లు ద్రోణుండు । సురనదీ తనయుండు సూర్యనందనుఁడుఁ
ంఁడుఁ జేసి రీయకట! । కలితపుణ్యాత్ములు ఘనులు సజ్జనులు
3 మేదినిలోన । నారూఢి వర్తింపఁ డటమీఁద వేడ్క
సద్దర్శనం బర్థి । సురలోకమునఁ గల్గు సుచిరలీల,
ం" డనుచుఁ బ్రాణములు । విడిచె నారంత భూవిభుఁ గౌఁగిలించి
భూవర, తేరు లెక్కి । సలలితగతి యథేచ్ఛా విహారమునఁ
బగ, పూర్వశైలమున । జలజాప్తుఁడుదయించె, జయ్యన" ననుచు

(౪)

నిపింపఁ దగు వాటి వృత్తాంతమెల్ల । ననఘాత్మ, చెప్పవే యనియడుగుటయు
రిదైత్యభంజన, భావజజనక, । జలజ గదా శార్ఙ్గ చక్రసుహస్త,
రాంబుదశ్యామ, నిత్యాభిరామ, । కైలాసపతిమిత్ర, కారుణ్యనేత్ర,
నహాని వ్యాఘ్రద్గేహా కలితసందోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాధీశ,
క్తవత్సల, జగత్పావనచరిత, । ముక్తిప్రదాయక, మౌక్తికదనీకు
వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
గు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన సుకవీంద్రవర్య
చిత సౌప్తిక విపులపర్వమున । నరుఁ మిాటఁగఁ బ్రథమాశ్వాసమయ్యె

ద్వితీయాశ్వాసము

[illegible] | ... యము, శ్రీవర, వ్యాప్తకీర్తి,
[illegible] | పురుషోత్తమాకార, శ్రీ వేంకటాద్రీశ !
[illegible] | సూతుఁ డిట్లను భారతకథ చెప్పఁ దొడఁగె
[illegible] | ... సాత్యకియు న శ్వత్థామాత్మజుండు
[illegible] | ... యుద్ధ మొనర్చినట్టి శమనతనూజు
[illegible] | ... కరములు న క్రోధంబుతోడ
[illegible] | " ... కథ, వినవయ్య నగరాజధైర్య,
[illegible] | ... కృప చార్యుఁ డాకృతవర్మ
[illegible] | మనమార నడురేయి మనవీడు చొచ్చి
[illegible] | ... గురివేళ ఖండింప నడుచు
[illegible] | ... యుధామన్యు నుత్తమౌజసుని
[illegible] | దళవి తత్సోదర తనయాది బంధు
[illegible] | పరువడి నటఁ జేదిబలములఁ జెండి,
[illegible] | వగ ... శిక్షించి యంతటఁ దోర
[illegible] | పటుతోట మగఁ డంపి విదితశౌర్యమునఁ
[illegible] | ధరణి ... గదలి పోనీక
[illegible] | ... శరణన్నఁ గరుణింప కతఁడు
[illegible] | ... నందఱిఁ జంపి ...
[illegible] | ... నేఁ బట్టుకొని విడువంగ
[illegible] | ... నేలపై వ్రాలెను గవలు
[illegible] | ... కుయిష్వరుంగట మూర్ఛపోయి
[illegible] | ... ధరంబునఁ జెలఁగి యిట్లనియె

అశ్వత్థామచే నన్యాయముగా దెగుటవిని ధర్మజాదులు చింతించుట

'ఎట్టివారికినైన నెఱుఁగంగనగునె । నెట్టన సర్వంబు, నీతి శౌర్యంబు
రఁగ నాత్రవులఁ దద్బంధు మిత్రాది । వరులను జంపినవారైనై జయము
కొని యరుగుదెంచితి నిచ్చటికిని । ప్రాకటంబుగఁ బుత్ర బాంధవయుక్త
యగ మద్బలంబును బోనీక యట్టి । తెగటార్చెనే ద్రోణ తీవ్రవేగమున ।
ధికబలంబుల నవలీలఁ జంపి । యాదములచేఁ జచ్చిరతికుత్సితముగ
లనిధి లంఘించి సన్నఘఁ గాల్ప । నలవడ మునిఁగి రాఁపణఁగిన ట్టయ్యె
నకుండు లేమి ఎపాదంబు నొందు । వనిత పాంచాలి యీ కరణిని భ్రాత
ను దనూభవులను లోనుగఁ గల్గు । ఘనులు పోయిన నెట్టగతిఁ జరించెడినో !
తకుగున్న తా ప్పట్ట దుఃఖంబు । నెంతయుఁ జెందదింకేమి గాఁగలదో !"
యని చింతించి యశ్రులు నించు । ఘనతర శోకాంధకారంబు పేర్మిఁ
న్నఁ దానెఱుఁగక ధర మూర్ఛవోయి । క్రన్ననఁ దెలివొంగి కాంత ద్రౌపదిని
వింపఁ దలఁచి, వరక మున్న తాన । భావించి ద్రుపద భూపాల విరాట
హీపతుల్ చచ్చిన మఱునాఁడు వారి । సహజాత్మజులయుఁ బత్నిజనములు శోక
లు మాన్ప నంపిన, ముదిత సుభద్ర । తఁకొన్న భక్తి గోడఁ దనవెంట రాఁగ
దలనుండి యుప్ప్లవ్యపురికిఁ । గడఁకఁ [1]తో వెడలి యక్కడ నా మొయుంటఁ
పోసి తనదు సోదరుఁడగు కులుఁ । బిలిచి "నీ విప్పుడు వేవేగఁ బోయి)
పఁగ నుపప్లావ్య పురమున నున్న । కుసుమకోమలి రమ్యగుణయుత యుత్త
మాన ద్రుపదభూకాంతుని పుత్రి, । హరిసహోదరియైన యబల సుభద్ర,
కియుఁ దక్కిన నృప మానినీ మణుల । నఱలేని కడఁకతో నటఁ గొని తెమ్ము,
ధనుత, సంతతాభ్యుదయ, శోనకుల ! । రథమెక్కు నేమును రమణ నా శిబిర
కుఁ బోయెద" యన్న మొగినకులుండు । ఘన రథారూఢుఁడై కదలి శీఘ్రమునఁ
ఁగ నుపప్లవ్య పురవరంబునకు । ససద్బృశగతిఁ బోయె, నంతటిలోన
ధర్మనందనుండెల్ల సోదరులుఁ । బటుగతి సాత్యకి పద్మనాభుండు
దగ్గలైనవారలు మున్గొని తన్ను । బాదివి చనంగ నప్పుడు నిజశిబిర
ముకుఁ జొచ్చి చయ్యన ద్రోణిచేత । శిరములు గాల్గను జేతులుఁ దలలు

---

[1] డుతఁబోయి క్రమ్మఱఁబోయి (*) 2 ప్రథమ పా । గేయ గ ర ...

లై రాలి మేదోమాంసరక్త । ఘనసను లుబ్బి యొక్కటఁ బడియున్న
ల మఱఁదులఁ దగినబాంధవుల । జననాథవర్యుల సఖులఁ బౌరులను
ని కన్నీళ్లు ఘనముగాఁ గాఱఁ । దను దానె యెఱుఁగక ధరమీఁదఁ వ్రాలె
ద్రాభ్రాతలు దామోదరుండు । భువిమీఁద మూర్ఛలఁ బొంది [1] రంతటను
త్యకియుఁ బ్రయత్నంబున వారి । నగణితగతిఁ దెల్పనంత ధర్మజుఁడు
ము వెండియుఁ దెలియక వగల । నెలకొని దుఃఖించి నీతినూభవుల
పై వ్రాలి దండహ్యాకూన । ఘన విషాదంబునఁ గలఁగి యేడ్వంగ
ను శ్వేతవాహనుఁడును జేరి । పరువడి సముచిత భాషణంబులను
ని [2]బోధింపఁ దక్కటివారు । కొలఁదిగాఁ దెల్పంగఁ గొంత సేపునకు
ర్వరుండును శోకంబు దక్కి । యేణాంకధరుఁడిప్పు డీరీతిఁ జేసె
త్రబంధు మిత్రాదుల కెల్ల । వెనుకొని పావక విధి యొనరించి,
నోటఁ గూర్చుండి యుండి పాంచాలి । యకట వచ్చెడి నింక నను సంతలోన,
చేఁ బాంచాలనందన తనదు । ప్రకట తనూజులు బంధులుఁ దెగుట
ఃఖమునఁ బలవించుచు వగలఁ । గనుఁగవ నొగి నీళ్లుగాఱ నోరెండఁ
ంచి యంత సజ్జనపాలుఁ గాంచి ॥ యెనయ శోకంబున నేడ్చుచు నుండఁ,
గక యమూన్నద్రితొలిమాలు రథము । నలవడ నిలిపి యయ్యంగన డించె
భామలు తమవాహనంబు ॥ లక్కజంబుగ డిగ్గి యటు చుట్టు ముట్టె
శోకాబ్ధి వీచుల మునిఁగి । కడువడిఁ బాదముల్గజగజ వడఁక
యేడ్చుచు నుండు నంతఁ బాంచాలి । తోడిఁబడ నిట్లని దుఃఖింపఁ దొడఁగె
కుమారకులార! యతి శౌర్యులార ! । హా కమనీయ మహా తేజులార !
ందహాస రమ్యక ముఖులార! । హా మేరు మందరాచల ధైర్యులార !
తిరే నేఁడు బొందితోఁ బాసి! । పోయితిరే ప్రాణముల నన్నుఁ డించి!
ముఖగరిమంబు మీ నేత్రగరిమ । మీ మందహాసంబు మీ వాక్యఫణితి
భుజాగరిమంబు మీ దేహకాంతి । మీ భాగ్యరేఖయు మీ నడవడియు
ర నడఁగె! నింకేమి సేయుదును! । అక్కటా ! " యనియేడ్చి యంతటఁబోక
ంద్రి ద్రుపదునిఁ దత్సోదరులను । దమయన్న శ్వేతునిఁ దలఁచి దుఃఖించి
గక నాలుక తొట్రుపడంగ । నలవోక నొక కొన్ని యడుగులు వచ్చి

నేల వ్రాలఁగఁ, జూచి నెఱి వాయుసుతుఁడు । లోలాక్షి నెత్తి యోలోన
సన్నిధి [1]డించిన, పారస గంధి । క్రన్నన ధరవ్రాలి కన్నీరు నించి
మనసు ధైర్యము చేసి మఱియుఁ గోపంబు । పెనఁగొనఁ గూర్చుండి పృథ్వి
"యకట ! నిద్రాసక్తులైన నాసుతులఁ । బ్రకటించి కుంభజుపట్టి వేచంపె
క్షితినాథ, యాఱని చిచ్చు విధమున । వితతంబుగా మది వ్రేగంగఁ దొడఁ
మఱియు నెందులకైన మాన్పంగ నశమె ! । యొఱియుచు నున్న దింకేమన
జగతి నిందులకు నౌషధ మీనుగంటి । జగడించి యాద్రౌణిఁ జంపినమాను
భీమసేనునిఁ బంపి పేర్మితోవాని । భూమిఁ గూలింపుము భూపాలచంద్ర !
తాయిదితో నిత్తెఱఁగు సేయకున్నఁ । బ్రాయోపవేశంపరతి వహింతు"
అని యిట్లు పాంచాలి యాడు వాక్యములు । విని ధర్మరాజు భావించి యిట్లు
"మదిరాక్షి, విను మనుమానంబులేక । కదలక ధర్మ వాక్యంబు చెప్పెదను
రాజకుమారులు రణభూమిలోన । నోజమై మృతిఁబొందు టుత్తమోత్తమము
పొలుపొంద వారలు పుణ్యలోకములు । గలిగి సుఖస్థితిఁ గదలకుండుదురు
వగవకు మందుకు వనితాలలామ ! । జగతిపై శోకంబు శమియింపఁగలయు,
రమణిరో, ద్రౌణి పరాభవంబునను । బ్రమదాలి రేకమై పట్టిన యలుక
సరవిమై వానినే చంపకపోదు, । మఱుఁగంగ వలదు నామనసు నట్టిదియె
వాఁడు కాననభూమి వసియింపఁబోలు, । పోఁడిమి వానిఁ జంపుట నీకు నెట్టు
లెఱుఁగంగ నగు ? " నన నిందీవరాక్షి । యఱలేని కడఁకతో నప్పుడిట్లనియె
"రూఢిగా వాని శిరోమణి గలదు, । ప్రౌఢత్వమున నాకుఁ బరువడిఁ దెచ్చి
యిచ్చిన శోకంబు నెంతయు మాని । మెచ్చుగాఁ బ్రాణముల్ [2]మొయిని నిల్పఁ
జెలఁగి [3]యింతటిపని సేయకయున్న । నలి మాటలేల ప్రాణంబులు విడుతు"
ననుచుఁ బాంచాల దేశావనీనాథు । తనయ దుఃఖింపుచుఁ దద్దయు భీముఁ

ద్రౌపదీప్రేరితుఁడై భీముఁడశ్వత్థామను బరిభవింప నేఁగుట

బాణిపద్మమున సంస్పర్శించి పలికె । "ప్రాణేశ, [4]వినవె యో భాసుర తేజ !
తగ నుత్తమక్షత్త్రి ధర్మమార్గమునఁ । బగఁగొని దుర్జనుఁ బాపాత్ము ఖలుని

---

1. నుంచిన (చ) 2 మేన 3 యింతటి 4 వినవయ్య (చ)

[illegible] ర్ల మను లీల బ్రతా ప!
[illegible], నె కీ హిడింబాఖ్య
[illegible]
[illegible] యాక్షుల భంజించుట యును,
[illegible] సంభ్రుకుట, ఘను సింహబలునిఁ
[illegible] భువి వొల్లఁబొగడ
[illegible] శౌంబులు [illegible]''
[illegible] దానవేశ
[illegible]
[illegible] నిజరథ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] గురుడు [illegible] వా [illegible]
[illegible] గురుత్రిశతి వార్త
[illegible] భాగీరథీ తీరము [illegible]
[illegible]
[illegible] దూర [illegible] ''
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] దయఁ జూచు [illegible]
[illegible] విధ్యు [illegible]
[illegible] బ్రహ్మశిరంబను దివ్య
[illegible] జయునకు నొసఁగె
[illegible] కలుగుటఁ జేసి యుష్మ [illegible]
[illegible] విజయుని తోడ వైరమునఁ! బరఁగుట యొఱిఁగి తప్పక చాపగురుఁడు

బట్టి తప్పక (చ)

పాండుతనూజులపైఁ బ్రయోగింప | గండంగ వలెనని యొప్పుగాఁ దలఁచి,
నెలకొని [1] మాననీయ సాధనము | పొలఁగాకెంతయు మనుష్యులమీఁద నే
కోలఁదిగాకునికియుఁ గుంభినిలోనఁ | గలదుగావున ధర్మకలితుఁడైనట్టి
గురుఁడొకనాఁడు మక్కువ దలిర్పంగఁ | బరువడి శస్త్రసంభాషణవేళఁ
దనయున కిట్లను "ధగ్నప్రతాప! | మనుజులపై నీవు మచ్చరంబునను
జెలరేఁగి మఱి బ్రహ్మశిర మేసితేని | పొలుపేది యశుభంబు పొందంగఁగలవు
పరికింప నెన్నియాపదలు వచ్చినను | జిరమతి నీ బ్రహ్మశిర మేయవలదు"
అని యిట్లు చెప్పిన నంతరంగమున | వెనుకొని నగుచు విహరించుఁగాని
వెలయంగ నుపదేశ మెఱ్ఱుఁగాధూర్తు, | చెలిరేఁగి దురభిమానంబును గలదు
అదియు నిట్లున్న నయ్యుగ తనూభవుఁడ, | విదితంబుగా నీకు విన్నవించెదను
కర మొప్ప వాహా గతుం డయి మీఁగు | తిరిగెడినాఁడు సుస్థిరవృత్తితోడ
వాఁడు వేడుకకు మద్ద్వారకాపురికిఁ | గోఁడిమిఁ జను దెంచి పొలుపు దీపింప,
వృష్ణిభోజాంధక వీరులతోడఁ | దృష్ణపాయంగ వినోదించుచు నుండి,
యొక్కనాఁ డొంటిమై నున్ననాయొద్ద | కక్కజంబుగ వచ్చి యర్థినిట్లనియె
"ఒనరంగ విను మగస్త్యుండు మాతండ్రి | ఘనతపోనియతికిఁ గడుఁ బ్రీతిఁ బొం
రమణమై బ్రహ్మశిరము కృపచేసె, | క్రమమున నాకిచ్చెఁ గడఁగి మద్గురుఁడు
అట్టి బ్రహ్మశిరంబు ననఘ, నీకిత్తు | గట్టిగా నాకుఁ జక్రంబిమ్ము కృష్ణ!"
అని పల్కనెంతయు సద్ధర్మాత్మకుని | మన సెఱింగి క్రమ్మఱను నిట్లంటి
"తలకొన నా యాయుధములలో నీకు | వలసిన శస్త్రము వడినిత్తుఁ గొనుము
అలవడ నీకిచ్చినట్టి యస్త్రంబు | వలదు నాకీయంగ, వరుస మిత్రునికిఁ
దగఁగోరినది యిచ్చి దానికిఁగాను | మగుడ కొక్కటి [3] గొన మహిలోనఁ [4]
అనమానమే నీయాత్మలో నెద్ది | యొనయంగఁ దలఁచితి విచ్చెదనదియె"
అనటయుఁ జక్రంబు గతేఁడు చేకొటయు | మునుకొని యేను బుచ్చుకొమ్మన్న
అమ్మాటకును వాఁడు హర్షంబునొంది | క్రమ్మఱ నా మకరంబునఁ జక్ర
మెత్తంగఁ దలపోసి యెత్తంగలేక | తత్తఱపాటున దక్షిణపాణిఁ
బట్టి సుంతయుఁ గదల్పఁగలేక మఱియు | గట్టిగా నుభయహస్తంబులఁ బట్టి
తివిచినఁ గదలమి ధృతిచెడి డస్సి | యవిరళగతినిల్వ నప్పు డిట్లంటి

1 మహనీయ నిజసాధనములు (క) 2 లైన (చ) 3 గొన్న 4 దగనె (చ)

“ఏమి యశ్వత్థామ, యేలదస్మితివి! । ఈమెయి నీ చక్రమెత్త నీవశమె!
అతులిత బ్రహ్మచర్య వ్రతం బనఘ । సతతంబు రుక్మిణీసహితంబు తుహిన
గోత్రతటంబున గురుతరనిష్ఠ । ధాత్రిఁ బండ్రెండేండ్లు తపమొనరించి
ఎనయంగ రాక్షసులెత్తిరాకుండ । ఘనమగు నట్టి చక్రముఁ బడసితిని
బలభద్ర సాత్యకి ప్రద్యుమ్నముఖ్యు । లరవడ దీనిని గొనఁ గోరరెన్నఁడును
అరయ గాండీవ ధవళాశ్వధ్వజములుఁ । బరమసాధనమైన పాశుపతంబు
ఘనతపోబలమునఁగాదె యర్జునుఁడు । గొనియె? నాతనికేనుఁగూర్తు, నద్దేవ
నముఁడు ధన్యుండైన సవ్యసాచియును । విమలాత్ముఁడై నన్ను వేఁడఁడెన్నఁడు?
నేర్పుగల యిమ్మహనీయ సాధనము । అతిరుచి నిఖిలదైత్యధ్వంసకరము
భరత వంశాచార్య పట్టివై లోక । భరిత మాన్యుండవై బ్రాహ్మణోత్తముఁడ
వై యమలాత్ముఁడవై వేదవేత్త । వై యెఱుంగక యేలయిగితిది?
బలసి యెవ్వరితోడ యుద్ధంబు సేయఁ । దలఁచితి?” యనిన నత్తఱివాఁడు ననిర
“పద్మపత్రాక్ష! శ్రీపార్వతీ వరద! । పద్మాలయానాథ! పాపసంహార!
సరవి నాకిచ్చిన చక్రంబు చేత । ధరియించి నీసేవ తప్పక చేసి
నెలకొని పోరికి నిన్నియ్యకొలపి । యలవడ గెలిచెద ననుచు వేడితిని
లేం నీచక్రంబు లేకున్న నేమి । వాలాయముగ నన్ను వరభుజ బలిమి
కడిమి యుద్ధము సేయఁగలవాఁడ” యనిన । నెడపక నవ్వుచు నేనియ్యకొంటి
అనఘాత్మ, యమ్మహాహంకారమునకు । ననిశంబు కారణంబైనట్టి బ్రహ్మ
శిరము చేతను భీమసేనుండు మిగుల । ధరణి నొవ్వక యుండఁ దగఁ బోవవలయు’

ధర్మజార్జునులఁ దోడ్కొని కృష్ణుఁడశ్వత్థామమీఁదికిఁ బోవుట

నని చెప్పి సహదేవు నా శినవరుని । నయముంబు శిబిరంబు నందుండఁ బనిచి
రవికోటి సంకాశ రత్నశోభితము । వివిధాయుధవ్రాత విభవంబునైన
లలితరథమున *సైన్యసుగ్రీవ । ములు మేఘపుష్పకంబును వలాహకము
నను నామములు గల యశ్వరత్నముల । ఘనముగాఁ బూన్పించి గరుడకేతనము
నిరవొప్ప నెత్తించి వసనగ నెక్కి । పరఁగ ధర్మతనూజుఁ బార్థుని రథము

* మానరథమ్మున-సైన్యసుగ్రీవము, లను మేఘపుష్పవలాహకుల - పూన్పించి అని టీక)

నతతో నెక్కించి వాయునందనుగు । ఁ ఁ తిఁ జ ్ర ౯ నె పోయిపోయి
ంనేనుని గాంచి ప్రేమతో నతని । నేను ౹ లు గ, నిలుపక యుతఁగు
ంయ భాగీరథీ తీరంబునందు । సం నిరె క ఖ్యాతి సంయముల్ గొలువ
క్షేత్రములలోని నలినాక్షి వోలె । ్ర్కీణగతి ౹ ౯ న్యను౯ఁజూచి,
చ్చోటికరుగిక యంతరంగము ౹ ౹ ౹ కి తో ముక్కి ఐనలకిపోయి
ఁకులు వరికించి గిరుఁ శోధించి, । గొల ప్రాం ఁ వన ౹ లుఁ బొంగుచుఁజూచి,
తపో విభవంబు నైకొని భూమి । శరవు ఁది [1]సుస్థైర్యంబు గలిగి
మీఅఁ బగా ౹ నన ౹ నఁ గూర్చుండి । యల ౯ ను ్ట్టి గుర్రాశిఁగాంచి
ఁటిమి దీపింప మహనీయ మహి ౹ । దరిల చాపము గుణాధ్యచేసి యార్చి,
మోరి పాపాత్మ ! ఔరా! దుగ్గ ! । మోరి నిర్భాగ్య ! యుగ్రత మీఅ
నిద్రచే నొరల్ మఱచి వారిఁ । దఱలక ౯ చ ౹ తె సి వైరి
ధంబున మూల ఁట నొగిఁనను । జ వు ౯ ౯ నె ! లె ౹ ౹ ౯ లుఁ దఁ ౹
ఋట్లు కరినొక్కులాడి, ద్రౌణి । విని తొ ౯ ౹ ౹ ౹ వెనుక నేతెంచు
ధనంజయులను యమతనూభవు ఁ । బ వగి ఐ ౹ లఁ బరికించు చూచి
యు దివ్యాస్త్ర వేగిత్వంబు ౹ గి ౹ । దఁ పో౦ తలపో౦ ౹ ౹ యంతటను
త్రఁ హ్మశిర బను శర ౹ । నోఁ ౹ ౹ పిరాయించి యుజ్జ్వలీల
యపాండ ౹ ౹ ౹ ము నేయుట యు । ౹ ౹ ౹ ౹ ౹ విశ్వ భరయును
వమటలు నెఱయ బ్రహ్మాండ । భాఁ ఁబుతో వైపరిగిఁజూచి
కాయనుండు ౹ ౹ వాఁ ౹ ౹ ౹ నగు । ౹ ౹ ౹ ౹ ౹ ౹, ౹ భిత ,
బ్రహ్మశిర ౹ ౹ నిందుకు ౹ ౹ । ౹ ౹ శరంబేయ వె ౹ ౹ ంతేకు
బ్రహ్మశిర బుకు నీవు । న ౹ ౹ ౹ ౹ ౹ ౹ యు ౹ శీఘ్రముగ ౹
౹ సర్వేశ్వరుం డౌటదేవు ౹ । వసుదళ త్ర్యుం ౹ వ ను దేవు ౹ ౹
నతిచ్చిన, ధవళవాహనుఁడు । గొనకొని లోలోన గురు ౹ ౹ ౹
ంబు దగ్గి పాఠక సమంత్రము ౹ । శరము చా ౹ బున సంధించి యపుడు
లోన ద్రౌణి గీడొందక ౹ ౹ । ౹ తులితంబుగ వలె, ౹ టు మత్స్యహారోగ
శుభం బును చూచిగఁ గలుగ । వలయుఁ ౹ పుత్ర ' ౹ ౹ ౹ పరభక్తియుక్తి

---

[1] శిరమున ఎలిక (క)

అశ్వత్థామార్జునుల బ్రహ్మశిరోనామకాస్త్రము లొండొంటిఁ దాఁకుట

గా స్త్రదేవతలకు బ్రమోక్ష । [illegible]లు వాభునకును జయ్య[1] బ్రమోక్ష
శగ [illegible] చేసె నయంబునఁ గాఁక । మినవాండఁ గా [illegible] వేయుంగ [illegible]యుఁ
[illegible]తి హీనశ్లైని [illegible] కృశాను । [illegible] నెగడె యాకాశంబు [illegible]
మ [illegible] తరకర సూర్యాద్రి । నగడి యశ్వత్థాము నిపుణశింబుఁ
జింపఁగ, [illegible] రథసఘున । [illegible] శరముపై నడఁప గెంపు
[illegible], దశ్ని నయంబు [illegible] । సరసిజాక్షుఁడు మాసె, జగములు వణఁకె,
[illegible] కలఁగె, [illegible] రాలె, । కులగిరు లూటాడెఁ, [illegible][2] గనిఁగె
ధర్మ[illegible] నారగంపు । తప్పక భక్తి వేదవ్యాసమునిక
[illegible], కౌటయును । గలకొని యశేష [illegible]తంపు [illegible]
నయుఁ [illegible] గులైయున్న ద్రౌణి । శతము[illegible]యుల [illegible]బుంపఁ జేయఁ
శీఘ్రముగ సిద్ధ[illegible]ను [illegible] । [illegible] వారలు విను [illegible]
త్ర్యలారు । [illegible] । లేనమైఁ దోఁటి వా[illegible]యకట !
[illegible] దుర్గుణము । నిట్లయవజ్ఞత యిది తగునయ్య ?"
[illegible] । ఘన శర[illegible] యుల్కల మధ్యమునను
[illegible] సమాధ । ధీగులు గురుపుణ్య దేహులు నైన
[illegible] యు[illegible] । "ఓ మహామహులార, యోపుణ్యులార,
[illegible] యస్త్రము [illegible]ను । ఈ[illegible] నీయస్త్ర [illegible]యంగ వలసెఁ
[illegible], [illegible] । మానవులఁ డీనున మనగింపు డీని
[illegible] । గరుణతో నుత మమ్ముఁ గాపుఁడీ వేళ"
[illegible] మయ్యమ [illegible] । యొసర [illegible]శమలీల నుపసంహరించె
[illegible]లు నామిప [illegible] । సచ్ఛ[illegible]త్రుని సవ్యసాచిఁ గడంగి
[illegible], విజయుండు దక్ష । ననుపమ దివ్యాస్త్ర మది మగిడింప
[illegible]రులకు శక్యంబుగాదు । [illegible] యిదిగాక వారించె నేని
[illegible] । [illegible] గ్రాంచు నో పాండవనాథ !
[illegible] । [illegible] ద్రౌణి [illegible] నెటుఁగి

తెలివితోఁ డుతఁ దన దివ్యశరంబు । [1] నెలకొన లోకముల్ వంది కాల్పంగ
నాతఁ డంబుల ద్ర్మహాస్త్రంబు ద్రోణి । యాక్షించి యుపసంహరింపంగ నప
తలపోసి తలపోసి ధాత్రిలోఁ దనకు । వలనొప్ప నెంతయు వశముగాకున్న
దీనభావంబున ధృతియెల్లఁ దఱిగి । పూని పరాశరపుత్రునిఁ జూచి,
" మునినాథ, వినవయ్య ముంకొని వాయు । తనయుండు ధర్మంబుదక్కి రా
నూరు భగ్నముచేసె [2] యును దలఁడన్న । నారూఢి నందుకై యలుక దీపించి
యేనంత చేయఁయు, నీయెడ నుండి । భానుసన్నిభ తేజ, ప్రాభయము గఁ
జెలఁగి వివేకవర్జితుఁడనై కడఁగి । చలమున నిమ్మహాశరము నేసితిని
అనఘ, దీనికిఁ బొందమైఁ గానమ్మ । మునుకొన " యనిన నమ్మునినాథుండ
" వినుము నీజనకుండు విజయుని మీఁది । ఘనవత్సలత నచ్చఁ గడఁక నీశరము
వరమతి నయోధ్యాధవరుఁడును నీకు । ధరణిలోపలఁ గీడు దలఁపఁడు, నీవు
శరము శమింప నస్త్రము ప్రయోగించె, । నురువడిఁ గాదన్న నుపసంహరించె
అడరంగ నస్త్రవిద్యాప్రభావమున । పడినన్న కవ్వాడిఁ జంప నీ వశమె !
ఈ [3] తఱి నీయస్త్రము వాడునతఁడు । చేత వారితమయ్యెఁ జెప్పెద వినుము
మఱియు నీయస్త్రంబు మనుజులమీఁద । నఱిమిఱి నేసిన నశుభంబు నొందు
తడయ కొక్కనిమీఁదఁ బ్రయోగింపఁ । బడి మఱి యన్యుని నటుల రాస్త్ర
శమియించెనేని యీ జగతిలోపలను । రమణ [1] ద్వాదశవత్సరము లనావృష్టి
దోషంబు తొడరును దుది, నదిగాన । భాషలేటికి నిన్ను బొందు నూచలను
నెమ్మి నీదేశంబు నెఱయ రక్షింపఁ । గ్రమ్మఱఁ దలఁచి నిక్కముగఁ జెప్పితిని
నుచ్చికతోఁ డుత మపిఁ దపంబునకుఁ । జొచ్చినవాఁడవు శుచివి గమ్మంత,
ఒఱపు దీఱఁగ దీని నుపసంహరింపు, । మెరవు సేయక మది నీర్ష్యనుమాను
మన మొప్పఁగా నధర్మంబుల జయము । గాన నొల్లనట్టి ఫల్గునుఁడును బ్రీతుఁ
డై పోవవలయుఁ జయ్యన భవదీయ । మాపితంబైన శిరోమణియిమ్ము
వలమితో నిచ్చిన నీ పాండుసుతులు । సలలిత విస్ఫూర్తి నంతసిల్లుదురు,
ఇది సంధిమార్గ మిట్లొనరింపు నీవు । మదమేల ? " యనిన నుమ్మలికంబుతోడ
ద్రోణి పరాశర తనయు కిట్లనియె । " ద్రోణాత్తోఁ డుతఁ బాండుతనయుల కర్థిఁ

---

1 ఒలసి యాక్షణమున నుపసంహరింపఁ — దలపోసి (క) 2 [illegible]

పనెంతయు బ్రాంతిమణులు । ఎరగఁ గొరనాథు భండారమెల్లఁ
న్నవారు చక్కఁగ వినుము ఘు[1] । ప్రాకటముగ సర్వథ ముయును జోర
ము దానవదైత్య భయమును దేవ । భయము నిగ్రహరోగభయమును [1] బోరఁ
యీదివ్యమహామణి యీయ । నెట్టనంబుగ చేర్చు వే మునినాథ !
నీవాక్యంబు దాటంగ [2] రాగు, । అరయంగ నీకుఁ బ్రియంబుగా గీని
చితిని, మదీయాస్త్రంబు కడిమి । నేర్పుకొనుతఁ బాండవ పుత్రులరాంగ
గర్భములకు బిమి దీపించి । చిత్రంబుగా హానిచేసి సంతుష్టిఁ
తాను ప్రశాంతి పొందునుగాక । పొందుగా " ననిన నమ్మునిపుంగవుండు
వర నశ్లేసేయు మొక్కటి [1] యందుఁ । బనివడి నీవాసపడకుమీ" యనినఁ
లువినియు గప్పలుగ తప్పంగఁ । గలపడ ననుమతిగాఁగ భావించి
నత మీఅఁగ నరగర్భ విధ్వంస । మొనరఁ గావింతు నజ్ఞతి " ననుచు
కొంతయుఁ దనమది నిశ్చయించి । 'యద్వళ విస్ఫార్తి నస్త్ర చేసెగను
' యనిపల్క, వారిసంవాద । మదనుగా శ్రీకృష్ణుఁ డాత్మలో నెంచిగి
కటా ! వీఁడు సంయమివరుమాట । తక్కక గీటుచుఁ దగఁ బుద్ధిలేనడు
ట్టులుసేయువాఁ డామె నేని । తొలఁగకీ కిల్బిషాత్ముని నేఁకలకును
వ నే నడ్డుపడి చూతుఁగాక । పురణింప నూరకపోనేల యిత్తు "
తర్కింపంగ నంత వ్యాసుండు । ఎగయు నశ్వత్థామ హృదయమెఱింగి
జనార్దను కృష్ణు నచ్యుతు మాట* । విరివిగా మనసున వినఁగోరి యపుడు
యున్న, నత్యుజ్జ్వలమూర్తి । శౌరి యశ్వత్థామఁ జర్చించి పలికె

శ్రీకృష్ణుఁ డుత్తరగర్భంబు దగ్ధంబుగాకుండఁజేయ నిశ్చయించుట

కర్మంబునఁ బాండు [1]పౌత్రులను । రూపుమాపితి వీవు, రూపింప గర్భ
దుని మెదవు నమ్మగితుండ వగుచు, । తొలఁగింపు మొక్కటి దుర్దాంతుడు గు
ఁ బాండవ సంతతి కొరకని । నగణిత క్రమశక్తి నలరంగ నిత్తు

యు (క) 2 జాల 3 పాండుతనూభవుల పౌత్రు) గర్భములకు (చ) 4 కండు (క)
కులను (క)

మొక్కంటయును నడుచితంబుదక్క । యనుచు నాశౌరి చయ్యన వారికి దకుఁ
నియున్నచో, నంత సంయమీశ్వరుఁడు । గరిమ ననేక మారములఁ గెలు (క)

డా ధర్మంబులఁ దెలియ వినఁగ నిచ్చఁ । బూని చేసె నని పొగడఁ భా
నెంతి గ్రతి గ ... లెను దక్షిణ వవి । ముని సీను ...
జేయ ముని" ... జెలఁగి యద్రోణ । పాయని ... నెగ్గు లను
"... నిను ... నెక్కి పాతము । వెనుకొని ... నీ ...
చెలఁగి యే ... సేయు విను । ... గో ... గర్వం నీ
నోలవక గక్షిం ... చెవ చేసె । చే ... దా ... సంహారించె ...
కావలె" నను నక్క ... ంబుండు । భూ ... కిఁ ... ప్రతిఁ ...
"తిరముగా ... తే ... మ । [1]తర నయి ... యుండు
నున్నది, దా [2]నత్యుగ్రతరోద్ధతిఁ । గ్ర ... దును ... గెలిగె ... యు
వానకాయుక వితు పరశక్తి పేర్మి । భూనుత సత్పు ... నూ ... రి ... "
ననిన నశ్వత్థామ ... భుఁ । గనఁగొని ... లిక ... నత్యం ...
అతులిత ... ధనదస్త్ర విదగ్ధు । బ్రతికించినను మహాభాగ్యంబు గదె!
ఎఱిఁగెద ... యు ... నేనందు బోయెదను । ... అతేక" యను ... నత్యుఁ ...
అతనిఁ గనుఁగొని యశ్వత్థ దీను । విత ... వాగ్వైఖరి వెలయ ...
"వినవయ్య ద్రోణ, విశదంబుగాఁగ । జగనుత ... జ్ఞాన సూన త్రికాల
వేదియయిన యొక విప్రోత్తముండు । ప్రోది నువ్వను వ్యాఘ్రపురి ... కేఁగుదె ...
సతిమైన యుత్తరఁ జతురుఁడై ... । క్షితిఁ బ్రాణములు ... రక్షింపంబు ...
పుత్రుఁ బుట్ట గలఁడు పుణ్యవంతుండు । చిత్రవైఖరిఁ ... నను ...
బొందుగా" ననుచు నా భూసురోత్తముఁడు । ... తుఁడై ... నాతి ...
అతని సద్వాక్యంబు లమృతముల్ గావు, । కృతమతి ... లుంను ... కుంతుండు
గరిమఁ 'బాండవ వంశ కరుఁడన' చెప్పి । ... బలికి ... సహం
"బాలఘాతివి నీవు ... నన్నంబు । ... దుర్లభంబగుచు సహాయ
రహితుండవై కుంది రక్త దుర్గంధ । సహజ [3]ప్రసిక్త హాస్యములు గాన్పింప
నిలలోన మూఁడు వేలేఁడులు తిరుగు । చెలఁగి ... చే నురక్షితుఁడైన యట్ల
యుక్కుమారుండు కృపాచార్యు వలనఁ । దక్కక యెంతయు ధను ... భ్యసించి
సకల దివ్యాస్త్రముల్ చాలఁగఁ బడసి । ప్రకటిత విఖ్యాతి బహు వత్సరములు

1 దరమయ్యె నిప్ప 2, నత్యుగ్రతంబుగను (క) అత్యున్నతంబుగను (గ) 3 ప్రసిద (క)

ండై భూమిఁ బాలింపఁ గలఁడు । మలయక నాతుమీఁ దత్తపస్సత్య
ప్రభావములఁ జూక్కువ '' ననినఁ । దపాత్మ వ్యాసుండు ద్రౌణికిట్లనియె
సురుచిరవై గయలేక మిగులఁ । గ్రూరుండవై తివి ఘాతలాత్మ, నీవు
పాపాత్మ యేరీతిఁ బల్కె । నారీతి నగుఁగాక నీ '' వని శపియించె
నటుయు ద్రౌణి సంయముఁ జూచి । [1]సుణోక్తు లాలయంగ నట్లని పలికె
నన్ను ఊక శపించితివి, । కోపమరొప్పఁ బెద్దలకును దగునయ్య!
గామె సంయమివర్య, నిన్ను । బొందుగ శపియింతు వోరన వినుము
మునకుఁ బోక యీధరణి । గణ్యుండవై యుండు నభీప్సితుమి ను
పంగ నేను నక్కడ నె । నలుకు లేకిఁ జరింపం గల వాఁడ
ఆముల బయలు వాఁడు ప్రముచ్చు । నారి నీవు సతీవ్రతుని లైనఁ గానిమ్ము
లని శిరోమణి పాండవులకు । నాటంబు నిచ్చి ఘనతపోవృత్తిఁ
పాండవులును జక్రపాణియును । మునిశిఖామణికిని మ్రొక్కి 'యోవ్యాస !
' యని భక్తితోఁ జెప్పి । కనుఁగొని యాపత్నిఁగనితి ప్రకాశ (?)
వెక్కి యాప్రొద్దె కదలి । జానొప్పఁగా నిజ సదనంబు చేరి
డిగ్గి యయ్యబలఁ గాంచాలి । నరుదారఁ గనుఁగొని యాసీనలగుడుఁ,
ర్మనందనుఁడు తన్ను నుప । పలనుమీఁటంగ నవ్వాయునందనుఁడు

భీమసేనుఁ డశ్వత్థామ శిరోరత్నము ద్రౌపదికిచ్చుట

కమ్మణి సమర్పించి । ''కుసుమ కోమలి, విను గురుశరసూనుర్తిఁ
తుని పని చక్కనయ్యె, । సురుచిర విఖ్యాతి శోకంబు మాను
తి పనుపఁ గేశవుఁడు । పౌనరంగ సంధికిఁ బోయెడు నాఁడు
వు చెప్పినమాటలెల్ల । మనమునఁ [4]దలఁపు ముమ్మ్రలికంబువలన
లోనఁ [5]బగవారెదిర్చి । పాదవి చెండాడక పుప్పలకోల
ధృతరాష్ట్ర జనపతి సుతుల । నూతన శ్లోకంబు నూలొక్కన్న యతని
నగు పుత్రుల నెల్లఁ బట్టి । పొలియించి మించితి భుజబలప్రౌఢి
రిమయు నర్జును ప్రాపు । కిరమొప్ప విరివిగాఁ గలిగిన కతన

ాత్మజాండర్థి నిట్లనియె (చ) 2, లనఁగ 3 మ్రొక్కి (చ) 4 నిలుపు

క భయుండన్న విబుధులు పొగడ । నగణిత విస్ఫూర్తి నా దుస్ససేను
రంబు ద్రావితి యాశ్రి ంపొంద । అధికుండనై వాని యగ్రజు తొడలు
నుగ్గుచేసి యురగ్ర చలింపంగ । దగయక మకుటంబు దన్నితి చింతి !
ఖోన్న సంతోషము గన కిదివేళ । పనివడి దుఃఖింప పాడియే నీకు ?
కంగ గురుపుత్రుడగుట ద్రోణంబు । హరియింప జొరక పాయని కిగ్గువచ్చి
చూడామణి తెచ్చితి, యింక । నలను మీఱంగ ధాత్రి వైరియన్ పేరు
డ జేసి బల్లిదుడు ధర్మజుడు । ప్రాకట కీర్తి సంపన్నుడై మించె
'ల్లుము చాలు [1] నుత్పలనేత్ర ! । కూరిమితో నన్ను గొనకొని చూడు "
పెక్కు భంగుల నాలినందనుడు । మగుజేసు పనుపున మసలి బోధింప
సేపునకు గళోత్రమరి తెలిసి । సంతోషమున బొంది సరగున లేచి
బాంధవ నిభ భమిఱి యున్న । పద్మ రాగపుమణి పరగంగ జూచి
తనూజాతుని గందంద చూచి । ప్రమదంబు దీపింప భామాలలామ
దుఃఖంబును బాసి యెంతయును । 'ధరనిట్టి దివ్యరత్నము ధరింపంగ
శ్లుండని యిచ్చిన, నృపతి । యాతత విస్ఫూర్తి నది ధరియించి
ధరాగ నముల్లోన్నత [2] సహిత । నదిమల పూర్ణిమా చంద్రబింబము
ందునట్టి యాపూర్వశైలంబు । పొలుపు వహించి యాపుష్పసుగంధి
బహుమన్నించి పేర్మిదీపించి । నయమున బహుమాననందను డర్థి
రాభవు [3] గనుగొనుట యాదిగను । బరగు వృత్తాంతముల్ భామకు జెప్పి,
అ బొండ నాశకంబైన । యల బ్రహ్మశిరము మహాత్త్వమూహించి
మదిలోన వగచుచు మఱియు । బదపడి కేశవ ప్రతివిధానంబు
దెలిసియు నంతరంగమున । జెలగి [4]యెట్టులోయని చింతించుచుండ
గన గర్భమొక్కటి దక్క । నత్తఱి బొండు ధరాధి నాయకుల
మణులలో గురుకులాధీశ, । యులవడ నొక్కరుడైన గర్భంబు
ఉండె, నుత్తర గర్భమునక । బోర విఘాతము సేయ బుండరీకాక్షుడ
ద్రోణితో డు వాక్యములు । దిఱలక యస్త్రవేదన లేక యుండ
ప్రత్తిని దయ పెంపుమీఱి । యొనరంగ నిలిపె గావున నవ్విశేష

నేత్ర (చ) 2 సహిమ 3 నోలి (క) 4 యట్లౌనని, 5 డభిమానమున గాచెనర
ు - రబీశ (క)

న్యవల్లభయాదిగా నెవరు । రభటి నెఱుంగ దుర్వార నటులుండ
ని వగచుచు ధర్మనందనుఁడు । బలశాలి యగుఁ గొని చయ్యనఁ బలికె
గాక, బలమును శౌర్యసంపదయుఁ । గల ద్రౌపదేయులఁ ఖండించి శత్రు-
పాంచాలుర ఘనుల బట్టి యడఁచెఁ । గలఁగక కృతవర్మ చంపె నిను నశ్వత్థంబు
వ నిట్టి ప్రతాపియుఁ గలఁడె? । పాండవాగ్రజ నీకు గ్రోధాగ్నిసంహారుఁడు,
భావంబు చేరితిఁ బడసె? । నెట్టన నెఱిఁగింపు సిరిజాని తెల్పు?"
మురాంతకుఁ డాధర్మరాజుఁ । గనుఁగొని పల్కె నేర్పుగ లోకైకవ

కృష్ణుఁడు ధర్మజునకు శివప్రభావం బెఱిఁగించుట

య్య ధర్మజ, విదితచారిత్ర, । కనకాద్రి సమధైర్య, కమలాప్తతేజ,
సర్వేశు విశ్వేశు నభవు । శాంకరీ ప్రాణేశు జంగమార్చితుని
యను భక్తమునిజనగణ్యుఁ । జేతోజ సంహారు శివు ఖండపరశు
లు భర్గుఁ బరమేశు నీశు । ముక్తిప్రదాయకు ముక్కంటిఁ గొలిచి
ండె యధికుఁడై యుజ్జ్వలస్ఫూర్తి । ప్రకటించె యారీతిఁ బగదీర్చె వినుము
నాథుండు నాగభూషణుఁడు । తగఁ బ్రసన్నుండైన, నైన లోకేశ
స్వర్గ నోఘనట్టి దర్పంబు । పూర్వకతో నిచ్చు భువనంబు లెఱుఁగ,
కొంచెపుటిగి చోద్యంబె! । వనజాప్త శశధర వహ్ని నేత్రుండు
ంఁడు భూతసమితి జనించు । సురవర వలువంగ నుగ్రుఁడగుచుఁ
తేఁడు చంద్రశేఖరుఁ డచల । సాయకాసనుఁడు నిశ్చలుఁ డగమ్యుండు
న, యక్కాలకంధరుని । మారసంహారుని మహనీయదివ్య
ప్పిద లెన్నఁగా నీకు, । తూలని భక్తియుక్తుండవై వినుము
యు సృష్టి బుద్ధిఁ దలంచి । భూతేశుఁ గన బ్రహ్మ మునుపము కేఁ బోయి
త్రాంగ [1] మంత్రతతి నెఱిఁగింపఁ । దనరంగ నీశుండు తదభిమతంబు
గాఁగఁ గావింపఁ బూని । పరువడిఁ దనమెట్టి పనులకు నైనఁ
ధనముగాఁ బరికించి చూచి । ప్రథితాంబువులలోఁ దపం బాచరించె
నంతయు సద్దేవు రాక । పంతంబుతోఁ దుర్భరాలు సహస్రాబ్ద
ంచి మఱియుఁ దపోమహామహిమ । గొలఁది మీఱంగ దక్షుని సృజియించి

క1

యతని నాలోకించి "యనఘాత్మ, బ్రహ్మ | మతిగల్గి పుట్టింపుము " యని యను
"భారతీ నాయక , పాపసంహార, | నీరజాసన , దేవ , నిగమాంతవేద్య,
పెనుపొంగి ధాత్రిలోఁ బెద్దవారోరులు | వినము లేరైరి సృజియింతు " ననినఁ
బరమేష్ఠి యిట్లనుఁ " బరమేశ్వరుండు | గురుజలతర నిమగ్నుండై నవాఁడు,
చేనిరోయోగించెద నింక సృజింపఁ | బూనుము యెద్ద యీ భూమిలో లేఁడు "
అనవుడు నాఁ కయనుచు దక్షుండు | ఘనతరంబుగ దైవగణమును దైత్య
మనుజ పన్నగపక్షి [1] మృగ సాగి యంతు | జనత భూతంబుల సరవిమై నతఁ
డుట్టించుచుటయు నవి బోరన నపుడు | ధట్టించి యాఁకటదత్తు భంజింపఁ
విసిన, భయమంది కంజజాకడకు | నవిరళగతిఁబోయి యర్థినిట్లనిరొ
వారిజాసన, భక్తవరద, లోకేశ, | భూరి భూతంబులు [2] పొదువక యుండ
తతి నీవాఁగి యీభూత [3] తతికి | ఖ్యాతి నాహారంబు గల్పింపు " మనిన
వుఁగాకయని బ్రహ్మ యాత్మఁ గంబునను | దివిరి యోషధులును ద్రుణాల తొగుల్మ
తుసంతతులును వైవిధంబులుగ | నక్షయ కందమూలా బు పర్ణములుఁ
ఇణ నాహారముల్ [4] గాఁగఁ గల్పించి, | ధరణి నద్బల భూతతతికి దుర్బలుల
హారములు గాఁగి నజుఁడు సేయుటయు, | బాహుబలంబునఁ బ్రబలి భూతములు
జా ఎంతాన పరంపరల వలన | సమధిక తేజులై చరియింపఁగోడఁగి,
 నర్వేశ్వరుం డాది దేవుండు | కంతుహరుఁడు పెద్దకాలంబునకును
), భూతంబుల వలశి ప్పఁజూచ | చెచ్చెఱఁగోపించి శీఘ్రంబుగాఁగ
లింగమును బుచ్చి నేలఁబెట్టెనను, | అజుఁడు ప్రశాంత వాక్యముల య్యాభవుఁ
గఁజని " యేలచేసితివిట్లు ? | మేరుకోదండ, సమిద్ధకారణ్య, "
డు " భూతంబులనది సృజించుటకు | ఘనముగాఁగాక [5] లింగము తనకేల ? "
యేఁగి మాల్యవంతావని [6] ధరము | కంటుంబు చని యుంత నగ్గిరిమీఁద
త ధ్యాననిష్ఠావృత్తిఁ దపము | పెనుపొందఁ గావించెఁ బెద్దకాలంబు
సురలు మహాధ్వరంబొకటి | యొంతయుఁ జేయంగ నిచ్చ దలఁచి
సంభారంబు లన్ని యుఁగూర్చి | యాగమోక్తక్రియ నగ్ని సంధించి
సంహారుని మహానీయ మహిమ | నారూఢ నెఱుఁగమి నమ్మహాత్మునకు
బున భాగకల్పంబొనర్ప | రై, దానసెఱింగి యభవుఁడీశ్వరుఁడు

---

[1] ...టి 2 పొదలక 3 పతికి 4 ...మర్పించి (క) 5 లింగంబు క...

రుద్రుఁడు దేవతలు సేయు యజ్ఞము చెఱుచుట

సన్నభ ప్రగ తేజరిల్ల । నాలోలతర దీర్ఘమైనట్టి విల్లు
దా ॥కి శింజినీప్రముఖ । విజయాంగకమ్ముల వేగ నర్మించి
మ ॥ా ఘూర్ణాయమాన । చాపుఁడై చనుదెంచె జన్నంబుకడకు,
సుమతి దిద్దిరఁ దిరిగె, । తతమహీధరము లుద్ధతిఁ బెల్లగిల్లె,
ములు సంసలఁ గ్రాఁగె, । నప్తార్శ్వరుచి మాసె, జగములు వణఁకె,
ంబు లుక్రందుగా వ్రాలె, । తహతహపడి భూతతతి పెల్లగిల్లె
ంచి యంధకారాతి । తప్పక క్రతుపురోండము గాడనేయ
రై యూహలతో శను తోడఁ । బడబడమని చీరి పాఱిపోయినను
ు ని శ్చేశినులైరి । వదలకయంతట వామదేవుండు
వవిత్రుని భుజయుగ్మ బూషు । రదనముల్ భగుని నేత్రంబులుఁ దునియ
గొడఁగిర, విటసురవరులు । నాదొడ యజ్ఞాంగకావలితోడఁ
న, వారి గురుతరస్ఫూర్తిఁ । బ్రోదవై కోదండమున నగియాఁగి
రుద్రుఁడీవిధంబనను । బాయక పొదివినఁ, బసచెడి సురలు
స్వేశ్వర, శాంభవీరమణ, । శరణు హాలాహల సంహారకార,
రవహ్ని శశధరనేత్ర, । శరణు భూతేశ్వర, చంద్రావతంస,
త్యుంజయ, శర్వ, సర్వజ్ఞ, । శరణు మాధులము ప్రసన్నుండ వగుము
ము న్ను దర్శింప । నేమెంతవారము నీతత్త్వమెఱుఁగ?
ము నను గొనరాద? । సామగానప్రియు, సర్వేశ, యీశ!"
ర్థించిన నాత్మకోపంబు । మనసిజహరుఁ డుచ్చి మడుఁగునవైచి
ల నాదరమునఁజూడ । ననలమై యింకించె నది యంబువులను
ఎత్పుఁకును బూషునకును । ఘనముగా భగునకుఁ గరములు దంత
రంబులుఁ బొందుగా నొసఁగి । మొలమితో యాగంబు నెప్పటియట్ల
ారని శ్రీమహాదేవుఁ । డామెడఁ బ్రీతితో నానతిచ్చినను
ద్దేవదేవునకు । భావజహారునకు బరమేశ్వరునకుఁ
యాగభాగంబు కల్పింపఁ । బరితోషమునఁ బొందె, పరఁగ నద్దేవు

౧ ర్క ా ౧

దివ్యలీలలు సురాదివ్యముల్ భువన । ధన్యములు, మిగుల నాభవ్యుఁడు శోభింప
ఖిలలోకంబులు [1] నస్వస్థములు, । సుఖవృత్తి నా తండు సుప్రసన్నత్వ
కరుఁడైన శుభము ల గలుగు లోకముల । పరికింపఁగాఁ బట్టి పరమేశ్వరుండు
పరఁగంగ ద్రోణికిఁ బ్రత్యక్షమగుచు । వరమిచ్చెఁ గావున వడినొక్కరుండౌ
ను గణేశ క్రమశక్తి నందఁజంపె । పగవంగఁ బనిలేదు వనజారివంశ !
దఁగ భీష్మద్రోణ కర్ణశల్యాదు । లడరిన నెదిరించి యుమ్మహామహులఁ
గాలోఁ గూల్చి యెంతయు ధృతరాష్ట్ర । ధరణీశ సూనులఁ దద్దయుఁ జంపి
కేఁయుంగ నా మీ ప్రతిజ్ఞలు తీర్చి । [2] వెలసితి రెంతయు విధవంబుతోడ '
నయ్యెను గోవిందుఁ డా ధర్మరాజుఁ । బనివడి బోధించె భక్తితో ' ననుచు
మే యునకు వైశంపాయనుండు । వినిపించె నెంతయు విశదంబుగాఁగ
మాధవ, కేశవ, చిన్మయాకార, । సాధిత దానవ సంఘ, గోవింద,
ఇందుశేఖరమిత్ర, యిద్ధచారిత్ర, । మందర గిరిధర, మనసిజజనక,
శేషాచలవాస, యచ్యుత, యజర, । యాంజనేయప్రియ, [4] వారిహార రూప,
దనుజారి హృద్గేహ కలశసందోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాధీశ,
శ్రీవత్స, జగత్పావ మూర్తి, । ముక్తిప్రదాయక ముక్తిద నీకు
వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
ప నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన సుకవీంద్రవర్య
కృత సాహిత్య [5] విపులపర్వమున । నరుదుమీఱఁగ ద్వితీయాశ్వాసమయ్యె

ప్రకములు ౨ తెలసి రంతేనయు (౪) ౩ పండుశౌ [illegible]

స్త్రీ పర్వము

(సోమన)

ప్రథమాశ్వాసము

ంకటాధీశ, సృష్టిప్రకాశ, । భావనాతీత ప్రభావ, సర్వేశ,
ఉ మంగాంగనా మనోహర (?) । తిలకించి విను దేవదేవ, విన్నపము
యునకు వైశంపాయనుండు । ఘనతతో భారతకథ చెప్పఁ దొడఁగె
పుత్రశతంబు సైన్యములు । నిరవశేషంబైన నీతి చెడి యపుడు
ని కొమ్మలు [1]దునుకు క్రొమ్మోడ్వడిన । ధరణీరుహమువోలె ధర [2]నంధనృపతి
భరంబునఁ జేష్టలు దక్కి । యంతంత నగచుచు నట మూర్ఛవోయి
ంపునకు డగ్గుత్తిక వెట్టి । యొంతయుఁ దెలిసిన, ధృతరాష్ట్రుఁ జూచి
ఁ డిట్లను "క్షోణీశవర్య, । యీతతి వనరెద వెవరికిఁ గాఁగ ?
ంతాష్టాదశాక్షోహిణీబలము । నమసెఁ, బితామహ [3]సఖ పితృ భ్రాతృ
భృత్యామాత్య బుధ గురు బంధు । పౌత్రాదులెల్లను బవరంబులోనఁ
[4]శోకింపఁగాఁ బనిలేనివారు । ఎడపక యందులో నెవ్వరైనఁ గలరె ?
్తి దుఃఖమెల్లను గట్టిపెట్ట । చెలఁగి దేహమ్ము లస్థిరమని నమ్మి
జే కొనరింపు మగ్ని కార్యములు ! । పొందుగా విచ్చేయు భూనాథ !" యనిన
కోకంబున [5]నంధ భూవిభుఁడు । క్రమమేది [6]ధృతి చెడి ఘన [7]చండపవన
ము వడిన పాదపము చందమున । క్షితిఁబడి యేడ్చెను శిరము దోర్చుచును
ప్పఁగ వచ్చు నిందువంశేంద్ర ! । ఆమహామహులైన యాంబికేయులను
ర్గంబెల్లఁ బొలిసిన కతన । ధాత్రిపైఁ [8]బొరలుచుఁ దన్నుదా మఱచి
యెవ్వరు తెలిపినఁ దెలివి । లేక యెంతేనియుఁ గ్లేశంబుతోడఁ
కరత్నములార ! పుణ్యాత్ములార ! । చిత్రవిక్రములార ! శ్రీయుతులార !
ర్య మంగరాచల ధైర్యులార ! । నూతనమతులార ! నుతగుణులార !
డఁబోయితి ! రేమిసేయుదును ! । దిక్కెవ్వరున్నారు తెలివితోఁ గాకు ?
మ్నలు గానని కపతిని" విడిచి । యొన్నంగ నెచ్చటి కేఁగితి రింక !
ము వరికింప హర్షంబులేక । శూన్య భావంబునఁ జొప్పడవలెమె !

ంమి 2 నంద (క) 3 సఖ 4 నిక్కముంబుగా 5 నంద 6 మతి 7 దంగ (క)

[illegible]

విరివైన తెరక్రులు విఱిగినయట్టి । నగుని విధమున, ఘనతేజమెల్లఁ
చెడినసూర్యునిరీతిఁ, జెలఁగి బాంధవులు । పడిన సౌఖ్యంబులెల్ల బ్రదుకేల బ్రదుక
చనవొప్ప శ్రీహరి సన్నిధిగాఁగ । జనుదెంచి నక్కలి సామవాక్యములఁ
దెలిపె, శాంతనవుండు ధృతి సెఱఁగించె, । కలశసంభవుఁడును ఘనకరుణ కృపుఁడు
విదురుండు హితవృత్తి వెలయంగఁ జెప్పె । సుదతియన దగ్గని కూరిగ
భువి మునులెల్లను బుద్ధులేర్పఱిచి । రవియెల్ల సద్బుద్ధినై కృపాక
హితవులు గావాడె, నెఱుఁగలేనైతి, । మతిదప్పి యారీతి మఱుఁగంగఁ జేసె
పరఁగలోభంబునఁ బాండునిపాలు । నరసి జూచెదనన నాశ గదితి
[1]సుతులరండని పాండునందను రాజ్యంబు । హితవొప్పఁగ నంది యీయకయుండు
నాశతంబునఁ జేసి నందనుల్ హితులుఁ । బ్రాకటనృపాత్త దుర్గంబులోఁ బడిరి
పోలుపొంద లోకీర మున కెట్లు మనసు ॥ గోలుపు నాల్గు పాండునికొడుకులు
రక్షింప నేరీతి బ్రదుకంగ నేర్తు? । నీక్షణంబునఁ బ్రాణ మిట విడిచెదను"
అనవిని సంజయుఁడప్పుడు భూవిభుని । మనసు శాంతముగాఁగ మఱియు నిట్లనియె
"శ్రుతులు శాస్త్రంబులు సుకృతవైఖరులు । మతిసంతుష్టిగట్టి[2] మానుగా చెప
క్షితిలోన వినియును సృష్టీశ, నీవు । మృతికి దుఃఖంతువే మిన్నక యుంట ।
ధరణి 'జాతస్య మృతంధ్రువ' మ్మనుచు । గురుగతి ప్రమోయుచు నుండు నేగము
జగదీశ, తొల్లి సృంజయుఁడను నృపతి । యుగణిక పుత్రశోకార్తుఁడై యుండఁ
దెలిమి నారదమౌని చెప్పిన [3]యట్టి । కలితేతిహాస, సూఖంగలసూతి —
తనయుఁడీల్గిన ధర్మతనయుండు దుఃఖ । మునను గుంగంగను మును వ్యాసుండు
చెప్పినకథలెల్లఁ జెప్పితిఁ గాదె । తప్పక నీకు నో ధరణీశ లేశ!
మునుపు సుజ్ఞానంబులు చెప్పినట్టి । వినుత ఎన్నైతి
నటు నీవె చెప్పద వడలంగఁ దగునె! । పటుగతి నీత ధవునకు మంత్రు
లరయంగ దుశ్శాసనార్కజ శకుని । [4]లిరవొందరఁటె! మఱి యేమి చెప్పెడిది?
పరువడిఁ గొలుతెనె సుతు । వారిశౌర్య బ్రదుకుఁ గార్యములకుఁ జోర
నలిరేఁగి నీవు మాన్పఁగ నొల్ల వతని, । ఎలయోన నిన్నే మన నచ్చు!
పనివడి జున్ను దెప్పరపుఁ జోటుగను । ఘనముగా నుండినఁ, గనుఁగొని తివియు

---

1 సుతుఁడు రమ్మని పాండునూను సౌఖ్యంబు (క) 2 మంత్రులు (చ) 3 యట్లు (క) 4 లున్నారె (క)

డుగక నుఱుకు తిరిగి కాంచును బోలె । విడువక నడిచితివి విఱుగంగ నీవు
ారవస్ఫూర్తిచేఁ గడచిన పనికి । గారయు వగచిన నయ్యెడిదేమి ?
గాలాయు మిలలోన నగవు సద్గతికి । మూలమే ? నరపాల భూపాలచంద్ర !
గాని చిచ్చువగిల్చి దరికొన్న పిదప । దాని నోర్వఁగలేక దైన్య మొందినను
వనిలోన న్యులు 1 కాడఁ బట్టుగును, । 2 వివిశి ధవ త్మ్రాను నిష్ఠురాలాప
రప వచనాంబు గనుఁడీ బర్వఁ । బనవడు క్రీడి 3 కోపంబును వహ్ని
తైరి, వగవంగఁ బలితేమ నీకు । ని లోన " నుచు ననేక భంగులను
ంశిన సంజయుపలు వలంతియును । దలపోసి చెవియొద్ద ధైర్యంబు నలిపి

విదురుఁడు ధృతరాష్ట్రునకు దుఃఖోపశమనంబు సేయుట

ంకిలితేమ నయ్యంధ భూవిభుల । నంకించి పకియఁ దిట్లను " నేల నీవు
రలెదు ? లేలె మ్మ్రి, భూమిఁలోపలను । బెరుగుట ప్రగ్గుట 4 పిదపఁబుట్టుటయుఁ
మిడి నైజంబు, శిప్పింప దగునె ! । బిరుమల నైనను బిఱుకులనైనఁ
పు వోఁ గడవఁడు శమనుఁడు, నేర్పు । సొంపును లావును జూపి మాన్పంగ
ము, పోరుచఁ గాని 5 రాదె పంచత్వ ! । మాడట నెల్లవరనిలోపలను
మునఁ దెలువారె కారద గడవ । వసముగా, దీరీతి వగవంగ నేల ?
యును గాక నీ యాత్మనందనులు । కదనంబు చేసి యాఖండలు కడకుఁ
రి, 6 యాగంబుల సకల దానముల । ఘనతపో మహిమలఁ గనినట్టిగతుల
ప యుద్ధంబులఁ జచ్చినవారు । లరిగిన గతికిఁ జయ్యెన సరిగావు
ని ఏండ నది గానఁ బితురు మాత్రాద । తనయా మతెల్లను ధరణిలోపలను
కంపగ బుణ ను బంధనూపముల । గిరియుతోడుత ఋణాత యమైనఁ జెడును
కమాఱు 7 నిందవ్యాతికి వగచెదవు ? । మఱియు యవ్వనమును మహితరూపంబు
ణంబులును మహాద్రవ్యసంచయము । ప్రాణాతో విను 8 మనిత్యంబులు గావె !
నేల యింపుకై వసుధాతలేశ ? । వగవ 9 వివేకమా వసుధలోపలను ?
గాన వంశి కోత్త్రము 10 లేల వగవఁ ? । గలితపాండిత్య మ్మ్రి గలనీకుఁ దగునె !"

టు (క) 2 కరగూర యెంతయుఁ గరినలిలోడ (చ) 3 కోపంబు సుదహ్ని 4 పెద్ద
వా (క) 6 దానంబుల (క) 7 నిట్టిపనికి 8 ము నిత్యంబు గావు (చ) 9 వివేకమా

అని యిట్లు [1] బుద్ధి యయ్యంధభూపతికి । ఘనముగాఁ దెలిపినఁ, గడఁగి యవ్వి
నలవడ నతని మొగంబుగా నిలిచి । "చెలువగు నీ సుభాషితముల వలన
ఘనతరంబైన శోకము డిందువడియె । అనఘ, పండితులు ప్రియంబు ప్రియమ
గని వస్తునాశయోగంబుల వలన । జనియించు మానస చేటుల దుఃఖంబు
పుడమి నేమిటఁ జేసి [2] పొరయకుండుఁ గుక్క? । తిరయుక యొఱిఁగింపు దయతోడ
జనపాలకునిఁ జూచి సంజయుఁడపుడు । వినుమని చెప్పెఁ దద్వృత్తాంత మెల్ల
"అనఘాత్మ, యీలోక [3]మ ర్త్యసారంబు । [4] ననఁటియట్టుల యని యట మప
చెందని పురుషుండు చెలిమి దీపించి । పొందుగా [5] శోకంబు పొందఁడు విను
ఒకయింటినుండి వేఱొక గృహామునకు । వికటితగతిఁ బోవు విధమున, మఱి
వస్త్రంబు విడిచి పావనవృత్తి నొందు । వస్త్రంబు గట్టిన పడువున నుండు
నురుతరంబైనట్టి యొడలు [6] దొఅంగి । తరమిడి యొండొక్కతనువు గైకొను
కడఁకతో [7] సారెపైఁ గడవకై మంటి । నిడినచో విరియుట, మెలమిఁ బట్టి
జెడుటయు, వాని నుస్థితి నెత్తు నెడను । ఉడుగక ప్రయ్యుటయును, ఎత్తిదింప
నెడలుటయును, ఎండి యిడియుట, గఱియు । నెడపకెంతయు నావమిడినఁ బొ
జలముతో వాడిన [8] జనములచేతఁ । బొలియుటయును [9] బోలెఁ బొలియు దే
అదియటులుండె గర్భాధాన వేళ । మొదలఁ బిండావస్థ, మును, [10] ప్రసవవ
నరయ బాల్యంబున యౌవనంబునను । సరవితోఁ బ్రౌఢత్వ సమయంబునం
భూపాల, వార్ధక్యమునను గర్మాను । [11]రూపమా నాశంబు రూఢితోఁ గల్గు
తిరముగా నిదియని తెలియంగరాదు, । సొరిదమైఁ దమతమ సుకృతపాపము
తెరువునఁ బోయిన దీనికి వగవ । సరవి [12] తోడుతఁ బ్రయోజన మేమిలేదు
అనిచెప్ప విని యంత నాంబికేయుండు । "ఘనుఁడ, సంసారదుఃఖబహుళ
ఎనయఁ దగ్గహనత్వ మెఱిఁగింపు" మనిన । వెనుకొని రాజుతో విదురుఁ
"సొరిది సక్తంబులై శుక్లరక్తములు । కరుడుగఁ గట్టి తక్కక యమేధ్యముఁ
సరవితో నెంతయు సంవృద్ధిఁ బొంది । వరమతిమైఁ గాలవశత నప్పిండ
మంగముల్గలిగి పాయక శిశువగుచు । సంగతి వెడలెడు సమయంబు నందుఁ

1 విదురుఁడ(చ) 2 పొయ 3 మర్త్య 4 ఎన నెట్టులన ని 5 లోకంబు (క)
7 సారెసఁ గడవపైఁ 8 జలముల 9 గల్గఁ బుణ్యదేహికిని 10 బ్రసూతియును (క) 1
10 ...

గొందఁగా గాఢపీడల నొచ్చి । యొనరంగ మిక్కిలి యోనియొత్తులను
యొకభంగి యేర్పడి వెలంగఁ । బుడమి బాలగ్రహ భూతముల్ దొడఁగి
ఘోరంబైన బాధలఁ [1] బెట్టు । నట్టు జనించి పాయక మనుజుండు
పొంద బాలత్వముం నవివేక । [2] ముల శుచి నశుచియు మొగి సమం గుచుఁ
యొంతయు [3]జుగుప్సిత విధంబునను । జనవేది దుర్వ్యాచేష్టలఁ [4]జ యించు
గోన [5] యౌవనంబును విషయాను । భవ దుఃఖకారియై పరగి నిందలకుఁ
నంబై యుండుఁ, [6] దగ నార్ధకమున । భావంబు వీఁకయు బలమును దఱుఁగఁ
పెల్లఁ దక్కి దుర్బుద్ధి వాటిల్లఁ । జలితేంద్రియములు [7] విశక్తతఁ బొంద
ుద్భవిల్లంగ రూపంబు దక్కి । [8] భజనేది యమ పాశ [9] బద్ధుఁ డౌఁ దుదిని,
సంసారదుఃఖము బహుళంబు । పూని కామక్రోధ [10] మోహబాధలను
యొండొరులను నటు చెఱుపంగ । నందందతలఁచి చేయ్యాన ధర్మపథము
ము దక్కి దుర్మదవృత్తులగుచు । యమకింకరులచేత నధికంపుబాధ
నరు, నిర్మలభావ సన్మార్గ । మాదరి చేకొన్న పుణ్యాత్ములు ఘృణ్యా
త్ములగుదురు గాంభీర్యధుర్య! । వెలయఁ దద్గహనత్వవిధము చెప్పెదను

విదురుఁడు ధృతరాష్ట్రునకు సంసారగహనము తెలియఁజెప్పుట

త్మ, వినవయ్య యతిదుర్గమైన । వ ముననభూసురవర్యుఁ డొక్కరుఁడు
సింహ శార్దూలశరభ మదేభ । వనలులాయ మృగేంద్ర వారాహఖడ్గ
మృగంబులు వెనువెంటఁ దిరుగ । నవరళ సాధ్వసం బధికంబు గాఁగ
మిటుసు రేక దెసలెల్లఁజూచి । ప్రక్కనఁజని కనుగానక తిరిగ

గ నొడ్డిన యురులును దోఁచె, । మునుకొని యత్యుగ్రమూర్తియైనట్టి
యొక్క తె తనవక్షస్థలమునఁ । దనరంగఁజొచ్చె, నంతట భీకరముగఁ
రంబులఁ బ్రబలునాగంబు । లంచితస్ఫూర్తితో నలమిన, నతఁడు
ని యాలోనఁ దత్ప్రదేశమున । వలనుగా మిక్కిలి [11] వల్లీవితాన

1 2 ములు 3 జగుప్సిత 4 జరియించు 5 యౌవనంబున విషయాన 6 దవ్వార్ధకమున
8 గండదియను 9 బద్ధుఁడా 10 లోభమోహాదు (క) 11 వచ్చి

ముల సంవృతంబయి మునుకొని మీఁద । నలిమీఱ గాఢతృణంబులు పెరిగి
కడఁగి [1] గూఢంబయి కనరాని నూతఁ । (బ)డి యొక్క పులుతీఁగె బలువిడిఁదగిలి
వెసఁదలక్రిందుగా వ్రేలుచుఁ గొమ్మఁ । బసగారఁ బండిన ఫల సంపదనఁగ
[2] నుండా, నట్లుండియు శోకభుజగంబు । దండ ... ప్రోయుఁ, దద్దయునంతఁ
బరఁగ షట్చరణములు పంక్రొందు మేళ్లు । ధరఁగలి మదదంతి యుత్తరువు
[3] చేరియుండంగ, ... శాఖలను । ... బహువిధ వర్ణంబులగుచు
సదమలమైనట్టి షట్పదం... । [4] మధుధారలొగిఁ [5] గ్రోలి మత్తిల్లి తిరుగ,
[6] నలుపువెల్ల నెలుక ... ... । ఎలసితమూలంబు వెనుకఁ ఱకంగ,
ధరణీశ, విను [7] మధుధార ... । గొరఁగుచునుండంగ దోషాలంబ ని
పరికింప ... [8] నద్ది । గురు దుస్తరంబైన ఘోరంపు ...
అవనీశ, యిట్లున్నయీ తెండు నట్టి । వివిధ ... విరివైన యుగాల
మెఱసిన యుగ్ర [9] కామిని కారణము (। ... బంచ ముఖంబులున్న యట్టి
గజముల సందడిఁ, గడఁగికూపమున । నజగరంబుండుట, ...
మదగజభయమున, మఱిమూషికముల । పదవడి భూపతీ పతన హేతువున
భావింప నాభృంగపంక్తి గారింప । భావంబు వికలమై [10] పడి జీవితాశ
విడువఁడో ధృతరాష్ట్ర, వినుమి సీనలెను । ... ” యనిన నమ్మనుజేశుఁడనియె
“కటకటా! యీలతిఁ గష్టంపుటునికి । నెటువలె వేగించు? నెట్లకతఁడు
విడువంగనయ్యె? నీవృత్తాంతమెల్లఁ । దడయక [11] వినిపింపు ధన్యవివేక!”
యనవుడిట్లను నాతఁడాంబికేయునకు । ‘అనఘాత్మ, కైవల్య మనని మర్త్యులకు
బుట్టుటగోరి యద్భుతముగా మెలఁగి । నట్టి యుత్తమంగు వ్యక్తంబుగానుండు [12] (
మహిలోన నాదుర్గమంబు సంసార । గహనంబు, వాలుమృగములు రోగములు,
ముదిత తా జర, పంచముఖములఁ బోల్చు । మదగజంబులు వినుమహీ తేంద్రియము

---

1 గూఢంబయి గానక 2 నుండిన మఱియు శోకానిభుజంగంబు (క) 3 బెరయంగ బరు 4 మద 5 గ్రాలు మహనీయమహిమ (క) 6 సితాసితంబులగు మూషకంబులని టీక భారతము 7 మద 8 నట్టి 9 కామి (క) 10 పరగుజీవంబు (చ) 11 వివరింపు
12 కవిరాజ విరాజితము –

అనవుడు నిట్లను నన్నరపాలున కాతఁడు మోక్షము నర్థిజగ
జ్జనులకుఁ బుట్టుట సన్మతిఁగోరి విశారదు లాదరసంభృతులై
యనఘ, సుదుస్తరమైనభవంబనఁ జెప్పగు నీయితిహాసము బో

అం గూఎంబు ందున పాగు । లికందధారుంను , లతజీవితాశ,
నాయువు, గాలి వెనడాయుగజము । నీ క్షోణి కోవ పెసంగు హాయనము,
న్పక్తి తను ఖులు రాజు । ఋతువులు , పాదముల్ సృష్టి బాడెండు
ముల్ , బూజంబుగనలక ఊకు । భూసుర మూషిక ప్రవరంబులెల్ల
కోరాత్రి ముల్ షట్పదాతతి । సరవిగాగుంబు ఎ జనాథతిలక !
ధుధారలు కాసురసములు, । గునగూర నాయువు మధుసంచయంబు,
వాసనల మూనవులు । పోలుపొంద గాసక్తిబొంగుడు, రట్టి
చక్రంబు జగతిలో బుధులు । కంసారికృపవల్ల ఘనముగానెఱిగి
నెంతయు దీనపాశములు । చేముసం దెంపంగంజాలుదు " రనిన
రాంబికేయుంను విదురుకిట్లనియె । "ఎనయంగ నాకిట్టి హితవు చెప్పితివి,
కారణ వ శ్యసద్గతుల । నె కిఁగింపు " మనటయు నిట్లనిపలికె
రాత్మ, వినయసంహతి కర్గమ మున । మనకొని తేలుచు మునుఁగుచుమండ
లము బ్రత జయును జగయుఁ । గూడంగఁ, జెలువును గొవ్వనుబాపి
లోక పాత్రమైనటి । చావానరించు, నిశ్చలవృత్తివినుము
కము , దీనికిఁగగిల । పారథిస త్రంబు , చటులాశ్వసమితి
ము ములు , ధరనిట్టిగిధమున । సాంద్రతఁజరియించు జనుఁడు తా వివశ
ప్రాప్తిఁ బరఁగఁగ వాని । నేవిధిఁ బోనీక యొలమివర్తించు
ండు సంసారగ జరామరణ । నిరుపమ భయము ను నెఱిసుజ్జగించి,
బర సుఖంబునుబొందు । నిరవుగా నిత్తైఅంగెఱిఁగి ప్రశాంతిఁ
బాంధవ పుత్రుల కిపుడు । అందంద నెంతయు నార్ధ్వదైహికము
[1]సుఖియింపు బ్రాణనాథ " యనిన । 'భావించి వాక్యముల్ పరఁగఁ బోవిడిచి
[2]కుదిఁ జెవియ దినట్లునఁ । దెలివికిలే కాతండు ధృతి మీఱ్ఛవోయె
లంబు నముల గానసుఁడు । వ్యాసు లేతెంచిన వసుధేశ్వరునకు
చాన ముల్ [4]సేసిన యంత । వశముగాఁ దెలివొంది వ్యాసులరాక
నతనికి నిల జాఁగి ప్రముక్త । నఱలుచు గద్గద స్వరమున ననియె
జ స్రంబు మహిత వివేక ! । [5]మానస దుఃఖ [6]సమా జంబుఁ జేయు ,
[7]నొంగించు, దైన్యంబుదెచ్చు, । పాపంబు [8]సంధించు బాంధవతనయ

గా 2 దూదిచెవిఁజొచ్చినటైన 3 గాకాతండు 4 'విదురాదు' అనుట అధ్యాహార్యము

మిత్రాదులెల్లను [9]మృతులైన కతన । గాత్రంబు మిక్కిలి కందంగఁజొచ్చె,
శోకమగ్గల మయ్యె శోభితాకార! । ఏక్రియ వర్తింతు నెఱిఁగింపవయ్య ”
అనిన వేదవ్యాసుఁ డాత్మసంభవునిఁ । గనుఁగొని పలికె “నఖండప్రతాప!

వ్యాసుఁడు ధృతరాష్ట్రునకు దుఃఖోపశమనంబు సేయుట

తలఁప కౌంతేయు నీవు ధర్మవర్తనకు । తెలియంగ నేరుతు, వే భవచ్ఛోక
ముడుపంగ వచ్చితి నుడుగు మింతటను, । తొడరంగఁ దనువులు ధ్రువములు
క్రచ్చఱ నీవెఱుంగకయ యుండంగ । వచ్చునే యీరీతి వైరబంధంబు
పరికింపఁ గౌరవ పాండుసూనులకు? । నరయ నీపుత్రుఁడే యనికిఁ గారణము,
నెఱయంగ నిది [10]విధినిర్మితంబైన । తెఱఁగు, వారలు నాజిఁ దెగి మోక్షపద
బడసిరి, వారికిఁ బనిలేదు వగవ, । విడువకెంతేనియు, విమల చిత్తమునఁ
జెలరేఁగి విదురుండు చెప్పినబుద్ధి । వెలయంగ నీవును వినవల్లవైతి
దేవకృతంబులు ధీరులకైన । భూవర, మాన్పంగఁ బోలునె యెందు?
లలిమీఱ దేవతలకుఁ [11]గృత్యమైన । కలితవర్తన [12]వింటెఁ గడఁకతో వినుము
[13]ఎందైనఁ జరియింతు నే నశ్రమమునఁ, । బొందుగా నొకనాఁడు పురుహూతు
[14]గ్రమముతో వింటి భూకాంత హరిఁజేరి । “ప్రమదంబుతోడ మద్భారంబుఁ
నెనయంగఁ బనిపూని యేకారణమునఁ । దనర మీరిప్పుడు తడసితి రిట్లు?
ఏమింటఁ బాయుదు నిమ్మహాభరము । ప్రేమతో” ననిన యాపృథివిని జూచి
నారాయణుండు తానవ్వుచు ననియె । “ధారుణి, ధృతరాష్ట్ర ధరణీవిభుండు
తరమిడి పుత్రశతంబును బడయు, । నరయంగ నందులో నగ్రజుఁడైన
దుర్యోధనుండు నీ దుస్తరంబైన । కార్యభారము మాన్పఁగలఁడు పో” మ్మ
నద్దేవి వీడ్కొల్పె, నంతటిలోన । గద్దరియై నాశకారణంబుగను
గలియంశమునఁ బుట్టె ఘనుఁడు నీసుతుఁడు, । బలిమిని నొరుల సంపద చూడ
జెలఁగి యెవ్వరు బుద్ధి చెప్పిన వినఁడు, । [15]వలనేది కడుఁగ్రొవ్వి వైరంబు విడ
తమ్ములు శకునియుఁ దరణినందనుఁడు । నమ్మానవేంద్రున కనుచర [16]వరులు,

---

9 మృతమైన, (క) 10 ధర్మనిందిత (చ) 11 గృత 12 వింటె 13 ఎంతైన (క) 14 నారదముఖ్యులే తెంచి యాయెడనున్నచో నవనియే తెంచి రమణమీఱంగ మీరలు బ్రహ్మసభ

తమ తప్పులఁ దా రెఱియుంగ । విమలాత్మ శోకింప వీరికిఁ గాఁగఁ
కీడు పనిలేదు, పాండునందనులు । ఘనపుణ్యవంతు లకల్మషాత్మకులు,
వారివలనఁ గీడొక్కటి లేదు । జగతి బ్రహ్మర్షి నీవు సత్యవ్రతుండవు,
కు మున్న నేనెఱుఁగుదు దీని । నెంతయు, నదిగాక యుత్తరంగెల్ల
దుఁ డా ధర్మనరలోకపతికి । ధీరత నెఱిఁగించెఁ దెలివిగా మున్న
గాన హింసకు నాతండు చొరక । కోదలేక కౌరవకులముతోఁ బొందు
ంఁ దలంచి నిశ్చింతుండై యున్న । పాయక యొదఁబడెఁ బరితాపమేల ?
ు దుఃఖింప నెఱి ధర్మసుతుఁడు । భావంబులోపల[1] వ వింపకున్న !
కృతంబును దనర నాపంపు । వావిరి మనసున వదలక నిలిపి
మసూనులు నిన్న భక్తి సేవింప । నుండుము, ధైర్యంబు గొప్పగా నిలుపు
ఎడ నెన్నాళ్ళకైనఁ జావంగ । వలయు ధాత్రిని నెంతవారలకైన
గి యొఱింగియు నెఱుఁగనివాని । తెఱఁగున వర్తింపఁ దేఁకువ గలదె !
వక యెంతయు శోకపావకము । నలరంగ సుజ్ఞానమున నిట నార్పు
టి మాటికి నిట్టి మమత పోవిడువు, । నేఁటినుండియు ధర్మనిత్యుండవగుము,
వునఁ బ్రాణముల్ ధరియింపు" మనుచు । మునినాథుఁ డెఱిఁగింప ముదకొని కొంత
వు మిన్నకయుండి తదనంతరంబు । తడయక యత్త్వబోధనున కిట్లనియె
ునినాథ, వినవయ్య మనుశోకతాప । మ నుబొంది యూరక పొగులంగ సలసె
మును సుతులును దల్లిగఁ బ్రభులును । వనజాత ముఖులును వసుధయు ననుచుఁ
మున నెఱుఁగక జాలిఁబొందితిని, । నెలకొని తెలిసితి నీకృప నిపుడు
గానఁ బాండుపుత్రావళి తోడ । నదలని సద్బాంధవమున వర్తింతు
ను దృఢంబయ్యె, మహితసుజ్ఞాన । ఘనుఁడనైతి" నటన్నఁ గడు సంతసిల్లి
తరాష్ట్ర, చిత్తంబు తిరుగకు" మనుచు । నతనిఁ బ్రబోధించి యోగి సెందేని
ు ప్రబోధితుఁడైన యాంబికేయుండు । చటుల బుద్ధుల మాని సం యుగనియె

ధృతరాష్ట్రుఁడు సపరివారముగాఁ బోలికలనికేఁ బోవుట

పోలికలనికి నింకఁ బోవంగ వలయు । నెలమి కోఁ గయఁ మాయత్తంబు సేయు
ధారిఁ గుంతిఁ దక్కటి పద్మముఖుల । బంధునగతిఁ గొని పదఁడు శేర్కొఱ

[1] [illegible] (క) ౧ [illegible] 3 పోలని (క)

విదుర, తామసవేళల వెలువకు" మనఁగ । వదనుగా నిగువురు నట్టు సేయఁ
బుత్రశోకంబునఁ బొగిలి గాంధారి । గాత్రంబు ధూళిచేఁ గదిసి [1] వర్తింప
గరిమఁ గుంతీప్రముఖులగు వృద్ధ । తరుణీజనంబులు దగవెంట రాఁగ,
నందంద దొరఁగెడు వశ్రుబిందువులు । గ్రందుగా ముఖములఁ గప్పి నిండంగ,
విరిసిన వెంట్రుకల్ వెన్నులఁ గదలి । [2] నిరతమై గృహములు నీఱుసేయంగ,
నలిరేఁగి హా నాథ [illegible] యందు । బలువడిఁ జేర్చు [illegible] తనూభవులఁ
దలపోసి పోసి గాంధారి యేతేరఁ, । బలు గడుఖములఁ గుంది పైపయిఁ బడుచు
పతులను హితులను బంధువర్గముల । మతిఁ జేర్చి శోక [3] మగ్నలై [illegible]
గురుకుమారక సతీకోటి యేతేర, । [illegible] వయస్సులఁ జూడఁ బయ్యెదలు
తొలఁగిన సిగ్గులుడిగిన భామినులు । తలఁకొని యేడ్పుచు శోకనమున,
ఎదురుఁ [illegible] వెలఁదల [illegible] । [illegible] యానాగ్ని వరవాహనముల
నునిచి యేతేరంగ [illegible] । నొరంగి నట నిజ భోగ్య [4] యానమునఁ
జనియె, గాంధారియు [illegible] కుంతి । మును మొదలయినట్టి యుత్తమ నేత్ర
లను దోడుకొని దిశల్గలఁగి ఘూర్ణిల్లఁ । జనుదెంచె [illegible] సంజయుఁ గూడి
మఱియును [6] బురిగల [illegible] । వణిజులు బ్రహ్మ క్షత్త్ర వైశ్య శూద్రు
నరవి శిల్పకులును స్వర్ణకారులును । [illegible] యట్టి గంధకారకులు
రజకులు క్షౌరక ప్రముఖవర్ణములు । [illegible] లీలలఁ బెద్దలైన [illegible]
చనిరి యివ్విధమున క్రోశంబు [illegible] । [illegible] కృపవర్మ ద్రోణియుఁ గృపుఁ
వరమతి విదుర [illegible] యులంత । [illegible] దీర్ఘ శోక [illegible]
తూల [illegible] । నోలిమైన [illegible] గాంగేయుని
"ఎవ్వయ్య ధృతరాష్ట్ర, వెలయంగ నీవు । [illegible] భుజబలదర్పంబు మెఱ
యురుసడి సంగర [illegible] దివిజ । వరుల మెప్పించి పావనమైన పదవి
గలవడఁ జనియె [illegible] లతోఁ గూడి, । [illegible] నేము [illegible]
బ్రదికితి మతుల దోర్బల [illegible]" ననుచు । తదనంతరంబునఁ [illegible] కృపుఁడు
సొలవక గాంధారి శోకంబు మాన్పఁ । దలపోసి యిట్లను "తరుణీలలామ!

1 వర్ణింప (క)   2 నిరతమై తనదృష్టి (చ)   3 మగ్నలై   4 మానను

కృపుఁడు గాంధారి నూఱార్చుట

భవదీయ పుత్రులు బవరంబులోన । వివిధాస్త్రవహ్నిచే విగతులై [illegible]
దివిజులు వినుతింప దివ్యాస్త్రవృష్టి । స[illegible]మై [illegible] స్వర్గాదిస[illegible]
[illegible]కొనియున్నారు, కడఁకతో వారి । కై కాంత, శోకింపఁగా [illegible]లేదు,
సకల దానంబుల జన్నసంబులను । సకల యాగంబుల సరి [illegible] కని
ఘనతర సంగరాంగణమునఁ దెగిన । యనుగు పుణ్యాత్ము లరిగిన గతిఁ
సరిగాదు, కావున సంభావ్య[1] తరము । ఉరువడి [illegible] యటు [illegible], [illegible]
కలవడ 'గెలిచితి' మనిన సంతోష । ము లు[2] లేవు చెప్పెద [illegible]
పవనతనూజుండు పార్థివు గదను । అవిరళగతిఁ [illegible]
రొలమిఁ గీపింపంగ [illegible] ముప్పురను । చెంగటి పాండ శిబిరంబు చొచ్చి
సకల రథంబుల సకల వాగముల । సకల రాజన్యుల సకలయోధుల
సకలాశ్వముల మఱి సకలాయుధముల । నకలంకగతిఁ ద్రుంచి [illegible] పోక
శ్వేతుని జెంగాసి సేనల [illegible]కి । యాతపత్రంబుల [illegible]
ద్రౌపదీపుత్రుల దక్కటి దొరల । చేవ్రమై [illegible] యుటను [illegible]
అదిగా [illegible] సంతోష మాపాండవులకు । హృదయ నిర్మలము లేక [illegible]
తరమిడి మాకును దప్పిపోవలయు । నరయ [illegible] యని [illegible]
గృతమతి గాంధారికిని బ్రదక్షిణము । లతులితగతిఁ జేసి [illegible] బులెల్ల
యిలలోన భయమున నంచుకతమున । నలువురు [illegible]
పొసఁగ గంగాతీరమున నొక్కచోట । వసియించు [illegible]
బోసిరి, కృతవర్మ యరుపడి నంత । భోజు [illegible]
జనియెఁ, గృపుండును సామజపురికి । ఘనము [illegible]
వ్యాసాశ్రమంబున [illegible] దూరమున । నోస[illegible] చే[illegible]
తదనంతరంబున ధర్మజార్జునులు । వదలక [illegible]
వెలయంగఁ దాఁకిన వృత్తాంతమెల్ల । [illegible]
ఘనతతోఁ [illegible]
నాంబికేయునకు [illegible]

1 సగము [illegible] (క)

శకునిపై నంపు పాంచాలికి ద్రౌణి । విమల శిరోమణి వెలయంగనిచ్చి
యూరార్చ యుడుకార్చి [1] యున్నంతలోన । వారక ధృతరాష్ట్ర వసుధీశ్వరుండు
మునుకొని కలనికిఁ బోయెడువార్త । విని శోకమునఁ జలవిహ్వలుఁడగుచుఁ
దనతమ్ములుండఁగ ద్రౌపదీదేవి । తన వెంటరాఁగ సద్ధరణీతలేశుఁ
గనుఁగొన నేతేరఁగా, దవ్వులందె । పనివడి ధర్మజుఁ బరికించిచూచి
కౌరవ కాంతలు కన్నీరునించి । యీరసంబునఁ జేతులెత్తి యేడ్చుచును
“ సర్వవేదిత్వ మీధరణీశ్వరుకు । నర్మిలినెక్కడి ! దక్కుటా తగునె !
దయలేక యీ మలఁ దండ్రుల సుతుల । జయ [2] మెన్న తాతల సచివులగురులఁ
దమ్ముల మిత్రులఁ దగినబాంధవుల । నిమ్ములఁ జంపించె నిట్టిదిగలదె !
నాశనంబుగఁజేసి నవ్యదుఃఖముల । వాసిలేకెంతయు వచ్చుచున్నాఁడు ”

ధర్మరాజు తమ్ములతో ధృతరాష్ట్రునొద్దకుఁ బోవుట

అని బహువిధముల నందఱుఁబలుక । విని ధర్మసూనుండు వేదనఁబొంది
పుత్రశోకంబునఁ బొగులుచునున్న । ధాత్రీశుకడకేఁగి తత్పార్శ్వవర్తు
లైనవారలచేత నటనెఱిఁగించి । భూనాథు పాదాబ్జములకు మ్రొక్కుటయుఁ,
బెనుపొంగ నల్లమ్రయ్యమంద వగల । వనరుచు నట దీనవక్త్రుఁడై నృపతి
యాలింగనముచేసె, నంతభీముండు । శైలభేదిసుతుండు సరవమైఁగవలు
నెఱిఁగిన వారల [3] నెఱిఁగించుటయును । మఱి భీముఁ డనునట్టిమాట కర్ణముల
సోఁకిన మిక్కిలి శోకరోషముల । భీకరంబుగనున్న పృథివీశుఁ జూచి
మనమున నెఱిఁగి యమ్మధుసూదనుండు । తనర 'నినీవీని తలఁపొప్ప' దనుచుఁ
జెలరేఁగి ధృతరాష్ట్రుచిత్తంబు మున్నె । వలనొప్ప నెఱిఁగినవాఁడు గావునను
అనుపమ మాయామయంబుగా వాయు । తనయుని రూపంబు ధరణిలోహమునఁ
గొనకొని సేయించి గూఢప్రకార । మున నచ్చటికిని నిమ్ముగ మహామహిమ
నరుసఁ దెప్పించినవాఁడు గావునను । బరఁగ నాలోహరూపము జగదీశు
మ్రుందట నిలిపి, బోరన నతఁడు । పొందుగా మారుతపుత్రుఁగా దలఁచి
యాలింగనము సేయ నదిపొడియయ్యె । ఆలోన హర్షించి [4] యంధభూవిభుఁడు
మెఱమెచ్చులకై భీమునెఱి పేరుకొనుచు । దఱలక బహుళరోదనము సేయంగ

---
[1] యున్నతలోన [2] మేది [3] [illegible]

అనవుడు నవ్వుచుం [1] జెలఁగియా శౌరి । మఱియు న ధృతరాష్ట్ర మనుజేశుకనియె
అదలంగ నేటికి ననిలసూనుండు । బడిబడి నీచేతఁ బడఁడు నిక్కువము
నపడి నీచేత భంజింపఁబడిన । యది యినుమింతెపో యవనీశతిలక!
నకొని యే నీదు కోపమెఱుంగఁ । బెనుపొంద భీముని వెనుకకుఁదిగిచి
కను నీముందట నిలిపిన దీని । పూని యొవ్వంగు నీ భుజశాఖలెదుట
ఎవంగఁ గలవాఁడు నిక్కమూహింప । పాలుపేది మిక్కిలి పుత్రశోకాతు
ండవై ధర్మంబుఁ గాంచఁ బోకార్చి । దడిగా పాపంబు దలఁచితి వకట!
దశాస్త్రంబులు విఁటవి మిగుల, । నాదిపురాణంబు లఖిలధర్మములు
ఱుఁగుదు, వీ విప్పుడిసప్పు దలఁప । నలతేని వగపొంద నక్కటా తగునె!
లయ గురుండును విదురుండు భీష్ముఁ । డల సంజయుఁడు నే నాదిగాఁగూడి
ప్పిన బుద్ధులు చెవిఁబెట్టవైతి, । చెప్పుమా యిఁకనేమి సేయంగవచ్చు?
ల్కి యెఱుంగక పాదివికోపమున । నూలొక్కని భీమార్జునుల సత్త్వమెఱిఁగి
ఎకు లేటికి నేఁడున్నిరి రణము ।
కొని ద్యూతంబు గెలుచుకతమున । ధరణిను త్తమసాధ్విఁ దలపట్టి యీడ్చి
మనరంగవస్త్రంబు నొలుచుట యెఱిఁగి । [2] యును దనూజులఁజంపె నోగిభీముఁడను
కంపున్నై సుజ్ఞానధీరత్వ మెడలి । చంపంగఁ దలఁచితి సవనియొయకట!
ఎకొని నీయవినీతియు సుతుల । కలితనంబును జూచి ఘనతరరోష
శకముల్ మాని మెచ్చుగ శాంతబుద్ధిఁ । గైకొను" మనిన నక్కురులాత్ముకనియె
నీదు సద్వాక్యముల్ నిత్యంబు లనఘ! । ఆదట నేఁగ్రోధి నదిచెప్పనేల?
గడంగఁ దెలిసితి నీదువాక్యముల । వగపెల్లమానెఁ బావనుఁడ నేనైతి
తమ్ముఁడగు పాండునరపతి సుతులు । ప్రీతియొనర్పంగఁ బ్రేమవర్తింతు"
నుటయు శౌరి భీమార్జునయముల । ఘనముగాఁ గ్రమమునఁ గానుపించుటయుఁ
రమొప్ప వారలఁ గౌఁగిటఁజేర్చి । వరుసతో దీవించె, వారిజోదరుఁడు
గయుయుత్సునిఁ జూపఁ దద్దహర్షమునఁ । బిగియఁ గౌఁగిటఁజేర్చి ప్రియములు పలి
ర్మనందనుతోడ "ధర్మాత్ములార! । యగ్మిలి గాంధారి నటపోయి కనఁడు,

---

[1] శ్రీవిభుండపుడు (చ)

[2] మనమునఁ గలుగు సమ్మతికదీఱంగ

ధర్మజుని శపింపఁబూనిన గాంధారిని వ్యాసుఁ డుపశమింపఁజేయుట

అరయుంగ నీవేళ" యనినఁ బాండవులు । హరిపురస్సరముగా నటఁజని క్రొక్కి
కరయుగములుఁ బాదముల్ గదియఁ జేర్చి । కరయుగము మోడ్చి గాంధారి వారి
దీవింపనొల్లక తీవ్రకోపమున । భావంబులోన శాపంబీయఁ దలఁచి
యున్నచో, వ్యాసుఁ డత్యంత కృపాసమానుఁ । డున్నతాజినవాసుఁ డొగిఁ దోఁచె
సకలజనంబులు సాష్టాంగ మెరఁగి । ప్రకటసమస్తస్తుతుల్ పరఁగంగఁ జేయఁ
గనుఁగొని, యప్పుడా గాంధారిఁ జూచి । 'యో యమ్మ నీకోప శమియింపక నిక
[1] పాండవేయాగ్రజుపై నల్కఁ గాక, । చంచత్తర స్ఫూర్తి చనునమ్మ నీకు
ధర్మ తత్త్వజ్ఞుండు ధర్మాత్ముఁ డతుల । నిర్మల విజ్ఞాన నీకుఁ జెప్పెదను
కౌరవనాథుండు కదనరంగమున । కారయఁ గోపుచు నంబ దీవింపు
జయమగుఁ గాకని సరవితోఁ బలుక । రయమున నీవు 'ధర్మము గల చోట
గలుగు జయం' బని కరఁగితోఁ బలికితివె! । పొలుచు ధర్మంబునకాధారమైన ప
తనయుల వీరిని దయఁ జూడ వలయును, । మనమున కోపము మాని మాత్సర్య
అనవుడు గాంధారి వ్యాసమునీంద్రుఁ । గనుఁగొని పల్కె "నిక్కంబయిన జీ
కలఁగితిఁ గాని యీ కౌంతేయవర్గ । ముల నేఁడు గుంతి కెట్లట్టులె నాకు
తులువతనంబున దుర్యోధనుండు । కని కోడి నాడఁగాఁ బాండుసుతులు
సరవిఁ గయ్యంపుఁ బాటొంపి రంపితిని । [2] గుఱుతి సందు కేఁ గోపింపఁగా
వారిఁ జూడ భీముఁ డన్యాయమార్గమునఁ । నరరాజు తొడలు నుగ్గుగాఁ జేసె

భీముఁడు వినీతుఁడై గాంధారికిఁ బ్రత్యుత్తర మొసఁగుట

అన విని వాయుజుఁ డతి భయంబునను । ఘన కంపితాంగుఁడై గాంధారికనిఁ
"తలకొని చూడంగ ధర్మమో యైన । [3] నలి నధర్మంబె యైనను బ్రాణభీతిఁ
జేసితి నీతప్పు క్షితిమెల్ల నెఱుఁగ । వాసిగా సైరింపు వనజాతవదన !
ఎలమితో ద్రౌపది నీడ్చి తేఁ బనిచి । తలకొని యూరువు తరుణికిఁ జూపఁ
గనుఁగొని 'యూరువు భగ్నము సేతు' ననుచుఁ । బనవడి యేనాఁడు ప్రతిన చే
సితి నుత్తమక్షత్ర ధర్మజ్ఞులెల్ల । నెట్టిఁ బ్రతిజ్ఞాహాని నిందింతు రెపుడు

కావునఁ బూనికి విడఁగి చేసితిని । సావధానంబుతో విచారింపు" మనిన
నద్దేవి యిట్లను "నానీచుఁ బట్టి । తద్దయు[1]ఁ బాటు తెగవు ధర్మంబు
అరయంగ వైరంబు గెలువంగఁ జనదు । కరుణాకర పస్విని తమ్ముగాను ద్రోణు
నట్టి క్రూరత్వ మెవ్వరి నైనఁ గలరె (?) । గట్టి" నవ్వుడు గాంధారి యనియె
"ఆసభ లోని కయ్యములఁ బాంచాలి । నసిగా నీవ్వి తక్కుగ చీరలొలువ
నలుకనొంచ జేసి యా పాపకారుకుఁ । గల లోఁ బట్టి యాఖలు గాన్పసేను
రక్తంబు ద్రావుచు గణములో నుచుఁ । బ్రాక్తస్వరణచేఁ గట్టితిఁ బ్రతిన,
యనగాఁ ద్రావితి, ద్నన వృల । నాద బాలో నతఁ బట్టి గాల శీఘ్రస్మృతి
శోణితము బానట నా దెఁ బాతకము । క్షోణిలో పల నని శ్రుతి నంబును
తీరమిడి యానుజుని బానగంత । గురుత చితు దనే ద్రోహానే!' యని
"నాఁగి కూరతకోలగ నొక్కని నైన । జగతిలో నిల్పక సవని మాన్యరగు
ప్రమింగితి, వంగులో మాకెవ్వఁడొ । సంగతి [2] నెగ్గులాచ మిగుల నట్టి
వాఁడు లేఁడెవ్వనె! గదలక [3] యొకనిఁ । బో డిమి దీర్చిన భువిఁ జంపకున్న
నంతటఁ దప్పునే యాట నీ ప్రతిన! । ఎంతయు మాయన్న వల యేమనిఁడొ?
ఎటువంటి వారైన నీరీతిఁ జనవు । కాటల చిత్తులు గలుగుదురె ధారుణి ?"
అని యని దింతించి యుమానూతిమీఁద । ఘనమైన కోపంబు గదుర 'నారాజు
నెచ్చట నున్నవాఁ డేమిచేసెదరు । క్రచ ఱ?' నవుడు కంపించి ధర్మ
సుతుఁడు నతుగు మోడ్చి సువినయంబెసఁగఁ । గృష్ణుతోఁ బ్రదక్షిణ మొనరించి
మృదుభాషణంబు చెల్లనఁ గదిసి । పదముల కెఱఁగి యాపాండవాగ్రజుఁడు
"కుంభిని నీ పుత్రకులఁ జంపితి । గంభుండ శపియింపఁ దగదె యోతల్లి !
తమ్ములు బంధులుఁ దాతలు సుతులుఁ । గ్రమ్మఁ జంపినవాఁ డనకు నాకు
నేటికి జీవనం బేటికి రాజ్య । మేటికి భోగంబు లేటికి ?" యని
మఱుమాట లేదంగ నాని గాంధారి । దోఁ అంగాని నాలుక తొట్రుపడంగ
నెట్టన నిట్టూర్పు నిగిడించె, నేత్ర । [4] పట్టంబు గట్టి బరువడి వెడలి
యా పతివ్రత దృష్టి యందంద పోయి । భూపాలు పదనఖములఁ జెంగటనుండు
గందినఁ జూచి యామాఖండలసూతి । యందంద చనియె శ్రీహరి వెనుకకును,

---

1 జేసిన (క) 2 నెగులార్పఁ జాలినయట్టి 3 పట్టి (క) 4 పట్టాన్నత సృసంగు (మూ)

మారుతసూనుండు మాద్రినందనులు । వారక తిరుగుచుండి, రంత గోనఁ
దలకొన్న క్రోధంబు దక్కి గాంధారి । యలవడ ధర్మపుత్రాదులయందు
మాతృభావంబున మగలక వలికె । 'మీ తల్లిఁ గనుఁగొన మొనఁగుఁ డో' యను

పాండవులు కుంతియొద్ద కేఁగుట

అనునంత నందఱు నంతరంగమున । ననిచిన కలఁక తామొయ్యన డింద
వఱచి యచ్చట పోయి వరఁగంగఁ గుంతి । చరణాబ్జములమీఁదఁ జయ్యనఁ బ్రాలి
కన్నీరు నిగిడింపఁగా, నేడ్చి కుంతి । యెన్నిక వారలనెత్తి నేర్వెఱఁ
దనువులు నిమురుచు దారుణశస్త్ర । ఘనతర వ్రణములు గాంచి, నిట్టూర్పు
నిడిగించి, యందఱ నెఱఁ గౌఁగిలించి । పొగులుచుఁ బొగులుచు విహ్వల యయ్యె
ఆసమయంబున నతివ పాంచాలి । యాసమీపముఁజేరి యధిక శోకమునఁ
బదములపై వ్రాలి బాష్పంబులురల । వదనుగా వికలాంగియై త్రుంచివైన
ధృతి నెండతాఁకిన తీఁగచందమున । క్షితిమీఁదఁ బొరలుచుఁ జెలఁగి యేడ్చుచు
'అకట! సౌభద్రాదులైన నీమనుమ । లకలంక వృత్తి నెందఱిగిరో!' యనుచుఁ
బలవింపఁ బలవింప, భామకుంతియును । బలు రోదనమ్ముల భామలుఁ దాను
నొనరంగ గాంధారి యున్న చోటికిని । బనవుచుఁ జనెఁ, దన పాదపద్మముల
కెఱఁగి పాంచాలియు నేడ్చుచు నున్న । తఱి, నడలుచును గాంధారి యిట్లనియె
"పుత్రశోకంబునఁ బొగులు నీదైన । గాత్రంబు కృశమయ్యెఁ, గంటి వాటిల్లె,
పుత్రవర్గముచావఁ *బొందె దుఃఖంబు । పౌత్రహీనతఁ గాంతి పాయునే వగవు!
నిన్ను నూరార్చెద నీరజవదన, । నన్ను నూరార్పు, మున్నతి నిద్దఱకును
నమమయ్యె దుఃఖంబు, జగతిలో నీవు । శమియింపు మింక విచారింపఁదగదు
పుడమి 'నవశ్యమనుభోక్తవ్య' మనుచు । నుడుగక వ్రాయుచు నుండు వేదములు
వసుమతి నొసటను వ్రాసిన[1] వ్రాలు । నుసిగినఁబోవునే యోకంబుకంఠి!"
అని యిట్లు భాషించె నర్థితో ననుచు । వినిపించుటయు మునల్ వేడుకఁబొంది
యనఘాత్మ, తరువాతనైన వృత్తాంత । మనవొప్పఁ జెప్పవే యని యడుగుటయు
బద్మపత్రాక్ష, గోపాలక, కృష్ణ, । పద్మాలయానాథ, పాపసంహార,

---

* 'పొందెవరము' అనుకర అజాంతకగం — ~

హరిహరబ్రహ్మాత్మ, హరనుతచరిత, । హరిముఖ్యదిక్పాలకానీక వంద్య
చరణ సరోరుహా, సత్యస్వరూప, । పరమాత్మ, పరమేశ, భక్తమందార,
అణురూప, ఘనరూప, యాద్యంతరహిత, । మణివక్ష, కేశవ, మధుదైత్యహరణ,
ఘనవాని ప్రాద్గేహకలిత సంగోహ । వినతప్రకాశ, శ్రీవేంకటాధీశ,
భక్తవత్సల, జగత్పావనమూర్తి, । ముక్తిప్రదాయక, మ్రొక్కెద నీకు
ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
మగు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమనసుకవీంద్ర వర్య
రచితమా స్త్రీపర్వ రమ్యకావ్యమున । నుచితమై యాశ్వాస మొక్కటి యయ్యె

ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీభోగి [illegible] విరతగోల్లాస । [illegible] వాసుకే ,
[illegible] । [illegible] శ్రీవేం [illegible] ।
జనమేజయునకు [illegible]
"ఆ [illegible] గాంధారి [illegible] ద్రౌపది । [illegible]
[illegible]
[illegible] తేలండి । [illegible]
[illegible] గోచరంబై । [illegible]
దెలియంగ [illegible] । [illegible]
ఘనశర [illegible] । [illegible]
[illegible] । [illegible]
కేశనంబులు, [illegible] । [illegible]
[illegible] (?) । [illegible]
[illegible] । జాతి [illegible] శస్త్ర [illegible]
[illegible] । [illegible]
[illegible] । [illegible] దంతతం [illegible]
[illegible] । [illegible] పేగులు, [illegible]
[illegible] । [illegible] శోణితములు [illegible]
[illegible] । [illegible] కేయూరాది [illegible]
[illegible] । [illegible]
శాకినీ భూత పిశాచ వేతాళ । శాకినీ [illegible]
[illegible] । [illegible]
కడు [illegible] । [illegible] గాంధారి [illegible]
[illegible] చేయవలెను । [illegible]
[illegible] బాంధవ [illegible] । [illegible] గాంధారి [illegible]

సకల సంతాపకరము ల టసేయుఁ డనుచుఁ । దలచి గాంధారి గానమున్ కరఁగైన, దను
దేవదేవుని సర్వదేవతాత్మకుని । భావజ జనకుని శ్రీపతి హృషీకేశు
నారాయణుని జగన్నాథుని ముకుందుని । యోజగంగ భక్తవత్సలుఁ గృష్ణుఁ
గూడి యాధృతరాష్ట్రుఁ డా స్త్రీజనముఁ బూని । యొంది యంత నత్యంత శోకమున
గడకఁ గోఁ గౌరవ కామినీ జనములు । పతులు, పుత్రులు, పతులు
సుతులును మిత్రులు సోదరులను గనుచు । క్షితిమీఁద నెంతయుఁ జేష్టలుదక్కి
శవములై యుండఁగ నరసి చూచి । గ్రమ్ముచు యతిశోక మెంచువారు,
నురము జీ ధరమీఁద నొరగినారు, । పుత్రులను బొగిలెడువారు,
పొరలాడువారును బాష్పజలులు । ముఖచి దేవ బులు ద్రావ న్పడువారు,
కచభారములువీడఁ గానిమి సన్న । ఖచరు సన్నాధ ఘనభూమి చయులు
చెదరంగ ను వ్వలనేసలు ఁ । పుగ ముగ తెలుగ ఖంచునారు,
మునుకొని కలుగ మోములు కడు । కొంత నైరంత గోవిందుఁజూచి
యతివ యంధా స్న్ధ చేరఁబిలచి । యతుల శోకాక్రాంతయై యిట్టులనియె

గాంధారి శాలిక నుజూచి కృష్ణునితోఁ జెప్పి దుఃఖించుట

" హరి, జనార్దన, కేశ, గాంగతి, కృష్ణ । మురహార, నగధర, పుండరీకాక్షి,
యనఘ, నాకు సేయ చూడు నారె । గాంధారి ధృతిర స్త్ర గోత్ర, మిగుడ
గన్నీరు యున్నయగాలి నెవ్వు । ద్రవ్య యుద్ధర గడబునఁ దెగిన
తమ పురుషులమీఁదఁ దవిలి నా లు । ప్రసంబులు నెక్కి బలువడి బాడు
నడచపంగి యత్తి చేతులా చే । లుడియున్నయ దూహా వల, కంటె!
అవని నిచ్ఛామృతుండనఁ బొడంగ । నవిధ శౌర్యప్రభ నుస్ఫూర్తి నుజసి
పరశురాముల భుజాబలమున గెలిచి । పరమవైష్ణవుఁడనఁ బ్రఖ్యాతిఁ
శరతల్పగతుఁడయ్యె నంద్రగొని ములు । ధరమునంద చాఁడు శాంతనవునిఁజూడు
కురుకుమారులకు మక్కు గురువు । పరఁగ నిచ్చు భవ్యవిక్రముఁడు
ద్రోణుఁజూచితే కూపెల్లఁగా న । క్షోణిపుడు గోపికారమణ!
తొలఁగ కౌంతేయు ననిత కిరీటి । ములమీఁద గాయి దిని లంతులు వాగ్గు
బ దవగ్ధములాత్త భాగ్యభోగముల । నదట వర్తిల్లునట్టి యా ఘనుల

1 బాగవ – నదపు ( )

తనువులు చూచితే! ధరణిపైఁ గూలి । యొనరంగ నున్నవి యుల్లంబులు న
చెవులకు నింపుగా శ్రీరాగముఖ్య । వివిధగానంబులు వీణారవములు
నిత్యంబు వినుచుండు నృపులసన్నిధిని । నత్యంతముగ నక్క లఱచుచున్న
కర్పూర కస్తూరికాగంధ మెలమి । నేర్పుగోఁ బూసెడి నఖిలభూపతులు
తెలియ శోణితపంక దిగ్ధాంగులగుచు । బలమఱి భూమిపైఁ బడియున్నవా
ప్రాణముల్ విడిచియుఁ బరఁగివాస్త్రములఁ । బ్రాణఁ గృపాణముల్ తగవిడ
బ్రథనరంగమున నప్రాణులువోలెఁ । బ్రథితులై యున్న సద్భటులను గంటె
అట్టలకడ నుత్తమాంగంబు గాన । కట్టిట్టు దిక్కుల కరగెడువారు,
తలలు చేతులఁగొని తనువుఁ బొదివి । పొలుపఱి ధరమీఁదఁ బొరలెడువారి
శిరములు మేనులఁ జేర్చి భావించి । గురుతర శోకాబ్ధిఁ గ్రుంగెడువారు,
తునియలు పైకై ౯ దోడిఁబడఁ గూర్చి । జనతశోకముల మూర్ఛలఁ బొంది
హాయని యెలుఁగెత్తి యందందవగలఁ । బాయక మిక్కిలి పలవించువారు,
'ఇదె శిర మిదె పాద మిదె హస్తమనుచు । వెదకెడువారు నిర్విణ్ణులో వారు
నై యున్న వారల నంబురుహాక్ష! । వేయువిధంబుల వీక్షింపవయ్య
నా పూర్వకర్మంబు నన్నింత సేయఁ । బాపపుఁ గన్నులఁ బరికింపవలసె ”

దుర్యోధనుని కళేబరము గాంచి గాంధారి విలపించుట

అనిపల్కి దుర్యోధనావనీశ్వరుని । ఘనకళేబరము దృగ్గతమైనఁ దరుణి
యురుదార నఱికిన యనఁటియుఁబోలె । ధరమీఁదఁబడి మూర్ఛ తద్దయుఁబొ
కొంతసేపునకు నక్కోమలి దెలిసి । యంతటఁ బరిచారికాంగన లూఁది
కొనపోవఁ బోయి యక్కురుపతిఁ జేరి । కనుఁగవ సోనలై కన్నీరు దొరఁగఁ
బరఁగ నాతని కళేబరముపై వ్రాలి, । “కురురాజశేఖర! గురు[1]మూర్తిధార
హా మేరుసముధీర! హా రణశూర! । హా మానినీమార! హా భుజసార!
నీవిక్రమము పెంపు నీప్రతాపంబు । నీవైభవ స్ఫూర్తి నీభోగమహిమ
నేఁ డెందుఁబోయెనో నృపసార్వభౌమ! । పోఁడిమిచెడి యిట్లు పొరలంగ వలసె
తలకొన నూర్వురు తనయులలోన । వెలసినవాఁడవు వీరాగ్రగణ్య!

---

1 శక్తిధామ (౩)

పుత్రశోకంబునఁ బొరలుచున్నాఁడు । ధాత్రి నీ ధృతరాష్ట్రుఁ డగఁ జూడనయ్య !
నీ కులాంతంబు నేఁ డింత వంత । దాకొని తమ తమ తనువులు మఱచి
యిలమీఁద నెలుఁగెత్తి యేడ్చుచున్నారు । వలదని వారల వారింపవయ్య !
పనివడి యెంతయుఁ బరలోకవిధులు । తనయులు సేతురు తల్లిదండ్రులకు,
కలగొని యదియెల్లఁ గల్లగాఁ జేసె । యెలమి నీ శోకంబు కేఁగితి తండ్రి !
జగతి 'దుర్యోధనసంపద' యనఁగఁ । బొగడొంది యెంతయు భూమిలోఁ గలుగు
రాజులు నీ పంపు రమణఁ జేయంగ । రాజరాజను పేరఁ బ్రజ్ఞ దీపించి
కడపట నీరీతిఁ గష్టంబునొంది । పుడమిపైఁ గూలితే భువనైకవీర !
దిక్కెవ్వ రిట మాకు ! తెఱచిన యిల్లు । కుక్క చొచ్చినయట్లు కురుభూమి నింక
నెవ్వరు రక్షింతు రేమిఁ గలదు ! । ఎవ్వారిఁ జేరుదు ? మేమి సేయుదుము !"
అని బహువిధముల నధికశోకాబ్ధి । మునుఁగుచు మఱియు నమ్మురవైరిఁ జూచి
"అన్న, ముకుంద, దైత్యాంతక, కృష్ణ, । పన్నగపర్యంక, పద్మపత్రాక్ష,
ఈతఁడు రణమున కెత్తి పోవుచును । నాతత భక్తి సాష్టాంగ దండంబు
పెట్టి చేతులు మోడ్చి ప్రేమ రెట్టింప । "గట్టిగా జయసిద్ధి గలుగ దీవింపు"
మని పల్క 'ధర్మ మెచ్చ్యెడఁ గల దచట (?) । ఘనతర జయసిద్ధి గలిగెడు' నంటి
అది యెటులనినఁ బాయక జూడ నెపుడు । గదనహేతువు, భూపగణముల [1] కెపుడు
మృత్యువు గావున మదిని లోన । నత్యంతభక్తితో నాత్మజుఁ డనుచుఁ
బ్రియముగులు పలికినఁ బెంపెల్లఁ జెడదె ! । నయ మొప్ప నదిగాన నందనుఁ బ్రేమ
దీవింపఁ బోక సుస్థిర ధర్మయుక్తి । భావించి మధ్యస్థభావ లాడితిని
మఱియు నా తనితోడ "మహితాహవమున । నెఱిమీఱ నెంతయు నిలిచి పోట్లాడి
వెలయంగ శస్త్రజీవితఁ బరలోక । కలిత సౌఖ్యస్ఫూర్తి గనుఁగొను మనఘ !"
యని చెప్పి పనిచిన నంబుజాక్ష ! । పనివడి యతఁడు నా పని సేసి యరుల
దండిగా నెదిరించి తఱిమి ఖడ్గమున । ఖండించి పుణ్యలోకమునకుఁ బోయె
ననియుండఁగా నోప దంతరంగంబు । ఘనతర శోక సంకలితమైనదియు
తక్కక ధృతరాష్ట్ర ధరణీవల్లభుఁడు । దిక్కులేమి తలంచి ధృతి పొక్కుచున్న !
చాలిమితో నవరత్నసింహాసనమున । గింకరు లెంతయుఁ గరకంకణముల

---

1 కెల్ల (?)

ఝణఝణత్కార [illegible] | [illegible]
సుగుహితాత్మైశ్వర్య శోభితుం [illegible] | [illegible]

ఘు [illegible] | [illegible]
ఎదురుండు దండ్రి [illegible] | [illegible]
అనఘాత్మ, విధిమూఢ [illegible] | [illegible]
గొలది నేకాదశ క్షోహిణీ [illegible] | [illegible]
గన చేత నూరు [illegible] | [illegible]
ఖ్యాతిము [illegible] | [illegible]
కంటెం గోడ [illegible] | [illegible]
రాదే [illegible] | [illegible]
పాలఘు [illegible] | [illegible]
పైం ద [illegible] | [illegible]
మోపి ప్రాణేశ్వరు [illegible] | [illegible]
తెలివొంది [illegible] | [illegible]
యున్న [illegible] | [illegible]
మనుమని జూచి [illegible] | [illegible]"
అని యిట్లు గాంధారి [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible]
తనిచేత [illegible] | [illegible]
డియున్నవాడు, ద్రౌపది [illegible] | [illegible]
[illegible] దుశ్శాసనుండు | చీరలొ [illegible]
రువది నేను దుర్యోధను కంటె | "[illegible]చేత [illegible]
[illegible] దుఃఖంబుల [illegible] | [illegible]
[illegible] పంచాస్యుడై [illegible] | [illegible],
[illegible] | [illegible]"
[illegible] | [illegible]

పెట్టు గదలి (మూ)

[illegible]లో సూర్యసమానప్రకాశ । విహితతేజంబున వెలసె నీసుతుఁడు,
[illegible]ంగదేశంబున కధినాథుఁ డగుచు । సంగతిగాఁగ నే [1] నరసుండు మించె,
[illegible]యుగా ధాత్రిలో యుగ తనూజునకు । హృదయశల్యంబుగా నె[illegible] నెగడ
[illegible]ల్లభుఁ డర్థిమై [2] పచి । ఘనముగా నడిగినఁ గవచకుండలము
[illegible]డె నొసగని మహాహర్షంబుతోడ । వదలక యే దానగంతుఁ డొప్పంగ,
[illegible]రంబులో జరాసంధుని గెలిచి । వసుధిక విస్ఫూర్తి సఖ్యంబు చేసి
[illegible] లినీవగర । సమరంగ వేడుక నాతఁడీయంగ
నే [illegible] బెంపెక్కిన [illegible] । శాలియై వెలసిన చతురుఁ డీ సుతుఁడు
[illegible] భా[illegible]పుత్రు నతిశుభగాత్రు । నిట్టుల చూచితే నీరజాక్ష!
[illegible]లెల్లఁ దివి [illegible] సరిదీ శోకింప । నతుల రజశ్శోణితాంగుఁ డై నాఁడు
[illegible] మీనఁ బ్రాణంబు వాసియును । వెలయు మొగంబున విలసిల్లు[illegible]
[illegible] శరచాపములు వదలనివాఁడు । కురువృద్ధుఁడగు బాహ్లికునిఁ గనుఁగొంటె!

సైంధవు కళేబరముఁ జూచి గాంధారి దుఃఖించుట

[illegible]కి గప్పుచు నెఱయంగఁ దలంచి । బలభేదిసూనుండు బలువిడిఁ జొనుప
[illegible]యు న గోత్రధనాగ భూపతులు । తారడ్డపడగ నుద్ధత భుజాబగిముఁ (?)
ద్రెవ్వనేసు సైంధవుని కబంధ । కలితుఁడై యున్నాఁడు, గాంతే యు లెలుసి
[illegible] ద్రావ బట్టి తొడిఁ బడఁ బోవ । "[3] ల్లిదంబునఁ జంపఁ గాదిగా దితఁడు
దుస్సలకు భర్త మన్నింపవలయు । నను గూన మింకేల?" యని గయతోడఁ
[illegible]డు, సంగ్రామ రంగమున । చేచి చంపిరి నేఁడు ఇభరాజవరద!
[illegible] మీపాటికిఁ గోడు! । నేటికిఁ జింతింప నిది దైవకృతము
[illegible] మనము వగచేనియట్లు । తెలియక యటునిటు తిరుగుచున్నదియు
[illegible] నఖ [illegible] నడంచి । జలజపత్రాక్ష, దుస్సలఁ గనుఁగొంటె!
[illegible]గి పార్థుండు చేసిన ప్రతిన । వలనుగా వేగుల వారిచే నెఱిఁగి
[illegible] బతికి దుస్సల చెప్పినట్టి । విరివైన బుద్ధులు వినుము శ్రీకృష్ణ!
[illegible]ంబు లోపల [4] దీప్తమైనట్టి । విజయు ప్రతిజ్ఞకు విను [5] మడ్డమెద్ది?
[illegible] సై న్యంపుఁగోట్ల [6] నమ్మకుము, । గురుఁ డర్జునిని గారుణ్యోనఁడు నిక్కంబు,

[illegible] 2 మిచ్చి (క) 3 బల్లిదుండై (క) 4 దీ[illegible] [illegible]

సమరంబు నీకు నసాధ్యంబు, వేగ । యమతనూజుఁడు గాచు [1]నటకును బొమ్ము,
నామాట వినఁగదే! నాథ, సర్వజ్ఞ, । భామినీ పాంచాల, భానుప్రతాప!
శరణాగతార్తరక్షణ ధురీణుండు । కరుణ గల్గినవాఁడు గాంభీర్య జలధి,
ధర్మతనూజుండు ధర్మాత్ముఁ డతుల । నిర్మలవిజ్ఞాని నృపచక్రవర్తి
మఱఁదివిగాయని మన్నింపఁగలఁడు । అఱలేనిభక్తితో నని పలుమాఱు
చెప్పినబుద్ధులు చెవిఁ బెట్టవైతి! । విప్పాట నింక నేనేమిసేయుదును!
పరికింప నానోముఫల మిట్టిదయ్యె! । ధరణి విశ్వస్తగఁ దలఁచి యీ పాండు
ధరణీశతనయులు దయమాలి యకట! । గురుఁలోఁ గూల్చిరే దుర్ధామశౌర్య!"
అనిపాండుసూనుల నటదూఱఁదొడఁగెఁ, । గనుఁగొంచు దుస్సల కంజదళాక్ష!

శల్యుని కళేబరము గాంచి గాంధారి దురపిల్లుట

మొగిఁ గపోలను నేలమోవ బోరగిల । వగచెడి పడియున్నవాఁ డుత్తముండు
పూని యంబాలికాపుత్ర సూనులకు । మేనమామయ్యును మెఱసి రారాజుఁ
జేపట్టి శౌర్యసుస్థితి విలసిల్లి । ప్రాపుగాఁ గర్ణసారథ్యంబుచేసి
కర్ణశల్యంబులుగాఁ బల్కు పట్టి । యర్ణవగంభీరుఁ డదె మద్రవిభుఁడు
మఱవక యిటువంటి మహీపతినాల్క । యుఱక కాకులు తినుచున్నవి కృష్ణ!
భగదత్తుఁ జూచితే! ప్రాగ్జ్యోతిషేశు । మగఁటిమిగల మహామహు శౌర్యధుర్యు
బలమునఁ దనపాటి పార్థివుల్గలరె! । కలితయశోరాశి కారుణ్యజలధి
భూరిశ్రవుని జూడు పుండరీకాక్ష! । వారక గద్దలు వానిపై ముసరె"*
అనియిట్లు పేర్వేఱ నఖిలభూవిభుల । వనజాక్షి గాంధారి వారిజాక్షునకుఁ
జూపుచు నందంద శోకంబునిగుడఁ । గోపించి శ్రీకృష్ణుఁ గుత్సితవృత్తి

గాంధారి శ్రీకృష్ణునకు శాపంబొసఁగుట

పరఁగ వీరల కడ్డపడక యీరీతి । నరసి చరించితి వక్కటా తగునె!
నిన్నె మిచేసిరి నిఖలకౌరవులు? । పన్నగాధిపతల్ప, భావింపవైతి!
అన్నదమ్ములలోన నటపదివేలు । ఎన్నికఁ గలహంబు లిలవచ్చుఁబోవు
అటిముటి వారలేమైనఁగానిమ్ము, । అఱలేకమనక నీవాజిలోపలను

1 నాటక పోనిమ్ము (క) * భీష్మాదులఁగూర్చి చెప్పు విషయ మిట లుప్తము

విరథుండు గాఁగ శౌర్యము వేయుఁ జేసి । చెదరక పట్టి చంపించితి గాన
* [illegible] ముప్పదియారవ యేఁట । భవదీయపుత్రులుఁ బౌత్రులు సఖులు
భ్రాతలు జ్ఞాతులు బంధువర్గములు । [illegible] నోహ్యాకలహంబుచేసి
మడియఁగఁ గారణము మాధవ, [illegible] । ఎడపక నీవు దిక్కెవ్వరు లేక
ధరఁ [illegible], తగుణ [illegible] । గురుభూమి [illegible] గుందంగఁగలరు"
అని శాపము [illegible] । ఘనముగా గాంధారిఁ గనుఁగొని పలికె
"ఏమి [illegible] ధారి, యిట్లు కోపించి । భీమంబుగాఁ బల్కఁ బేర్మితోఁ దగునె!
తెలియవు [illegible] యోగ్యులకుఁ । గలదు [illegible], మునిగణవర్యుఁ దోసఁగ
[illegible] చరణ మిట్లు । ఎరతిఁ జేసితి విందు నీకేమి గూడె!
చలముతో కురువంశ జాతుల కెపుడుఁ । గ[illegible] [2] నాశము, వారిఁ గదనరంగమున
మద [3] [illegible] సురలు మార్కొనలేరు । అదికారణంబుగా [illegible] తుల
మడియుట నిక్కంబు మచ్చరం బేల! । కడు వెగిరపడంగ గాంధారి!" యని
పలుకు లెంతయు విని పాండునందనులు । [illegible] దేహముల్ కంపించుచుండ
నవనిలో [illegible] వోకార్చి । అవిని యేతెంచి యత్యంత [illegible]
సచటఁ [illegible], సయ్యాంబ కేయఁ [illegible] । సుచరిత్రుండగు ధర్మసూను కిట్లనియె
"ధర్మతనూభవ, ధర్మస్వరూప, । నిర్మలవిజ్ఞాన, నీతి ప్రసిద్ధ,
లీలఁ [illegible] వారి లెక్క యంతయును । నీలోన నాకు [illegible] వెల్లడింపు" మనిన
"వినుము [4] [illegible], విన్నవించెదను, । ఎనయంగ నిప్పు డీ నేలఁగినవారు
ధారుణిలోన [illegible] తులు । కోరి ముప్పదియారుకోటులు మఱియు
నిరు [illegible], ఇక్కడి [illegible] । యిరువదినాల్గు వే లిమ్మాటఁబడియుఁ
దెగి" ర చెప్పి ధృతరాష్ట్రుఁ డనియె । "పోగడంగ నే గతి పొందంగఁ గలరు
వీర లా తెఱంగెల్ల వివరింపు" మని । నాథ విస్ఫూర్తి [illegible] నిట్లనియె
"చెలఁగి శరాగ్ని [illegible] వారు దివికిఁ । జలమునఁ బోయి యచ్చరలు సేవింపఁ
[illegible] సౌఖ్యులయి యాఖండలునకుఁ । బూజ్యులై యుండగలరు భూలోకనాథ!

---

* 'నేఁడాదిగ ముప్పదాఱగు నేఁడైన యద్దినమున' అని తిక్కన 1 [illegible] (ష)
2 శాపము 3 మేది (చ) 4 భూపాలకా 5 వినిపింతు (చ)

పొందుగా శస్త్రాస్త్రములు తమ్ముఁ డ | నందంద భంగుల పడినట్టి భూపతులు
పొగడ గన్యాక లోకమున కేఁగి సౌఖ్య | మగణితంబుగ గాంచి యతిశయిల్లుదురు.
స్వామికార్యార్థమై చచ్చినవారు | ఆ మహేంద్రసమాను లగుచు [1]నుందురు
విదితంబుగా సెట్టిసిధమున నైన | గదనరంగంబునఁ గాయముల్ విడిచి
వెలసినధన్యులా విశ్వసన్నుతులు | కలిత గాంభీర్యులు ఘనపుణ్యనిధులు"
అనవిని ధృతరాష్ట్రుఁ డనె "సనాథులకు | ననఘ! యనాథుల కగ్నికార్యములు
సేయంగవచ్చునే! చెప్పవే!" యనఁ | బాయక పలికె నప్పాండవాగ్రజుఁడు
"నరనాథ, నిఖిలసంబులు నీర | లరుహమిఱాలిఁగ నాహితాగ్నుల" టను సుఁ
జెప్పి పురోహితు శేషు ... నుఁ | దప్పక ధౌమ్యునిఁ దగ నిరీక్షించి
సరవితో విదురసంజయ యుయుత్సులను | బరికించి యాట్లను "భరతవంశ్యులకుఁ
దలఁగక నాథ యుక్తము గనంగసకుఁ | గాఁగక యగ్ని సంస్కారముల్ సేయుఁ"
డని యానతిచ్చిన యంతట వారు | నిలిచి సామముల్ బ్రాహ్మణుల్ చదివి
పనివడి ఋగ్యజుస్సరణంబు [2]సేయ | ఘనరీతి రారాజు మొదలుగాఁ గల్గు
వారికి నగ్ని సంస్కారప్రవృత్తి నీయ | భూరితరంబుగఁ బొగలుప్పతిల్లఁ
బనిగొని బ్రహ్మాండ భాండమంతయును | ఘనమైన మంటలు గప్ప నాలోన
యమతనూజాతుండు నంధభూపతియుఁ | గ్రమ మొప్ప నావస్థ గదలించి తాను
వెనుకొని సతులతో వేగంబె కదలి | చని గంగలోపల స్నానంబు చేసి
పొసఁగఁ దిలోదకంబులు వోయునంతఁ | గనుగొంది పృథయును గన్నీరు గ్రమ్మ
నల్లంత నిలుఁ గెత్తి "హా కర్ణ! యనుచు | నెల్లవారును విన నిట్లని పలికె

కర్ణుఁడు తన కొడుకని కుంతి ధర్మజున కెఱిఁగించుట

"ధర్మనందన, విను తరణితనూజుఁ | డర్మిలి మీకును నగ్రజుం, డతఁడు
కర మొప్ప నాకు భాస్కరుని యంశమున | గరవితోఁ బుట్టిన సత్యసంధుండు
పోయు తిలోదకంబులు సేగ" యనుచు | నాయొడ నంతయు నతని వృత్తాంతంబు
వివరింప నంతయు విని ధర్మజుండు | చెవులు మూఁడినయట్లు చేష్టలు దక్కి
ఘన శోకమునఁ బొంది కన్నీరు నించి, | "యినకోటి సమతేజ! యినతనూజాత!

---

1 నుందురనఘ! 2 సేయు (చ)

యెనయు నీ వృత్తాంత మెఱుఁగలేనైతి! ।
[1]పాండునందనుఁగాఁ బరికించి కొలిచి । యుండఁజేసెదతిగా యుర్వి నెన్న!"
అని ధర్మజుఁడు గుండె ననిలనందనుఁడు । ఘనుఁడైన విజయుండుఁ బలుఁ గవాలి
కన్నీరు దొరఁగ గద్గద కంఠులగుచు । విన్ననై తలవాంచి వెలవెలఁబోవుచుఁ
దల్లిఁ జూచుచు పరఁ బొరలుచును ।
"హా భాగ్యనిధాన! హాకులోద్ధార! । హా భుజబలశూర! యబ్ధిగంభీర!
సత్యధర్మవినోద! నీతివిశాల! । సత్యసంధుఁడ! వైరి సంహారకార!"
యని పలు శోకింప, నంత ధర్మజుఁడు । కనఁగోని తల్లితోఁ గలఁగుచు నాడె
"అనిలజ్ఞుఁడు ఘోర పాపంబు నను । గోనకొని మిగుల మర్మాన నెవ్వఁడోసు,
ననఘ నైదేవ [2]దేవేంద్రాధిపతులు । అంశంబు నెవ్వని కరగా పుత్రులైరి,
వరఁగంగ నెవ్వఁడు బలశౌర్యములకు । గురునడి మనసేన లాడుఁగుచున్న,
అట్టి మార్తాండజు నగ్నిఁ గాల్చినటు । లెట్టు దాఁచితివమ్మ! యేమి సేయుదును!

---

1 పాండునిమాఱుగఁ బరికించి యన్న । నిండు వేడుకఁ గొల్చి నీపంపుచేసి
మెలఁగఁగ నేరియు మేదినిలోన । తెలియంగ నాదు లి విధియాయె నిట్లు
మెలఁగఁగ వచ్చునే! యేమి సేయుదును! । కలికలి నృపజాతి కాల్పనా యకట!
క్షితిలోనఁ బితృసమానజ్యేష్ఠుఁయన వాక్య । మతులితంబుగఁ జెప్ప నామ్నాయమందు
అటువంటి నిను నే నాగాథము మిఁ । దటుకునఁ జంపుమో ధనశాశ్వ నీవు
వెఱఁజంపగన్నను నీ ముఖంబర్ధి । నటియుటిఁజూడ నేనంచుఁ బల్కితిని
భ్రాతృఘాతకమను బంధుఘాతకము । మాతృఘాతకమును మఱి పితృఘాత
మును గురువధయును మిగిఁ జేసినట్టి । ఘన కల్మషంబు నా కతమునఁ గూలె
వరగంగ చేసితి పాపంబుచేసి । ధరలోన నున్నాఁడ దైవమా యనుచు
హా విక్రమాకర హాకులోద్ధార, । హావార్ధిగంభీర హా కురుధీర,
పోయితే రాధేయ పుణ్యవిధేయ । పోయితే భానుజ, పోయితే యకట,
నీ దయావిభవంబు నీవిక్రమంబు । నీ దానచాతురి నీ ప్రతాపంబు
కొలఁది ధాతకునైనఁ గొనియాడ వశమె! । జల విపక్షప్రదీపుఁడవు
అని యని శోకింప నా వాయుసుతుఁడు । ననిమిషేశ్వరపుత్రుఁ దట మాద్రిసుతులు
తలఁగఁది బ పురి గిధ గవంగ । ధరణిలోపల రాదు తథ్య మెంతయును
ఇట్టివృత్తాంతంబు తెలుఁగక యుంటి । పట్టిపోరితి మింత పాపంబు గలదె!
అని వ మశోకింప (అదిగా మూలము)
2 సౌప్రాగి (౩)

నభినుత్యంబు ద్రౌపదేయు లను । నగవిరో దురమునఁ జచ్చినయపుడు
దుఃఖము గాదు, ఇఁక నేటి బ్రదుకు! । వంతమై ¹మాటికి వగవంగ వలసె "
పలు తెఱఁగుల యమతనూభవుఁడు । పలవించి వనవించి భానుసూనునకు
క ప్రదానంబు ²లోనరించునంత, । గదలక వాయుజ గాంవుల్ కవలు
ఁగఁ దిలోదకంబులు పోసి, రంత । గసలక ధృతరాష్ట్ర మండలేశ్వరుఁడు
లసు సుదకప్రదానంబు చేసె । గానక మఱియు ధర్మజుఁడు దుఃఖించి
పుత్రులవలన సౌభ్రాత్రమ్ము పొసఁగఁ । బ్రవిమలమతి వాల భార్యలఁ బిలిచి
గపుగా బహువిధంబుల గారవించి । వెలఁగుఁ గర్ణునికిఁ గా వివిధ ³పుణ్యములు
ంచి విప్రసంఘమ్ముల నెల్ల । రావించి దానముల్ రమణతోఁ జేసె "
యిట్లు జనమేజయ క్షితీశునకు । ముని చెప్పినవిచెప్ప మోదించి మునులు
ఘనంబైన, తరువాత నైన వృత్తాంత । మనవారిఁ జెప్పవే" యని యడుగుటయు,
ద్య, సర్వేశ, నీరజనాభ, । పరమేశ, పరమాత్మ, భక్తమందార,
రాజశయన, గోపాలక, శార్ఙ్గి । మణిహర, కేశవ, మాధవ, కృష్ణ,
హాని వ్యాప్తదేహకలిత సందోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాధీశ,
కృపాల, జగన్మోహనమూర్తి, । భుక్తిప్రదాయ, ప్రమోదనదనీశ,
వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
నాతుకూరి తిమ్మార్య తనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన సుకవీంద్రవర
మహా స్త్రీపర్వ రమణ కావ్యమున । నవితమై యాశ్వాసమొప్పె రెండవది.

(B) HISTORY

3) INDIA'S POLICY A D 1000 TO 1918 Atmakuri Govinda Charyulu
[ ] Volumes Rs 8/-]
[Each Volume Rs 1/-]

(C) CRITICISM

3 KAVITHWATHATHWAVICHARAMU — by C Ramalinga Reddy M A (Cantab) Hon Litt (Andhra) Vice Chancellor Andhra University Waltair (Rs 8—0 0)

(D) GRAMMAR

5 VAIYAKARANA PARIJATAMU by V [illegible] Sastri Pandit Univer[sity] College of Arts (Rs 3—0—0)

(E) LITERATURE

[illegible] (Rs 1 8 0)

[illegible] LITERATURE [illegible] PERIOD (IN TELUGU) by [illegible] (Rs 4 1 0)

HISTORY OF SANSKRIT LITERATURE [illegible] PERIOD (IN TELUGU) by [illegible] (Rs 3 4 0)

HISTORY OF TELUGU LANGUAGE [illegible] Narayana Rao M A Ph D [illegible] Anantapur (In two [volumes]) (Rs 6 0 0)

[illegible] by C R Reddy M A (Cantab) [illegible] Litt (Andhra) Vice Chancellor Andhra University Waltair (Rs 8 0)

[illegible] Ranganathamma [illegible] by V [illegible] Prabhakara Sastri (Rs 7 8 0)

DWIPADA BHARATAM Vol I Edited by [illegible] (Rs 10 0 0)

DWIPADA BHARATAM Vol II Edited by [illegible] M A (Rs 13 0 0)

DWIPADA BHARATAM Vol III Edited by [illegible] M A (Rs 15 0 0)

[illegible] Complete set of the three Volumes DWIPADA BHARATAM (Rs 8 0 0)

(F) PHILOSOPHY

No 9 ANDHRA MIMAMSA NYAYA MUKTAVALI—(IN TELUGU)—A TREATISE ON MIMAMSA DARSANA—by K Gopalakrishna M A L T formerly Lecturer in Oriental Languages Government Arts College Rajahmundry (Rs 1—

(G) SCIENCE

No 14 VISWARUPAM—(dealing with the [Phys]ical Universe) written in popular Telugu by Kondayya M Sc Chemistry Department Benares Hindu University Benares (Rs

No 20 TELUGU EQUIVALENTS OF TECHNICAL TERMS IN PHYSICS—by A Balanka swara B Sc (Hons) formerly Department of Physics J V D College of Science and Technology (Rs 0—13—0) (Inclusive of Pos[tage])

No 39 A Text Book on Trigonometry (In Telugu) by K Rangachari M A B T M R College Vizianagaram (Rs 1—0

No 41 TEXT BOOK ON ZOOLOGY (In Telugu) by R V Subbaiya M A Annamalai University Annamalainagar (Rs 5—8

III SANSKRIT

(A) VYAKARANA (Grammar)

No [illegible] CHITRAPRABHA — A COMMENTARY HARIDIKSHITA'S LAGHUSABDARATNA — [by] Hari Sastri Edited with notes by Mahamahopadhyaya Kalaprapurna Tata Subbaraya Sastri Maharajah's Sanskrit College Vizianagaram (Rs 3—0—

No 26 Guruprasadam and Guruprasadasesha Edited by Mahamahopadhyaya Kalaprapurna Tata Subbaraya Sastri and Pandit Venkateswara Sastri Part I (Rs 7—8—
Do do Part II (Rs 10—0—

(B) NYAYA

No 7 SANGAMESWARA BODHUM—ON JAGADISA'S SIDDHANTALAKSHANAM—by G Sangameswara Sastri (Rs 0—12—

(C) VEDANTA

No [illegible] Vivaranaprameya Sangraha (Sanskrit Text) Edited by S S Suryanarayana Sastri M A B L Bar at Law and Prof Saileswar Sen M A D Litt of Delhi (Rs 7—8—

[illegible] Copies of the above publications can be had from the [illegible]